

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Ḥamishah ḥumshe Torah

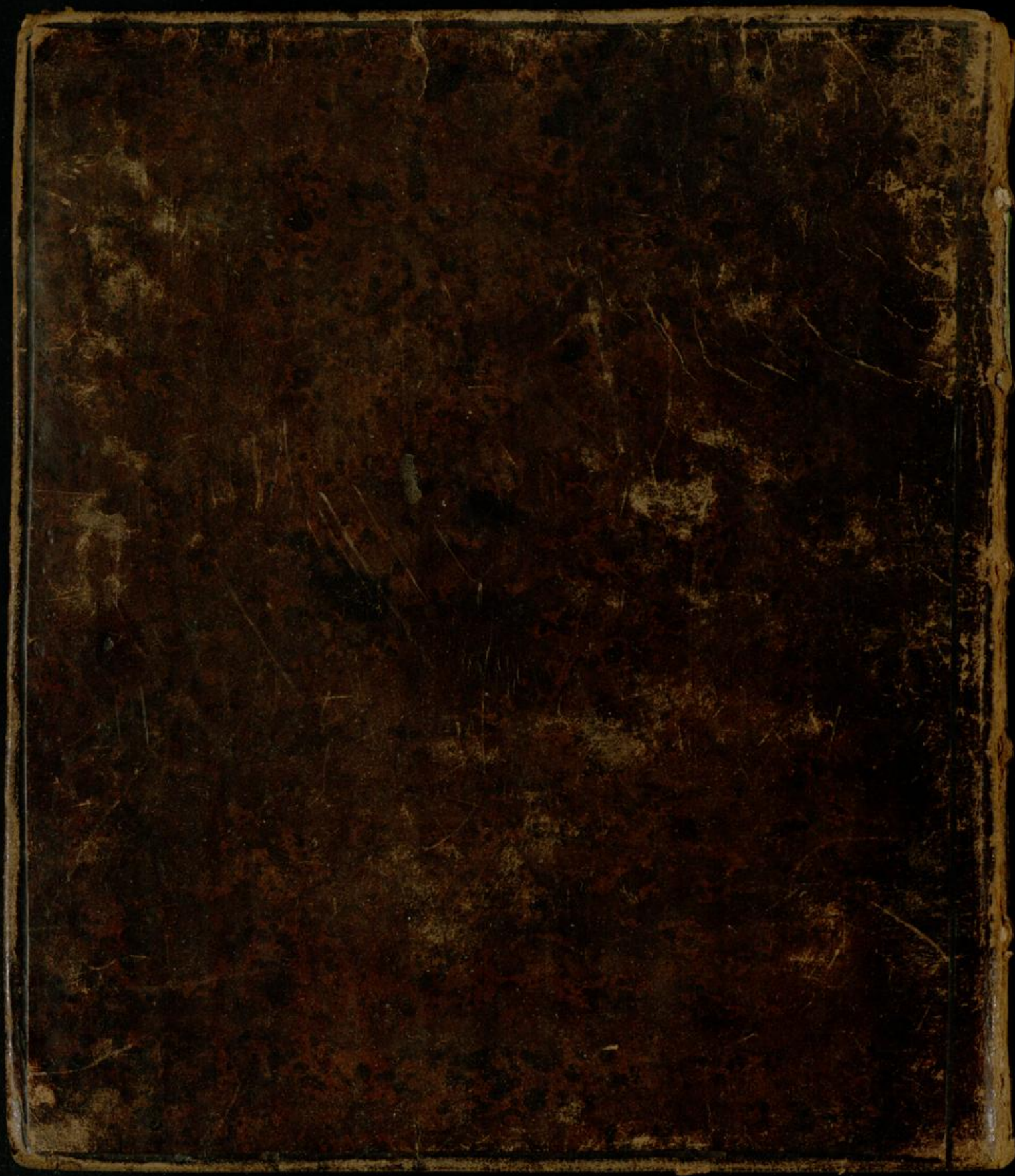
‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

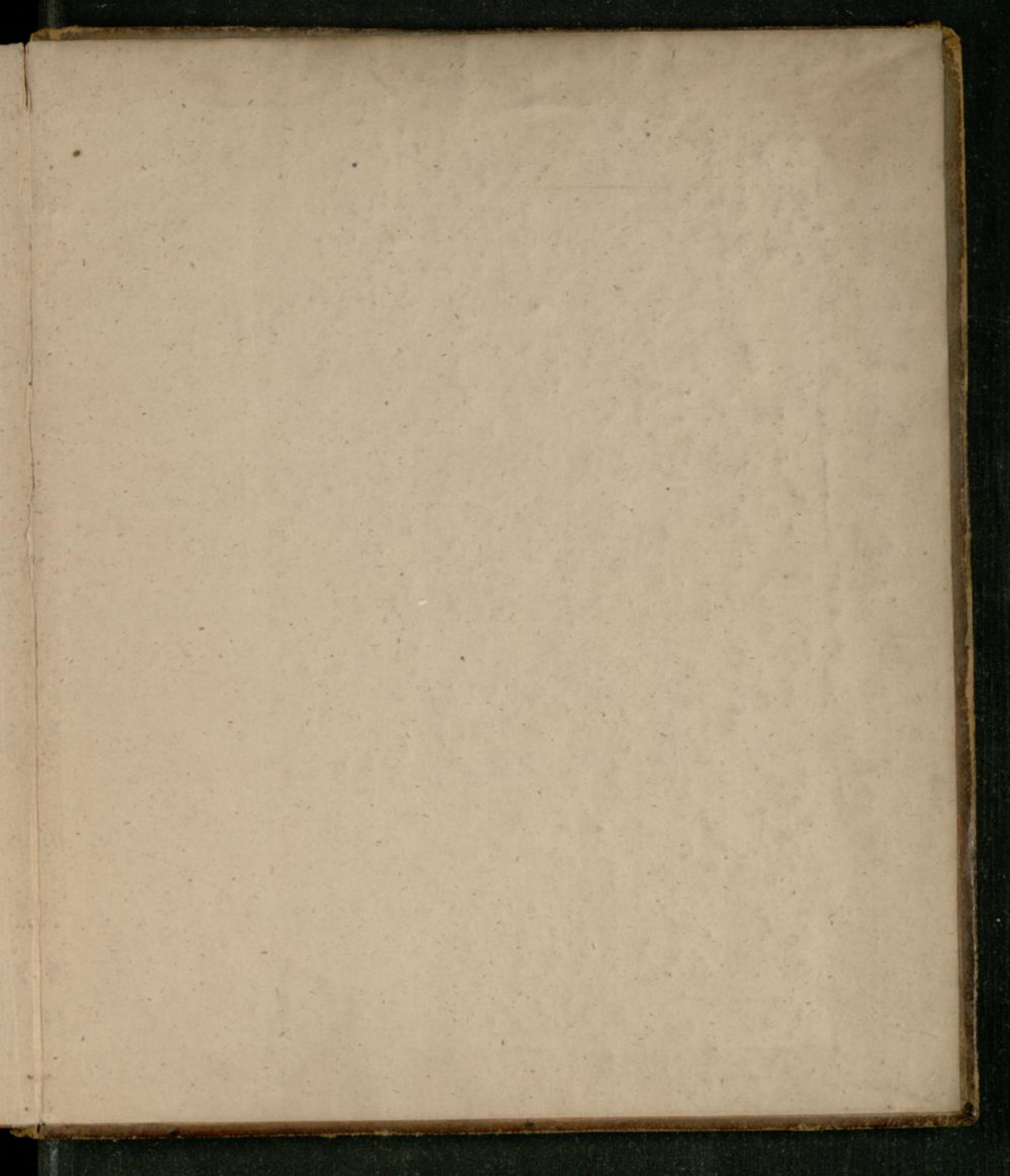
Sefer Shemot

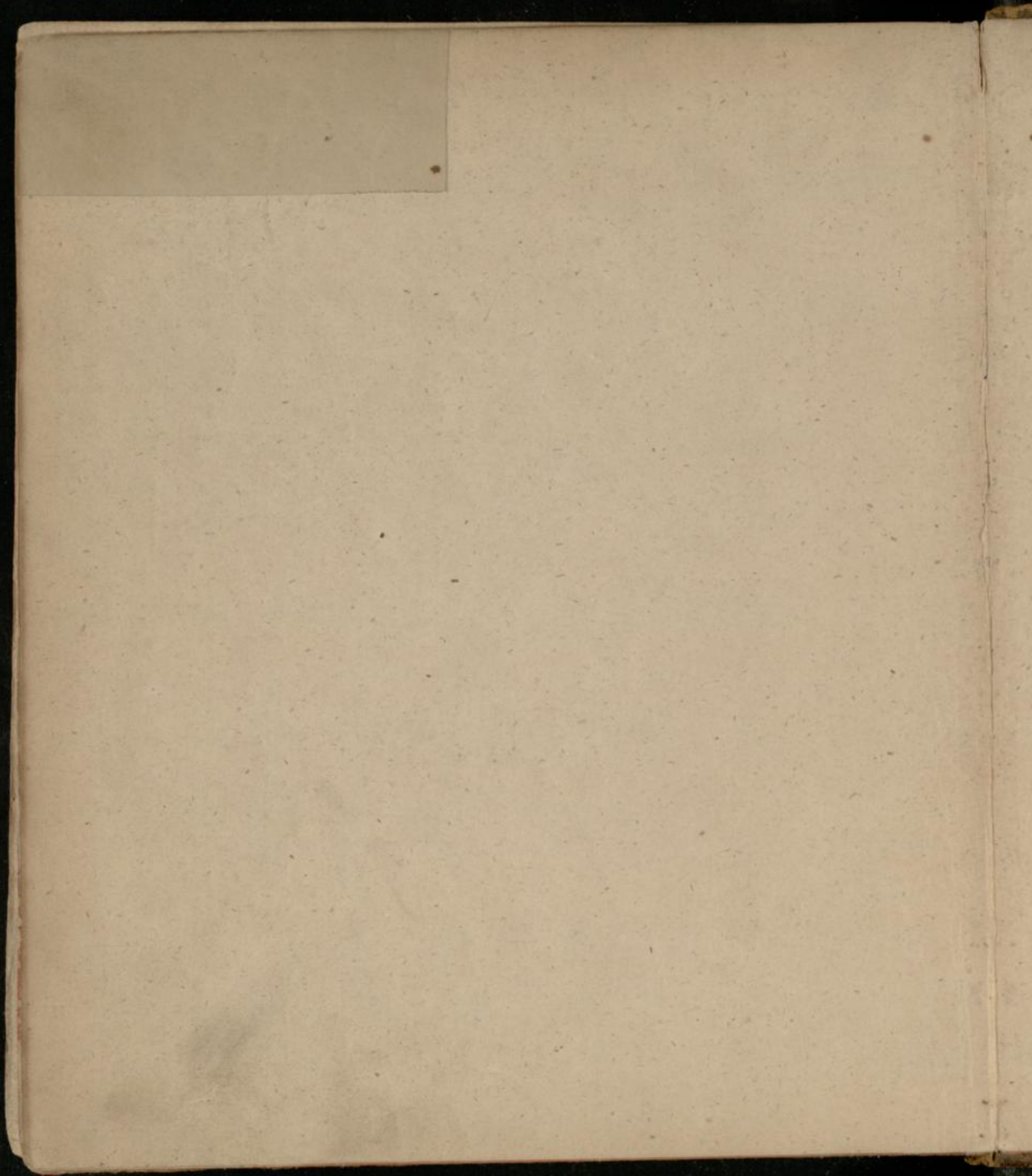
Shelomoh ben Yitshaḳ

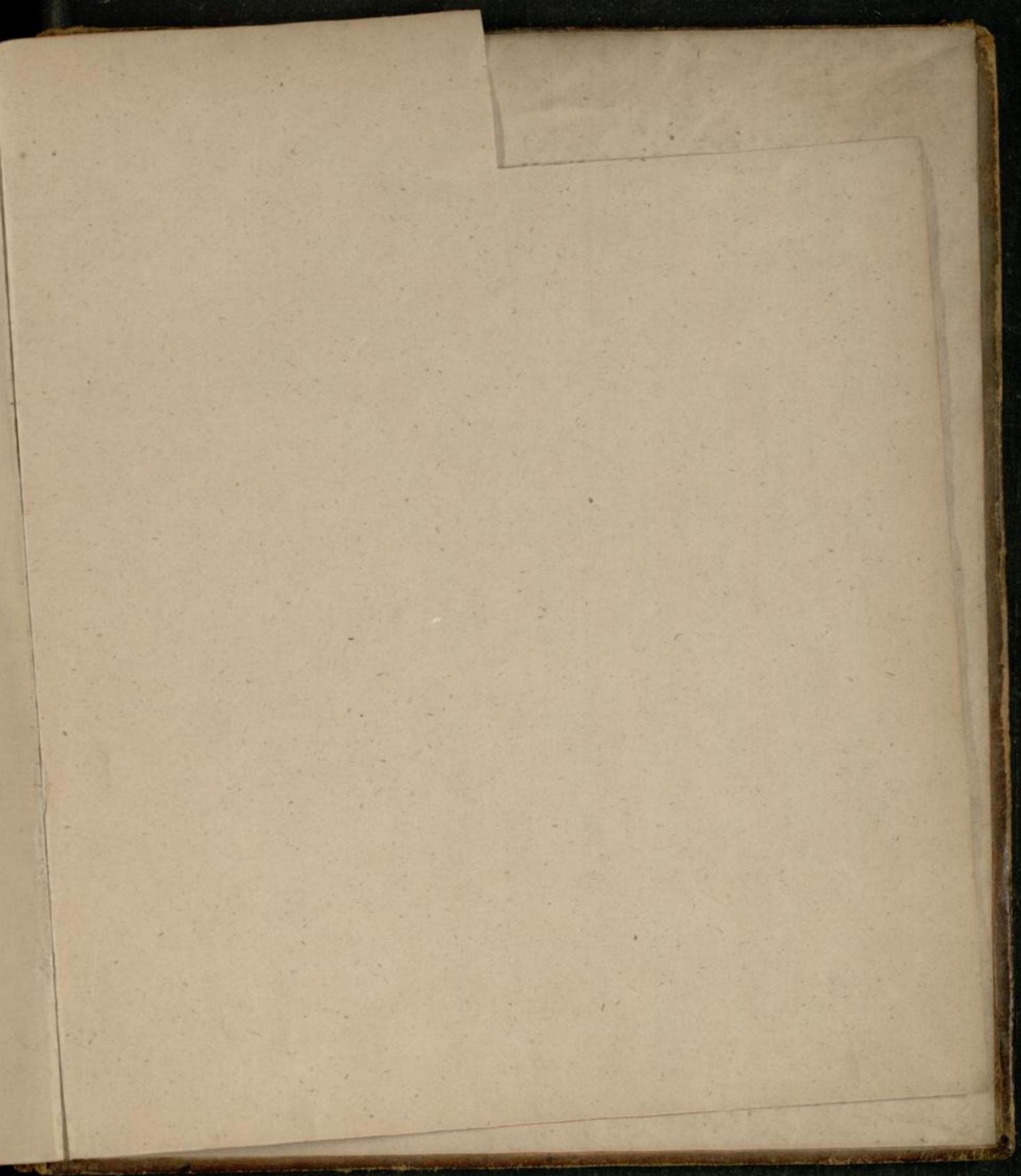
Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

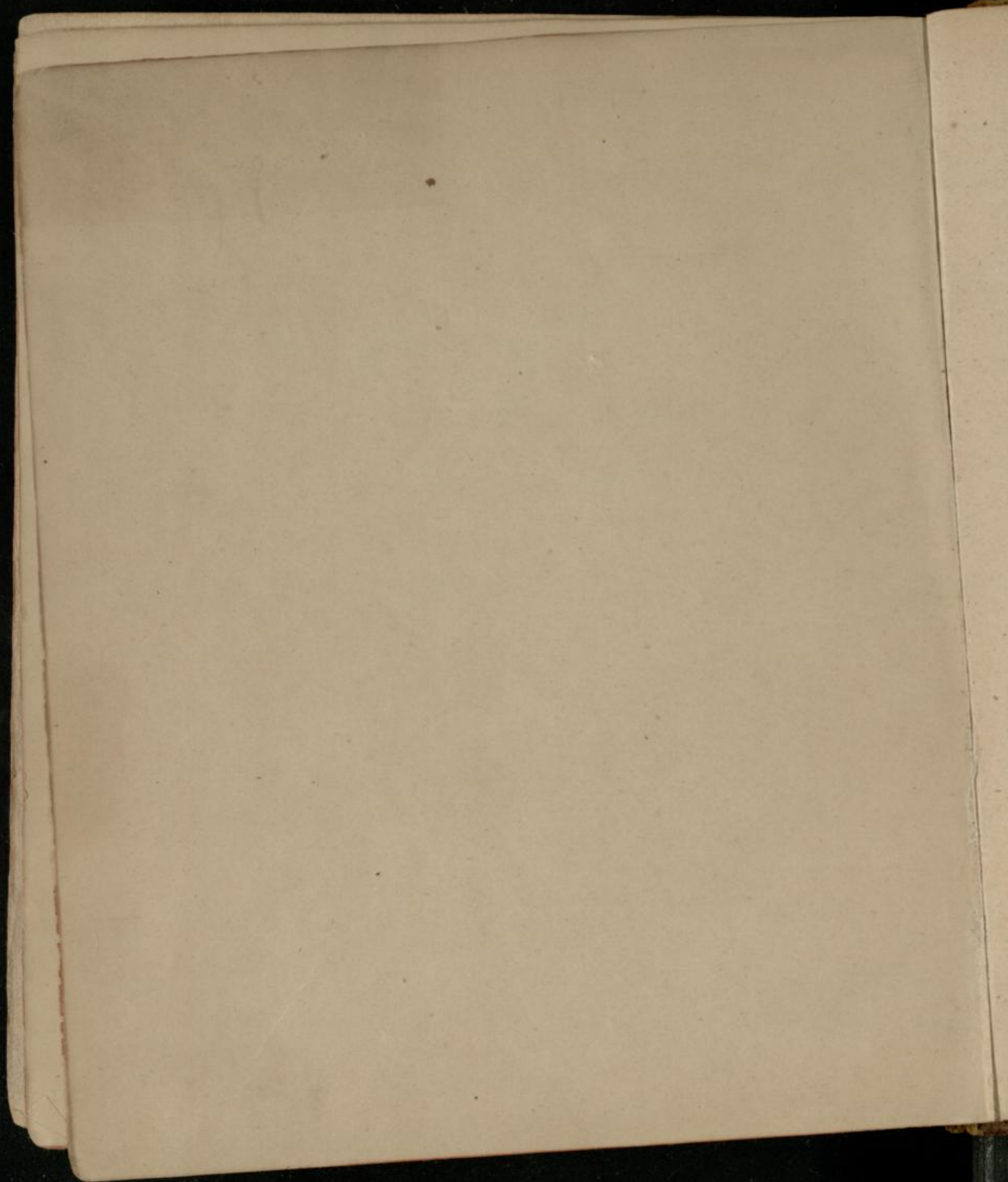
urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10060

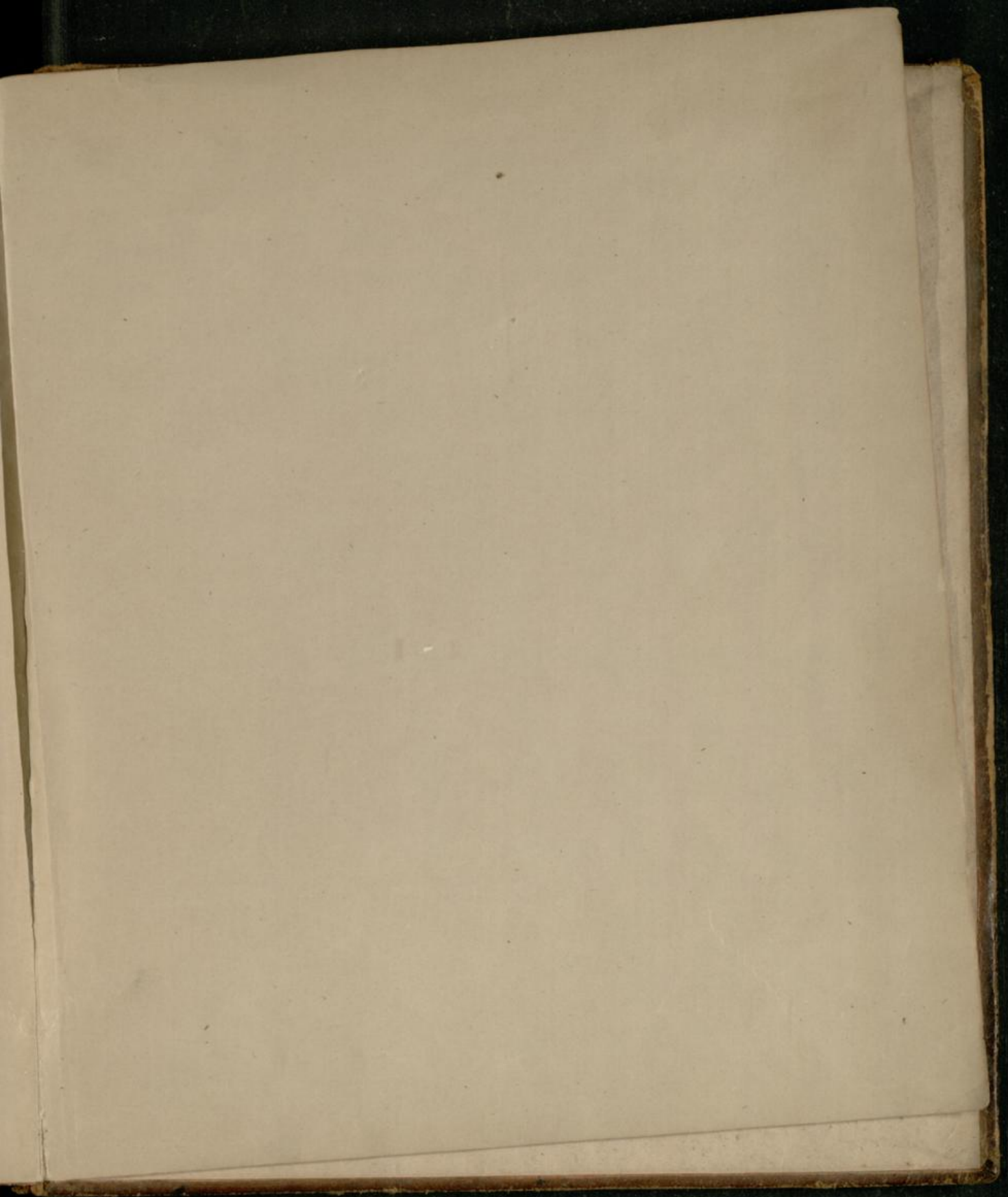

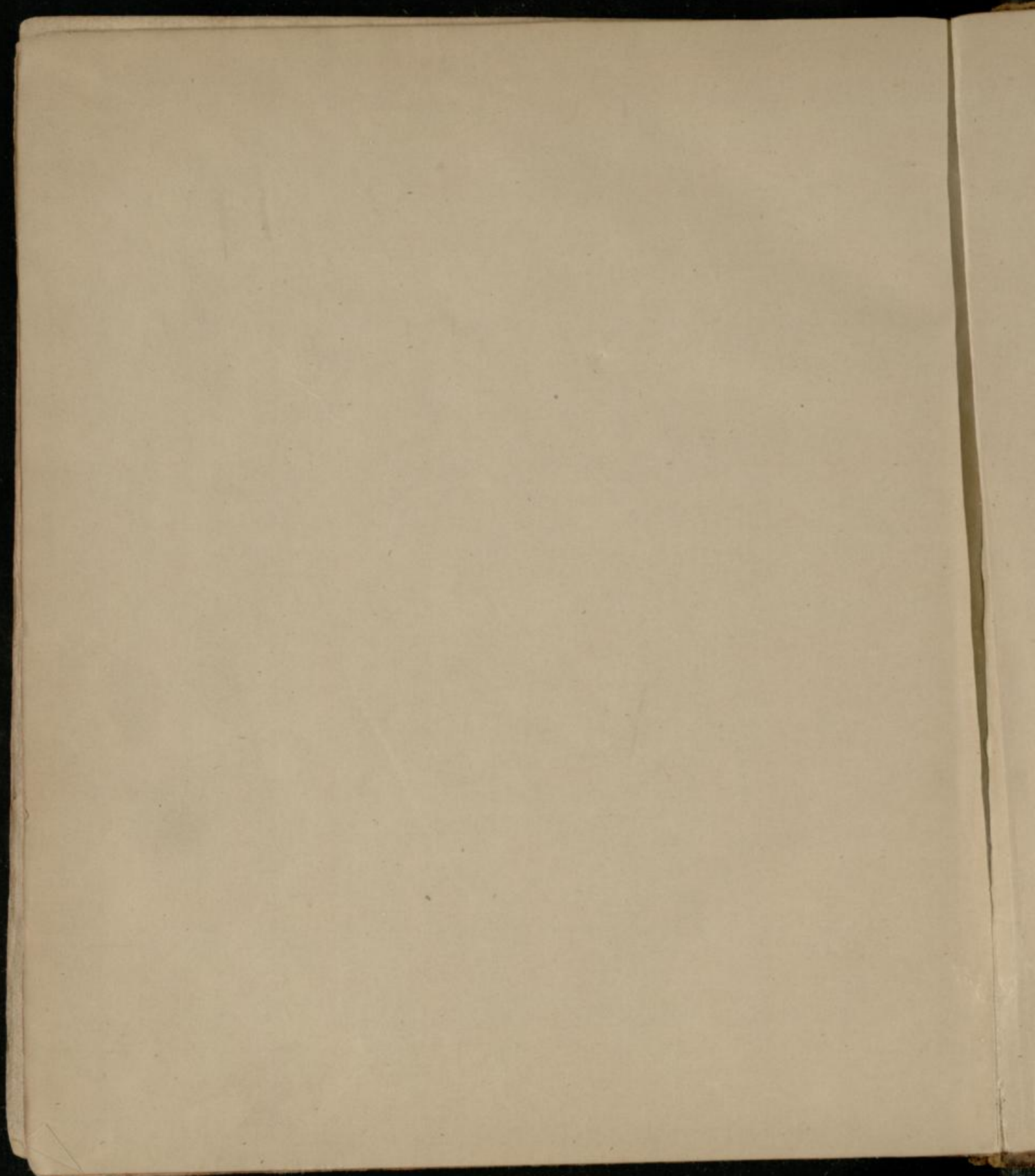

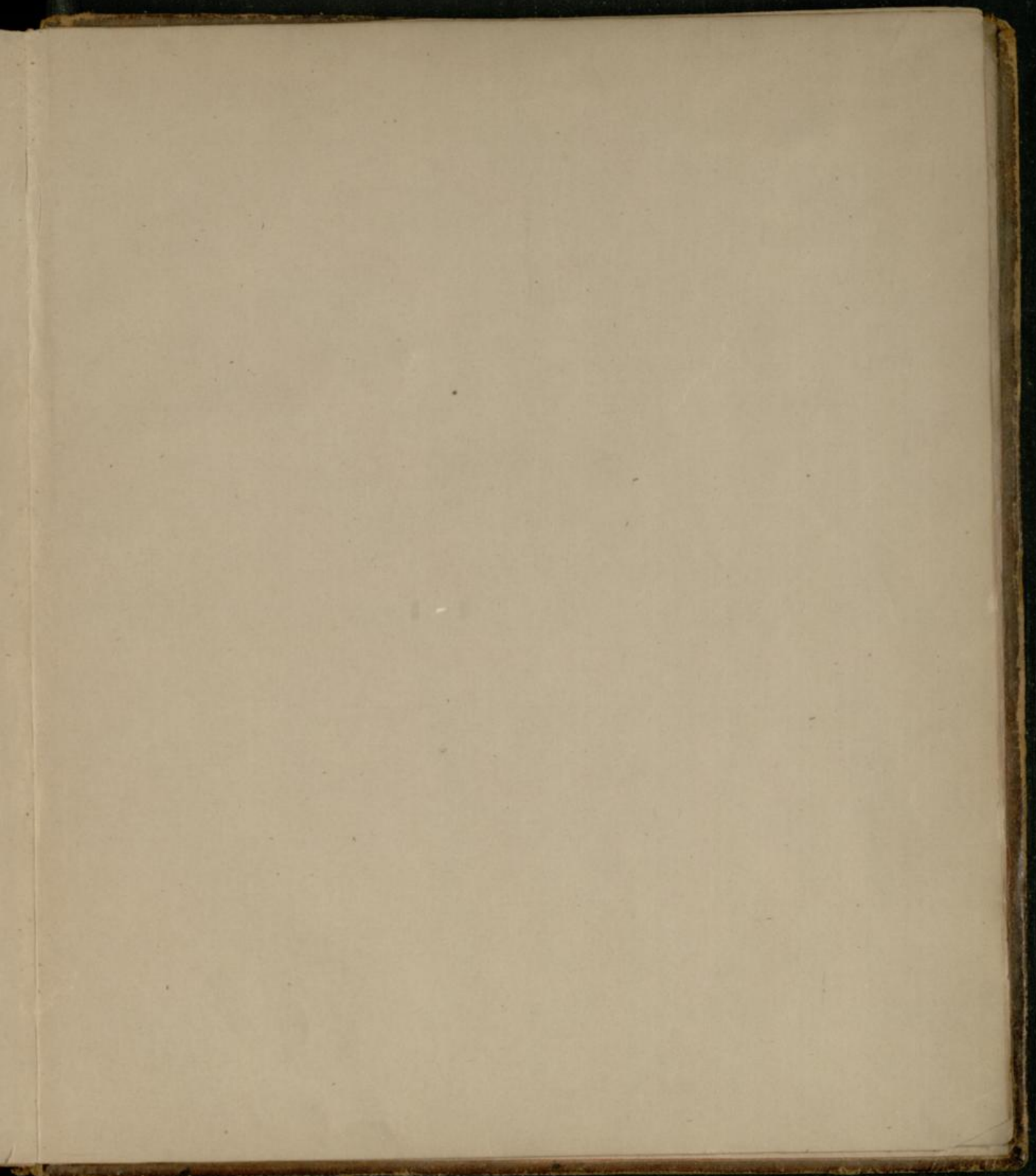

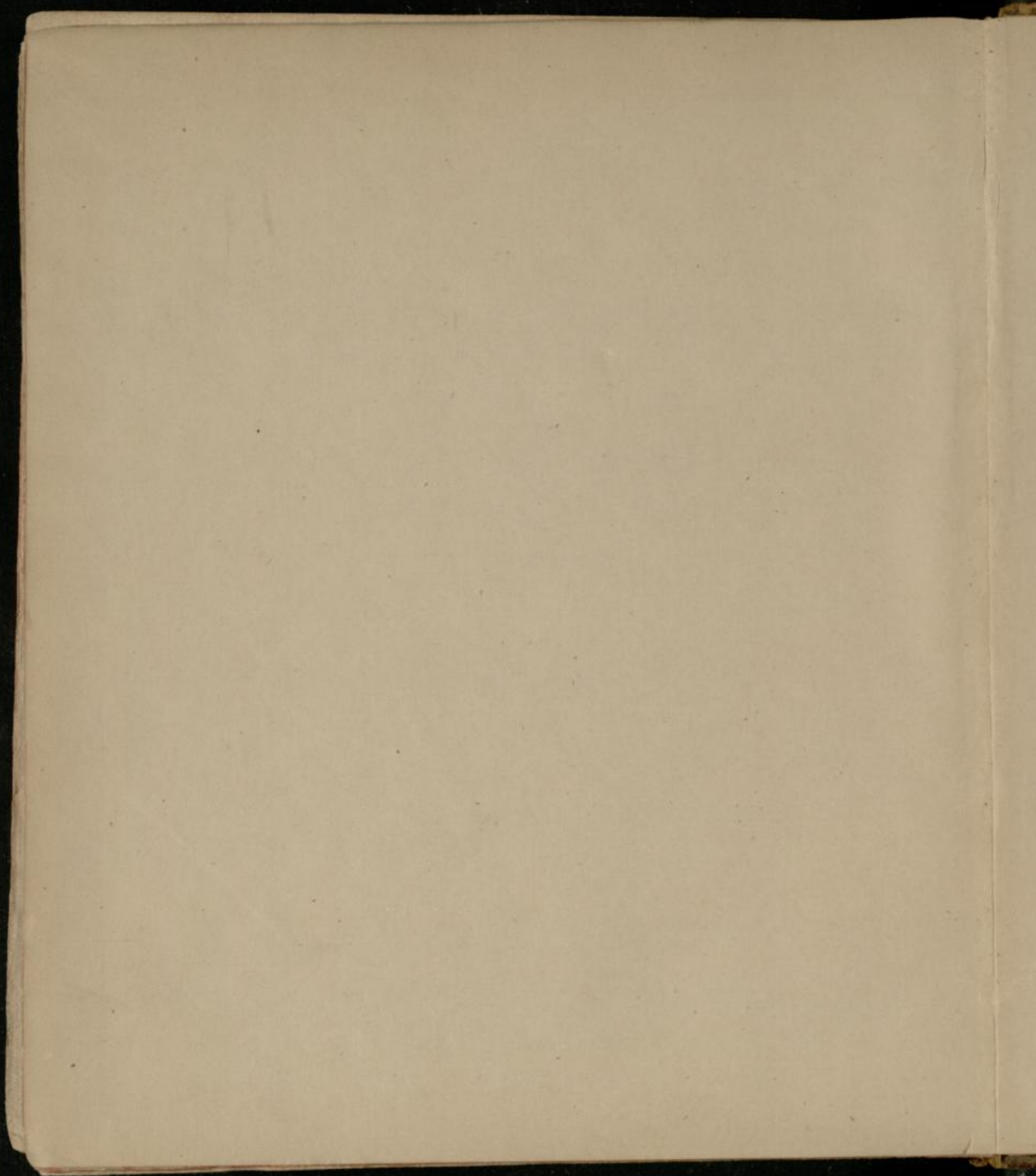

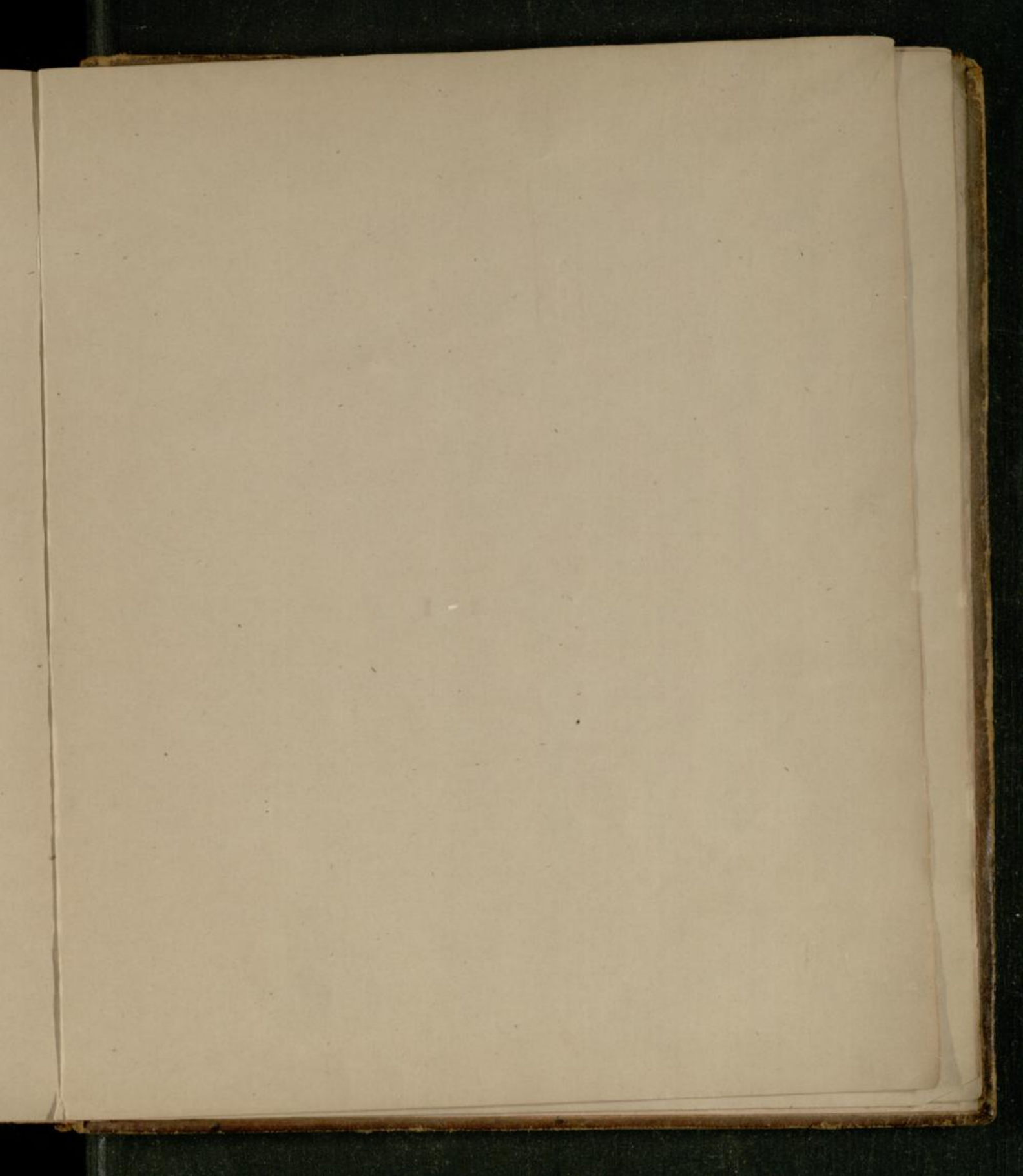

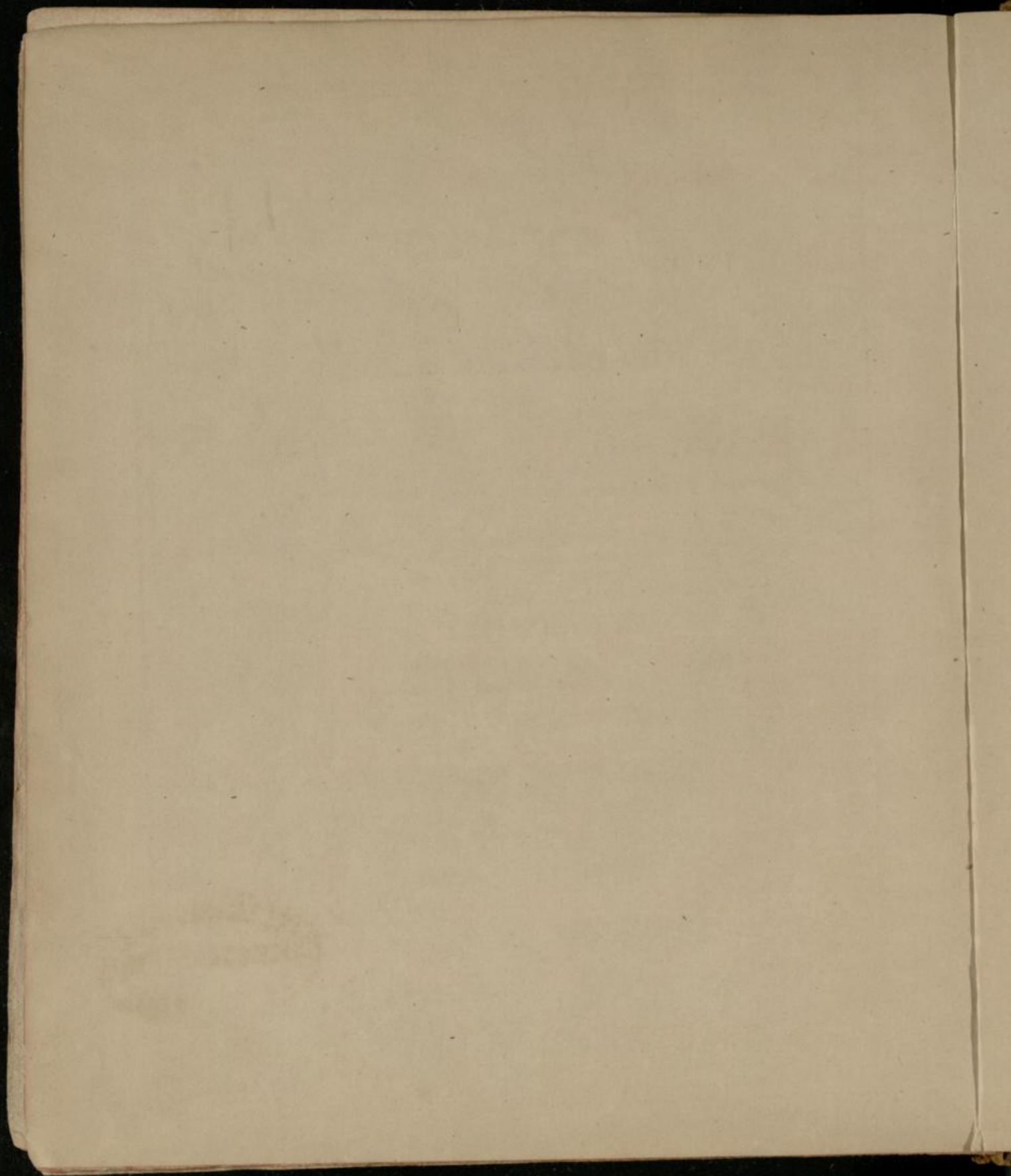

50
5000

THE
LIBRARY
OF THE
MUSEUM OF
ART AND
ARCHAEOLOGY
OF THE
UNIVERSITY OF
CAMBRIDGE

11.4

ספרי ושמות

עם ג' הרגומים . ולעומת מסגרת ספיר"שי .
 ופירוש רש"בם . ופירוש מכלל יופי .
 מו"ר שלמה בן מלך . ופירוש באר
 רחובות על דקדוקי רש"י . סעיף על
 סעיף לדגליהם חונים . וספר החינוך
 מרבינו אהרן הלוי כסוף כל חלק יחפשו
 עליו חכמים ונבונים :

הוכח לכית הדפוס ע"י התורני המופלא מוה"ר רר
 פתח אליהו בן התורני המובהק מוה"ר רר קיים
 כ"ן וכנו התורני המופלא מוה"ר רר שואל כ"ן
 זק"ק ויילכא :

בפרנקפורט דאדר באוהיזן

אמשטרדם

לפרט ושנתם לבניך ודברת במ

A.2.

הסכמת וחרמות בי דינא רבא דקק ווילנא

הדר אתם ראו דבר ה' אשר דיבר אתנו פעם בפעם. במועד הנבחר על פי מר"גה אבי הנביאים. הואיל וזהו כבר את התורה. והתרגומין ברוח הקודש אשר הופיע על **יונתן בן עוזיאל ואונקלוס ותרגום ירושלמי**. וכדברי קבלה נאמר ויקראו בספר תורת אלמים אלו טעמי המקראות. ופירוש זה תרגום ופירוש של ויטו המקראות ונאמר ויטו מקראות אלו טעמי אלים עד שמרוב הגלות והגדוד גברה השכחה וסויכו חול"ל על מ"ט שנת לעשות לה' הפרות תורתך והיותו לכותבם חן לא היה נוסף כל ימיו לכתוב כל פירושי התורה וברוב הימים הניחאו על אמת הדפוס. וכל דור חסידו מלכות טעמים רשון להדפיס ספרי קודש אך בהיות התורה ופירושיה שוין לכל נפש. ומן הפירוש נעשה בלחות ויש מן הפרושים כע"ה הגוונים והחומשים עם ג' התרגומין חן נחלאין. כפיסם התעוררו ה"ה התורני הוופלא וזה"ר **פנהא אליהו** כע"ה **ר"ר היים כהן** כחון וקבלתו וכו'. וכמו התורני הוופלא האריך מזה"ר **שמואל** שיחיה לעשרת ה' גרפה ופרישה על האין אחת טעמי עגים והם שלשה תרגומין וארבעה פירושים. שלשה כפלאו וארבעה נודעתי. פירוש **רש"י ז"ל**. פירוש **רש"בם**. וספר **מוכרול יופי** עם פירוש **לקט שכחה**: וספר **באר רחובות** על פי הדקדוק ספר"טו. כל אלה חסרו אל עונן הסודים בחרות חומש בקודש עב"ד ח"ו וכו'. שיהיו את החדש אשר עמדו על טעמין של פרושים אלו שיהיו שוכנים יחד ומחויבים בנייד פתיל דמות ארבעה פנים לתורה. ובהיות חכוכו זריכון פור. מוון רב להדפיס החומש הלו עם כל הפרושים הללו השג"ה אשר חנו עמודים שבעה עיד מח זבתם טובה לרף בסוף החומש **ספר החינוך** לה"ה ז"ל. שנוע איכותו שחזיר וכל טעמין המזיית והראה מן הב"ה הוא יסקו העדרים. וכדלוי זכות הרכים תלוי בהם. וכדילא יאה עושי ונזה מוכסלים ח"ו וימיוון כחומס. והתורה חסה על חומסם של ישראל וכפרט בןוק העתים. מן יהיה שורש פורה ראש ולענה להדפיס חומשים כאלו כתבנו נס"הו בדרך אחר מחלו הפירושים ירף פירושים אחרים עם רש"בם אנו ככל יופי או בחר רחובות או ספר החינוך. או להדפיס ח"ו מן הפירושים כפי עמון בלי חומש. ופשיטא שנים ע"ה או יותר. ורבה באים הוא כל האלה הכתובה בספר התורה. וחרמו של יב"ן וכל החרמות ושחיות וארדוים שנת"ך וכדברי רבותינו. מי שיפשה אחת מהנה תוך חנוש עשרה שנים מיום כלות הדפוס של חומשים ה"ל בלתי רשיון עשה וכו' ה"ל ודוקא בכתב מקוים ח"י חב וכנה ה"ל. ועוד נוסף בה דברים בהיות חב וכנה עלה בוחשתם להדפיס הנביאים ראשונים ואחרונים וכתובים ג' כעם אלו התרגומים והפירושים שעל החומש ה"ל. ויטוהו הדבר נוכח אל הפועל תוך שנה אחר גמר הדפסת החומשים כ"ל. חן מן הנורך לחדש החרמות והגדוים והארורים. וחרמות וארורים ה"ל עולין למי שדפיס כ"ך תוך חמש עשרה שנה מיום שיוגמר. ונ"כ עם כל הפרטים ה"ל הן עם כולם או וקתסם. ולשומעים יונגם. ומרובה גזרה הטובה עמדת חובה. וזרה אליהם לטובה. חן טוב אלא תורה. טוב סתרה מכל סתורה. ה"ך בידע ארבה דקרתא עתיקה קדישא ק"ק ווילנא יע"ה. שני כמות דיוכים היוטבים כסאות לנשפט. וכמות הרכ הגאון הגדול המפורסם אינו כביתו כעת ע"כ נפקד מקום כבודו היום יום ח"ה אדר השני תק"ע"ג לפ"ק. ואלת להודיע שהחרמות והגזירות ה"ל הם באופן שיתחילו חכוכו ה"ל להדפיס החומש ה"ל תוך עשך חני שנה מיום ה"ל. ואם לאו לחל כלל כל עיקר. חן אים יתחילו להדפיס מאוהל החרס ככל הפרטים ה"ל. ושומעים כן לכתח

נאום דוכבער בלא"א מוהר"ר א"ה דינא וספרא דבי דינא :

נאום מנחם מענדל במוה"ר ר' צדוק זצ"ל :	נאום אלו' כהרם מוה"ר שבתאי כ"ץ זל"ה :
נאום צבי הירש במוה"ר נחן נטע זצ"ל :	נאום שלמה זיסקינד במוה"ר משה ז"ל :
נאום כתריואל בא"א פ"ו צבי הירש ז"ל :	נאום הק' דוד ב"הק מוה"ר יהודא לייב זל"ה :
נאום משה בא"א מוה"ר אהרן סג"ל :	נאום הילל במו"הרר מנחם מענדל סג"ל זל"ה :
נאום אברהם בא"א מוה"ר מנשה יצ"ו :	

שמות א

אונקלוס

א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו : ב ראובן שמעון לוי ויהודה : ג יששכר זבולן ובנימן : ד דן ונפתלי גד ונאפר : ה ניהי בנימין וזאבני ויהודה ויוסף ויוסף וכל בני ישראל : ו וכוני ישראל פרו וישרצו בירבו ויעצמו בממד מאד ותמלא הארץ אדם : פ ה גימס מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף : ט ויאמר אל עמו הגה עם בני ישראל רב ועצום ממנו : י חכה נתחכמה לו פן ירבה ויהיה כח תקראנה מלחמה ונסף גם הוא על שגאיו ונלחם בגו ועלה מן הארץ וישמו

א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו : ב ראובן שמעון לוי ויהודה : ג יששכר זבולן ובנימן : ד דן ונפתלי גד ונאפר : ה ניהי בנימין וזאבני ויהודה ויוסף ויוסף וכל בני ישראל : ו וכוני ישראל פרו וישרצו בירבו ויעצמו בממד מאד ותמלא הארץ אדם : פ ה גימס מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף : ט ויאמר אל עמו הגה עם בני ישראל רב ועצום ממנו : י חכה נתחכמה לו פן ירבה ויהיה כח תקראנה מלחמה ונסף גם הוא על שגאיו ונלחם בגו ועלה מן הארץ וישמו

שמורת בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו : ב ראובן שמעון לוי ויהודה : ג יששכר זבולן ובנימן : ד דן ונפתלי גד ונאפר : ה ניהי בנימין וזאבני ויהודה ויוסף ויוסף וכל בני ישראל : ו וכוני ישראל פרו וישרצו בירבו ויעצמו בממד מאד ותמלא הארץ אדם : פ ה גימס מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף : ט ויאמר אל עמו הגה עם בני ישראל רב ועצום ממנו : י חכה נתחכמה לו פן ירבה ויהיה כח תקראנה מלחמה ונסף גם הוא על שגאיו ונלחם בגו ועלה מן הארץ וישמו

שמורת בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו : ב ראובן שמעון לוי ויהודה : ג יששכר זבולן ובנימן : ד דן ונפתלי גד ונאפר : ה ניהי בנימין וזאבני ויהודה ויוסף ויוסף וכל בני ישראל : ו וכוני ישראל פרו וישרצו בירבו ויעצמו בממד מאד ותמלא הארץ אדם : פ ה גימס מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף : ט ויאמר אל עמו הגה עם בני ישראל רב ועצום ממנו : י חכה נתחכמה לו פן ירבה ויהיה כח תקראנה מלחמה ונסף גם הוא על שגאיו ונלחם בגו ועלה מן הארץ וישמו

מן

רשי

ואלה שמות בני ישראל . אף על פי שנתאן בחייך בשמות חור ותאן בחייתך להודיע חיבתך שנתשלו למכובדים שחולאן ונחנימן בתפטר ובשמותם שחומר (ישעיה מ') המוביל כנספר נכחם לכלם כשם יקרא (שמו"ד) : (ח) ויוסף היה במצרים : וכלל הוא וכבר היו בכלל שבעים ומה כח ללמדנו וכי לא היינו יודעים שזה היה במצרים . אלא להודיען דקדו של יוסף : הוא יוסף הרוצה את אלו חביו . הוא יוסף שיהיה בחורים ונעשה טלף ועומד בדרך : (ז) וישרצו . שהיו יולדות שזה סכרם אחר : (ח) ויוסף מלך חדש . רב ושחולחל אחר חרש חמש וחד אחר שנתחדשו גוי ותיז (פושח י) : ואשר לא ידע . עשה עמנו כאילו לא ידע (כ"ג ד"ס) : (י) הבה נתחכמה . כל הכה לשון חכמה וזוהיה לדבר הוא כלומר חכמי עמיתם לכך (א) : נתחכמה לו . ליעם נתחכמה לזה לעשות לו (ש"ד) ור"ל נתחכם לחשיעם של ישראל (ב) לזכר שם סכר כשג' שלא יכיל חסול לגולם (והם לא הבינו שעל כל הגולם חינו משה אכל הוא נכח על אומה אחת ברה"י) : ועלה מן הארץ . על כדחתו . ור"ל כחם שחלל

באר רחובות דקדוקי דרשי

(א) בשלש חסדי הוא שורש יבב ביו"ד בתחלה ונפלה היו"ד בתחלה כי על הרוב בשורש שתחילתה היו"ד להיות שכלת (כמו עשה עין שורש יען דעה מן שורש ידע) ויש נדקדקים שאמרו שענינה לשון כתיבה כמו השלך עלי' יבבך ולא יתכן בלן כענין עשה כי היא חכמה כתיבת

יונתן בן עוזיאל ירושלמי

שְׁמֵהּ כִּי יִשְׂרָאֵל דַּעְלוּ לְבַצְחִים עִם יַעֲקֹב וְגַבְרָעִים אֲנֹשׁ בִּירְחֵה עֲלוּ :
 כ רֵאוּבֵן זֹמִי : ג יִשְׁשַׁכְר וְגוֹי : ד רֵן וְגוֹי : ה וְהוּה קִרְיָם
 קֵל גַּפְשָׁתָא גַּפְשֵׁי יִרְבָּא בְּעַקֵּב שׁוֹבְעִין גַּפְשָׁתָא עִם יִסְפָּה וְכַנְזֵי בְּבִגְדֵיהֶם קְמִיעָהִם :
 ו רְמִיחַ יִסְפָּה וְכַנְזֵיהֶם מִיְהוּ כֵל אֲחֻזֵיהֶם וְגוֹי : ז וְכַנְזֵי דִישְׂרָאֵל וְגוֹי :
 ח וְקָם מְלִיךְ חֲבֵת בְּמִין שִׁירְיָא

* * * * *
א וארין
 * * * * *

ירושלמי
 וְקָם מְלִיכָא בְּשִׁירֵי עַל מְצָרִים וְלֵא
 מְצָרִים יְת יִסְפָּה וְלֵא מְלִיךְ בְּמִסְרֵי :
 וְקָם מְלִיכָא בְּשִׁירֵי וְתוּ מְסַקְרוּן לְהוּן בְּשִׁלְמֵי מו
 אַרְעָא :

עַל מְצָרִים וְלֵא מְצָרִים יְת יִסְפָּה וְלֵא מְלִיךְ בְּמִסְרֵי :
 לְעַמִּיהֶם וְגוֹי : אִתְּרוּן קְדוּן נְתִיעַט עַל יְהוּן קְהֵלִין דִּיעִין גַּבְרָעִין וְתַחְוִין
 תְּקֵם עַד לֵא יִסְגוּן וְיַחְוִי אַרְבִּים יִאֲרַע יְהוּן סְדֵרֵיהֶם וְיִתְקַפְּרוּן לְחֹדֵר הַיְגוּן
 עַל סְנַאֲיוֹן וְיִשְׁיָצוּן וְתַנָּא וְלֵא יִשְׁיָצוּן מִיְצֵן אַרְבַּף לֵא הַר וְיָסֵן בְּהַר בְּרִין
 יִפְקוּן

באר רחובות דקדוקי רש"י

בית מיד ליד רק מושגת בחכמה לכן קאמר רש"י כל הכה לשון חכמה הוא ורצה לומר הוצרכנו לפרש כאותן המדקדקים האומרים דשורש
 א"ה חסד ענין הוינה חסד ס"ך שפיר כענה (כל"א גרויט ח"ד א"י) : (ב) משום דק"ז"א ליה ואלא כתיב ישראל רכוסים עם ואס"ן נתחכמה
 להם הוי למחכמה לכן קאמר רש"י לעם ורצה לומר עדרך לשון הקודש לכונן חכמה שלמה בלשון יחידה נקרא אלל המדקדקים שם החין כמו
 הכה עם יוצא ממזרים וק"א סן מלת לו על מלת לעם דהיינו שם יחיד וכולל כל ישראל יחד : וזה שכתב עוד נתחכמה מה לעשות
 לו הוסיף מלת לעשות כן מלת נתחכמה ובין מלת לו משום דק"ז"א ליה ואלא ענין התחכמות פעולת ענינו הוא (ער סראכט אין זיך זעלבין)
 ומלת לו נתקן על פעולת הו"א לכן הוסיף רש"י מלת מה לעשות וק"א מלת לו על מלת לעשות החסירה בקרא וכפעולת עשייה דהו"א פועל
 ונ"א יתקן מלת לו : ומה שכתב עוד רבותינו רש"י כה"ל לתרן קושיא הראשונה דלדעת רבותינו ק"א מלת לו על השם כ"ה דהו"א יחיד אמת

רש"י

(א) **ואלה** שמות - מפני שהנ"ל לפרש ולומר וכי וישראל פרו וישראל גוי' הנזכר לטוב ולומר בבואם למזרים לא היו אלה
 טבעים - ואחר מות דוד הו"א פרו וישראל - ויקם מלך חדש ונתחכם עליהם לזעזעם (ולא) הועילו - (י) וכל
 הדור הוא - טבעים נפש : (ז) פרו - בהריון - וישראל לירה - שלא יכלה הרקם : שכל מקום קטנים קרויים שרץ על הארץ -
 ורכו גדלו ונעשו הקטנים גדולים ולא חתו כקטנותם - ויעלזו על חתו אנשים - אלא היו רכסו זעזעו כחמד מחד עד שנתמלאו
 הארץ חותם - וכן והאמר מלאת (את גתה) כבוד ה' - כוון מילאה - וכן ואלו ומלאים את הדיכל כמו מלאים את הדיכל -
 (י) נתחכמה לו שלא ידכה - שאם ירבה ויהי כי תק-א"ה מלחמה משלמה - כוון (ידה ליתד) תשלמה - מנינו לפון יחיד
 אלל רבים : כי תקראנה כי תארענה - כמו תקראי קודש - ויארע קודש לשון מאורע ונלמס כנו ועלה חן הארץ לשון אל ארץ
 אבותיהם

מבלל יופי

א ואלה (א) (את יעקב) - בא ממקום עם -
 (ב) (ראובן שמעון) - רתחם
 הו"ן : (ה) (יוסף) הו"ן כמו עם - עם יוסף שהיה במצרים
 ח"ו שבעים נפש רתפרש
 כענין ויו אבל יותר קרוב פי'
 עם : (ז) (וישראל) -
 ענין השרצים רח"ל רוב
 ההולדה כמו השרצים שרם
 לרוב כפ' נח : (במאד
 מאד) ענין המלה הזאת ענין
 הרבוי : (י) (הבה) -
 כלומר הנו עזר או עצה
 נסמכה המלה הזאת לגברה
 תחת חירק כמו חזון ואם האות
 הראשון ת"ד כמו יהודה שהיו"ד
 מחולקות הגמלים יעלימוהו
 כמו בעלה כיהודה ליהודה נחשון
 וכן עס"ו"ו וישראל :
ובנימין (א) כפי"ל וי"ן
 השמוע עם
 אמת מחולקת בת"ך ינקדו הו"ו
 כשורק כמו ובלו בביתך ומלאו
 מזרים וילאגם ופשתם :
 וכש"ש עת ויש פישלמה כיהיה
 ראוי תקראנה בדגש זכנוי
 טקסיה

יא וישמו עליו שרי מסיים למען ענתו
 בסבלתם וכן ערי מסכנות לפרעה את-
 פתם ואת-רעמסס : יב וכאשר יענו אתו
 כן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל :
 יג ויעבדו מצרים את-בני ישראל בפרך :
 יד וימררו את-חיייהם בעבדה קשה
 בהמר ובלבנים ובכל-עבדה בשדה את
 כל-עבדתם אשר-עבדו בהם בפרך :
 טו ויאמר מלך מצרים למולדת העברית
 אשר שם האחת שפלה ושם השנית פועה :
 טז ויאמר בילדכן את-העבריות וראיתן
 על-האבנים אם-בן הוא והמתן ארזו ואם-
 בת הוא וקיה : יז ותיראן המולדת
 את-האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן
 שני מלך מצרים ותחיתן את-הילדים :

מן-ארץ : יא ומניאו עליהן שרטונין
 מבאשין בדיל לענואיהן בפולחנהון ובנו
 קירו בית אוצרא לפרעה ית-פיתם וית-
 רעמסס : יב וכמוא דמענן להון בן סנן וכן
 תקפין ועקת למצראימן קדם בני ישראל :
 יג ואפלקו מצראי ית-בני ישראל בקשיו :
 יד ואמררו ית-חיהון בפולחנא קשיא
 בטינא ובלבנא ובכל-פולחנא בחקלא ית
 כל-פולחנהון דאפלקו בהון בקשיו :
 טו ואמר מלכא דמצרים ל-חיתא
 יהודיתא דשום-קדא שפלה ושום חגיחא
 פועה : טז ואמר כד-תהוין מולדן ית-
 יהודיתא ותחיתן על-מתברא אם-בר הוא
 תקטלון יתיה ואם-בתא היא ותקיימנא :
 יז ודחילא חיתא מן-קדם יי ולא עבדא

כמו

רשי

ויקרא

שחלל עמנו ותולה קללתו באחרים וברי הוא כל וכתבועליו מן הא-ן והס יירשו : (יא) עליו . על העם : מסיים :
 לשון עם שרי שנוכח מזה המום . וזוהי כוונת ערי מסכות לפרעה : למען ענתו בסבלותם . על מצרים : ערי מסכות .
 כתרוננו . וכן (ישעיה כב) לך כל אל הסוכן הלו גזר המעונה על החזרות (ד) (ש"ר) : את פירות ואת רעמסס . סלא
 היו האיות מתחלה לכן ועליוס חוקות וכנורות לאור : (יב) וכאשר יענו אותו . בכל מה שהם מתנין לסלעיות קולס הקב"ה
 להכות ולהפריץ : כן ירבה . כן רבה וכן פרץ . ויגדשו רוח הקודש חזרות כן . אתם חזורים מן ירבה ואני חזורה כן ירבה (ה) :
 ויקצו . קצו כחיים . ור"ד כחיים היו כעניניהם . ויגדשו רוח הקודש חזרות כן . אתם חזורים מן ירבה ואני חזורה כן ירבה (ה) :
 המכרת את הנק והמכרתו : (טו) למילדות . הוא לשון מולדות . חלל שיש לשון קלוס לשון ככר כמו שוכר ומשכר דוכר
 ומכר . כן מולדותו מילד (ו) : (יז) בילדכן . כמו כחולדכן . שפלה . יוככר . על שם שמעית את הולד .
 פועה . מרים . על שם שפעה והמכרת והנה לולד כדרך הגזים המעייפות תימוק הזוכה (שם) . פועה . לשון צעקה כמו (ישעיה

באר רחובות דקדוקי רשי

ויתכן מלת לו : (ג) משום דמלת מוכן מתפרש גם כן ענין דלית כמו חיש מוכן דלית מוכן כלן לכן הוה לומר דזה הוא כת-נוחו
 בית חזרה וכן לך כל אל הסוכן : (ד) רש"י מודיעך מה כחלת ויקומו הוא הזרש קין ויוסמט לפני עניינים משום אחד דכר משום כעו
 קנתי במיילוח כיון במה דקחיוה קנו כחיים . שימוש שני ענין קונים מלון קון ודבר זה כיומו רבועינו קונים היו בענינים :
 (ה) משום דקשיא ליה והלא כמלות וענו ירבה יתין הודין מהה סיחן לעמיד (ז) ויערין פייענין ויא ויערין ויא ויערין ויא ויערין
 וין שטערקין) וכאמת כונת החזיר על וין מכ- כי בצעת הנלות ככר עינו אותם על זה קחמר רש"י בכל מה היו מתנין וכו' וירבה לומר
 מנינו לפעמים שהיו"ן כראשית התיבה משמעות על המשכה (כדכתב רש"י בענין כס"ב כאלה כד"ה אוי"ה) ואם כן כן בחור הסמוק
 וכאשר יענו (וויא ויא כיון גדאכט לו פייענין) כן ירבה (האט גאט גדאכטן גראט לו פייענין חול"י פייערין) וזה שכתב עוד דכר חזר
 כן ירבה כן רבה וכן פרץ רבה לומר אפילו חזרין הודין"ה מהה סיחן לעמיד גם כן יתחל פייענינו על הירוב דכתיב העתיד כחוקים מכ-

וכו

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

יפקחו להו מן ארעה : יא ושון עליהו בברקניו מפלחניו מן
בגלל דמצערא יתהוון בשעבודיהו ובגנין קורניו הלילין לרשים בית
אוצרו דפרעה ית טאנים ונת פילוסין : יב והימקיא דמענין להו
היבדן דהוון מן והיבדן הוון תקפין ואיתעקר מצראי בתויהו מן קדם בני ישראל : יג ושעבדו מצראי וגו' :

ית טנים ונת פילוסין :

יד ואמר נת תויהו בפולחנא קשיא קטינא ובלבדנין ובכל פולחנא באנפי קרא ית כל פולחניו תוון
מפלחין בהוון בקשיר : טו ואמר פרעה דמך הוה חמי בחילמיה ונהא קר ארעה דמצבים קיימא בכף מודנא

ירושלמי

ואמר מלכא דמצרים לויפחחא עבדיה דשמה דתרא
שפרה ויהא הנת ויכבר ושמה דתנייהא פוגא היא
הנת מרים :

תרא וטליא בר אוקרתא בכף מודנא תרא והנת ברעה
כף מודנא מטליא בעורה מן עד שבר וקרא לכל חרשי
מצבים ותני להו ית חולמיה מן יד פתהו פומיהו ימים
וימקרים חרשי חרשיא ואמרין לפרעה ביר קה עתיד למתוי
מתילוד בגנישתיהו דישאל דעל ידי עתידא למתקרא
בלא ארעה דמצרים ובגין אנתעט פרעה מלכא דמצרים לחייתא והרביתא דשמה דתרא שפרה היא ויכבר ושמה
דתנייהא פרעה היא מרים ברמה : טז ואמר בד התנין מודנא ונת והרביתא ומהסכין עליו מתקרא אין ביר דבר
חרא ותקטלון ויהא ואין בקמא נקמא ויהא ותקמים : יז ודהילא חיימא מן קדם יי נלא עבדו הימקא דמליל

עמהו

באר רחובות דקדוקי רשי

והריבאלכותיכסן רכה וכן פרץ : ומה שכתב עוד מדרשות הקודש וכו' רכה לומר דקדוקא אלטיה פשטיה דקרא דקאי רק חולות הכה
נתחכמה על ויון העבר והיינו שיעלו אותם קודם הגלות ומלות וכאשר יענו קאי אדהשתא על שעת הגלות שפיר קשה היאך יתכן שזאת הגלות
לשון עתיד אבל לדעת המדרש מלות זכאשר יענו גם כן קאי על זמן העבר ומלת כאשר היא תמורת לכן ובתוכה טעם היא למלת הכה נתחכמה
וכן פירושהם אמרו בזמן העבר הכה נתחכמה פן ירבה וכאשר (אולי דארוס) נגמורה בעצמם שיענו אותנו (ויא ווערין זיא פיינגן) ושיך
שפיר לשון עתיד ואי נזכר דלא יתכן כשעת העליה כן ירבה וכן יספך על זה קאמר המדרש רוח הקודש חנונית בלתי שעה כך אתם חנונים
כשעת העליה פן ירבה ואי חנוני עכשו כשעת העליה כן ירבה ולא תועיל עצתכם כלום : (ו) רכ' כמו דחין חילוק בין שובר וקשבר כגוף
העושה כי שניהם מורים על אחד העושה פעולת הסבירה כדכר אחרת החילוק הוא ביניהם

רשבים

אבותיהם ולא טוב לנו לאכד עבדינו וקרא ליה מלכותא קטיעא : (יא) נוסים . מן הכפולים הוא נוסם . כמו פתות אותה פתים
מן פתת : נוסכות אונרות . כמו אל הסוכן . הלו לשכח אחר על הבית : (יב) כנו כן ה' כנו (תלמיכם ג' א כולמנים) :
ויקונו . בחיים כמו קלתי חמי . וכן אשר חתה יקן נופני שני מלכיה . (יג) כפרך לשון שברון הוא . כמליווד מפרכין באנשים
(יד) וככל עבודה כשה . חרש וקטר . את כל עבודתם . עם כל עבודתם . אשר עבדו כהרן שהם בתוך העיר כפרך
(טו) לזוללות העבריות . למולדות שהם העבריות : (טז) על האכנים . על המסכר . כדאמרינן לאו כנים עד משבר
גם ככלי יול' כמס בירמיה עושה וזלחה על אכנים : וחיה . טעמו למעלה . כמו וון ויס ישכה . מן ארבעה ח' יאמר לנקה
חיה . אבל חילו חיה חלף שנים כעמית טעמו למטה ולשון זכר חנונית עשה עבה ראה : (יז) ותיראה לשון (יראה) אלה

מבלל יופי

(יא) בקבלותם . ענינו . הנקבה על היגור כלומר כי
כנכח המשיא וטעמינו על
קיתה על שמה שיהיה
זכה : (מוסכנה) ענינו
אוצרות : (יב) כוי רבה . כדומר כד מה שתי
מענים אותוכן היה רבה ופורין יורה : (יג) כפרך
פי' בקושי וברצון וברדי רז"ל עד שיהא נפרכת בצפורין
(טז) (האכנים) . מקום נפילת הולד מבטן אמו וקראו כן
ונקרא משברורד קדחה שניהם ופי' כי הוא הרחם עצמו ונקרא
אכנים על שם הכנים והארץ : (יז) ותיראה
נוספת טן בן ובנים ובן וי"ל שהא כל עשו וקטינים

עמקו וגוי : יח וקרא טלמא דמערבא למימא ואמר דהוה למא דין עברתין דת פתחא דדון וקטבתוהי דבא :

ירושלמי

ארום תינו אינו עד לא ימי לנתהו זקדמי אינו מוצלן קדם אבוהו דשמיא והוא עני נקבהו ואינו זקן :

ארום דחילו זקדמא פו קדם : יי וקנין להוין שום טב כגו דבא ועברו להוין בתים ביתא דלגיא וביתא דכהונתא רבמא :

ירושלמי

ואור נקרא משבטא דלוי ונסיב גר יוכבד תבוקתיה ליה לאתא :

כמא

באר רחובות דקדוקי רש"י

כצני יודי וזה"ל הכתובה לאו לזרשית היא רק לשיעון הנקיבה וכלתה הוי"ו סיה לאון עבר לנקבה הוא (זיא האט גלעטט) וכו"ו ומהפכה עתיד נחיה (זיא ווערט לעבן). וזה מדייק רש"י ותמיה רצה לומר כללו כתיב בהדיא לטון עתיד הוי"ו והיא לחיבור : (ח) מה שכתב מספיק וכולי רצה לומר דאלו כפזטיה שהשמיעני שלא עשו לכר פרעה זה כבר נשמע כמה דכתיב ולא עשו כאשר דיבר אליהן מלך מצרים אל אזולתי מיתורא רנלת ותחין לדרוש כי גס ווספקות לבן מים ומוון : ומה שכתב עוד תרגום הראשון וק"קא וכו' דע שכתבו המדקדקים דמלת הפקדנה תשמש לנסתרות כמו הפקדו זכרים (זיא ווארין דענקין) וגם משמש מלת הפקדנה לנסתרות כמו הפקדו (זיא ווערט דענקין) וגם ו"ו ההיפוך הוא לשון עבר ולזה כיון דתרגם דמתרגם במלת ותחין . הראשון וק"קא והיינו לנסתרות (זיא לחזויען לעבין) ומלת ותחין השני מתרגם וק"קא לנסתרות (זיא האט לאוין לעבין) ונעווס דכתיב במלת ותחין השני וקרא עולך עזרים אס כן דיבר לנסתרות וזה שכתב רש"י לפי שלשון עבר לנסתרות וכו' רצה לומר מלת ותחין היא על משקל ותפקדה וביא כאלה מוצד הדקדוק שיש לנס רות ולנסתרות אכל לזכרים יש הפרש לנסתרות הפקדו ולנסתרות הפקדו : (ט) מה שכתב רש"י כתיבה סיכודה שתי אותיות רצה לומר דמינו לפי גמיה שאין נראה כמכתב רק שתי אותיות מן השרש והשלישית נעלמת או נכלל לומר דרש"י מסיים חכמו דרפנים האמרו דמנחיים גס כן שרשים דחיין בעצם ראשונה כי אס שתי אותיות : ומה שכתב עוד כשהוא כלשון ויפגיל וכו' בזה הולכת לדעת דלפני רש"י היתה הגירסה ככולן הוידין דארי לכן מחלק רש"י כשהוא בזה לדבר כלשון ויפגיל רצה לומר לטון ויפגיל קוד הוי"ו דנזירי וכשהוא בזה לדבר כלשון ויפגיל והיינו לטון עיור בעצמו (דיא ארדייט בלייבט בייד דיין מלך ועלכין) אז נקוד הוי"ו בחייוק אכן ככל הספרים שלבו במלות ד"ר ככת יהודה וכן ויגיל את השאריות ויפגיל וכן א : וזה ככולן הוידין כסגול לכן מחלקים המדקדקים כענין אחר

רשבים

ותראה בלא יו"ד לטון ראיה שהרי יאמר ותרצה : ותחין . אין חילוק בין פעלו . לפעלתם : (יט) כי מיות הנה . בריאות ופחות ומזרחות לילד : (כא) ויעש להם כתים . לשמרה פן ילכו לעבריות היולדות . וגם ויזו פרעה לכל עמו לאמר . וכן אמר להם שכן כל לאמר שכתורה כפל לטון של ויזו או של ויקרא או של וידבר או של ויאמר כמו שפירשתי באלה תולדות נח : (א) וילך איש

מבלל יופי

אס לא תגזר האלף : (יט) (כי חיות הנה) . תאר מענין הייסודות רבי יהודה בא כמשפטו כמו קלות דעות ולדעת האחר סגרפה שלא להתערב עם חזרת השדה . ולדעה ר"ל שקראו למילדת היה כמו שאמרו והחירה תנעוראת הגולית הן לפרש חיות הנה מילדות כלומר

לוי : ב ותהר האשה ותלד בן ותראה אתו
 כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים :
 ג ולא יכלה עוד הצפינו ותקח לו תבת
 זמא ותחמרה בחמר ובזפת ומשם בה
 את הילד ומשם בסוף על שפת היאר :
 ד ותמצב אחתו מרחק לרעה מה יעשה
 לו : ה ותרד בת פרעה לרחץ על היאר
 ויערמיה הלכת על יני היאר ותרא את
 התבל בתוך הסוף ומשלח ארת אמתה
 ותקחה : ו ותפתח ותראהו את הילד
 והנה נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי

לוי ונסיב ית ברמא דלוי : ב ועדיאת
 אתמא וילידת בר וחזת יתיה אריטב הוא
 ואטמרמיה תלתא ירחין : ג ולא יכלת
 עוד לאטמרותיה ונסיבת ליה תיבותא
 דגומא ותפתח בחמרא ובזפתא ושויאת בה
 ית רביא ושוייתה ביערא על כוף נהרא :
 ד ואתעמדת אחתיה מרחיק למדע מה
 ית עביד לית : ה ונתת בת פרעה למסחי
 על גתרא ועולומתהא מהלקן על כוף
 נהרא וחזת ית תיבותא בגו יערא ואושיטת
 ית אמתה ונסיבתה : ו ופתחת וחזת ית

העברים

רשי

רביא

החיות . וחליתים ועשר כשתהוים . וכשילאו היס משה בן שמונים שנה . א"כ כשנת עברה מונה היתה בת מאה וז' וקורא אותה בת לוי
 (ב) כי טוב הוא . כשולד כתולא הבית כלו אורה (סוטה שם) : ולא יכלה עוד הצפינו . שמונה המצריים מיום שהחורב
 ויהי ילדתו לו חדשים ויום אחד שהילדת לו יולדת למקוטעין והם דקו חרירי לסוף ט' : גומא . גמיו כלשון מאנה וכלע"ז וי"ז קורן הוא
 ועומד בפני רך וכפני קשה : בחמר ובזפת . זכר ונחמן וטיט ומכפנים כדי שלא ירית אותו לדיק ריח רע שלקפת : ותשם בסוף . הוא
 לשון חגס רש"י כלע"ז . ודומה לו קכ"ז בסוף קולו : (ה) לרחוץ על היאר . סרס המקרא ופרשאוותר בת פרעה על היאר
 לרחוץ בו : על יד היאור . אלל היאור כמו (שמואל ב"ד) ראו הלכת יואה על ידי הוא לשון יד ממש שיד האדם סמוכה לו ור"ד
 (סוטה שם) הולכת לשון מיתה הולכת למות לפי שמיחו כה . והכתוב מסייען כי למה לנו לכתוב ויערמיה הלכות : אח אמתה . אח
 שפתה . ורבותינו דרשו לשון יד . אבל לפי דקדוק לשון הקדש היה לו ליקד אמתה ת"ם דגושה . והם דרשו את אמתה את ידה ונשתרבה
 אמתה אמות הרכה (י) (סוטה שם) : (י) ותפתח והראהו . אמתה ראתה הילד והוספשונו . ועדרשו שראתה עמו
 שכניה (ש"ר סוטה שם) : והנה נער בכה קולו כנער .

באר רחובות דקדוקי רשי

והיינו כשהיו בסגול או המילה היא כדלוי לשון הפעיל (ער מחכת איין אנדרין ווערקן) וכשהיו דכדלוי ומהן לשון
 הפעיל כגון הכח ויטיב אליהם למילדות (ער מחכת בני טיגין) ויש
 במידק כזה עורו המדקדקים לרש"י שהוא לשון ופעל : וכאשר הפסתי מנלתי כוללים כ' סימן י"ו ד' הויגל מחלק רש"י כמו
 שכתבתי בסם המדקדקים לכן כוודלוי וזוהי רבה היא להגיה כרש"י כאן בכל מקום מלת סגולת מורות מלת לירי כדי שלא תהא
 מוסחת נגד כל הנוסחאות וגם סותר דברי המדקדקים וסותר דברי עזמו כוללים עיין שם : ומה שכתב עוד ונתן לה ו"ו ו"ד כראש הרכה
 לומר דווקא תרתי בעיני ו"ו וגם יו"ד שראתה הכל כשהמלה כיו"ד לחודיה או אינה כיו"ד לא בסגול ולא כדלוי רק כפתח וזו חזקה לר"ד
 לפרש שהוא לשון הפעיל כי כן דין לשון הפעיל להיות היו"ד כפתח ועיין לקמן פרשת ואתחננו ד' הלא ידעך : ומה שכתב עוד ויטב
 בעיני הוטב בעיני ויטב ע"ז האט איין אייגן וואסל גיפאלין) : ומה שכתב עוד ואל תשיכני וילך וכו' לשיטת הגרסא דלפניו קאי שהיה כתוב
 לפניו וירב וכו' כטובו הו"ד אין ביצרי והמה לשון הפעיל ונפלה עליו הקושיא מנולות ויצא וילך וכו' כי גסם הו"ד אין נצרי
 חאף על פיכ איין לשון הפעיל והוצרך לתרן לפי שאין מנולות וכו' אבל לפי הגרסא שלפנינו כולסם הו"ד אין בסגול וכדבת
 רש"י כוונתו כוללים מעיקרא לא קשה מידי כי גסם הו"ד אין בסגול לכן הנה לשון הפעיל יפלת ויצא וילך ויטב הו"ד אין כדלוי הוא לשון
 ופעל : ומה שכתב עוד מנולת וילך וכו' הו"ד יסוד חכמה הוא כגד המדקדקים כי הנה כתבו יו"ד הכתובה ק"ח
 ילד השועש עו"ד השועש תנוח תחת הערי כקודם תחת יו"ד בשימוש : ומה שכתב עוד יו"ד דלות שליטתו למתע
 קחחתי

במורה דהנה בר היא ושיקרא סקריא ברת לוי : ב ואי שקבת איתתא ויליבת ביר בסוף שיקא ירחין נתקת יתיה
 ארס בר קובי הוא ואטמרתיה חלת ירחין דסקובהון השעא : ג ולא
 חות אפשר לה חוב לאטמרתיה דסקריא ברגשין עלה ונסיבת ליה מיבוקא
 דטוגס וחפיקא בחיקרא ובניקרא לשוניה כגוה ית טליא ושיתיה כגו
 גומייה על גוף נהרא : ד ואי שקבת כרס איתתיה מרחיק לאיתחכמא מה יתעביד ליה : ה וגרי מיקרא בני
 צולקא דשתנא וטריב בישרא בארשא דמציבום ונתמרת ברתיה דפרעה לאתקרא על נהרא ועולימקתה אולן על גוף
 נהרא ותמרת ית מיבוקא כגו גומייה ואושטת ית גרמיקא ונסיקתה וכן עד איתסירת מן שיקנא ומן טריבא :
 ו ונתקת ותמרת ית רביא וקא טליא בכי ונתקת עלוי ואמרת כן בני יהודאי הוא דין : ז ואמרת אחתיה וגני

ואמרת

באר רחובות דקדוקי רש"י

קא חסיס דלכסדרן הי"ד אית ראשונה היא ון הסורס כמו שכתוב בעלמנו ילך ירד יטה ילא : (י) מה שכתב את שפתה רצה לוותר בחלת
 אחתה הוא הסורס אקוה (דיכס עייד) וית"ו היא תמורת ה"ה הסורס כי כן דין ה"א הסורסית כאשר תבוא אחריה לות הכינוי הוא נשתנית
 ה"א לת"ו רטויה ועיין בפ' חפטים כר"ש כד"ה מרתה : וזה שכתב עוד רבותיו דרשוכו' רצה לוותר לדעת רבותיו מלשון
 אקוה (כל"ה חין א"ל) הוא הסורס אפס כתי חיוין וזה"ל היא לנקה ודרך לשון הקודש כאשר יתפרסם הדלואי תונקד דגס תוך מס
 הנשירה לתשלוס הסרינה ולס כן לפי דכריהם הויליקד כזה אקוה כדגס תוך ה"ס ולאחר עינתי עולתי
 בספר הזרשים שס"ב ה"ד ק' סורס אמה ו"ל שפחת את שפחתה ואמרים כי המלה זאת מחלוקת כקריאתה כי יש
 קוראים אותה כדגס אקוה מן אמה ארכוין פירס רבנו סעדיה זכ"ל ה"ד דק הנה לפי עדותו של ה"ר דק כסריבנוס גדיה מפולקת
 קושית רש"י ודגס רבותיו קלי אליכא גירסת דרבינוס סעדיה ודכריהם שריקו קיימין : אכן עדיין יש לדקדק חילן הוילא
 הלימוד

רשב"ם

איש מכית לוי . הוא עזרם . ויקח את יוכבד בת לוי אשר ילדה חתיה ללוי כוזררים . והרכה שנים לקחה חלפני לידת תסה שהרי
 אהרן בן שלם וסמונים ומה כן סמונים בדכרם אל פרעה : (ב) ותבר האשה בעת גזירת פרעה כהסליך הזכרים ליאר ותלד בן :
 ותרא אותו כי טוב הוא ותלכנו . התפרס לפי שרחתו שטוב הוא הטייכתו עקר הוא שכל הולדות אמותן תרמיות עליין . א"כ
 צריך לפרש ותרא כמו וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד . כסתכל והביט כל מעשיו וכל פעולותיו עשה עם יש לתקן
 טוב דבר כהם והנה כלם ימים ותתקנים חף כחן לפי שמה נולד לסוף שזה חדשים כמו שחזינו בשמואל שולד לתקופת הימים .
 שני תקופות ושני ימים . ולפיכך יכלה להנמינו שלשה חדשים שהחריים היו חקרים למעובדות לסף תשנה חדשים לכן נסתכלה בו
 כשעת לידת אס הוא כפל ולא תטרח בהטמנתו וראתה כי טוב ויפה הוא כי גמרו סימניו שצרו ולימורכו כמו שחזינו בימות וידעה
 שהוא בריקיעל ותפנהו וירחם עד סוף ע' ירחים שהוא וזן לידת רוב כמים וכשכחו לטודקה חמרה להם כפל היה לו השליכוהו המצריים
 ליאר : (ג) בחמר . מכפנים וכופת מכחין שלא יכנסו כו הימים . ותגס כסוף אשר סיוון לשפת היאר והטעמי יפה שולכיס על
 שפת היאר ולא יוכלו לראות התיבה . אבל הרומח כתוך הנהר יכלו לראות' כי יזככד לח נכנסה כנהר להנמינו מכל נדדו הטיב ולכן ראתהו
 בת פרעה שזיה רוחלת כתוך היאר אבל כערותיה שהיו חולכות על שפת היאר לא יכלו לראותה : (ה) אחתה . שפחתה :
 (ו) ותפתח ותראו את הילד העפרס שראתה את הילד טועה היא . וכי מי חינו יודע שאס פתחה את התיבה שראתה את הילד .
 אלת

מכלל יופי

בח ראוי מן בן הנה ומפני שלא תתערב עם אשר כנה בית החליפו
 ה"א כ"י וחסרו הנו"ן להקל על הלשון והיא חולקת
 כדגשית ה"ת כחלת הולכה כ"י גש הלל :
 ב (ג) הצפינו . דגש העדי להפארת כדגש מהדש
 " (נומא) הוא עין קל מאד . ויש רפרטו
 מלשונגמי בדכרו"ן לכי עושין מן הגמיפינות הטורות
 וזפתין אותן בזפה שלא יכנסו בהם המ סיהם ק"י"ם ע"פני
 המים : (והחמרת) . בהא הכנוי נתה והיהה ראוי"ה במפיק
 (בחמרה) . טיטשעושין מטיט ומחול לבנות מומט ור"ש"ח
 בו : בסוף הוא הנומא : (על שפת) צד : (היאור)
 על דעה אנקלוס הוא הגהר שתרגם יאור נהרא :

על 3 ג

העברים זה: ז ותאמר אחתו אל-בת-
 פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן
 העברית ותניק לך את-הילד: ח ותאמר-
 לה בת-פרעה לבי ותלך העלמה ותקרא
 את-אם הילד: ט ותאמר לה בת-פרעה
 הילכי את-הילד הזה והניקהו לי ואני אתן
 אר-שכרך ותקח האשה הילד ותניקהו:
 י ויגדל הילד ותבאהו לבת-פרעה ויהי-
 זה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן-
 הפנים משיתתו: יא ויהי בימים ההם
 ויגדל משה ויצא אל-אחיו וירא בסבלתם
 וירא איש מצרי מכה איש-עברי מאחיו:
 יב ויפן כה וכה וירא כי אין איש יודע את-
 המצרי ויסמנהו בחול: יג ויצא ביום
 השני והנה שני אנשים עברים נצצים ויאמר
 לרשע למה תכה רעך: יד ויאמר מי
 שמך

שלישי

רביא והא עולמא כבי נחסת עלוהי ואמרת
 מבני יהודאי הוא דין: ז ואמרת אחתיה
 לבת פרעה האיזיל ואקרי לך איתתא
 מינקתא מן יהודתא ותניק לך ית-רביא:
 ח ואמרת לה בת-פרעה איזילי ואולת
 עולמיתא וקרתיתאמיה דרביא: ט ואמרת
 לה בת-פרעה הא-ליכי ית-רביא דין
 ואונקיהי לוי ואנא אתן ית-אנך וגסיבת
 איתתא ית-רביא ואונקתיה: י ורביא
 רביא ואיתתיה לבת-פרעה והוה-לה לבר
 וקרת שמיה משה ואמרת ארי מן-מיא
 שחלתיה: יא והנה ביומא האינן ורביא
 משה ונפק לות-אחיהי והוא בפולחניהון
 וחזא גבר מצרי מחי לגבר-יהודי מאחיהי:
 יב ואיתפני לקא ולקא וחזא ארי-לית
 גברא ומחא ית-מצרואה ושמריה בחלא:
 יג ונפק ביומא תנינא והא תריז-גברין
 יהודאין נצץ ואמר לחיבא למא את-מחי לחבךך: יד

עלנא

רשי

מן העברות . סמכותו על מנחת הרכה לניקולא ינק לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה (ש"ר מוטרה-שם) : (ח) ותלך
 העלמה . הלכה כמדות ועלמות כגלס : (ט) הילוכי : כתבא ולא ידעה מה כתבא הי שליבי (יא) (ש"ר מוטרה-שם) :
 (י) משיהיהו . שחלתיה הוא לשון הולאה כלשון חרמי כחשכל בניתא ותלכא . וכלשון עברי משיתתו לשון הסיירוניכו לא ימוש
 לא משוכן חכיו ונחס . וזו חסר שליבו ונחברת מש וימוש אלא חגורת משה ולשון הולאה הוא וכן (שמואל בכב) יושני ממים רבים
 שאלו היה תמחברת משה לא יתכן לוותר נשייתו אלא תישותיהו כאשר יחמר מן קס הקימותי וכן שב השיבותי וכן כה הכיאותי
 לוימיתיהוכמו (זכריה ג) ונשיית עון הדרך . אכל משיתיהו אלא חלח חגורת תיבה שפעל שלה מוסד כה"א בסוף התיבה . כגון
 כלה עשה לך כנה כזכור ליור כהס פעלתי תבוא היו"ד במקום ה"א כמו עשיתי כתיי פניתי לוימי (יב) : (יא) ויגדל משה . והלא
 כבד כתב ויגדל הילד . אחר כי יהודה כ"א הראשון לקומה והשני לגדולה שניכרו פרעה על סיתו : וירא בסבלותם . (ש"ר)
 לפי שיתו ולכו לחיות מיר-פליסם : איש מצרי . (ש"ר) מנש היה מנשה על סטרוי ישראל ויהי מעמיד מקרות הנכר למלכותם :
 בכה איש עברי . ולקחו ורדו ובינה של שלומית בת דכרי היה ונתן עיניו בה וכליה העמידו והוסיחו מביטו והוא חור ונכנס לבית
 וכל על אשתו כסבורה שהיא כעלה וחור הליה לביתו והרגיש בדבר וכראה אותו מצרי שהרגיש בדבר היה מוכהו ורדו כל היום :
 (יג) ויפן כה וכה : ראה למה עשה לו ככית ומה עשה לו כעלה . ולפי שמוטו כחשקני : וירא כי אין איש . עתיד לנצח
 קנא ליתיהי : (יד) שני אנשים עברים . דין ואחרים הם שהתירו מן הון : נצצים . מריכוס : למה ריבה .
 ח"ג שפליסכו קרא ישע כהרמית (יז) : רעך . רשע כחושך : (יח) מי שמך לאיש . והרי עודך נער :
 וילתרגמי אתה אומר . תמך אנו למודים שהרגו כסס הקמורש : וירא משה . כפסוקו . ומדרשו דלג לו על שראה בישראל
 רשעים

ח ואמרת לה ברת פרעה אצילי ואזלת שליחך הקבר לאמיה דרבאי ט ואמרת לה ברת פרעה אצילי
על רבאי דתני ואונקמייה לי וצנא אמו ית סטרך ונסיבתי וכו' י ורבאי רבאי ואצילימיה לכבת פרעה ונורה לה
קביב הו קביר וקבת שמייה משרה צרוס אמברי מן מוי ונברא שתימיה יא ונתנה ביומא דאניו ורבאי משרה
רנפק לנת אחוהי וחמא באניק נפשיהון ורסוגי פולמנתה ונמא גבר מצראי מחי גבר יהודאי מצחו י

ירושלמי

יא ואיספבל משה ברוח קודשא בתרין עולמיא וקא לית
גיר עתיד למיקום במתיה מצריא וקשר לר מצריא
ושמן יתיה בקלא י

יב ואיספבל משה בחכמה ועתיה ואיתבון בקל
בר ובר וקא לא קאיים מן סחויא מצראי גבר גיר וקא
דעבד מתובא מן גני גני עד עלמא ומקא יר מצראי
וטמריה בקלא יג ונפק ביומא מנינא ואודיק וקא
דמו ואבירס גררין ויהודאי גצו נבר תמא די גמר דמו גדיה
על אבירס למימתייה אמר ליה למיא אנת מחי למחרך י

יד ואמד ליה דמן מאן הוא רבאי ותך לגבר רב ובניו
עלנא

באר רחובות דקדוקי רשיי

פלימוד שנתרברכה ידה לאמו רבות כי לא מנח כלאן סיעון הרבני לכן כדחה לידהא ודאי לדכריהם לענין אמה התי"ו שהיא תמורת ה"א
לאו שהיא היא רק נוספת לגמרי וכבר פירש הר"ק ביהושע ד"ה הכהנת הגם כפסוק כפלתה אהרן ד"ה א"ה נוספת מורה הפלגת
הדכה עד מואד לכן דרשו שנתרברכה ידה אמות הרבה : (יא) דלפיפסוטו הו למכתס ה"ל"ך ככ"ף טיה כדון כל טיכח לנקבה
ויודכתיב ה"ל"כי ודאי תתחלק הכולה לשתי מלות ה"ל"כי והולך לפי זה להוסיף ה"ן להכין המלה ה"י (בעס) ש"ל"כי (דס
דייגין) וחס כן כתבאחא ולא ידעה מה כתבאחא : (יב) דכרי"ש מתבארין מענין דאילו יהיה
דולת משייתיה מן שורש מ"ש כדכרי"ש ויהיו על משקל קס אם כן חס הו לשון הפעיל הו למכתס המי שותיהו כמו הקימותי ואלו
הו לשון קל הו למכתס רב"ש שותיהו כמו ומשתי את עון הארץ חלא ודאי שרשו עשה על משקל ככה וכמו דמרינן מן
בקר דגיתיהו (אח"כ האב גיבוואט איהם) הכי ענין חריני מן שורש קשרה קשיתיהו (אח"כ האב אויס גיבונין איהם) והיינו
כתרגומו שאלתיה לשון הולאה : (יג) גרמינן בסנהדרין אמר ריש לקיש כל המגביה ידו על
מכ ריחף על פי שלח הכהן קרא רשע שנאמר ויאמר לרשע למה תכה ריעך ה"בית לא כאמר חלא חקרי חק על פי שלח הכהן קרא רשע
ע"כ לשון בגמרא וכונת ריש לקיש אלגנתיס הכית לשון עבר (דוח האשט גיטלאנין) ואין לשון עבר שייך רק על מעשה
שהיה

רשב"ם

חלא כן פרשו פתחה את התיבה והביטה בילד אם זכר אם נקבה ורשתה כי נער הוא כלומר זה הילד זכר הוא ולא נקבה וראתה בזכותו
שהוא תיבול ולכן נטמן (וחס) וחינו אסופי שחס היה בת ים לומר אסופי הוא וכן מצינו כתוב מה כעשה לנער היוולד כיום הוולדו
קמי נער והנה נער בוכה ותחמול עליו ונומר לפי שהיה בוכה לכך ותחמול עליו ולפי שראתהו נער זכר מהול אמרו מילדי
העברים זה ודוגמא זו ולמה יתן מנה אחת אפים חולק במיר ולמה כי את סנה אהב לכך נתן לה אפים שקערה שלפניו
זח"כ למה מנה אחת כי סגר רחמה אהל לפנינה ולכל כמותיה וכמה נתן מנות הרבה כי בניס היו לה ותראהו את הילד והנה הוא
נער טובה (ז) ותיניק לשון מפעיל ותיניק (כשהיא עמה) יונקת ותיניקהו אין לרין לומר שכול שתי אותיות כמו
בא שנקס שיאמר כלשון מפעיל ותיניקהו ותיניקהו חלא מוגרת ינק הוא ולקצר את התי הוא אומר ותיניקהו
במקום ותיניקהו (י) משייתיהו מפעיליהו לשון זה נופל במשיכת מן המים כדכתיב ימושני ממים רבים מוגרת קנה
יאמר קנייתיהו כלשון מפעיל ויקני כלשון מפעיל : (יא) מכה שעה הכהו ולא הרגו : (יב) הלהורגני איהו אומר
בשכיל שאני מכה איש חבירי כאשר הרגת את המנרי בשכיל שהיה מכה איש עברי : אכן ארכן לא כמו שהייתי סבור כשטמנתיו בחול
שלא נודע אלא כן הוא שנודע וישב בלאן מדין כולל וחס"כ מפרש בחיזה עלילה ישב כמדון בתחילה וישב על הבאר שם נח תחילה
כאדם

מכלל יופי

על האורח כמו אל האורח ועור הכתובות רד כת פרעה על
האור לרחוק או הוא כמו לרחוק בלאור וכמוהוונת
אותם על סלחמך :
(ותשלח) לשון שליחות : (אמהה) שפחה ואומרים
כי המילה הזאת מחלוקת בקריאתה כייש שקוראין אותה
בדגש אפ"ה מן אמה ארכו וכן פירש רבינו סעדיה בפירושו
ערבי וכדורעהא פירושו השלח ורעהור ואת

הקראתה יהיה והשלח
לשון רחוקה :
(ט) (היליכי) בא
מכרי המורה הויד :
(י) (משיחהו) ענין
המשיכה והרועה :
(יד) (אתה אומר) כלומר

שמך לאיש שר ושפט עלינו קלהרגי אמה
אמר באשר הרגת את המצרי ויירא משה
ויאמר אכן נודע הדבר : טו וישמע פרעה
את הדבר הזה ויבקש להרג את משה ויברח
משה מפני פרעה וישב בארץ מצרים וישב
על הבאר : טז ולכהן מדן שבע בנות
ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים
להשקות צאן אביהן : יז ויבאו הרעים
ויגרשום ונקם משה וישלח וישק את
צאנם : יח ותבאנה אל רעואל אביהן
ויאמר מדוע קהרתן בא היום : יט ותאמר
איש מצרי הצילנו מיד הרעים וגם דלה
דלה לנו וישק את הצאן : כ ויאמר אל
בנתיו ואיו למה זה עזבתן את האיש קראן
לו ויאכל לחם : כא ויואל משה לשבר
את האיש ויתן את צפרה בתו למשה :
כב ותלד בן ויקרא את שמו גרשם כי
אמר בן הייתי בארץ נכריה : פ כג ויהי
בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו
בני ישראל מן העבדה ויוצקו ותגל שועתם
אל האלהים מן העבדה : כד וישמע
אלהים את נאקתם ויזכר אלהים את בריתו
את אברהם את יצחק ואת יעקב :
כה וירא אלהים את בני ישראל וידע
אלהים

עלנא הלמקטלי את אמר כמא דקטלתא
ית מצרואה ודחיל משה ואמר בקושטא
איתידע פתנמא : טו וישמע פרעה ית
פתנמא הדין ובעא למקטל ית משה ויער
משה מן קדם פרעה ויחיב בארעא דמדן
ויחיב על בירא : טז ולרבא דמדן שבע
בנן ואסתא ודלאה ומלאה ית דרהטיא
לאשקאה ענא דאבוהן : יז ואתו רעייה
וטרונין וקם משה ופרקינין ואשקי ית
ענהן : יח ואסתא לנת רעואל אבוהן
ואמר מה דיין אחיתין למיתי יומא דיין :
יט ואמרא נברא מצרואה שויבנא מיד
דרעייה ואף מידלא דלא לנא ואשקי ית
ענא : כ ואמר לבנתיה ואן הוא למה דיין
שבקתין ית נברא קרן ליה ויכול לחמא :
כא וכבי משה למחב עס נברא ויהב ית
צפרה ברמיה למשה : כב וילידת בר
וקרא ית שמיה גרשם ארי אמר דיין
הייתי בארע נוכרוא : כג והנה בימיא
סניא האינון ומית מלכא דמצרים ואיחנחו
בני ישראל מן פולחנא דהנה קשי עליהון
ויוצקו וסליקת קבלתהון לקדם ית מן פולחנא :
כד ושמיע קדם ית קבילתהון ודכיר
ית ית קיימיה דעס אברהם דעס יצחק
ודעס יעקב : כה וירא אלהים את בני ישראל

דבני

רשי

רשעים דלטרוין אמר מעתה שיהא אינם ראויין לינא : אכן נודע הדבר . כמחשע ומדרשו נודע לי הדבר שכוונו תחם עליו זה חטאן
ישראל וכל ע' אמות כאלו כרדים בעבודת מלך . אבל רוחה חסד ורחמים לכך : (טו) וישמע פרעה . הם הלטינו עליו :
ויבק ללהרוג את משה . מסרו לקוסטאג ללרגו ולא סלטו כוהחבר כוח מחקר חסד וינלני מחרכפרעה : (וישב בארץ מצרים)
כתעכסס כמו וסס יעקב . וישב על הבאר . למד ויעקב סודונו לו ונגוין הכתר : (יז) ולכהן מדן . רכסנה .
ופירש

עלנא הלא למקטלי אנת אמר קמא דקטלת ית מצראי ודחיל משה ואמר בקרשטא אתפרסם פתגמא :
 טו רשמע פרעה וגוי ויתכ עלוי בקרא : טז ולאונים דמדון שבע בנתא ואתו ותלאה ומלאה ית מורכבוותא
 לאשקאה ית ענא דאבוהו : יז ואתו בעיני וטרדוגין וקם משה ככת גבורתיה ופרקניו ואשקי ית ענהו :
 יח ואתאה לנת רעואל אבוה דאבוהו ואמר וגוי : יט ואקרא בקרא מצראי שיקנא מן דא דבעיא ורחוד
 מדול חד דלה לן ואשקי ית ענא : כ ואמר לקנחיה דבריה ודאן הוא למא דגן שבקמין וגוי : כא וכד תקים
 רעואל דעבק משה מן קדם פרעה טלק יתיה לגובא והוה צפרה ברתיה דבריה ספרגסא ורעה בסיתרא בומן עשרתי
 שנין ולסיף עישרתי שנין אפקי מן גובא ועל משה בגו גינתימא דרעואל והוה מודי ומצלי קדם : דעבר עמיה ניסין
 וגבורו ואיסתכנת חוטרקא דאיתבריצת בני שמשתא ותקין ומפבש עלה שקמא ברא ונקרא דביה עתיה למעבר ית
 תיקומא במוצרים וביה עתיד למיבוע ית ימא דסוף ולהנפקא מוי מן ביפא והוה רעין בגו גינתימא ומן יד אושיט יתיה
 ונסביה הא בכין צכי משה למיכת עם גברא ויהב ית צפרה ברת ברתיה למשה : כב וילידת פיר דבר בקרא
 שקמיה גרשום ארום אמר ביער הויתי בארעא נוכבייא דלא דידי : כג והוה ביומא סגיאיא האיניו ואיתקמש
 מלקא דמצרים ופקיד לקטלא בוכבייא דבני ישראל בגין למיטחי באדמיהו ואתאנחו בני ישראל מן פירקנא דהוה
 קשיא עליהו והעקי רפליקת קבילתהו לשמי מרומא ב"י ואמר במוטריה למפרוקניו מן פירקנא : כד ושמייע
 קדם : קבילתהו ודכיר קדם : ית קימיה דקיים עם אקרקם ועם יצחק ועם יעקב : כה ותקמא : י צער

שעבורהו

רשי"י

ופירש לו מע"א וכידוהו מאללם : ארתההטים . את כריכות מרונות המים העשויות בארץ : (יז) ויגרשום . מפני הכיזוי :
 (כ) למה זה עובתו . הכיר בו שהוא מורעו של יעקב שהמים עולים לקראתו : ויאכל לחם . שמוא יטא אחת נוסם . כד"א
 כי חס הלחם אשר הוא חובל : (כא) ויואל . כתרגומו . ס"א כמשמעו ודומה לו (שופטים יט) הוואל כאלין . ולו הוואלנו .
 הוואלתי לדכר . ומדרש"ל (יד) אלה נשבע לו שלא יזיח ממדין כי חס ברשותו : (כג) ויהי בימים הרבים ההם . שהיה משה
 גר במדין וימת מלך מצרים והוצרכו ישראל לטשוע ומושה היה רועה וגו' וכאת תשועה על דיוולכך כסמכו הפרשיות הללו כר"י : וימרת
 מלך מצרים . (ש"ר) כנטרע והיה שומט תינוקות ישראל ורומן בדמם : (כד) נאקתם . לעקתם . וכן (אויב כד)
 מעיר מתים יחלקו : את בריתו את אברהם . עם אברהם : (כה) וידע אלהים . נתן עליהם לכולא העלום עיניו :
 אחר

באר רחובות דקרוקי רשי"י

שהיה כבר כפועל מחש אס כן לא היו נקרא רשע עד שהכחו אלכל עכשו דכתיב תכה לשון עתיד (דוא וילשט שלאגין) וכאמת עדיין לא
 הכהו ואף על פי כן נקרא רשע בהרמות יד למודיה : (יד) דלא לומר התרגום דמתרגם על מלת ויאל ונטי והיינו ענין דרון (כווילגין)
 אס

רשב"ם

כאדם שיעוד לפוש : (טו) ולכך מדון . אל רעואל . רעואל אמי אכיהן : א"כ שם אכיהן יתרו וחובב בן רעואל האמור
 לפנינו הוא חובב הוא יתרו . ואס רעואל הוא יתרו א"כ בן יתרו היה ומה שכתוב בפסחים חבני חובב חותן משה חוכית שחובב הוא
 יתרו שכל מקום שחוכיר חתן משה חוכיר יתרו : (כז) בארץ נכריה . שכן משמע גרשום גרשום בארץ רחוקה : (כג) ויהי
 פנים רבים ההם . לאחר שהרג משה את המצרי ופקס פרעה מלך מצרים להרוג את משה ויכרת מפניו עד שהיה עתה בן שמונים
 שנה

מכלל יופי

אתה הושב : (טו) ולכך מדון . אמרה כי קראה שמו משה לפי
 כד"י . כל עובר יקרא . שאת מן המים משית חותו :
 פהו ואפילו עובר ע"י .
 (יז) ויגרשום . כא במס לנקמות וכתב רא"ב בע בשם
 רבי משה הכהן כי בא בן שלא להתערב עם הנזן הניסה והנה
 מצאנו זכריהו אשר קונניהו יתרו : (יח) (אל רעואל
 אביו) הוא אביו יתרו ורועה לוטר אביו אביו כי כן דרך
 הלשון לקרא לאביו אביו ולבן בנו בנו : (כ) (קראן לו) .

אחר

4

7

0

רביעי אלהים : ס א ומשה היה רעה את
 צאן יתרו חתנו כהן מדגן וינהג את הצאן
 אחר המדבר ויבא אל הר האלהים הרבה :
 ב וירא מלאך יהוה אליו בלבת אש מתוך
 הסנה וירא והנה הסנה בער באש והסנה
 איננו אכל : ג ויאמר משה אסרה נא
 ואראה את המראה הנדל הזה מדוע לא
 יבער הסנה : ד וירא יהוה כי סר לראות
 ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר
 משה משה ויאמר הנני : ה ויאמר אל
 תקרב הלס של נעליך מעל רגליך כי
 המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש
 הוא : ו ויאמר אנכי אלהי אביך אלהי
 אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ויסתר
 משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים :
 ז ויאמר יהוה ראה ראיתי את עני עמי
 אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני
 נגשיו

דבני ישראל ואמר במימריה למפקהו יי
 א ומשה הנה רעי יתענא דיתרו חמוהי
 רבא דמדגן ודברתי ענא לבתר שפר דענא
 למדברא ואתא לטורא דאיתגלי עלוהי
 יקרא דיי לחורב : ב ואיתגלי מלאכא דיי
 ליה בשלהובית אשתא מנו אסנא וחנא וקא
 אסנא בעיר באשתא ואסנא ליתוהי מתאכיל :
 ג ואמר משה איתפני כען ואחזו ית
 חיונא רבא הרין מה דין לא מתוקד אסנא :
 ד וחנא יהנה ארי איתפני למיחזו וקרא
 ליה יי מנו אסנא ואמר משה משה ואמר
 קא אנא : ה ואמר לא תקרב הלכא שרי
 סינך מעל ריגלך ארי אתרא דאת קאים
 עלוהי אתר קדיש הוא : ו ואמר אנא
 אלהא דאבוך אלהא דאברהם אלהא דיצחק
 ואלהא דיעקב וכבשינון משה לאפוהי ארי
 דחיל מלאסתכלא בצירתי יקרא דיי :
 ז ואמר יי מנלא גלי קדמי ית שעבוד
 עמי דבמצרים וית קבלתהון שמי עקדמי מן קדם
 מפלחיהון ארי גלי קדמי ית

כיביהון

רשי

(א) אחר המדבר - להתרחק מן הגול של ירעו כסדות אחרים : אל הר האלהים - על שם העתיד : (ב) בלבת אש -
 כשלהבת אש כמו של אש כמו של השמים - (שמואל בית) לכהלה ואל תתמה על התי"ו כי לנו כיונא כו - (יחזקאל יו) מה חמולה
 לכתך (טו) מתוך הסנה - ולא חילן אחר מנאס עמו חככי כלה : אכל - נאכל כמו לא עבד כה אשר לקח מוס (טו) : (ג) אסורה
 נא - אסורה ונכח להתקיים : (ה) של - שלוף והוא - כמו וכאל הכחול - כי יסל ויתך (יו) : אדמת קדש הוא - המקום -
 (י) כי ירעתי את מבאובי - כמו וידע אלקים כלומר כי שתי לכ להתכונן לדעת את מלאכותי ולא העלתי עיני ולא טוס אולי
 מעקתם

באר רחובות דקדוקי רשי

אם כי ערשו יאל אכל לדעת הדרש וענין שבו עשה שישו אלה : (טו) דיי מודיעך כזה שהדג שכתוב הסית מורה חסרון בית
 חמנעית השרש ושרשו לכה וכל מזה השרש חלפ לכ (כל"א הערך) וכדי שלא תקשה היאך יתכן בענין אש עלת לכ על זה קאמר
 כשלהבת אש לכ של אש ורעה לומר עלת לכה עם מושאל הוא וכינו דתאמנעית האדם תקועה לכו כמו כן השלהבת עולה מאתמנעית האש
 לכן שייך עפ"י כוללן לכ : וזה שכתב עוד ואל תתמה וכו' וחס דקשיא ליה התי"ו כי עלת בלבת החורה ענין הדכיות עיוורת היא
 כי הוי סני חילוי חוס כתיב קלב אש כי הסנו"ל כל"ו ד היתה מורה ג' כי ענין הדכיות על זה קאמר ואל תתמה כי יסלנו כיונא כויה חמולה
 לכתך וכו' גסן סני חלנו כתיב חמולה לכן רק הוא מדרך הלשון לדכ התי"ו בעלת לכ ועין

שעבודיהון דבני ישראל וגלי קדמוי ית תיבתא דעברו בשוקרא דלא ידעו אינש בתכריה : א ומשה הודו
דעניית ענא דיתרו חמוי בקא דמקון דבבר ית ענא לאתר שפר רעיא בתהורי מדברא ואהא לטורא לאתגלי עלוי
נקרא ביי לחורב : ב ואתגלי ונגהאל מלאכא ביי ליה בלתי אישקא מגוז סניא ותמא וקא סניא משריב
באי יתא וסניא ליתוי יקיד ומתאביל בגורא :

ירושלמי

נחמא וקא סניא בעיר באשא וסניא מרטיב ולא יקיד :
ואיתוי ית תזוזא רבא הדיון מן בגלל מה סניא מרטיב
ולא יקיד :

שלוף סנדלך :

הוא ועלוי אנת עתיד לקבלא אובייתא למלפא יתא לבני ישראל : ו ואמר אגא הוא אלהיה דאכרד אלהיה
דאכרדס אלהיה דיצחק וארדהיה דיעקב וקבשינוי משה לאנפוי ארום הור החיל מלמסמכי בציר אקר שכינתא
ביי : ז ואמר מיגלא גלי קדמוי ית סיגוף עמי דקמציבום ית קבלתייהון שמיש קדמוי מן קדם משעבדיהון ארום

גלי

באר רחובות קדוקי רש"י

ועיין בסרטים שזכר הרד"ק בשורש לבב : (טו) מה שכתב אצל כמו נאכל לחוד וקח הוא דהא מלת אצל מלשון פעל הדגש ומוזרי
שקיבל הפעולה מן אחר ככבודות ומלת נאכל לשון נפעל הוא ותיירי
ביתור דמלת נאכל והיינו לשון נפעל יותר מודגל ושגור מן לשון פעל לכדכל מקום שזכר רש"י לשון פעל מביא עליו לדמיון לשון
נפעל ורצה לומר כוונת מלת נאכל עניינו שקיבל הפעולה מן אחר כמו כן מלת אצל עניינו שקיבל גם כן הפעולה מן אחר
אחר וזאת כל מה חד ועניינו זה לקלותו זה לכבדותו ועל דרך זה עבר לקח : (יז) מודיעך כזה דמלת של הוא השורש
של ונקרא אצל רש"י יסוד הטובל משום דלפעמים נופלת הנו"ן כוונת הכא
ונשל

רשב"ם

שנה כדזכר הקב"ה עמו ויאת עתה מלך שהיה נחמק להורגו ישראל באחזו עד עתה וראה הכ"ה בעניים : (א) ומשה היה רועה
לאן וגו' וראה לו הקב"ה וזוהו לשוכ למכרוס ולא היה נראה כי היה מתוירא עד שאמר לו הקב"ה כי מתו כל האנשים המבקשים
את נפשך זה פרעה שמת לכך הוא אומר וימת מלך ונזיר להעיד על מה שאמר הכ"ה כי מתו כל האנשים וגו' כמו וחס און אבן
כנען . וזכור אלהים את בריתו שנשבע לשלשם לתת להם את ארץ כנען ועתה נתק"ב הזמן של ד' מאות שנה שאמר לאברהם :
(ב) איננו חובל . אפילו במקום ויחית הלהבה מן הסבה לא היה נחלת כלל : (ד) וירא ה' . הנולדך קורא על שמו של הכ"ה .
(ה) של . השלך . מוגרת ונשל גויס רביס . כאשר יאמר מן נפש סעו כן יאמר סע לשון צווי וגם של תשלו לה : (ו) ואת
נעקתם

מכלל יופי

א (א) (אחר המדבר) . מקום מרעה הבחמות נקרא
כן כתרונמו כתר שפר רעיה דמדברא לפי שהרועה
נוהג ישם הבחמות תרום
וינהגודבר : (חורבה) הוא
טפפת כי המלה מלעיל :
(ב) (בלבת אש) . שרשו
לבכולפי שהלב מצועגוף
הארס ועצמו נאמר גם כן למצוע כל גוף ועוצם שלולב .
ויש שפירושו ריבת אש כמו בי חב האיש ואם כן תהיה המלה
מנתי הלמר לשת בפלם אנת נפשך ורומרה רן בדברוי
המבוער ואחד המר ביה :
(הסנה) . נקרא הר פיני על שכן בהראות למד דהפועל
בביבטא .
בוער באש . כטעם דולק ומדוע לא יבער הסנה לא ישרף
ויאכל כי כן כתוב והסנה איננו חכל וכן ת"א הראשון כער

והשני מיתאכיל . אויביה יבער מלשון ובערת הרע דרך נחות כמו
ורכבים על שלשים עידים ושלשים עיריס להם :
(אוכל) . מלא והוא האר : (ג) (אסורה נא) . לכאורה
נראה שהוא הפך ענינו אבל לדקות הענין הוא הווי בעצמו
כי המם מסררה עמו
ופי אסורה נא ממקומיובל
כי סר לראות סר ממקום
לראות : (ד) (משרה
משה) . קריאת הכפל
לצורך שהיה קורא פעם
אחר פעם לזרונהגורא :
(ה) (חלום) כמו הגה :
(של) . שרשו נשל בפלם
שחלכא גש פוגע בו ענין
ההסרה

כלי קדמי כיביוהו : ח ואיתגליתו יומא דין עלך בגין דיקממורי לשין ביהוהון מן דא דמזרעא ודאסקרתהון מן מזרעא
 והיא מקבנתא לארבע טבתא ופתחא בתחומין לארבע עבדא חלב דבש לאמר דבין ממן בגענאי ותימאי וגו' :
 ט וכדון הא קבילת בני ישראל סליקת לקדמי ולתוד גלי קדמי ות דתקא דמזרעא בתמין יתהון : וקרוין
 אימא וצשרניך לנת פרעה וגו' : יא ואמר משה וגו' : יב ואמר ארם יהי מימרי בסעדרך ודין לך סימנא בנאנא
 שדרתך בהנפקתך ית עמא ממזרים הפלחון קדם יי דתקבלון ית אבימי על טוורא דרין : יג ואמר משת קדם
 יי הא אנא איל לנת בני ישראל ואמר להון יי אלהיא דאבתכון שדבגי לנתכון ויקרוין לי מרה שמייה מה אמר
 להון : יד ואמר יי למשה דין דאמר ונהו עלמא
 אמר ונהו כולא ואמר כננא תימר לבני ישראל אנא הוא
 דהנינא ועמיד למתני שדבגי לנתכון : טו ואמר תרב
 יי דמשורה כדון תימר לבני ישראל אלהיא דאבתכון
 אלהיה דאבתכם אלהיה דיעקב ואלהיה דיעקב שדבגי
 לנתכון

רש"י

ר"ת הפנה עושה שליחותי ואיכנו אוכל כן תלך בשליחותי ואיך מיוזק : ושאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממזרים דבר גדול
 יש לו על הולאה זו שהרי עתידים לקבל התורה על הכר הזה לסוף ג' חדשים שיצאו ממזרים : ד"א כי אהיה עמך וזה שתלית בשליחותך
 וכן האות על הכתובה אחרת שאני מוכתיך שכשתולאים ממזרים תעבדון אותי על הכר הזה שתקבלו תורה עליו והיא הנזכרת לישראל :
 לדוגמת לשון זה מצינו (ישעיה ס"ג ל"ו) וזה לך האות אכול השנה סציו וגו' מפלת סציו תהי' לך אות על הכתובה אחרת שארזכס חרוב'
 ופירוש ואני אברך הבספחים : (יד) אהיה אשר אהיה : אהיה עמוס כנראה זאת אשר אהיה עמוס כנראה שאלו נולדות (ברכות ט)
 אמר לפניו רכובי של עולם מה אני וזכיר להסגיר חזרת דיום כנראה (ש"ר) : אמר לו יפה אמרת מה תאמר וגו' : (לא זכרנו)
 מילה משה ביותר אלא שלא הכין דברי הסגית וכלא מתכונתו מחשבת השי"ת שחאו כן היתה דעתו כדמוריות' אהיה אשר אהיה
 למושה לכדו הגיד ולא שיגיד לישראל והוא יפה אמרת שגם דעתי מתחילה כך היתה שלא תגיד לבני ישראל כדמורים האלה אלא תאמר לבני
 ישראל אהיה פעם אחת וכן משמע בברכות וד"ק) : (טו) זה שמי לעלם : מסרנו ולומר העלימוהו שלא יקרא ככתבו (ש"ר) :
 וזה

רשב"ם

צעקתם שועתי ופני כוגשיו : צעקתם שנועקים ופני שנוגשים אותם שועתי : (ח) וארד כאן לדבר אליך כדי להצילו מיד מזרים :
 (י) והוציא את עמי בני ישראל ממזרים : על פי הדברים שתאמר אל פרעה ואלתי : (יא) ויאמר משה מי אנכי : מי שרצה
 לעמוד על עיקר פשוטו של מקראות הללו ישיכל בפרושי זה כין הראשונים ומני לא הכינו כן כלל כלל : משה השיב על שני דברים
 שאמר לו הכ"ה ללכת אל פרעה וגם להוציא את בני ישראל ע"י מלות פרעה : ומשה השיב על ראשון ראשון מי אנכי כי אלקי אל פרעה
 אפילו להביא לו תנחה ודורון : וכי ראוי אני ליכנס בחצר המלך איש ככרי מנוני וכי אוציא את בני ישראל ממזרים כלומר ואפילו ראוי אני ליכנס
 לפני פרעה שוטה אני לשאר דברים איוה דבר המתקבל לפרעה אומר לו וכי שוטה הוא פרעה לשמוע לי לשלוח עם רב שהם עבדיו
 תפשי מארלו ואיך דבר המתקבל אומר לו ע"י אותו הדיבור אוציאם ממזרים ברשות פרעה והקס"ה השיב לו על ראשון ראשון ואמר
 כי אהיה עמך ואתן לך בעיני המלך ותלך אל פרעה ולא תירא : וזה לך האות : וזה שאת ירא לפני פרעה : כי אנכי שלחתיך :
 הלא אתה רואה בתבערת הכנה כי שלטון של הק"ה אני וזה האות לך הוא להיות בטוח שאהיה עמך : וכן מצינו בדרשון שאמר להמלאך
 הלא שלחתיך : ועל מה שאתה אומר וכי אוציא את בני ישראל ממזרים : כלומר באיזה טענה שאומר לפרעה ישמע אלי להוציאם :
 בהניחך את העם ממזרים אני מנחה לך עכשיו שתעבדו את האלהים על הכר הזה ותקריבו עולות : וטענה זו תוכל לומר כי לזכות
 לאלהים ויחס ללכת : ואע"פ שאין לא פירש : לכסוף מפרש ושמוע לקולך : וזאת אתה וקמי ישראל אל מלך מזרים וגו' : ועתה
 כלכה נא דרך של צדק וימים במדבר וזוהיה : וכן בכל פעם ופעם היה מזה אומר כך לפרעה : וכן מצינו בשמואל כשנזונו הק"ה כלטוח
 את דוד אומר שמואל להק"ה הושע שאלו והרגני והקס"ה אומר לו עבלת פקרתק בידך ואמרת לזכות לה' באתי אף כאן דרך חכמה לזוה
 למשה בהוציאו וגו' וכן תוכל לומר לו : מי שתפרשים ענינים אמרים אינם חלא טועים גמורים : (יג) מה אומר אליהם : כי אני מוכר
 ויודע שנתן המוציא : (יד) ויאמר אלהים אל משה אם איך וידע שמי אני אומר לך כי שמי אהיה לעולם ויכול אני לקיים מה שאני מוכתי :
 ונזעתי שתמרת לך כי שמי אהיה : מה תאמר לישראל אהיה שלחתי אליכם : (טו) ויאמר עוד אלהים למשה לא כלה שיקראו אותי שמי
 בכל דבריהם כשם שאנו קורים המלכים

מכלל יופי

החטרה : (ח) (זבת) כי ילך מלאכי לפניך : וחסר
 מאר לגברה בסמיוכה : כי היה רעו שאלו יכנסו תחלה
 פ"ה אחר קפצו על יחושע
 ה' 5 יתכס
 (ט) (הר-חץ) עגין
 דוחק

הגוישי זכרי לרר דר : טז לך ואספת את זקני
 ישראל ואמרת אליהם יהוה אלהי אבותיכם
 בראה אלי אלהי אברהם יצחק ויעקב לאמר
 פקד פקדתי אתכם וארת העשוי לכם
 במצרים : יז ואמר אלה אתכם מעני
 מצרים אל ארץ הכנעני והחתי והאמורי
 והפרזי והחזי והיבסי אל ארץ זבת חלב
 ודבש : יח ושמועו לקלך ובאת אתה וזקני
 ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו
 יהנה אלהי העבריים נקרה עלינו ועתה
 גלבה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה
 ליהוה אלהינו : יט ואני ידעתי כי לא
 יתן אתכם מלך מצרים להלך וקרא בך
 הזקה : כ ושלחתי את ידו והכיתי את
 מצרים בכל נפלאתי אשר אעשה בקרב
 ואחריו בן ישלח אתכם : כא ונתתי את
 חן העם הנה בעיני מצרים והיה כי תלכו
 לא תלכו ריקם : כב ושאלה אשה משכנתה
 ומנבת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלת
 ושמתם על בניכם ועל בנותיכם ונצלתם
 ד את מצרים : א ויצען משה ויאמר והן
 לא

דוכרני לכל דר ודר : טז איניל ותיכוש
 נר-סבי ישראל ותימר להן יי אלהי
 דאבהתכון איתגלי לי אל היה דאברהם
 יצחק ויעקב למימר מידבר דכירנא יתכון
 ונת דאיתעבד לכן במצרים : יז ואמרית
 אסיק יתכון משיעבוד מצראי לארע כנענאי
 וחיתאי ואמוראי ופרוזאי וחניאי ויבוסאי
 לארע עבדא וחלב ודבש : יח ויקבלון
 מינך ותייתי את וסבי ישראל לות מלכא
 דמצרים ותימרן ליה יי אלהי דיהודאי
 אתקרי עלנא וכען גיזיל בען מהלך תלתא
 יומין במדברא ונזבחה קדם יי אלהנא :
 יט וקדמי גלי ארי לא יישבוק יתכון מלכא
 דמצראי למיזל ולאומן קדם דחיליה פקיה :
 כ ואשכח ית מחת גבורתי ואמתי ית
 מצראי בכל פרשתי די אעביד בניהון
 ובמרבן ישלח יתכון : כא ואתן ית עמא
 הרין לרחמינ בעיני מצראי ויהי ארי תהכון
 לא תהכון ריקנין : כב ותשאר אתחא
 משבבתה ומקריבת ביתה מנין דכסף ומנין
 דזהב ולבושין ותשוון עד בגיכון ועל
 בנתיכון ותרוקנין ית מצרים : א ואתיב
 משה ואמר והא לא יהימנין לי ולא יקבלון מיני ארי זמרן לא איתגלי לך יי :

ואמר

רשי

וזה זכרי : לטו זהו ה'אך כקרא וכן דוד הוא אומר ה' עק לעולם ה' זכר לדור ודור ו (יז) את זקני ישראל - גויזתים לישבה -
 ואם תאמר זקנים שנים ה'אך אפשר לו לחסוף זקנים של טעם רבוא : (יח) ושמועו לקולך - מאלהין חכיק שתאמר להם לזקן זה
 ישמעו לקולך שכבר סיוון זה חסור צידס חיעק וחיוסם - שכלתן זההם גללים - יעקב אמר להם ואלהים פקד יפקוד אתכם - וספ
 אמר להם פקוד יפקוד אלהים אתכם : (אלהי העבריים : יז) וי' דיתיר' רוח לי' חכות בר' שזיטן :) נקרה עלינו - לשון עקרה
 וכן (במדבר כג) ויקר אלהים ואנכי אקריכה - אהא נקרא מאלתו כלום : (יט) לא יתן אתכם מלך מצרים להלך - אם
 לך אמי מרסה לו די כמוקד כלו' כל עוד שאין אמי מודיע די כמוקד לא יתן אתכם להלך : לא יתן - לא ישכח - כמו

יונתן בן עוזיאל

לעוררנו וגוי : טו אזיל ותקנוש וגוי למימר מידבר דברקא נתכוון ונת עוררנו דאיתעביד לכוון במצרים :
ו צאמרית במימרי אשיק נתכוון מסיוף מצראי לצבע וגוי : יח ונקבלון מונך ותיעורל אנת וגוי וקדון צויל
קרון מתלבך תלרנא יומין וגוי : יט ונאנא קרמי גלי ארום לא ישבוק נתכוון מלפא דמצרים למשל ולא מן
דחיליה מקיף אלהו בגין דבמימרי לאוכחתייה במקבשין בישין : כ ותרעעקבוון תמן עד דאישדר ית מחת גבורתי
וצאימתי ית מצראי ככל פרישותי דאעבד בעיהוון ומקבד מן יפטור נתכוון : כא ואימין ית עקמא דרין לבתמין בעיני
מצראי ויהי ארום סתביוון מן תמן פריקין לא התכרוו ריקנין : כב ותשאאל אתהא מן שבכתה דמן קרית
כותליה ביתה מגין דכסף דקנין דתב וקבשין ותעטרון על בגיכוון ועל בגתיכוון ותרוקינוו ית מצראי : א ואתיב

מושה

דשיי

(בראשית כ) עלכן לא נתתיך . (שם לא) לא נתנו אליהם להרע עמדי . זכנן לשון כתיבה הם : ז"ל ולא כיד חוקה ולא כשכיל שיד
חוקה כי מחולא עלה את ידי והכתי את מנריו ונר' ומתרגמן אותו ולא מן קדם דחיליה תקיף : עשמו של רבי יעקב דרבי מנחם כאלמר
לי : (כב) ומגרת בוחה . מאותהן סהיא גרה אתה כבית : ונצלחה . כתרגומו ותרוקין . וכן וינללו את מנריו
ויתנללו בני ישראל את עדים זהמן' בייסוד . וינחם סברו באחזרת נד' עסוינל אליהם את חוקה חביק' אשר הגיל אליהם
מאכינו . ולא יאתנו דבריו כי אס לא היתה הנו' יסוד והיא נקודה כחיר'ק לא תהא יושמת כלשון ופעלתם חלא כלשון וכפעלתם .
כמו וכסתם מן האדמה ונתתם ביד ארבוטמתם לפני אויביכם ונתתם בתוכה זאמרתם כללנו לשון מעעלנו . וכלנו' שיהא בזה
כתיבה לפרקים ונפלת מונח' כנ'ון של כונף כושא מותן נוסך כשהיא מדברת כלשון ופעלתם תכד כש'כא כחטף : כנון וכסתם את
אויביכם ונתתם להם את ארץ הגלעד . ונחלתם את כסר ערלתכם . לכך חבי אומר שאת הנקודה כחיר'ק מן היסוד היא היסוד שם
דכר כללוסו מן הלשונות הככדים . כמו דכור כפור למוד כשדכר כלשון ופעלתם ינקד כחיר'ק כמו (במדרב' כ) ודכרתם אל
הסלע . (יח) (וחזקאל כה) וכפרתם את הכית . (דברים יא) ולוודתם אותם את בניכם :

בוה

באר החובות דקדוקי רשיי

וככל הכרזות הכל תקום שניהם ענין אחד לשון הולאה : (יח) מה שכתב מנחם סברו כמחזרת נדי וכולו דנה לומר לדעת מנחם
כמלת ונללתם הוא השורש כלל ומותר רש'י דכרזי משום דלדעת מנחם סברו לומר הכו'ן מן ונללתם לאו ארשית היא רק היא סימן על
לשון

רשב"ם

כשם . אלהי' אלהי אבותיכם תג' שהוא לשון אדנות ומלכות כשם שאומרים למלכים ימי המלך . המלך ציוני דכר : זה שמי לעולם .
אלהי' האומר בספוק ראשון : וזה זכריה' האומר בספוק שני שהוא לשון נולכות וכענין הזה מוזכרין את המלכים ולא כשם : ומה שכתב
בי"ה ארש' באת כשנפ' ת דפנ' ת זה' ק' תנח'ן ק' תט' ק' דפנ' מו' תפא' ק' מנח'ן פמ' ק' שיד' פי' ופ' ק' לי' ק' ל' ס' י'ן נפ'ן כתק' . וזה
עיקר ענין פשוטו של מקראות הללו ויין מנלין אותם חלא לננועים : (יח) אלהי העברים . שהרי מעבר הנהר באו הנה ואלהי
מלכותם לזיכרם לעבוד : (יט) ואני ידעתי וגו' . אליהן להבין על שנתת להם לא ישמע לדכריו לשלחם ולא מתנון יד חוקה שלו כי אין
לויכח ננדי אף אני מקשה את לבו מדי בשלוח כוידית חלה וידעו הכל רוחידי וידעו' ינפלותי כי אני' והיכולת בידי :
(כ) ושאלה אשה שאכנתה כסתנה גמורה וחלוטה . שהרי ונתתי את חן העם . כמו שאל עמי ואתנה גוים כחלתך וכו' עיקר
פשוטו

מכלל יופי

דוחק . (טו) (פקד) ויתנם ה' בידו . וז' לאחורו
פקדתי : ענין זכירה
והשגחה ער הדבר : עם הכנרתיים שלאחר כהם
והכרתו וכן ירחו כאן אל
הנלחמים שכבשו :
ושמעו (יח) לקולן . כל' שמעו שאתיו למ' ד' אויבי'ת
הטעם שישמעו הענין שגושא הקול לא לשמוע
הקול :
(יט) לא יתן . הט' יס' לא יתן דעות . או עירושני ית
כמו עלכן לא נתתיך למנוע אליהם :

לחי

לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כפי אמרו
לא נראה אליך יהוה : ב ויאמר אליו
יהוה מנה בידך ויאמר מטה : ג ויאמר
השליכוהו ארצה וישלכהו ארצה ידעי
לנחש וינס משה מפניו : ד ויאמר יהוה
אל משה שלח ידך ואחז בזנבו וישלח
ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו : ה למען
יאמינו כי נראה אליך יהוה אלהי אבתם
אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב :
ו ויאמר יהוה ליו עוד הבא נגא ידך
בחיך ויבא ידו בחיקו ויוצאה והנה ידו
מצרעת בשלג : ז ויאמר השב ידך אל-
חיקך וישב ידו אל-חיקו ויוצאה מחיקו
והנה שבה כבשרו : ח והנה אס-לא
יאמינו לך ולא ישמעו לקל האת הראשון
והאמינו לקל האת האחרון : ט והיה
אס-לא יאמינו גם לשני האתות האלה
ולא ישמעון לקלך ולקחת ממימי הים
ושפכת היבשה והיו המים אשר תקח מן-
הים ויהיו לךם ביבשת : י ויאמר משה
אל יהוה בי אדני לא איש דברים אנכי

אזהרה קרי

ב ויאמר ליהוה מה ענין בידך ויאמר חוטר א :
ג ויאמר ומהו לחוטר ומהו לחוטר ומהו לחוטר
והנה לחתי ועבד משה מן-קדמוהי :
ד ויאמר יי למשה אושיט ידך ואחוד
בזנביה וואושיט ידיה ואתקיף ביה והנה
לחוטר בידיה : ה בדיל דיהמנון ארי-
איתגלי לך יי אלקה דאבהתהון אלקה דיה
דאברהם אלקה דיצחק ואלהיה דיעקב :
ו ויאמר יי ליה עוד אעיל-בען ידך בעיטפך
ואעיל ידיה בעיטפיה ואפקה והא ידיה חורא
כתלגא : ז ויאמר אתיב ידך בעיטפך ואטיב
ידיה לעיטפיה ואפקה מעיטפיה והא חבת
הנת כבשריה : ח ויהי אס-לא ויהימנון
לך ולא יקבלון לקל אתא קדמא ויהימנון
לקל אתא בתרא : ט ויהי אס-לא ויהימנון
אף לתרין אתיא האילן ולא יקבלון מינך
ותיסב ממיא דבנהרא ותשוד ליבשתא ויהון
מיא דתיסב מן-נהרא ויהון לדמא ביבשתא :
י ויאמר משה קדמי בעני יי לא גבר
מילול אנא אף מאתמלי אף מדקדמוהי אף
מעידן דמלילתא עם-עבדך ארי יקיר-ממלל
ועמיק לישן אנא : ואמר

גם

רשי

(ב) מזה בידך - לכך נכתב תיבה אחת לדרוש מזה שבין אחת חייב ללקות ששדת בכשרים - ומשום כלום שאומר לחכירו מודה אחת שזו
שלפניך חטך כול חומר לזון חומר לו חומר לו הריני עושה אותה עך : (ג) ויהי לנחש - רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל (כאומר לויאמינו לי)
ותסס אומותו של כחש : (ד) ויחזק בו - לשון חזקה הוא והרבה יש במקרא - (בראשית יט) ויחזקו האנשים בידו - (דברים
כה) והפיקה כחכשיו - (שמואל א יז) ויחזקתי בוקמו - כל לשון חזק הדבוק לבית לשון חזקה הוא (יט) : (ו) מצורעת
פשלג - דרך נרעת להיות לכנה - אס כהרת לכנה הוא - אף בזאת זה רמזו שלשון הרע ספר באומרו לאימינו לי לפיך הלכהו כפצת
כמו שלקחה מרים על לשון הרע : (ז) מחיקו והנה שבה כבשרו - תכאן שמה טובה נעדרת לכא מונדת מרענות סהרי כראשונה
לא נאמר מחיקו (ש"ר) : (ח) והאמינו לקול האתות האחרון - משתאמר להם כשילכס לקיתיעל שפירתי עליכם לשון
הרע ואמינו לך שבה למדו כן שהמודונון להרע להם לוקים כנענים כגון פרעה וכו' וכו' כשיל שרה : (ט) ולקחה ממימי האור -
רמז להם שמהרה ראשונה כפרע על לקוחים תחלה סהר עובדים לנילום החיים אותה ומהפכה לדם כר' (ש"ר) : והיו המים וגו' - ויהיו
והיו שני פעמים - נראה בעיני חלו לאמר והיו המים אשר תקחתן היורד לדם כיבשת שזמא אני שבידו הסכהפכים לדם וחו כשירדו לחזק
יהי

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

יא

מושה וגוי : ב ואמר ליה " וגוי : ג ואמר
 טלוק יתיה לארעא וטלוקיה לארעא ונתורה לתתיה וגוי :
 ד ואמר " למשינה אושיט ידך ואיתחד בקוטניה
 ואושיט ידיה ואתקוף ביה ונהו לחוטרקא בידיה : ה מן
 בגלל דיתקנון ארום אתגלי וגוי : ו ואמר " ליה
 תרב אעיל קרון ידך בחיבך ואעיל יתיה כגו חרביה ונתפקה ומה יתיה סגירתא מחוורא היא כחלגא : ז ואמר אוליב
 ידך לעיטפך ואוליב ידיה לחרביה ונתפקה מן גו חרביה תברת למתווי ברייא הי כבשריה : ח ויהי אם לא וגוי : ט
 ויהי אין לא ויתקנון ארף לתרוי אתיאי האילין ולא יקבלו מינד ותשב מן מוי דבגהרא ומישוד לבישפא (והו)
 מוי וגוי : י ואמר משרה קדם " כבער " לא גבר
 דבכו אגא ארף מאיתקלי ארף מן לקדמוי ארף מן שעקא
 דמילקא עם עכרך ארום חגר פרום וחגר ממלל אגא :
 ואמר

ירושלמי
 ואמר טלוק יתיה לארעא וטלוקיה לארעא :
 לתקוף בבירת קוטנוי :
 אעיל קען ידך בחיבך ואעיל ידיה בחוביה :
 ואמר אוליב
 ידך לעיטפך ואוליב ידיה לחרביה ונתפקה מן גו חרביה תברת למתווי ברייא הי כבשריה :
 ויהי אם לא וגוי :
 ויהי אין לא ויתקנון ארף לתרוי אתיאי האילין ולא יקבלו מינד ותשב מן מוי דבגהרא ומישוד לבישפא (והו)
 מוי וגוי :
 ואמר משרה קדם " כבער " לא גבר
 דבכו אגא ארף מאיתקלי ארף מן לקדמוי ארף מן שעקא
 דמילקא עם עכרך ארום חגר פרום וקשי ממלל אגא :
 ואמר

רש"י

יהיו כהויתן אבל עכשו מלמדנו שלא יהיו דס עד שיהיו בישת : (י) - גב מחמול וגו' . למדנו שכל ז' ימים היה הק"ה סתתה אלא
 מזה כסנה לילך כשליחותו מתמוול שלטום מאז דכרך הרי"ג ושלשה גמין רבוין הס הרי"ג והוא היה עומד כיום הז' כשאתר לו זאת עוד שלח
 לא כיד תשלח עד שחרה כו וקבל עליו (ש"ר) וכל זה שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהיה גדול היתנו וכביא היה שנאתו (הלא
 אהרן אחיו כלו וגו' ועוד נאמר לעלי הכהן) (שמואל אב) הנגלה נגלתי לבית אביך כהיותם בחזירים הוא אהרן . וכן (יחזקאל ב) ואודע
 להם בארץ נזרים וגו' עד ואומר להם איש שקוני עיניו השליכו ואתה נכוחה לאהרן נאמרה : ככד פה . כככיות אני ודכר וכלטון לע"ז
 כל"כו

באר רחובות דקדוקי רש"י

לשון כפעל על משקל וגם חתם ונצלתם (איר ווערט ווערין אויז גלערשט פון איין אנדרין) ונאמת כוונת הפסוק על העושים הפעולה
 (איר ווערט אויז לערין) אלא ודאי הנו"ן היא שורש מן יסוד כלל : ומה שכתב עוד וכלנו"ן שהיא
 כלה לפרקים וכו' כזה עקשה את עצמו כי"ג לדברי רש"י שהנו"ן מן היסוד וכוונת המאמר על העושים הפעולה (ז"א ווערין אויז לערין ד"א
 מו"רים) אכתי תקשה הוי למכתם הנו"ן כשוא כזה ונצלתם כמו וקשאתם על זה משני רש"י לכך אני אומר שזאת הנקודה וכו' וזה
 לומר האמת אילו היה נולד ונצלתם מן לשון קל (ז"א ווערין גרינג אויז לערין) היתה הנו"ן באמת כשוא
 ונצלתם אבל עכשו דמלת ונצלתם מן לשון ככד הוא שהרי נקוד דגש תוק הנדי . ומורה על חזק הפעולה (ז"א ווערין שטאריה אויז לערין)
 כמאמר רז"ל עשאוהו כמנודה שאין בו דגן וקולי אס כן דין הנו"ן לינקד כחזק ונצלתם על משקל פפרתם דברתם
 שהיה נו"ן לשון ככד : (יט) עושו חזק על הרוב עשית על חזקת הפעולה דלא יתכן כחן
 לכן קאמר דזה לשון אחזה (כגרייפן) ונתן על זה סימן דכל מקום דכתיב אל שורש חזק עמוס הכי"ת ענין אחזה הוא רמו הכא דכתיב
 ויחזק בו

רשב"ם

פשוטו וטובה למינים . כלי כקף וכלי זהב . תכשיטין לכבוד החג שמתנוגס מדכר : ושחתם אותם על בניכם : (ט) והיו המים
 וגו' כס לית כעין נשאו כהרות י"י נשאו כהרות קולם . עד מתי רשעים ה' עד מתי רשעים יעלזו : (י) כי ככד פה וככד לשון אנכי .
 איטי בקי כלשון חזרים כחיתוך לשון כי בקטנותי כרתי משם ועתה אני כן מחוננים וכן מצינו כיחזקאל שמי שאינו בקי כלשון המלכות קרוי
 כן דכתיב ויחזר אלין אדם לך בא אל בית ישראל ודכר אלטיהם . כי לא אל עם עמוקי שפה וככדי לשון אתה שלוח אל בית ישראל
 לא

מכלל יופי

לתורפה לא' לרנושה : (ונצלתם) . ענין התפרה
 והשלילה והוא מבנין פיעל הדגוש :
 ד (ב) (מוה) . באה האמה חסרה מהמכתב .
 ואמר כן לפתיחת הדברים כי יודע היה מה בידו
 וכן אי הכל אחיד : (מטה) שרשו נטה ונקרא כן לפי שהאדם
 גישעו ע"י : (ה) (למען יאמינו) . כלם אשר הם
 מבנין הפעיל הם ענין הבטחון והקבלה קרידי"צ"א בלע"ז והם
 יוצאים מענין אמונה כי המאמין באהר נוחן האמונה וסוכר
 שהוא אמת : (ו) (עוד) . הוא כענין יוחה :
 פה להוציא הדבור ופיו כמנהג העלמים וככד לשון
 לסדר הדברים וכגדס אחר לוס' ואנכי אחיה עם
 פן והורגתין אשר תדבב : אהוה כפל ענין
 בזולת שונות :
 6

בג מתמול גם משלשם גם מאז דברך
 אל עברך כי כבד פה וכבר לשון אנכי :
 יא ויאמר יהוה אליו מי שם פה לאדם
 או מי יושם אדם או חדש או פקח או
 עור הלא אנכי יהוה : יב ועתה לך ואנכי
 אהיה עם פיד והוריתך אשר תדבר :
 יג ויאמר בי ארני שלחנא בידתשלח :
 יד ויחר אף יהוה במשה ויאמר הלא
 אהלן אחיד הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא
 וגם הנה הוא יצא לקראתך וקרא ושמת
 בלבו : טו ודברת אליו ושמת את הדברים
 בפיו ואנכי אהיה עם פיד ועם פיהו
 והוריתי אתכם את אשר תעשון :
 טז ודבר הוא לך אל העם והנה הוא
 קהיה לך לפה ואמה קהיה לו לאלהים :
 יז וארתי המטה הנה פקח בידך אשר
 תעשה בו את האהת : פ יח וילך
 משה וישב אל יתרו חתנו ויאמר לו אלכה
 נא ואשובה אל אחי אשר במצרים ואראה
 העונם הים ויאמר יתרו למשה לך לשלום :
 יט ויאמר יהוה אל משה במדון לך שב
 מצרים מי מרתו כל האנשים המבקשים
 את נפשך : כ ויקח משה את אשתו

יא ואמר יי ליה מן שוי פומא לאינשא או מן
 שוי אלמא או חדשא או פתיחא או עורא
 הקא אנא : יב וכען איזיל ומימרי יהי עם
 פומך ואלפינדך די תמליל : יג ויאמר בבוער
 יי שלח ביד מן דקשר למשלח : יד ותקיף
 רוגזא דיי במשה ואמר הלא אהלן אחודך
 ליואה גלי קדמי ארי מללא ימליל הוא
 ואף הא הוא גפיק לקדמותך ויחונך ויחדי
 בלביה : טו ותמליל עמיה וחשני ית
 פתגמא בפומיה ומימרי יהי עם פומך ועם
 פומיה ואלף יתכון ית דרת עברון :
 טז וימליל הוא לך עם עמא ויהי הוא
 יהי לך למחורנמן ואף תהי ליה לרב :
 יז ויתחוטרא הדין תיסב בידך דתעביד
 ביה ית אתיא : יח ואזל משה ותבילות
 יתרו חתנו ויאמר ליה איזיל בען ואיתוב
 לנת אחי דבמצרים ואחוי הער בען אינוך
 קימין ויאמר יתרו למשה איזיל לשלם :
 יט ואמר יי למשה במדון איזיל תוב
 למצרים ארי מיתו כל אנביא דבעו
 למקטלך : כ ודבר משה ית אתמיה וית
 בנותי וארכביון על חמרא ותב לארעא
 דמצרים ויסיב משה ית חוטרא דאית עבידנ

ואת

רשי

ביה

סל"ב : (יא) מי שם פה וכו' . מי לעונך לדבר כשהיית מדון לפני פרעה על הסערי : אופי יושם אדם . (תנחומא) יד
 שם פרעה חסם שלא יתרון כמלכות הריגתך ואת חזרתיו חרשים שלא שמועו וכוונתו עליך (שבת קמ) ולא שמעו לטורים ההורגים מי עשאו
 עורים שלא יחוש בכבודת חן הכימה וכו' : הלא אנבי . שמי ה' עשית כל זאת : (ג) ביד רשלה . כודמי שאתה רגיל
 לשלוח וכו' אהרן . ד"ה ביד אחר שתראה לשלוח שלן סימי להכניסם לארץ זבת חלב וסוף . לעתיד ישלך שומים הרבה : (יד) ויחר
 אף . (זכחים קב) דכי יחושעון קרא חומר כל חרע אף שבתורה עושה רושם וזה לא חומר כו' רושם ולא חנונו שכל עונש על ידי חיות
 קרען . קער לו רבי יוסף קפ כו' נאמר כו' רושם . הלא אהלן אחיד הלוי . הלא עתיד להיות לו ולא כהן והכונה היית יחומר ללאת חסד
 עעק

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

יב

ואמר יי' ליה צואן הוא דשוי מקלל פרקא בפומי אדם קדמאי או מאן שרי אלימא או תרשא או פתיקא או
שמיא הליא אגיא יי' יב וקדון אויל ואנא במימרי אהא עם מקלל פרקא ואליו יתך פרה ותמליל :

ירושלמי

שלח קצין קד דין בתמי ליה למשמלקא :

יר דתקוף רוקא ביי במשה ואמר תלא אפרו אחרך
ליצאי גלי קדמי ארום מללא ימליל הוא ואוף הא דהא גמיק לקדמוך ותמינה ויתדי בלביה : טו ותמליל

ירושלמי

הוא יתנו לך למתורגמו ואף תתנו ליה קמבע אוילפן טו
קדם יי' :

יתרו חמוי ואמר ליה אויל קדון לגור אחי דקמגרים ואיחמי חער קדון אינוו וגוי : יט ואמר יי' למשה קמדין
אויל תוב למגרים ארום איתרנקו ונתתו תגבסיהוון והא אינוו חשיבין קמתיא כל גרבוי ויהו תכעין ות נקשך
למיסב תיה : כ ודבר משה ות אנתמיה ות בגוי וארמנינו על חקרא ותב לארעא דמגרים ונסיב משה ות
חוקרא נגסב מן גינוניקא דחמוי והוא קמפיר כורמי וקריה מתקליה ארמניו קאין ועילוי תקיק וקפכש שקמא בפיא

ויקרא

רשי

ועתה לא יהיה בן אלה הוא יהיה כהן ואתה הלוי שאתה נשמה איש האלהים כניו יקראו על שם הלוי : הנה הוא ידעא לקראתך -
בשתלך למגרים : וראך ושמח בלבו . לא כשאתה סבור שיהיה מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה . ומשם זכה אהרן לעדי המסן ככתוב
על הכהן : (יו) ודבר הוא לך . כשכילך ידבר אל העם ויהי זכות על כל לך ולי ולו ולכם ולהם הסמוכים לדבור שכולם לשון עליהם :
יהיה לך לפה . למליך למי שאתה כדפה : לאלהים . לרכולש : (יה) וישב אל יתר חותמו . ליטול רשות שהרי
כשבע לו (שלא חיו ממדן כי אם כרשותו) (מכילתא) וז' שמות היו לו דעאל יתר יתרו קניוכו' : (יט) כי מהו כל האנשים -
מיהם דתן ואחיהם חיים היו אלה מירד ומכסיהם והעני משכב כמת (גדרים קד) : (כ) על החמור . חמור המיוחד (כ) הוא
החמור שחכש אחרים לעקדת יתקד וקוהו שעתיד מלך המשיח להגלות עליו שאתה (זכריה ט) עני ורוכס על חמור : וישב ארצא
מצרים

באר רהובות דקדוקי רשי

יוחוק טו : (כ) דאם לא כן חמור בלא ח"א ידועה מכעני ליה למכתב ומדכתיב החמור כה"א ידועה על כרחיך מורה על דבר
ידועה

רשב"ם

לא אל עמיס עמקי שפה וככדי לשון אשר לא תשמע דכריהם וגומר וכי חפשי כתיב אשר ידעו השם פנים אל פנים וקובל תורה מידו לידו היה
יטו יגס בלשנו . ואין דכרזה סדכרי הפנאים והאמוראים ואין לחוש לספרים החזונים : (יג) ביד תשלח . ביד אשר תרצה לשלוח
ולא חותי : (יד) וימר חף ה' במשה וחרון חף עשה רועם לפי הפשט האומר לפניו ויפגשוה' ויבקש המותו כדפרשתי אלל יעקב כשנעספ
צולע על ידינו . כי דכרידכר הוא . הוא כתגלגלש ויש לו חיתוך לשון עגרים : (טו) ודיכר הוא לך . כשכילך : יתיה לו
לאלהים . שר נוספת מה שתנה לו יעשה : (יז) וישכנן המדכר אל יתר חותמו : (יט) ויאמר ה' אל משה במדן . שתייטב
שם כבורו מפני פרעה וישכ במדן ועשה אמר לו במדן ששכי מת חותמו פרה המבקש את כעשך כדכתיב ויברח מפני פרעה וישכ במדן
ועתה

מכלל יופי

(יא) כזי טס טה . דבור בעבוד היותו כפה יוכן שפה אחת
מדכרות שפת כעני . והנה פקח כנגד הרש
וכעני ככתוב פקוח חזנים לפקוח עינים ערות :
(יג) ביד תשלח . חסד אשר באלה הוא כתוב ביד אשר
תשלח :
(יד) (לקראתך) . דברו בשרש הזה ענין שעקרד
לכך שלו הא ונכתב כמקומות באלף והוא מקרה כי הא הלמוד

שלו ברוב ונכתב כאלף במקומות . והשם עם אלף נזכר
לעולם . לקראתך לקראת
(כ) ראלהים . למורה האלהים : (טו) ועל
ולמכהיו . החמור) . לשון חידועל
וכן תרגם חנקלוס לרב : רבים והוא דרך כלל :
(ארצה) . הא גוספת :

וְאֶת־בְּנֵי וַיִּרְכַּבְסָם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשׁוּב אֶרְצָה
 מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מִטַּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ :
 כֹּא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּרַכְתֶּךָ לְשׁוּב
 מִצְרַיִמָּה רָאָה כָּל־הַמִּפְתִּיחַ אֲשֶׁר־שָׁמָּתִי
 בְּיָדְךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פְרַעֲה וְאָנֹכִי אֲחַנֵּק אֶת־
 לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־הַעַם : כֹּב וַאֲמַרְתָּ
 אֶל־פְּרַעֲה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנֵי בְכָרֵי יִשְׂרָאֵל :
 כֹּג וַאֲמַר אֵלֶיךָ שְׁלַח אֶת־בְּנֵי וַיַּעֲבְדֵנִי
 וְחִמָּאן לְשַׁלְּחֵהוּ הִנֵּה אֲנִי הֵרַג אֶת־בְּנֵי
 בְּכָרְךָ : כֹּד וַיְהִי בַדָּבָר בְּמִלּוֹן וַיִּפְּנֹשְׁתְּהוּ
 יְהוָה וַיִּבְקַשׁ תְּמִיתוֹ : כֹּה וְתִקַּח צִפְרָה
 צֹר וְתִכְרַת אֶת־עֲרֹלֹת בְּנֵה וְחַנֵּץ לְרַגְלָיו
 וְתֹאמַר כִּי חֲסַד דְּמַיִם אִתָּה לִי : כֹּו וַיִּרְפָּ
 מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אֲמַרְתָּ חֲתָן דְּמַיִם לְמוֹלֵת : פ
 כֹּז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לַקְּבָאֵת
 מֹשֶׁה הַמְדַבֵּרָה וְיִלְחַם וַיִּפְּנֹשְׁתְּהוּ בְּתֵר הָאֱלֹהִים
 וַיִּשְׁקֹרְדוּ : כֹּח וַיַּנֵּךְ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶת־
 כָּל־דְּבָרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלַח וְאֵת כָּל־הָאֵתֶת
 אֲשֶׁר צִוָּהוּ : כֹּט וַיִּלְחַם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיִּאֲסְפוּ
 אֶת־כָּל־זָקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל : ל וַיַּדְּבַר אַהֲרֹן
 אֶת

בֵּיהֲנִי־סִין מִן־קִדְסֵי בִידֵיהּ : כֹּא וַאֲמַר
 יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמַהֲכָךְ לְמַתֵּב לְמִצְרַיִם חַזֵּו כָּל־
 מוֹפְתֵי־אֵי דְשְׁוִירֵי בִידְךָ וְתַעֲבָדֵינוּן קִדְסֵי־
 פְרַעֲה וְאַנְיָ אֲתַקִּיף נִתְלִיבִיה וְלֹא יִשְׁלַח
 ית־עֲמָא : כֹּב וְתִימַר לְפְרַעֲה כִדְנָן אִמַּה
 יְיָ בְרִי בּוֹכְרֵי יִשְׂרָאֵל : כֹּג וְאַמְרִית לְךָ
 שְׁלַח וְתִתְבְּרִי וַיִּפְלַח קִדְמִי וּמִסְרִיב אֶת־
 לְשַׁלְּחוֹתִיהָ הָא אֲנִי קָטִיל ית־בְּרַךְ בּוֹכְרְךָ :
 כֹּד וְתִהְיֶה בְּאוֹרְחָהּ בְּבִית־מִבְתָּא וְעִרְעַ
 בֵּיהֲמִלְאֲכָא־דֵי וּבְעָא לְמַקְטִילָהּ :
 כֹּה וְנִסְיַבֵּת צְפוּרָה טִינְרָא וְנִזְרַת ית־
 עוֹרֹלֹת בְּרָה וְקָרִיבֵת לְקִדְמוֹתֵיהּ וְאַמְרַת
 בְּדַמָּא דְמַהוֹלְתָא־הַדִּין אִיתִיְהִיב חֲתָנָא
 לָנָא : כֹּו וְנַח מִיְגִיָּה בְּכֵן אֲמַרְתָּ אִילוּלִי
 דְמָא־דְמַהוֹלְתָא־הַדִּין אִיתְחַיִּיב חֲתָנָא
 קָטוּל : כֹּז וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן אִילוּלִי
 לְקִדְמוֹת מֹשֶׁה לְמַדְבָּרָא וְאַזּוֹל וְעִרְעִיה
 בְּטוּרָא דְאִיתְגַּלִּי־עֲלוֹהֵי־יִקְרָא־דֵי וַיִּשְׁיַק
 לִיה : כֹּה וְחַזֵּו מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן ית־כָּל־
 פְּתָנְמֵי־דֵי דְשַׁלְּחִיה וְיִת־כָּל־אַתְנָא דִּי
 פְקָרִיה : כֹּט וְאַזּוֹל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּכְנֻשׁוֹתֵי
 כָּל־סְבֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל : ל וְמִלִּיל אַהֲרֹן וְיִת
 אֶת

אתיא

רשי

מצרים ויקח משה את מטה אלהים בידו : כא ויאמר יהוה אל משה ברכתך לשוב מצרימה ראה כל המפתח אשר שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה ואני אחנק את לבבו ולא ישלח את העם : כב ואמרת אל פרעה כה אמר יהוה בני בכרי ישראל : כג ואמרת לך שלח ותתברי ויפלה קדמי ומסריב את לשלחותיה הא אנא קטיל ית ברך בוכרך : כד ותהנה באורחה בבית מבתא וערע ביה מלאכא די ובעא למקטליה : כה ונסיבת צפורה טינרא ונזרת ית עורלות ברה וקריבת לקדמותיה ואמרת בדמא דמהולתא הדין איתיהב חתנא לנא : כו ונח מיגיה בכן אמרת אילווי דמא דמהולתא הדין איתחייב חתנא קטול : כז ואמר יי לאהרן אילווי לקדמות משה למדברא ואזול וערעיה בטורא דאיתגלי עלוהי יקרא די וישיק ליה : כח וחזי משה לאהרן ית כל פתנמי די דשלחיה וית כל אתנא די פקריה : כט ואזול משה ואהרן וכנשות כל סבי בני ישראל : ל ומליל אהרן וית את

ויקרא וביה אתעבדו גימין מן קדם יי בניה : בא ואמר יי למשה במהבך למייתבי לפיכך חמוי גדל מניחא
דשוייהי בידך ותעבידינון קדם פרעה ואנא אתקיף ית יצרא דלביה ולא יפטור ית עמא : כב ותמו לפרעה
וגו : כג ואמרית לך פטור ית כרי ונפלת קדמי וקסרב אנת דמפטריה הא וגו : כד ונתרה באורחיה
בבית מכתותא וארע ביה מלאכא דיי ובעא למקטליה מן בגלל גרשום בניה דלא בהדה גזיר על עיפק יתרוו קטווי
דלא שבקיה למגוריה ברם אליעזר הוה גזר בהנאה דאתגיר

ירושלמי

ונוכת ית עורלתייה דכרה ואמר ית יתיה קדם רגילוי
דמפלא ואמרת תקנא בעא למגור והמוי לא שבק
יתיה וקדון איצטר אידם גירתייה קרא על תיכוו בהתנא
הרין :

ובד ארפי מהבלא מיניה ככו שבחת צפורה ואמר מרת
תכיפ הוא דם גירקא די ישיוב להתנת מן ידוי דמלאך
מוקא :

מנווהו : כה ונסיבת צפורה טיגרא ונזבת ית
עורלה גרשום ברה ואמר ית ית גזרת מההלא דרגלוי
דמלאך חקלא ואמרת תקנא בעא למיגזר ותמוי עביב
עלוי וקדון אדם ונזרתא הרין יבצר על התנא דילי :

כו ופסק מלאך חקלא מינה ככו שבחת צפורה
ואמרת מה זוכיב הוא ארם ונזרתא הרין דשוייב ית
בתנא מן ידוי דמלאך חקלא : כז ואמר יי לאהרן
וגו וארעיה בטורא דאתגלי עלוי יקרא וגו : כח והני
משרה לאהרן ית פתמיא האילין דשלחיה ונת כל אמאי דפקדיה למעבר ז כט ואול משה וגו : ל ומליל

אהרן

רשי

אליו לפיכך הוא מורה ומתרה בו לשוכ. (כד) ויהי בדרך במלון. משה. ויבקש חמיתו. לנזסה לשי שלא חל את אליעזר כמו ועל
שנתר של כענש מיתה. תניא אמר רבי יוסי חס ושלום לא נתרשל חלף חמר חמול ואנח לדרך סכנה היא לתימוק עד ג' ימים חמול ואנח ג' ימים
הקב"ה לוי לך שוכ מנרים ומפני מה כענש מיתה לפי שנתעסק בעלון תחלה במוסכת מדרים. והיה המלאך כענש כמין נכס וכולגו מראשו
ועד ירכיו וחזר וכולגו מרגליו ועד חיותו ומוקם הכינה לפורה שבטוב המילה הוא : (כה) ותגע לרגליו. השליכנו לפני רגליו של משה :
ותאמר. על ככה : כי חתן דמיס אתה לי. אתה היית גורס להיות החתן שלי כנזח עליך הורג אישי אתה לי : (כו) וירף
המלאך טמנון. אז הכינה שעל המילה כח להורגו : אמרה חתן דמיס למולות. תתני ביה נרנח על דבר המילה : (שיתר רש"י כלשון
לעיל כתב אתה היית גורס. דקשה לרש"י מה זה אז חמרה חתן דמיס והלא גם לעיל חמרה חתן דמיס. חלף נתחילה סכרה דזה
גורס מטא המילה ומטא חמר את כ כשרחתי וירף לגמרי אז הכינה דעל דבר המילה לכד סא וכזה מתורג' ג"כ שיכו לשון כתרנים אוכלים
בחתן דמיס ודוק. כנ"ל) : למולות. על דבר המולות שם דבר הוא והלמד משמעת כלסון על כונו ואמר פריעה לבטי ישראל
(כא)

רשב"ם

ועתה אמר לו כמדן שוכ כי עת פרעה והמלשנים כדכתיב לעיל וימת וילך מנרים חמרה כריתתו של משה : (כד) ויפגשהו. המלאך.
כי היה מתעלל בהליכתו ועולף אשתו וכניו : (כה) נר. כמו חרבות גורים. תערמלוטש. איזנול חרף. וכן חף תשיב נזה
חרבו. נתעסק וככפף חידוד חרכו ולכן לא הקמתו כמלחמה : ותכרות וגו'. הועילה לו לנזסה המטה להכילו כונו קרבן כעין שעשו
גרעון ומנוח שכנחה להם המלאך. ומגע לשון מפעיל. חכלויבג כארבע פינות הכיית לשון מפעיל. כנע לרגליו של משה התרזה
המלאך ככך. כי לרגליו של מלאך חיי רונה לפרש. כי מייודע אס רחשה רגלי המלאך. כי חתן דמיס אתה לי. כדמיס הללו ישאר
לי חתני. חתני כעלי : (כו) וירף המלאך חמנו מן רפה היום לערוכ יחזור וירף. מן קנה ויקן : אז חמרה חתן דמיס למולות. על עביב
מילה. כתייב בעלי מיתה. כי המילה הוילתועתה. (כו) לך לקראת נזסה. לקיים ניה שאמר לו הקב"ה וגם הנה הוא יולף
לקראתך

מכלל יופי

כיוס המילה ופירושו כי חתן דמיס אתה לי אמר כתחלה ויהי
בדרך במלון ויבקש המיתה כלו שביקש המלאך להמיה משה
מפני שלא מל איעזר בנו הרגיש משה כי בעונש המילה היה
וצוה את צפורה למול אותו כי הוא לא היה יכול מפני החולי
שהיה ככו עליו והקח צפורה צור והכרות את ערלת בנה
ותגע לרגליו פירוש לרגליו משה כלומר אם מפני העונש
הזה נחלית הנה חס המילה והתאמר כי חתן דמיס אתה לי פי'
במולה 0 7 1

את כל הדברים אשר דבר יהוה אל משה
 ויעש האתח לעיני העם : לא ויאמן העם
 וישמעו כי פקד יהוה את בני ישראל
 וכן ראה את ענינם ויקרו וישתחוו :
 א ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל
 פרעה כה אמר יהוה אלהי ישראל שלח
 את בני ישראל ויהנו לי במדבר : ב ויאמר
 פרעה מי יהוה אשר אשמע בקלו לשלח
 את ישראל לא ידעתו את יהוה וגם את
 ישראל לא אשלח : ג ויאמרו אלהי
 העברים נקרא עלינו גלכה לא דרך שלשת
 ימים במדבר ונבכה ליהוה אלהינו פן
 יפגענו בדבר או בקרב : ד ויאמר אלהם
 מלך מצרים למה משה ואהרן תפריעו את
 העם מפעשיו לכו לסבלתיכם : ה ויאמר
 פרעה הן רבים עמה עם הארץ והשבבתם
 אתם מסבלתם : ו ויצו פרעה בנים ההוא
 את הנגשים בעם ואת שטריו לאמר :
 ז לא תאספון לתר תבן לעם ללבן
 הלבנים בתמול שלשם הם ילכו וקששו
 להם תבן : ח ואת מתכנת הלבנים אשר
 הם עשים תמול שלשם תשימו עליהם לא

שביע
ה

תגרעו

אתה לעיני עמא : לא והימין עמא
 ושמעו ארי דכיר יי ית בני ישראל וארי
 גלי קדמוהי שילכוהון וכרעו וסנידו :
 א ובתר כן עלו משה ואהרן ויאמרו
 לפרעה כדנן אמר יי אלהא דישראל שלח
 ית בני ישראל ויהנו קדמי במדברא : ב ויאמר
 פרעה שמא בני לא אתגלו לי די אקבל
 למימריה לשלחא ית ישראל לא אתגלי
 לי שמא בני ואף ית ישראל לא אשלח :
 ג ויאמרו אלהא דיהודאי איתגלי עלנא
 נזיר בשן מהלך תלתא יומין במדברא
 ונרפח קדמי אלהנא דילמא יערעננא
 במות או בקטול : ד ויאמר להון מלכא
 דמצרים למא משה ואהרן תבטלון ית עמא
 מעיבדתהון אזילו לפולחנכון : ה ויאמר
 פרעה הא סניאין כען עמא דארץ
 ותבטלון יתהון מפולחנהון : ו ופקיד
 פרעה ביומא ההוא ית שלטוני עמא וית
 סרבוהי למימר : ז לא תוספון למיתן
 תיבנא לעמא למרמי לבנין כמאיתמלו
 ומדקדמוהי אינון יזולון ויגבון להון תיבנא :
 ח וית סכום לבניא די אינון עבדין
 מאיתמלי ומדקדמוהי תמנון עליהון לא

תמנעון מיניה ארי בטלנין אינון על כן אינון מצוהין למימר נזיר נדבח קדם

אלהנא

רשי

(א) וזקלופ תרגם דוויס על דס החילה : (א) ואחר באו משה ואהרן וכו' . אבל חוקים נשנוטו' ה' ואחר ששכחתי את
 ששטנו כולם קודם שהגיעו לפלסטין למי שיראו ללכת (ש"ד) וכו' וכדכתיב להם ונגז חסם לכדורם לא יגשו החושים לחמוריהם :
 (ג) פן יפגענו . קן יפגעו הן דריכיה לומר אלה שאלקו כבוד למלכות בנייה וז' לשון חקרה וזות הוא : (ד) תפריעו את רועם
 בבושעיו . תכדילו ותרטיקו אותם מנולחיתם שזומעין לכס וסוכרים לכותקן המלכא . וכן (משל"ד) כרעהו אל תעבור כן
 כפקי

אהרן וכו' : לא נתיקין עמא ושקענו אררם דמר : : ית בני ישראל ואררם גלי קדמוי שעבדוהון ונתנו ופגדו :
 א דמר קמו עלוי משה ואתרו ואתרו ואתרו לפרעה פקדא אבר : : אלקא דישראל
 פטור גר עמי ונתקרו לי חנא במדברא : ב ואמר פרעה שקמא בני לא
 איתגלי לי דאקביל בממריה למיפסור ית ישראל לא אשקחית בספר מלאכיא קתיב
 גר שקמא בני מניה לית אגא דחיל ואוף ית ישראל לא אפסור : ג ואמר אלקא דיהודאי איתקרי שקמא עלנא
 גשיל קרוו מןלקד תלמא ימיו במדברא ונדבה ניקסת חנא קדם : : אלהין דלקא יאבע ימו במותא או בקטלא :
 ד ואמר להון וגו' : ח ואמר פרעה קא פגין היגין קרוו עמא דארעא דאמון קבטלין יהון קבולחנהון
 ז ופקיד פרעה ביומא וגו' : ז לא תיספון וגו' לכנא חי כמאיתקלי וחי כמלקדמוי חינון קלון וגו' :
 ח ונת פכום לכנא דהיגון עבדון מאיתקלי ומקדמוי חינון עליהון לא תמנעון מניה אררם בטלנין חינון קנין
 רמקו

רשי

רחקו . זכן (שם א) ותפרעו כל עמתי . כי פרעה הוטרק ונתקב : לכו לסבלוהיבם . לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בכתובים .
 אכל מלאכת שעבוד מזרים לא היתה על שכטו של לוי . ודע לך שהרי משה ואהרן ינחיסו וכאם שלא כרשות : (ה) הן רבים עתה
 עם הארץ . שהעבודה מוטלת עליהם ואתם מזהיתם אותם מסבלות הפסד גדול הוא : (ו) הנוגשים . מלריים היו והשטרים
 היו ישראל הנוגש ממונה על כמה שטרים והשטר ממונה לרדות כעושי המלאכה : (ז) הבן . אשטוב"לא היו וכלין אותועם
 הטיט : לבנים . ט"ו ולם שצוים וטיט ומיכסין אותם כמחריט שטרפין אותן ככסין : כתמול שלשום . כאשר הייתם עושים עד
 הנה : וקישו . ולקמו : (ח) ואת מהכונת הלכנים . סכום משכן הלכנים שהיה כל אחד עושה ליום כפדיה התכן נתן להם אותו
 סכום תשימו עליהם גם עתה למען תכבד העבודה עליהם : כי נדפים . מן העבודה הם לכן לכם מנה אל הכעלה וזועקים לאחר נלכה
 וגו' : סתכונת . ותוכן לכנים (שמואל א ב) ולונתכמו עלילות (מלכים ב יב) ואת ככסף מתוכן . כלם לשון משכונתם :
 גירעם

באר רחובות דקרוקי רשי

ידועה שמור המיוחד כדמפרש רשי : (כא) דע כידין המקור (אין יואך וואל קיין גוישי לייש האט) לכא אלנו שימוש הלמ"ד חק
 אין דין המקור לכא אלנו אויות ות כי אותיות ות עוררטיין הרבוי ולשון עקור לא יתרכה לכן קאמר רש"י שם דבר הוא ולא לשון
 עקור ושיין כו שפיר אותיות ות ואל דלא יתכן שלשון שם דבר שימוש הלמ"ד עלזה קאמר על דבר המולת ורזה לומר הלמ"ד טמאש במקום
 מלת

רשב"ם

לקראתך וראך ושמשלכו : (ב) עי' ה' אשר אצמע בקולו לשלח את ישראל שהם עבדי מאד לוי לעבודו מה חלק יש לו בעם הזה שיעבדוהו :
 (ג) ויאמר אליהו העברים וגו' כלומר עם ישראל תגבר הנה כלו לגור הנה והוא חליו כתי עבר הנה . והן עמוזריכין לעבודו וגו' .
 קיינו עמוז' : (ד) תפריעו . תכסלו או תכתקו ותפרידו כמותרע את ראש האשה : לסבלותיכם . למלאכה שלכס'אל
 תכסלו מעסקיכם וגם תכסלו אחריים ומלאכה שלי : (ו) הנוגשים . ומוגים על השוטרים כונו שופטים ושוטרים ממונים לזות את
 השוטרים והשוטרים רודים בעם לעשות מה שהשופטים עומים : (ז) לתתכן . תקנה עמריבם כמומר ועושין ממונו לכני ס
 (ח) עתללת

מכלל יופי

המגלה למפרע כלומר השבת הדב"ר
 לאחור וההפך :
לסבלותיכם
 לעבודתכם ועל כלי ישראל ידבר . או הכעם
 לעסקיכם כי כל מלאכת האדם נקרא כן כעו
 לכל סכל כית' חספ :
 (ז) הנוגשים היו מזריים והשטרים היו חיישראל :
 (ז) לא האסיפון . שרשו יסף ונכחב כאלף במקום ז' :
 (כתמול שלשום) היום הו' לאחור . (ח) (מהכונת) .
 כלומר הכן הרבנים :

במולה את בנה אמרה כי חתן דמיס אתה לי כלומר נעשית
 לי היום חתן לדמים ולהריגת בעלי וכשהגיע מרס המילרה
 לרגלי משה ורפ' החולו ממנו אז הכירה ואמרה חתן דמים
 למולות כלומר אתה שקראתן החתן דמים אינך חתן לדמי
 ההריגה כיואם לדמי המולדות :
ויקרו (לא) מקעלי הכפל על משקל ויתמו ימי ככי אכלתשה :
פן (ט) יפגעו . הטעם על ישראל . או הוא כנוי למלוק
 כבוד למלכות :
 ה (תפריעו) . ענינו הריחוק והכטול . ויש מפרשים
 אותו מדברי רבותיגו"ל הקורא אר

תגרעו ממנו כי נרפים הם על-כן הם
 צעקים לאמר נלכה נזבחה לאלהינו :
 ט תכבד העבדה על האנשים ויעשרבה
 ואל-ישעו בדברי-שקר : י ויצא אנשי
 העם ושטריו נאמרו אל-העם לאמר כה
 אמר פרעה אינני נתן לכם תבן : יא אתם
 לכו קחו לכם תבן מאשר תמצאו כי אין
 נגרע מעבדתכם דבר : יב ופיץ העם בכל-
 ארץ מצרים לקשש קשלתבן : יג והנגשים
 אצים לאמר כלו מעשיכם דבר-יום ביומו
 כאשר בתיות התבן : יד ויכו שטריו בני
 ישראל אשר-שמו עליהם נגשי פרעה
 לאמר מדוע לא כליחם תקכם ללבן בתמור
 שלשם נס-תמול נס-היום : טו ויבאו
 שטריו בני ישראל ויצעקו אל-פרעה לאמר
 למה תעשה כה לעבדיך : טז תבן אין
 נתן לעבדיך ולבנים אמרים לנו עשו והנה
 עבדיך מכים וחטאת עמך : יז ויאמר
 נרפים אתם נרפים על-כן אתם אמרים נלכה
 נזבחה ליהוה : יח ועתה לכו עבדו ותבן
 לא-ינתן לכם ותכן לבנים תתנו : יט ויראו
 שטריו

אלהנא : ט תתיקר פולחנא על-נבריא
 ונתעסקון ביה ולא-יתעסקון בפתגמין-
 בטילין : י ונפקו שילטוני עמא וסרכוהי
 ואמרו לעמא למימר בדגן אמר פרעה
 לית אנא יתיב לכון תיבנא : יא אתאן
 אזילו סבו לכון תיבנא מאתר דתשבתון
 אני לא-איתמנע מפולחנכון מדעם :
 יב ואיתבדר עמא בכל-ארעא דמצרים
 לגבבא גילי לרתיבנא : יג ושילטונא
 דחקין למימר אשלימו עיבדתכון פיתנס-
 יום ביומיה כמא דהויתון עבדין-כד-
 מתיהב-לכון תיבנא יד ולקו סרכי בני ישראל
 די מניאו עליהון שלטוני פרעה למימר מה-
 דין לא אשלימתון נזבחתון למרמי לבנין
 כמאיתמלי ומדקדמוהי אף-תמלי אף-יומא
 דין : טו ואתו סרכי בני ישראל וצחו
 קדם-פרעה למימר למא תעבד דין
 לעבדך : טז תבנא לא מיתיהב לעבדך
 ולבנאי אמרין לנא עיבדו והא עבדך לקן
 וחטאן עליהון עמך : יז ואמר בטלנין אתון
 בטלנין על-כן אתון אמרין גזיל נדבח קדם-
 יי : יח וכען אזילו פלחו ותיבנא לא-

מתיהיב לכון וסכום לבנייא תתנון : יט צחו סרכי בני-ישראל יתהון בביש

למימר

רשי

נרפים - המלאכה רכובה כידס ועזובה והם נרפים מנזכה רטר"ם כלע"ז : (ט) ואל ישעו בדברי-שקר - ואל יהנו וידעו
 תויה בדברי רוח לאמר נלכה נזבחה - ודומה לו (תהלים קיט) אשעה כחקך תמיד - לתועל ולענינה חת-רמיין לשועין - ויספר
 ואשתעי - ואל לומר וישעו לטון וישעו אל הכל ואל קין ואל וזכחתו לא שעה ולפרש אל ישעו אל יפנו סח"כ היה לו לכתוב ואל ישעו אל דברי
 שקר או לדברי שקר כי כן גורת כלם - (ישעיהו יז) ישעה האדם אל עושהו (שם לא) לא ישעה אל קדוש ישראל (שם יז) ולא ישעה אל
 מוצקות - ולא תלאתי שמו של ב"ת סמוכה לאחרים אבל חתר"ל דבור כחתי עפ"ן לדבר בדבר נוסבל לשון שמוס ב"ת כגון לדברי סך :
 (כ) ותדבר ארים ואתרן כווסה - הולאך הדוכר בו - לדבר כס - ולתרהבה בדודיך - אף כחן אל ישעו בדברי שקר אל יהיו בדברים
 בדברי שוא והכאי : (יא) אתם לכו קחו לכם תבן - וזריכים אתם לילקכויות כי אין נגרע דבר מכל סמוס לבנים שהייתם
 עושים

בן הינו צוחין למימר גזיל גדבא ניקפת חגא קדם אלהא : ט חתקוף פולחנא עליו גיבויא ויהעסקון בה וליא
 יהבחצו על מילי שקרא : י ונפקו שולטני עמא וסרכו ונאמרו לעמא בדנא אמר וגו' : יא אחרן אזילר
 סכו לכון תיבנא מן אחר דתשבתון ארום לא מתקנע כופר להנכון מדעם : יב ואיתבדר עמא וגו' :
 יג ושולטניא ונתקון וגו' היקמא בהויתרון עכדיו פד הנה יהיב לכון תיבנא : יד ולקו סרכי בני ישראל דמנו
 עליהון שולטני פרעה למישר למא דין לא אשלבמתיו ויבכתון למרמי לבניו הי כמאיתקלי ויהי כמדקדמאי ארף
 איתקלי ארף יומא דין : טו ואחר סרכי וגו' : טז הבנא לא וגו' והא עכדך לקנו ותויבכתהון דעמד תקפא
 ובלקא : יז ואמר בטלגין אחרו בטלגין בגין מן אחרו אמרין גזיל גדבא ניקפת חגא קדם אלהא : יח וכרון
 אזילו וגו' : יט ותמון סרכי בני ישראל יתהון בבייש במימר לא תקנעון מלכניון דתתם יום ביומיה :

וארעו

רש"י

עושים ליום כהיות התבניתך לכן מוחזקת חתך . (יב) לקיש קש לחבן . לאסוף אסופה ללקוש לקט לזרז תכן הטוע .
 קש . לשון לקוט על שם מדבר התפוז הוא ונרדף לקוטו קרוי קש כשאר מקומות : (יג) אצים . דומקים : דבר יום ביומו .
 חשבון של כל יום כלו ביומו כאשר עשיתם כהיות התבנית מוכן . (יד) ויכו שוטרי בני ישראל . השוטרים ישראל היו וחמסם על מכההם
 וזכרותם שוטרים להיום סכדרין ואללמן הרוח אשר על משה והגשם עליהם של אספה לי שבעים איש וזקני ישראל מאותן שידעת הטובה
 שעשו במצרים כי הם זקני העם ושוטרי : ויכו שוטרי בני ישראל אשר שמו עליהם גוגשי פרעה . אותם לשוטרים עליהם לאמר
 מדוע וגו' . למה ויכו טהיו אופרים להם מדוע לא כליתם גם תמול גם היום חק הקצוב עליכם ללכון כתימול השלישי שהיו יום שלפני אתמול
 וכוא היה כהיות התבניתן להם : ויכו . לשון ויפגעו וכוז מיד אחרים הנגשים הכוס : (יז) ולבנים אומרים לנו עשו .
 הנגשים אומרים עשו לנו לבנים כמותן הראשון : וחטאת עמך . אלהיו כקוד פתח הייתי אומר שהוא דבוק ודבר זה חטאת עמך הוא
 עכשיו שהא קמץ שם דבר הוא וקד פירושו ודבר זה מביא חטאת על עוון כללו כתוב וחטאת לעמך (כד) כמו (רותא) ככאה בית לחם
 שהוא כמו לבית לחם וכן הרכה : (יח) ותבן לבנים : חשבון הלבנים וכן (מלכים ב יב) את הכסף המתוכן המנוי כמו שאמר בענין (שם)
 ויזרנו וימנו את הכסף : (יט) ויראו שוטרי בני

באר רחובות דקדוקי רש"י

עלת על (אוס ווילנדיוא באטידונג) : (כב) אין כותרת רש"י לחלק בנוף השורש שהרי בן לענין פנות (קערין) וכן לענין דבור
 (רידן) כשינסה הוא השורש שנה אלה רנה לחלק בענין פירושה המלה והיינו כאשר שורש שנה מדובק לזולת אל או לשימוש המל"ד הרי
 ענינו לשון פנות (קערין) חכל כאשר שורש שנה מדובק לשמש הבית הרי הוא ענין דבור (רידן) ונלקח מלשון התרגום דמפרש למשל
 ולשנייה ולשעון ויספר ואשתני (רידן) : (כג) רש"י ינודיעך הזה מלת ויכו הדגש שטוך הכ"ף יורה חסרון טו אות ראשונה מן
 השורש ושרשו נכה וכלו כתיב בתלמודו ונגהר על משקל ונענינו שקבלו פעולת ההכאה עליה חמנעי וזה שכוון רש"י
 כמה דכתבנו הוכו עיד אחרים הנגשים הכוס : (כד) מה שכתב רש"י עכשיו שהוא קמץ הוא שם דבר אין רלונו
 לומר

רשב"ם

(ח) עזכת . תשבון : כי נרמס הם . ויכולים לעשות יותר : (ט) ישעו : איסור אכ"ט כל"ו . כמו ישע אל הכלל : ולא
 ישנו עוד אל המזכות . (יא) כיאין נגרע . קמץ נרועה . לשון פעול . ואילו היה פתח ה"ל לשבט . וכן כשגב קמץ חכל כשגב
 פתח לשבט . ואילו היה לשבט היה לו לכתוב כי לא נגרע : (יג) חניס . דומקים וימחרים . כמו ויחילו המלאכים :
 (טו) תכן אין גיתן . קמץ אן נתון לנו . חכל נתן פתח לשבט . טתן הכלל : וחטאת עמך . חס דגש וקמץ הוא כן נרדף לפרשו .
 אנו

מכלל יופי

(ט) (ואל ישעו) . ענין הכתותן . וזרזנו לפרשו ענין פנייה כמו וישע ה' אל הבר : (יב) (ויפץ) : פועל יוצא וחמפין הוא פרעה שהכריחם לפוץ לקושש קש . ואפטר שדוה פועל עומד וכן בפירוש שמואל י"ג

והראש"ע בתכני ישעו כוונ ירבו כאשר אמר נרפים חס וכחו . השע עמני שני חני וטעם בדכתי שקר בעבור דכתי שקר שמתחיים אותם משה ואהרן . וחנקלים תרגם ולא יתעסקין : לחבן תחת עין כמו והחמור היה להם לתור :

לקיש קש) . הקש הוא התבן הדק או העצים הדקים והנזר ממנו לקיש כלומר לקישח הדברים הדקים הבן אז עצים : (יג) (אצים) . ענין מרהירות : (טו) (וחטאת עמך) . נאמר ביה הוא כמו וחטאה בחליף הא הנקבה ברוין והרפות האלה ובא במשקל ייחוסית ופעת את התבואה ובאעם בלשון נקבה כמו מדוע שוכבה העם הזה והוא כנוי לפרעה דרך אן עמס איתם על פרעה מוסר : (יח) (ותכן) . ענין הכונה : (יט) (אורחם ברא

ב וארעו ית וגו' במפקחון מן קדם פרעה : כא - ואמרו להון יתגלי קדם יי עולבננא ולחוד יתפרע מלכא דאפרתהון ית ריחנא קדם פרעה וקדם עברו דברמתון למימון סניא בידיהון למקטלנא : ככ ותב משה לקדם יי ואמר יי וגו' : כג ומן שעתא דעלית וגו' : א ואמר יי למישרה ברוח מחמי מזה אעבוד לפרעה ארום בידא פקיסמא ופטוריעון ובידא פקיסמא יתריכיעון מן ארעיה :

ס ס ס

ב וידבר ומליל יי עם מושרה ואמר ליה אנא יי היא דאתגלית עליך כמו סניא ואמרית לך אנא יי ג ואתגלית לאברהם לויצחק וליצחק באר שבו ושמי יי ברם באפי שקיעתי לא אתידעת להון : ד ולחוד אקיימת ית קיימי עמרוון למימון להום

רשי

וצניו שהוא נדרם בכמה מקומות אפי' ב' נאמן לפרע כשהוא אומר אלל עונס כגון וחללת את שם אלהיך אפי' ו' וכשהוא אומר אלל קיום מצות כגון ושמתם וצויתי ועשיתם אותם אפי' ב' נאמן ליתן שכר : (א) וארא אל האבות : באל שדי . הכתובים הכתובים והכלל אומרתי להם אפי' אל שדי : ושמוי ה' לא נודעתיה להם . לא הודעתיה חין כתיב כאן אלל לא נודעתיה לא נכרתי להם כבודת אמונות שלי שעליו נקדש שמוי ה' נאמן לאנת דברי שהרי הכתובי ולא קיימתי : (ד) וגם הקמותי את בריתי וגו' . וגם כשנראתי להם כאל שדי הכתובי עומדתי בריתי כתיב וכו' : לתת להם את הארץ כנען . לאברהם כפרשת מילה כשהוא אפי' אל שדי וגו' וכתתי לך ולורעך אחרית את חרץ ונורעך . לויצחק לך ולורעך אחרית את הארץ כל השבעתי להם את הארץ את כל הארצות האלה והקיימתי את השבעה אשר כשעתי לאברהם וזאת שבעה ששבעתי לאברהם

באר רחובות דקדוקי רשי

לומר אלו היה נקוד פתח לאו שם דבר הוא דזה אינו דאלו היה נקוד פתח היה על משקל חטאת מצרים דהוא ודאי שם דבר אלל רצה לומר אלו היה נקוד פתח היה שם דבר בדביקות והיו כאלו כתיב חטאת של ענין נכשו הוא קמץ שם דבר כמזכרת הוא חזק כיון רש"י דקדומה כאלו כתיב וחטאת לענין כיון שמוש הלמ"ד כי אלל שמוש הלמ"ד לא יתכן ענין הדביקות וע"כ שם דבר כמזכרת הוא וחטאת לענין (ד) חזק חין ויכד נודעין פאלק) ועיין סדר"ק שזרש חטא נס כאלו עורא פ"ו : (כה) רש"י מודיען כזה כמלת סרע הוא שזרש רוצ ואלו היה כתוב הפורש בתשלומיה כתיב הרוע על משקל הפיגול אלל ש' עלימיו הו"ו ונקדו הנדירותת סה"א לתשום חסרון הו"ו וזה כיון כמה דכתב לשון הפעיל כול הרע (ערה הט מחין איכלין) :

לקיין

רשב"ם

אלו מוכים והיו חטאת עושים עמך . אלל אלו היה חטאת פתח היה פתח חטאת של עמך : (כב) וישב משה אל הנוקם שהיה מדבר עמו : (כג) למה הרועות . כשביל שהוה עמוך (ל"ה) (כ"א לע"ג) . למה הרועות לעם הזה ואם תחמר כי נתחייבו כשביל רוב חטאתם וזוין רחוק לגיאל . ח"כ למה זה שלחתי אס אינן רחוק לגיאל ולחיושע : (א) כי ביד חזקה שלחם . בעל כרחם של ישראל יגרשם למקד עורלם כדכתיב ותחוק מצרים על בעם למחר לשלחם מן הארץ : חסלת שמוה מיסוד רבינו שמואל וידבר אלהים אל משה בארץ מצרים אפי' ונאי מתפרש שיש בידו לקיים הכתובי : (ג) כאל שדי הכתבה על פניו ולא קיימתי עדיין : זמיה כ"ך ל"ד לפרש . אינראתי להם כאל שדי . ויקר שמוי ה' הוא וזהו כפל לשון לא נודעתיה להם לא כתגליתיה להם בעיקר השם אלל כאל שדי חלין גלית עיקר שמי אהיה וכו' ה' . וכוונת הקיים הכתובי לתת להם את חרץ כנען . ושמי ומזכרת למעלה כמו

מכלל יופי

לשון יחיד על רבים והוא דרך כלל : (כב) (למה זה) עם למד שפירושו בעבור . בעבור מה שרהרנו בזה הדרך : (ב) אני ה' . נאמן ו וארא (ג) (ושמי ה') לקיים הכתובי פירוש (ובשמי

הקמתי את-בריתי אתם לתת להם ארץ-
 ארץ כנען את ארץ מגריתם אשר-נרו בה :
 ה וגם אני שמעתי את-נאקת בני-ישראל
 אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את-
 בריתי : ו לכן אמר לבני-ישראל אני
 יהוה והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים
 והצילתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם
 בזרוע גשויה ובשפטים גדלים : ז ונקחתי
 אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם
 כי אני יהוה אלהיכם המוציא אתכם
 מתחת סבלות מצרים : ח והבאתי אתכם
 אל-הארץ אשר נשאתי את-ידי לתת אתה
 לאברהם ליצחק וליעקב ונחתי אתה לכם
 מורשה אני יהוה : ט וידבר משה בן
 אל-בני ישראל ולא שמעו אל-משה
 מקצר רוח ומעבדה קשה : פ י וידבר
 יהוה אל-משה לאמר : יא בא דבר אל-
 פרעה מלך מצרים וישלח את-בני-ישראל
 מארצו : יב וידבר משה לפני יהוה לאמר
 הן בני-ישראל לא-שמעו אלי ואיך ישמעני
 פרעה ואני ערל שפתים : פ יג וידבר
 יהוה אל-משה ואל-אהרן ויצום אל-בני
 ישראל ואל-פרעה מלך מצרים להוציא
 את-בני-ישראל מארץ מצרים :
 שני ס יד אלה ראשי בית אבותם בני ראובן
 בכר ישראל חנוך ופלוא הצרן וכרמי אלה
 משפחת ראובן : טו ובני שמעון ימואל
 ומיז ואהר ויכין וצנור ושאול בן-הכנענית
 אלה

ארע חותבותיהן דאתותבו בה : ה ואף י
 קדמי שמיעית-קבילת בני ישראל דמצראי
 מפלהין בהון ודכירנא ירח-קיימי : ו בכון
 אימר לבני ישראל אנא יי ואפיק יתכון
 מנו דחוק-פולחן מצראי ואשויב יתכון
 מפולחנהון ויאפרוק יתכון בדדע מרמס
 ודינין ברבין : ז ואקרב יתכון קדמי
 לעמא ואהוי לכון לאלהא ותדעון ארי-
 אנא יי אלהכון דאפיק יתכון מנו דחוק-
 פולחן מצראי : ח ואעיל יתכון לארעא
 דקיימית במימרי למיתן יתה לאברהם
 ליצחק וליעקב ואתן יתה לכון ירותא אנא
 יי : ט ומליל משה בן עס-בני ישראל
 ולא קבילו מן-משה מעיק רוח ומפולחנא
 דהנה קשי-עליהון : י ומליל יי עס-משה
 למימר : יא עול מליל עס-פרעה מלכא
 דמצרים וישלח ית-בני-ישראל מארעיה :
 יב ומליל משה קדם יי למימר הא בני-
 ישראל לא-קבילו מיני ואיכדין יקבל-מיני
 פרעה ואנא יקיר ממלל : יג ומליל יי עס-
 משה ועס-אהרן ופקדינון לנת-בני ישראל
 ולנת-פרעה מלכא דמצרים לאפקא ית-
 בני-ישראל מארעא דמצרים : יד אילין
 רישי בית-אבותהון בני ראובן בוכרא
 דישקאל חנוך ופלוא הצרון וכרמי אילין
 ודיענת ראובן : טו ובני שמעון ימואל
 ומיז ואהר ויכין וצנור ושאול בן-הכנענית
 אילין

להוסיף ית ארבע דבנעו ית ארבע וגו' : ה וילחוד על קדמינת אנכי בני ישראל דמצרתי משעבדו יתהו ורכינא
 ית קימי : ו בכו אמר לבני ישראל אגא הוא יי ואפיק יתכוו וגו' ואפרוק יתכוו בדרע מרומא וקדינו בקרבין :
 ז ואקריב יתכוו קדמי לעם ואהיו לכו לאלקא ותדעו ארום אגא יי אלקכוו דאנפיק וגו' : ח ואעיל יתכוו
 יגו : ט ומליל משה קדו עם בני ישראל ולא קבילו מן משה מקפידות רוחא ומפולחנא נוכחא קשיא די
 בידהו : י ומליל יי וגו' : יא עול מליל וגו' ופטר ית וגו' : יב ומליל משה וגו' ואגא קשי מקלל :
 יג ומליל יי עם משה ועם אהרן ואזרחיגו על בני ישראל ושלחיגו לנה פרעה וגו' : יד אילין רישי בית
 באבתהו בני דראבו וגו' אילין יתוסין דראבו : טו ובני דשמעון וגו' ושארל הוא זמרי דאשאל גפשיה
 לזגותא

רשי

לאברהם באל שדי אמרתי ליעקב אל שדי פרה ורכה וגו' את הארץ אשר וגו' הרישכרתי להם ולא קיימתי : (ה) וגם אני
 כמו שהלכתי והיגמדותי הכרית יש עלי לקיים . לפיכך שמעתי את נאקת בני ישראל הנוחקים : אשר מצרים מעבדים אותם ואזכור .
 אותי הכרית . כי בכרית בין הכתרים אמרתי לזוגם את הגוי אשר יעבדו וזכני : (ו) לכן . על פי אותה הסוכה : אמר
 לבני ישראל אני ה' . הנאמן בהשמתני : והוצאתי אתכם . כי כן הכתתי ואמרי כן ילכו ברכו גדול : סבלות . טורח משא
 מנרים : (ח) נשאתי אתי . הרימותי לי שבע ככסאי : (ט) ולא שמעו אל משה . לא קבלו תפוחין : מקוצר
 רוח . כל מי שהוא זכר רוחו וכשנתו קצרה ואינו יכול להאריך כשנתי . קרוב לענין זה שמעתי פרהה וז מרבי ברוך בר אלעזר והביא לי
 ראייה ומקרא זה (ירמיהו) כפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי ה' למדנו כשהקב"ה מאמין את דבריו אפילו לפורענות
 מודיע שמוה"ל וכל שכן האמונה לטובה . (ש"ר סנהדרין קיד) ורכותיו דרסוהו לענין של מעלה שאמר משה למה הרעותה
 אמר לו הקב"ה חבל על דלכדין ולא משתכחין יש לי להתאונן על עייתת האבות הרבה פעמים בגלית עליהם באל זדי . ולא אמרו לי מה שמך
 ואתה אמרת מה שמונה אומר אליהם . וגם הקישוטי וגו' . וכשקם אברהם לקבור את שרה לא מנא קרקע עד שקנה בדמים זרובים .
 וכן יצחק ערערו עליו על הבשרות אשר הפר . וכן כיצחק ויקן את חלקת השדה לנטות אהלו ולא הרהרו אחר מודתי ואתה אמרת למה
 הרעותה ואין המדרש מתיישב אחר המקרא מפני כמה דברים אחת שלא כאמר ושמיה' לא שאלו לי ואם תאמר לא הודיעם שכן שמוה"ל תמלה
 כשגלה לאברהם בין הכתרים כאמר אני ה' אשר הולאתיך מאור כשדים . ועוד היאך הסמיכה נמשכת בדברים שהיא פומך לכאן וגם אני
 שמעתי וגו' . לכן אמרו לבני ישראל . לכן אני אומר יתיש המקרא על פשוטו דבור על אופניו והדרשה תדרש שאמר (ירמיהו כג) הלא
 כה דברי כאש כאש ה' וכפטיש יפוצן סלע מתחלק לכה נלוזות : (יב) ערל שפתים . אטום שפתים . וכן כלל לזון ערלה אני אומר
 מהוא אטום . (שמו) ערלה אונם אטומה משומע . (שם ג) ערלי לב אטומים מנהיגין . (חבקוק ב) שתהגם אתה והערל והאטם
 נוסכרות כום הקללה . ערלת בשר שהגיד אטום ומכוסה בה . (ויקרא יט) וערלתם ערלתו עשו לו אטום וכסוי איסור שיכדיל כפני
 אכילתו . (שם) שלוש שנים יהיה לכם ערלים אטום ומכוסה ומוכדל מלזכרו : ואיך ישמענו פרעה . זה אמרנו ק"ו שבטורה
 (ב' רפ' צ"ב) : (יג) וידבר ה' אל משה ואל אהרן . לפי שאמר משה אני ערל שפתים נירף לו הקב"ה את אהרן להיות לו לפה
 ולחליץ : ויצום אל בני ישראל . (ש"ר) נוס עליהם להנהיגם בנות ולסכול חותם : ואל פרעה מלך מצרים . נוס עליו לחלוק לו
 כבוד בדכריהם זה מדרשו . ופשוטו נוס על דבר ישראל ועל שליחותו אל פרעה . וזכר הזווי מהגותו וזכר הפרשה שנייה לאחר סדר היחס .
 חלא חתוך שהזכיר משה ואהרן הפסיק הענין באלה ראשי בית אבותם ללמדנו היאך נטלו משה ואהרן וכתיבתי יתמו : (יד) אלה ראשי בית
 אבותם . מתוך שהזקק ליחס שטוטט לווי עד משה ואהרן כשכיל משה ואהרן התמיל ליחסם דרך תלדותם אראוכן . (וכפסיקתא גדולה ראיית
 לפי

רשב"ם

כמו שפירשתי . ואלו היה כתוב לא הודעתי להם אז היה חוסר ושמוה"ל לא הודעתי : (ט) ולא שיעו אל משה . עתה אע"פ
 שהזחינו מתחילה כדכתיב ויאמין העם שהיו סבורים לנח מעבודה קשה והנה עתה הכנידו עליהם יותר : (יד) אלה ראשי בית
 אבותם . וזכר שמכילתא אילו שלשה שטים שגיה חותם יתקם בעת לויאתו יתחם עתה הכתוב להודיע שחזכים הם . ולפי הפשט
 עד משה ואהרן הוצרך ליחסם כאן ועד קרא וכני עוזיאל ופתחם המזכרים לפנינו כמורה לדעת מי הם המזכרים לפנינו :

מכלל יופי

ובשמי"י : (ו) (סבלות אע"פ שחזו באת אל פרעה הרע
 מצרים) . עינו כבוד המשא לישראל וכן וידעתם כי
 יטענתו על הכהן : אביה :
 (ח) גשאתי אתידי . דרך נוסל כאדם שיא את ידיו אל
 המקים וישע כמו כי אשאל שמים יד :

אלה משפחת שמעון : טז ואלה שמות
בני לוי לתלדתם גרשון וקהת ומררי ושני
חיי לוי שבע ושלושים ומאת שנה :
יז בני גרשון לבני ושמי למשפחתם :
יח ובני קהת עמרם ויצהר וחברון
ועזיאל ושני חיי קהת שלוש ושלושים ומאת
שנה : יט ובני מררי מחלי ומושי אלה
משפחת הלוי לתלדתם : כ ויקח עמרם
את יוכבד דכחו לו לאשה ותלד לו את
אהרן ואת משה ושני חיי עמרם שבע
ושלשים ומאת שנה : כא ובני יצהר קרח
ונפג וזכרי : כב ובני עזיאל מישראל
ואלצפן וסתרי : כג ויקח אהרן את אלישבע
בת עמינדב אחות נחשון לו לאשה ותלד
לו ארז נדב ואת אביהוא את אלעזר
ואת איתמר : כד ובני קרח אסיר ואלקנה
ואביאסף אלה משפחת הקרתי : כה
ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל
לו לאשה ותלד לו את פינחס אלה ראשי
אבות הלויים למשפחתם : כו הוא אהרן
ומשה אשר אמר יהוה להם הוציאו את
בני ישראל מארץ מצרים על צבאתם :
כו הם המדברים אל פרעה מלך
מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים
הוא משה ואהרן : כח ויהי ביום דבר

אילין זרעית שמעון : טז ואילין שמחת
בני לוי לתולדתהון גרשון וקהת ומררי ושני
חיי לוי מאה ותלתין ושבע שנין : יז בני
גרשון לבני ושמי לזרעיתהון : יח ובני
קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי
קהת מאה ותלתין ותלת שנין : יט ובני
מררי מחרי ומושי אילין זרעית לוי
לתולדתהון : כ ונסיב עמרם ית יוכבד
אחת אבותיה ליה לאיתו וילידת ליה ית
אהרן וית משה ושני חיי עמרם מאה
ותלתין ושבע שנין : כא ובני יצהר קרח
ונפג וזכרי : כב ובני עזיאל מישראל ואלצפן
וסתרי : כג ונסיב אהרן ית אלישבע בת
עמינדב אחתיה דנחשון ליה לאיתו וילידת
ליה ית ארז נדב וית אביהוא ית אלעזר וית
איתמר : כד ובני קרח אסיר ואלקנה
ואביאסף אילין זרעית קרח : כה ואלעזר
בר אהרן נסיב ליה מבנות פוטיאל ליה
לאיתו וילידת ליה ית פינחס אילין ראשי
אבות לוינאי לזרעיתהון : כו הוא אהרן
ומשה די אמר יי להון אפיקו ית בני ישראל
מארץ מצרים על תיליהון כו אינון
דממללון עם פרעה מלך מצרים לאפקא
ית בני ישראל ממצרים הוא משה ואהרן :
כח ויהנה ביום דמליל יי עם משה

יהוה

רשי

בארעא

לשון שמות ו' ואלה שמות בני לוי לתולדתהון גרשון וקהת ומררי ושני חיי לוי שבע ושלושים ומאת שנה : יז בני גרשון לבני ושמי למשפחתם : יח ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי קהת שלוש ושלושים ומאת שנה : יט ובני מררי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי לתלדתם : כ ויקח עמרם את יוכבד דכחו לו לאשה ותלד לו את אהרן ואת משה ושני חיי עמרם שבע ושלושים ומאת שנה : כא ובני יצהר קרח ונפג וזכרי : כב ובני עזיאל מישראל ואלצפן וסתרי : כג ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לו לאשה ותלד לו ארז נדב ואת אביהוא את אלעזר ואת איתמר : כד ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלה משפחת הקרתי : כה ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה ותלד לו את פינחס אלה ראשי אבות הלויים למשפחתם : כו הוא אהרן ומשה אשר אמר יהוה להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאתם : כו הם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים הוא משה ואהרן : כח ויהי ביום דבר

לזנותא הי ככנענאי אליו יחוסין דשמעון : טו . ואליו שמערת בגני דלוי ליתחוסהון גרשון קהת וקמרי ושני
 חזי דלוי מאה ותלתין ושבע שניו חזי עד דקמא ית משה ית אהרן פרנקינא דישראל : יז . בגני דוד שוב לבי
 ושמי ליתחוסיהון : יח . ובגני דקהת עמרם וזקור נחכרון ועוזאל ושני חזי דקהת חסידא מאה ותלתין ותלח
 שניו חזי עד דקמא ית פנחס הוא אליהו פהנא בקא דעתיד למשפלהא לגליתא דישראל בסוף יומא :
 יט . ובגני דקמרי מחלי ומושי אליו יחוסין דלוי לגניסקהון : כ . ונסיב עמרם ית יוכבד חביבמיה ליה לאימח
 ויליבת ליה ית אהרן ית משה ושני חזי דעמרם חסידא מאה ותלתין ושבע שניו חזי עד דקמא ית בגני דחכיה
 בר גרשום פר משה : כא . וכנוי דיצהר וגו' : כב . וכנוי דעוזאל וגו' : כג . ונסיב אהרן ית אלישבע
 ברת עמיתק וגו' : כד . ובגני דקבץ אסיר ואלקנה ואביאקף אליו יחוסיה דקבץ : כה . ואלעזר בר אחי נסיב
 ליה מקרתו דיקרו הוא פטיאל ליה לאימתי ויליבת ליה ית פנחס אליו חזי אבת ליונא ליתחוסיהון : כו . אחי אהרן
 ומשה דאמר יי להון הנפקי ית בגני ישראל פרנקיו מצרעא דמצרים על חליהון : כז . הינו דמקללין עם
 פרעה מלקא דמצרים לתנקא ית בגני ישראל ממצרים הוא משה נבא ואהרן פהנא : כח . נהר גיקא דמלי

רשי

שנהאמר הכתוב שלא בארץ מצרים לכדה היו אלא מיום שנולד יצחק : שהיו קהת מורדי מצרים היה חסוכ כל שנותיו ושנות עמרם ושנות
 של משה לא תחלם ארבע מאות ויכרה שנים ככלעיס לכניס בזני האבות : (כ) יוכבד דודתו . אחות חביב בת לוי אחות קהת :
 (כו) אחות נהשון . (ב"ב"ש"ר) מכאן למדו הנוסחא אשה צריך לכדוק בחמיה : (כה) מבנות פוטאל . מורעיתו
 שפטס בגלים לצ"ח . ונורע יוסף שפטס ביטרו (ב"ב"קט) : (כו) הוא אהרן ומשה . אלו שהזכירו למעלה שילדה יוכבד לעמרם
 הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' (ש"רפ"א) מקומות שנקדים אהרן למשה ויש מקומו' שנקדים משה לאהרן לומר שנקולין כא' על צבאותם
 ככלאיותם כל כחלם לשבטיהם : יש על שאינו אלא במקום אית חת . על מירכך תמיה כמו במירכך . (יחזקאל לג) עומדת על הירכסם כמו
 בחי כסס (ח) : (כו) הם המדברים וגו' . הם שנלעו הם שקיימו : הוא משה ואהרן . הם שזליותם וכדקתם מתחלה ועד סוף .
 (כח) ויהי

באר רחובות דקדוקי רשי

(ח) לקמן הפרשת באכתובגם ערסרכ עלה אונם וכתב רש"י שהם תערוכות אומות של גרים עב"ל וכדלוי נדלל כתיב העני
 לצון הפעיל אלא כתיב עלה אונם קשמנו והלכו כנפא חנינא כלתי הכרח וכאן כתיב על כבאותם אפשר להיות משמעו שהזואיס בעל
 כורמס וסדרי להדלי לכן קאמר רש"י על שאינו אלא במקום אית חת דהיינו במקום שימוש הבית והרי כאלו כתוב כבאותם זשינו כל
 נכחם

רשב"ם

(טו) ושמחילוני . לפי הפשוט שפרשתי בכראשית שכל שנות הדורות הוא מוכה עד שני (חיהם) (כ"א תשובה) מכאן ועד
 אברהם ואחר אברהם שקית יצחק ואחריו שנות יעקב ואחריו שנות לוי וכו' ואחריו שנות קהת ואחריו שנות עמרם וכו' ומה ואחריו
 יהוה ועזרפתים והמלכים וגלות שכל שבעים וגם שנות בית שני דכתיבאל : (יח) ובני קהת עמרם ויצהר ומכרון ועוזאל .
 על שלשה בני קהת עמרם ויצהר ועוזאל ופרש כניהם ועל מכרון לא פירש . וא"ת כי לא היו לו בנים זהלא כחומש המקודים
 בתים ויושפתת המכרובי . ולמה לי פירש כאן בני מכרון . לפי שאין נזכרים בתורה לפנינו שנותם אבל אלו שלשה עמרם ויצהר
 ועוזאל הזכירו כניהם בתורה . עמרם בשביל אהרן ומשה ומרים . בני יצהר בשביל קרח דכתיב ויקח קרח בן יצהר וגו' . בני עוזאל
 בשביל מישאל והלעזר דכתיב ויקח משה את אליעזר בן עוזאל (דוד) אהרן : ובני קרח אקור ואלקנה . לפי שכתוב לפנינו ובני
 קרח לא מתו . ובני אהרן . ע"ש שכתוב ואל עשה אמר עלה אל ה' אלה ואלהין כדכ ואכיהו . ואלעזר בן אהרן וגו' . בשביל
 פנחס אלעזר . אבל בבני אהרן לא פירש כאן שא"ל להזכיר לפנינו בתורה : (כו) הוא אהרן ומשה אהרן זה שאמר שנולד
 לפני עשה ומשה (זה) ואהרן הם אשר אמר ה' להם . הם המדברים וגו' הוא משה שאלל הדיבור ה' הוא תפלה ואהרן אפרו . יאלל
 השדות

מכלל יופי

(כח) ויהי כיום דבר ה' אל משה . הטעם שקדימת משה
 לאהרן היה כיום דבר ה' אל משה בארץ מצרים .
 או הוא מוזכר לנקרא שאמר ו ושיעורוניהו ביום וגו' שאמר לו אפי
 ה' יצא אל פרעה הלקי מצרים ומשה אמר לפני ה' הן אני וערל שפתיים
 (והוא הדבור עליו האומר למעלה והפסיק ביהושע) אז השיב
 ה' רעה כתיבך אלהים למרעה :
 ענין

שלישי יהודה אל-משה בארץ מצרים :
 ס כט ונדבר יהוה אל-משה לאמר אני
 יהוה נבר אל-פרעה מלך מצרים את
 כל-אשר אני דבר אליך : ל ויאמר
 משה לפני יהוה הן אני ערל שפטים ואיד
 ושמע אל-פרעה : פ א ויאמר יהוה
 אל-משה ראה נתתיך אלהים לפרעה
 ואתה אתה יהיה נביא : ב אתה תדבר
 את כל-אשר אצוך ואתה אתה ידבר אל-
 פרעה ושלח את-בני-ישראל מארצו :
 ג ואני אקשה את-לב פרעה והרבתי את-
 אתתי ואת-מופתי בארץ מצרים : ד ולא-
 ישמע אלכם פרעה ונתתי את-ידי במצרים
 והוצאתי את-צבאתי את-עמי בני-ישראל
 מארץ מצרים בשפטים גדלים : ה וידעו
 מצרים כי-אני יהוה בנטתי את-ידי על-
 מצרים והוצאתי את-בני-ישראל מתוכם :
 ו ויעש משה ואתהן כאשר צוה יהוה
 אתם בן עשו : ז ומשה בן-שמנים שנה
 ואתהן בן-שלוש ושמנים שנה בדברם אל-
 רביעי פרעה : פ ח ויאמר יהוה אל-
 משה ואל-אתהן לאמר : ט כי ידבר
 אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת ואמרת
 אל-אתהן קח את-מטף והשלך לפני-פרעה
 יהי לתנין : י ויבא משה ואתהן אל-פרעה
 ויעשו כן כאשר צוה יהוה וישלך אתהן
 את מטתו לפני פרעה ולפני עבדיו ויהי
 לתנין : יא ויקרא גם-פרעה לחכמים
 ולמכשפים

בארעא דמצרים : כט ומליל יי עס-משה
 למימר אנא יי מליל עם-פרעה מלכת
 דמצרים ית כל-דאנא ממליר עמך :
 ל ואמר משה קדם יי הא אנא יקיר ממליר
 ואיכדין יקביל מיני פרעה : א ואמר יי
 למשה חזי דמניסך רב לפרעה ואתהן אחור
 יהי מתורגמך : ב את המליל ית כל-
 דאפקדיך ואתהן אחור ומליל עם-פרעה
 וישלח ית-בני-ישראל מארעה : ג ואנא
 אקשי ית-ליבא דפרעה ואסגי ית-אתותי
 וית-מופתי בארעא דמצרים : ד ולא-יקבל
 מנכון פרעה ואתהן ית-מחת-נבורתי במצרים
 ואפיק ית-חילי ית-עמי בני-ישראל מארעא
 דמצרים כדיןן וברבין : ה וידעון מצראו
 ארי-אנא יי כד-ארים ית-מחת-נבורתי
 על-מצרים ואפיק ית-בני-ישראל
 מביניהון : ו ועבר משה ואתהן כמא דפקיד
 יי יתהון בן עבדו : ז ומשה בר-תמן
 שנין ואתהן בר-תמן ותלת שנין במלכותהון
 עם-פרעה : ח ואמר יי למשה ולאתהן
 למימר : ט ארי ומליל עמכון פרעה למימר
 הבו לכון אתה ותימר לאתהן סב ית-חוטך
 ורמי קדם-פרעה יהי לתניא : י ועל
 משה ואתהן לות-פרעה ועבדו בן כמא
 דפקיד יי ורמא אתהן ית-חוטריה קדם
 פרעה וקדם עבדו יהי לתניא : יא
 וקרא אף-פרעה לחכימיא ולחכמיא ועבדו
 אף-אינון חרשי מצרים בלחשיהון בן :
 ורמו

יונתן בן עוזיאל

יט

עם משה בארעה דמצרים הוה אהרן מצית ארניה ושבע מה דמליל עמיה : כט ומליל יי עם משה למימר
אנא הוא יי מליל וגו : ל ואמר משה קדם יי האנא קשי ממלל אהרן וגו : א ואמר יי למשה למא
אנת מסתפי חמי דכבר שרית יתך דחילא לפרעה כאילו אלקא דיליה ואהרן אהרן יתך דילך : ב אנת
ממליל לאהרן ית בל דאיפקדיך ואהרן אהרן ממליל לפרעה ופסטר ית בני ישראל מארעיה : ג ואנא אקשי ית
יצרא דלכא דפרעה ואקשי ית אהרן ית מיקמי בארעה דמצרים : ד ולא יקבל מנכוון פרעה ואיגרי כהון גירין
דקטול ואמו מחר גבורת ידי במצרים ואפיק ית עמי בני ישראל פריקון מארעה דמצרים דריגין בדרבין :
ה ויגדעון מצראי ארום אנא הוא יי בד ארום ית מחר גברתי על מצרים ואגפיק ית בני ישראל פריקון מביניהון :
ו ועבד משה ואהרן היקמא דפקיד יי יתהון היקבין עבדו : ז ומשה בר וגו : ח ואמר יי למשה וגו :
ט ארום ימליל עמכון פרעה למימר הכו לכון מיקמא ומימר לאהרן סב ית חוטרך וטלוק יתיה קדם פרעה ית
לחיני חרמין ארום עתידין כל דיורי ארעה למשמע קל צוחתהון דמצרים בתברותי יתהון היקמא דשקעו כל
בריתא ית קל ציחת חויה בד איתערטיל מן שיריאי : י ואצל משה ואהרן לבת פרעה ועבדו היקבין היקמא
דפקד יי וטלק אהרן ית חוטריה קדם מיחמי פרעה וקדם מיחמי עבדו יתהון להורקמא : יא ויקרא לחוד פרעה
לחבימאי

רשי

(כח) ויהי כיום דבר וגו' . מחובר למקרא של אחריו : (כט) ודבר ה' . הוא הדבור עצמו האמור למעלה כא דבר אל פרעה
מלך מצרים אל מותך שהפסיק הענין כדי ליחס מור הענין עליו להתחיל בו : אנה' . כדאי חכי לשלחך ולקיים דברי שליחותי .
(ל) ואמר משה לפני ח' . הוא האמירה שאמר למעלה הן בני ישראל לא שמעו אלי ונכזה הכתוב כאן כיון שהפסיק הענין וכך הוא
השיטה כאלו האומר נחזור על הראשונות : (א) נתתיך אלהים לפרעה . שופט ורודה לרדות וכמות ויסורין : יהיה נביאך .
כתרגומו ותורגמנך . וכן כל לשון נבואה אלס המכריז ונשמיע לעם דברי תוכחות והוא מוגדרת כיב שפתיס יוכיב חכמה ויכל מהתנכות
דשואל (סימון) וכלע"ז קוראין לופרידי גר (ב) : (ב) אתה הדבר . פיעס אחת כל שליחות ושלחות כפי ששמעתה מפי ואהרן
אחך ימלינו ויטעימו בלוגי פרעה : (ג) ואנו אקשה : מחמר שהרשיע והתרים כנגדי וגלוי לפני שאין כחת רוח בלוגיות עכ"ס לתת
לכ שלס לשוכ טוב לי שיתקשה לכו לענין הרכות כו איותותי ויכירו את גבורתי . וכן מדתו של הקדוש כרוך הוא מביא פורענות על
האומות עכ"ס כדי שישמעו ישראל ויראו שנאמר (צפניה ג) הכרתי גוים שמו פנותס אמרתי אנת יראו אותי תקחו מוסר אף על פי כן בחמס
מכות הראשונות לא נאמר ויחוק' את לבן פרעה אלל ויחוק לב פרעה (עיין ברא"ס שגורס כאן דבור המתחיל בלכתך לשוכ עד אשר שמתי
ביך וכדלעיל פרשת שמות בפסוק בלכתך לשוכ ע"ס) : (ד) את ידי . יד ממש להכות בהם : (ט) מופת . אות להודיע שיש לורך בני
שולח אתכם : (י) רוגנין : נחש : (יא) ברהטירם . בלחשיהון ואין לודמיון כמקרא ויש לדמות לו (בראשית ג)
לחט

באר רחובות דקדוקי רשי

פכאס שהלכו בכנפיא והערב רב הלכו מעצמן כרונס הטוב : (ב) דאי ודאי אין לתרש חלת כתיבך נבואה ממש ויהיה משמעו אהרן
קיבל הנבואה מן הסם ב"ה והוא אמרה אחר כך למשה ובאות חפכא הוי לכן קאמר כתרגומו מתורגמניך (וכלע"ז פרידיגר וכל"א פאר
ספרעכו

רשבים

הלידות נוקדים אהרן למה ולענין הדבור מקדום נמה לאהרן . (ב) ואיך ישמע אלי פרעה . פרעה זו היא פרעה שלמעלה הן
בני ישראל לא שמעו אלי וגו' אבל למיזלה קינר דכריו עד שיפסם חלה ראשי בית אבותם לדעת מי הם משה ואהרן כדכרס אל פרעה :
(א) כתיבך . דכרן תחתיך : (ב) ושלח . שיאמר לו אהרן שישלח את בני ישראל ממצרים : (ג) וידעו מצרים כי אתה
חזון

מבלל יופי

(כט) אל משה לאמר . עם חלמד נחה האלף ואם חסרו
חלמ"ד נעה האלה ולפי שיש המעו הרבה במלת אמור עם
חלמד אמרו לאמר בונה האלף :
(א) (נביאן) : כמו שאמר הוא יהי חלך לפרה כמו
שרגמאי מדבר לעם בשליחות האל כן ידבר הוא
כשליחותיך מה שהאמר לו כמו שאמר ואתה תהיה לך
לאר"הים .

0 יוד 01 מן

ללמכשפים ויעשו נס-הם חרשמי מצרים
 בלתייהם בן יב וישליכו איש מטהו
 ויהיו לחנינם ויבלע מטה-אהרן את מטתם :
 יג ויחזק לב-פרעה ולא שמע אלהם כאשר
 דבר יהוה : ס יד ויאמר
 יהוה אל-משה כבר לב פרעה מאן לשלח
 העם : טו לך אל-פרעה בבקר הנה יצא
 המימה ונצבת לקראתו על-שפת היאר
 ותמטה אשר-נהפך לגחש תקח בידך :
 טז ואמרת אליו יהוה אלהי העברים
 שלחני אליך לאמר שלח את-עמי ויעבדני
 במדבר והנה לא-שמעת ער-כה : יז כה
 אמר יהוה בואת חרע כי אני יהוה הנה
 אנכי מכה במטה אשר-בידי על-המים
 אשר ביאר ונהפכו לקס : יח והדנה אשר-
 ביאר תמורת ובאש היאר ונלאו מצרים
 לשתות מים מן היאר : ס יט ויאמר
 יהוה אל-משה אמר אל-אהרן קח מטתך
 ונטה ירך על-מימי מצרים על-נהרותם
 על-וארתיהם ועל-אנמיהם ועל כל-מקנה
 מימיהם ויהיו-דם והיה דם בכל-ארץ
 מצרים ובעצים ובאבנים : כ ויעשו-כן
 משה ואהרן כאשר צוה יהוה וירס במטה
 ויך את-המים אשר ביאר לעיני פרעה
 ולעיני עבדיו ונהפכו כל-המים אשר-ביאר
 לדם : כא והדנה אשר-ביאר מטה ובאש
 היאר ולא-יכלו מצרים לשתות מים מן-
 היאר ויעו הים בכל-ארץ מצרים :
 ויעשו

יב ורמו גבר חוטריה והיו לחניניא ובלע
 חוטרא-דאהרן נת-חוטריהון : יג ואיתקף
 לבא דפרעה ולא קביל מנהון כמא דמליל
 יי : יד ואמר יי למשה אתקור ליבא
 דפרעה סריב לשלחא עמא : טו איזיל
 לנת-פרעה בצפרא הא גפיק למיא ותתעמד
 לקדמותיה על-כיה נהרא וחוטרא דאיתקפיד
 לחיוי תיסב בידך : טז ותימר ליה יי
 אלהיה דיהודאי שלחני לנתך למימר שלח
 נת-עמי ויפלחון קדמי במדברא והא לא-
 קבילתא עד-בען : יז ברנן אמר יי ברא
 תידע ארי אנא יי הא אנא מתי בחוטרא
 די בירי על-מיא דבנהרא ותהפכו לךמא :
 יח ונוגי דבנהרא ומותון וסרי נהרא וילאו
 מצראי למשתי מיא מן-נהרא : יט ואמר
 יי למשה אימר לאהרן סב חוטריך וארס-
 ירך על-מיא דמצראי על-נהריהון על-
 אריתיהון ועל-אנמיהון ועל כל-בית-בנישת
 מימיהון ויהון דמא ויהי דמא בכל-ארעא
 דמצרים ובמי אעא ובמי-אבניא :
 כ ועבדו-כן משה ואהרן כמא דפקיד
 יי ואיים בחוטרא ומחא נת-מיא דבנהרא
 לעיני פרעה ולעיני עבדוהי ואיתהפכו כל-
 מיא דבנהרא לךמא : כא ונוגי דבנהרא
 מיתו וסרי נהרא ולא-יבילו מצראי למשתי
 מיא מן-נהרא והנה דמא בכל-ארעא
 דמצרים

לחסימא ולחשויא ועברו לחוד הינו עים ומקרים חרשין דממזבם בלחשי קוסמיוזו חוקדן : יב ושלוקת
 אעש חטריה וכו' לוקמניו וכו' אהפייכו למחוי כמו שירויא ובלע וגו' : יג ואיתקף יצרא דלביא דפרעה
 ולא מבייל מנחון היקמא דמליל : יד ואבד : יו למשוה איתקף יצרא דלביא דפרעה קסרב למיפטור ית עמא :
 טו איויל לנת פרעה בצפרא הא נפיק למנטור קוסמיו עילו מנא הי באמנושיא ויתקמף לקדמותיה על גוף
 נהרא וברם חוטרא דאיתקפיד לחיוי מיסב בידך : טז ומימר ליה : אלקא דירדנא שרני לנתך למימר
 פטור ית עמי ושלחן קדמי במדברא ורהא לא קבילת עד קדון : יז פדנא אמר : יח קמא סימנא חנדע ארום אנא
 : יא אגא מתי בחוטרא רבידי על מוי די בנהרא ויתקפכו לאדמא : יב וגימ דבנהרא ימרתון וקמי נהרא
 וישמלהון מוצרא למשתי מוי מן נהרא : יג ואמר : למשה אימר לאתרון סב היטרך וצריס ידך על מוי דמוצרא
 על נהריתון על פצידיתון על שקייהון ועל כל בית בנישות מימיהון ויהון דמא בקל ארעא דמוצרים וקמאני אעא
 וקמאני אקנא : כ ועברו ויבדון משה וצחקון הי קמא דפקיד : וצריס בחוטרא וקמא ית מוי דבנהרא למחמי
 פרעה ולמחמי עברוי ואיתקפיו כל מוי דבנהרא לאדמא : כא וגימ די בנהרא וגי' נהות קחת דמא בקל ארעא

דמצרים

דש"י

ל:ט החרט המתהפכת דמויה שהיא מתהפכת ע"ל לחט : (יב) ויבלע משה אהרן . (שבת צו) מאחר שמור ועשה מטה כלע את
 כלו : (יד) ככר . תרגומי קיר ולא איתקף מופי שהיא סס דכר כמו (שמות יח) כי ככד מין דכר (ג) : (טו) הנה
 יוצא המיטה . לנקיטו שהיא עושה עלטו חלבה וחומר שאינו נרין לנקבו ומשכיס ויונא לנילוס ועושה סס נרכיו (ש"ר) . (יז) עד
 סה . עד הנה ומדרשו עד שת שמעו מחי מכתו בכורות שאפתח בה ככה חמר ה' כחות הלילה : (יח) ונחפכו לדם . לפי שאין
 אצוים יורדים במצרים ונילוס עולה ומסקה את הארץ ומצוים עובדים לנילוס לפיכך הלכה את ירחם ואחר כך הלכה אותם :
 (יט) ונלאו מצרים . לבקש רפואה למי היאור שהיו ראיון לשתות : (כ) אמר אל אהרן . לפי שהגין היאור על משכ
 כשנשך לתוכו לפיכך לא לקה על ידו לא כדס ולא כמדרעים ולקח על ידי אהרן : גהרוהם . הם נהרות המושכים כעין נהרות שלטו :
 יאוריהם

באר רחובות דקדוקי דש"י

שפרעביר) והיעו לאו עמון נחאה חמש היא רק ותורגמון חכל פרעה : (ג) חמש דוילת ככד איכא לפרושי כלשון התרגום יקיר לשון
 שס דכר ככד (שוועהיה) ונס איכא לפרושי פיעל עבה ככה (עו האטו גשווערט) זכעבור דכפרשת יתרו כסוק כי ככד מין דכר ח'
 אפער לפרושי כי אס פלשן שס דכר לכן מקטיס רש"י לדעת התרגום כי גס ככאן לשון שס דכר
 הוא

דשב"ם

אדוק ומושל שעד עתה ואמרו לא ידעתי את ה' : (יג) ויחזק לב פרעה . אמר כי גס אהרן במכשמות עשה : (יד) ככד
 שככד פרעה את לבו כאשר פירשתי למעלה . כי עתיות העלום בנוף האדם יאמר ישמן . ויככד . וישפל . ויזקין . ויחכס .
 תוהם יאמר כלשעבר זקן ככד שמן ושפל . רוס אכמים . כולם לשון פיעל : (טו) הנה יוצא המיטה . כדרך השרים לטייל בכקר ולרכוב
 אלה ואלה (יז) : בואת תדע כי אבי ה' שהרי חמרת לא ידעתי את ה' : (יח) ונלאו כבר פירשתיו כפרשת לוט . סכל
 ונלאו כפל לשון של לא ונלאו אלו"י ב"ל : (כ) לעיני פרעה . וזהו כבודו של משה שאהרן שלוחו היה מרים במטה ומכה בו תדיר .
 (כא) קתה . טעמו למעלה שהוה לשעבר . אכל מתה אככי להבא טעמו למטה . ומתה עליו רמל טעמו למעלה שאף לשעבר .
 ג

מכלל יופי

זכר לנקבה אבל בא בחסרון אמירה דוניה לומר בואר
 האמירה ובענינו הכין חסרונו : (יט) (על יאוריהם)
 אף על פי שהדגם אונקלוס על שפת היאור נהרא אבל יאוריהם
 תרגם בלשון אחר לפי שהוא סמוך לנהרותם והיאור הם הקנים
 הנגרים והגמשכים פלגים מן הגהר אל השדות ולפי שצידו
 הוא שלמשכין כימין
 ונגרים על השדות להשקותם
 נקרא יאור : (ב) (ויעש
 וסאכמים :

שן שמואל יע לאט את
 פניו ועניו במעשה הכשפי'
 שעושים כחומר ובכסוי
 שני אדם ברהובות
 וברמיות : או יהיה
 משויש להם ומעמנו כי יש זמנעשה הכשפים בלהט
 וזרם : (יד) (ככד) תואר ענין ככרות : (סז) (עד
 כה) . ערעה : (יז) (כראמרי) . אע"פ שנכתבה
 זאת המלה כהא קריאה ב"י : (בואת תדע) . אין בכחב

כב ויעשו כן חרשמי מצרים בלטיהם
 ויחזק לב-פרעה ולא שמע אלהם כאשר
 דבר יהוה : כג ויפן פרעה ויבא אל-ביתו
 ולא-שת לבו נס-לזאת : כד ויחפרו כל-
 מצרים סביבת היאר מים לשמות בני לא
 יכלו לשתת ממימי היאר : כה וימלא
 שבעת ימים אחרי הכות-יהוה את-היאר :
 פ כו ויאמר יהוה אל-משה בא
 אל-פרעה ואמרת אליו כה אמר יהוה שלח
 את-עמי ויעבדני : כז ואס-מאן אתה
 לשלח הנה אנכי נגף את-מל-נבולך
 בצפרדעים : כח ושרץ היאר צפרדעים
 ועלו ובאו בביחף ובחדר משכבה ועל-
 מטרתך ובגירת עבדך ובעמך ובתמורתך
 ובמשארותיך : כט ובכה ובעמך ובכל-
 עבדך ועלו הצפרדעים : א ויאמר יהוה
 אל-משה אמר אל-אהרן נטה את-ידך
 במטה ער-הנהרות על-היארים ועל-
 האנמים והעל את-הצפרדעים על-ארץ
 מצרים : ב ויש אהרן את-ידו על מימי
 מצרים ותעל הצפרדע ותכס את-ארץ
 מצרים : ג ויעשו כן חרשמים בלטיהם

דמצרים : כב ועבדו-כן חרשי מצרים
 בלחשיהוין ואתקף לבא-דפרעה ולא-קביל
 מנהוין כמא דמליל יי : כג ואתפני פרעה
 ועל לביתיה ולא-שוי לביה אף-קדא :
 כד וחפרו כל-מצראי סהרגי נהרא מיא
 למשתיארי לא-יכלו למשתי ממיא דבנהרא :
 כה ושלימו שבעא יומין בתר דמחא-יי
 ית-נהרא : כו ואמר יי למשה עול לנת-
 פרעה ותימר ליה בדנן אמר יי שלח ית-
 עמי ויפלחון קדמי : כז ואס-מסרב את
 לשלחא הא אנא מחי ית-כל-תחומך
 בעורדעניא : כח וירפי נהרא עורדעניא
 ויסקון ויעלון בביתך ובאידרון בית-משכבך
 ועל-ערסתר ובבית עבדך ובעמך ובתמורתך
 ובאצוותך : כט וכך ובעמך ובכל-עבדך
 ויסקון עורדעניא : א ואמר יי למשה
 אימר לאהרן ארים ית-ידך בחוטרך על-
 נהריא על-אריתיא ועל-אנמיא ואסיק ית-
 עורדעניא על-ארעא דמצרים : ב וארים
 אהרן ית-ידיה על-מיא דמצראי וסליקו
 עורדעניא וחפו ית-ארעא דמצרים :
 ג ועבדו-כו חרשיהוין בלחשיהוין ואסיקו

ויעלו

רשי

ית

יאוריהם : הם כריכות נגרים חכריכות העשויות בידי אדם ונשפת הנהר לשדות ויגלוס חישיו ותכרכים ועולה דרך היחורים ומסקה
 השדה : יאוריהם : קבוצת מים שחיתן כוכשין וחין מושכין אלא עומדין כנוקוס אחד וקורין לו אשט'נק : ככל ארץ מצרים .
 חף סוראנלות ונחזקטלות סבכתיים : וכעצום ובאבנים . מים שבכלייגן וככלי חסן : (כב) בלטיהם . לחס שאומיוין חותו
 כלש וכח'חי (סנהדרין סו) רבותיו חזרו כלטיהם מנעשה שדים בלטיהם מנעשה כספים : ויחזק לכ פרעה . לומר על ידי נכשמות
 אדם יושבים כן (מנחות פה) תכח'תם מוכסין לעתריים עיר סכולה תכן . חף'תם מוכסין חכשפות לונגרים סכולה כספים :
 (כג) גם לואת . למופת המטה שכספך לתכין ולא לזה של דם : (כה) וימרא . מנין סכעת ימים שלא סב היחור לקדמותו
 שאיתם הוסיף מנעשת רכוש חסד ונ'תלקים'חיה מניד ויתרה בהם : (כז) ואס'מאן אתה . ואס'סרבן אתה .
 חזן כנו'עמון מסיכ'אלח כנו'האדם על'סם הפפעל כמו ושלנו וסקטסר ח'יף (ד) : נגוף את כל גבולך . מכה וכן כל לשון מנפה
 סימ

דמציבים : כב ועקרו היקדיו אצטגנינו מצבים בלתי שידיון והפיוו מן מני דגושו לאדמא ואתקיה יצרא דליבא
 דפרעה ולא קביל מנהו דהי קמא דמליל : כג ועבר פרעה צורכיה ועאר לביתיה ולא שני לביה להוד
 למתקא הא : כד וחפרו מצראי סורנות נהרא מני למשה ולא אשפחו צלילן ארום לא ויטרו למימי מן מני
 דבנהרא : כה ושלמו שרבעא ימיין מן גבר דקמא : ית גהרא ויבבמר מן אכי מיקרא דני ית גהרא :
 כו ואמר : למשה עול לנת פרעה ותקמר ליה פגא אבר : פטור ית עמי ויפלחון קמי : כז ואין מסרב
 אנת למיפטור הא אגא וגי : כח וקמי נהרא עורדעניא ויסקרו ויעלון כמיתך ויפיקטון בי ויבבך ועילוי דרנשך
 ויבבית עבדך וגי : כט ויבגופך ויבגופי ועמד ויבבך עבדך וישלטון עורדעניא : א ואמר : למשה ארום
 ית דך מהו שרדך על גהרא על פציבייא ועל שיקא ואסיק ית עורדעניא על ארעא דמצרים : ב וארום אהרן
 ית ידיה על מניא דמצרים ויפליקת מכת עורדעניא ויפתי ית ארעא דמצרים ברום משה ליה אלקי ית מניא לא באדמא
 ולא בעורדעניא מן בגלל בתות ליה בריון ויבבמא במו דקלקת ויהי אמה בגהרא : ג ועקרו היקדיו אצטגנינו
 בלחשיהו

רשי

אינו לשון מיתה אלא לשון מכה . וכן (שמות כא) ונפואזה ההא יומיתיה . וכן (ירמיה ג) בטרם יתנפוג רגליכם (תהלים כא)
 פנתגוף כאלן רגליך (ישעיה ח) ולחננגף : (כח) ועלו . מן היאור : בביתך . ואתה כן כבית עבדך . הוא התחיל כעסה
 תחלה ויחמר אל עמו ומוטו התקילה הפורענות (סוטה יא ש"ר) : (כט) ובכה ובעמך . (סנהדרין פז) בתוך מעיהם כנסין
 ויזקקו : (ב) ותעל הצפרדע . (ש"ר) כמרדעת חת סתהוהיומין חותהוהיא מות כחילים כחילים וסו מדרגו .
 ופסונו"ל שרן הכפרדעים קורא לשון יחידות . וכן ותיה הכנס הרחשה פדול"ל רח כלע"ו : ואף ותעל הכפרדע גריל"ל ירא כלע"ו

התפאר

באר רהובות דקרוקי רשי

הוא כמד לפרעה (עו"ז שווער דזהערן פון פרעה) : אכן הרכ העורתי השיג גם על התרגום דכחן באמרוהף דלקוון
 כפרשת יתרו כמלת כי כמד מוון דהכר חי אפשר לפרושי כי אס כלשון סס דבר מכל נוקוס כחן לשון פעל עבר הוא כראיית מלת
 מן הכתוב אחריו דהוא ודלי לשון פעל עבר והכי פירושו דקרא כמד לפרעה (עו"ז האט גיטווערט דזהערן פון פרעה) מן לשלח את
 העם (ער האט ניט גיוואלט שיק דזפאלק) : (ד) אמרוהמדקדקים מן הוא שם התואר והיינו עומד בכלעת בורדו (כל"א אין
 אום וויליגר) ולא יתכן בו מלת אתה אכל מוען הוא שם המפעל לשון כינוי עוסק רק עכשו כמלאכתו (כל"א ער חוס וויליגט היצור)
 ויתכן כוונת אתה לפיו קהל רש"י היא יתכן כאן ואס מן אתה לכן קאמר מן כמו מוחן וכתיבוינו מסריב אלא כינוי האדם
 על

רשב"ם

(כג) גם לזאת . שכבר ויחוק לב פרעה מעצמו וגם עתה נחזק מאליו . אכל כמרדע שתיב והכמד את לבו שהוא ענין
 נתכוון להכניד את לבו . לכן כתיב כפרשת ערום וכמד פרעה את לבו גם כפעם הזאת שהרי כבר הכניד את לבו פעם אחרת :
 (כה) סכעת ימים . כך היה מכת היאור : (כו) ויאמר ה' אל משה בל פרעה . שני פעמים היה משה מתרה את פרעה
 בשני מכות ובזלישי לא היה מתרה . וכן כל המדר (בכל שלשה מכות אינו מתרה) עדם וכמרדע התרה . כענין לא התרה .
 בערום וכדבר התרה . כשחין לא התרה . כמרד בארבה התרה : (כז) מנוף . מכה : התפאר

מכלל יופי

(כז) . כמו שהיו עושים הם : (כח) (בלטיהם) .
 שרשו לאט ונהה האלף במלה הזאת וענינו כמעשה
 הכשפים שעושים בהסתר ובכסוי מבני אדם בהתכבדות
 וברמונים : (כד) (וא"מא) . רגאר במקום פועל
 מהרגוש כמו קהלת ד' לעבם אפי ובא בקמין כמשפט :
 (כה) בצפרדעים הם המזלזלים ברוני הנחשים שמשויעים
 קול . ורבינו חננאל אמר שהם הפעלי
 מים הנדולים שבנינים הנקראים כלמון עכ"ל אל תמ"סאח :
 (כח) (וכתיגריד) הוא שאופן בו את הפת בהדבקה אבר

ויצפרדע II א

ויגלו את הצפרדעים ללואי מצרים :
 ד וקרנא פרעה למשה ולאהרן ויאמר
 העתירו אלי יהוה ויסר הצפרדעים ממני
 ומעמי ואשלחה את תגם ויזבחו ליהוה :
 ה ויאמר משה לפרעה התפאר עלי
 למתי אעתיר לך ולעבדיך ולעמך להכרית
 הצפרדעים מקום ומבתיך רק ביאר
 השארנה : ו ויאמר למחר ויאמר כדברך
 למען תדע כי אין ביהוה אלהינו :
 ז וסרו הצפרדעים מקום ומבתיך ומעבדיך
 ומעמך רק ביאר השארנה : ח ויצא
 משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה אל-
 יהוה על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה :
 ט ויעש יהוה כדבר משה וימרו
 הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן-
 השדה : י ויצברו אתם חמרים חמרים
 ותבאש הארץ : יא ונרא פרעה כי היתה
 קרוחה והכבד את לבו ולא שמע אלהם
 כאשר דבר יהוה : ס יב ויאמר יהוה
 אל משה אמר אל אהרן נשם את מטהך
 והך את צפר הארץ והיה לכנם בכל ארץ
 מצרים : יג ויעשו כן ויט אהרן את ידו

חמישי

יתעורר עניא על ארעא דמצרים : ד וקרנא
 פרעה למשה ולאהרן ואמר צלו קדם יי
 ויערי עורר עניא מגו ומעמי ואשלח ית-
 עמא וידבחו קדם יי : ה ויאמר משה
 לפרעה שאל לך ובורא הבילך ומן לאימתי
 אצלי עלך ועל עבדך ועל עמך לשיצא
 עורר עניא מןך ומבתיך לחור דבנהקרא
 ושתארון : ו ויאמר למחר ויאמר כפתנמך
 בדיל דתידע ארי לית כיי אלהנא : ז
 ויעידון עורר עניא מןך ומבתיך ומעבדך
 ומעמך לחור דבנהקרא ושתארון : ח ונפק
 משה ואהרן מקנת פרעה וצלי משה קדם
 יי על גיסק עורר עניא די שוי לפרעה : ט
 ועבר יי כפתנמא דמשה ומיתו עורר עניא
 מן בתיא מן דרתא ומן חקלתא : י ובגשו
 ויהון דגורין דגורין וסריאו על ארעא :
 יא ויהא פרעה ארי הנת רוחתא ונקר
 ית לביה ולא קביל מנהון כמא דמליל יי :
 יב ויאמר יי למשה אימר לאהרן ארים
 ית חוטרך ומחי ית עפרא דארעא ויהי
 לקלמחא בכל ארעא דמצרים : יג ועבדו
 כן וארים אהרן ית ידיה בהוטרניה ומחאית

עפרא

במטהו רשי

(ה) התפאר עלי . כמו (ישעיהו) היתפאר הנרון על החונם בו וזאתה לוטר חכי גדול עורר עניא כלע"ז . וכן התפאר עלי
 השתבח להתחכם ולשאל דבר גדול ולומר שלא חוכל לעשותו : דמהו אעתיר לך . את אשר אעתיר לך היום על הכרת הצפרדעים למתי
 תרצה שיכרתו ותרצה אם אשלים דברי למועד שתקבע לי אלונחור תתיאעתיר הוה משמע עתי אתפלל . עכשיו שנאמר
 למתי משמע את היום אתפלל עליך שיכרתו הצפרדעים לזמן שתקבע עלי חמור לחיות יום תרצה שיכרתו : אעתיר .
 העתירו וזעתי ואלא אחר אעתיר עתרו ועתירתי תפטי סכל לזמן עתה הכות פלל הוא וכאשר יאמר יהוה הרבה חרבה וחרבותי
 לזמן שמשילכני יאמר העתירו וזעתי (ה) . אעתיר דכרוס ואם לכולם העתרתם עלי דכרוס (יחזקאל לה) הכריתם .
 (ו) ויאמר למחר . התפלל היום שיכרתו למחר : (ח) ויצאו ויצעק . עיד שיכרתו למחר : (י) חמרים חמרים .
 נכורים נכורים כתרומתו דגורין נלין : (יא) והכבר את לבו . לשון פעול הוא הלך הלך ונכנס . וכן והכות את מוחם ושאלו לו
 באלהים

בלחשיהון וגו' : ד וקרא פרעה למשה ולאהרן ואמר צלון קדם : ויעדי עיררעניא מיני ומן עמא ואפטור

עד עמא ונדבחו ניקפת חגא קדם : ה ואמר משה
לפרעה שבה נפצך בניני לאימת דאנת קצי איצלי עלך
וער עבדך ועל עבדך לשיצאה עיררעניא מינד ומבדחך

ירושלמי

הב סימו ואיתכתיק עלך עד אימת אצלי עלך :

לחור מה דבנתרא ושמירון : ו ואמר למחר ואמר בפתקך מן בגלל דתנדע ארום לית ביי אלהא : ז ויערון
עיררעניא מינד ומבדחך ומן עבדך ומן עבדך לחור מה דבנתרא ושמירון : ח ונפק משה וגו' : ט ועבר יי
וגו' : י וקנשו יתהון בכנון בכנון ארעא : יא ונחמא פרעה ארום הנה נענתהא לעקמתיה וקרא ית לביה
ולא קביל מנהון חיקמא דמליל : יב ואמר : למשה אימר לאתרון ארום ית חוקרך ומתי ית עפרא דארעא
יהי לקלמי בכל ארעא דמכונים ברם על ידך לית אפשר למלקי ארעא דבה חנורת לך שינכותהא פד קטלמא ית
מפראי נקבילמיה : יג ועברו היקדו נארום אחרו ית ידיה בחוקריה וקמא ית עפרא דארעא ונתת מנת קלמי

בכישרא

רשי

כאלהים הכה ופגע (ו) : כאשר דבר ה' . והיכן דבר ולא ישמע אליכם פרעה : (יב) אמור אל אהרן . לא היה העמר
כדאי ללקות על ידי משה לפי שהגין עליו כשהרג את המכרי וישמנהו כח לולקה על ידי אהרן : (יג) ותהי הכנסה . הרמישה פדול יורא
כלע"ז (ז) : להוציא את הכהנים . לכרחותם (כ"א ולהוציאם) מתקום אחר : ולא

באר רחובות דקדוקי רשי

על שם המפעל והנה לומר באמת כאלו כתוב עמאן שם המפעל תמורת עמאן שם התואר (וכדברי תימאל כמכלול כשער דקדוקי
הפעלים בטור השלישי כמינוי ככנין עיבל וכתב שם ר"א לחור כר"ג והנה כיון רש"י עמאן כמו עמאן ע"ש) ומה שמוסיים כיון שלו אין
רנוני להביא ראיה לדבריו החתומים לומר גם כאן כח"ל כ"ב ק"שלו כי ש"ל ו"שקט המה שנות התוארים כהכרת חק הוא ראיה
לדבריו הראשונים דמלת עמאן הוא שם התואר על משקל ש"ל
הוראת לשון העיבל הוא שמועל על ידי חמצי דהיינו שתחא הפעולה ממוט אל השלישי (ער מחכט יענש חייז ארבייט)
וחס כן קזה לרש"י היך שייך כענין התפילה לשון הפעולה והלא התפילה עומדת בגוף האדם כענין (ער בעט אין זיך זעלבין)
ולכ"ז אצת עתרו עתרתו מכני לזכותם על דא חמור רש"י מפני שכל לשון עתר וכו' ורצה לומר בעבור דענין התפילה על הדוס ענין
רביי הוא דיינו חמור התפילה על דרך חמור ויתפלל וענין הדוס בכל מקום אינה כח"ל רק לשון הפעולה כיון הרבו הרבה ריבוי
לכן בא ארום יעתר גם כן כש"ל הפעיל חמור העתירו העתרתו שם התפילה עומדת בגוף האדם וענין לקמן כד"ה ויעתר :
(ו) רצה לומר מלת והכד לשון מקור הוא מלשון הפעיל (כששים אין קיין גוויטיניט) הכד (מחן כשויערן) וכעבור כירוב
לשון מקור הכונן סקרה הוא לשון קל והיינו פעול לכן כל מקום שחמ"ר לשון מקור מחיזה לשון טיהר דרכו להביא עליו ראיה מלשון
פעול והיינו לשון קל כי הוא יותר מוגל ח"ל כחמת יש חילוק טיהר מלת והכד לשון הפעיל (מחין כשויערן) ופעול לשון קל
(ווערקן) ועל דרך זה הובאת מנחם שאול כאלהים הכה ופגע מלשון קל המה : (ז) דהא ודלי מלת ותהי כסתר
לנקבה

רשבים

(ה) התפאר . התנשא עלי לנקס חפצך ואצעה . כמו פן יתפאר עלי יס"ח לאמר ידי בוישע לי . למתי אצתיר לך . לזיזה יום וזמן אתה
דולה סיסירי כל הפחדעים ואת אצתיר מיר שימונו עד לזמן וזן שתקס ומתי כ"י (זמן) (ג"ל אין) מנהג למות מונן כפעם אחת :
(ו) ויאמר למחר . היתפלל עתה שימות ועד מחר : (י) חמרים נבורים : (יא) והכד . לפי שהמכה הוא גדולה היתה לא כתחוק
לכן מאליו אלא הוא הרשיע להכסיד את לבו . (יב) לכניס מיני (כינהו) (כ"א כינה) ופרעוין : (יג) הכינס . כמו מ"ס
של

מכלל יופי

תהלים עמ וצפרדע ותשחיתם . וכן במכלל לשון יחיד
על רבים והוא דרך בלל : (ה) (התפאר עלי) . פירוש
דן הפארות ושבת ר' עצמן עלי שתאמר למתי אצתיר לך
וכן אעשה : (למתי) . הלמד מורה על העצם עצמו
כמו מלת איתוספיק הענין וזלתי וכן למחר יהיה האורת
הזה : (אצתיר לך) . ענין רצון ותפלה וכן והעתרתני :
(ו) (למחר) : הוא היום שיבוא אחר היום שהוא כו' :

(ח) (על רבר) . פי' על ענין :
(ח) א'שר . שם לפרעה . הטעם זר שם מוגדל פרעה ויסורו
כו' . או פירושו על הדבור אשר שם לפרעה
כענין והנפרדעים ויסורו ומאז מלת שם על הדבור כמו שיעה
כפיהם ואשי דכרי כפיך :
(יא) והכד . חת לבו . (י) (ויצברו) . ענינו ענין
שם הפועל קבוץ : (חמרים)
צבורים

במטהו ויך ארץ עפר הארץ ותהי הנגם באדם ובבהמה כל עפר הארץ היה כמים בכל ארץ מצרים: יד ויעשו בן החרטמים בלטיהם להוציא את הכנים ולא יכלו ותהי הנגם באדם ובבהמה: טו ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים הוא ויחוק לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה: ס טז ויאמר יהוה אל משה השכם בבקר והתוצב לפני פרעה הנה יוצא המינמה ואמרת אליו בה אמר יהוה שלח עמי ויעבדני: זי כי אם אינך משלח את עמי הנני משליח בך ויעבדוך ובעמך ובעמך את הערב ומלאו בתי מצרים את הערב וגם האדמה אשר הם עליה: יח והפליתי ביום ההוא את ארץ נשן אשר עמי עמד עליה לבלתי היות שם ערב למען מדע כי אני יהוה בקרב הארץ: יט ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה האת הודי: כ ויעש יהוה כן ונבא ערב ככד ביתה פרעה ובית עבדיו ובכל ארץ מצרים משחת הארץ מפני הערב: כא ויקרא פרעה אל משה ולא הניח ויאמר לנו זבח אל הים בארץ: כב ויאמר משה לא נכון לעשות כן כי תועבת

ששי

עפרא דארעא והורת קלמרא באנשא ובבעירא כל עפרא דארעא הות קלמרא בכל ארעא דמצרים: יד ועבדו בן החרטמים בלחשיהון לאפקא ית קלמרא ולא יכילו והות קלמרא באינשא ובבעירא: טו ויאמרו החרטמים לפרעה מחר מן קדם יי הוא ואיתקף ליבא דפרעה ולא קביל מנהון כמא דמליל יי: טז ויאמר יי למשה אקדם בצפרעא ואתעתד קדם פרעה הא נפיק למינותימד ליה כדנן אמר יי שלח עמי ויפלחון קדמי: זי אהי אס ליתך משלה ית עמי הו אנא משלח בך ובעבדך ובעמך ובעמך את הערב ומלאו בתי מצרים את הערב וגם האדמה אשר עליה: יח והפליתי ביום ההוא את ארץ נשן אשר עמי עמד עליה לבלתי היות שם ערב למען מדע כי אני יהוה בקרב הארץ: יט ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה האת הודי: כ ויעש יהוה כן ונבא ערב ככד ביתה פרעה ובית עבדיו ובכל ארץ מצרים משחת הארץ מפני הערב: כא ויקרא פרעה אל משה ולא הניח ויאמר לנו זבח אל הים בארץ: כב ויאמר משה לא נכון לעשות כן כי תועבת

רשי

דמצראי

(יד) ולא יכלו - שאין הסד שולט על כריס פחותה מכשעורה: (טו) אצבע אלהים היא - נכס וז אינה על ידי כסמים עשאת המוקם הוא: באשר דבר ה' - ולא ישמע אליכם פרעה: (זי) משליח בך - מורה כן - וכן (דברים לב) וכן כהמות אשלח כס לשון סמו אכטי"טר כלע"ו: את הערב - כל מיני חיות רעות וכחזים ועקרבים בערבותיה וכן משחיתים כהם - ויש טעם בדבר באגדה ככל נכס ונכס למה וזולתו - כסמים מלחמות מלכים כל עליהם כסדר מלכות כשגרה על עיר כחלה וקלקל מעינותיה וחרר כן תוקע עליהם ומריעין בשופרות ליראם ולבהלם - וכן הנפרזעים

בבשרא דאנישא ודבעיה כל עפרא דארעא איתחפיד למהון קלמי ככל ארעא דמצרים : יד ועברו דיקון
 אוסטגינעא תרשייתא כל חשיהון לאנפיקא את קלמין ולא יעילו נהורא מחת קלמי שלטא באנישא ובעעורא
 טו ואמרו איסטגיני פרעה לא מן בם נברכת משרה וצחרון היא אלהו מחא משמלקא מן קדם : היא ואיתקף
 יצרא דליכא דפרעה ולא קביל מנהון היקמא דמליל : ז טו ואמר : למשה אקדים בצפרא ותיקעתי קדם פרעה
 הא נפיק למנטר קרסמין עילוי מניא הי פאקגינעא ותימר ליה כדנא אומר : פטור ית עמי ויפלחון קדמי : יז ארום
 און ליתך מפטר ית עמי הנניא מנרי בך ובעבדך ובעמך ובעמך ית עורפיה חיות ברא ויהמלון בתו מצראי עירבוב
 חיות ברא וארף ית ארעא דהיגון עלה : יח ואעבד פלאין בייקמא ההוא עם ארעא דגישן דעמי שרי עלה גדיל
 דלא למהון תמן עירבוב חיות ברא מן בגלל דתינדע ארום אגיא : יט ואשרי פירקו וגוי
 לעבוו סחר יהי אקא הדון : כ ועבד : פז ואיתי עירבוב חיות ברא מקיף לבית פרעה ולבית עבדיו ובכל ארעא
 דמצרים איתחבילו יתמי ארעא מן קדם עירבוב חיות ברא : כא וקרא פרעה למשרה ולצחרון ואמר אינלר
 פלחו נכסת תנא קדם : אללהכון בצרעא דרא : כב ואמר משה לא מקיף למעבד בן ארום אמביא דהיגון

טעוהתהון

רשי"ה

הפרדעים וקרקרים והמים וכו' כדאיתא במדרש רבי תכחומא . (יח) והפליתי . והפרשתי וכן והפלא ה' וכן (דברים ל) לא נפלאת
 היא ויזן לא מוכלת ומוצרת היא ויזן : לכוזן מדעביאני ה' בקרב הארץ . אף עלפי ששכיתי בשמים נורתי ונתקיימת
 בתחומים : (יט) ושמתו פדות . מידלבין עמויבין עמון : (כ) השחת הארץ . נשחתה הארץ מתחלת ארעא :
 (כא) זכחו לאלהיכם בארץ . במקומכם ולא תלכו במדבר : (כב) תועבות מצרים . יראת מזרים כמו (מלכים ב) וכו'
 ולמלכס תועבות בני עמון וחלל ישראל קורא אותה תועבה . ועוד יש לומר כלשון חמר תועבות מזרים דכר שנאוי הוא למזרים זכיה

באר רחובות דקדוקי רשי"ה

לנקה היא אם כן ותהי הכנרה מפעיליה כלשון יתדה כמו שחמרו כנפלא הכורג ככהבשת לכן קאמר רש"י הרחשה
 ורצה לומר המ"ס סתומה עם הקמץ שלפניה הנגזרת וזן נולת חותם סינון להרשת המ"ן הוא והנוין יחד כולם נקראו כוס נקיבה יתדה :
 ובהיותי באמצע מדעתי ופני חכמי סק' בלשונות דולת לוע"ז פדול"י רח ענין רגלים הוא ונקראת הכנה על ספק כי כותה ועוקזה
 היא כרכות רגליה ולפי זה קשה לר"י כדלעיל נולת ותהי נכסת לנקה יתדה היא (זל"ז) וביאך יתכן המ"ס סתומה וקמץ לפניה המורה
 לשון רבים לזה קאמר רש"י הרחשה וכו' עז פדול"י רח ורצה לומר כי גם בכנה יתדה שייך ענין הרכו כעבור הרשת הרכות רגליה ואחר כך
 סתומה

רשב"ם

של ריקס . (טו) אשכע אלהים הוא . זכות נודיה ולא על ידיהם של אלו היה זו שאלו בלו על ידי זכשפות אף אלו היינו עושים
 קן : (יז) הערוב : אומר אני כי חייזי אלהים הם סקראים עמים על שם שרפס לטרוף כליות כדקתיב ואז ערבות יסדס
 וכתוב בראי ערב לא גרמו לסקר . וכאשר יאמר מאודס אדוס כן יאמר (כ"א ואלדס אדוס) נענעק עמון וכן מוצרס ערוב כו'
 טרי"ז כל"ג"ו . שזה"ש ערוב הוא שהוא הולך בערב . עמון זה דבר . והמשנה קרוי עמון . אדוס שפור . והפלתי ביום
 ההוא : לפי שהיות רעות קלים הם ללכת בכל המלכות כשהמכה נשולחת הוצרך לומר הכלה והפרשה יותר מאלו זכות . וכן
 סדר של כהנות : (יט) וזאתי פדות . לשון הכלה וכן יסועה והכלה וחללה אמרין כולן לשון הפרשה והכללה זה חוב : לאחר
 יהיה שלא תלמד תורה הוא היה לנו : (כב) כי תועבת מזרים . לאף . דבר מאוש היה בעיני מזרים . ולא יסקלמו . בתמים .
 דרך

מכלל יופי

צבורים : (יד) (הכנפ) הוא . תחת פועל עכ"ר : ממיעים הרבה . (יח) (והפלה) . כלומר אפרוש
 כלל על המין וכן במכלל . ארץ גשן משיאר ארץ . ארץ גשן משיאר ארץ .
 לשון יחיד על רבים והוא דרך כלל : (יז) (אצבע) . ועם הכלל שפילי בארץ מזרי' . מצרים שלא יהיה שם ערוב :
 שרשו צבע והאלף נוספה כי כו מצאנו הדבמ' ה' שישתמשו . חס יינאוי חיות הח' מיראל לא . (פרות) . פירוש
 בו בפועל הכבד ואם היו שניהם שמו' : מונה אומר להם . שיהדות הוא שיפדו וינצרו .
 הצביעו כיומא פ"גוש' בגמרא תנא הוציא אצבעוהיכם . חס מן הערוב והוא הפרש
 לכונן : (יז) (משליח) . ענין ההרת הרג . מאין עוצר והוא . חס מן הערוב והוא הפרש
 קרוב לענין שליחות : (הערוב) . הם אספסופי החיורת . חס מן הערוב והוא הפרש .
 כדא 12 יב

זעבת מצרים זבת קהונה אלהינו הן נזבח
 את הועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו :
 כג דרך שלשת ימים גלך במדבר וזבדנו
 ליהונה אלהינו כאשר יאמר אלהינו :
 כד נאמר פרעה אנכי אשלח אתכם
 ונבחתם ליהונה אלהיכם במדבר רק הרהק
 ל א תרתיקו ללכת העתירו בעדי :
 כה נאמר משה הנה אנכי יוצא מעמך
 והעתרתי אל יהונה וקר הקרב מפרעה
 מעבדיו ומעמו מחר רק אל יספ פרעה התל
 לבלתי שלח את העם לזבח ליהונה :
 כו יוצא משה מעם פרעה ויעתר אל
 יהונה : כז ויעש יהונה כדבר משה ויסר
 הקרב מפרעה מעבדיו ומעמו ל א גשאר
 אחד : כח ויכבד פרעה את לבו גם בפעם
ט הדאת ולא שלח את העם : פ א ויאמר
 יהונה אל משה בא אל פרעה ודברת אליו
 כה אמר יהונה אלהי העברים שלח את עמי
 ויעבדני : ב כי אסמאן אתה לשלח
 ועודך מחניק בס : ג הנה יר יהונה הויה
 במקנה אשר בשדה בסוסים בחמרים
 בגמלים בבקר ובצאן דבר כבד מאד :
 ד והפלה יהונה בין מקנה ישראל ובין
 מקנה מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל
 דבר : ה וישם יהונה מועד לאמר מחר
 יעשה יהונה הדבר הזה בארץ : ו ויעש
 יהונה את הדבר הזה ממחרת וימת כל מקנה
 מצרים וממקנה בני ישראל לא ימת אחד :
 נישלח

דמיצרא דחלין ליה מיניה אנתנא נסבך
 לנבחה קדם יי אלהנא הא נדבח ית בעירא
 דמצרא דחלין ליה ואינון יהון הון הלא
 ימרון למרנמנא : כג מהלך תלתא יומין
 גזיל במדברא ונדבח קדם יי אלהנא כמא
 דימר לנא : כד נאמר פרעה אנא אשלח
 נתכון ותדבחו קדם יי אלהכון במדברא
 לחוד ארתקא לא תרחקון למיזל צלו אף
 עלי : כה נאמר משה הא אנא נפיק מעמך
 ואצלי קדם יי ויעדי ערובא מפרעה
 ומעבדוהי ומעמיה מחר לחוד ל א יוסף
 פרעה לשקרא בדיל דלא לשלחא ית עמא
 לנבחה קדם יי : כז ונפק משה מן קדם
 פרעה וצלי קדם יי : כז ועבר יי כפתקמא
 דמשה ואצלי ערובא מפרעה מעבדוהי
 ומעמיה לא אשתאר חד : כח ויקר פרעה
 ית לביה אף בנמנא הדא ולא שלח ית
 עמא : א נאמר יי למשה עול לות פרעה
 ותמליל עמיה בדג אמר יי אלהא דיהונא
 שלח ית עמי ויפלחו קדמי : ב ארי
 אס מסרב את לשלחא וער בען את מתקיף
 בהון : ג הא מחא מן קדם יי הנא
 בבערך דבחקלא בסוסותא בתמרי בגמלי
 בתורי ובקנא מותא סני לתנא : ד ויפריש
 יי בין בעירא דישראל ובין בעירא דמצרא
 ולא ימות מכולא דבני ישראל מדעם :
 ה וישוי יי ומנא למימר מחר יעבד יי
 פתקמא הדין בארעא : ו ועבר יי וירד
 פתקמא

10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

פועל מחזון דמפרצא משהו גיפס ונקרא קדם ואלהו הא אין מקרבו צנו ית פועל מחזון למפרצא קרמיהו הוא מן דיקא
 היא לאמלא יתן באבניו : כג מחלק מלהי יומין נשיל במדברא ונדבה גבברת פנא קדם אלהינא דיקמא דיעמר
 לנא : כד ואמר פרעה אגא אפסור זכרון ונדקחון קדם ואלהיון במדברא להוד ארתקא לא פרקחון למיילא
 צלו עלי : כה ואמר משה הא אגא גפין מלוקח ואיצלי קדם ונעדי אקדוה חיה פנא מן פרעה ומן עמיה
 למחר להוד לא יוסף פרעה למשקרא בריל דלא למפסור ית עמא למדקחא גיבסת פנא קדם : כו ונפק משה
 מלנת פרעה וצלי קדם : כז ועבד ופיתנס בערתא וכמשה ואצדי אקדוה חיה קרא מפרעה וגי : כח וקח
 פרעה ית יצרא דליבה ארף בוקמא קרא ולא פטר ית עמא : א ואמר ו למשה וגי פטר ית עמי ופקלחון קדמי :
 ב ארס אין מסרב אגא למפסור ועד דרון אגא מתקופ בהון : ג הא מסת ידא בן הניא עשו בר לא הנת
 למיהו בקעך דתקמלא בסוקותא בממרי בגמלי בהורי ובעגא מוהא תקיף לתרא : ד ונעבד ו שלאין בן גימי
 דשדאל הבן גימי דמפרצא ולא זכות קבל לבני ישראל מדעם : ה קבע ו זמנא למימד קמר יעבד ו ית פתקמא
 הדין בארצא : ו ועבד ו ית פתקמא הדין ליום תרו

רשי

טאזו זכמים שהירירלתס אלנו זכמים : זלא יסקלנו - כתיב : (כח) החל - מוזהתל : (כו) ויעתדאל ה' - כתא זון
 בתפלה - וכן אס כל לומר ועתיר הים יכול לומר ומשמע ורסה כתפלה - עכשו כסחא אומר כלסון ופעל משמע ורסה להתפלל (ח)
 (כז) ויסר הערוב - זלא חתנו כמו שמתו הנפרדים שאל חתנו יהיה להם הנאה בערות : (כח) גם בפעם הזאת - אע"פ שחמר
 אכזי אסלא חתלס לא קיים הסתתנו : (כ) מתחוק כס - אוחזס כמו (דברים כ"ה) והחזיקו כמכושיו - (ג) הגה יד
 ה' הויה לשון הוה כי כן יאמר כלסון נקסה על עבד היתה ועל העתיד תסיה ועל העומד הויה כמו עושה רזה רועה : (ט)
 (ד) והפלה - והשדל : (ח) מלא

באר רחובות דקדוקי רשי

פתעתי משי חכס אחד רופא ונומה נסין מדברי חכס הכ' לואמרת יעל מי שנים עדים יקום דבר : (ח) חזום דלעיל כד"ה אעתיד כתב
 דש"י חפני סכללאון עתר הרבות פלל הוא דיתכן כי אעתיר לשון יפעיל אס כן קסה למה כתים כלן זיעתר לשון הל (כליט אין דעס
 חזון וכלסון) לכן נחלק רש"י אס היה כל לומר ויעתיר היה יכול לומר ורזה לומר כשהוא כלסון ופעיל הוא הרבות
 תפלה כעס אחר כפעם וסס הוא לומר ויעתר לשון קל עזמח וירסה להתפלל ורזה לומר הרבה להתפלל כפעם
 אחת וזה סמדיק כלסון בתפלת דבריו - כתאמן בתפלה : (ט) רש"י יודיעך כזה דלשון סיכוי (ועין דיא ארכיים
 אינונר ויעה) לומר אות ראשונה מן השורש מולס ולות שנים בסגול מה עשה (ער טוהט אינונד) ולקחה אות שנייה כד"ה
 כזה עשה כוונות סגרה עשה דברו (ויא טוהט אינונד זינדד) ועל דרך זה שורש היה לזכר הוי"ה (ער איז אינונד)
 ולקחה הוי"ה (ויא איז אינונד) ועזום דענין יד יתכנה ככל מקום כלסון נקסה (דיא האנט) לכן כתים
 נס

דשבס

דרך כוונת הוא - כדכתיב כשעמי ושמי הלך כללע הדר לעומתם הלך ומקלל ומחלל לעומתו ועמד בעפר - (כה) והיערתני
 כמו והערמתני את עדיכם - והקזת כו - והאכדתי כעמים זארוס וכעליתי - כולם פתרון להכא נפתחין וכן והעבדתני - כו
 לזותות גורמס - אכל לשעבר - יאמר העברתי מעליך טחאתך העליתך - האכדתי - כולם נפתחין נפתח קטן : אכל שאלר
 לזותית יאמר והכדתי פסלך - והשודתי - כולם כחירק טין לעבד כן להכא : (כח) גם כפעם הוא - כמו שהכדו במפרדעים -
 (ה) עוועד לאמר - שלא יאמרו זכס עזריה היא : (ח) כים

מכלר יופי

כלא אסובלא דקא השאלה כמוצאתה זרה בני עשו וההומים רז :
 חזיבת זמרים - בני דרך גמלי לע"ו של מרים שהיו עוברים למול פלה - אורהעס שלותהכסיהיה תועבה לסס ואס כעס אותה לעיניהם יסקלומ :
 (כד) (בערי) עלי : (כה) (חל) עקד התו להדגשי הוא מקור מחדוש וכא הגה המורו ענין שקר :

ט (סאן) - הואר בפלסושבתאני - (ועוד) ענין ההתמדה והזמן זהוה ויתכן לפרשו כענין עדיין : (מחויקבס) - ענינו מחזיק בס לתקף אורום בהוקרה הוא סעניואחיורה : (ג) (ירי) - לפי שריכה והגבורה ביד נאמר על הכוכה יד : (הויז) בינוני מהקל לגרבה סענין הוה : (דבר) ענינו מיתה : (ד) (הפלה) - ענין הפרשה : (מכל לכני ישראל) - תהטר השין שרדינא במקום

ו נשלח פרעה והנה לאמת ממוקרת
 ישראל עד אחר ויכבד לב פרעה ולא שלח
 את העם: פ ח ויאמר יהוה אל משה
 ואל אהרן קחו לכם מלא הפניכם פיה כבשן
 וזרקו משה השמימה לעיני פרעה: ט והיה
 לאבק על כל ארץ מצרים והיה על האדם
 ועל בהמה לשחין פרח אבעבועת בכל
 ארץ מצרים: י ויקחו את פיה הכבשן
 ויעמדו לפני פרעה וזרקו אתו משה השמימה
 והיה שחין אבעבועת פרח באדם ובבהמה:
 יא ולא יכלו החרשמים לעמוד לפני
 משה מפני השחין כי היה השחין בחרשמים
 ובכל מצרים: יב ויחזק יהוה את לב
 פרעה ולא שמע אלם כאשר דבר יהוה
 אל משה: ס יג ויאמר יהוה אל
 משה השכם בבקר והתצב לפני פרעה
 ואמרת אליו כה אמר יהוה אלהי העברים
 שלח את עמי ויעבדני: יד כי בפעם
 הזאת אני שלח את כל מנפתי אל לבך
 ויעבדך ובעמדך בעבור חרע כי אין קמני
 בכל הארץ: טו כי עתה שלחתי אתי ולי
 ואך אותך וארתי עמה בדבר ותמחד מן
 הארץ: טז ואולם בעבור זאת הגמדתיך
 בעבור הראתך את כתי ולמען ספר שמי
 בכל הארץ: ° יז עורף מסתולל בעמי
 לבלתי

פתקמא הדין ביזמא דבררותי ומיר: כ
 בעירא דמצראי ומבעירא דבני ישראל
 לאמת חד: ז ושלת פרעה ותא לא
 מית מבעירא דישראל עד חד ואתקד לבא
 דפרעה ולא שלח ית עמא: ח ואמר י
 למושה ולא אהרן סבו לכון מלי חפניכון פיה
 דאתונא וזרקנייה משה לצית שמיא קדם
 פרעה: ט ויהי לאבקא על כל ארעא
 דמצרים ויהי על אנשא ועל בעירא לשיחנא
 סגי אבעבועין בכל ארעא דמצרים:
 י ונסיבו ית פיה דאתונא וקמו קדם פרעה
 וזרק יתיה משה לצית שמיא והנה שיחנא
 אבעבועין סגי באנשא ובבעירא: יא ולא
 יכילו חרשיא למיקס קדם משה מן קדם
 שיחנא ארי הנה שיחנא בחרשיא ובכל
 מצראי: יב ואתקיף יי ית לבא דפרעה
 ולא קביל מנהון כמא דמליל ייעם משה:
 יג ואמר יי למשה אקדים בצפרא ותתעמד
 קדם פרעה ותימר ליה כדן אמר יי אלהא
 דיהודאי שלח ית עמי ויפלוון קדמי:
 יד ארי בזמנא דאנא אנא שלח ית בר
 מחתי בלבך ובעבדך ובעמך בריל דחידע
 ארי לית דכותי שליט בכל ארעא: טו ארי
 כען קריב קדמי דשלחית פון ית מחתי
 גבורתי ומחית יתך וירד עמך במורתא
 ואשתציתא מן ארעא: טז וכרס בריל
 דא קיימתך בריל לאחזיותך ית חילי ובריל
 יז עד בעך את כבישת ביה בעמי בריל

יונתן בן עוזיאל

כה

רמית כל בעירא דמצרא ומקעירא דבני ישראל לא מית חד : ז ושרר פרעה פרילין למחמי והא לא מיר
מקעירא דבני ישראל עד חד ואתערך יצרא דלכא דפרעה ולא פטר ית עמא : ח ואמר : למשה ולצהרון סיכו
לכוון קלי חופניכוון קטס דקיק מן אהרנא ונדקנייה משרה לצית שמאי למיחמי פרעה : ט ויהי לאבקא על כל
ארעא דמצרים ויהי על אנשא ועל בעירא לשהין פני שלפיקון בכל ארעא דמצרים : י וגיבורי ישימא
דאתרנא וקמו לקדם פרעה ודבק ותייה משה לצית שמאי וקוה שחין שלפיקון פני באנשא ובבעירא : יא ולא
יגילו איסטגיניא למיקס קדם משרה מן קדם שיהנא ארום תורה מחרת שיהנא באיסטגיניא ובכל מצראי :
יב ותקוף ירה יצרא דלכא דפרעה ולא קביל מנהון הנקמא דמליל : יג עם משרה : יד ואמר : למשרה
אקדום בצפרא ותיקעמד קדם פרעה ומימר ליה פרגא אמר : אלהא דיהודאי פטור ירה עמי ויפלחון קדמי :
יד ארום בוימנא תרא אגא שלח מחמא לך מן שמאי ותתיב ית כל מנמי דמתיקך לליכך ובערךך ובעמך דמן
קדמי בנון משמלחין ולא מן תרשיותא דבני נשא פניו דמנדע ארום לית דבני לי בכל ארעא : טו ארום דרון
שררית ית קהת ובורתי מן דינא הוא דמחיתי יתך וגוי : טז ורבם בקרשטא לא מן בגלל די נטיבא לך קעמתיך
אלא מן בגלל למתנין ית חילי ומן בגלל דתחמי שמאי קרשא בכל ארעא : יז עד דרון אגת מתכרב קעמי גדיל
דלא

רשי

(ח) מלא הפניכם - ילויי כלי' : פיה כבשן - דהר הנפש מן החלים עמומים הנשרפים בכבשן ונלע"ו
אוב"ם - פיה לשון הפה סהרוס מסיחן ומסריחן : (י) וורקו משרה - וכל דבר הנורק ככה אינו נורק אלא כיד אחת
דרי נסיס הרבה - אחד שהחזיק קוממו על משה ולא חפניו שלו ושל אהרן - ואחד שהלך האבק על כל ארץ מצרים :
(ט) לשהין פורח אבעבועה - כתרנומו לשחין פניו אבינונין שכל ידו נועמן כועות : שחין - לשון חסמות - והרבה
יש בלשון משה שנה שחונה : (י) באדם ובבהמה - ואם תאמר ונחין היו להם הבהמות והלא כבר נאמר וישת כל
יוקנה נזרים לא נזרה נזרה אלא על אותן שהשדות כלכד נלאמר כמקנה אשר כשרה והירח את דבר ה' הכניס את חוקניה אל הבתים -
וכן שנייה כמילתא אלל ויקח שש עולות רכב כחור : (יד) את כל מנפותי - למדנו ונחן שמכת ככורות שקולה כנגד כל הזכות : (יא)
(טו) כי עתה שלחתי את ידי וגו' : כי אלו רציתי כשהיית ידי כמקנה שהייתם כדבר שלחתי והכיתי אותך ואת עמך עם הבהמות :
ותכחד מן הארץ - אבל כעבור זאת העמדתיו וגו' : (יז) עודן מסתולל בעמי - כתרנומו כבישת ליה לעמי והוא מוגרת מסלה
(ש"ר)

באר רחובות דקדוקי רשי

גם כלן הויה (יא חז) : (י) רצה לומר כולת פיה הוא שורש כפח רק שבה על הרום כחשיון ו' את רכשניה מן
השורש וזה שחיון רשי' כנה דקאמר לשון הפה (בלאזין) : (יא) כתב הרב המורח' לא ידעתי מאן דבי שמיה ככורות אבל
שמעתי

רשב"ם

(ח) פיה - אפר דק שיתכפח כרוח : (ט) פורח מוגדל אבינוניות ונלאות מורסא וליחלוח : (י) חנפותי - מיני חבלות
והכחות הם וברך ואכתי אלגטיס וגפרית ושלג וקוטור : (טו) כי עתה - כשהיה הדבר של כחמות הייתה דעתי שלגות יד כמון כך
נבעק לנות כדבר והיתה נכחד מן הארץ : (יז) את כל מנפותי זאת העמדתך כעבור הראותך את כתי וגו' לאודיעך שטותך שאמרת
לא ידעתי את ה' : (יז) נסתולל - מתפעל מן שולו המוקלה כוכש איותם לעבדים

מכלל יופי

במקום אשר מכל אשר לבני ישראל : (דבר) שום ענין -
(ה) פיה - כלומר נפחת הכבשן והוא הנקרא בלשון
ד"ל רמץ רישקאלד"ו בלעז : (כבשן) הוא ששירפין בו
האבנים למידאו אשר מבישלים בו כלי החרס :
(ט) לשחין פורח - הוא נגע הבא מצד חמימות וזלזות
האש כמו שאנ"ל איהו שחין לקח בעין או באבן או בוספת
או כמי טכריא - ועוד אמרו כל שאינו מהמת האש
זרו שחין רכא מחמת האש זרה מכורה וחרגום
ישעיה עת ויקח מהם ויחם ונגיב מנהון ושחין וכן

(י) (כעבור) - בגלל כך וכך : (יז) (מסתולל) -
ענין 13 יג 0

לבלתי שלחם : יח הניני ממטיר בערת
 קחר ברך בכר מאד אשר לא הנה כמהו
 במצרים למן היום הוסדה ועד עתה :
 יט ועתה שלח העז את מקנך ואת כל
 אשר לך בשדה כל האדם והבהמה אשר
 ימצא בשדה ולא יאסוף הביתה וירד עליהם
 הכרד ומתו : כ הוּרָא אֶת־דְּבַר יְהוָה
 מֵעֲבָדֵי פְרַעֲה הַעִם אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת מִקְנֵהוּ
 אֶל־הַבָּתִּים : כא וְאֲשֶׁר לֹא־שָׁם לְבוּ אֶל־
 דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ
 בַּשָּׂדֶה : פ כב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
 מֹשֶׁה נִטֵּה אֶת־יָרְדֵךְ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי בְרֶד
 בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה
 וְעַל־כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם :
 טו כג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם
 וַיְהִי גֶתֶן קִלְתִּי וּבְרֶד וַתַּחֲלֶךְ אֵשׁ אֶרְצָה
 וַיִּמָּטֵר יְהוָה בְּרֶד עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם :
 ו טז כד וַיְהִי בְרֶד וְאֵשׁ מִתְּלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבְּרֶד
 כְּבֶד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כִּמְהוֹ בְּכָל־אֶרֶץ
 מִצְרַיִם מֵאִז הָיְתָה לְגוֹי : כח וַיֵּד הַבְּרֶד
 בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה
 מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֶת־כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה
 הִקָּה הַבְּרֶד וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבַּךְ :
 כו רַק בְּאֶרֶץ נַשְׁוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לֹא הָיָה בְרֶד : כז וַיִּשְׁלַח פְּרַעֲה וַיִּקְרָא
 לְמֹשֶׁה

דלֵא לשלחותהון : יח הֵאֱמַן מַחִיר
 בעידנא־הדין מחר ברדא תקיף לחדא דלא
 הנה דכנתיה במצרים למן יומא דאשתכללת
 ועד כעין : יט וכעין שלח כנוש ית בעיך
 ונת־בל־דלך בחקלא כל־אִנְשָׁא ובעִבְרָא
 דישתבּח בחקלא וְלֹא יתכניש לביתא ויהות
 עליהון ברדא וימותון : כ דרחיל מפתקמא
 דני מעבדי פּרַעֲה כנש ית־עבדוהי ונת־
 בעיריה לבתיא : כא ודלא שוי לביה לפתקמא
 דני שבק ית־עבדוהי ונת־בעיריה בחקלא :
 כב וַאֲמַר יי למשה ארים ית־יָדְךָ עַל־
 צִית שמיא ויהי ברדא בְּכָל־אֶרְצָא דְּמִצְרַיִם
 עַל־אֲנָשָׁא וְעַל־בְּעִירָא וְעַל־כָּל־עֵשֶׂב
 דְּחִקְלָא בְּאֶרְצָא דְּמִצְרַיִם : כג וְאֵרִים מֹשֶׁה
 ית־חוטריה על־צִית־שמיא וַיֵּי וַתַּחֲלֶךְ
 וברדא ומחלקא אשתא על־אֶרְצָא וַאֲמַטֵר
 יי ברדא על־אֶרְצָא דְּמִצְרַיִם : כד וַתְּהִי
 בְרֶדָא וְאֲשֶׁר־אֵשׁ מִשְׁתַּלְחָבָא בְּנוֹ בְרֶדָא
 פִּקִּיף לַחְדָא דְּלֹא־הָיָה דְּכֹנְתִיָּה בְּכָל־אֶרְצָא
 דְּמִצְרַיִם מֵעִדָּן דְּהוֹת לְעַם : כח וַמִּחָא
 בְּרֶדָא בְּכָל־אֶרְצָא דְּמִצְרַיִם ית־כָּל־דְּבַחֲקָלָא
 מֵאֲנָשָׁא וְעַד־בְּעִירָא וְיִת־כָּל־עֵשֶׂב
 דְּחִקְלָא מִחָא בְּרֶדָא וְיִת־כָּל־אֵילָנִי בְּחִקְלָא
 חִבַּר : כו לַחֹד בְּאֶרְצָא דְּגִשׁוֹן דְּתַמְזָן בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בְּרֶדָא : כז וַיִּשְׁלַח פְּרַעֲה

רשי וקרא
 (ש"ר) דנותר גנינו אורח כבישא וכלי"ז קלק"ר . וכסר פירשתי סמוך ויבי זקן כל תוכה שתחלת יסודה סו"ך וסוף כלה לדבר סלזון
 תתפעל נותן התי"ו על סמום כחונע איתיות של עיקר כנון וו וכנון (קהלת יב) ויסתכל החנב מוגרת סכל (במדבר יו)
 כי תשתרר עלינו מוגרת סר ונגיד (דגיא לו) מוסתכל היות : (יח) בעת מחר . בעת הוצת לוקח פרט לו שריטה כמותל
 למחר

דלא למיפטרניו : יח האנא מחית בעינו הכין למחר מן איצרי שמיא ברדא מקוף להדא דלא גוי דקווא
במצרים מן יומא דאי שפכלל לאנשהא ועד קדון : יט וקדון שרר בנוש יר גיתך גרת וגוי עילוחון ברדא
דמיתון : כ איוב דתורה דחיל קשהקמא דין מעקדו דפרעה קנש ית עקדו חר גיתו לגו ביתא : כא וכלעם
דלא שני לפיה לפהקמא דין ושבק ית עקדו גרת גיתו בתקלא : כב ואמר " למשה ארים וגוי : כג וארים
כשה וגוי וברדון ומצלחמא אישהא על ארעה ואחירת : כד ברדא וגוי : כה ונהה ברדא ואישהא מתקפצא בגו
ברדא וגוי מן עינו דתורה לאוקמא ומלכו : כה וקמא ברדא וגוי ית כל אילנא דתקלא תביר ושריש :
כו לחוד בארעה וגוי : כז ושרר פרעה פולין למקדו למשירה ולצתרו ואמר להון חבית בנקמא תרא ידערת

די

רשי

למחר שתגיע חמה לכאן ירד הסדר : הוסדה . שנתוסדה וכל תיבה שתלת יסודה ו"ד כגון יסד ילד ידע יסר כשהיא חתפעת תבא הוי"
במקום ה"ד כיון הוסדה הולדה וילד ליוסף . (משלי בט) כדברים לא יוסר עבד . (יט) שלא העז . כתרנונו שלח כנוס
זכו (ישעיהו) יושבי הגבים העזו בני בנימין (יג) : ולא יאסף הביתה . לשון הכנסה הוא : (כ) הגיס . הכריח לשון
זיגס : (כב) על השמים . ללד השמים ומדרש אגדה הנסיהו הקב"ה למטה למעלה מן השמים : (סד) מתלקחת בתוך הברד :
כ

באר רחובות דקדוקי רשי

שמיני בשם רבינו תם מאו"ר ל"י נש שהגרסא היה כרש"י בפ"ת הכ"ת וכשורק הכ"ק כזה בפרווח והיא נוכח סרד וקראת כך על שם
שלא היתה הוכחה רק בדברי החכמים כדכתיב והשעורה נוכח כי השעורה אחיבה חטה
עכ"ל הרב המורח ולפי זה כונת רש"י מכת בפרווח (ד"א נייטגו) וכן מנלתי בספר ערוגות הכוסס להחכם מה"ר שמואל ארקוולטי :
ד"ה יעודך מסתולל וכו' פירשנו בסוף פרשת
מקן כד"ה כנעק ע"ש : (יב) דכרי רש"י מתבארין מעמון דכל היכא שאות
ראשונה מן השורש היא ו"ד כגון יסד ילד ידע יסר כשהיא חתפעת רצה לומר לשון כפעל (ער חיו ווארדן גווערקש פון איין אנדרין)
או תבוא הוי"ו תמורת ו"ד השורש כמו הןקדה מן שורש יסד הןקדה מן שורש ילד יצבע מן שורש ידע וכתב בעל שורש יהודה העטס
שעבור תמיד לשון כפעל כלשון עתיד הונך להיות דגש תוך אות ראשונה מן שורש להורות חסרון מ"ן לשון
כפעל לכן פומרה הוי"ד כו"ו וכיוצא ביכר ונרנש הדגש תוך הוי"ו מכתוך ה"וד : (יג) משום דענין עו על הרוכ הוא שם על מין
שעיר

רשב"ם

לעבדים כדכתיב ויכבדום לעבדים ולשפחות . ולהודיעך שיעת המתפעלים כי כל תיבת המתפעלים באה תוספות תי"ו כראש חוץ
מאותן שאליה מן הכלל בסוף . מן אמר יאמר יתאמר כל פועלי חוץ . יתבקר . יתגדל . ויתגדלתי . והתקדשתי . יתהלל .
המתהלל . יתנוח . יתנוח . לשוא חגיגי . והמסכה לרה בהתכנס יתלכרו ויתוודד ויתנשא ויתלקטו התעוללתי . מתפלל . ויתרושש והון
רב הרי לך כל האלפ"ת תי"ו כראש חוץ משבטת אותיות הללו דו"ט"ס"ך"ש"ת"הי"ן והסמ"ך באה התי"ו אחריהם בזה הפעל שלהם
גון כל מתעולל . מן שר תשתרר עלינו . מן שר ישתבה מן שור וישתמה חוקות עממי . מן שבר אונשכר הכד"י והו"ן לא יבא התי"ו
במתפעל שלהם . אלא אחרי הד"י תבא ט"ת כמקום תי"ו של מתפעל מן דקדק יאמר כנעק . מן נכע ינכע כדניאל מן ניד הנטיידנו
כיוסע . מן נרף נטרף . ואחר הזיון תבא דל"ת כמקום תי"ו של מתפעל מן זמן הודמנתון כדניאל . אכל תוספות הן כתיבות .
ט"ל של כנעק ז' של הודמנתון . ותי"ו של יתאמרו . לעשותן מתפעל כמו שפירשתי וכן כולם אכל הם עצמם כשפס ראש
התיבה לא היה בה תוספות אות להתפעל כמו וישמע את הקול מדבר אליו לא יאמר (כ"א כמו) מתדבר . לא יטמא כעל . לא
יאמר יתטמא . עם עקש ופסתל (כ"ל תתפל) לא יאמר תתפתל) : (כ"א תתפל) . תתתם . לא יאמר תתתם :
(ט) העו . אסוף כמו העיו אנשי בנימין . יושבי הגב' העיו : (כו) העלתי הפעם . עתה הפעם אני מודה שחטאתי :
כ

מכלל יופי

ענין ההרמיה וההנהרה והוא כמו סלמה ותרומתך .
ופירושו בתרומם ומתגאה וי"ו אותו יגזרת מסילות
בהם לבלרני שרחם : לבית ה' ומקום אחר כתוב
(יח) (הוסדה) . ד"ה מפעל לבית ה' ופירוט נסתולל
הכנוי רפה והיתה ראורה מתחוק :
במפיק : (יט) (העו) . ענינו המנוסה והאיפירואל העיר :

(בא) ויעזוב העטס כמו עזב והיו כפ"א רפה כלשון שמעאל
ורכיס כמוהו כתורה ויהי כיום השלישי וישא
אכרהם את עיניו כמו נשא אכרהם את עיניו :
(בג) (ותהלך) לא נשתנה תנועתו וגמשיכה ההיו בפועל
להרחיב על החאוהיה ראוי התייבשה כמנהג חבדיו אשר
פא הפועל שלהם גרונית שחנקר האות הנוספת בפרתה :
(כד) (מתלקחת) : ענין

למשה ולאהרן ויאמר אליהם חטאתי הפעם
 יהיה הצדיק נאני ועמי הרשעים :
 כח העתירו אליהנה ורב מהות קלות
 אלהים וכך נאשלחה אתכם ולא תספון
 לעמד : כט ויאמר אליו משה בצאתי
 את העיר אפרש את כפי אליהנה הקלות
 יחדלון והבכר לא יהיה עוד למען חבד כי
 ליהנה הארץ : ל ואתה ועבדך יבדעתיכי
 טרם תיראון מפני יהוה אלהים :

לא והפשתה והשערה נכתה כי השערה
 אביבה הפשתה נבעל : לב והחמה והבסמת
 מפטיר לא נכו כי אפילת הנה : לג ויצא משה
 מעם פרעה ארת העיר ונפרש בפיו אל
 יהוה ויחדלו הקלות והבכר ומטר לא יגמד
 ארצה : לד וירא פרעה כי חדל המטר
 והבכר והקלת ויסף לחטא ויבכר לבו הוא
 ועבדיו : לה ויחזק לב פרעה ולא שלח
 את בני ישראל כאשר דבר יהוה ביד
 משה :

ומפטירין כה אמר ה' בקבצי את בני ישראל ביחזקאל
 סימן כ"ה : קכ"א . גיב"עול סימן . יע"אל סימן :

ויאמר

רשי

וקרא למשה ולאהרן ואמר להון חבית
 זימנא קדא יי זכאה נאנא ועמי חבין :
 כח צלו קדסי וסני קדמוהי רוח דלא
 יהון עלנא קלון דלנט באילין מן קדם
 יי וברנא נאשלח יתכון וקרא תוספון
 לאתעבא : כט ויאמר ליה משה כמפקי
 מן קרתא אפרוש ית ידי ובצלו קדם יי
 קליא יתמנעון וברנא לא יהי עוד בדי
 דתיבע ארי בני ארעא : ל ואת ועבדך
 ידענא ארי עד כען לא אתפנעתון מן
 קדם יי אלהים : לא וכיתנא וסערי לקו
 ארי סעריא אביבין וכיתנא גבעולין : לב
 וחיטיא וכונתיא לא לקאה ארי אפלתא
 אינון : לג ונפק משה מלנת פרעה ית
 קרתא ופרש ידוהי בצלו קדסי ויאיתמנעו
 קליא וברנא ומטר דהנה נחית לא מטא
 על ארעא : לד וחזא פרעה ארי אתמנע
 מטרא וברנא וקליא ואוסיף למחשי ויקריה
 ללביה הוא ועבדוהי : לה ואתקף לביא
 דפרעה ולא שלח ית בני ישראל כמא
 דמליל יי בידא דמשה :

ואמר

ספ בתוך כס האש והכיד מעורבין והכרד מים הוא ולגשות רלון קונס עשו שלם ביניהם (ש"ר ע"ש) : (כח) רב . די לוכמה
 סהורד ככר : (כט) כצאתיאת העיר . אכל כעוך העיר לא התפלל לפי שהיתה מולא גלולים (ש"ר) : (ל) טרם תיראון .
 עדיין לא תראון . וכן כל טרם שבמקרא עדיין לא היה ואינו לשון קדם (בראשית ט) טרם יסככו עד לא סככו . טרם ינחמד עד לא נחמד חף
 זה כן הוא ידעתי כי עדיין אינכם יראים ומסתהיה צרותה תעוודו בקלוקלס : (לא) והפשתה והשערה נכתה . נשכרה . לשון
 פרעה ככה . נכחיס . וכן לא נכו ולא יתכן לפי שה לשון הכאה שאין מן במקום ה' א' לפרש נכתה כמו הוכחה נכו כמו אלא הכו' שורש
 בתיבה והרי הוא מנורת (איוב לג) שטו ענמותיו (יד) : כי השעורה אביב . ככר ככרה ועוודת בקטיה ונשתכרו וכפלו . וכן
 הפשתה גדלה ככר והוקשה לעמוד כנבעוליה : השעורה אביב . עננה ככיה לשון (שיר השירים) בלתי הנחל : (לב) כי
 אפילות הנה . מלומדות ועדיין היו רכות ויכולות לעמוד בפני קשה . וא"ע"פ על זאת כל עשב הסדה הכה הכרדיש לפרש פשוטו של מקרא
 בעשבים העומדים בקלחם הראוים לליות ככרד . ומדרש רבית כחוחאיש מרבותינו מנחלקו על זאת ודרשו כי אפילות כלאי סליות נעשו
 להם שלא לקו : (לג) לא נהך . לא בניע ואף חותן סהיו באויה לא הניעו לחין ודומה לו (דניאל ט) ותתן עליה סלה והשבועה
 דעורח ותגיג עלינו . ומכחם כן שוק חכרו כחלק (יחזקאל כט) כעתוך כסף לשון יתיקת מתכת . ודואה לני את דכריו כתרנוקו וילך
 ואתין לנקת לאתכל . חף זה לא נתך לארץ לא הולך לארץ (טו) : חסלת פרשה וארא ויאמר

בני הוא אלהא זבאה רבכם אגא ועמי תיבין בקר מתמא ומתמא : כח צלוי קדם : ויהי פני קדמוי מלמחני קליו
 דלונט מן קדם : וברדן ואקטור יתבון ולא תוספון לאתעבבא : כט ואמר ליה משה במפקי סמיד לקרמא אפרוש
 ער יבי בצלוי קדם : קלויא יתמנעון וברדא לא יהי תרב מן בגלל דתנדע ארום בן היא ארעא : ל ואנת ועבדך
 תפמיית ארום עד לא תפטרון עמא מהון ובלין מן קדם
 : אלהים : לא וכתנא וכונמא לקון ארום שרמא
 הוות קסידא וכימנא עבד פוקליו : לב ותמיטיא
 וכונמא לא לקון ארום לקישן הינין : לג ונפק משה ואהרן מלוב פרעה סמיד לקרמא ופרס ידוי בצלוי קדם
 : ואתמנעון קליו דלונט וברדא וגו : לד ותמא פרעה ארום אתמנע משרא וברדא וקלויא דלונט פסקו ואוסקי
 למחשי ויתריה ליערא דלביה הוא ועבדוי : לה ואיתמא יצרא דלביה דפרעה ולא פטר נח בני ישראל הויקמא
 וטליל : בידא דמשה :

באר רחובות דקדוקי רש"י

שעיר צוים וכוודאי לא היה מנוח להם על מין שעיר עזים למודא לכן קאמר בתרגומו כנוס והיינו ענין אסיפה והכנסה תוך הכיית הוא ואסן כן
 הכל במושע העו (ואחל חיין) ומכיה על זה רחיה משלתהיעו בני כנימין כיגם שם הוא ענין אסיפה והכנסה (ואחל חיין) חין איהר בני
 כנימין) : (יד) משמע דדעת רש"י לחלק דלענין שכירה יהיה השורש ככה ככ"ן בתחילה ולענין הכאה יהיה השורש ככה ככ"ן בתחילה
 וזה הוא כנגד כל המדקדקים כי כולם מודים פה אחד דאין חילוק בין לענין שכירה ובין לענין הכאה כשניהם הוא השורש ככה ככ"ן בתחילה
 (וכן תמוא כשרשים וכו' וקרא רש"י) אכן בהיותי באומטרס שנת ח"ע"פ"ק משמש לאדוני מ"ו החכם השלם מוה"ר שוואל מונא מניה
 בדפוס המפורסם ר' שלמה פרוס אמר לי דאין כוונת רש"י על לשון הקארה ה"א
 בתחילה שמורק ותיה קמית ר"ז"י כאשר דלא מנינו כסום נוקוס ענין הכאה רחבלשון הפעיל הקה (ער האט מאכין
 שלגין) אולשון הפעיל הקרה (ער חיו ווארין גמאכט שלגין) והוי למכתבם כאן הקרה הכר כלשון הפעיל אכן תליא
 כזה אי מנינו כסום נוקוס שתחלף הנו"ן כמקום ה"א גם כאן יתכן והוי נקרה נכר באמת כאלו
 כתיב הקרה הכר אבל השתא דלא מנינו כסום דוכתא שתחלף הכ"ן ה"א כודאי מלת נקרה נכר לור
 יתכנו והכ"ן כהם שרשית על מוקל רש"י עמיותיו וכינוי דליון כיגם לדעת רש"י אין חילוק בין לענין שכירה
 ובין לענין הכאה כשניהם הוא השורש ככה כדעת כל המדקדקים ודכרי פי מכסחן וכיכרים דכרי אמת ואחר הקבלה מלאתי
 כוסחאות דכרי כר"י כ"י כ"י ולא יתכן לפרס כלשון הכאה וצ"י כיון המניה לדעת מ"והכ"ל והוסיף אית מ"ו ואחר ה"א דתולכא לשקב
 כלשון הכאה ה"א בתחלה כפחח : (טו) מה שכתבתיך לא הניע הוה ביאור על דכרי אונקלם דמתרגם על מלת לא יתך לא מטא
 והיינו לא הניע ומכיה רש"י יראה עליו מספר עזרא : ומה שכתב עוד דעת מנחם אין כוונת רש"י לומר דמחולק האונקלים עם המנחם
 כן ס"ק בעיקור שורש המלה שהרי לדעת שניהם בחלת ביתך הוא השורש כדך חלל רצה לומר שמתחלקים בענין ביאור המלה לדעת
 האונקלום ענינו לשון הגעה (גראכין) ולדעת מנחם ענינו לשון יניקה (גיסן אחר שמעלנין) :

(ח) רע

רשב"ם

(ב) כי טרס תיראון . כתרנס . עדיין לא תיראון (לב) לא מוכי . להודיעך שיהי שלא שיר הכרד אכל הארבה . הכרד
 מחלקל את הקצה ואחרכה אוכל את הרך : (לג) כדך . לשון יניקה . כיון כהתוך כסף כעוך כור כן תותכו כתיבה . ומטר לא הולק
 ארצה : (לד) ויוסיף לחטוא . עד עתה לא כתבון לחטוא הווידי אכל כוהוד : על הכרד ועמי הרשעים לכן קוראו עכשו מויד :
 חסלה וארא מוסוד רבינו שמואל

מכלה יופי

ענין לקחה : (כח) (ורב) . קלת אלקים . חיה בענינים לירד לארץ וזה
 כדומה דין : (ל) (בימקדם) כטנס כהריו אל
 תיראון) . עני המדרה שטתתיה :
 הוצא דם . ופירושו אמר
 משה לפרעה ידעתי כי אתה יעבדוך טריכ שאהפילל בערבם
 תיראון מפני אלהים אבל אחר שאהפילל ויחלו הקולות
 והמטר תוספו לחטוא : (לא) (אביב) . השבולת
 עכר רבנה שלה תקרא אביב
 על שם תקנה שירה שהוא וטעם שלא נתן המטר אשר
 העץ : (גבעול) . הוא
 קנה הפשתן רוצה לומר כי
 הפשתן היתה בקנה שירה
 רפיכה נכרתה :
 (לב) (והכסמת) . בדגש
 חסד אישפילט"א בלע"ן
 (כי אפילח) . השכות ונסחרות תחת הארץ או פירושו
 מהאחרות וכן בדבר רז"ל הא בחרפי האכאפלי : (לג) (לא
 נהך) . ענין הצקה והרקה :
 (א) בא 14 17 0

פ פ פ

פ פ פ

א ויאמר יהוה אל משה בא אל פרעה
 כי אני הכבדתי את לבו
 ואת לב עבדיו למען שתי אתי אלה
 בקרבו : ב ולמען תספור באוני בנך ובן
 בנה את אשר התעללתי במצרים ואת
 אתמי אשר שמתיכם וידעתם כי אני יהוה :
 ג ויבא משה ואהרן אל פרעה ויאמרו
 אליו כה אמר יהוה אלהי העברים עד מתי
 מאנת לעגה מפני שלח עמי ויעבדני :
 ד כי אם מאן אתה לשלח את עמי
 הנני מביא מחר ארבה בגבולך : ה וכסה
 את עין הארץ ולא יוכל לראת את הארץ
 ואכל את יתר הפלטה הנשארת לכם
 מן הברד ואכל את כל העץ הצמח לכם
 מן השדה : ו ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך
 ואתי כל מצרים אשר לא ראו אבתך
 באבות אבתך מיום היותם על האדמה עד
 היום הנה גופן וצא מעם פרעה :
 ז ויאמרו עבדי פרעה אליו עד מתי יהיה
 עך לנו למוקש שלח את האנשים ויעבדו

א ויאמר יי למשה עור לות פרעה ארני
 אגא יקרית ית לביה וית לבני
 דעבדוהי בדיל לשווא אתי אלן ביניהון
 ב ובדיל דתשתעי קדם בך ובן בך ונת
 נסין בעבדית במצרים ונת אתותי דשוית
 בהון ותדעון ארני אגא יי : ג ועל משר
 ואהרן לות פרעה ויאמרו ליה כדון אמו
 יי אלהא דיהודאי עד אימתי מסרב את
 לאתכנעא מן קדמי שלח עמי ויפלחון
 קדמי : ד ארני אם מסרב את לשלחא ית
 עמי הא אגא מייתי מתר גובא בתחומך :
 ה ויתפי ית עין שמשא דארעא ולא
 יכול למחוי ית ארעא ויכור ית שאר
 שיובתא דאשתארת לכון מן ברדא ויכור
 ית כל אילנא דאצמח לכון מן הקלא :
 ו ויתמלון בתך ובתי כל עבדך ובתי כל
 מצראי דלא חוו אבתך ואבתתך
 מיום מהויהון על ארעא עד יומא הרין
 ואתפני ונפק מלות פרעה : ז ויאמרו עבדי
 פרעה ליה עד אימתי יהי דין לנא לתקלא

את

רשי

שלח

(א) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה והתירא כי : שיתי . שומי שאלתי אמי (ח) : (ב) התעללתי . שחקתי
 (במרבר פכ) כיומי התעללתי (שמואל א' ו') הלא כאשר התעלל בהם האמור כחכרים וחיינו לשון סועל וסועללים
 שאם כן היה לו לכזוב עוללתי כמו (איכה א) ועולל לנו כאשר עוללת ליחזר עולללי (ב) : (ג) לענות . כתיב וישו להסתכעס
 וכן עגורית וכן חלפת להיות עני ועל מפני (ג) : (ה) אח עין הארץ . את מראה הדין : ולא יוכל וגו' . הרוח
 לראות את סחין ולען קלה דכר : (ד) הסרט הרע . העוד לא ידעת כי אכדה עכרים : (ח) דיושב

באר רחובות דקדוקי רשי

(א) דע המלת שיהי הוא סגור שות ועניו נסין לשמש ענין יסוד החיות . כמו השתות יתרוסן דלא יתכן כלין . לכן הוצרך לומר
 שיהי שרשי וינה לומר ולת שיעי הוא מלשן לא שת על לבו והיינו כן ענין שימח (כל"ט עוקן) : ומה שכתב עוד שאלתי את
 בעבור

פ פ פ

ויאמר א ואמר יי למשה עול לנת פרעה ארום אגא גמירות יצרא דלביה ויצרא דלגהו דעברו מן גלגל לשמועה אנתוהי אלן בנייהו : **ב** וימן גלגל דפתגא דמשמעי בקד ובר ברך ית גימין דעברות דמזכרים נת אנתוהי דשמייהו דהו ונתדעון ארום אגא הוא : **ג** ואצל משרה ופתגו לנת פרעה ואמר ליה בקרא אפר יי אלהא דישראל עד אימת קסרב אנת מן למתקנעא מן קדמי פטור ית עמי ופתגו קדמי : **ד** ארום אין יש קסרוב אנת למפטור ית עמי הא אגא וגוי : **ה** ופתגו ית קונקא דצאנא וקרא יתו ובייל למחמית צאנא וישיצו ית שאר שווקתא דאישתאבת לכו מן בקרא וישיצו ית כל איקליה דיצמח לכו מן חקלא : **ו** ויתקלון בקד וקמי כל עבדד וקמי כל מוצרא דליה חמון אנתהך ואכתהך בקד מן יום וגוי : **ז** ואמר עבדו פרעה עד אימת יהי דין גברא לנא למקלא פטור ית גבביא ופתגו קדמי : **ח** אלהוון בעד גדון לא חסימא ארום על

באר רחובות דקדוקי רשי

כסבור דמלת שתי נקרא לשון מקור (כשטיט חין קיין גוויטלייט) וכיון שאין מוכן ממנו ומן עבר או מן עמיד אס כן אין ביאר הפסוק עולה על כנען לכן קאמר שתי ששית אני ורצה לומר עולת שתי היא למורת ששית אני והיינו לשון עתיד (אין ווער טוהן) : ואם תקעה לכתוב ששית אני כהדיא אייך דכלל גדול הוא דקדוק מדרך לשון מקור לשמש כמקום כל הזמנים והטעם כחבו כל המדקדקים כיון לשון מקור מבינים ויוצאים כל הזמנים : (ב) כחבו המדקדקים כל הפעולות כולן משמות כפועל חמש (דיא פעולה חין ווערקליך געהן) וולת לשון התפעל (אייז פעולה דא מאלן זיך ועלכזט טוט) משמש לפעמים על המתדמה והיינו שעושה את עצמו כאילו עושה שום פעולה וכאמת אינו עושה כלום על דרך יש מתעשר ואין כל (ער מאכט זיך רייך וכאמת האט ער גאר ניקט) וזה שכיין רש"י במה שכתב התעללתי שחתי ורצה לאמר עולת התעללתי לשון התפעל הוא ומשמש על המתדמה כאילו קאמר כל הניסים שראיתם שעשיתי והיינו פועל חמש : וכדי שלא תקעה הל"א לשון התפעל משמש על הרוב גם כן על פועל ממש דלמא בכאן כמי לשון פועל ממש וכדעת התרגום על זה קאמר רש"י שא"כ ה"ל לכתוב עוללתי וכי"ל לכוין דאך הלשונות בודאי אינן משמשות על המתדמה רק על פועל ממש הוי למכתב גם כאן עוללתי דאז בודאי לא חסר לתרום כי אס כללן פועל ממש ומדכתב התעללתי לשון התפעל על כרחיך על המתדמה קאמר התעללתי (אין האל גשפילט) : (ג) מלת לענות לשון כפעל הוא וכאלו כתיב להענות ומשום דשני מיני כפעל הוה מין הראשון כפעל ממש מוכרח לקבל הפעולה מן דאחר וזה לא יתכן כאן כי דעת הקס"ה היה שיקבל פרעה כניעות ושלמות מנד עצמו לכן קאמר רש"י בתרגומו להתכנע

רשב"ם

בא אל פרעה (ה) כי הכדתי וגומר בכל זכות לא מנינו שהודיע הקס"ה למושה שמיוק את לבו . אך כואת שהודה כרעה שהוא הדיוק ואני ועמי הרשעים . והוא כתיב יוסף לחטוף לכך הוחזק לומר כי אני הכדתי וגו' ואת לב עבדיו ספק כתיב למעלה ויכבד לבו . שתי . שומי : (ב) התעללתי . פועלת עלילות : (ג) לענות . מן ענה לענות . מן ראה לראות . זהו לשון עני ועינוי להיכנע ולהיות עמי חלפתי : (ד) ולא יכול הרואה לראות את הארץ . בעץ הגומא . כי הכרד שיכר את כל עין השדה . ומה שינמס אחריו יוכל הכרד (הארבה) : (ז) הטרם תדע . וכי עדיין לא ידעת כי אברה מנרום דכרי וככרד וכשאר ענות

מכלל יופי

(א) בא אלפרעה . ואלו עזרך מזה היותו בלתי שומע לכבודו גדו או הטעם אלתחשוב שכבר נכנע לבנו כמות הכרד וייעמוד דכבודו שאחר ולא ילמה איתכס ולא תוספין לעמוד כי אני ככדתי את לבונו : **(ב) (התעללתי)** . שהראיתי בהם מעשי הנוראים והגדולים וכל לשון התפעל כזה הוא עצם המעשה והוא באונה מעשה שיהיה שיבא זה הלשון בפ"שמואל **(ג) (ויבא משה ואתרו)** . אמר לשון יחזר על ל"א : **(ד) (הטרם תדע)** . פירושו הקדם שתשרחם הרצה דעת

את־יהוה אלהיהם הטרים תלע כי אבדה
 מצרים : ח וישב את־משה ואת־אהרן
 אל־פרעה ויאמר אלהם לכו עבדו את־יהוה
 אלהיכם מי ומי ההלכים : ט ויאמר משה
 בנערינו ובזקנינו גלך בבנינו ובבנותנו בצאננו
 ובבקרנו גלך כי חג־יהוה לנו : י ויאמר
 אלהם יהי כן יהוה עמכם כאשר אשלח
 אתכם ואת־שפכם ראו כי רעה נגד פניכם :
 יא לא כן לכו נא הנברים ועבדו את־יהוה
 כי אתה אתם מבקשים ויגרש אתם מאת
 שני פני פרעה : ס יב ויאמר יהוה אל־
 משה נטה ירך על־ארץ מצרים בארבה
 ויעל על־ארץ מצרים ויאכל את־כל־עשב
 הארץ את־כל־אשר השאיר הבקר :
 טז יג וישט משה את־מטהו על־ארץ מצרים
 ויהוה נהג רוח־קדים בארץ כל־היום ההוא
 וכל־הלילה הבקר היה ורוח הקדים נשא
 את־הארבה : יד ויעל הארבה על כל־
 ארץ מצרים ויגח בכל גבול מצרים כבד
 מאוד לפניו לא־היה בן ארבה כמהו ואחריו
 א לא יהיה כן : טו ויכס את־עין כל־הארץ
 ונתחשך הארץ ויאכל את־כל־עשב הארץ
 ואת כל־פרי הגיץ אשר הותיר הבקר ולא
 נותר כל־ירק בעץ ובעשב השדה בכל־
 ארץ מצרים : טז וימתו פרעה לקרא
 למשה ולא־הרגו ויאמר הטאתי ליהודה
 אלהיכם

שלח ית־נובריא ויפלחון קדסיי אלהרן
 הגד־קען לא־ידעת ארי־אבדת מצרים :
 ח ואתחב ית־משה וית־אהרן לנת־
 פרעה ואמר להון איזילו פלחו קדסיי
 אלהכון מן ומן אזלין : ט ואמר משה
 בעולמנא ובסבנא גזיר בבננא ובבנתנא
 בעננא ובתורנא גזיר ארי חנא קדסיי
 לנא : י ואמר להון יהי כן מימרא־דיי
 בסעדכון כד אשלח ויתכון וית־ספלוכו חו
 ארי בישא דאתון סבירין למיעבד לקביל־
 אפיכון לאסתחרא : יא לא כן אזירו כען
 נובריא ופלחו קדסיי ארי יתה אתון בען
 ותריד יתהון מלות אפי פרעה : יב ואמר
 למשה ארים ירך על ארעא דמצרים וייתיי
 גובא ויסק על־ארעא דמצרים ויככול ית־
 כל־עסבא דארעא ית־כל־דאשאר ברדא :
 יג וארים משה ית־חושריה על־ארעא
 דמצרים וי דבר רוח־קידומא בארעא כל־
 יוקא ההוא וכל־ליליא צפרא בעה ורוח
 קידומא נטלי־ית־גובא : יד וסליק גובא על
 כל־ארעא דמצרים ושרא בכל תחום מצרים
 תסיף לתדא קדמותי לא־הנה כן גובא
 דקותיה ובתרוהי לא־יהי כן : טו ותפא
 ית־עין שמשא דכל ארעא ונח־שבת־ארעא
 ואכל ית־פל־עסבא דארעא וית־כל־פירו
 אילנא דאשאר ברדא ולא־אישתאר כל־
 ירוק באילנא ובעסבא דחקלא בכל־ארעא
 דמצרים : טז ואוהי פרעה למיקרי למשה
 ולא־הרגו ויאמר הבית קדסיי אלהכון ולכון :
 וכען

עדי
 פלח
 ונת
 טז
 יג
 יד
 יב
 יא
 יז
 יח
 יט
 כ
 כא
 כב
 כג
 כד
 כה
 כו
 כז
 כח
 כט
 לו
 לז
 לח
 לט
 מ
 מא
 מב
 מג
 מד
 מה
 מו
 מז
 מח
 מט
 נ
 נא
 נב
 נג
 נד
 נה
 נו
 נז
 נח
 נט
 ס
 סא
 סב
 סג
 סד
 סה
 סו
 סז
 סח
 סט
 ע
 עא
 עב
 עג
 עד
 עה
 עו
 עז
 עח
 עט
 פ
 פא
 פב
 פג
 פד
 פה
 פו
 פז
 פח
 פט

על ידו עתידא למרדא ארעא דמצרים : ח רפקיד לאהותבא ית משה וית אהרן לות פרעה ואמר לחום איזילא
 פלחו קדם יי אלהכון קו רמן הינו דאזלו : ט ואמר משה בטלינא רבסבנא גיזיל בבקנא ובבנתנא גיזיל בעננא
 ובחירנא גיזיל ארום חנא קדם יי לנא : י ואמר להון יהי דרין מימרא דיי בסעךכון כמא דאזטור נהכין ונה
 טפליכון חמון ארום לתקלא בישא היא לכוון לקביל אפיכון באר תכון דתתלכוון עד זמן די תמטרין לבית אתר משרוןכון :
 יא לא כמרה דאהון סקרין אדהון איזילי דרין גרבניא ופלחו קדם יי ארום יהיה אתון בעאן וגוי : יב ואמר
 יי למשה ארים ית ידך על ארעא דמצרים גדיל גוקא וינסק על ארעא דמצרים וישגי ית כל עיסקא דארעא ית
 כל מרה די שייר ברדא : יג וארם משה וגוי : יד וסליק גוקא וגוי קדמיי לא תוה דרין קשיין גוקא דכוותיה
 וברוריי לא עמיד דיהי כן : טו ונפא ית חנונא דכל ארעא עד די תשובת ארעא וישגי ית כל עיסקא דארעא
 ויהי כל פירי איקנא די שייר ברדא ולא אשפיר וגוי : טז ואוהי פרעה וישבר פולין לקקרי לבישה ולאתרן
 ואמר

רשי

(ח) ויושב הושבע שליח ששלחו אמרוהו והזיכוס א פרעה : (י) כאשר אשלח אתכם וגו' אף כי אשלח גם האין והבקר כאשר אמרתם :
 ראוכי רעה נגד פניכם - כתרגומו - ומדרש אגדה שמעתי כוכב אחד יש שמורה רעה חזר להם פרעה רואה אני באיזוגנינות שלי אותו כוכב
 עולה לקראתכם כמדבר וכו' ס' דס והריגה - וכשחטאו ישראל טעגל וכקס הקב"ה להרגם אמר משה בתפילתו למה יאמרו מצרים
 לאמר ברעה הוציאם ו' היא שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם מיד ויחם ה' על הרעה והמך את הדם לדם מילה שמל יחוש אותם
 וזהו ס' (יהושע ה') היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם שהיו אמרים לכסדם אז רואין עליכם כמדבר : (יא) לא כן
 כאשר אמרתם להוליד הטף עמכם אלא לכו הנשרים ועבדו את ה' : כי אותה אתם מבקשים - (אותה עבודה) בקשתם עד הנה כנסתם
 לאלהינו ואין דרך הטף לזכות : ויגרש אותם - הרי זה לשון קצר ולא פי' יד המרגש : (יב) בארבה - כשכיל זכת הארבה (ד) :
 (ג) ורוח הקדים - רוח יחזקתית נשא את הארבה - לפי שא' כנגדו שומרים כדומות מערכות היתה כמו שמתרגש כמקום אחר :
 (ו) ואחריו לא יהיה כן - ואתו שהיה בימי יואל שכאמר (יואל ב) כמוהו לא נהיה מן העולם למדנו שהיה כהן משל משה (כי אותו של
 יואל היה ע"י מיין סרבה שהיו יחד ארבה ילק חסיל גום אשל של משה מין אחד) (כ"ג ר"א"ס ע"ט) - וכמוהו לא היה ולא יהיה :
 (טו) כל ירק - עלה ירוק וירדו ר"א כלע"ז (ה) :

באר רחובות דקדוקי רשי

להתכונה ורצה לומר מלת לענות הוא לשון נפגל ממין השני הדומה ללשון התפעל ומקבל פעולת פניעת ושפלות מחד עצמו לענות
 (לו ווערין אונטר טעניג סון דיר זעלבין) : (ד) דהא ודאי אין לפרש הכי"ת כמלת בארבה פשימושה בכל מקום לענין תוך ויהיה חשבונו
 שינעה ידו תוך הארבה הרי קודם המכה לא היה עדיין שום ארבה לכן קאמר רש"י כשכיל הארבה ורצה לומר הכי"ת כמלת בארבה תמורת
 מלת השכיל וכן פירושו נטה ידך כשכיל זכת הארבה (אוס ווילן דו דער היישרעק זאל קומן) : (ה) דלפי פשוטו מלת ירק אינו כולל רק
 מין

רשבים

זכות : (י) כירעה נגד פניכם - אתם חושבים רעה בלככם - וזה עוביה היו חפזים בעיניהם וכגד פניהם כבונים : (יא) ועבדו את
 ה' כי אותה אתם מבקשים לעבוד את ה' אותם מבקשים פניי - וא"כ טף נגשים למה - (ולכס שאמר) (כ"א לכן אמר) להם יהי כן ה' עמכם :
 ויגרש

מכלל יופי

לדעת כי אברהם מצרים : (ח) (ויושב) - שב אל מלכות
 את שהיא כוללות שניהם ויהכן לפי שהיה משה עיקר אמר
 לשון יחיד ואהרן עמו וכן יובא משה ואהרן :
 (י) יהי כן ה' עמכם - אמר זה דרך קללה כאלו יאמר שהוא
 לא ישלח אותם ואת העם ויטען יונה המאמר שלא
 יהיה ה' עמם :
 ראו כירעה נגד פניכם - הטעם שאתם חושבים לעשות רעה
 לפרוח - או פירושו דעו כי נגד פניכם עומדות רעה
 מאתי כראותי שאתם רוצים לברוח - ורל"ג כתב שהיה דעת פרעה
 ומכיון שיש שני אלכות אחד פועל הטובות ואחד פועל הרעות וחשב
 שאף ישראל הוא פועל רעיו מפני מה שראתה מאותותיו אשר פס בקרכו
 ולזה חזר להם שהם מבקשים רע בלכתם אחרי אלהיהם כי לא יעשה
 להם רק רע וי"ז אמר משה למה יאמרו מצרים לאמור ברעה הוציאם :
 (א) הגברים עלת גבר ככל המקרא הם הוכרים ולא כן עלת
 אדם כי הוא כולל זכרים ונקבות :
 (ג) (רוח קדים) - רוח
 פעבור שהמרחק מקדם כפאות
 קרא קדם כי חסם תחל השמש
 לזרוח ועל כן מערב אחר
 ושניהם כפסוק אחד הן קדם
 אהלך ואינינו ואמור ולא אכין לו .
 לא היה כן ארבה כיונה וגו' - הטעם בכל גבול מצרים הנאמר
 ואתו

כח ויאמר לו פרעה לך מעלי השמר לך
 אלהיך ראות פני כי ביום ראתך פני
 תמות : כט ויאמר משה בן דברת לא אסף
 עוד ראות פניך : פ א ויאמר יהוה
 אל משה עוד נגע אהרן אביא על פרעה
 ועל מצרים אחריו בן ישלח אתכם מזה
 בשלחו בלה גרש וגרש אתכם מזה :
 ג דבר נא באוני העם וישאלו איש
 מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף
 וכלי זהב : ג ויתן יהוה אתהן העם
 בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאל
 בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני
 העם : ד ויאמר משה כה אמר
 יהוה כחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים :
 ה ומת כל בכור בארץ מצרים מבכור
 פרעה הישב על כסאו עד בכור השפחה
 אשר אחר הרחיים וכל בכור בהמה :
 ו והיתה צעקה גדלה בכל ארץ מצרים
 אשר כמהו לא נהיתה וכמהו לא תסף :

יא

רביעי

ה

ולכל

רשי

ארעא

דפרעה ולא אבה לשלהו תהון : כח ואמר
 ליה פרעה אזיל מעלני אסתמר לך לא
 תוסף למחוי אפי ארי ביומא דתיחוי אפי
 תמות : כט ואמר משה יאות מלילתא
 לא אוסיף עוד למחוי אפק : א ואמר
 למשה עוד מכתש חד אייתי על פרעה
 ועל מצרים בתרבון ישלח יתכון מקא
 בשלחותיה גמירא תרבא יתריך יתכון מקא :
 ב מליג קען קדם עמא וישאלון גבר
 מן חבריה ואתתא מן חברתה מנין דכסף
 ומנין דזהב : ג ויתב וייתעמא לרחתין
 בעיני מצראי אף גברא משר רב לחדא
 בארעא דמצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני
 עמא : ד ואמר משה כדנן אמר וי בפלגות
 ליליא אנא מתגלי בגו מצרים : ה וימות
 כל בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא דפרעה
 דערתיד למתב על כורסי מלכותיה עד
 בוכרא דאמרתא דבחר ריחיא וכל בוכרא
 דבעירא : ו ותהי צוחתא רבתא בכל

כלע"ו : לא נדע מה נעבוד . כמה תכבד העבודה שחל ישראל ויתר מזה שיש בידינו : (כט) כן דברתה . ויפה דברת וכמונן דכרת אמת שלא
 אוסיף עוד ראות פניך (ש"ר) : (א) בלה . גמירא כלה כליל מלכס ישלח : (ב) דבר נא . (ברכות טו) אין לא חלל לחון בקסה כבקסה מתוך
 הזכרים על כך שלא יאמר אותו נדיק . אברהם ועבדו וענו אותם קיים בהם ואחריו כן יצאו ברכו גדול לא קיים בהם : (ד) ויאמר משה כה
 אמר ה' . בעמדו לפני פרעה נאמרה לו כבואה וו שהרי משיחא מלפניו לא הוסיף ראות פניו : בחצות הלילה . כהחלק הלילה כחצות
 כחו כעלות חצות חכם כנזרו כשטו לייסבו על אופניו שאין חנות סס דבר של חזי' . (ברכות ד) ור"ד כמו כחצות הלילה ואחריו שאמר
 משה כחצות דנשמע סמוך לו או לפניו או לאחריו ולא אמר כחצות שחל ישיבו אשטנינו פרעה ויתירו משה כדלי הוא . אבל הקדוש סרוך
 כולו יודע עתים ורגעיו אמר בחצות (ח) : (ה) עד בכור הישבו . למה לקו השכויים כדי שלא יאמרו ראותם תבעה עלבונם
 וקביא פורענות על מצרים : מבכור פרעה עד בכור השפחה . כל הפחותים מככור פרעה וחשוכים מככור השפחה היו בכלל . ולמה לקו כמי
 השפחות

באר רחובות דקדוקי רשי

לשיבא דקרא כתיב ויהי (ווערט זיין חשך ויפס אור) ואל פינסטרוין חושך) ולכורות על שני חשכיליה ביום וכליליה ביו שלשה חשכות
 גדלעילכדי' שלפניו זה חכל לדעת האונקלוס דיתרגם כתר דיעדי קכלליליא חכ כן יפרש האונקלוס חלת ויחשין לשון לא ימוש והיינו
 ענין הפרש וקאמר קרא . שהחיל החושך סמוך לאור היום ולדידיה הולכמו לפרש המקרא . כסירוס וכללו בתים בתחלה ויחש חושך ואחר כך
 ישי

ז ולכל בני ישראל לא יחבץ כלב לשנו
 למאיש ועד בהמה למען תדעון אשר יפלה
 יהוה בין מצרים ובין ישראל : ח וידעו
 ד כל עבדיך אלה אלי והשתחווי לי לאמר
 צא אתה וכל העם אשר ברגליך ואחרי
 כן אצא ויצא מעם פרעה בחרי אף :
 ס ויאמר יהוה אל משה לא
 ישמע אליכם פרעה למען רבות מופתי
 בארץ מצרים : י ומשה ואהרן עשו
 את כל המופתים האלה לפני פרעה ויחזק
 יהוה את לב פרעה ולא שלח את בני
 יב ישראל מארצו : א ויאמר יהוה
 אל משה ואהרן בארץ מצרים לאמר :
 ב החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון
 הוא לכם לחדשי השנה : ג דברו אל כל
 עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה
 יקחו להם איש ששה לבית אבת ששה לבית :
 ד ואם ימצא הבית קהיות משה ולקח
 הוא

ארעא דמצרים דכותה לא הות ודכותה
 לא חוסיף : ז ולכל בני ישראל לא יחבץ
 כלבא בלישניה למנפח למאנשא ועד
 בעירא בדיל דתדעון דופריש י בין מצראי
 ובין ישראל : ח וידעון כל עבדיך אלין
 לנתי ובעון מני למימר פוק את וכל עמא
 דעמד ובתר בן אפוק ונפק מלות פרעה
 בתקופ רנו : ט ואמר יי למשה לא יקבל
 מוכון פרעה בדיל לאסנאה מופתי בארעא
 דמצרים : י ומשה ואהרן עבדו ית כל
 מופתי האלין קדם פרעה ואחסיף יי ית
 לבא דפרעה ולא שלח ית בני ישראל
 מארעיה : א ואמר יי למשה ולאהרן
 בארעא דמצרים למימר : ב ירהא הדין
 לכון ריש ירחיא קדמאה הוא לכון לנרתי
 שתא : ג מלילו עם כל קנשתא דישראל
 למימר בעסקא לירחיא הדין ויסקון להון
 נבר אימרא לבית אבא אימרא לביתא :
 ד ואם יוציר ביתא מלאתמנאה על

אימרא נסב הוא ושיבביה דקריב לביתיה במנן נפששתא נבר לפום מיכליה חתמון

רשי

לשפוח שלף הם היו משתעבדים בהם ושפוחים בלתיים : וכל בבור בהמה . למי סחי עובדין להם . כשהק"ה כפרעון האונו נפרע
 טלמיה (מבילה) : (ז) לא יחבץ כלב לשנו . חומר לוי סחי לזון שמו (ט) לא יחבץ (הושע"י) לא חבץ בני
 ודלל ללית לטונו לא סין (שמואל בה) או תחבץ שטתו (ישעיה מא) למנו חרון שמו (משלי כא) עתשכות חיון חס חריף
 וסוף (ש"י) ויד חרונים מצייר חרונים סוחוס סוכים : אשר יפלה . יכדיל : (ח) וידדו כל עבדיך . חלק כסד למלכות
 שריו בסוף פרעה כענין חלו כליל . ואמר קומו לאו חתון עמילת חתו לו טפה עתחילה וירדח חלו והשתחית לי (זכתיס קב) :
 אשר ברגליך . הולכים חזר על תדעון סוכן : ואחרי כן אצא : עם כל העם עתה : ויצא מעם פרעה . כגמר דכרייאל
 חלפני : בחרי אף . על שחמר לו אל תוסף רחות פני : (ט) למען רבות מופתי : חכת ככרות וקריעת יס סוף ולביר את
 חרים : (י) ומשה ואהרן עשו וי . כטר כתב לנו ואת כלל היופתיס ולא סנחם כאן חלל כסכיל למיכה לפרעה של חחרים :
 (א) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן . סכסכיל סלחין עשה וטרח כיופתיס כחשה חלק לו ככוד וס כיונה ראשונה סכללו עם חשה
 נדבר : בארץ מצרים . (ב) וידעו כל בני ישראל . וידעו כל בני ישראל . וידעו כל בני ישראל . וידעו כל בני ישראל . וידעו כל בני ישראל .
 סכיתלתי וידיה חללה גילוליס דכור חזור כוז לא כ"ט : (ב) החדש הזה . (מבילה א ש"ר) הראשו לכנה כחדוה ויאמר לו כהרית יתחדם
 יכיה לך ר"ת : וכן עקרא ינל אידו פשוט על חדס כסין אחר לו זה יכיה ראש נסדר ענין קחדים מיהא איד קרוי סין סלוי : הזה .
 כתקנה

המנונים הרוכזותיה לילוף לא דמות ביה מלחא כדא נהבנותיה לילוף לא תיפיק הכתובי מתמא קדא : ז ולכל בני ישראל לא יתנוק בלבא בלשניה למקבא למאנישא ועד בעירא מן בגלל דהינדעין דפרושין בין מיראצי רביני ישראל : ח וחתין כל ערך ארין לוחי ובעין קטרי מיני למיסר פיק אנת וכל עמא דנמך ונמכהר קדין אפיק וגוי : ט ואמר י למשה לא קבל סכין פרעה מן בגלל לאסגתא סמטו בארנא דמכרס : י ומשה ואהרן עבדו את כל המצות האלו קדם פרעה ויקרף ע ית יצרא דלמא דפרעה וקא פטר ית בני ישראל מארעיה : יא ואמר י וגוי : ב יתא הרין לבין למקבעיה ריש ירחייה ומניה השרון לממני ועמי ונקמא ותקופמא קדמאי היא לבין לממני ירחי שאא : ג מלילו עם כל בנשקא דבני ישראל למימר בעשרא לירחא הרין ומניה קביע בידא זיקמא וליא לדמא ונקבון להון אימר קבית וקיסמא ואין פניאין סמניא יסבון אימרא לביתא : ד ואין וערין

רשי

בתקפה משה על מולד הלכה עליו שיעור תראה ותביח ראוייה לקדש והראה לו כאלכנז את הלכנה בראייה ואמר לו ככה ראיה וקדש . זכר רחוק ושלח ליה היה כסר עמאלא כוס זמורה ויבי כוס דכרה . כוס צינורו מן היום אשר נזה ה' והלאה אלה סינור לסקיעת בתורה למורה לו פרש : ז והראיה עם חסכה : (ג) דברואל כל עדת . (מכילתא) ופי אהרן מדבר והלא ככר לאמר אתה מדבר אלה חולקין כבוד לזה ולחוננים זה לזה ליומנו וקדמות יום סניס מוכרים : דברואל כל עדת ישראל בעשור לחדש : (מכילתא) דברויס בר"ח שיקחנה בעשור למדש הזה . פסח תכרים מקחו בעשור ולא פסח דורות (פסחים צו) : שיה לבית אבות . (שם) לעמפתה חתת הרשעין ועד סניס וכל מה ח' לכלת' לשה לבית : (ד) ואם ימעת הבית מהיות בשרה . ואם ימי

באר רחובות דקדוקי רשי

שפיה שתיאלו סוכתים שלשיתים (דרויט טענ) ופלוה קאמרה"ט שלוש סוכות ימים וכו' ורצה לומר דהא דליבסם הספסר (אין צויה דרויה) לא יתכן דמיקות אכן ככאן הוצרך לומר דוקא כסם הספסר (איינלינג טוויילינג דרילינג) דלי אומר כסם הספסר הוה חמינה דלל סוג החסוקי ימים דופים וטעם הספסר שיה שפיה ענין דמיקות שלש ימים שלוש סוכות טרנו"ח כלע"ו (דרילינג פון טענ) : (ט) כתבו המדקדקים שחללמן מקור (אין צוה) דזינט כסטיט אין גווייזי לייט) משמש חללו הכ"ף כאשר חלל הסם דכר (אין באר)

רשב"ם

כמוהו לא כהית . הרבה מנינו לשון זכר ולשון נקיבה בדי' אחד המתנה אחת וכהו : (ז) לא יחרך כלב המלאך (הענין) (כ"ח מויק) ומסות ככורי מנרים . אכל ככורי ישראל חילו קול ניכוח של מויקי החיות לא זיק חותם . (ח) וירדו כל עבדיך . דרך כבוד אומר לו שצרי בעצת מעשה ויקם פרעה לילה ויקרא למשה ולאהרן לילה וכל זה אחר לו משה לקיים מה שאתה לו לא חוסף עוד ראות סניך אכל אתה ויבדך תבואו אלי : (ט) לא ישמע אליכם פרעה . כלומר אחר כל זוכה וזוכה היה אומר הקב"ה למשה ולאהרן לא ישמע אליכם עד לבסיף . ויחוק ה' בכל פנים ועצם : (כ) בארץ מצרים לאמר . הקודש הוה וגומר לפי שפירש של מנות הוצרך למש שמונות הללו נלטו כמנרים אכל שאר מנות יש מהם כהר סיני ויש מהם כהיכל מועד ויש מהם בערכות מוח : דאם חדשים כר' והאזיע שבניסן נכרא העולם : לדשי' לטנה . ככל מקום שאומר לכס כחדש שמוני תשיעז לחודש הוה הס . ולרכי אליעזר האומר בתשרי נכרא העולם . עיקר משונו כן . החודש הוה לכס אע"פ שאינו דאם חדשים לשאר חומות לכס יהיה דאם חדשים לחנות משי שביעי שמיני תשיעי חדש שנים עשר הוה חדש אדר . מנחם תמנו להיות לכס זכרון בו לאתס מחננים . וכנאמר בתורה וכחדש השביעי לירח יציאת מצרים פירושו . וכן רגילים המקיים לקחת חסונם ליציאת מצרים כדכתיב כחדש השלישי ללאת בני ישראל וגו' וכן כבניין הבית ויהי פשוטים שנה ויארבע מלות שנה ללאת בני ישראל מונרים : (ג) לבית אחות . משפחות בית אחד רגילים לחובל יחד בבית אחד כי הכתא לא יאכל בשני בתים דכתיב שה לבית . בבית אחד יאכל : (ד) ואם ימעת שלא וכלו לאוכלו כולו . במקפת . ענין . כדכתיב ויהי המנע לה' עק

מכלל יופי

בא לנקבה בלשון זכר ולא שיהיה לשון והגופל על זה אלא שיש בו דבר נמכהר גופלו וסמך הכתוב על הטוב בהוה הרבר ההוא הגופל מוכן מוכן ופירוש אשר כמוהו לא נהיה רכבי דקול היא הצעקה והצעקה הוא הקול לפיכך אצד בלשון זכר ובלשון נקבה : (ג) ליה ויחרין . ענין והגון שהוה לשון שגן כטעם החנינה : (אשר יפיר) : לעורג חרוך :

ענין הפרשה : (ח) וירדו כל עבדיך חליו ואמר קומו ואלו מתוך ענין : (אשר ברגליך) . כלומר ההולכים עמך לרגליך : יב (דפי אכלו) . ד"ל כשיעור הטף כמו שיאכלו (הכסו) . ענין טמון וכן במכת נפשית ושרשם כספ

הוא ושכנו הקרב אל ביתו במכסת נפש
 איש לפי אכלו חכסו על השנה : ה שה
 תמים וקר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים
 ומן העזים תקחו : ו והיה לכם למשמרת
 עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו
 אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים :
 ו ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות
 ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו
 אתו בהם : ח ואכלו את הבשר בלילה
 הזה צלי אש ומצות על מררים יאכלהו :
 ט אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשר
 במים כי אם צלי אש ראשו על ברעיו ועל
 קרבו : י ולא תותירו ממנו עד בקר
 וכ והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו : יא וככה

מצוה ה'
 מצוה ו'
 מצוה ז'
 מצוה ח'

על איתא : ה אימר שלים דכר בר
 שתא יהי לכוון מן אימריא ומן עיוניא חתבין :
 ו יהי לכוון למשרא עד ארבעת עשרא
 יומא לירחא הדין ויכסון יהיה כל קהלא
 בנישחא דישראל בין שמשניא : ז ויסקון
 מן דמא ויתנון על תרין ספיא ועל שקפא
 על בתאי דייכלון יהיה בהון : ח וייכלון
 ית ביסרא ובלילא הדין טויןור ופטר
 על מררין ויכלוגיה : ט לא תיכלון
 מגיה כדחי ואף לא בשלא מבשל במיא
 אקהן טויןור רישיה על כרעיה ועל
 גויה : י ולא תשארון מגיה עד צפרא
 ודישחאר מגיה עד צפרא בנורא תוקרון :
 יא וכדין תיכלון יתיה חרציון יהון

תאכלו

רשי

אסירין

אונקלוס מריות טשא א' שאין יכולין לאכלו ויכא לדי גוית ולקח הוא ושכנו וגו' והו משמעו לפי פשוטו ועוד יש בו מדרש ללמד שאחר שנתנו עליו
 יבלין להתעשר ולתאכל ידיהם היינו ולהתנות על מה אחר אך אם כאלו משוק ידיהם ולהתעשר עכ"ל ומה יתעשרו כבוד הזה קיים להיות
 בתים ולא משאש (פסחים טז) : מכסת - תכונן וכן (ויקרא כו) מכסת הערק : לפי אכלו - הראוי לאכילה כפי המלצה
 וכן שאין יכולים לאכול כצד (מכילהא) : חכסו - תתנון (ה) תמים - כלל תמים : בן שנה - כל שנתו קרוי בן שנה
 כלומר שגור בשנה זו : מן הכבשים ומן העזים - אונקלוס חזק שאף עז קרוי מה שחמור ושה עזים : (ו) והיה לכם למשמרת - זהו
 לשון בקור שיענין בקור תמים ד' ימים קודם שחיטה ומפני זה הקדים לקחתו לשחיטתו ד' ימים מה שלא נזהר כן בפסח דורות הויה ד'
 מתירא בן תרס אונקלוס הרי הוא אונקלוס (יהוואל יו) ואעבור עליך וחרתך והנה עתך עת דודים הביעה שבועה שנסעתי לאברהם שאגאל
 את כבו ולא היו בידם מלות להתעסק בהם כדי שיגאלו שחמור (שם) ואת ערום ועדיה ונתן להם שתי מצות דם פסח ודם נזילה שזלו
 בלותו הליכה שאחרות בישת כדמין בשני דמים ואונקלוס (זכריה ט) גם את כנס כייך שלחתי אסירין מכור אין חיים בו ושהיו שטופים
 בחלילים חזר להם משבו וקחו להם משבו ידכם מחלילים וקהולכם לאן של מצוה : ושחטו אותו - וכיכלן פושעין אלא ויכאן
 שגלותו של אדם כמותו (מכילהא קדושין בא) : קהל ערת ישראל - קהל ועד ישראל - מכאן אמרו פסחי כבוד נחשתין
 כג' כמות או אחר ו נכנסה כת ראשונה נעלו דלתות העיר וכו' כדאיתא בפסחים (דף סד) : בין הערבים - משש שעות ולמעלה
 קרוי בין הערבים שהמשנה לבית מואו לערוך ולשון בין הערבים נראה בעיני חזון שעות סבין עריכת היום לעריכת הלילה עריכת
 היום בתחלת שבע שעות חמי יתנו ללל ערב ועריכת הלילה בתחילת הלילה י ערב לשון נשף ומשך כמו (ישעיה כד) ערכה כל
 שעתה : (י) ולקחו מן הדם - וקבלת הדם יכול כיד ת' לאשר בהם : המזוזות - הם הוקפות אחת ויכאן לפתח ואחת
 מכאן : דמשקוף - הוא העליון שהדלת מוקף עליו כשנכנסין אותו לית' על כל' עו' ולשון שטייה חכמה כמו (ויקרא כז) קול
 עלה נדף טרפה דשקף - תמורה משקופי (י) : על הבתים אשר יאכלו אותו בהם - ולא על משקוף ומזוזות סבכית בתוכן וככית
 הפקר שאין דרין בתוכו : (ח) אה הבשר - ולא גידים ועמות (מכילהא פסחים פג) : על מצות וכרורים - כל עשב
 ער קרח מרור וזיום לאכול ער זכר לומר דרו את חיהם : (ט) אה האכלו מכינוגא - שאינו נלוי כל מרורו קוראו נא בלשון
 ערבי : ובשל מבשר - כל זה באהרית לא תאכלו (בכוררא פסחים מא) : במים - מין לשאר' משקין ת' לוכשל מוכשל
 מכל מקום (יז) : (פסחים יט) : כי אם צלי אש - כוונתו נראה עליו בלית יפה וכלן הוסיף עליו לא תעשה את האכלו
 וזו כי אם צלי אש ראשו על ברעיו - כל זה טעם כחיד עם יתנוסם ברעיו ונח קרבו בני מעיו מתן לתוכו אחר הדמין
 (פסחים ער) - ולשון על ברעיו ועב קרבו כלשון על נחלתם כוונתם : כמות שכן אף זה כמות שהכל כל כוונתם :

אזישו ביתא כמנן עשרא כמסת לביכול אימרא ויסב הווא ושיכבה הקריב לביתיא בסכרוב גפשתא גבר לשום מיסת
מיכליה חיקסון גת אימרא : ה אימר שלים דבר בר שתא יהי לכון מן אימבוא רמו בני עזיא חסכון :
ו יהי לכון קטיר ונטיר עד ארביסר ויקא לירחא הדון דתנדעון דליתכו מספסין ממצרא דחמיו ומיה ויחסון
יתיה קהילכתא כל קהל בנישתא דישאל בני שמשא : ו יחסון מן אדמא ויתגון על תרין ספיא ועילוי
איסקופא עילאח מלבד על בפיא דעקלון יתיה ודמכין בהון : ת ויקלח ית בשרא כליליא הרין דחמיסר בניסן
עד פלגותיה דליליא טווי נור ופטיר על חמבא ועולשין וקלוגיה : ט לא חיקלון מניה דר תי ולא פד בשלא
בחמרא ומשחא ושקיעי ולא מבשרל במוא אלהו טווי נור עם רישיה עם רגלוי ועם גויה : ו ולא השניירו מניה
עד צפרא ודאי שפיר מניה עד צפרא מצנעניה ובאררתא דשיתסר בגורא תקדוה דלית אפשר למיתקדא סומר
גכפרת קודשייא ביוקא טבא : יא רבא הילכתא חיקלון יתיה זממא
דא ולא לדבא הרציון והון מנדון מסיכוון כרגליוון וחטיכוון בידיוון
וחיקלון יתיה בקהילו דשבעת מארי עלמא מטול דחייא מן תדם וי לכון
רש"י הוא

(ו) והנותר ממנו עד בקר . תז"ל עד בקר פנס שנייה ליתן בקר על בקר שהקר משעת הכן החמה ובה הכתוב להקדים
שאסור בחכילה מעלות הסחר וזו לפי עמנו . ועוד נדרש אחר למע שאיטקסרף כ"ט חלא גומת תוסף תרסכטו והנותר ממנו כפקר
ראשון עד בקר שני תעמוד ותסרפנו : (יא) מרגיבם חגורים . מוומים לדרך : בחפון . לשון כהלה וסירות כגון
שמואל

באר החובות דקדוקי רש"י

לאמין פון איין וחד) משמש כף הדמיון והשתת רש"י שאין חנות עם דבר מעום דלא הוירכנו לומר הכ"ף היא לדמיון וזו איכא ספיקא קמיה
דקיעא חלא ודאי חלת כסות לשון וקור הוא וזכך תשמש כמקום חלת כלאר חיה שכתב בחנות כהחלק לילה (זו טעמין דיא כאכט) וזכיא
רש"י על זה ראיות מוזלות כעלות בחרות כי כולם לשון וקור הם : אבל לדעת ר"ל חלת בחנות עם דכרהכ"ף משמש לדמיון ואם תקשה
מי איכא ספיקא קמיה דקיעא תירו דהדבור מוסב למשה ושמיא יעווכלי אבל הקדוש ברוך הוא כעצמו אמר למשה בחנות דאין ספיקא
קמיה וידוע עתו ורגעו : (ט) כדי שלא תפרש וזלזלן אם חרוצים ימיו והיינו ענין כריתא דליתכן כאן לכן הולך לומר דחלת יחרן
ענין שכן ודבור הוא והיינו ענין התמועת הלשון לא יחרן (ער האטניעגריט) : (ו) משום דענין שקיפה על הירוב ענין הכטה
ורחיה

רש"י

הלאן . היום עיקר . כמו חס של חלק . וכסת כמו שכתב הטל . אבל תכוסו מנורית כסם . כמו תסכו (א) (ז"ל מן) סכב
ואינו מנורית וכסת לה' כלל ואמילו אם היה היום של חספת תוספות ולא מעיקר התיבה כמו מזה חקנה נורא וועש . לא יהיה
גורת תכוסו חלת מנורית ככה עשה רח"ה . מתשובי לז"ל פעל של ה' שכולס אות שאחריו נכנס בחטוף תקות תגרת (אך) (כ"א ידך) .
מנות . אבל מושב . קס ויגר מושב . יאמר תשובה תקוונה . וזמורת' אכיא להם . חטף באות ראשונה : (ז) המשקוף .
נפתן העליון . הכרח לעין כל כתיבת הבית כמו ויסקף אבנוןך ובתרגום לשון שקיפה וחכמת הדלת עליו צריך למנות לו חסר כלשון
תורה ונביאים כלשון העברי : (ח) וחלבו את הכסר סלילה הוא עלי חגיגו כל עניני חכילה הללו דהן חישון וזהירות הוא כאלהם הנחשו ללכת :
(ט) נא . כרחש לשון לל קדר שמושל כלל חיס ונלח עלי חש הכתוב כאן ראשו על כרעיו כל זה דרך וזמורת : (יא) פסח הוא לה' שהמלאך
ידלג

מכלל יופי

בסם : (ב) במסת) . מן הפוליס וכו' מוקל וקראוי (מבסת)
בפלס חישנה קלגת . סם : (ג) (מין הערבים) . והוא
מעת (שור) חישנה השמש למערה והוא מישש ושעיה
ולשערה ער הליה ואשר ערביש שהם שזכ כי מערת
שחתחיל השמש לבנות הוא הערב האחר ואחר בוא
השמש הוא הערב השני ובין הזמן הזה הוא מ' שאמר עליו
בין הערבים :
הבתים : (ד) מלך בסיס וזכר דקדוקי יז דגא אחר קמן
נדולו וזון וזמפס על זון רחאם היה הקדוש חטף
כמו רבי שוים חלוי זכרנו בעבור חסרון יודות של א' ערסות
הנורה עם גורא עשרת הכתים חומר טהור פתח לשון רבים מן
החופה והסת וקלת על הכתים יורנו כי היא מלעיל סך המכת :

ובצות (ח) על מהורים . יחסר פי"ת ושעיון וצמנות כמו ירחשו
חיס ויחית סלד לחכמים ופא על קדורים עם מהורים
כמו יבא חכמי' על הכתים והם עשבים זרזים כמו החמרת והכרפס :
(ט) (נא) . פירוש שאינו מבושל כל צרכו וכן כדבריו
כל יוצאן כמנהגא מאן מצאנו כל שפורסה ואין חושבים
נמשכים ממנה : (וכשל) האר בפלס QR גגד ובסימן
ל' מקור מהרגוש ופל רגוש כמון אר
ופרעה התל ובה הגה המורדו :
על כמעז ועל קרכו . עשכרעיו ועם קרכו כמו
ויפלו האנשים על הכתים :
(יא) (ובכה) חסרות עליו לית כותיה מלרע :
71 ופסחתי

וְאֵכְלוּ אֹתוֹ מִתֵּיבֵם חֲגָלִים גְּעֻלִיכֶם
 בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלֵכֶם בִּירְכֶם וְאֵכְלֹתֶם
 אֹתוֹ בַּחֲפוּזֵן פֶּסַח הוּא לִיהִנֶּה : יב וְעִבְרַתִּי
 בְּאַרְצֵי-מִצְרַיִם בְּלִילָה הִזָּה וְהַפִּיתִי קֶרֶד-
 בְּכוֹר בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד-בְּהֵמָה
 וּבְכָל-אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהִינֶה :
 יג וְהָיָה הַדָּם לְלֶכֶס לֵאמֹר עַל-הַבְּתִימִים אֲשֶׁר
 אַתֶּם שָׂם וּרְאִיתִי אֶת-הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵיכֶם
 וְלֹא-יְהִי בְכֶם גֶּנֶף לְמִשְׁחִית בְּהֵבְתִּי בְּאַרְצֵי
 מִצְרַיִם : יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לְכֶם לְזִכְרוֹן
 (וְהַתֵּם אֹתוֹ חַג לִיהִנֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֶמֶת עוֹלָם
 פְּחָדְהוּ : טו שְׁבַעַת יָמִים מִצֹּרֶת תֹּאכְלוּ
 אֶךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שֶׁאֵר מִבְּתִיכֶם
 כִּי כֹל-אֵכָל חֶמֶץ וּגְבַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
 מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד-יוֹם הַשְּׁבִיעִי :
 טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא-קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם
 הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לְכֶם כָּל-מְלֶאכֶה
 לֹא-יַעֲשֶׂה בָהֶם אֶךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל-נֶפֶשׁ
 הוּא
 דְּמִתְאָכִיל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא
 בְּלַחְדוּדֵיהִי

אֲסִירִין מִסְגִּיכוֹן בְּרִגְלֵיכוֹן וְחוֹטְרִיכוֹן בִּירְכוֹן
 וְתִיכוֹן יְחִיה בְּבִהִילוֹ פֶּסַח הוּא קֶדֶם יי :
 יב וְאֲתִגְלִי בְּאַרְצֵי-דְּמִצְרַיִם בְּלִילָה
 הַדִּין וְאֲקַטוֹל כָּל-בְּכוֹרָא בְּאַרְצֵי-דְּמִצְרַיִם
 מֵאֲנָשָׁא וְעַד-בְּעִירָא וּבְכָל-שְׁעוֹת מִצְרַאי
 אֲעַבֵּד דִּינִין אֲנָא יי : יג וְהִי דְמָא לְכוֹן
 לֵאמֹר עַל-בְּתִימָא דְאַתּוֹן תִּמְן וְאַתּוֹן נִרְתִּ-
 דְּמָא וְאִיחוּס עֲלִיכוֹן וְלֹא-יְהִי בְכוֹן מוֹתָא
 לְחַבְלָא בְּמִקְטְלֵי בְּאַרְצֵי דְּמִצְרַיִם : יד
 וְהִי יוֹמָא הַדִּין לְכוֹן לְרוֹבְרְנָא וְתַחְנוּן יְחִיה
 חֲנָא קֶדֶם יי לְדִרְתִּיכוֹן קִיִּים עֲלֵם תַּחְנוּגִיה :
 טו שְׁבַעַת יוֹמִין פְּשִׁירִין תִּיכוֹן בְּרוּם
 בִּיזְמָא קְדָמָאָה תִּבְטְלוֹן חֲמִירָא מִבְּתִיכוֹן
 אֲרִי י בְּלִי-דִיכוֹל חֲמִיע וּשְׁתִּיצִי אֲנָשָׁא
 הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא קְדָמָאָה עַד-יוֹמָא
 שְׁבִיעָאָה : טז וּבִיזְמָא קְדָמָאָה מְעַרְעֵ-
 קְדִישׁ וּבִיזְמָא שְׁבִיעָאָה מְעַרְעֵ קְדִישׁ יְהִי לְכוֹן
 כְּדִי-עִיבִידָא לֹא-יִתְעַבִּיד בְּהוֹן בְּרוּם מֵה-
 הוּא

מצוה ט

(עמ' אלא כג) ויהי דור נחפו ללכת . (מלכים ב') אשר העלימו חספוס : פסח הוא לה' . הקרבן הוא קרוי פסח על שם
 כדנח והפסחה שהק"כ מדלג כתי ישראל וכן כתי עזרים וקוסן ממזרי למזרי וישראל חמשי כולל וחמס עשו כל בעבודתו למ"ט .
 ד"ל דרך לנגד וקפילה וכו' לשמו שקרוי פסח ונס פס"ק לשון פסיעה : (יב) ועברתי . כמלך העובר מן מקום למקום ובהעברה חמס
 וכרע אחר כולן לוקין (מכילתא) : כל בכור בארץ מצרים . חץ בכורות אחרים והם כפגרים . וענין חץ בכור מנרים
 שבתקנות אחרים ת"ל (תהלים קלז) למכה עזרים בככרופים : מאדם ועד בהמה . חויהתחיל בעבירה תחלה ממנו מתחלת
 הפורענות : ובכל אלה מצרים . של ען טרקת ושל מתבת נחמת ונתבת לחרן : אעשה שפטים אנני' . חמי כפגרי ולת
 ע"י שלח : (יג) והיה הרם לכם לאות . לכם לאות ולת לאחרים לאות . תכחן שלח כדנח הדם חלת מכפלים : וראוי אית
 הרם . הכל נלוה למנוח קצת חנוך הק"כ כתי חת עיני לראות שחתם עוקים כמנתי ופוסס חני עליכם : ופסחתו . ומעלתו
 ודוקהלו (ישעיה לא) פסוק והתלש ולחי חנוך כל פסחה לשון לנגד וקפילה . ופסח עימדלג היה מכתי ישראל לכתי מצרים שהיו
 שרוים זה בתוך זה . וכן (מלכים א' יח) פסחים על שתי הסעיפים וכן כל הפסחים הולכים כקופלים . וכן פסוק והוליש עוללנו
 ומלנו טמן המותפים : ולא יהיה בכם גנף . אבל הוזה הוא כעזרים . (מכילתא) הרי שהיה מצדד בכיתו של ישראל יכול
 וקלט ת"ל ולת יהיה לכם נגף אבל הוזה כמזרי שבכתיכם . הרי שהיה ישראל ככיתו של מצרי שומע חמילקס כמותו ת"ל ולת יהיה לכם
 נגף : (יד) לזכרון . לדורות : וחגותם אותו . (מכילתא) יום שהולך לזכרון אתה חוננו ועדין לת שמענו חמילקס וול
 כזכרית לזכור את היום הזה אשר יאלתם למנוח שום היצירה הוא יום שבו ון וחי והיום ילאו ת"ל מנחמת הפסח ילאו הויה חוננו יום ט"ן
 כדנח הוא פ"י שהרי ליל ט"ו חלנו את הפסח וזלוקר ילאו : לדורותיכם . שומע חמילקס דורות פנים ת"ל חמילקס תחננו
 כבידתא

הוא יב' ואיתלי בארעא דמערבא בשכינת יקרו בליליא דהוה נעמי משעין אלפין רבון בלאכין בתבלין ואמתי
 כל בוכרא בארעא דמערבא מאנישא ועד גערא ובלל טענות מצראי אצביד ארבעמי דינו טענות מתבא מתבא
 טענות אבנא מתבלין טענות פקרא מתבלין מתקין טענות אעא מתבלין חטוב דקדעו מצראי ארנס אבנא ו
 י' ויהי אדם נקמה פקחא וזכות מהולתא כועב לכין למעבד מינא אב על בתיא דאתו שרין מבין נאמני גר
 זכות אדמא נאחרים עליוכין ולא ישלוט פקון מלאך מותא דאתתוב ליה רעוהא למתקלא כמקטלי בארעא דמערבא ו
 יד ויהי יומא וגו' טו שבעת יומין פשיקא תיבלון בבס מפלגית יומא דמקמי חנא תבטלון חמיר מבתוכין
 ארנס כל דייבורל חמיצ' נישתיצי אינשא ההוא מישראל למינמא קדמא דחנא ועד יומא שביעא : טו רבימא
 דקמארה מצרע קדיש וביקרא שביעארה מצרע קדיש יחי לבון כל עבדקא לא תעביד בהון לחור מן דיתעבד למיבל

כל

רשי

(מכילתא) : (טו) שכער ימים . טע"א שלימים : שבעת ימים מצות האכלו . ובמקום אחר הוא חומר ששת ימים
 תאכל חלות . (פסחים קד) למד על שביעי של פסח שאינו חובה לאכלו מזה וכלכד של יאכל חמין מין חף ששה רשות ת"ל שבעת ימים
 זו מזה בתורה דבר שהיה בכלליו מן הכלל ללמד לא נאמר על עגל כלכד יאכל אלא ללמד על הכלל כלו יאכל מזה שביעי רשות חף שמי רשות
 יכול חף לילה הראשון רשות ת"ל בערב תאכלו מצות הכתוב קטעו חובה (פסחים קד) : אך כיום הראשון השבירו שאור .
 ע"י נקרו ראשון הוא לפני השבעה ומינו זוקדס קרו ראשון (איוב טו) הראשון חס תולד הלפני חס נולדת לו אינו אלא ראשון של
 ו' ת"ל לא תשט על חמין לא תשט הפסח ועדין חמין קיים (מכילתא) : הגפש החיה . כשהיא נכפסה וכדעתה פרט לחנוכ
 קישראל שטעו אנו תכרת וישראל ותלך לה לעם אחר ת"ל במקום אחר תלפני כלל מקום שהוא רשותי : (יו) מקרא קדש . נקרא
 סס דבר קרא חותיקדש לאכילה ושתייה וכסות (יב) (מכילתא) : לא יעשה בהם . אפילו יאחרים . הוא לבדו . (יכז)
 חף לעב"ס ת"ל הוא לבדו יעשה לכם לכם ולא לעב"ס) הוא ולא חכשירו שאפשר לעשותו מע"ט : לכל נפש . אפילו לכמה יכול

באר רחובות דקדוקי רשי

וראה הוא כנו השקפה ממעון קדשך ללא יתש כאן לכן הוצרך לומר דזה הוא לשון חכמה וכלקח מלשון התרגום המתרגם על חלת קול על
 דף דקדוקי (כל' א' קלפין) : (יא) דכרי רשי' בן הכה דבריו גמול לפסחים ובמטות סוף פ"ד' האין ממשלן כתב בתאון בעל
 ת"י טעם הדמ"ס לפי שגם האיסור בלשון מקור וכו' וסוסי דכרי וזיינו דאמרינן מכל מקום ולא אמרינן בלשון רבוי דאמר לעיל חלות
 מצות ריה"א לא שגולה עמה תרצו הרשו ע"ל בואסקר' לך דבריה דלא תענה לומר הוכח לימודם הוא מכלל הלשון כשל ומכיל רק הוכח
 לימודם הוא חולל כשל לחורא כי הוא לשון מקור וכולל בעצמו הכרה ללענין כישול וזיינו מכל מקום ועין כפ' פנחס ד' ה' ד' ד' :
 (יכ) הוצרכו לדעת כאשר הם חידק תחתיו ואלו הם לנג כחות שאחרים או משמשת במקום מלת טן כזה כש' צי'ם ל' הדגש

רשב"ם

ודלג יזיכת ביה ישראל לטכות בכורות שכתו העב"ם : (יג) חעשה שפטים לפי שהיה בועט באלהי מצרים ואמר מיה' : (יד)
 תקוהו . חפץ קיין כחא כספרי מלפיות אחרות והוא עיקר שגזרת חגג יאמר תמנוכו . כוונתן סבס יבכו עדי כחל חכל
 תחלוהו מן גזרת ה"י הוא שיתקן מן כלה תכלוהו מן מזה תמנוהו : (יז) אך אשר יאכל לכל נפש וגו' ולכן כתיב בכל ימים טובים עולאת
 עבודה

מכלל יופי

ומטפחים בשמחת יום טוב ענין הנועה כמו תהליסין
 וחוו ויעו כעבור : (טז) אך ביום הראשון י
 פירושו ביום שלפניו והוא יום י"ד שהוא לפני שבעת ימי
 המצות ויש לפרשו כמשמעותו רוצה לומר שיהיה כיוצא
 ביום הראשון :
 כיום הראשון . טעור הכתוב כי בלאוכל חמין ימים הראשון
 עד יום השביעי וכרתה הנפש היא מישראל :
 (טז) (כל מלאכה) . הואוי מלאכה בפדס ממקל פתי
 אלא שגחה בו האהרן :

בראשון

(יג) (ופסחה) ואדלג עליב'
 בראותי דם ודפ"ב בקרא וי"מ חותו תעמן חמלה בטעם
 הזכרה הוה פסח :
 ובלל אלהי מצרים . אמרו ר"ל שלען היתה נרחבת ושל
 מתכת היתה נתלת . או הטעם שהפיל מולס בטעם
 יפקוד ה' על נפח הערנס במרום :
 גגף למחית . אפלת הנוסחית הנוף הנצריים :
 (יד) (אז) נקרא בן על שמן הקובן שהיה קרב בו והקרבן
 נקרא בן תהליס קיח אפרוהו בעבותים או לפי שמקדשים

בלחודוהי יתעבד לכוּן : יו ותשרון ית-
 פטירא ארי בכדן יומא הדין אפיקית ית-
 חיליכוּן מארעא דמצרים ותשרון ית-יוקא
 הדין לדרתיכוּן קנים עלם : יח בניסן
 בארבעה עשרא יומא לירחא ברמשא תיכלון
 פטירא עד יומא חד ועסדין לירחא ברמשא :
 יט שבעת יומין חמיכרא לא ישתכח
 בבתיכוּן ארי כל דייכול מחמא וישתיצי
 אנשא ההוא מבנישמה דישראל בגיורא
 וביציבא דארעא : כ כל מחמא לא
 תיכלון בכל מותבניכוּן תיכלון פטירא :
 כא וקרא משה לכל סבי ישראל ואמר
 להון אתנגידו וסבו להון מן בני ענא
 לזרעיתכוּן וכוסו פסקא : כב ותיסבון
 איסרת איזבא ותשבלון בדמא דבמנא
 ותדון לשקפא ולתרתין ספיא מן דמא
 דבמנא ואתון לא תפקון אנש מתרע-
 ביתיה עד צפרא : כג ויתגלי לך לממחי
 ית מצראי ויחוי ית דמא על שקפא ועל
 תרין ספיא ויחוס יי על תחעא ולא ישבוק
 מחבלא למיעל לבתיכוּן לממחי :
 כד ותשרון ית פתנמא הדין לקייס לך

הוא קבדו יעשה לכם : יו ושמרתם את-
 המצות כי בלצם היום הזה הוצאתי את-
 צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את היום
 הזה לדרתיכם תקת עולם : יח בראשון
 בארבעה עשר יום להחדש בקרב תאכלו
 מצות עד יום האחד ועשרים להחדש בקרב :
 יט שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם
 כי כל אכל מחמץ ונכרתה הנפש ההוא
 מעדת ישראל בנך ובאורח הארץ : כ כל
 מחמץ לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו
 מצות : פ כא וקרא משה
 לכל יקני ישראל ויאמר אלהם משכנו קחו
 לכם צאן למשפחתיכם ושחטו הפסח :
 כב ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם
 אשר בסף והנעתם אל המשקוף ואל
 שתי המזוזות מן הדם אשר בסף ואתם לא
 תצאו איש מפתח ביתו עד בקר : כג ועבר
 והיה לננף את מצרים וראה את הדם
 על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח יהיה
 על הפתח ולא יתן המשתיית לבא אל-
 בתיכם לננף : כד ושמרתם את הדבר הזה
 לחק

מצוה י'
 מצוה י"א
 מצוה י"ב
 חמישי

ורבנך

דשי

אף לכריס ת"ל אף (ביצח כח ב"ר) : (יו) ושמרתם את המצות... שלא יבא ליד חינוך מאלן אמרו תפח תלמיז כזון...
 רבי יאשיהו חומר אל תבי קורח את המצות ללא את המצות כדרך שחן ומוחזין את המצות כן חן ומוחזין את המצות חלל חס בלא לידן עשה
 אונת עיד : ושמרתם את חיוכ הוה - מולאכה : לדורותיכם תקת עולם - לפי שלא נאמר דורות וחקת על המלאכה חלל
 על החגיגה לכך חזי ושחטו כחן שלא תאמר חסרת כל מלאכה לא יעשה כל פדויות נאמרה חלל לאותו הדור : (יח) עד יום האחד
 ועשרים : לחס כחמור והלא כסה באמר שבעת ימים לפי שחמור ימים לילות מוכין ת"ל עד יום האחד וכו' : (יט) לא ימצא
 בבתיכם - מנין לנכסותיך לנכס כלכלי - ומה ת"ל שבעת ימים לפי שחמור ימים לילות מוכין ת"ל עד יום האחד וכו' : (יט) לא ימצא
 ולא קבל עליו אחריות : כי כל אובל בחמץ - למועברת על השחר והלא כפר עשה על החמץ חלל שלא תאמר חזון שרואי לחכילה
 עשה עליו סוף שחמור חו לאכילה לא יגש עליו (מבילהא) ולא עשה על השחר ולא עשה על החמץ הייתי חומר שחור סוף וחסון אחרים

כל נפש איהו בלחורו יתעבד לכו : יז ותקרונו את לישתא דפטריו ארום בקרו יומא הדיו הנפיק י ית חילוכו
פרתיו מארעא דמפרים וגו : יח בגיסו בארפיסר יומין לרחא תכסון ית פסקא וברקשא דחמסר תיבלון פטריו
עד יומא דעשרין וחד לרחא ברקשא דעשרין ותרו תיבלון חמיע : יט שובעא יומין חמיר לא ישתכח בכתובין
ארום כל מאן דייכול מתמעה וישמיצי בר נשא ההוא מבגישתא דישראל בדיורי ובציבי דארעא : כ כל
עירובין דמחמיע לא תיבלון בכל אחר מותבגיוכו תיבלון פטריו : כא וקרא משה לכל סבי ישראל ואמר
להון נגדרו ידיכו מטענות מצראי וסבו לכו מן בני עגא לייחוסיוכו ובסר אימר פסקא : כב ותסבון איסרת
אזיקא ותטמשון בדמא דבמו פתרא ותדון לאיסקופא עלאה מלבר ולמרתון סיפאי מן ארמא דבמו פתרא ואחון
וגו : כג ותגלי קרא הו למהמיר מצראי וקמי ית אדקרא דעל אסקופא ועל מרתון סיפאי ויגון מיכרא דיי על
מרעא ולא ישבוק מלאקא מתקלא וגו : כד ומקורון ית פתגמא הדיו לקים לך וליגנד דביעריא עד עלמא :

ויהי

רשי

עגש עליו שאינו מחיין אחיים לא יעגש עליו לכן נאמר שניהם : בגר ובאורח הארץ . לפי שהם נעשה לישראל כוונת לרבות אח הגרים :
(כ) מחמיעת לא האכלו . אזכרה על אכילת סחור : כל מחמיעת . להכניח את תערוכתו : בכל מושכותיכם האכלו
מיות זכא למד שיהא רחויי ליחל בכל מושכותיכם פרט למעזר שניחלות תודה (מכילתא ע"ש) שאזכר חיים ליחל בכל
מוכות אלא בירושלים : (כא) משכו . מן שיש לו לאן ימטק עשלו : וקחו . מן שאין לו יתקין סוק : למשפחותיכם .
שכ לית אחיה : (כב) אוזב . מן ירק שיש לו גבעולין : האודה אוזב . ג' קלחין קרוין אודה : אשר בסף . ככלי
כיוו (מלכים ב' יב) ספות כסף : מן הרדס אשר בסף . למן חו' ושאלו אלא תאמר טבילה אחת לפלג המתנות לכן נאמר עוד
אשר בסף ויתאם כל כתיבה ותינה מן הדס אשר בסף ולכל הנה טבילה : ואתם לא תצאו וגו' . (מכילתא) מן שחמיר שנתנה
רשות למחירי לחבל אינו חמירין בין נדוק לרשע וליה רשות למחבלים הוא נאמר (דהלויס קד) כו תרונו כל חמירי עיר :
(כג) ופסח . ומולו"ל נולדו : ולא יתן המשחית . ולא יתן לו יכולת נכח כמו (מכילתא) ולא נתנו אלהים להרע
עמדי

באר רחובות דקדוקי רשי

שתוקדשי"ן וזורה חסרון מן כאלו כתיב מן שמים אב : כאשר הם"ם כחירק בכות דגש כמות שאחריה אוי אינה מושעת כמקום מלה מן
רק עשה מן לשון עבר (קרא) עד הט גרופן (שם דבר) מקרא איין ריפונג) ועיין פרשת בשלח כד"ה במקד' ומגילת אסתר כד"ה
משלות מכות : (ח) משום

רשב"ם

עמוד לא תישו למיעוטי אוכל כסף אלא הזבח ויום הפטריוס כחוב כל זלזלה : (י) ושורתם את המזות . לאוכלה כיום הזה לזכרון
כי יבגש היום הזה מולאת וגו' ולא תספק בקמת להחיות . כדכתיב ויאמנאת הכהן אשר הניחו חמירים : ונות מנות כי לא חזק כוונתו
וגו' : בכל מושכותיכם תאכלו חיות . אפילו בגבעולין שאין שם פסחים כחמיר : (כא) למשפחותיכם . כדכתיב לעיל לית
אבות : (כב) ספק . ככלי כדכתיב שומרי הסף . ספות כסף : לא תצאו . כוסימני הדס אשר על המזוזות יגיד עליכם :
מה

מכלל יופי

(יות) (כראשון) הוא נוסח שהוא חללת החדשים :
(כערב) הינה אחר בואה השמש נקרא מן מפני שהוא יער
החיות ויהערכו הדברים
שלא יכיר אדם ולא יפירד למדנו מזה כי אנוס ופחלים
בין דבר לדבר ולפי שהערב מן הערב לא יתקדק וכן כתוב
יתן קהילתה מתווס נקראת ויהי ערב ויהי ערב :
הדיבור ערב :
(ישו) (סתמנות) : שם ואפשר שיהיה סתמנות שם האר
לעיסתו והוא הכעק : (בגר ובאורח הארץ) . הבית השמש
במזרח מן יושן לרשם כמשמעות : (כא) (משכו .
בחירק לזרה על והמם מיצרת בועיא (כב) אודות
אזוב) ענינו . אם פהו וקשירתו יחד ואז"ל מצות אוזב

לחקילך ולבניך עד-עולם : וכה יהיה כי-
 סבאו אל-הארץ אשר נתן יהוה לכם כאשר
 דבר ושמתם את-העבדה הזאת :
 כו והיה כייאמרו אליכם בניכם מה
 העבדה הזאת לכם : כז ואמרתם ובח-
 פסח הוא ליהוה אשר פסח על-בתי בני-
 ישראל במצרים בנגפו את-מצרים ואת-
 בתינו הציל ויקר העם וישתחוו : כח וילכו
 ויעשו בני ישראל כאשר צוה יהוה את-
 ששי משה ואהרן בן עשו : ס כט ויהי
 בחצי הלילה יהוה הקה כל-בכור בארץ
 מצרים מבכר פרעה הישב עד-כסאו עד
 בכור השבי אשר בבית הבור וכל בכור
 בהמה : ל ונקם פרעה לילה הוא וכל-
 עבדיו וכל-מצרים ותתי צעקה גדלה
 במצרים כי-אין בית אשר אין-שם מת :
 לא ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר
 קומו צאו מתוך עמי גם-אתם גם-בני
 ישראל ולכו עבדו את-יהוה כדברכם :
 לב גם-צאנכם גם-בקרכם קחו כאשר
 דברתם ולכו וברכתם גם-אתי : לג ותחזק
 מצרים על-הגם למהר לשלחם מן-הארץ

ולבניך עד-עלמא : כה ויהי ארי-העליון
 לארץא דיהבי לכו כמא דמליל ותסרון
 גר-פולחנא הרין : כו ויהי ארי-העליון
 לכו בניכו מן פולחנא הרין לכו :
 כז ותימרון דבח-היס הוא קנס-י דחס
 על-בתי בני-ישראל במצרים כד-מחא-ית
 מצראי וית בתנא שיויב וכרע עמא וסגידו :
 כח ואזלו ועבדו בני-ישראל כמא דפקיד
 יי-ית-משה ואהרן בן עבדו : כט והנהו
 בפלגות ליליא ויי קשל כל-בוכרא בארץא
 דמצרים מבוכרא דפרעה דעתיד-למתב
 על-כורסי-מלכותיה עד בוכרא דשבין
 דבבית אסירי וכי בוכרא דבעיקרא : ל וקם
 פרעה ליליא הוא וכל-עבדוהי וכל-מצראי
 והנת צנחתיא רבתיא במצרים ארי-לית ביתא
 דלא-הנה-תמן מיתא : לא וקרא למשה
 ולאהרן ליליא ואמר קומו פוקו מנו עמי
 אף-אתון אף-בני-ישראל ואזילו פלחו
 קנס-י כמא דהויתון-אמרין : לב אף-
 ענכוזן אף-תוריוכו דברו כמא דמלילתון
 ואזילו וצלו אף-עלי : לג ותקיפו מצראי
 על-עמא לאותחא לשלחותון מן-ארץא

כי

רשי

ארי

עמו : (בה) והירבו חביואו - תלה הכתוב חסונו וזו הביאתם לארץ ולא נתחייבו בוודבר אלל בפסח אחד שנסו כנסה הסטית על מי
 הדבור : כאשר דבר - וזכר (שמות) והבאתי אתכם אל הארץ זבת חלב וסוכה : (כו) ויקד העם - על כסודת הגאולה וכיאת
 הרין וכסודת הגאולה : (כח) וירבו ויעשו בני ישראל - (מבולחא) וכיכר פשו והלל מר"ת נחמה להם חלל
 מכין סקכו עליהם מילה עליהם כאלו עמו : וירבו ויעשו - חף ההליכה ענה הכתוב ליתן סכר להליכה וסכר לעשייה : כאשר
 צוה ה' את משה ואת אהרן : ל-גוד סכאן על ישראל סלח הפילו דבר מכל חיות עזה ואהרן ומהו כן עשו חף מזה ואהרן כן עשו :
 (כט) וה' - בלחוקים גנאחר וי' הוא וי'ת דינו שהו' ולשון תוספת הוא כמו פלוני ופלוני : הדבר-כד בכור - חף של חיות
 קמרת והוא כמרים : מבכור פרעה - חף כרעה כמור הו' ונתייה מן הכסודות (עליו הוא חומר בעבור וזת היגודתך : (ס"א)
 כעבד הרליתן חת קפי כוס סוף) ער

היננו קמא שעמא קרא הא כולגא מימין : לד גנטל
 עמא ית לישיהון עלוי רישיהון עד דלא אחקע וכו
 דמשמיר לכוון מן פטירי ומרירי סוברו צריר בלבדושיהון על בתפיהון : לה וכוני ישראל עבדו בפתגמא דמישה
 ושייליה מן מצראי מיני וכו : לו ווי יתביה עמא לחו וחסד קדם מצראי ושיילינו ורוקינר ית מצראי מנכסיהון :
 לו גנטל בני ישראל מן פילוסין לסוכות מאה ותלתין מילין תמן איתתפואר שבבער עגני וקרא ארבעא מארבע
 ציטריהון וחד מעיבדוהון דלא ייחית עליהון מיטרא וברדא ולא יתחרכו בשרבי שמשא וחד מלבע להון דלא
 יתנוקו להון כרבי ולא חיוו ועמבון וחד מטעיל קומיהון לאשואא עוקמא ולמימד טוביא לאתקנא להון ביה
 משרי והינו כשירת מאה אלמין גרבויא ומטיילין על ריגלהון ולא רבבין על
 סוקון בר מטפלא חמשא לכל גררא : לח וארף נוקראין סגיין מנהון
 מארנו וארבעון רבון פד יקר עמיהון ויגעו ורעו וגיחו פגי בלמרא :

ירושלמי

לחוד ערבובין :

לט והו קטעין מן יושא דאפיקו ממצבים וסדרין על רישיהון ומתאפי להון במחוקמא דשימשא תריבו פטירו
 ארום לא חמויע ארום איתריכו ממצבים ולא יכילו למשהי וספיקא להון למיפל עד חמיסר יומין לירחא דאיד
 מטול דוודין לא עבדו להון : מ ויוטא דהתיכו בני ישראל במצבים תלתין שמיטין דשגין דסכומהון מאתו ועשר
 שגין וכונו ארבע מאה ותלתין שגין מן דמליל ל לאקרמם מן שעמא דמליל עמיה בתמיסר גניס ביני פסדגיא עד
 יקמא דנפקי ממצבים : מא והנה מסוף תלתין שגין בראיתנבת גזיקא קרא עד דאיתליד יצחק עד ריגפקו

פריקין

רשב"ם

(לד) בנקו מן סלק מן כסף כספו . משארותם . הוא הכלי שנותנין בו הכסף וזה מוכיח בהון טנאך ומשאריתך כסף שהטנא הוא הכל שנותנין בו
 את הפרי בן משארותיך כלי שנותנין בו את העיסה . וזהו ברכות הכלים שהיו מלאים פירות ועיסה ז (לו) כתן את חן העם . לתת להם
 בחתנה כדכתיב . חלה שנות ונתתי את חן העם בעיני מצרים : וישאילום . מצרים לישראל ישראל היו השואלים ומצרים המשאלים השלימו
 שאלתם ונתנה היתה . מי (שפועל) (כ"א שואל) את הדבר קרוי פועל ומי שמוסר לו מה ששואל קרוי מפעיל משאל . כותן לו מה
 ששואל : וינלו את מצרים . עדיין טוב מלכושיהן שאלו ונתנו על כניהם ועל כנותיהם וכדכתיב ויתנלו בני ישראל את עדיים
 מהר חורב : (לח) ערב רב . לשון תערובת כדכתיב ויתערבו בניו : (לט) עוגות . כי אין לחם אלא האפו כתנור :
 כי לא חמץ . כי לא החמץ : וכן כד לב פרעה . לשון פעל וכן אכב אכיו . והמלך דוד זין . חקין : וגם לדה לדרך
 לא עשו ולכן נכדו להתלונן ללחם ולמים : (מ) ויושב בני ישראל אשר ישבו במצרים עד סוף שלשים שנה וארבע מאות שנה
 עשאמר לאברהם בין הכתרים . כי בן שבעים שנה היה אברהם אבינו כשנכד עמו בין הכתרים והארבע מאות של גר יהיה
 זרעך התילו מינחך כמו שפרשתי הכל כפרשת בין הכתרים : (מא) ויהי מוקן שלשים של ברית כתרים וארבע מאות שנה
 של

מכלל יופי

(לד) (משארותם) . היא העיסה עצמה ואפשר שנקראת
 בן לענין מזון כמו שאררה
 כפוחה כי הלחם הוי עיקר
 מזון האדם : (לו) (וישאלום)
 ענין שארית חפץ או
 כל דבר שאלת החזרה בלשון המשאיל ובלעו
 א' אינפרישטארונ' לוש :
 (לז) ויסעו היה דאוי להגש הסמך בהתכלע הנו' כונו
 ויגשו ויגשו כן להקל על הלשון :
 (רגלי) . כלומר שהיו הולכים ברגליהם : (לכד מטף) .
 קמץ והמסרת כל ואלה שמות והרי עשר לבד קמץ וכל
 שאר קרויה פתח בר מן חד שופטיס' הציגאו וחולבר :

ובל סוף פסוק דבותיה : (לט) (כילא חמץ) . פועל
 עבר לגזרת פלעל : (להתמהמה) ענין עכוב :

ערב רב . מאנשי מצרים שנתערבו עמוס כראות חווק
 הפלאים שעשה ה' במצרים והם האספסוף אשר בקרבן :
(מ) שלשים שנה וארבע מאות שנה . הטעם עד השלום
 ת"ל שנה כי הם לא היו במצרים כי אם ר"י שנה
 כמנין ד' וסנה ותלת זה החשבון מיום שדבר ה' לאברהם במראת
 בין הכתרים וגזירת ארבע מאות שנה נועת לידת יצחק שהיה
 לו זרע כי בן כמים כי גר יהיה זרעך וכו דעת ר"ל : ויש
 אומרים כי בעבור שפטיהם נתוסף להם גלות מצרים שלשים שנה כי
 כן נתעכבו כאדכר ארבעים שנה כעון נרגלים :

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם : מִבְּלִיל שְׁמֵרִים הוּא
 לִיהוֹה לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא הַלִּילָה
 הַזֶּה לִיהוֹה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְדֹרֹתָם : פ מִג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
 מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח לְכָל־בְּנֵי־נֹכַח
 לֹא־יֹאכְלוּ בּוֹ : מִד וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת־
 בֵּיתוֹ וְכָל־עֶבֶד נֹכַח וְכִי־יִבְרָא וְתִגְזֹר
 יָתִיב בְּכֵן יִיכֹל בֵּיתוֹ : מֵה תוֹתָבֵא וְאִינְיָא
 לֹא־יִיכֹל בֵּיתוֹ : מו בְּחִבּוּרָא הִדְרָא יִתְאַכֵּל
 לֹא־תִפְקֹן מִן־בֵּיתָא מִן־בְּסָרָא לְבָרָא וְגִרְמָא
 לֹא־תִחַבְרוּן בֵּיתוֹ : מִז כָּל־כְּנִישְׁתָּא דִישְׂרָאֵל
 יַעֲבִדוּן יָתִיב : מִח וְאִרְיִתְנִיר עֲמִד נִירָא
 וְיַעֲבִיד פֶּסַח קָדָם יְיָ וְיִגֹּד לִיה כָּל־דְּכוּרָא
 וּבְכֵן יִקְרַב לְמַעֲבְדֵיהּ וְיִהִי בְּיַצִּיבָא דְאַרְעָא
 וְכָל־עֲרֵלָא לֹא־יִיכֹל בֵּיתוֹ : מִט אֹרִיתָא

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם : מִבְּלִיל שְׁמֵרִים הוּא
 לִיהוֹה לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא הַלִּילָה
 הַזֶּה לִיהוֹה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְדֹרֹתָם : פ מִג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
 מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח לְכָל־בְּנֵי־נֹכַח
 לֹא־יֹאכְלוּ בּוֹ : מִד וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת־
 בֵּיתוֹ וְכָל־עֶבֶד נֹכַח וְכִי־יִבְרָא וְתִגְזֹר
 יָתִיב בְּכֵן יִיכֹל בֵּיתוֹ : מֵה תוֹתָבֵא וְאִינְיָא
 לֹא־יִיכֹל בֵּיתוֹ : מו בְּחִבּוּרָא הִדְרָא יִתְאַכֵּל
 לֹא־תִפְקֹן מִן־בֵּיתָא מִן־בְּסָרָא לְבָרָא וְגִרְמָא
 לֹא־תִחַבְרוּן בֵּיתוֹ : מִז כָּל־כְּנִישְׁתָּא דִישְׂרָאֵל
 יַעֲבִדוּן יָתִיב : מִח וְאִרְיִתְנִיר עֲמִד נִירָא
 וְיַעֲבִיד פֶּסַח קָדָם יְיָ וְיִגֹּד לִיה כָּל־דְּכוּרָא
 וּבְכֵן יִקְרַב לְמַעֲבְדֵיהּ וְיִהִי בְּיַצִּיבָא דְאַרְעָא
 וְכָל־עֲרֵלָא לֹא־יִיכֹל בֵּיתוֹ : מִט אֹרִיתָא
 לאזרח

מצוה י"ג
 מצוה י"ד
 מצוה ט"ו
 מצוה י"ז
 מצוה י"ח

חדא

ד'ש"י

יִצְחָק כֶּסֶף וְכִסְפֵּן תַּגְרָה גִּזְרֵת בֵּין הַכְּתָרִים : (מב) לִיל שְׁמוּרִים . שִׁהִי הַקִּי כִּה שׁוֹמֵר וְחַשְׁבֵּה לוֹ לְקִיִּים הַכְּסָמִתוֹן לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם : הוּא הַלִּילָה הַזֶּה לִיהוֹה לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא הַלִּילָה הַזֶּה לִיהוֹה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְדֹרֹתָם . מִשׁוֹמֵר זֶכֶן מִן הַמּוֹיָקֵן כַּעֲבִין שְׁנֵאֵמֵר וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית וְגו' : (מג) זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח . בִּי־דְכִיטֵן נִאֲמַרְהָ לְהַס
 שְׂרֵשֶׁהוּ : פֶּל בֵּן נֹכַח . (פסחים כח) שְׁתַּכְּרוּ מַעֲשֵׂי לֵאבִיו שְׁכַמִּים זֶה עֲלֵי־וֹחַ יִשְׂרָאֵל מוֹמֵר כַּמַּשְׁחֵה (מכילתא) .
 (לד) זִמְלֵתָה אֹתוֹ אוֹ יֹאכֵל בּוֹ . (יבמות עא) מַגִּיד שְׁמִילֵת עֲבָדֵיו מַעֲבָדוֹ מוֹלֵאכֹל בַּפֶּסַח דְּכִרְוֵי דְבִי יְהוֹשֻׁעַ . ד"א חוֹמֵר אִין
 קִיִּילַת עֲבָדֵיו מַעֲבָדוֹ מוֹלֵאכֹל בַּפֶּסַח . ח"כ זִמְלֵת ל' אוֹ יֹאכֵל בּוֹ : הַעֲבָד : (מה) הוֹשֵׁב . זִמְרָת מוֹשֵׁב : דְּשִׁכִּיר . זֵה
 הַעֲבָד וְזֵה ת' ל' וְהַלֵּא עֲרִלִים הֵם וְנִאֲמַר כֵּל עֲדֵל לֹא יֹאכֵל בּוֹ אִלָּא כְּגוֹן עֲרִי מְהוֹלָז בְּעֵינֵי מְהוֹל וְהוּא תוֹשֵׁב כּוֹרֵד : (מו) בְּבֵית אַהֲר
 יֹאכֵל . (מכילתא) . בַּחֲכוּרָה אֶתֶּת סֵלֵא יַעֲשֵׂוּ הַכְּמִיץ עֲלֵיו שְׁמֵי חֲכוּרֵי וְחַלְקֵיהוּ . אֶתֶּת חוֹמֵר בַּחֲכוּרָה אֶתֶּת אוֹ חֵיטֵי סֵלֵא בְּכֵית אֶתֶּר
 אֶחָד כְּמוֹשֵׁמֵו וְלִלְמֹד שֵׁלֵם הַתְּסִילוֹ וְהִין אוֹכְלִים בַּחֲזֵר וְיִרְדּוּ גַּשְׁמִים סֵלֵא יִכְסֹנוּ לְבַיִת תְּלִמּוּד לְיִמֵּר עַל הַבְּתוּיִם אֶשֶׁר יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בְּהֵם וְכֹאֲן
 מְהוֹל אוֹכֵל כְּשֵׁי תְּקוּמוֹת : לֹא הוֹצִיא מִן הַבֵּית . מִן הַחֲכוּרָה : וְעַצֵּם לֹא הִשְׁבִּירוּ בּוֹ . הַרְאֵי לֵאכִילָה כְּגוֹן שֵׁם עֲלֵיו כֵּיִת הַסֵּר
 יֵשׁ בּוֹ מוֹשֵׁם שְׁבִירַת עֵלֶם אִין עֲלֵיו כֵּיִת הַסֵּר אוֹ מוֹת אִין כּוֹ מוֹשֵׁם שְׁבִירַת עֵלֶם : (מז) כֵּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹהֵז . לְמַעַן כִּאֲמֵר לְמִי שְׁהוּא חוֹמֵר
 בַּפֶּסַח מִצְרַיִם הֵם לְבֵית אֲבוֹת שְׁמִי עֲלֵיו לְמַשְׁחֹת יִכֹּל אִין פֶּסַח דְּוֵרֵת כֵּן ת' ל' כֵּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ : (מח) יַעֲשֵׂה פֶסַח . יִכֹּל כֵּל
 הַחַזְזֵי יִיד יַעֲשֵׂה פֶסַח עֵיִד תְּלִמּוּד לְיִמֵּר וְהִיהַ בְּאֶרֶץ הָאָרֶץ . מִה אֲזִרַח בִּי ד' אִין גִּר בִּי : זֶכֶר עֲדֵל לֹא יֹאכֵל בּוֹ . לְהִיבִיא אֶתֶּת שְׁמֵחוֹ אֶחָיו מִתְּמַת
 עִילָה שְׁלִימוֹ מוֹמֵר לְעֲרֵלוֹת וְאִינוּ כְּלַמֵּד מוֹקֵן נֹכַח לֹא יֹאכֵל בּוֹ : (מט) הוֹרָה אֶהֱתֵּ וְגו' . (מכילתא) לֵהֲשׁוּת גֵּר לְאֶרֶץ אִין לְשִׁאֵר מוֹתֵת שְׁבִירָה *
 פֶּסַח (ב)

ד'ש"ב

שֵׁל לִדַּת יִצְחָק . וְיִהִי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה וְגו' . וְיִכֹּל מִקּוֹם בְּמִצְרַיִם לֹא יִשְׁבּוּ אִלָּא מֵאֶתֶּת וְעַשֵׂר שֵׁל סוֹף ד' מֵאוֹת וְשֵׁלִישִׁים (מב) לִיל
 שְׁמוּרִים הוּא לֵב . עִימַת אֲכִיבֵם הִיֵּם הַקֶּב"ה עֲצֵמָה לֹא הַלִּילָה לְהוֹצִיאֵם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם כְּמוֹ שֶׁכְּתוּבִים וְלִישְׂרָאֵל הוּא לִיל שְׁמוּרִים :
 לְחוֹמֵם

פריקין ממצבים ארבע מאה וזהו בכוון יוקא הדיו נפקו
 קל חילויא בן פריקין מארבעא דמצבים : מב ארבעא
 זילון פמיבין בספר דוקדנא קדם רבון עלמא . ליליא
 במקמא פד אהגלי למפרי עלמא . חמינא פד אהגלי
 על אברהם . תלימא פד אהגלי במצבים וזהו דיה
 מקמלא כל בוקרא דמצבים וימיניה משניבא בקוריהון
 דישאל . רביעא פד אהגלי למקרוק עמא בית ישראל
 מביני עממא ובלהון קרא לילי נטיר קמן פו קריש משה
 ואמר ליה נטיר לפורקן הוא מן קדם : למקרא את עמא
 בני ישראל מארבעא דמצבים הוא ליליא הדיו נטיר
 ממלאבא מחבלא לכל בני ישראל דבמצבים וכן למקרהון
 מגלמהון לדריהון : מג ואמר : למשה ואתרו דא
 היא גויבת פסתא כל בד עממין או בר ישראל דאיסתלק
 ולא הבר לא יוכל ביה : מד ובל גוקרא דאזבון
 לשבד לגברא בר ישראל ופן פסקא ותקור ימיה ותקבלניה
 בקן יוכל ביה : מה ביוז תומכ ואמרא נוקרא לא
 יוכל ביה : מד בתבוקא קרא ותאביל לא תפקון מן
 ביתא מן בשרא בר מתבוקא ולא למשדרא הורגין גבר
 לתקריה וקרא לא מתקרון ביה גדיל למיכול מה דבעיה :
 מד כל וגישימא דישאל מתערבין דין עם דין גניסא
 עם גניסא איתר למעבר ימיה : מה וארס ותגיר
 עמכון גורא ועבדי פיסתא קדם : וזהו ליה כל דבורא
 וכן ותי בשר למעבריה ותי כציבא דאדעא וכל עקלא
 פד ישראל לא יוכל ביה : מט אוביקא קרא קתי
 לכל מצוותא לצביא וקליורא די מתערב בעיבון :

ועברו

דשב"ס

דורותם : לכל דורותם שמעתי לזה הלילה לחונ בוחן הפסח כחשפתי : שמודים - לשון המתנה כמו ואכיו שמר את הדבר :
 (מן) ועש לאת שבת כוכרך אכילתו כמיסון : (מת) וכל ערל - ישראל שמתו איתו חמשת עולם ולא נימול :

מכלל יופי

עליו עזל תורה :
 (מת) דהמזל לוכל זכר - הטעם שלא יתעד לו לעשות הפסח
 אס לא יתא נחלים כל הזכרים אשר לזכרון
 זכיו וילדי ביתו וחקנת בשמו וכל שכן שיהיה זה ישראל אלא
 שדבר כתיב בהם כי זה הענין יתא בר יעד חסד שימלא
 בישראל :
 (מת) תורה אחת זיהי לכל זכר - דוזה לומר שלא יתגויר
 הגר לקיים קצת התורה כי התורה היא כחוס אחד
 שלם אין להוסיף עליו ואין לרצוע חסדו :
 פנור

ליל נטיר ומזומן לפורקן הוא מן קדם : בארבעתהוודקמי
 ישראל פריקין מארבעא דמצבים . ארס ארבע לילון
 אינון פתיבין בספר דיקרניא ליליא מקמא פד אהגלי
 מימרא דין על עלמא למקרא ותיח הות עלמא תתי ותי
 ותשוכא קרים ער אפי תהוקא ומימרא דין הורה גהור
 ומקמא דקרי ותיח ליליא קדמא . ליליא תמנא פד אהגלי
 מימרא דין על אברהם בני בתבא תנה אברהם בר מארה
 שגין ושרה הנה כרת משעין שגין למקמא מה דאמר
 בתבא אברהם בר מאה שגין איפשר ליה למולדא ושרה
 כרת משעין שגין איפשר לה דתוליד וילא בר תלמין
 דשבע שגין הנה אבינו יצחק קומן דאיסתריב על גבי
 מדקמא שמיא מכו ונתתו נחמא וצחק גר שקלוליהון
 ונתתו עיניו מן קדומיא וקרי ימיה ליליא מינינא . ליליא
 תלימא פד אהגלי מימרא דין על מקראי פפלגות ליליא
 דאבר ימינא מקמלא בוקריהון דמקראי וימיניה משניבא
 בוקריהון דישאל למקמא מה דאמר בתבא קרי בוקרי
 הינון דישאל וקרי ימיה ליליא תלימא ליליא רביעא פד
 זשלים עלמא קוציה למיתפוקא חבלי רישעא ישמיעון
 ויורי פוקלא ותקרו משה פוק מן גו מדקרא ומלא
 קשימא מן גו דוקא דין זכר קריש עגנא דין זכר קריש
 עגנא ומימרא דין מדבר בין מרוהון ואינון מחלקין בתרא
 הוא ליל פסתא קדם : נטיר ומצמין לכל ישראל
 לדריהון :

תוקרא דגבר ואמרא פד וזהו בר עממין לא יוכל
 סמיה :

ס :
 הן
 כול
 גור
 ירא
 אכל
 מא
 תרא
 ורא
 יעא
 יתא
 חרין
 ראל
 להס
 (א)
 חרין
 וס
 תהור
 גחד
 חכאן
 תהור
 חומר
 סולכל
 חתמת
 ורס
 55
 רים :

לאֲזַרְחָהּ וּלְנַר הַנֶּגֶד בְּתוֹכְכֶם : ג וַיַּעֲשׂוּ כֹל-
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה
 וְאֶת-אַהֲרֹן כִּן עָשׂוּ : ס נֹא וַיְהִי בַעֲצַם
 הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל-צִבְאוֹתָם : פ
 א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר :
 ב קְדַשׁ-לִי כָל-בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל-רֶחֶם
 בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא :
 ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-ה' וְכוֹר אֶת-הַיּוֹם
 הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים
 מִצוּח'ט בִּי בְּזוֹק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא
 יֵאָכֵל חֶמֶץ : ד הַיּוֹם אֵתְכֶם יֵצְאוּ
 בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב : ה וְהָיָה כִּי יִבְרָא יְהוָה
 אֶת-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִי
 וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר גֹּשְׁבֵעַ לְאַבְתָּיִךְ לַתַּת לְךָ אֶרֶץ
 זֶבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ וְעִבְדֹת אֶת-הַעֲבָדָה הַזֹּאת
 בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה : ו שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת
 וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תֵגַ לַיהוָה : ז מִצוֹת יֵאָכֵל
 אֵת שְׁבַעַת הַיָּמִים וְלֹא יִרְאֶה לְךָ חֶמֶץ וְלֹא-
 מִצוּח'כ' יִרְאֶה לְךָ שָׂאֵר בְּכָל-נִבְלָךְ : ח וְהִנֵּדְתָּ לְבַנְךָ
 בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי
 בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם : ט וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל-
 יָדֶךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּן עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תוֹבֵרַת
 יְהוָה בְּפִיךָ בִּי בְּיַד הַנִּקְרָה רְעוּצָאָה יְהוָה
 מִמִּצְרַיִם : י וְשָׁמַרְתָּ אֵת הַחֻקָּה הַזֹּאת

שביעי

יג

מצוה י"ח

מצוה י"ט

מצוה כ'

מצוה כ"א

קָדָא תְּהִי לְיִצְיָבָא וּלְגִיורָא דְאִיתְנַיִר בִּינֵיכוּן :
 ג וַעֲבָדוּ כָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמֹא דְפִקִּיד יְיָ
 ית-משה ונת-אהרן בן עבדו : נא נתנה
 בכרן יומא הדין אפיך יי נת-בני ישראל
 מארעא דמצרים על-חיליהון : א ומליל
 יי עם-משה למימר : ב אקדיש-קדמי
 כל-בוכרא פתח כל-ולדא בבני ישראל
 באנשא ובבעירא דילי הוא : ג ואמו
 משה לעמא הוודכירין ית-יומא הדין
 דנפקתון ממצרים מבית עבדוּתא ארו
 בתקוף יד אפיך יי יתכון מכא ולא יתאכל
 חמיצ : יד יומא הדין אתון נפקין בידתא
 דאביבא : ה ויהי ארו-גדלינד יי לארע
 כנענאי ותחאי ואמוראי וחנאי ויבוסאי דקנים
 לאכהתך למתן לך ארע עבדא חלב ודבש
 ותפלח ית-פולחנא הדין בידתא הדין :
 ו שבעא יומין תיכול פשירא וביומא
 שביעאה תנא קדסי : ז פשירא ותאכיל
 ית שבעת יומין ולא יתחוי לך חמיצ ולא
 יתחוי לך חמיר בכל-תחומך : ח ותחוי
 לברך ביומא ההוא למימר בריל דא עבד
 יי לי במפקי ממצרים : ט ויהי לך לאר
 עד-יודך ולדכרנא בין עינך בריל דתחי
 אורייתא דיי בפומך ארו ביד חסיפא אפיק
 יי ממצרים : י ותישר ית-קיימא הדין

בומניה

למויערה רשי

(כ) פטר כל רחם - שמתח את הרחם תחילה כוונ (משליון) מטר מים ראשית מדין - וכן (תהלים כב) יטטרו כספה יפתחו שפתים :
 לי הוא - לצננו קנותם על ידי זכותי כבורי מנרים : (ג) זכור את היום הזה - למד שזכרון יציאת מצרים ככל יום : (ד) בחודש
 האביב - וכילא היינו יודעין סא זי חודש לא כן חודש להס רחא חסד שנולכס שונוילא אתכס כחדש טהול כזר ללאת לא מטה ולא זכה ולא גשמים
 וכן הוא אומר (תהלים סח) מוּלֵא

למועדה מזמים ומימה : פ יא והיה
 כי יבא יהוה אל ארץ הבנעני כאשר
 נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך : יב והעברת
 כל פטר רחם ליהוה וכל פטר שגר בהמה
 אשר יהיה לך הזכרים ליהוה : יג וכל פטר
 חמל תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו
 מפטיר וכל בכור אדם בבניך תפדה : יד והיה
 כי ישאלך בנה מה אמר מה זאת ואמרת
 אליו בתוך יד הוציאנו יהוה ממצרים מבית
 עבדים : טו ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו
 ויתרג יהוה כל בכור בארץ מצרים מבכר
 אדם ועד בכור בהמה על כן אני זבח ליהוה
 כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה :
 טז והיה לאות על ידך ולטוטפת בין
 עיניך בי בתוך יד הוציאנו יהוה ממצרים :

מצוה כ"ב
 מצוה כ"ג

מפטירין הרבד אשר רבד ה' אל ירמיהו . בירמיה בסיון
 מ' ק"ה . ימנה . ס' מן :

בומניה מומן לומן : יא ויהי ארי ישאלניך
 יי לארע כנענאי במא דייקיים לך ולאבתיך
 ונתנה לך : יב ותעבר כל פתח ולדך
 קדם יי וכל פתח יולד בעירא די הון לך
 דיכרין תקדיש קדם יי : יג וכל פתח
 בוכרא דחמרא תפרוק באימרא ואם לא
 תפרוק ותנקפיה וכל בוכרא דאנשא בבנך
 תפרוק : יד ויהי ארי ישאלניך בך מה אמר
 למימר מאדא ותימר ליה בתקופ ידא
 אפקנא יי ממצרים מבית עבדותא :
 טז והיה כד אקשי פרעה לשלחותא
 וקטלי יי כל בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא
 דאנשא ועד בוכרא דבעירא על כן אנא
 דבח קדם יי כל פתח ולד דכנא וכל
 בוכרא דבני אפרוק : טז ויהי לאת על
 יך וד תפילין בין עיניך ארי בתקופ יך
 אפקנא יי ממצרים :

והוה

ויהי רש"י

(והו' בייבואך . יש חרבותינו שלמדו ונאלן שלא קדשו ככורות הנולדים כמדבר והאומר שקדשו מפרש ביהו' אס תקיימוהו כמדבר
 יטו ליגש לך ויתקיימוהו ס) : (יא) נשבע לך . (מכילתא) והיכו נשבע לך והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשבעתי לך
 ונתנה לך . (מכילתא) תהא בניך כלו נתנה לך כו כיום ואל תהא בעיניך כירושת אבות : (יב) והעברת . חין והעברת
 אלף לשון הפרשה (מכילתא) וכן הוא חומר (במדבר כז) והעברתם את כללתי לבתו : שגר בהמה . נפל שגרתו חיו ושלתו
 על עתו ולחך הכתוב הוא קדוש בככורה לפטור את הכא חמיו וף שאינו כפל קרוי שגר כמו שגר חליך . חכל זה לא בא אלף ללא
 על הנפל שהיו כפרת כפל פטור רחם . ואלף חף בכור בהמה טמאה כמשמע כל ופירש במקום אחר בקרך וכחתיך . לשון אחר יש
 לפרש והעברת כל פטר רחם בככור אלף הכתוב מדבר : (יג) פטר חמור . ולא פטר שאר בהמה טמאה נזרת הכתוב היא לפיכך
 בכורי מצרים לחמורים . ועוד שישעו את ישראל לביאתן (זין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים) מחמורים טעונים חכפס
 וזוהם של חמורים : הפרה בשל . ניתן של לבסוף ופטר חמור מותר בהמה והנה חולין כד כן : וערפתו . ערש כקופץ
 מחמוריו וסורגו . הוא הפסיד חמורו של כהן לפיכך יפסיד חמורו (מכילתא) : וכל בכור אדם בבניך תפדה . חמס סלעים פדיו
 קוב בתקום אחר : (יד) כי ישאלך בנך מה אמר מה זאת . יש מאר שהא עכסו ויש מאר סכות לאחד זמן כגון זה ולכן (יהושע כב)
 כי יאמר בנך למה עשיתם כן ודברי ראובן : מה זאת . זה תיטק טפס טליו יודע להעתיק שאלתו וסותו ואלו זה ואלו וכו' וקום
 אחד הוא חומר מה העדות והתקום והיושפטים וגו' הרי זאת שאלת כן חכם : דברה תורה כגד חרבה בניס תס רשע וטליו יודע לשאל
 וקאל דרך חכמה : (יז) ולטוטפת . תפילין ועל שם חרבה כתיב קרוין טטפת טט כתיפי שתיס פת באפרוקי שתיס
 (פנהרין ד) ונחם חכרועם (יחזקאל גא) והטף אל דרוס אל חטפו לזך דבור כיוו ולכרון בין עיניך האמורה הפרשה ראשונה
 שהרואה אותם קטורים בין העינים יואר קטו ודבר כו : תפלת פרשת בא

ויהי

יא ויהי ארום ישליך י לארצה דכנענאי היקמא דמיי לך וגו' י
 פתח נולדא בעירא דמשנא אמיה דיהוה לך דברין מקדוש קדם י :
 יג וכל פתח נולדא דמקרא מפרוק באיקרא ואין לא תפרוק ותקוף
 רגוה וכל בוקרא דאישא בדרך (תפרוק) ולא בערך תפרוק בנספא :
 יד ויהי ארום ישליך בך קטר למימר ביה דא מקומה דבוקרייא ומימר ליה בתקוף ידא אפקא יי קומצרים
 פרוקין פבית שעבור עקבייא : טו ורגוה בר אקשי מימרא בייגה לבא דפרעה למיפטרנא נקטל יי של בוקרא
 בארעה דמצינים מן בוקרא דאישא ועד בוקרא דבעירא גיין מן אגא רבא קדם יי כל פתח נולדא דבוקרייא וכל
 בוקרא דברי אפרוק בנספא : טז ויהי לאר תחיק ומפבש על יד שקאלך ונתפילין מן ריטי ערך ארום בתקוף
 גבורת ידא בנספא יי קומצרים :
 ויהי

רשב"ם

עומק פשוט . יהיה לך לזכרון תמיד כאלו כתוב על ידך . כעין שיעני כחותם על לבך : בין עיניך כעין תכטיט זכרתי ואב שרגילין ליתן על
 המלח לכו : את החוקה . חוקת הפסח : (יב) והעברתה . הסירה והמחית ותכהולכהן ויקריבו : שגר . לשון טילוח מן
 הכטן : (יג) תפדה . לאחר שנתקדשו הלויים תחת כל הכור בשנה שנייה שהוקם את המזבח . ולקחת חמשת חמשת שקלים
 אבוגלות ותיכיסדויו מן הדש תפדה כערכך וגו' : (טו) ויהי כי הקסה . כל זה תאמר לבך וכן מוכיח מדכתיב הוליאנו ה' ממצרים .
 כי הקסה כחמה לזנה כל פרעה ו . ישראל חומר לבט הוליאנו וגו' כי תסה לאחיר לישראל פסוק זה מעגמו שילמור מזה לישראל והיה
 לאות על ידכה כי בחוק יד הוליאנו וגו' אלא האב חמר לבנו כן : חסלת בא אל פרעה מיסוד רבינו שמדאל
 ויהי

מכלל יופי

היום : (מימים) . אף על פי שענינו שנה הוא לשון רבים
 כי משפטו ימים שלמים והמימי השנה ששלמו ימי תקופת
 השמש במסבתו וחזור חלילה לפיכך קורא השנה ימים סתם :
 (יב) שגר . ענין שלוח כענין חיובת יעלהו בצאן
 עוליהם דרו' להרגילו הלשון הזה בענין שר' וח כמו שאמר
 שגר אחריו : (יג) (וערפו) . פועל מעורף כלומר
 שהכרות ערפו ופירשו רז' לשמכה אורנו בקופין ממוול'
 ערפו והוא מה שאחזרי הגרון : (טו) (כי הקשה)
 פירוש הקשה רבו והוא
 פועל יוצא :
 (טז) (ולטוטפת) . הוא
 כמו ציץ שקושרין על
 המצח כמו שאמר רבו רבינו
 ז' לולא בטוטפת כשברת
 פרק במה אשדה ופירשו
 כדבריו לגם בשורש טטף
 המצאנו :
 ערשת קלס לי כל בכור ופרשת כי יביאך וגם כלטויי בפרשת שמע
 זכרפת והיה חס שמות שבעה המונות גס' כן אות ולטוטפת דכתיב
 והיו הכבדים האלה אשר אנכי חונן היום וגו' וקשרתם לאות על ידך
 והיו לטוטפות בין עיניך ולכן אמר כתיב גס' שתי הפרשיות האן
 לטוטפת ששם מנות היחוד וזכרון כל המנות ועונשן ושכרן וכל
 מרשי האיומה . וכאן אעירך בדרך קנה על כלל גדול שכתב
 הרמב"ן בטעם זאת המנה :
 כי מיעת היות עבודה זרה בעולם מימיאנוש האלו הדעות

להשתכס ולפנות כאמונה מהם זופרים פעיקר זאומרים כי
 העולם קדמון כחאזכה' וילמרו לא הוא . זמס מכתיבים
 כדיעתו הפרטים אצורו איכה ידע אל וישדעה בעליון . זמס
 שידע כדיעה ומכתיבים בהשגחה וישעו אדם כדגוהים שלאיגויה
 האל כס ואץ עמהם עונש או שכר וילמרו עזא' את הארץ וכאשר
 ירצה האלהים בעדה או בימ' ויעשה עמהם מופת בשני מהגו של
 עולם ופשיעו יתכרר לכל בטול הדעות האלה כלם כי המופת הנפלא
 ימורה שיש לעולם אלוהי מחדש יודע ומשגיח ויכול וכאשר יהיה המופת
 הפואלגור תחלה מפיכביא יתברר ממנו עוד אמיתת הכואה כי
 ידבר אלהים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים ותקיים עש
 זה' התורה הלה ולכן יאמר הכתוב צמופתים למען תדע כי אני ה'
 בקרב הארץ להורות על ההשגחה כי לא עוב אותה למקרים כדעתם
 ואמר למען תדע כי לה' הארץ להורות על הדמוס כי היא שלו שכראה
 מזאין . ואמר בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ להורות על
 היכולת שהוא שליט בכל אין מעכב סידו כי בכל זה היו המצויים
 מכתיבים או מסתפקים והיו אם כן האותות והמופתים הגדולים
 עלים כלמניס באמונת הכורא וכתורה כלה . וכעבור כי הקס'ה
 לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר וזה אותנו
 שבעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו ונעתיק הדבר אל בנינו
 ובנינו לכתיבם ובניהם לקור אחרון וזה שכתוב כל מה שראו עינינו
 באות באותות וצוופתים על דינו ועל כן עינינו ולכתוב אותנו ועד
 על מוונות בתוכנו וזכור זה במינו כבקר וכערכ ומנות דבית
 זכר ליצאת מצרים הכל להיות לנו בכל הדורות עדות צוופתים
 שלא ישכחו ולא יהיה פתרון פה לכופר להכתיב אמונת האלהים
 וכוכת כל המנות שחמין באלהינו וזדה אליו שבראם צמיכית
 אכסנו לעבדו ולשמור מנותין כל הימים :

ס ס ס

ס ס ס

יז ויהי בשלח פרעה את־העם וְלֹא־נָחַם
 אֱלֹהִים דָּרַךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי
 קָרֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פְּנֵי־יָנֵחֵם הָיִם
 בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה וְשָׂבוּ מִצְרַיִם: יח וַיֹּסֵב
 אֱלֹהִים אֶת־הָעַם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף
 וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
 יט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ
 כִּי הִשְׁבִּיעַ הַשֵּׁבִיעַ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
 פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־
 עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: כ וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת
 וַיַּחֲנוּ בְּאֶתְמֹת בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: כא וַיַּהֲרֹק
 הַלֵּךְ לַפְּנֵיהֶם יוֹמָם בַּעֲמוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ
 וּלְלַיְלָה בַּעֲמוּד אֵשׁ לְהַאֲרִיר לָהֶם לְלֶבֶת יוֹמָם
 וּלְלַיְלָה: כב לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הָעָנָן יוֹמָם
 וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַלַּיְלָה לִפְנֵי הָעָם: פ

יז ויהי בשלח פרעה את־העם וְלֹא־נָחַם
 אֱלֹהִים דָּרַךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי
 קָרֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פְּנֵי־יָנֵחֵם הָיִם
 בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה וְשָׂבוּ מִצְרַיִם: יח וַיֹּסֵב
 אֱלֹהִים אֶת־הָעַם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף
 וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
 יט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ
 כִּי הִשְׁבִּיעַ הַשֵּׁבִיעַ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
 פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־
 עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: כ וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת
 וַיַּחֲנוּ בְּאֶתְמֹת בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: כא וַיַּהֲרֹק
 הַלֵּךְ לַפְּנֵיהֶם יוֹמָם בַּעֲמוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ
 וּלְלַיְלָה בַּעֲמוּד אֵשׁ לְהַאֲרִיר לָהֶם לְלֶבֶת יוֹמָם
 וּלְלַיְלָה: כב לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הָעָנָן יוֹמָם
 וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַלַּיְלָה לִפְנֵי הָעָם: פ

וידבר

רשי

בימוא

(יז) ויהי בשלח פרעה - ולא נחם - ונחם כמו (שמות לב) לקחה את־העם - (משליו) כסתהלך תכנה
 אותך (א) : כי קרוב הוא - ונחם לשוט כחותהדרך לנזרים ומדריש הגדה יסרסם : כראותם מלחמה -
 כנון מלחמת (בכורבריד) יירד העמלקי והכנעני וכו' (מכילתא) אם הלכו דרך ישר היו חוזרים ומה אם כשהקיפם דרך עקום אחר
 תכרה להם ומסוכה נזרייה אם הולכים בפשוטה על אחת כנה וכמה - (לפי סדר הכתוב נראה רשימות ומהיפוכים ועיין ברא"ס ובג"א
 י"ז וכ"ג ע"ד) : פן ינחם - יחשבו ויחשבו על שינוי ויתנו לכלאוב (ב) : (יח) ויסב - הפיכך עין הדרך הפשוטה לדרך
 העקומה : ים סוף - כמו ליסוף ויסוף הוא לשון חגם מגדלים בוקים - כמו (שמות ב) ותמס בסוף (ישעיה יט) קנפו וסוף קנולו
 וחמושים - אין חמושים אלא חמושיים : (לפי שהסכתן כמזכר גרים להם שעלו חמושים שאלו היה דרך יישוב לא היו מחמושים להם כל
 מה שריכזים אלא כהרס שעברו וזמקום למקום וכדעתו לקנות סם מה שיצטרך אבל כשהוא פורט למדבר צריך לזמן כל הצורך ובתוכו זה לא
 נכתב כי אם לשכר את האיון שלא תתמה במלחמת עמלק ובמלחמת סיחון ועוג - ועדין מהיכו היו להם כלי עין שהכו ישראל במדבר כנע"י (יט)
 וכן הוא אומר (יהושע א) ואתם תעברו חמושים - וכן תרגמו אונקלוס חזרון כמו (בראשית יד) וירק את חכיבו חריו - דבר אחר
 חמושים אחד חמושה יצאו וארבעה חלקים חתו בטלסת ימי חבלה : (יט) השבעה השביע - השביעם ששיעו לכניהם
 (טבילהא) ולמה לא השביע בני ישראל לדרך כנען חיד כמו שהשביע יעקב - אמר יוסף חיו שליעהיית במצרים והיה ספק בני
 לעשות אבל בני ישראל ירחושו נזרים לעשות לכך השביעם לכשיגלו ויאלו חסם שישאובו (סוטה י) : והעליהם את עצמותיהם וזה אהבם -
 לאחיו השביע כן לאדוני שאף עלמות כל השכטים העלו עיניהם שנאמר אתכם : (כ) ויסעו מסכות - כיום השני שהרי בראשון בלו
 נורעיהם לסוכות : (כא) לנתותם הדרך - נקוד פתח שהיא כמו להנחותם (דברים א) : לראותכם הדרך אשר תלכו בה הוא
 כמו להראותכם (ג) : אף כן להנחותם ע"שליח ומה הוא שליח עמוד הענן והקב"ה שבכבודו ויוליכו לפניכם - ונ"מ את עמוד
 הענן הכין להנחותם על ידו זה"ל ע"י עמוד הענן הם הולכים - עמוד הענן אינו אלא להורותם הדרך : (כב) לא ימיש -
 הקב"ה את עמוד הענן יחם ועמוד האש לילה - עמוד הענן חסלים לעמוד האש ועמוד האש חסלים לעמוד הענן (שבת כג)

ס ס ס

ויהי י' ויהוה כד פטר פרעה ית עמא ולא דבריו י' אויבא ארע פלישתאי ארום קריב הוא ארום אמר י' דלקא ותתון עמא במיתמיהון אחיהון דמינן בקרבא מאתו אלפין גרברין בני חילא משבטא דאפריס קאחרין בתריסין ורומתין וקאמי גיגין נגחתי לנת למיבין גתי פלישתאי וקנין דעברה על גיברת מיכרא בני וגפריה ומצבים תלתין שנין קדם קיצא איתמסרו כידא דפלישתאי וקטליגון היגון תון גרמא יבישיא דאחי ותתון מיכרא בני על ידא דהון קאל נביא בקקעת דורא ואין ותמון דרין ויתלון ויתיבון למצבים י' ית ואתון י' ית עמא אויבא מדבריא דקא דסוף וקל סד עם חמשה טפלין פליקו וגו' י' י' וצפון פשרה ית ארונא דגרימי יוסף בגוויה מן גילוס ותנה מדבר עמיה ארום אוימא אוימי ית בני ישראל למימר מדבר ידבר י' יתכון ויתקון ית גרמי מיכרא עמכון י' כ ונתלו מסכות אתר דאתחפיו בעגני יקרא ושרו באימס דקסטר מדבריא י' כא ואיקר שכינתא בני מיזבר קדמיהון בימקא בעמודא דעגניא לדברותהון בארמא וכליליא תדר עמודא דעגניא מדבריהון למיחשד לדבריו מן ברתיהון ועמודא דאישתא לאתקרא קדמיהון למיעל בימקא וכליליא י' כב לא עדי עמודא דעגניא בימקא ועמודא דאישתא

ירושלמי

ודבר מיכרא בני ית עמא אויבא מדבריא וקא דסוף מונוין בעיבדא טבא פליקו בני ישראל פריקין מארעא דמצבים י' ארום אשבע משבע ית בני ישראל למימר מיזבר ידבר י' יתכון פמימריה וברתמי טבא י' דאחי בסויפי מדבריא י' למתנוו כעלכין בימקא וכליליא י'

ודבר מיכרא בני ית עמא אויבא מדבריא וקא דסוף מונוין בעיבדא טבא פליקו בני ישראל פריקין מארעא דמצבים י' ארום אשבע משבע ית בני ישראל למימר מיזבר ידבר י' יתכון פמימריה וברתמי טבא י' דאחי בסויפי מדבריא י' למתנוו כעלכין בימקא וכליליא י'

ירושלמי

לא תנה פסק י'

באר רחובות דקדוקי רשי

(א) אשוס דכפסוק שאחר זה כתיב ויחם העם דהוא ענין ונחשבה והחם שרשית דלא יתכן כמלת ולא יחם לכן קאמר רבנן ורצה לומר כמלת ולא יחם הוא השרש כה כמו לך נחם וכנלי והחם דכסוף שימושית היא נגזרת מן מלת איתם והיינו ענין הכנה נחם (עד הט גפיהרטזיא) : (ב) באן מדייקרש"י אפכא דלא תטעה לומר החם דכסוף מלת יחם שימושית היא רק שרשית והיינו ענין מחשבות יחם (עד וויברטז"ד דענקין) : (ג) כתבו הודקדקים וספט שינוש הלמ"ד לנקד כשא כזה לשמעון חן כאשר יקרה ותבוא אחר הלמד אות שהיא גם כן כשא ושני שואין בראשית התיבה חי אפשר לבוא או תשתנה שוא הלמ"ד לחירוק כזה לראובן ולפי

רשב"ם

ויהי (י) בשלח פרעה : את העם . ונתכוון הקב"ה להביאם לארץ כנען ולא רצה הקב"ה להנחותם דרך ארץ פלשתים כיתרוב הוא דרך הוא ליכנס מיד בארץ כנען . ולכשיבאו לטורח מלחמת ארץ כנען יתנו ראש וישיבו למצרים . פשוט עשו כוונה פצמים כדכתיב הלא טוב לנו שוב למצרים . כתיב ראש וישיבה מצרימה וגו' . וכרנו את הדנה אשר אכלנו במצרים . לפיכך יוסב את העם דרך המדבר ארץ רחוקה . כדכתיב אחד עשר יום ממצרים וכו' וכו' ארץ כנען . כונו שמוכיח ביחוק שהיה יורד מארץ כנען ללכת דרך ארץ פלשתים לארץ מצרים ופני הרעב עד שאמר לוהקב"ה גור בארץ הזאת : ויש יתקן כנען : (יח) וחמושים . ככלי ויין שהיו תולכים לירש את ארץ כנען כונו שכתוב למעלה ויאמר תעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ כנעני וגו' וכן תעברו חמושים דיהושע : (כא) וה' הולך . מלאך שהיה מוליך לפני ישראל צמוד האש ועמוד הענן ויוחם ולולה : שכתב שפרעה יאמר בורחם הם וירדפו אתה : (כב) לא ימיש . הקב"ה לשון מפעיל ופניו את אחרים . אבל לא יקוץ

מבלל יופי

(יח) ים סוף . כמוליס סוף ור"א פירש כי יודבר מוסך עלמנו ואחר עמו והטעם דרך הנוסד יודכריס סוף כונו הארץ הכרית : (וחמושים) . מענין חמישה ופירושו הגורי חמוש בכליון היא הצלע החמישית וכן פירשו ר"ל שחולכס ויכדו אבנר באחרי החנית אל החמש אמר רבי יוחנן בדופן החמישית מקום שמרה וכבר תלוין בו : (וחמושים) . פועל קל נכחו .

יד א ודבר יהוה אל משה לאמר: ב דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירות בין מנדל ובין הים לפני בעד צפון נכחו תחנו על הים: ג ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגור עליהם המדבר: ד וחוקתי את לב פרעה ודרף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי יצני יהוה ויעשו כן: ה ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לכה פרעה ויעבדניו אל העם ויאמרו מה נאמא עשינו כי ישקחנו את ישראל מעבדנו: ו ויאסר את רכבו ואת עמו לקח עמו: ז ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ו וטקיס ית דתיביה וית עמיה דבר עמיה: ז ודבר שירת מאה רמיקין בחינן וכל דתיבי מצראי ונכרין ממנן על כולהון:

ואחקף

דשי

שגד שלל ישקע זה עולה זה (ד) : (ב) וישבו - לאחוריהם לנד מצרים היו מקרבו כל יום השלישי כדי להטעות את פרעה שיאמר תועים הם בדרך כמו שאמר ואמר פרעה לבני ישראל וגו' : ויחנו לפני פי החירות - (מכילתא) הוא פיתוס ועבדיו נקרא פי החירות על זס פניו פס בני חורין והס פני סלעים נכחים זקופים והגיא סכניה קרוי פי הפלעים : לפני בעל צפון - (מכילתא) הוא נשלו מכל אלהי מצרים כדי להטעותן שיאמרו קשה יראתן ועליו פירש איוב (איוב יב) משניא לגויס ויחסדס : (ג) ואמר פרעה כי שמע זכס אכיס לאחוריהם : לבני ישראל - על בני ישראל - וכו' ילחס לכס על כס (בראשית ב) אצילי אחי הוא אחי עלי (ה) : נבכים הם - כלואים ומסוקים וכלעו שיר"ד כמו (איוב לח) נככים (ההלים פד) כעמק הככא (איוב כח) אככי נהדות : (ו) נבכים הם כלואים הם כמזכיר שחין ודעין לנאת ממנו ולהיכן ילכו : (ד) ואכבדה בפרעה כשהק"ה מתנחם ברשעים שמו מתגדל ונותכד - וכן הוא אומר (יחזקאל לח) וכשטתי אתו וגו' ואת כזה גדלתי והתקדותי ומודעתי וגו' ואומר (תהלים עז) שנה שבר דשתי קשת ואמר קד מדע כיהודי אלהים ואומר (שם ש') נודעה משפט עשה : בפרעה ובכל חילו - הוא התחיל בעבירה וממנו התחילה הטורענות (מכילתא) : ויעשו כן - להגיד שחן שפענו לקול משה ולא אמרו הילך בתקרב אל רדפינו חטא נריכים לכרות חלל אחח אין לנו חלל דכדין עמס (מכילתא) : (ה) ויגד למלך מצרים - איקטורין אלמ עמסם וכיון שהגוינו לשלל ימים שקבעו ליק ולשוב וראו שחין חורין לנצרים כלו והגידו לפרעה כיום רביעי (מכילתא) - זכמתי וכשני רדפי אחריהם - ליל שבעי ירדנו לים - (פ' קדמושה) בעצירת אחרו שירה והוא יום שביעי של פסח - לכן חנוקורין השירה כיום השביעי : ויהפך - עתה עמה שהיה שפרי אתר להס קומונלו חתוק עמי ובהפך לב עבדיו שהרי לשעבר היו חאורים לו יד עמי יהא זה לנו למוקש ועכשוו כהפכו לרדוף אחריהם כשכיל מחונס שהשילוס : מעבדנו - מעבוד אותנו (ז) : (ז) ויאסור את רכבו - הוא כעמנו (מכילתא) : זאת עמנו לקח עמו - עמסם בדכרס (ח) - לקימו ונעלו מחונסו ושלתכוס בואו עמו ואתי לל אתנה עמסם כשאר עמלכס - דרך שאר עמלכס עבדיו קודעין לו בעלתמה ואתי אקדים לפניכס שאמר ופרעה הקריב הקריב עצמו ומהר לפני מילותיו - דרך מלכוס לישול כיון כרזא כמו שיכת' אני אשוי עמכס כחלק שאמר חלק שלל : (י) בחור - נכחריס בחור לזק ימיד כל רכב ורכב שכמנין זה הו בחור : וכל רכב מצרים : ועמסם כל שאר הרכב (מכילתא) ומהיכן היו הכחות הללו אם תאמר עמל מצרים הרי נאמר ציחן כל עמקת מצרים : ואם תאמר עמל ישראל וכל באמר וגם מקננו וכן עמט עמל מי כיו עכירא את דבר ה' עכתיך הו דבי עמטון אונד כשר שחנרס הרת מצרים

דאישתא כלי' לא למדקרא קדם עמא : א זמליל " זוגי : ב מליר עם בני ישראל ויחבבו
 דאחוריהון וישרון קדם פומי חיקתא מרביעתא דאחרי
 בניני בני נשא דבר וגוקרא ועינין פתחו להון הוא צהרא
 דטניס דבני כדול ובני ימא קדם טעיה צפון דמשפת
 כפל טעון דמצרים בגו דמסרין מצרעי חזיר הוא בעל
 צפון מבל טעונת דאשפיר ולא לקא ויתון למסוד ליה וישפתון עתון דאתון שדן לקמליה על גוף ימא :
 ירושלמי
 דתדרין משדון קדם פינדאי חירתא בין כדול ובין ימא
 קדם טעונת צפון פלוקבלה מישרון :
 ירושלמי
 זאמר פרעה על עסק עמא בני ישראל טעון אינון במדקרא
 קבר עליהון טעונת דפעור גודו במדקרא :
 זאתני למלקא :
 עמא ואתהפיד לקא דפרעה ועבדו לביש על עמא ואמרו מה דא עבדנא ארום פטרנא רת ישראל מפלחנא :
 ד נטקיס איהו בפשיה עת ארתמיה גית עמיה דבר עמיה כמלון כפיבין : ז ודבר שירת מאה דרמינין בחירין
 וכל

באר דחובות דקרוקי דשי

ולפי זה קשה לרש"י אף דהא צ"ל דאין לנקוד הלא דכחלת לנחותם הוא כעבור שהגון כחלת לנחותם וגם כ"ה הוא כחול מכל מקום לא
 הו"ל לנקוט כפתח רק כחיריק כדכתיבו לכן קחמר רש"י נקד פתח שהוא כמו להנחותם ור"ה לומר חלת לנחותם תקור מלשון
 הפעיל הוא וחדילת הו"ל כחלת לנחותם רק שפלה ה"ל להקל על הלשון ושמיו החדתה הפתח תחת הלמ"ד
 ספרונה ועל דרך זה לרשותם : (ד) דנה לומר חלו הו"ל כפיכח למ"ד ויש המס במלפנים וזו הו"ל לשון פועל עומד בעצמו
 (דבר עין הו"ל ועל כן נ"ל נטאן) וכו' ח"י מי שהו"ל ברשות עצמו ח"י
 זה לזה אבל עכשיו דכתיב לא יקו"ש המס כחיריק והו"ל לשון הפעיל הק"ה (ע"ה) ה"ל כפיכח למ"ד ויש המס במלפנים וזו הו"ל לשון פועל עומד בעצמו
 ח"י מוכיח להפתיח על מכירושפיר בלמד עד שלא יקענה עליהם : (ה) דה"ל ודאי חן לומר שמו"ל הלמד כחלת לכ"י
 ישראל הוא שמו"ל הכלל מוקם כשימוש ח"ל ויכ"ה משמע דקחמר פרעה ח"ל כפי ישראל מונש ובאמת כחות הפעם לא היו ישראל עוד כמזרים
 כי כבר הלכו ממצרים לכן קחמר רש"י על בני ישראל ור"ה לומר הלמ"ד ת שמו"ל כחוס חלת על דאמר פרעה לעמו על בני ישראל (פון ויעבדו
 דוא ישראל) : (ו) ר"ה לומר בלמ"ל כחוס הוא המורש ככך ש"ל לפיכח עם הגו"ן במוכח כחוס וכמו כחוסים ולפעמים כחולת
 הגו"ן כמו עתק הכחא חף על כי כן עניינם ענין חמד (נפלאין חדר פר חירט) : (ז) דה"ל ודאי חן לומר חלת מעבדכו שם דבר הוא
 (פון אפודי ארבייט) ויכ"ה משמע שעבדו מזרים עם ישראל יסדו ופ"ה והריכ"פ ויעבדו מזרים לשון מוקד הוא (פון ארבייטן חונו) וכאמת המזריים
 לא עבדו כלום : (ח) משום דעבדו לקיטת לא שייבא כי אם בדברים שאין בהם חוס חיים וצ"ל על כחוסים ח"י ליד לאמקו"ן חף החדס דגוסל
 חת

רשב"ם

ענו"ש פיר תורה - לשון פועל - (ג) כחוסים הם * לפניהם כמו גכ"י לתיך שבו חמור של ידעו היכן ילכו כי פיר עליהם יאמרו
 חת דרכם שהיא נוקם כחם שרף ועקרב וקיות רעות גדולות שם מאחריהם - זלפיכך שבו מחקוס שבו חושים סלימם בקנה המדבר ועתה
 ולא כין מודול וכן ה"ל למנות על ה"ל והרי כחוסים ככ"ו ים לפנייהם הרי חן להם נוקוס לנחם לא לפנייהם ולא לחמור - כחוסים - כחוסים
 כחכ"י ה"ל שלפניהם - כדכתיב הכחת עד כחיים - חכ"י חרות - (ה) כי ברח העם - מתוך ששבו לחמור : מעבדכו - חטף
 קמך - ועבדו חותנו - וכן נשמרו חת הסבוכה - כחכל האם - כחכלטא למס לשונות : (ז) דכבכפור רכב חסות חמור
 חת

מכלל יופי

יד (ב) (נכחו) - ענינו
 נגד ועומרה - לבני ישראל - בעבור בני
 (ג) (נכחם) - דחשוק - ישראל כמו חמור לו :
 כמקום חולם ענין כלבול :
 (סג) - דאזא יוצא בחבדיו ואינו בורד ופירשו כאלו חמור
 סגור עליהם הדרד שלא יוכלו לעבור : (ד) (לבפועה)
 צרי אף על פי שהוא במקף לפי שאינו סמוך למרה ועוד
 ולמלה כליעיל ביאן ישוב סגור ק"ל : (ו) (זיאסוד)
 האלף נחה בשוא לבדו : (ז) (בחור) - האר לרכב -
 זשלישים

לראתם עוד עד-עולם : יד יהנה ילחם
 שלישי לכם ואתם תחרשון : פ טו ויאמר
 יהנה אל-משה מה-תצעק אלי דבר אל-
 בני-ישראל ויסעו : טז ואמה הרם את-
 מטה ונסה את-ידך על-הים ובקעהו ויבאו
 בני-ישראל בתוך הים ביבשה : יז ואני
 הנני מחזק את-לב מצרים ויבאו אחריהם
 ואקבדה בפרעה ובכל-חילו ברכבו ובפרשיו :
 יח וידעו מצרים כי-אני יהנה בהקבדי
 בפרעה ברכבו ובפרשיו : יט ויסע מלאך
 האלהים הה'ך לפני מחנה ישראל וילך
 מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד
 מאחריהם : כ ויבא בין מחנה מצרים
 ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר
 את הלילה ולא קרב זה אל-זה כל-הלילה :
 כא ויש משה את-ידו על-הים וילך
 ויהנה את-הים ברוח קדים ענה כל-הלילה
 ויגשם את-הים לתרבה ויבקעו המים :
 כב ויבאו בני-ישראל בתוך הים ביבשה
 והמים

וימא-דין לא תוספון למחויחון עוד עד-
 עלמא : יד יי ייגח לכון-קרב ואתון
 תשתקון : טו ויאמר יי למשה קבל-ית
 צלותך מליל עם-בני-ישראל ויטלון :
 טז ואת טול ית-חושךך וארים ית-ידך
 על-ימא ובקעהו ויעלון בני-ישראל בגו
 ימא ביבשתא : יז ואנא הא-אנא מתקיף
 ית-לבא דמצראי ויעלון בתרהון ואתקור
 בפרעה ובכל-משרתיה ברתיכיה
 ובפרשוהי : יח וידעון מצראי ארי-אנא
 יי באתקרותי בפרעה ברתיכיה ובפרשוהי :
 יט ונטל מלאכא דיי דמדבר קדם-
 משריתא דישראל ואול מבתריהון ונטל
 עמודא דעננא מן קדמיהון ושקא מבתריהון :
 כ ועאל בין משריתא דמצראי ובין
 משריתא דישראל ונהה עננא וקבלא
 למצראי ולישראל נהה כל-ליליא וכל-א
 אתקרבו דין לנת דין כל-ליליא : כא וארים
 משה ית-ידיה על-ימא ודבר יי ית-ימא
 ברוח קידומא תקיף כל-ליליא וישו ית-
 וימא ליבשתא ואתבניו מיא : כב ויאלו בני-ישראל בגו ימא ביבשתא ומיא דהון

דשי

שורין

את מצרים גו' - השריתם אותם אלו אלל הים - הים הוא שריתם אותם ולא תוסיפו עוד : (ד) ירחם לכם -
 תיבוכם - וכו' ה' נלחם לכם - וכן (איוב) אם נלחם יבון (יה) - וקאש דרלי : וכן (שופטים) ה' אתם
 תיבוכם : (טו) מה תצעק אלי - למדנו שזה חסד עומד ומתפלל - איור לוקס"ה לא עת עתה להריך ספלה סיסריל
 בת ייגח : ד' ויהי תעורר עלי הדבר תלוי ולא עלך כמו שאתה להלן (ישעיהו) על בני ועל פעל דיתמו : דבר אל בני
 ישראל ויסעו : (מכילת) אין להם אל לא יסע עין הים עומד בפניהם כדל' ונות חכותיהם וסס והאמונה שהיו בני ישראל לקרבו
 ליהם : (יש) ויקר מאחריהם - להכדיל בין חסד מצרים וכו' חסד ישראל ולקבל חסד וכלי סדרות של מצרים - כל
 חסד הוא איתר חסדן ה' וכן תלך הלויים אין אליהם בכל מקום אלל דין תלמד שהיו ישראל נהניו בדין באתה ענה אם להנלח
 להסד נס חסד : (כ) ויבא בין מחנה מצרים - תשל למלך סדרך וסנו סהלך לפניו - כאלו שטים לשכות בטי' חלבוותן
 לחתיו - כל וחסד חסדיו כסנו לפניו - כלי לסטים לפניו וחלום חסדיו כסנו על זרועו ונלחם בהם : כך (הושע) חסד
 תגבתי לחסדים קחם על זרועותי : ויסע עמוד הענן - כמשה שהשלים עמוד הענן את המטה לעמוד חסד : ויבגתלוק סנו
 בגו

והמים להם חוקה מימינם ומשמאלם :
 כג וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס
 פרעה רכבו ופרשיו אל תוך הים : כד ויהי
 באשמורת הבקר וישקף יהוה אל מחנה
 מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מהנה
 מצרים : כה ויסר את אפן מרכבתיו
 וינהגו בכבדת ויאמר מצרים אנוסה מפני
 רביעי ישראל כי יהוה נלחם להם במצרים : פ
 כו ויאמר יהוה אל משה נסה את ידך
 על הים וישבו המים על מצרים על
 רכבו ועל פרשיו : כז ויש משה את ידו
 על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו
 ומצרים נסים לקראתו וינער יהוה את
 מצרים בתוך הים : כח וישבו המים ויכסו
 את הרכב ואת הפרשים לכל תיל פרעה
 הבאים אחריהם בים לאישאר בהם עד
 אהר : כט ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך
 הים והמים להם חוקה מימינם ומשמאלם :
 ל ויושע יהוה ביום ההוא את ישראל

שורין מימינהו ומשמאלהו : כג וירדפו
 מצראי ועאלו בתריהו כל סוסות פרעה
 רתיבותי ופרשוהי לגו ימא : כד והיה
 במשרת צפרא ואסתכיו למשריתא דמצראי
 בעמודא דאשתא ועננא ושגיש ית משריתא
 דמצראי : כה ואעדי ית זלגלי רתיביהו
 ומדברין להו בתקוף ואמרו מצראי נערוק
 מן קדם ישראל ארי דא היא גבורתא
 די דיעבר להו קרבין במצרים : כז ואמר
 יי למשה ארים ית ידך על ימא ויתובן
 מיא על מצראי על רתיביהו ועל פרשיהו :
 כח וארים משה ית ידיה על ימא וקב
 ימא לעידן צפרא לתקפיה ומצראי ערקין
 לקדמותיה ושניק יי ית מצראי בגו ימא :
 כח וקבו מיא וקפו ית רתיביא ורת
 פרשיא לכל משרית פרעה דעלו בתריהו
 בימא לא איששתאר בהו עד דהר : כט ובני
 ישראל הלכו ביבשתא בגו ימא ומיא להו
 שורין מימינהו ומשמאלהו : ל ופרק יי

מיד

רשי

ביומא

גנה כד רוחו הקשה כיום חמים : ויבקעו המים . כל חיים שבעולם (מכילתא א) (וי) : (כג) כל סוס פרעה . וכי סוס
 אחד היה יגידו חזין כולם חזיין לפני העקום אל אכסום אחד : (כד) באשמורת הבקר . (ברכות ב) שלשת חלקי הלילה ויין
 אשמונה וחמשה עשר ויבקר קויה אשורת הכקר . ולומר חזי לפי הכלילה חזוק למשורות שיר של מלתי המרת כת אחר כת לג' חלקים
 לכך הריו אשמות ויבקר רגם אקלום וטרת : וישקף . איכט כלומר פנה אליהם להשחיתם . ותרנונו ואסתכיו אף הוא לשון
 הסטה כמו (במדבר כג) סדה ימים חקל סכיתא : בעמודא שוענן . עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט ועמוד אש מרת יחו
 גלתי מושיהם ושמדית (מכילתא) : ויהם . לשון עובדה אשורית יסון כל"עו כרכסם טל סנניות שלהם . ואניכו בספקי רכי
 אלי גו בגו סג רכי ימיה גלגלי כל תקום סנאחי בי ויהוה הרעשת קול הוא זה אכלכלן (שבואר א) וירעם ה' כקול גדול על כלפתים
 ויהוים : (כה) ויסר את אופן מרכבתיו . עוכה האש אשרו הגלגלים ומרכבות כנדרות והיושבים בהם נעים ואיכריהם
 חתמרקין : וינהגו בכבדות . כהנהגה שהיא כבדה וקשה להם כמדה שמדדו ויכסד לכו הוא ועבריו חף כחו וינהגו בכבדות :
 נלחם להם במצרים . כעניינם . דבר אחר כעניינם בדרך חזרים . סכסס שחלו לוקים על הים כן לוקים אותם שנשחרו כעניינם :
 (כו) וישבו המים . מקומים ועמודים כחיתה יוכו למקומום ויכסו על עזרים : (כז) לפנות בקר . לעית שהבקר פונה
 לכה ראינו . לתקף אשמו : נסים לקראתו . סנייח ונומים ויטורפים ורעין לקראת חיים : וינער ה' . כאדם
 שנעדר חג הקדירה והסך העליון לעטה והתחתון למעלה כך היו עולין וירדו ונשתברין בים ופתן הק"ה כהן חיות לקכל הייסורין .
 וינער

בשריו דמו חלת מאה מילין מימניהון ומשקמא להון :
 רמיכו ופרשו לגו ימא : כד ונתת במטרה צפרא
 בעינא דאמינו חילי מרוקא לשבתא ואוריך ברגו עלי
 בשריהון דמצרא בעמודא דאישתא למירמי עליהון
 גוקרין דאישא ובעמודא בעגנא למרמא עליהון ברדן
 ושקמס נת משרית מצרא : כה ונסר נת גלגלי
 רידנותיה דפרעה והו מדברין יתהון בקשיו ונתנו סתלקין
 ושרין מן בתניהון וצמרר מצרא אלן לאלן גערוק מן
 עמא בית ישראל ארום מימרא בן יהוא דמגית קהון
 קרבין במצרא : כו ואמר למשה ארבן נת ידך על
 ימא ויתרבו מין על מצרא וגו : כז וארבן משה נת
 ידו על ימא ונתב ימא לעיניו צפרא לתקפיה ומצרא
 ערקין כל קביל גלוי ועלים : ית מצרא בגו ימא דלא
 ימרתון המיצעיה מן גלגל דמקלון פירענות דמשפלקת
 להון : כח ונתב גלגלי ימא וחסרון רמיכיה וגו :
 ושרין בעמניהון ומשקמא להון : ל ופרק ושניב ביומא ההוא נת ישראל מן ידיון דמצרא וחסרון ישראל נת

כג ורדפי מצרא ועלו מן בתניהון כל סקנות פרעה
 ירושלמי
 ונתה בעיניו צפרא ואריק מימרא בן על משירנותיהון
 דמצבים ורמא עליהון נפסא ואשתא ואבני ברדא ושעמס
 נת משירנותיהון דמצבים :
 ופכק נת גלגלי רידנותיהון ונתנו מדברין להון גריבו מן
 בתניהון איתתהון דמולימתא מימנו גננו לגלגלי חורר
 גלגליא ורידותא למינתנו גננו למזליתא ורמין על ימא
 ענין מצרא ואמרו אילין לאילין גערוק מן קדם עמא
 דבני ישראל ארום דין הוא מימרא בן יהוא עבד להון
 גינחגי קרבניהון עד בתנו יתבין גבו במצבים :
 וארבן משה נת ידו על ימא ונתב ימא לעיניו צפרא
 לאתריה :

רש"י

ויבער ושניק הוא לשון טרוף כלשון ארמי והרכה יש כוודרשי אגדה : (כח) ויכסו את דהרבב לכל חיל פרעה . כן דרך המקראות
 לכתוב למ"ד יתירה כמו לכל כליו תעשה נחשת . וכן לכל כלי המסכן לכל עבודתו ויתדותם ויתריהם לכל כליהם ואינה אלא תקון לשון :
 (ל) וירא ישראל את מצרים מות : שפלטן היס על שפתו כדי שלא יאמרו ישראל כשם שאנו עולים מנדר זה כך הם עולים מנדר אחר
 רמוק

באר רחובות דקדוקי רש"י

(פון) איירענט וועגן) ושפיר קא מכתב להו : (יב) אין למרז דהוכח רש"י הוא מולא כתיב ויבקע לשון יחיד אלא כתיב ויבקעו לשון
 רבים ושמע כל מים שבעולם הרי קחמר רש"י בעלמורכרס כנא קמא כד"ה מי כתיב מים כבעו דתיבת מים לא נמלא כסוס וקוקס כי
 אס כלשון רבים ואס כן מנדר הדין הוא ליכתב ויבקעו לשון רבים לכן נראה לי לומר דהוכח רש"י מדכתיב ויבקעו המים כה"א ידעיה אס כן
 כל

רשב"ס

קדים . כדרך ארץ עשה הקב"ה שהרוח מייבש ומוקריח את הנהרות : (כד) בעמוד אש וכענן . סקולות של ברד ואש וסתלקפת
 וענן . כדכתיב וירעם ה' בקול גדול ויהומם : ויהם . מהואת קול : (כה) ויסר את אופן מרכבותיו . כשראו מנרים שנתת ממנו
 היו טורחים את אופני העגלות להטותם אחריהם כדי לגום ולברוח אחר ולא יוכלו אלא היו מנהגים ומנשים אותם לפנות לאחור
 סכדות וקושי גדול כי היו העגלות והרכב מרובות זו לפני זו . ולמה היו עושים כך לפי שאמרו מנרים אנוסה מפני ישראל כי ה"אכלתם
 להם עתה בנו מנורים : (כו) נעה את ידך . כשעברו ישראל על שפת היס מיעבר לים : (כז) ומנרים נסים לקראתו :
 כשהיו הנסים אופני מרכבותם לגום פגעם היס קודם שנהפכו לגמרי וכא להם היס לקר' פניהם : (כט) וכני ישראל כבר בלכו
 ביבשה בתוך היס : (ל) וירא ישראל אשר על שפת היס את מנורים ומטועים מים : על שפת היס כשהיו ישראל על שפת
 היס

מכלל יופי

(כד) (כאשמורת הבקר) . ענין החערה וההקצה
 לשמירת העתים ואמרו ר"ל שלשה משמרות היו הלילה .
 (ויוזם) . מפעלי הכפל ומפני שהמלה מלעיל שב החולם
 לקמן חסר ואע"פ שהוא מעומד בקמץ גדול ובהפסק
 ישוב לחולם כמו ברוק גיזם שמואל בכ"ב : (כה) (גלחם

להם) . בעבורם : (כו) (לפנות בקר) .
 כשהבקר פונה ובא : (לאיהגו) . שם ענין חווק :
 וינער . כלכלס ונערס והולכים אל פועק עי פים . אוהא
 מענין נעקה כטעם נערו כגורי האריות שהיו צועקים
 כראותם בא עליהם מי היס :

א. ב. כ. ג. ד.

שמות יד טו בשלח

אונקלוס

מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵאֵת
עַל־שַׁפַּת הַיָּם : לֹא וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיֵּרָאוּ
הָעָם אֶת־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ בְּיַהֲרֹה וּבְמִשְׁרָה
עֲבָדוּ : פ

בְּיוֹמָא הַהוּא יִתְּיִשְׂרָאֵל מִיַּד דְּמִצְרַיִם
וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יִתְּמִצְרַיִם מִיַּתִּין עַל־כִּיף
וַיֵּמָא : לֹא וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יִתְּנִבְרַח־יִתְּנָא
רַבְתָּא דְעֵבֶר וַיִּבְמִצְרַיִם וַדְחִילוּ עִמָּא מִן־
קִדְסֵי וַחֲמִינוּ בְּמִימְרֵא־דֵי וּבְנִבְיֵאוֹתֵי־
מֹשֶׁה עֲבָדֵיהּ : א בְּכֵן שִׁבַח־מִשְׁרָה וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל יִתְּתוּשְׁבַחְתָּא הָדָא קִדְסֵי וַיֹּאמְרוּ
לְמִימְרֵי נִשְׁבַּח־וְנוֹדֵי קִדְסֵי אֲדִי־אֲתִנָּא עַל־
גִּיּוֹתֵינָא וַיִּיאֹתָא דֵי לִיהִּי הוּא סוּסֵיָא וְרַבְבֵי
שְׂרֵי בִימָא : ב תּוֹקְפֵי וְתוּשְׁבַחְתֵּי דְחִילָא־
וַיֹּאמְרוּ בְּמִימְרֵיהֶּן לִי לְפָרִיק דִּין אֱלֹהֵי וַאֲבָגֵי־לִיהִּי מִקְדָּשׁ אֱלֹהָא דְאַבְרָהָם וַאֲפִלְחֵי־

טו

אִזּוּ יִשִּׁיר־מִשְׁרָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה
לַיהוָה כִּי־גָאָה גָאָה סוּס וְרַבְבּוֹ רַמָּה בָּיָם :
ב עָצוּ וּזְמַרְתֶּם יְהוָה לִי וְהִי־לִי לִישׁוּעָה וְהָאֵלֵי
וַאֲנֹהוּ

קדמויה

רשי

רחוק מחנו וירדפו אחרנו : (לא) את היד הגדולה . את הנבורה הגדולה שעשתה ידו של הק"ה . והרכה לשונות נופלין על ל' יד וכו' ל' יד
ממש הן והמפרש יתקן הלשון אחר ענין הדבור : (א) או ישיר משה . או כזרחא הנס עלה בלבו שיסיר שירה . וכן (יהושע) או ידבר יהושע .
וכן (מלכים א') וכית יעשה לבת פרעה חשכ בלבו שייעשה לה . אף כחן ישיר אמר לו לבו שיסיר . וכן עשה ויחמרו לאמר אשירה לה .
וכן ביהושע כשראה הנס אמר לו לבו שיידבר וכן עשה ויאמר לעיני פלנישאל . וכן שירת הבאר שפתח בה או ישיר ישראל פי' אחריו עלי באר
ענו לה : (מלכים א') או יבנה שלמה כמה פירשו בו חכמי ישראל שכתב לכנות ול' בנה למדנו שהיו ד' על שם המלכה כאשר זהו ליישב
פשוטו . אבל מדרשו אמרו ד"ל מכלן רמו לתחיית המתים מן התורה . וכן ככלן חוק משל שלמה שפירשו בו בקש לכנות ולא בנה ואין לומר
וליישכל' הזה כאשר דברים הנכתבים בלשון עתיד וכן ע"ד כגון (איוב א) ככה יעשה חיוב (במדבר ט) על פיה יאמרו . ויש אשר ישכון
בעגן . לפי שהן דבר ההווה תמיד ומפלו בו סין ל' עתיד סין ל' עבר אבל זה שלא היה אלא לשמה חינו יכול ליישבו בלשון הזה (ג) : כי
גאה גאה . כתר גומו . (ד"ל) לא הכפל לומר שעשה דבר ש"ל לכ' לעשות כשהוא נלחם בחבירו וזו נכר עליו ויפילו מן הכסוס והסוס
ורכבו רמה כים וכל ש"ל לעשות על ידי זולתו וכל בו לשון גלות כמו כי גלות עשה וכן כל השירה תמלא כפולה עיו חזרת יחיה לי לישועה
ה' חיש מלחמה ה' שמו וכן כולם כר"ט יישן) . דבר אחר כי גאה גאה . על כל השירות וכל מה שאקלם בו עודי יש תוספת ולא כדעת
מלך כשר ודס שוקלסין אותו ואין בו . סוס ורוכבו . שניהם קשורים זה בזה והמים מעלין אותו ויורדין לעומק ואינו נסרדין . רכבה .
השליך וכן (דניאל ג') ורמו לנו איתן נורא . ומדרש אגדה כתוב אחד חומר רמס וכתוב אחד חומר ירה תלמד שהיו עולין לרום ויורדין
לתהום כמו (איוב לח) מי יירה אכן פכתה . מלמעלה למטה (י"ד) : (ב) ענין וזמרתן ירה . אונקלוס תרגם תוקפי ותושבחת עיו
למו עיו כשורק וזמרת כמו וזמרתיו ולתי תמה על לשון המוקדא שאין לך כמוהו כקודמו כמקרא אלא כג' מקויות שהיא סמוך אלל חזרת
וכל שאר מקויות נקוד שורק (ירמיה יו) ה' עיו ימעזי (תהלים נט) עזי חליך אשמורה . וכן כל תיבה שת שתי אותיות הנקודה מלא פוס
כשהיא חזרת כאות שלישית ואין השניה בסוף כחטף הראשונה נקודה בשורק . כגון עז עז רוק רוקי חק חקי על עלו יסור עולו כל
כלו ושלשים על כלו ואלו ג' עיו וזמרת של כלן ושל ישעיה ושל תהלים נקודים כחטף קוד . ועוד אין כאלה דמיהם כתוב וזמרתיו אלא
וזמרת וכולם סמוך להם ויהיו לי לישועה . לכך חזי חוקר לישם לשון המוקדא שאין עיו כמו עזי ולא וזמרת כמו וזמרתיו אלא עזי שם דבר הוא
כמו (שם קכג) היושבי בשמים (עובד ירה) שוכני כמנוי סלע (דברים לג) שוכני סנה . וזהו השבח עיו וזמרתיו הוא היה לי לישועה
וזמרת דכוק הוא לתיבת השם כמו (שופטים ה) לעזרת השם (ישעיה ט) בעברת ה' (קהלה ג) על דברת בני האדם . ולשון וזמרת
לשון (ויקרא כה) לא תזמור (ישעיה כה) וזמיר עריצים לשון כיסוח ובריתיה עזו ונקותו של חלמיטו היה לנו לישועה . ואל תתקם על לשון
ויהי שלא באמר היה שיש לנו מקראות מדברים בלשון זה והן דוגמתו (מלכים ו) את קירות הבית סביב לויכל ולדבור ויעש'ללעות סביב
היה לו לומר עשה ללעות סביב . וכן (בדברי הימים ב') וכל ישראל היושבים בערויבודה וימלך עליהם רחבעם היה לו לומר מלך עליהם
רחבעם (במדבר יד) מכלתי יכולת ה' וישחטם היה לו לומר שחטם (שם) והאנשים אשר שלח משה וגו' וימותו ונתנו היה לו לומר
(שמות ט) ואשר לא שם לבו אל דברה' ויעוזה היה לו לומר עזב (טו) : וז' אלי . ככדוד נגלה עליהם והיו מראין אותו
כאנכעראתה שפחה על היס מה שלא ראו כנאים : ואגוהו : אונקלוס תרגם לשון טה (ישעיה לב) טה שאק . (שם טח)

לנו

וחמון ישראל נח נכורת ירא תקיפתא די עבד יי בה ניסין

ירושלמי

בכו שבח משה וכו' ישראל ית שבח שירתא דהא קדם
וואמרין למימר נודי ונשבח קדם יי דהוא רם על
רמני ומתנאי על גינתנאי וכל מן דמתנאיה קדמויה הוא
במיקריה מתקבע מניה סופוון ורנכיהון על דאיתנאיה
ורקפו קמר עמא דבית ישראל קמא וקבע עתהון
במא דסוף :

תקפא נרוב תושבחה דחיל כל עלמא יי אמר במיקריה
והנה לו לפרוק מן ידי אימקתא הווי ינקא מרמיון
באצבעתהון לאצבעתהון ואמרין להון דין הוא אכנו דתנה
מעק לו דבש מן ביקא וקשח ימו מן שמיר טקרא ענין
בני ישראל ואמר דין לדיו דין הוא אלהו ונשבח ימיה
אלהא דצקתון ונרוקמה ימיה :

מצדאי מיתין ולא מיתין דמאין על גיף עמא : לא
במצבון ודחילו עמא מן קדם יי וחימוני בשום מיקרא
דיי ונכונותיה דמשה עבדיה : א הא בכו שבח משה
וכני ישראל ית שבח שירתא דהא קדם יי ואמרין למימר
נודי ונשבח קדם יי קמא דמתנאי על גינתנאי ומתנאל
על מנתנאי כל מצא דמתנאי קדמויה הוא במיקריה פדע
מניה על די אודי פרעה בשיעא קדם יי ואתנאל בלקביה
הרבך קמר עמא בני ישראל סופוון ורנכיהון קמא וקבע
עתהון במא דסוף : ב התקפו וכו' תושבחהו דחיל
על כל עלמא יי אמר במיקריה ונהה לי אלהא פרוק מן
חדי אימהון ותוון ונקא מתוון באצבעתהון לאצבעתהון
ואמרין דין הוא אלהו בתנה מוניק לו דוקשא מן ביקא
וקשח מן שמיר טקרא בעיבו דאימו גפון לאנפי קרא
גילבו ושקמו ימו מקו וקשבר מלאקא ומסחי ימו ומלפף
ימו וקרוו בשבמניה : אלהא דצקתון ונרוקמה ימיה :

אמרין

באר רחובות דקדוקי רשיי

כל מים שבעולם כמשמע כי כולם ידועים הם אלו ליושבי מדינה זו ואלו ליושבי מדינה זו : (ג) דקשה לרשיי קושית הנמרא משום דמלת אז לשון
קודם הוא הו' למכתב גס כן שר בלשון עבר לכן קאמר כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה ורצה לומר דמליכו לפעמים שהיו ד' לאו דוקא ללשון
עמיד ממש הוא משמש רק ה' וד' משמש גס כן על ענין המחשבה אז (ד) עין מאל וויאל ער הט גזעין דו' נס) ישיר (הט ער גדאנקין נהאט לו
זינגין) וכן אז ידבר וכו' וזה שמסיים שהיו ד' על המחשבה : אבל לדעת הנמרא דרמו לתמיית המתים היו ד' במלת ישיר סיוון לעתיד
ממש הוא שיקום עשה וישיר . וזה דקאמר עור וזין לומר ולישב הלשון הזה וכו' ורצה לומר משום דמליכו כמקרא כאשר רוצה לדבר כדבר
הרגיל להיות ככל עת ותימיד אז נדרך המקרא לכתבהו בלשון עתיד כמו ככה יעשה חיוב (אזו פלעגט חיוב לו טאן אלי לייט) ואס כן
גס כאן דילמא היו ד' היא להורות לשון הנה על זה קאמר דחין ליטבו כלשון הנה (ער פלעגט אלי לייט אזויאזו זינגו) כי שירה זו
לא היתה כיוצא לשעה וביינו בשעת קרועת הים : (ד) דהא ודאי חין לפרש מלת רמה בפשוטו ענין התרוממות למעלה
שהיו מנד הטבע לטבוע למטה אלא ודאי מלת רמה ענין השלכה הוא (גווארמן) אבל לדעת מדרש חנה דעולים ויורדים מלת רמה לא
זוה מענין התרוממות דלמעלה למטה : (טו) כענין ראית דמלת עזי ב' וד' בסוף מורה היו ד' על הכינוי (מיון שטארקייט) ומלת
ומרת בתי' וכסוף מורה התי' על ענין הדביקות (חיון פר שני דונג מן גאט) לפי זה סותר החיבור הפסוק בעלמון כי חין החיבור סובל

דק

רשב"ם

הים ראו מיד את הים שכ על פני המזרים וטבעו בתוכו וזה עיקר פשוטו . ובענין זה פרשתי (כבראשונה) וישמענו את קול' אלהים
מתהלך בנג לרוח היום : (א) ויחמינו ביי' . שאף כמדבר לא ימותו כרעב : (א) גאה גאה . נחון מלחמה קורין
גאות כחיה מקומות השכ גמול על גאים . בית גאים יסח ה' . הגחלים ואחומסים בגאות רשע ידלק עני . רעה כים .
תרגום של השליך . וכן רומי קסת : (ב) עזי ומרת יי . עזי ומרת שכן ישראל יי והוא היה לי ליטועה . עזי חטף קמן ווי' ד יתירה
כמו רכתי בגוים . היושבי בשמים . שכני כמגני הסלי . אבל עזי חלקך אשמורה . פירושו עזי שלו . ומרת כמו ושכורת ולא
מיון

מכלל יופי

בלשון ישמעאל : (ורוכבו) . אינו יוצא בפעולה אל אחר
כי הוא פועל עומד ופירושו רוכב בו או עליו : (ב) (עזי) .
בקמץ חטף והוא אש : (וזמרת) . ענין שיר ושבת וחסך
יוד המדבר ומשפטו וזמרתו והראיה שהירש קמוצה ואלו
היתה המלה סמוכה היתה פתוחה כמו עמוסה וזמרת
נבלך וראיה גדולה וזהו טהקמץ הענין כי לכנוי
הוא

(לא) (את היר) . כמו ויכלרתו :
ויאמינו בה' . כל חמונה שאמריה ב' ת היא כטעם כטחון
על העתיד כמו יען לא האמנתם כיו שאמריה למ' ד'
היא החמונה על מה שיספר ביום ההוא כמו וכן לא יאמינו לי :
טו (א) (אנישיר) . כתב ראב"ע משפט לשון הקדש
לאמר לשון עתיד החת עבר עם מלת אוזכנה

ג אמרו בני ישראל יי ויקרא עבדך קרבינו בכל בר
 ודר קנבע גבורתיה לעמיה בית ישראל יי שמה בשמה
 בן גבורתיה יהי שמה מרדך לעלמי עלמיני
 ד ארפתיו דפרעה וחילותיה שרא בקא שיפר
 עולמי וברוי קמא וטמע ירחוון בקמא דסרף
 ה תחומיה בסון עליוהו נתת ושקעו במצולתיה
 בקמא אימון הי קאבאנא ו ימינד יי מה משבחה
 היא בחילא ימינד יי תכרית בעל דכביהו דעמד דמימינ
 לקובלהו

יי בקר שכונתיה הוא דעבד לבון נצחתי קרבינו בכל בר
 ודר סודע גבורתיה לעמא בית ישראל יי שמו מי בשמה
 בן גבורתיה יהי שמה משבח לעלמי עלמיני
 דתיכוי דפרעה וחילותיה קשת עליוהו גירין בקמא שיפר
 עולמי וברוי קמא וטמע בקמא דסרף
 מה משבחה היא בחילא ימינד יי דרעע קבצא שורי
 בעלי דכביהו דעמד

באר החובות דקרוקי רשי

לאיתכן כאן לכן הולך לפרש דזה הוא ענין השלכה כתרנונו שר
 של תקנה והלא וולת אשתדאה כתרנוס היא בתי אחר
 משמעת במקום יתפעל ורצה לומר כי כן דין לשון התפעל
 ולפי זה שדי ואשתדאה הכל ענין אחד הם : (יז) מה דקאמרין דאמנעית יתירה כזה מסכים רש"י לדעת חכמי נרפתים באמרם
 שנמלא שרשים מן שתי איתיות לחוד ולדברו כמלת יכסיומו הוא השורש קס והיו דאמנעית יתירה חבל לדעת רוב המוקדקים דאין נמלאים
 שרשים רק בעלי של איתיות גם כמלת יכסיומו הוא השורש כסה והיו דאמנעית היא תמורת ה"א השורש כרין כל שורש שסופה
 ה"א והי חילת ירכיון וריוון כי גם כהם הוא השורש קכה קוח : ומה שכתב עוד והיו דראשונה וכו' ימאסוס דכוונת המאמר על לשון
 עב טבעי (זא זיון וואדין פרוכאין) והיאך
 כדעקין עלזה קאמר וי"ד ראשונה משמעה לשון עתיד כך פרשה ורצה לומר מלת יכסיומו נתינת טעם הוא למלת טבעי
 בים סוף (זא זיון דאחוס פרוכאין) יכסיון כדו שחרו במים יכסו עליהם (דזא זיא וואזיר וועדין כדעקין) : (יח) משום דתנועת
 בוי"ו חולס סיוון כסתרים הוא כנוי תכלעמו ואס' כן גם כאן יכסיומו בוי"ו חולס יחעי ליה על זה קאמר שאין לו דונה במקרא כקודתו
 נר"ל אין לו דונה להיות כחוד החלפוס אלא דרכו להיות נקוד בחולס רק שכתב חלפוס ח"י ח"פכא החולס חלפוס : והואיל שאתא לידן אודיעך
 ואכ"ך דברי הרשב"ס ו"ל יכסיומו היה ללומר אך בשביל א"ר הראשון גם א"ר השני וכו' פירושו כי נקודת חלפוס תקרא אלא חלף
 נכתב חלף הוי"ו כ"ס הר"ד ק"כ כך קבלנו קריאת האות מפי ח"ש וברדף כאלו פתוב אובדדף לזה כיון הרשב"ס בשביל א"ר הראשון
 ורצה לומר בשביל שהיו דאמר הסוף היא בחלפוס והיינו הכרת א"ר גם א"ר השני רצה לומר גם המס היא בחלפוס והיינו הכרת א"ר
 לפי זה לא בא לתרץ רק קושי רש"י כמלת יכסיומו :
 כתבו

רשבים

מיון • וכן תספור שערות כשרי • כפילו של ראש הכסוף ורוח על כפי יחליף תספור שערות הרוח כשרי • וכן תירגס רב יוסף
 תכלה שלכו ביתא בשרי • הרי זמרת חסר • כמו שזכרת ושערה • ואמרו (ואיפוא) • כמו הנוב והמעונגת • דמיתית בת
 ליון • ואינו לשון נוה (משלח) כי כפל סיפוי זוכית • ואיזומנכו • ואמרו שניהם לשון כיבוד לה"ה : (ג) ה' שמו • נודע ה' משמט
 עשה : (ד) ירם בים • כמו וירוי המורים • דרך והסליך : (ה) יכסיון • יכסיון היה לו לומר אך בשביל או הראשון או
 (הראשון) גם השני • וכן מוצאין וזכאין • היה לו לומר מציאין • מן כל מבוא • או מן קס • מקום • מן לן • מלון •
 חכל בעולות מוצאין אחר מוצאין : (ו) ימינד • שאתה אחר כך הוא תרען אויב • ימין היא לשון קיבה כדכתיב ימין

מכלל יופי

הוא כספו עני וינד עני עומד במקום ימינד במבד כו
 בקמין עם התיו יעלא
 בסמיכות (ואגוה) פירוש • או הוא ענינו מי חומסן חזרו
 אעשה לו נוה ומשבו ושרשו • ו"ל תכלה לפתוי כמלות
 נוה : (ג) איש מלחמה •
 כלומר גדול ובעל מלחמה ובספר • בחאיות לפי שהאיש
 הוא אגון ובעל לאשה כי היא אהבה מאכרין רפיס נקרא
 האגון איש כמו שפטיסו גרעון בו יואיש איש ישראל
 וכו' ה' איש מלחמה כתרומו : (ד) (מרבות) בפתח
 ופתח מרובה ארבעה סוסים לפי שביצאו מלכיה והצא

הרעץ אויב : ז ובלב נאונק תהרס קמיה
 תשלח תרנף ואלמו בקש : ח וברוח
 אפיך גערמומים נצבו קמונד טלום קפאו
 תהמת בלב יום : ט אמר אויב ארדף
 אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי ארניק
 חרבי תורישמו ידי : י נשפת ברוחך בסמו
 גם צללו בעפרת במים אדירים : יא קיר
 כמכה באלם יהוה מי כמכה נאדר בקדש
 נורא

תברת סנאדה : ז ובסי תוקפך
 תברתנון לדקמו על עמך שלחת רוגך
 שצתנון בנורא לקשא : ח ובמימר פומך
 חכימו מוא קמו בשור אוליב קפו תהומי
 בלבא דיקוא : ט דתוה אמד סנאדה ארדוף
 אדביק אפלא בותא תשבע מנהון נפשי
 אשרוף חרבי תשיצנון ידי : י אמרת
 במימרך חפא עליהון ימא אשחקעו כאברא
 במיין תקיפין : יא ליתבר מנך אתה הוא

אלהא יי לירת ברמך אלהא את אדיר בקודשא דחיל תושבתן עבר פרישן :

ארימת רשיי

ה' ודיתיה במו רסתי עם שתי במדיעת גמכותיוס (יט) : הרעץ אויב . תמיד היא רוענת ומסכדת סלויס ודומה לו וירענן
 וירענן את זש אל בשופטים (סימני) . דכר אחר ימינך הגלדרת בכח הוא מסכר ומלקה חויס : (ז) וברוב נאונק . את היד
 סכר רוענת סלויס כשהוא מרוסס ברוכ גלויס או ירדם קמיונאס סרוכ גלויס לכד חויכו וסרסיס ק"ו כשצלתם סרון חף וסכלמו :
 תהרוס . תמיד אתה סרוס קמיון הקמיוס נגדך ויניס סקמיוס כנגדו אלו הקמיוס על וסרסל וכן הוא אומר (תהלים פג) כי סכס חויכין יסמיון
 ומה היא סכסיה על עמך יערימו סוד ועל זה קורא אותם חויכו של מקום : (ח) וברוח אפיך . היולא מוטו נחירימ של חף דבר הכתוב
 סכסיל סכסיה דוגמת חלק ספר וסס כדי להשמיט חזון סכסיה כפי סהוס סזוכלו לסיכין דבר כשדסס כועס וולא רוח מנחיריו וכן (תהלים יח)
 עלה על סכסיו וסרוס חסו וכלו חוי סלערו (ישעיה מח) למען סמו חודין חפי כשועפונכס בשועמו חרוכה וכססו כועס כשסמנו
 קי (שם) ותלתי חסס לק ולמען תלתי חסס ססס כחפי לסתוס נחירי ספני חף וסרוס סלא יולולך כשסילך חססס כיוו סלסך
 ססס ססס סכס סכס דף גא כן סחתי סעיני . וכל חף וסרוס סכס סכס חפי חוי סרוס כן סרה חף כיוו (אויב לב) וענמי סיה סני חויס
 לסון סרפס וסוקד סכס סיס סתמניס וסחיריס סעס סקקף וסרוס ענודת סרה כיוו לסון מוגרת רכס וכן סוה לסון סמיוס על כן הוא
 אומר (ססרד) וסמנו סערה בו וסנוס ססס חוי סרוס כס קררה דענו : גערמו מים . סקלום סרוס לסון ערמוסיות ולסון לסות
 סרוס כיוו שירן) ערנות ססס וסכו כיוו וסכס : גערמו . מווקד רוח סלא מוסך יכשו סמיוס וסס כעשו כסן גליס וסרוס
 סל ערמוס ססס גכס ססס : כמו גר . כסרוסו ססור כסוסי : גר . לסון נכור וסנוס כיוו (ישעיה יז) נד קיר כיוס כסלס (תהלים לב) כונס כנד
 לא כרוס כונס כאלד סלא כנד וסלו סיה כנד כיוו כאלד וסנוס לסון סכסס סיה לו לסכסו סכסס ככאלד מי סיס סלא כונס לסון חוסף וסכר הוא
 וכן (יהושע ג) קמו כד חסר ויעמו כד חסר וסין לסון קימה ועמידה ככאלד סלא כסוסי . וסכסס וסלו מוסי כאלד נקוד סלא כסלס"ס סוס
 כיוו (תהלים נג) סיוס דועני כאלדן . (שופטים יד) סת כאלד סלס (כ) : קפאו . כיוו (אויב ז) וכסביט סקפסלני סהוקסו
 זעשו כסכסס וסמיוס זורקיס סת סונגרייס על סלסן ככס וסלמיוס סס סכל מוסי קוסי : ברלב יום . כחונק סיס וסרן סונק סלות לסכר
 ק . עד לכססס . (שמואל ב טו) לכ סלס . לסון עיקרו וסקפסל דכר : (ט) אמר אויב . לעמו כספסס כסכסס
 ארדוף וס זונס וסלסל סל עס סרו ועכדי : סמלאמו . יתנול וסס כשפירוסו ורענו וסל סתמס על סיה סמכסרת ססס : סמלאמו
 סמלא ססס יס סרסס כלסון סו (שופטים א) כסרן סעס סתמני כיוו כסלס לי . ולסו וכלו דכרו לסלום כיוו דכר עמו . (ירמיה י)
 כן ילוי כסו וסלו חסני (אויב לא) סססר צעדי סגידנו כיוו חגד לו . חף כסן סמלאמו גלולא נעסי ססס (כס) : אריק חרבי
 סלסוף ועל סס סססו סרן סת סעסר סלספסו וסססר סיק ספסל כו לסון סרקה כיוו סריוקיס סקיסס . (ירמיה מח) וכליו יריון . זאל
 סלסר חין לסון סקקת ספסל על סוסי סלא על סתיק ועל ססן ועל סכלי סלס מוסס סלסל סל על ססרכו ועל סין ולדסוק ולסרס חריו סרבי
 כלסון (כראשית די) וירק סת סכסיו חודיון סרבי מוסי סלסון נוסס חף על סוסי סרן סרוק (ירמיה עס) סל סרוק סכלי סל כלי
 סל סרוק סכלי חין כסס כסן סלא סל סרוק סין וכלו סל כלי מוסי סלסון עוסכ על סין וכן (יחזקאל כח) וסרוק סרבי ססס
 על ספי סכססר דסרס : חורישמו . לסון ריסות וסלות כיוו (שמואל אב) סוריס ועעסיר : (ז) נשפיר . לסון ססס
 וכן (ישעיה ס) זנס ססף כסס : צללץ . סקענו עמקו לסון מולס : כעופרת . סכר סל"ס כל"ע : (זא) כדלס .
 כמקיס כיוו (יחזקאל ע) וסל סילי סרין לסת . (תהלים ככ) סלמתי לסורתי מוסס : גורא סרלסות . ירשו וסלסדי
 סכלועק

נורא תהלת עשה-פלא : יב נשות ימינה
 תבלעמו ארץ : יג נחית בחסדך עבדנו
 נאלת תהלת בעזך אלנוה קדשך : יד שמעו
 עמים ירגזון תיל אהו ישבי פלשת : טו אז
 נבהלו אלופי אדום אילי מואב ואחוזמו רעד
 נמגו כל ישבי כנען : טז תפל עליהם
 אימתה ופחד בגדל זרועך ודמו כאבן עד
 יעבר עמך יהוה עד יעבר עסנו קניית :
 יז תבאמו ותשגמו בחר נחלתך מקון
 לשבתך פגלת יהוה מקדש אדני כוננו ידך :
 יח יהרהר וימלך לעלם ועד :
 יט כי

יב ארימת ימינך בלעתנון ארץא :
 יג דברת בשבוקך לעמא-דנן דפרקתא
 סובריה בתוקפך לדירא דקודשך : יד שמעו
 עממיא זעו תהלא אהדתינון לדתו ותבין
 בפלשת : טו בכין אתהבילו רברבי אדום
 תקיפי מואב אהדינון רתיא אתברו כל-
 דתו ותבין בכנען : טז תפיל עליהון
 אימתא ודחך תא בסגי תוקפך ישחקון
 כאבנא עד דיעבר עמך יי ית-ארנונא-עד-
 דיעבר עמא-דנן די-פרקתא ית-ירדנא :
 יז תגלינון ותשרינון בשורא דאתסנתך
 אתר מתקן-לבירת-שכינתך דאתקנתא יי
 מקדשא יי אתקנהי ידך : יח יי מלכותיה

קאים

רשיי

תהלותיך פון ימעטו כח"ש לך דומיהת הלה : (יב) גטירה ימינך . כשהקדוש ברוך הוא נוטה ידו הרשעים כלים ונופלים לפי שהכל כחון
 בידו ונופלים בהטייתה וכן הוא חומר (ישעיה דא) זה יטה ידו ויכשל עוזר ונפל עוזר משל לכלי זכוכית הכתונים בידו אדם מטה ידו מעט
 וכן נופלין ומשח טרין : תבדל עמו ארץ . זכאן זכוכית לקבורה כשכר שאמרו ה' הנדוק : (יג) נהלת . לשון מנהל והתקלוס
 תרגם לשון טשא וסוכל ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית : (יד) ירגזון . מתרגזין : וישבו פלשת : מפני שהרגזו חת כני
 אפרים שמהו חת הקן וילאו בחזקה כמפורש בדברי האיסורים והרגזו חת : (טו) אדופי אדום אילי מואב . (מכילתא)
 והלא לא היה להם לירא כלום שהרי לא עליהם הולכים הלא מפני חלונות שהיו מתאוננים ומנשערים על כבודם של ישראל : במדבר .
 נחמו כיון (תהלים סח) כרביבים תמוגגסה . אמרו עלינו הם כלים לכלותינו ולירש את ארצנו : (יז) הפול עליהם אימתה .
 (בבילתא) על הרחוקים : ופחד . על הקרובים כענין שחמר . (יהושע ב) כי שמועו את אשר הוכיח וגו' : עד יעבר עד
 יעבר . כתרגומו : קניית . חכמת משהר אמונות כחפץ הקמי בדמים יקרים שחכיב על האדם : (יז) תביאמו . כתגבת משה
 שלח יכנס לארץ לנך לא נחמר תביאנו . (בראש שלח יכנסו לארץ וגו' והכי חיתא בהדיא פרק יש קותלין דק"ט וכמכילתא הבנים
 יכנסו ולא האבות חף שלא נגזר גזרת מרגלים עדיין מ"ע יכנס ולא ידע מה יכנס מזה"ש) : מכון דשבתך . מקדש של משה זכרון
 כנגד כסא של מועלה אשר פעלת : מקדש ה' . השעם עליו וקד גדול להפירודו מתיבת השם של אחריו המקדש אשר טכנו ידך ה' חביב
 בית המקדש שהעולם נכרא ביד אחת שחמר (ישעיה כוח) חף יד יסדה חרץ ומקדש כשתי ידיים ואימתי יכנה כזתי ידיים כיוון זה ימליך
 לעולם ועד לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו : לעולם ועד . לשון עולמות הוא והו"ו כי יסוד לפיכך הוא פתוחה לכל (ירמיה סט)

באר רחובות דקדוקי רשיי
 משמעו (דער שונא הט גואנט) תולאמו (מיינרכס ד' ע) וזאת כוונת השונא לחקר בישראל הלא ודלו
 לשון פובל עומד הוא (דח חרביט טייכט בייח דער וויגרקי) חכל עדיין קשה והלא חנל פועל עומד לא יתכן שום כינוי לכן קאמר רש"י
 לחלקו לשתי תיבות וכאלו כתיב תולאמוהם (דער שונא הע גואנט מייך לייכ ווערט דער פילין פון זיא) ומכילתא רחובות שכן ענינו כמלת
 חרץ

רשבים

יי' נאדרו בכת . וכן פירושו' חי כיוון כללים יי' שאלדרה קדוש כמותך . מורא תהילות . תהילות האמורות כך על ידיהם אתה יראוי
 ומחוס . כדכתיב ויראו העם את ה' . (יב) כעית יעניך . ויאמר ה' אל נשה נטה את ידך על חס וישונו וגו' : (יג) כהלת
 בעוך

בית ישראל : יב ימא וארעא תהון כדביניו דין עם דא
בחדא ימא הנה אמר לארעא קבילי בנימי וארעא ה
ארעה לימא קביל קטילגוד לא ימא הנה בעי לקטמו
יתהון ולא ארעא הנה בעיא למבלע יתהון דחילא הנה
ארעא למקבלא יתהון מן בגלל דלא יתבעון גגה ביום
דינא ברא לעלקא דאחי היקמא דיתבע מינה דמי דחיל
מן די ארמינת יד ימינד יי בשביעה על ארעא דלא יתבעון
מינה לעלקא דאחי ופתחת ארעא פוקה ובלעת יתהון :

ימא וארעא הון כדביניו דין לקביל דין ימא הנה אמר
לארעא קבילי בנימי וארעא הנה אמרה לימא קביל
קטילגוד ארעא לא הנה בעיא למבלע יתהון ולא ימא הנה
בעי למקטמא יתהון וקמימר מן קדמד ארמינת ית יד
ימינד בשביעה ואשבע לארעא דלית את תבע יתהון
מינה לעלקא דאחי כגון פתחת ארעא ית פוקה ובלעת
יתהון :

יג דברת בסודך עמד האילין די פתחא ופתמינת יתהון טעור בית מוקדשך סדור בית שכינת קודשך :
יד שקיעו אומיאי ותכזרון דחילא אחרת יתהון כל עמורי ביניו ארעהון דפלישתאי : טו הא כגון איתכחלו
בכרנני אדומאי מקיפי מוצאא אהבת יתהון רתיא איתמי לכהון כגניהון כל עמורי ביניו ארעהון דכענאי :

ירושלמי

מפיל עליהון אימתא דמותא ותכירא בתקופ אדכע גבורהך
ויפדמון באכניא עד דיעברון עמא האיילין דפרקית ית
מגזמיה דירקא גת מגזמיה דירדגא עד זמן יעברון
עמא אילין די קנית לשקד :

מז מפיל עליהון אימתא דמותא ודחילתא בתקופ
אדכע גבורהך וישמתקון הי באכניא עד זמן די יעברון
עמד יי ית גתלי ארמינא עד זמן די יעברון עמד האיילין
דקנית ית מגזמיה דירקא : יז מעיל יתהון ותנצוב
יתהון בטור בית מוקדשך אחר דמקונו קביל כורסי יקד
מוזמן קביל בית שכינת קדשך איתקומא יי בית מוקדשך
יי פרמין אינדך שבילילי יתיה : יח עד תמון עמא
בית ישראל ית גסיא וית פרישוותא דעבר להון קודשא
יחי משבח על ימא דסור ויגבורת ידיה בני גלליא ענין
ואמרין אילן לאילן איתו גימן כליל דרבר בריש פרנקו
דהוא מעביר ולא עבר דהוא מחליף ולא חליף דחילת
הוא כליל מלכותא והוא מלך מלגין בעלקא הדין
ודיליה

רשב"ם

בעוד - ענהל אתה את ישראל עכשו כדי להכניסם ולהורישם את ארץ כנען . שהיא נוח קדשך (יד) יושבי פלשת (טו) אלומי
אדום . אילי מואב . כל אלו שכיני ארץ ישראל : (עד יעבור) שניהם עד יעבור את הירדן אל ארץ ישראל . כפל אחר של
עברות הירדן כעין יעניך ה' לפי הכסף : (יו) כנדול זרועך . כיוו זרוע גודלך : וכן זרוע קדוש היכלך כתיובים . כיוו היכל
קדשך : (יז) חוקש . חוק של חקש דגוש ודל"ת רפה . וכן הכפיו . וכן חשתי עיני מפלשתים : הדגש שחוק של חקש
עושה את חסוף שכה עניו ולכן הדלת של אחריו רפה . וכן הכפיו . וכן חשתי : (יח) ה' יעקב . לאחר שתתישב
בארץ

מכרל יופי

(ידמו) . ענין שתיקה : (ידמו כאבן) . שרשודמם מן
הכפולים והראוי ינמר בקמין והקלו המלה כי הדגש שהוא
כפא דפועל להכרה כי היא הלשון נפעל ור"כ
כפועל המבין והקלו המלה כפועל : (יז) (וחטעכו)
באבו על דרך השאלה : (מכון) . פירוש מושב :
(מקדש) . דגש חקוף לתפארת מפני השוא : (יח) (לעולם
ועד) . העולם הזה והעולם הבא ועד סגול אבל ירשיהכט
היודע ועד צירי שהוא ענין ערות . וכן גסימון ק"ו ז

נורא תהלות . הטעם נורא להללו כי לא יוכל אחר לספר
תהלתו . איהו כיונורא כהלה וירדונו כיונלמי
החמה נוראים כעמא ובלו וחכמיה כדכריס חזר
אתה חכמה כס :

יש כי בא סוס פרעה ברכבו ובפךשיו
 בים וישב יהוה עליהם את מי הים ובני
 ישראל הלכו ביבשה בתוך הים : פ
 ב ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את
 התף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפס
 ובמהלת : כא ותען להם מרים שירו
 ליהוה כי צאה נאה סוס ורכבו רמה
 בים : ס כב ויסע משה את ישראל
 מיט סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת
 ימים במדבר ולא מצאו מים : כג ויבאו
 מרתה ולא יכלו לשפת מים ממרתה כי
 מרים הם על-בן קרא שמה מרתה :
 כד וילנו העם על-משה לאמר מה
 נשיתה : כה ויצעק אל-יהוה ויורהו יהוה
 עץ

קאים-לעלם ולעלמי עלמאי : יט ארי עלו
 סוסות פרעה ברתיותי ובפךשוהי בימאי
 ואתיב יי עליהון ירת מי ימא ובני ישראל
 הליכו פיבששתא בגו ימא : כ וניסבת מרים
 נביאתא אחתיה דאהרן ירת-תופסא בידה
 ונקקא כל-נשיא בתרנא בתופין ובחנגין :
 כא ומעניא להן מרים שבהו ואודו-קדם
 יי ארי-אתנאי על-גיונתנא וגיאואתא דיליה
 היא סוסיא ורכביה שדי בימא : כב ואטייל
 משה ית-ישראל מימא-דסוף ונקפו
 ד-מדברא-דחנרא ואנלו תלתא-יומין
 במדברא ולא-אשכחו מיא : כג ואתו
 למרתה ולא יכילו למשתי מיא ממרתה ארי
 מרירין אינון על-בן קרא-שמה מרתה :
 כד ואתרעמו עמא על-משה למימר מה-
 נשתי : כה וצלי קדם-יי ואלפיה יי אעא
 ורמא למיא ובסימו מיא תמן גור ליה קנס

ודין

רשיי

ארכי הירד ועד זכ"י כו שמוסקמולה היא (כב) : (יט) כי בא סוס פרעה . (גיטויצו) כאשר בא : (כ) ותקח מרים
 דחנביאה . היכן נתגבאה כשהיא אחות אהרן קודם שזלד משה אחר עתידה חזיו שתלד בן וכו' כדאיתא בסוטה (דף יב) ד"א אחות
 אהרן לפי שמסר בתו עליה כשנצטריעה בקראת על שמו : את התף . כליו של מינומר : בתפס ובמהלורת . מוכסחות היו
 לדקונית שדבור שה"ה עושה להם נסים וכו' וכו' תופי' וכו' : (כא) והען להם מרים . משה אמר שירה לאנשים הוא אומר והם עובין
 אחריו ומרים אחרת שירה לנשים (מכילתא) : (כב) ויסע משה . הס' ין בעל כרחם שעטרו מזרים פוסיהם בתפשי' זהב וכסף ואכזבים
 טובות (מכילתא) והיו ישראל מונחין אותם בים וגדולה היתה ביות הים מכות מזרים שגאמר (שיר א) טוריוכס כינשה לך עם
 בקודת הכסף לביכך הוצרך להסיען בעל כרחם : (כג) ויבואו מרתה . כחולמרה . ה"א בסוף תיבה במקום לט"ל בתחילתה
 וכת"י היא במקום ה"א הנשרת בתוכה מרה וכסמיתכה כשהיא נדקת לה"א שהיא עוסף במקום הל"מך תהפך ה"א של שרש לת"ו
 וכן כל ה"א שא"ל שרש בתוכה תהפך לת"ו כסמיתכה כחו (ישעיה כו) חיתה אין לי . (אסרנא) וחתנו בערה בו .
 (ג) הרי ה"א של שרש הפכת לת"ו ומשני שנסמכת אל הו"ו הנוקפת וכן בעד וחמה (בראשית ל) הנה אחתי כלבה . לכפס קיוב .
 (אעוב לג) וזאתו חיתו לחס . בין הרמה ותשבתו הרמתה (כד) וילנו . לשון נפעלו הוא וכן התרגום לשון נפעל הוא
 ואתרעונו וכן דרך לשון תלונה להסב הדבור אל האדם מתלונן מתרועע ולא חמר לונן רועס וכן יחמר הלועז (כד) דקונפ"ל סינ"ק
 ש"י חסב הדבור אליו האחרו ש"י : (כה) שם שם לו . כמרה נתן להם מקנת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת ופרס
 לדושה ודינן (סנהדרין מ) : ושם נסחו . לעם ראה קסי ערפו שלא נמלכו במשה כלטון יפה בקס עלינו שיהיה לנו מים
 למשתו

באר רחובות דקדוקי רשיי

ארץ הנובסיתחמי כחלק נס כן לשתי תיבות וכלו כתיב נתת לי : (כב) מה שכתב הו"ו בו יסוד אין רעה לומר דשרטו ועד כו"ו
 פתח צ"ה דהא לא מצינו כסום נוקס שורט הפתח לכו"ו ורק ווי עמודים ולמי דעת קנת נס כן את זהב כסוסה אללא רעה לומר שפכר שהו"ו
 קינה

והלוי היה מלכותא דעלמא דאתי ונדליה היא והוא
 לעלמי עלמין : יט ארוב גריו סוסות פרעה
 ברתיו וקפשוו בימא והוה : עליוהו ית כיו רמא
 זבני ישראל חליכו כבשקא בגו ימא ומקו פלקו עיננו
 בסימון ואילני מיכלא וירמי ומגדו בצרעיה ימא :
 כ וקמבת מדום נביאהה אקמיה דאמון נת הוה
 בידיא ונפקו כל גשמיא בתרהא בתופיא הוה חילין ופדעניא
 כותננין : כא וקמבת להו כורס ניהו ונעשקא קדם
 מתנאי ועל רמין הוא מתנבל על די אור פרעה ושיעא
 ותחו בימא דסוף : כב ואטיל משה נת ישראל
 מן ימא דסוף ונפקו למקרא דחלוצא וטילו חלקא ומין
 כבדקא כטילין מן פיקוביא ולא צשקחו מיא :
 כג ואתו למקרא ולא יכילו למשחי מוה מקרה ארום
 כוריו הנינו בגין כו קרא שמייה מרה : כד ואתבעמי
 עמא על משה למימר מה נשתי : כה וצלי קדם
 ואתח ליה וי אילו קריר דארדפני וכתב עלוי שקמא ברא
 וצמרא ושלק לגו מיא פמן שוי ליה מימרא בוי גויבת
 שבתא

עניו בגו ישראל ואמרו אליו לאליו אחרו נהו כלילא
 כריש פדוקא דהוה מעבר ולא מתעבר דהוה סתדיף
 ולא סתתליף דהוה מלך מלבין בעלמא הדין ועוד
 דידיה הוא בלילא דמלכותא לעלמא דאתי ודידיה היא
 עד עלם עלמא :
 בתופיא הוה חילין :

ארם הקקא ודוקמיתא דידיה הוא על גנתנו הוא
 ורבה פדו עמא בני ישראל סוסותיה ורתיכו רמא וקמא
 ירושלמי
 אוקרא בתלוצה :
 ואידענו עמא :
 וצלי משה קדם : ואתי ליה מימרא בוי אילו דארדפני
 וקלק בגו מיא ואיתחילין מיאמקו חני ליה מימרא בוי קמין
 וסידרי דינו ומקו גמי ימיה ניסין בגיסינא עשיירא :

באר רחובות דקדוקי רשי

איה פשוט דק היא תנורת וי דאות דאשומקו הסורס דטרשו יעד נקראת חול רש"י מן היסוד : וזה שכתב עוד לפיכך היא פתוחה
 זכור קודם כסוד אודיעך דרוס כנסחלות העם משוכשות והעיקר הוא כנסחת חומשים גדולים דפוס באויסכיה ה' ימלך לעולם ועד
 סתת תחת הוי' ויראה לוחת הנושא דמקורה קטנה הכתובה שם סביב בגליון נוסף כזה ועד פתח רש"י ואכן עודא עד כאן ולפי
 זה דברי רש"י מתחדין מענין לפיכך וכדירנה לומר כיון דהוי' וכתלת ועד היא זרשית לכן היא פתוחה וזוהי פתח תחת הוי' ו
 אלה אכתי הווע ועד שהוי' ושמוטת היא קוונה היינו קמן תחת הווי' : ואלוידע בעל השפתי חכמים מנסחחו לא מלחו לכו
 לכתוב בדברי רש"י מה שכתב ודבר זה צריך להודיע משום דרכים נמשכים אחריו ברש"י וזוהי האמת כדכתבתי : (כ) דברי
 רש"י מתבארין מענין והמדקדקים נתנו כזה טעם לכתב ואחריו כעבור זה תתחלפה הה"א בדאמנע העיבה לתי"ו וכיוצא כרגשת התי"ו מן
 הה"א : (כד) מה שכתב לזון כפעל הוא רנה לומר הדגש שיתך הלמד עורה חסרון כון סימן כפעל וכלו כתיב ויגלונו : ומה שכתב
 עוד גס התרגום לזון כפעל הוא דמתרגם עלוולונו ואתרעמו רנה לומר דוקא אותו לזון כפעל הדומה ללזון התפעל הפועל בענינו
 וילכו

רשב"ם

בארן ישראל תווע מלכותו של הקב"ה ככל המלכות : (ט) כי כל סוס ונערו כיו ישראל כבר הלכו בימיה בתוך הים . אז
 ותקת יורים הכביאה וגו' . וכמוה כאשר כיוה ה' את משה ויניחיו אהרן לפני העדות למשחית . וכן בירמיה כי בא ירמיה אל בית
 הכור ואל התנויות וישם שם ירמיה ימים רבים וישלח המלך דקיהו ויקחהו : (כ) הכביאה : קורא בעל דבר שכתב אז תוכחות כגו
 חלום : אחות אהרן . על שם הכור קורא אחות כמו שפירשתי אלל אחות נכיות ואחות לזון : (כב) זיסע . הפעיל . אכל ויסע .
 הוא עמנו נסע . וכן ויפל הקרב עמנו . ונגש את פר . לזון מפעיל . אכל ויפל ויגש . לזון פועל : (כה) ויורהו לזון יורו
 משפטיך

מכלל יופי

(יט) (סוף פרעה) . פעמים השם הנופל על האחד יפול
 על רבים והיא שם כלל והוא בעצמו שפירט עיוס כ
 הרוב הסוט : (וכפרשיו) : נקרא כולפי שהוא מפריש
 הסגס במאפים שברגליו להדין אורזו מענין משלי כג
 וכפפעוני יפרישו :

(כ) אחות אהרן . כמדגת אכנאיה היתה באהרן אחיה
 לא כמנה . וירכותינו לאמר מהיתה נביאה
 כזון היתה אחות אהרן קודם שגולד משה ואמרה עתידה אחי שתלד
 כן שויטיע את ישראל :

(כא) (ותען להם) . ענין הגבחה קול בשיר :
 עינות

עץ וישלך אל-המים וימתקו המים שם שם
 לו חק ומשפט ושם נסהו : כו ויאמר אם-
 שמוע תשמע לקול יהוה אלהיך והישר
 בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת
 כל-חקיו כל-המחלה אשר-שמתי במצרים
 חמישי לא-אשים עליך כי אני יהוה קפאך :
 ס כו ויבאו אילמה ושם שתיים עשרה
 עינת מים ושבעים המרים ויהנו-שם על-
 מן המים : א ויסעו מאילם ויבאו כל-עדת
 בני-ישראל אל-מדבר-סין אשר בין-אילם
 ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני
 לצאתם מארץ מצרים : ב וילינו כל-עדת
 בני-ישראל על-משה ועל-אהרן במדבר :
 ג ויאמרו אלהם בני-ישראל מיתן מותנו
 ביד-יהוה בארץ מצרים בשבתנו על-סוד
 הבשר באכלנו לחם לשבע כי-הוצאתם
 אתנו אל-המדבר הזה להמית את-כל-הקהל
 הזה ברעב : ד ויאמר יהוה אל-
 משה הנני ממטיר לכם לחם מן-השמים
 ויצא העם ולקטו דבר-יום ביומו למען
 אנסנו תולד בתורתו אס-לא : ה והנה
 ביום הששי והכינו את אשר-יביאו והנה
 משנת על אשר-ילקטו יום יום : ו ויאמר
 משה

וילונקרי

ודין ותמן נסיה : כו ויאמר אם-קבלת
 תקבל במימרא דני אלהך ודקשר בעינותי
 תעביד ותצית לפקודותי ותטר כל-קיימותי
 כל-מרעין דשויתי במצרים לא אשוני עלך
 ארי אנא יי אסר : כו ואתו לאלים ותמן
 תרתי עשרי מבויעין דמיון ושבעין דיקרין
 ושרו תמן על-מיא : א ונטלו מאילם
 ואתו כל-כנישתא דבני-ישראל למדברא
 דסין דבין אילם ובין סיני בחמשה עשר
 יומא לידחא תנינא דמפקהון מארעא
 דמצרים : ב ואתרעמו כל-כנישתא דבני-
 ישראל על-משה ועל-אהרן במדברא :
 ג ויאמרו להון בני ישראל לוי דמיתנא
 קדם יי בארעא דמצרים כד-הוינא-יתבין
 על-דודי ביסרא ובד-הוינא-אכלין לחמא
 וסבעין ארי אפקתון יתנא דמדברא הדין
 לקטלא ירת בר קהלא הדין בכפנא :
 ד ויאמר יי למשה הא-אנא מחית
 לכון לחמא מן-שמנא ויפקון עמא וילקטון
 פתגס-יום ביומיה בדיל דגנסון היתכון
 באוריתא אס-לא : ה ויהי ביומא שתימא
 ויתקנן ית-דייתון ויהי על-הר-חרין ער
 דילקטון יום יום : ו ויאמר משה ואהרן
 לכל-בני ישראל רמשא ותדעון אריי אפיק

רשי

יתכון

לפתחו אלה כתלונתו : (כו) אם שמוע השמוע . וזו ככלה שיקבלו עליהם : העשה . היא עשייה : והאזנת . תעס
 אונים לדקדק כהם : כל חקיו . דברים שחייב אלה גזירת מלך כלל שום טעם וי"ה תקטר עליהם מה חיסור כחולמה נאסרו
 כגון לכישת כלאים וחכוכת חור ופרה ארומה וכיוצא בהם : לא אשים עליך . ואם אשים כרו הוא כלל הוסיפה כי חיי' ה' רועלך
 וזה מדרשי . (מכילתא) ולפי פזישי כי חיי' ה' רועלך ומלמדך תורה ומצות למען תגלל עוהם כרופא הזה החומר לחדס חל תחכל
 דברים שמתחייב חייך לדי חונו ויהי חייך חנות וכן ה' א' (משלי ג') רפאות תהי למיך : (כ) שהיום עשרה עינות מים .
 כנגד י"ס שבטים מדינות להם ושבעים תמרים כנגד ע' זקנים : (א) בחמשה עשר יום . כחמשה ימים של חנייה זו לפי שבו
 ביום כלתה החרבה שזוהו מוצרים והולדו למן ללמדנו שאכלו תשרי הכנף (או תשרי כוונה) ששים ולחת סיודות וירד להם
 מן

ואתרו לכל בני ישראל ברמשה ותנדעו ארום יי אפיק יתכו פריקו בארעא דמערבס : ז רבצפרא ותגלו עליכו יקר שבינקה הו בר שמשו קדמוי ית הורעמיתכו קדם יי ואנתקא מה אגן תשיבו ארום אהבעמחו עלנא :

ירושלמי
ואגו מה אגן תשיבו :

ח ואמר משה ברו תדעו פדוסו יי לבו ברמשה בישרא למיכיל ולחכא בצפרא למסבוע דישיבועו קדם יי ית תרעמיתכו דאתו מתרעמוי עלוי ואנתקא מה אגן תשיבו לא עלגא הורעמיתכו אלהו על מימרא הו : ט ואמר משה וגוי ארום שמשו וגוי : י ותוה במלכות אתרו עם כל בנישאת דישראל ואתפניאה למדברא וזה יקר שבינקה הו אתגלי בענו יקרא : יא ומליל יי וגוי : יב שמיע קרמי ית הורעמיות בני ישראל מליל צמתו למימר בני שמשאת תיבלו בשרא ורבצפרא תיבלו לתמא ותנדעו ארום אגא חמא יי אלקכו :

ירושלמי
בצפרא :

חזור חזור למשריתא : יד ופליקו עגנא ואחיתו מנא עלוי אנהורת טלא והורת על אנפי סודקא דקין קסרגל גמיק בגרדא על ארעא :

דשיי

אתם מלינו עליו את הארץ השומעים אתכם מתלוננים : ט קרבו למקום שהען ירד : זג השליח מן עת ועתו אחד יומא עת : היתרה שכבת הטל הטל שוכך על המן וכמוס אחר הוא אומר במדבריא זכרת הטל וגומר יופא עה מכילתא הטל יורד על הארץ והמן יורד עליו וזהו הוא כמוס בקפוסא : יד זתעל שכבת הטל וגוי כשהמטה זרחת עולה הטל שכל המן לקראת חתה כדרך טל עולה לקראת החמה אף אם תחלה שפירת טל בינה על זתסתמו את פיה זתכמה כחמה היא עולה מאלה הארץ זרד ועין טרפ"ח טהטל עולה מן הארץ כאור וכעלות שכבת הטל נתגלה המן זרלו והנה על פני המדבר : דק יבד דק : מחוספס מנולה ואין דומה לו במקרא וי"ל מחוספס לכן מפיסא דלוסקתא סכלשן טסה כעצמלה ושכבת הטל רחוסה דדק עמוספס כדומה כין שתי שכבת הטל ואנקלוס תרגם מקלף לשון מחסוף הלכו : ככפור כפור יל"דא כל"עודק כגיר כלכניגיר והוא מין לנע שחר כדאמרינן גבי כסוי הדס הגיר והורגין דעדק כגיר כגלדא על אף גאדק הים כגיר ושוכך מוגלד בקרא על הארץ וקפירשו דקככפור שטות קלוש ומקור בגלד דק טי"כ טע"כ טע"כ טע"כ

באר ההובות דקדוקי דשיי

מסכים לשון לצו : כה קודם הביא הורבת לדעת רש"י בענין תלויה המה שני דשיי שדש אחד לון זבוא היה פועל עומד כעמנו דיא ארביים כליכט אף דמן מאן ועלכו אף בלשון הפעיל ושורש שני בלן זבוא יהיה בלשון הפעיל מפעל יוצא ער מחכס חיין אהרין מארמיריקן חס שכתב רש"י אלו היה דש הנה לומר בלתי דגשתק בלתי ביימי מפרשו בלשון תפ"עלר זבויי בלשון פועל עומד אף שהוא לשון הפעיל כמו זלן העט שהוא לשון הפעיל ואף על פי כן הוא לשון פועל עומד עמוס דשרא לון זבוא קאמר יאזאס היה בדגש ואין י"ד רש"י לומר דאז אינרתי הדגש מתוך הלמד מורה חסרון טן סימן לשון פעל והיימי מפרשו לשון תלוננה והיימי גס כן לשון פועל עומד ויהי מארמיריקן אף דן ועלכו בדככתב לעיל במלת ויאזאיה גס כן שרשו לון עכשו שהוא בדתתי בדגש יתק

דשביס

אתכם ולא כנה שאמרתם כי הוצאתם אותנו : זג זכור וריתם את צבד ה' שימיר לנס למס צבוקר : זכ זדעתם כי אפי ה' אלהים אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים : יד זתעל שכבת הטל שיהי עולה את המן ומכשתו : ודך טל לעלות מחספס

מבלל יופי

לכם פועל יוצא לשלישי : זג זכו הלינו בדגש רמזורת והנה להפריש בינו זמן עמן ריגוה וכן מליים ענין הדעות : ח בערב כשר לאכול העתאחר ביאת השמש עקרא כן לפני שהוא ערה החשך ויתערבו הדברים שלא יכיר אדם ולא יפריד בין דבר לדבר : יב אח תלגות הדגש תערת הנה כי היה ראוי הלונות בפלס תעבות תשיבות : זג השליח מן עת עת זרוא שקורים לובלעו קוליא : זד שכבת הטל ענין ירדה ושפכה כדגומו : זד זתעל עמן הגריתת וההפס : זד זתעל שניהם האד : כחפסס ממולג ועגול זלדעת אנקלוס הוא מן כחשוף הלכנו עין הפועל ענפלת

הארץ : טו וירצו בני ישראל ויאמרו איש
 אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא
 ויאמר משה אלהם הוא הלהם אשר נתן
 יהוה לכם לאכלה : טז זה הדבר אשר
 צוה יהוה לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר
 כנגלת מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו
 תקחו : יז ויעשו בן בני ישראל וילקטו
 המרבה והממעט : יח וימדו בעמר ולא
 העדיף המרבה והממעט לא החסיר איש
 לפי אכלו לקטו : יט ויאמר משה אלהם
 איש אליותר ממנו עד בקר : כ ולא
 שמעו אל משה ויותרו אנשים ממנו עד
 בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עליהם
 משה : כא וילקטו אתו בבקר בבקר איש
 כפי אכלו ותם השמש ונגמס : כב ויהי
 ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר
 לאחד ויבאו כל גשיאי העדה וינידו למשה :
 כג ויאמר אלהם הוא אשר דבר יהוה
 שבתון שבת קדש ליהוה מתך את אשר
 תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת
 קר העדה הניחו לכם למשמרת עד

כניר כגלידא על ארעא : טו וחזו בני
 ישראל ויאמרו גבר לאחותי מנא הוא ארי
 לא ידעין מה הוא ויאמר משה להון הוא
 לחמא דיהב יי לכוון למיכל : טז דין
 פתקמא דפקיד יי לקוטו מניה גבר לפוס
 מיכליה עומרא לגולגולתא מניין נפשתיכון
 גבר לדי במשקניה תסבון : יז ועבדו כן
 בני ישראל ולקטו דאסגי ודאזער : יח וכלו
 בעומרא ולא אותר דאסגי ודאזער לא
 חסר גבר לפוס מיכליה לקטו : יט ויאמר
 משה להון אינש לא ינשאר מניה עד
 צפרא : כ ולא קבילו מן משה ואשאר
 גובריא מניה עד צפרא ורחיש ריקשא
 וסרי ורגיו עליהון משה : כא ולקטו ויהי
 בצפר בצפר גבר כפוס מיכליה ומה
 דמשתאר מניה על אפי חקלא כד הם
 עלוהי שמשא פשר : כב והנה ביומא
 שתימא לקטו לחמא על חד תרין תרין
 עומדין לחד ואתו כל כרמי בנישמת וחויאו
 למשה : כג ויאמר להון הוא דמליל יי
 שבא שבתא קודשא קדם יי מתר ית דאתון

הבקר

רשי

עתידין

כל"עו שהיה נגליד גלד דת חלמעה וכניר שתרנס חנקלוס תוספת הוא על לשון העברית ואין לו תיבה בפסוק : (טו) מן רחוק
 הכנת גזון הוא כמו (דגיא לא) ויזון להם המלך : כ"ל לא ידעו מה הוא : (יז) עמר : סס מדה :
 מספר נפשותיכם : כפי מנין נשמות שיש לאיש כההלת תקחו עומר לכל גולגולת : (יז) המרבה והממעט : יש שלקטו הרבה
 ויש שלקטו מעט וכסבאו לכיתם מדדו בעומר איש אישמה שלקטו ויתלו שהורבה ללקוט לא העדיף על עומר לגולגולת אשר באבלו והחמיצט
 ללקוט לא ואל חסר מעומר לגולגולת וזהו כנגדול סעשה בו : (כ) ויותרו אנשים : (ש"ד) דתן ואכירם : וירם תולעים :
 לשון קמה : זיבאש : ה"ז מקרא הפוך שבתחלה הבאיש ולכסוף התלוע כענין שנאמר ולא הבאיש ורמה לא היתה בו וכן דרך כל
 המתלעים : (כא) והם השמש ונגמס : הגשאר כשה נעשה כחלים וזותין ממנו חילים וכחלים וחיות העולם דין חסן
 וטועמים בהם טעם מן ויודעים מה סכחן של ישראל (ככילתא) פאר לשון כוהנים ע"י השמש ונתחמה ונפסיר : (נגמס) : דיסט"פיר :
 וזגמטו כשהדרין כסוף ד' חיות : (כב) לקטו לחם משנה : כשמדדו את לקטתם כההליכס ונאלו כפלים שני העמר לאחד
 עמרש

טו ותמון בני ישראל והיון מקהיו ואמרין איש לחבריה מאן הוא אריס לא ידעו מה הוא ואמר משה להון
 הוא לחמא דאצטנע לבון מן שיריאי בשמי קרומא וקדו וקביה לכוין למיכל : טז דין פתוקמא וגו זכר לפנים
 סכום אינשי משקניה תסבון : יז ועברו בן בני ישראל וקליטו מגא מאן דמסגו ומאן דאזער : יח ואבירי
 בעומקא לא אישמייר מן מכילמא מאן דאקגי למילקט דאזער למלקט לא חסר מן מכילמא גבר לפים מיכריה
 לקיטו : יט ואמר משה להון גבר לא ישירי מגיה עד צפרא : כ ולא קבילו מן משה ושיירו דתו ואבירם
 גרבקביא חייבויא מגיה עד צפרא וארחס מורגנו וסרי רגנו עליהון משה : כא והון מלקטיו ויהי מן עיבו צפרא
 עד ארבע שעיין דיוקמא אינשי לפים מיכליה ומן ארבע שעיין וקהאל שחיו שימשיא עילוי ויהוה שייח ומתעבדי
 מכרעיו דמינו ונגרין עד יומא רבא ופתיון העון דכיון וקעידו ושתיון מגיה והיו בני ישראל צדיין ואכלין יגדוון :
 כב ויהוה ביוקמא שתיקאה לקטו לחם כבפלא קרין עוקרין לבר נש חר ואהו קל דברכני קנשתא ותנו למשה :
 כג ואמר להון משרה היא דמליל עבדתו שבא שבת קודשא קדם ללקטר נת דאתיו צדיין למיפא מחר
 איפו יוקמא דין גרתי דאתיו צדיין למבשלא מחר בשילר יוקמא דין גת פל מה דמשמיר מן מה די תיקרו יוקמא דין

אצנעא

רשי

למדרש הגדה לחם אשונה אותו היום נשתנה לשבת כרחוקו טעמו (מכילהא) (שאל להניד שנים היו והלא כתוב שני העומר לאחד חלה
 משונה כתיב וריח) : ויגידו למשה . שאלו מה היום מיוחדים ומכאן יש ללמד שצדיין לא הניד להם מזה פרשת שבת שנלווה לומר להם
 והיה ביום השני והכינו וגו' עד שאלו את זאת איזה להם הוא אשר דבר ה' שנלווה לומר להם ולכך עכשו הכתוב שאמר לנו עד אכה מאתכם
 ולא הויליון הכלל : (כג) את אשר תאפואו . מה שאתם רוצים לאפות בתנור אפויים הכלל לשני ימים והמאשתם נריכים
 לכש

באר רחובות דקדוקי רשי

תוך הלמד וגם כיוד אחר הלמד אם כו אין לווד דרשו לון יהדגש מורה לשון כפול תקשה כיוד אחר הליד למחלי חלה ודאי דרשו כלן
 ואתי שפיר תריווייהו הדגש מורה חסרון מן אות ראשונה מן השורש וכו' דסימן כפול וכלו כתיב פקליגר והוא מיעל יולא זה שכתב
 שתרעונו (איר מואכט מארמירדיון) עלינו את הכל : וזה שכתבתי בדבור זה נרין למעין הכקי ומשכיל בחכמת הדקדוק כילת
 היתה

רשב"ם

וחספס . אין חסר ופתרונו : (לפי) עניינו ופסוד כפוד סקורין גריס ל"א : (טו) ויאמרו איש אל אחיו מן הוא לפי שלא ידעו
 מה הוא . וגם דוכש פטר כן . כי סוף המקרא מוכיח . כי לא ידעו מה הוא . ואינו אמור מן הוא . תרגומו של עז ולפי שבוא
 לשון מנרי וכוונתו לשון היו הגילין שהוא כמו עז כתיב משה כחותו לשון שאמרו להודיענו שלפיכך ויקראו ישראל את שמו מן על שהיו
 תמיים ואומרים מן הוא כמו מה הוא וכן יגד שהדתי . ופסוהו הפול פור הוא הגורל . לא היה נרין לכתוב חלה הפיל הגורל
 הואיל ובלשון הקודש נכתבה הונגה . חלה להודיענו על כן קראו לימים חלה פורים על שם הפור . וחלו לא נכתב מתחילה כלשון
 שהיו אומרים בלתי הולכות לא היינו יודעים למה נקרא פורים : (יז) וילקטו . כלל אומד וכלל מדה . (יח) וימורו ככתים .
 וימורו . מן מרד . מן סכס ויסיבו : (כפ) ויגידו למשה מה טעמא עשנה נאם ויתירו מוונט עד מחר . וזשה לא הניד להם עד
 עתה מה שאמר לו הקב"ה ניוס הראשון והיה ביום השני והבילו את לקטו והיה משנה . (כג) ויאמר אליהם הוא אשר דברה מייס
 הראשון ואני לא הודתי לכם . וזשה נתמקד שהיו תמיים כשימלאו מטה לקודש להם ונתה כבודו של יום השבת : אפן . אפן היה
 לו לוודר כחטף פתח קטן כמו מן חלל . חלל מן חמר חמר מן חפה חפה לשון טווי חלה כשכיל שאינו מחובר לאחרי חלה מנוגן כרביעי
 טהור

מכלל יופי

נכפלה : (דק ככפר) . הוא שנופל בשחר מפני הקור :
 (טו) מן הוא . וירשו ממך שפלים צו פל ולפי של
 ידעו לושם קראוהו מן מהנה יחלק
 השם והתבר : (טז) (עמר מדה כטו שאמר ורועמר
 עשירת האשה הוא : (לילולה) : נקרא בן הראש
 לכיבו ונכפלה הפא כמו שנכפל בקהוד שהוא מוקד :
 (יח) ורא העדה : פירושו ולא העדיף על מדה וחוא
 עיבר וכן לא החסיר פירושו לא החסיר מדהו פלקטו מועט
 כי כשיעור לקט כל אחד מהם : (כ) (וירם) . מן

הכפולים מענין איזכא ורמה תכסה עליהם ובא עם הון
 הנוספת בשוק שהיא חבון שפחים וזיה משפטו קבון חמור
 על המנהג ובא בישוף להכריח בגו ובין יחזקאל ונרם
 כבודי שהוא ענין רוממות : (ויכאש) . וזו
 מורה על הזמן שכבר עבר קודם הפועל אשר לפניו ורודה
 לומר וכבר באש : (בא) (ונמס) . נפעל עבר מן
 הכפולים לזרת פעל ומשפטו נמס אלא שהוא קמוץ
 מפני ההפסק : (כג) (ואפו) . צווי והאלף כצווי ובסומן
 ס"ט 27 כז ( )

אצנעא יחיה ויהו נטיר עד צקרא : כד ואצנעא יחיה עד צקרא היקרא דפקד משה ולא קרי וריחשא לא
הות ביה : כה ואמר משה אקלוהי יוקא דין ארום שקתא וגו' : כו שיהא זימין תלקטוגיה וביקרא שקיעאה
דהרא שבתא לא ירזי ביה מנא גמית : כז והנה ביקרא שקיעאה נפקי מן כשיעי עקא למילקוט מנא ולא
אשקחו : כח ואמר : למשה עד אימת אתון מסבקיין למנטור פיקודי ואודיעתי : כט חמון ארום : יי יתב לבון
ית שבתא גנין פן הוא יתיב לבון ביום שתיקאה לחים לקרון יימין שרון גבר באהרונה ולא תטרטלו מבעם מרשותא
לרשותא בה מארבעא גרמיו ולא יפוק אינש מאתרוה לטיילא לבד קתרון אלפין גרמיו ביקרא שקיעאה : ל ונתח
עקא ביקרא שקיעאה : לא וקרן בירא ישראל
ית שביה מנא והוא כבר זרע בוספר חור וטעמיה
פאשישין ברבש : לב ואמר משה דין פתקא נפקד
: לאצנעא מלי עוקרא מניה למטרא לקריכוון מן פולל דחמון דביא מסרבניא ית לחמא דאיכלית יתכוון במדברא
בתנקותי ונתכוון מארעא דמזכרים : לג ואמר משה לקרון פב צכותיה דפטר חנא ותיב פמן מלי עוקרא וגו' :
לד היקרא דפקד : יי ית משה

ירושלמי

קבוע דכוספר חצר וטעמיה כשיפתיין ברבש :

תמלאוהו אהל מועד תמלאוהו : (כו) וכיום השביעי שבת . שבת הוא המן לא יהיה בו : ולא כה הכתוב אלא לרבות יום הכפרים
זימים טובים (מכילהא) : (כח) עד אנה מאנתם . משל הדיוט הוא כהדי הולא לקיח כרבא ע"י הרשעים מתגנין הכשרין
(ב"ק צ"ב) : (כט) ראו . בעניינכם כי ה' כבודו מוהיר אתכם על השבת שהרי נס נעשה עמל עדכ שבת לתת לכם לחם זימים :
שבו איש חחתיו . מכלן סמוכמיוס ל' חיות ליוול חון לתחום ג' לגפוח' לפישוט ידים ורגלים . אל יצא איש ממקומו . אלו
אלפים חמה של תחום שבת ולא כמכורש שאין תמוין חלא נדכריוסופרים . ועיקרו של מקרא על לוקעי חמן כחמר : (לא) והוא כורע
גד לבן . עשש שמן קול' יינדר זרע שלו עגול וחיכלכן והמן היה לבן וחינו כחשל לזרע גד אלא לענין היעגול כורע גד היה והוא לבן :
כצפיהת' . כגן שנתגנין אותו כדכש וקורין לו חסקרעין כלשון עננה והוא תרגום של חנקלוס . (לב) למשמרת . לגנויה :
לדורותיכם . בניו ורמיהו כשהיה ירמיהו מוכתם למס און חתם עוקקים בתורה והם חומרים נניש מלאכתנו וכעסוק בתורה חייכן כתרפנן
הויח' להם נלגת חמן חמר להם חתם ראו דבר ה' שעמו לא חמר חלא ראו כוה כתרפנן חכותיכם הרבה שלומין יסלו למקום להכין מזון
לדיריו : (לג) צנצנת . נלוחית של חרס כתרגומו : והנח אותו לפניה' . לפני הארון ולא חמר מקראזה עד שככה אהל מועד
אלא שכתב חן כפרשת חמן :

רש"י

תמלאוהו אהל מועד תמלאוהו : (כו) וכיום השביעי שבת . שבת הוא המן לא יהיה בו : ולא כה הכתוב אלא לרבות יום הכפרים
זימים טובים (מכילהא) : (כח) עד אנה מאנתם . משל הדיוט הוא כהדי הולא לקיח כרבא ע"י הרשעים מתגנין הכשרין
(ב"ק צ"ב) : (כט) ראו . בעניינכם כי ה' כבודו מוהיר אתכם על השבת שהרי נס נעשה עמל עדכ שבת לתת לכם לחם זימים :
שבו איש חחתיו . מכלן סמוכמיוס ל' חיות ליוול חון לתחום ג' לגפוח' לפישוט ידים ורגלים . אל יצא איש ממקומו . אלו
אלפים חמה של תחום שבת ולא כמכורש שאין תמוין חלא נדכריוסופרים . ועיקרו של מקרא על לוקעי חמן כחמר : (לא) והוא כורע
גד לבן . עשש שמן קול' יינדר זרע שלו עגול וחיכלכן והמן היה לבן וחינו כחשל לזרע גד אלא לענין היעגול כורע גד היה והוא לבן :
כצפיהת' . כגן שנתגנין אותו כדכש וקורין לו חסקרעין כלשון עננה והוא תרגום של חנקלוס . (לב) למשמרת . לגנויה :
לדורותיכם . בניו ורמיהו כשהיה ירמיהו מוכתם למס און חתם עוקקים בתורה והם חומרים נניש מלאכתנו וכעסוק בתורה חייכן כתרפנן
הויח' להם נלגת חמן חמר להם חתם ראו דבר ה' שעמו לא חמר חלא ראו כוה כתרפנן חכותיכם הרבה שלומין יסלו למקום להכין מזון
לדיריו : (לג) צנצנת . נלוחית של חרס כתרגומו : והנח אותו לפניה' . לפני הארון ולא חמר מקראזה עד שככה אהל מועד
אלא שכתב חן כפרשת חמן :

רשב"ם

שבו איש חחתיו . מכלן סמוכמיוס ל' חיות ליוול חון לתחום ג' לגפוח' לפישוט ידים ורגלים . אל יצא איש ממקומו . אלו
אלפים חמה של תחום שבת ולא כמכורש שאין תמוין חלא נדכריוסופרים . ועיקרו של מקרא על לוקעי חמן כחמר : (לא) והוא כורע
גד לבן . עשש שמן קול' יינדר זרע שלו עגול וחיכלכן והמן היה לבן וחינו כחשל לזרע גד אלא לענין היעגול כורע גד היה והוא לבן :
כצפיהת' . כגן שנתגנין אותו כדכש וקורין לו חסקרעין כלשון עננה והוא תרגום של חנקלוס . (לב) למשמרת . לגנויה :
לדורותיכם . בניו ורמיהו כשהיה ירמיהו מוכתם למס און חתם עוקקים בתורה והם חומרים נניש מלאכתנו וכעסוק בתורה חייכן כתרפנן
הויח' להם נלגת חמן חמר להם חתם ראו דבר ה' שעמו לא חמר חלא ראו כוה כתרפנן חכותיכם הרבה שלומין יסלו למקום להכין מזון
לדיריו : (לג) צנצנת . נלוחית של חרס כתרגומו : והנח אותו לפניה' . לפני הארון ולא חמר מקראזה עד שככה אהל מועד
אלא שכתב חן כפרשת חמן :

מכלל יופי

פירוש דיקין אפי' אותם בשמן וטובלין אותם כדכש והדגומא
כאסקריטון כדכש ופירש הנאון צפיתחמן שיואלכו
צפחה המים כיעושין בהם
זה היה טעמו בעלמא חבלי תקון כדמות כלים וציהודים רבנים
ועם הכסול והתקון אחר הכתוב וכן תרגום זכריה צנתרות
שהיה טעמו כעמל לשד השמן : הורב אסקריטון דדורב
ורשון כלים הם :
(לג) צנצנת . כמו צרוחיה כתרגומו :
חלן

ש"ט בשפא הפועל אות גרונת פא הפועל בשוא זפחה כמו
שחוליה עליו אליגו או בשוא וסגול כמו ענה לרה ובא
זאפו עמ האלף בצרי להרחיב עליוה .
(כד) ולא חבאישי . פועל עומד : (כט) (תהרין)
במקומו : (לא) (כורע גד) . כוטררהא בלשון רז'ל
וכן בערבי ואין סמיכתו אל הגד בעבור עינו כי אין הגד לבן
כי אם לתכונתו היותו גרורים קטנים כמוהו וטעמו ורזוא
כורע גד בהכונה אבל המנהיג לבן . ופירוש לבן פירש
המן היה לבן והיה גרורים כורע גד : (כצפיהת' כדכש)

אָהָרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמֶרֶת : לֵה וּבִנְיָ
 יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמֶּן אַרְבַּע־יָמִים שְׁנֵה עַד־
 בָּאֵם אֶל־אֶרֶץ נֹשֶׁבֶת אֶת־הַמֶּן אָכְלוּ עַד־
 בָּאֵם אֶל־קֶצֶה אֶרֶץ כְּנָעַן : לוּ וְהֵעֵמֶר
 עֲשִׂיתָ הָאִיפָה הוּא : פ א וַיִּסְעוּ
 כָּל עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר סִין לְמִסְעֵיהֶם
 עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְרִפְיִדִים וְאֵין מַיִם לְשִׁתּוֹת
 הָעָם : ב וַיִּרְבּוּ הָעַם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ הַחַיִּי
 לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מֵה־
 תִּרְיֹבֹן עַמּוּדֵי מֵה־תִּנְסֹן אֶת־יְהוָה :
 ג וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּלְכְּ הָעָם עַל־
 מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם
 לְהַמִּית אֹתִי וְאֶת־בְּנֵי וְאֶת־מִקְנֵי בְצִמָּא :
 ד וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מֵה אֲעֲשֶׂה
 לָעָם הַזֶּה עוֹד מֵעַט וּסְקֵנִי : ה וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹד לִפְנֵי הָעָם וְקַח אֹתָהּ
 מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטֹּף אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־
 הָאָרֶץ קַח בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ : ו הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ
 שָׁם אֶל־הַצּוֹר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַּצּוֹר וַיִּצְאוּ
 מִמִּנּוּ מַיִם וְשִׁתָּה הָעָם וַיַּעַשׂ כִּי מֹשֶׁה לָעֵינֵי
 זָקֵן וְיִשְׂרָאֵל : ז וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מִסְרָה
 וּמִרִיבָה עַל־רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם
 אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הַיֵּשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ אִם־
 אֵין : פ ח וַיָּבֵא עֲמֶלֶק וַיִּלְחֶם
 עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיִדִם : ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
 יְהוָה בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הַלָּהֶם בְּעֲמֶלֶק
 מַחֵר

שביעי ע
יז

אָהָרֹן קָדַם סִדְרוֹתָא לְמִשְׁרָא : לֵה וּבִנְיָ
 יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ יַת־מִנָּא אַרְבַּע־יָמִין שְׁנִין עַד־
 דַּעְלוּ לְאַרְעֵי יַת־יַבְתָּא יַת־מִנָּא אָכְלוּ עַד דַּאֲתוּ
 לְסִיפֵי אַרְעֵי דְכְנָעַן : לוּ וְעוֹמְרָא חַד־מִן
 עֲסָרָא בַת־לַת־סָאִין הוּא : א וּנְטָלוּ כָל־
 כְּנִישְׁתָּא דְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין
 לְמִטְלֵיהוֹן עַל־מִימָרָא דִּי וְשָׂרוּ בְרִפְיִדִים
 וְלִית מַיָּא לְמִשְׁתֵּי עָמָא : ב וַיִּצְמָא עָמָא
 עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ הֲבֵי לָנוּ מַיָּא וְנִשְׁתֵּי וַיֹּאמֶר
 לְהוֹן מֹשֶׁה מֵה־אֲתוֹן נִצְן עָמִי מֵה־אֲתוֹן
 מִנְסַן קָדַם־יִי : ג וַצְחִי תִמְן עָמָא לְמִיָּא
 וְאֲתִרְעַם עָמָא עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְמָא דָּנָן
 אֲסִיקְתָּנָא מִמִּצְרַיִם לְקַטְלָא יַתִּי וַיִּרְת־כְּנֵי
 וַיַּת־בְּעִירֵי בְצִיחֻתָּא : ד וַצְלִי מֹשֶׁה קָדַם־
 יִי לְמִימֵר מֵה אֲעֲבִיד לְעָמָא הַדִּין עוֹד וְעִיר־
 פּוֹן וַיִּרְגַּמְנִי : ה וַיֹּאמֶר יִי לְמֹשֶׁה עִיבֵר
 קָדַם עָמָא וְדַבֵּר עִמָּךְ מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל וְחוֹשְׁרֶךְ
 דְּמַחִיתָא בֵּיה יַת־נַהֲרָא סַב בִּידְךָ וְתִיזִיל :
 ו הָא־אָנָּא קָאִים קָדַם־תִּמְן אֶל שִׁינְרָא
 בְּחֹרֵב וְתִימְחֵי בְּשִׁינְרָא וַיִּפְקֹן מִנִּיה מַיָּא
 וַיִּשְׁתֵּי עָמָא וְעַבְד כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי סְבֵי יִשְׂרָאֵל :
 ז וַקְרָא שְׁמָא דְאַסְרָא נְסִיתָא וּמְצוֹתָא
 עַל־דְּנִצּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנִסְיָאוּ קָדַם־
 יִי לְמִימֵר הָאִית שְׂכִינְתָּא־דִּי בִּינְנָא אִם לֹא :
 ח וַאֲתָא עֲמֶלֶק וַאֲנַח־קָרְבָּא עִם־יִשְׂרָאֵל
 בְּרִפְיִדִים : ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִּיהוָשֶׁע בְּחַר
 לָנוּ גֹבְרִין וּפּוֹק וַאֲנַח־קָרְבָּא בְּעֲמֶלֶק מַחֵר
 דַּאֲתַעְבִּידוּ־בֵיה־נְסִין מִן־קָדַם־יִי בִידֵי :
 וְעַבְד

טחר אנכי נצב ער ראש הנבקה ומטה האלהים בידו : י ועש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם בעמלק ומשה אהרן ויהור עדו ראש הנבקה : יא והנה כאשר ירו משה ירו ונגבר ישראל וכאשר ינוח ירו ונגבר עמלק : יב וירי משה כבדים ויקחור אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן ויהור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה ער בא השמש : יג ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו מפטיר לפי חרב : פ יד ויאמר יהנה אר משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמה את זכר עמלק מתחת השמים : טו ויבן משה מזבח ויקרא שמו יהנה ינסי : טז ויאמר

כי רשיי

כבוד תלמודך חסיד עליך כענין זכור מטיב כמורא רבך מניין שאתה ויאמר אהרן אל משה כי אחי והלא אהרן גדול מחייתו היה ועושה את חסידו כרפו . ומורא רבך כמורא שמים מניין שאתה (במדבר יב) חדני משה כללם כלם מן העולם מי יכיסם הם כלים כעורדים כך חללו מרדו בהק"ה : וצא הלחם . לא מן הענין והלחם בו (מכילתא) : מחר . בעת הולדתה חנכי נצב : בחר לגן אנשים . נבחרים ויראי תעל שתיח וזכותן מסייעתן . דבר אחר בחר לנו אנשים שידעין לכשכל כשפים לפי שבני עמלק חכשפין היו : (י) ומשה אהרן ויהור . וזכאן לתענית שריוכים שלשה לעבור לפני התיבה שכתענית היו שריוכים : חור . בנה של מרים היה נכסל בעלה : (יא) כאשר ירו משה ירו וכי ירו של משה נלחמת היו הולדתה זכו' כדאית' בר"ה : (יב) וירי משה כבדים . כשכל שנתעלל כעוזה ומנה אחר תחתיו כתיקרו ידיו : ויקחו . אהרן ויהור : אכן וישימו תחתיו . ולא ישב לו על כר וכסת אחר ישראל שריוכים כענין חף אפי' היה עמהם כענין : והי ירו אמונה . ויהי משה ידיו כעוזה פרושות השמים כתפלה לאזנא ונגונה . ער בא השמש . שהיו עמלקים מחזקין את השעות כאלטרו' לנגיחה בליוו שעה הם נלחמים והעמיד להם משה חמה וערכה את השעות : (יג) ויחלוש יהושע . (תנחומא) שתך ראשי גבוריו ולא השחיר חלל חלשים שבהם ולא הרגם כלם מכאן חזו למידים שעשו על פי הדבור של שילה : (יד) כתב זאת זכרון . שכתב עמלק להודונוג לישראל קודם לכל האומות . (מכילתא) : ושים באזני יהושע . הכתוב את ישראל לארץ שיהיה חזק ישראל לשלם לו חז' גמולו . כחן כרמו לו לחמה שיהושע חכמים את ישראל לארץ : כי מחה אמה . לכן חזי מזהירך כי חפץ חזי לחותו : (טו) ויקרא שמו . של מזבח : ה' נסי . הקדוש ברוך הוא עשה לנו כאן נס . לא שהמזבח קרוי ה' אלא המזבח שמו של מזבח זכר את הנס שעשה המקום ה' הוא נס שלנו : (יז) ויאמר . משה : כי יד על כפי ה' ידו של הקדוש ברוך הוא הורנו ליטוב ככסאו להיות לו נולדתה ואיכה בעולק עולמית ומתנכס ולא לחור כסא והף ה' זס כחלק לחציו כשבע הקדוש ברוך הוא שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עולק מלכו וכשימחה שמו יהיה השם שלם והכסא שלם שאל' (ההלים ט) חלויב

באר רחובות דקדוקי רשיי

ואז מים וזר הנס אלא כן לא היה נשתיב שיהיה העטה דבר חזון חסד עכשו דכתיב כלור בעושה סבית והיזנו שהכה כל כך בחוק עד שתהא כיצת ההלכה כרשימה ומרצה תוך האלע תקשה היאך יוכל המטה לעשות דבר זה והלא אגור קשה ותוך ממנו חלל גדלי היה מן פכפכי ידיו ויהי

סדר הקרבא לקביל משיצו עמלק ספר אנא קאסי באימא מעשר דנזנות אבהתא רישא עמא חכורת אימתתא
 דמתילן לגליקתא חוטרע דאתעבדו ביה גיסו מן קרס " בידו : י (ועבר יהושע הקמא דאמר ליה משה לאתתא
 קרבא בעמלק זנו : יא והורה בד קרף משה ידו
 בצלו ומתגברין דביר ישראל ובר הורה כנח ידו מן
 למצליא ומתגברין דבית עמלק : יב וידו דמשה
 הו גזירין מן בגלל דעפל קרבא למשור ולא אונבו ביומא
 ההוא דפירקנא דישראל ולא חורה וייל למיעקפיהו
 בצלו ומן דחורה צכי לסיגופי גפשיה גסיבו אכנא

ושניו תחותיה ותיב עלקרה ואקרוו וחור מסערין לידו קיבא חד ומיבא חד ותתא ידו פריסן בהמנותא בצלו
 וצוקא עד נטמיע שמשא : יג ופטר יהושע נת עמלק דמיטע רישא גרבוא דעמיה על פורס מיקרא בן
 דקטילת סיפא : יד ואמר " למשה כתוב דא דירקנא בספר סביא דמלקדמוו ושני פתגמא האיננו במשמעות
 דיהושע ארום מיקחא אמתו ית דירבון עמלק מתחות שמייא : טו וקנא משה מדבחה וקרא שמיה מיקרא
 בן דין גיסא דילי דגיסא דעבר אתרא קגיגי הויא :
 טז ואמר ארום קיס מיקרא בן בכורסי וקרוה דהויא
 פטימרה גיח קרבא דבית עמלק ושיצי עתהו לתלמי
 ריא

באר רחובות דקדוקי דש"י

וזה חוק וקשה יותר מן הפלג ונכקע הור מעטו ונתדע מדברי רש"י וסכיינים לדברי המדרש הביאור התוספות בקידושין דף למ"ד
 ע"כ מיעשה בחדק טלקא ספרינון לכודקו נתנו על השדן והכה בקורנס נשכר בקורנס ומתלק בסדן וספרינון לא זה מתקומה עין סס :

רשבים

(יא) כאשר יריס טשה ידו זכמטה : ונכר ישראל . שכן דרך עורכי מלחמה כל זמן שזואים הרמת ניסים
 קונסטי"ן כ"ל הן מתגברין . וכשהוא מושלך רגילין לנוס ולהסמח : (יג) חמונה . קיזמו לדור דור . וכן מלאים רעים ובלתיים .
 מלחמים חרוקים וקיימים : (יד) ויחלש נחמס . כדכתיב קול ענות חלושה : (טו) באזני יהושע . שימלון עליהם ויקיים מלותי
 למותות את סס עמלק : כי משה חמונה וגו' כי אזי רונה סימחה חת' אמו : (טז) ה' ניסי . שהמטה של הקס"ה ה' לנס על
 הרכיבה וגם לעתיד יריס אותו הקס"ה לנס על ההדים להלחם בעמלק שהרי אקר לו עכשו כי משה חמונה את זכר עמלק וזהו
 שופרס והולך : (יז) ויאמר כי יד על כס יה וגו' לכן חתיקורא סס החמונה ה' ניסי . דוגמת סס חמס אליעזר או עממחל
 שהרי הריס הקס"ה את ידו על כסאו ונשכע כי הלחמה לו בעמלק ודור דר דוגמת כי אשא אל שמים ידי . וזה עיקר פשוטו
 וי"ע כשתהיה ידו נתוק על כסא יה שזהו כסא וולכי ישראל או תהיה מלחמה בעמלק . ואין נראה כלל דעניני שכי תהיה יד ה' לולומר .
 אכל לזעלה הוה נוסס כמו שפירשתי ופירשתי שה"ד על כס יה : חסלת ויהי בשלה מיסוד רבינו שמואל
 אשר

מכלל יופי

אכל אינה גבוהה כמו אחר : (יב) (מוה אחר ומוזה אחר) .
 מזה המקום אחד ומוה המקום אחד : (אמונה) . הו
 בקיום מורמות ולא הגיוחם
 ער ביה השמיט : (יג) בספר הו ספר
 (יד) (ויהלש) . כלומר
 שברם ורצצם : (טו) (י) כתוב זכור את אשר עשה לך
 עמלק :
 כן קרא משה למובח
 אשר כנה לזכרון דהנס
 שעשה להם : וכנן וקרא לו אל אלהי ישראל : (נמי) .
 שרשו נסס ויקר הענין מענין גבוהות והתרומונות כי גושא הנס

ויעם הכתוב כי הו אשר על
 כסו"ה יהיה מונה מלאמה לה'
 בעמלק ודור דור ישראל
 שיקו נלחמים כו פיר"ה תהיה
 אתס תמיד לעורס . ויש
 מפרשים כאשר יהיה מלך לישראל
 שיהיה לו יד ושם על כסא ה' יהיה מלחמה לה' בעמלק ודיוו לשאלו
 וכן מדור דור כי כל מלך לישראל חייב להלחם בהם עד שימחו : אן
 העים כעבור שעמלק שלח יד על כסיה לכונתו ולחלל סמו ולא ירף
 אליהם

כי יד על כס יה מלחמה ליהוה בעמלק
מדר דר :

וספטרין ודבורה אשה נביאה . בשופטים סימן ד'
ק"ר . י"ד אכונה סי"מן . סג"א מ"מן :

פ פ פ

יח א וישמע יתרו כהן מדון חתן משה את
כל אשר עשה אלהים למשה
ול ישראל עמו כיהוציא יהוה את ישראל
ממצרים : ב ויקח יתרו חתן משה את
צפורה אשת משה אחר שלוחיה : ג ואת
שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר
גר הייתי בארץ נכריה : ד ושם האחד
אליעזר כי אלהי אבי בעזרי ויצלני מחרב
פרעה : ה ויבא יתרו חתן משה ובניו
ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא
חנה שם הר האלהים : ו ויאמר אל משה
אני חתנד יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה
עמך : ז ויצא משה לקראת חתנו וישתחו
וישקלו וישאלו איש לרעהו לשלום ויבאו
האחלה : ח ויספר משה לחתנו את כל
אשר עשה יהוה לפרעה ולמצרים על ארץ
ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרך
ויצלם יהוה : ט ויחד יתרו על כל הטובה
אשר עשה יהוה לישראל אשר הציילו מיד

מצרים

רשי

דחילא דשכנתיה על כורסי יקרא דעתיד
דיתגח קרבא קדם יי בדברו עמלק
לשציותהון מדברי עלמא :

פ פ פ

א וישמע יתרו רבא דמדון חמוהי דמשה
ית כל די עבדי למשה ולישרא
עמיה ארי אפיק יי ית ישראל ממצרים :
ב ודבר יתרו חמוהי דמשה ית צפורה
אמת משה בתו דפטרה : ג ונת תרין
בניה דשום חד גרשם ארי אמר דרר חנותי
בארענוכראה : ד ושום חד אליעזר ארי
אלהא דאבא הנה בסעדי ושוכני מחרבא
דפרעה : ה ואתא יתרו חמוהי דמשה
ובנוהי ואתתיה לות משה למדברא דהוא
שרי תמן לטורא דאתגלי עלוהי יקרא
די : ו ויאמר למשה אנא חמוד יתרו אחי
לחד ואתתך ותרין בניה עמך : ז ונפק
משה לקדמות חמוהי וסגיד וגשיק ליה
וישאלו גבר לחבריה לשלם ועלו למשכנא :
ח ואישתעי משה לחמוהי ית כל דעבד
יי לפרעה ולמצראי על עיסק ישראל יח
כל עקתא דאשכחנן באורחא ושזבינון יי
ט וחדו יתרו על כל שבתי דעבד יי

לישראל

כאויכ תנו חרבו לנח זהו עילת חכמים בו (עמוס א) ועברתו שמרה נח (ההלים ט) וערוס נתפס ארד וזכרם הוסיף מכו אומר
חת יי וי' לעולם יי' הרי השם חלם מן לחשט כסאו הרי כסמי מנה : חסלה פרשת בשלח
(א) וישמע יתרו . קהמנונה שטע עבא קרעת יס פוק וילחית עמלק (זכחיס קור) : יתרו . מצע שקות נקראו לו
רישאל יתרו חוככ חכר קיני פוטילל (מכילתא) יתרו על יס מיתר כרסר חת בתורה ואתה תחזה : יתרו
לכסג גייר נקייס המצות כוסיפו לו אות אחד על שמו . חוככ שחככ את התורה חוככ הוא יתרו שחכער (שופטים ד) עכני חוככ
חוקן

דכתיב ויקרא דעלקא דין ומדרא דמשיקא ומדרא דעלקא דאמי
 ** מלכא קדמאה דעתיד למיטב על פורקיהון דמלכותיה
 דכתיב וישאל הוא שאול בר קיש והוא יסדר סדרי קרבא
 כל קביל דבית עמלק וקטיל יתהון ומה דמשיבא מנהון
 ישיצון יתהון מרדכי ואסתר ** במימריה אסר לשיצא ות דכרניה דעמלק לדרי דרין :

פ פ פ

וישמע א רשמע יתרו אוגוס מנן חמוי דמשרה גר כל טאן דעביד ** למשה ולישראל עמיה ארום אפיק ** ית
 ישראל סמטצבוס : ב ודבר יתרו חמוי דמשה ית צפורה אנתתיה דמשה בחר דשלחה מלכותיה
 פד תנה אגיל למצבים : ג ות קרין בנהא דשום חד גרשום ארום אסר בויר הוימי בארעא ניקראא דלא דידי
 הויא : ד ושום חד אליעזר ארום אסר אלהא וגוי : ה ואתא יתרו חמוי דמשה ובגוי דמשה ואינתתיה לנת
 משה למדברא דהוא שרי תמן סמיד לטונרא דאתגלי עלוי וקרא ב"ן למשה סן שירוא : ו ואמר למשה אגא
 קמוך יתרו אמי לנותך לאיתגריא ואין לא תקביל מי בגני תחבל בגין אנתתך וקרין בנהא דעמיה : ז והפק משה
 מתחות עגנא וקרא לקדמות חמוי קמיד וגשיק ליה וגייריה וגייריה ובר לחבריה לשלם ואתו למשבן בירא אולפנא : ח
 ותני משה לחמוי ית כל מה דעבד ** לפרעה ולמצראי על עיסק ישראל כל עקתא דאשקחנתון בארעא על
 ימא דסוף ובקרה ובפרסודים והיך אגת עמיהון עמלק ושיבביתון ** : ט וכתב יתרו על כל טבתא דעבד ** לישראל

דיהב

רשי

חותן משה - וי"א רעואל אביו של יתרו היה ומהו אומר (מכילתא) ותבאנה אל רעואל אביון שהתיזקות קורין לאבי אביהן אבא
 במערי : חותן משה - (מכילתא) כאן היה יתרו מתכבד במשה חמי סותן סתקול ובעבר היה משה מולד הגדולה בחזיו סאזור ויסב אל
 יתרו חותנו : למשה ולישראל שקול משה כנגד כל ישראל את כל אשר עשה להם כירידת התן וכבאר וכעונק : כי הוציא ה' וגו' :
 זו גדולה על כולם (מכילתא) : (ב) אחר שלוחיה : כאמר לו הקב"ה במדיון לך טוב מצרימה ויקח משה את אשתנו בת בניו וגו' ויאל אהרן
 לקראתו ויפגשו בבר האלהים : אמר לו מי הם הללו אמר לו זו היא אשתי שנשאתי במדיון ואלו בני - אמר לו ויכן אתה מוליכן אמר לו לזונרים
 אמר לו על הראשונים אתו וזעזעים ואתה כל להם ק עליהם אמר לה לבי לבית חניך נטלה שני בניי והלכה לה : (ד) ויצילני מתורב
 פרעה - כשגלו דתן ואחיהם על דבר המצרי וקם להרוג את משה נעשה וזארו כעמוד של שיש (מכילתא) : (ה) אל המדבר -
 חף אמויוד גים סמוכדכו היו אל סמכרו שלייתרו דער הכתוב היה ויסב ככבודו של עולם וגרבו לבו לנאת אל המדבר וקום תהול לשמוע
 דכריתורה : (ו) ויאמר אל משה - ע"י אליה : אני הנהגך יתרו וגו' (מכילתא) חס חין חמה יוצא בגיני לא בגין אשתך
 ואס חין חמה יוצא בגין אשתך לא בגין שני בניי : (ז) ויצא משה - כבוד גדול כתכבד יתרו באותה שעה כיון שיאל משה יתרו אהרן
 כדכואביו וניי הוא מראה את אליו ואלו לא יאל : וישחחו וישק לו - איני יודע מי השתחוה למי כשהוא אומר איש לרעבוני הקרוי איש
 זה משה שנאמר והאיש משה (מכילתא) : (ח) ויספר משה לחתנו - לעסוק את לבו לקרבו לתורה (מכילתא) :
 את כל התלואה - שעל היס ופל עמלק (מכילתא) : התלואה - לו"ד אל"ף ון היסוד של תיבה (התי"ו הוא תיקון ויסוד הנופל ממנו לפרקים
 וכן תרומה תנופה תקומה תכואה (ח) : (ט) ויחד יתרו

רשב"ם

(א) אשר עשה אלהים למשה - שלא היוקו פרעה ושלחלו הקב"ה בעיני פרעה ועבדיו ועשה לישראל נסים על ידו
 (ב) אחר שלוחיה - לאחר שהצורה ושלחה משה ומזנים שלא ראינו עד עכשיו שהפירם לבית חמוי - וי"ע
 ואחרי כן שלא לה נזוכיה - כדכתב מתנה שלוחים לבת פרעה - ונראה הוא פשט שלא מנינו מקראות בעניין זה אלא קודם
 ששלחה יתרו לה ולכניה כמדבר היה לו לכתוב למעלה אחרי פרשת דמים למולות ואחר כך חזר משה ושלח אלל אכיה
 ולכניה) דוגמת וחס הוא חכי כענין : אחר שלוחיה - כמו אחר תטהר וכינו שפירשתי אחר נאחו כסך קדמו שרים אחר
 סגנים : (ו) ויאמר שליח יתרו אל משה חמי חותנך יתרו - (ז) התלואה אשר מלאתם בדרך - הכיפת פרעה - מיסומן
 וכשר שנתן להם הקב"ה : (ט) ויחד עגורית חדה עון וחדוה כמו (כיון) (ס"א כיו"ד) כל תיבה של בני"ד כפ"ת שמגורת
 חטופי

מכלל יופי

אלהים לכן תהיה תלחמה לה בעמלק מדור דור : והכסון שהרים
 ידו וכספם כספא כסודי להיות לו תלחמה ותיכח בעמלק עולמית עד
 כלות אחרים וכן תרגם חזקוני : וטעם כס אמרו רז"ל למה ע
 הקב"ה שאין פספא מלס ואין הסס מלס עד סימחה שמו של עמלק :

יח יתרו (ב) (שלוחיה) - שם רוצה לומר מנחה
 ויש לפרש אחר שלוחיה אחר שישלחה
 ושבה לבית אביה - (ט) (ויחד יתרו) - ענין ישמחה
 (ז) בט 29 ומשקרו

מצרים: ויאמר יתרו ברוך יהוה אשר
 הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר
 הציל את העם מתחת יד מצרים:
 יא עתה ידעתי כי גדול יהוה מקל
 האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם:
 יב ויפקח יתרו וחתן משה עלה ונבחים
 לאלהים ויבא אהרן וכל זקני ישראל
 שני לאכל לחם עם חתן משה לפני האלהים:
 יג ויהי מקהלת וישב משה לשפוט את
 העם ויעמוד העם על משה מן הבקר עד
 הערב: יד וירא חתן משה את כל אשר
 הוא עשה לעם ויאמר מה הדבר הזה אשר
 אתה עשית לעם מדוע אתה יושב לבדך
 וכל העם נצב עליך מן בקרו עד ערב:
 טו ויאמר משה לחתנו כי יבא אל העם
 לדרש

לישראל דשויביהו מירא דמצראי: ויאמר
 יתרו ברוך יי דשויב יתכון מירא דמצראי
 ומירא דפרעה דשויב ית-עמא מתחות
 מרות-מצראי: יא קען ידענא יארי-רב
 ויולית אלהה בר מגיה ארי בפתגמא דחשיבו
 מצראי-למידן-ית-ישראל ביה דנינון:
 יב זקריב יתרו חמוהי דמשה עלון ונבסת
 קודשין קדם-י ואתא אהרן וכל קבי ישראל
 למיבל לחמא עם-חמוהי דמשה קדם יי:
 יג ונתנה מיומא דבתרוהי ויתב קושה
 למידן ית-עמא וקם עמא עלוהי-דמשה
 מן-צפרא עד-רמשא: יד ונתן חמוהי
 דמשה ית-כל-דהוא עביר לעמא ויאמר מה
 פתגמא דהין דאת עביר לעמא מה-דין את
 יתיב בלחודך וכל-עמא קיימין עלווד מן-
 צפרא עד-רמשא: טו ויאמר משה לחמוהי
 ארי-אתן לותי עמא למחבע-אולפן מן-

קדם

דשוי

יתרו - וישתח ויתרו וכו' פשוטו - (סנהדרין צד) ומלא נעשה כשרו חידודין חידודין מיר על אבות מצרים היינו דאמרי אינשי (ב) גיורא
 עד עשרה דרי לא תכוו ארמא כאפיא: על כל הטובה - טובת הון והכרח והתורה (מכילתא): ועל כלן אשר הנילו מיד מצרים
 עד פכשו לא היה עבד יכול לברוח ומצרים שהיתה ארץ חסידות ולאו ינלו ששים רבוא (מכילתא) (י) אשר הציל אתכם מיד
 מצרים - חושה קשה: ומיד פרעה - מלך קשה: מתחת יד מצרים - כתרנו וכו' לשון ריבוי וזרות יד שריו מכב דים עליהם היא
 העבודה: (יא) עתה ידעתי - מכירו הייתי לשעבר ונכסיו כזיתר (מכילתא) (ג) מכל האלהים - עומד שהיה
 זוכיר ככל ע"א שבעולם שלא הניח ע"א שלא עבדה (מכילתא): כי בדבר אשר זדו עליהם - כתרנו וכו' כמיס' דיוו לאכדוס וס
 כאכדו כמיס: אישר ודו - אשר הרשיעו - (סוטה יא) ורכותינו דרשונו לשון (בראשית בה) ויד יעקב כויד בקדרה אשר כשלוכה
 כתבסלו (ד): (יב) עולה - כחשמונה היא כולה כליל: ונבחים - שלמים: ויבא אהרן וגו' - וישתחיון הלך והלא
 הוא שיא לקראתו וגרס לו את כל הכבוד אלא שהיה עומד ונמשק לפניו: לפני האלהים - מכאן סנהנה משפורה שתלמידיו חכמים
 חסובין בה כאלו נהנה חזיון סביבה (ברכות בר): (יג) ויהי מוכהרת - מולא יום כפפורים היה כד שטינו בספרו ומהו מוכהרת
 למחרת רדתו ויון הכר - ועל כרחק אי אפשר לומר אלא מוכהרת - יום הכיפורים שהרי קודם מתן תורה א"ח לומר וכו' עתה את תקי וגו' -
 ומשנתנה תורה עדי"כ לא יסב חשה לשפוט את העם שהרי כיו"ז בתמו יד ושבר את הלוחות ולמחר עלה בהשלמה ושהה שפוטיוס
 וירד כו"כ - ואין פרשה זו כתובה בסדר שלא נאמר ויהי מוכהרת עד שנה שנייה חף לדברי האומר יתרו קודם מתן תורה בה שלוחו אל ארע
 לא היה אלא עד שנה שנייה שהרי נאמר כאן וישלח משה את חתנו ומנינו כנוסע' הדגלים שלח לו משה (במדבר ו) כוסעים אחתו אל
 בתקום וגו' אל לא תעווב חותנו ואם זו קודם מתן תורה ומשלתו והלך היכן מנינו שחור - וא"ת סס לא נאמר יתרו אלא חוככו וככו של יתרו
 הייה הוא חוככו הוא יתרו שהרי כתוב (שופטים ד') מכלי חוככו חותן משה: וישב משה וגו' ויעמוד העם - יושב כמלך וכולן עומדים -
 והוקשה הדבר ליתרו שהיה מולול ככבודן של ישראל והוכיחו על כך שנאמר מדוע אתה יושב לבדך וכלם נכסים: מן הבקר עד
 הערב

יונתן בן עוזאל

דיהב להון מנא וביקא ודי שיקנינו מן ידא דמפראי : יאמר יתרו בדין שמא בן דשיויב יתכן מן ידא דמפראי
רמן ידא דפרעה וכו' : יא ברוך חכמית ארום מקיף הוא על כל אלקי ארום בפתקמא דאשיעו מפראי
למיונות ישראל בקמא עליהון דבר רינא לאיתקנא במיא : יב ויסיב יתרו עלונו ונקמס קודשין קדם : יג ואתא
אמרן וקל סבי ישראל למיכיל לחמא עם חמיו דמשה קדם : יד ומשה הנה קאי וקשמש קדמיהון : יג ונתנה ביומא
דקמר יקמא דביפרתי ויחייב משה למידן דת עמא וקם עמא קדם משה מן צפרא עד רמשא : יד וחמא חמיו
דמשה ית כל דהוא טרח ועביד לעמיהו ויאמר מה פתקמא דבין דאנת עביד לעמא מה דין אנת יתיב לכלחודך למירוון
וקל עמא קמיין קדמך מן צפרא עד רמשא : טו ויאמר משה לחמיו ארום איתוין לזוהי עמא למתבנע ארלפן מן

קדם רש"י

הערב . (שבת ז') אמר לומר ק אלא כל דין סדן דין חמת לחמיתו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאלו עוסק בתורה
כל היסס וכאלו נעשה שותף להק"ה במעשה כראשית סאלמר כו ויסי ערכ וכו' (מגילה ז') (סו) כי יבא . כי כאלו עוסק (ס) :
לדרוש

באר רחובות דקדוקי רש"י

(א) אין רצה לומר התי"ו היא יסוד וזוהי שהרי כענין קאמר בתחילת דבריו שאין מן היסוד רק לכו"ל ד"ה אלא רצה לומר בעבור
דהתי"ו כמלת התלמוד היתה משמשת לא לומר הכוונה ולא לנקיבה נס נרת רק לתואר הסס דהיינו התי"ו עשתה מן שורש ק"ה דהוא לשון
עבר סס דבר הלואה תיקון ויסוד הנופל קרילה ורצה לומר כמו שהאזניות שרשיות אינן משמשות שום סימן נוכח או נסתר הכי
כתי התי"ו במלת התלמוד מה שקאמר הנופל לפרקים דהיינו כשחיה לתואר הסס : (ב) רצה לומר דלפי פשוטו במלת ויתד הוא
השורש חדה מענין מדו ויילה רק שנפלה הה"א בסוף כדן כל שורש שאות אחרונה היא ה"א כמו וישק מן שורש שבה ולדעת המדרש
שרשן חדר ונפלה דל"ת חדה כדן כל שורש שסופה שתי אותיות דוגמת כמותס הכסף מן שורש יתנסם : (ג) כי שורש דקסיה ליה
הרי מלת עתה נוסחה על זמן היגיון עכשיו (איתוה) ומלת ידעתי הוא לשון עבר (אין האכ לאנג גוואוהט) ובתרי"ל דלד"י על זה קאמר
מוכרי הית"י לשעבר וק"י מלת ידעתי על זמן עכבר ומלת עתה קאי על סהיה מכירו עכשיו כיותר ופירושו (עתה אינוהר ווי"ס אין עוהר
ידעתי או אין האכ פאהר גוואוהט) וענין פרשת וירח כד"ה בעת ידעתי : (ד) רצה לומר לפי פשוטו כמלת ודו הוא השורש וור
זכא גוזה השורש חמדיס חקך עבדך וזה שכתב אשר הרשיעו (ויא הכין גוואוהט ווילגט) ולדעת רבותינו שרשן כוד והיינו ענין כישול חלסון ויח
יעקב כוד רק שנחפרה פנו"ת חילת השורש כדן על הרוכ כשורש שתחילתו מו"ן : (ה) דלפי כוונת הוואמר דכבר עמדו לפני משה אש
כרבי כל בלשון עבר הוילכתו בל כי יבוא דהוא לשון עתיד על זה קאמר רש"י כי יבוא כי כל ורצה לומר באמת כי יבוא דהוא לשון
עתיד הוא תמורת כי כל והיינו לשון עבר וכדי שלא תקשה לכתוב כי כל כשהיא על זה קאמר לשון כוה ורצה לומר מדרך המקרא כאשר רוצה
לדבר דכבר הרגיל להיות בכל עת או יכתבו הכתוב בלשון עתיד כמו כלה יעשה איוב (או בלגנט ער לו טאן אלי גייט) ועל דרך זה כי יבוא
(ער פלעגנט לו קומן אלי גייט) וכפרשת חיי שרה כד"ה ערס אכלה נותן רש"י טעם מפני מה מדברך הוקרא להעמידו כלשון עתידותה
טעם

רשב"ם

חטופי לוד פעל שמופס דמיס . מן ככה ויכך . מן פתה . ויפת בפתר לבו . ויפת אלקים ליפת . אל תומיף על דבריו . מן שכה
וישכ : (י) אשר הציל אתכם . משה ואלהן נמיד ונזרים ומיד פריעה ואת העם הושיע משיעבוד מצרים : (יא) וכל
אלהים כי אין בהם כח לנקום לרת גואוהטתם : כי כדבר כלומר כי על כל דבר אשר ודו מצרים עליהם כתעולל בהם . וזה עיקר
פשוטו : (יב) ויבא אהרן וכל וקני ישראל לאכול לחם עם מותן עשה לכבוד יתרו באו וינשה לא הולך להזכיר כי האל שלו הוא :
(יג) לשכות את העם אפילו אם בא יתרו קודם מ"ת דני מוונות היה להם ניעולט אף כי אמרו רבותינו כי כוונה נתנו להם
דיכוס כדכתיב שם שם לו חק ונחשט ונראים הדברים שאחר מ"ת בא . כתב כחן כאשר הוא מונה שם הר האלהים ולענין הוא אומר
בפדש השלישי לנאת בני ישראל ממצרים כיום הוא באו ודבר סיני . ויסינו חרפדים ויבאו ודבר סיני ויחן שם ישראל נגד החר .
כמאלת פרשת רפידים וחמית החר קדמה לכרעה זו אבל שלא להפסיק פרשיות של מצות הקדים לפרשת יתרו : מן הבקרה עד הערב
לפי שהוא לבדו טופס את כל העם ואין לו חסייעים : (יד) מדוע אתה יושב לבדך ולמיכך כל העם נלכ עלך מן הבקר ועד הערב :
(טו) כי יבא אלי העם לדורש אלהים כלומר אני לבדי קריך לשאל אל אלהים ויחן בהם רגיל לדבר אל אלהים כי אם אני לבדי :

מ"ד מכלל יופי

ומשקלו ויחן ומשפטו ונתנה ורגיש הדלת לתקון הקריאה
בעבור שהמלה מלעיל וכתב רבי יונה כי
הוא ממשקל ירמיהו וישק ישמעאל ומפני שהדלת
גרונרת נפתחרת והראיה כי הדלת נגושה ושואיארת
ובסימנים טכח היתה ראיה גמבן החירט שוא לורדי כובד
הקריאה ומפני זה נקרו הדלת שוא : (יג) (במחירת)
כא

קדסיו : טו כד-הני להון דינא אתן לתת
 ודאינא בין נברא ובין חבריה ומחודענא
 להון ית-קיימא דני ורת-אורייתיה :
 יז ואמר חמוהי דמשרה ליה לא-תמן
 פתגמא דאח עביר : יח מילאה תילא
 אף את אף-עמא הרין דעמד ארי-זקיר מן
 פתגמא לא-תיכול למעבריה בלחודך :
 יט כען סביר מיני אמלכיןך ויהי מימרא-
 דני בסעדר הני את לעמא תבע אולפן מן-
 קדסיו ותהי מייתי את ית-פתגמא לקדם
 יי : כ ותומר יתהון ית-קיימא ורת-
 אורייתא ותהודע להון ית-אורחא דיהקון
 בה ורת-עובדא דיעבדון : כא ואת תחו
 מקל-עמא נברין דחילא דחילא דני גוברין
 דקשוט דסנן לקבלא-קומון ורמני עליהון
 רבני אלפין רבני מאותא רבני חמשין ורבני
 עישוריתא : כב וידונן ית-עמא בכל-עין
 ויהי כל-פתגם רב יתון לנתך וכל-פתגם
 זעיר ידונן אינון ויקלון מןך ויסוברון עמד :
 כג אם ית-פתגמא הרין תעביר ויפקדיןך
 יי ותיכול למיקם ואף כל-עמא הרין על-
 אתריה יהך בשלם : כד וקביל משה
 למימר חמוהי ויעבד כל דאמר : כה ובת
 משה נברין דחילא מקל-ישראל ומני

לדרש אלהים : טו כי יהיה להם דבר בא
 אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתני
 את חקי האלהים ואת תורתיו : יז ויאמר
 חתן משה אליו לא טוב הדבר אשר אתה
 עשה : יח וכל חבל נס-אתה נס-העם
 הנה אשר עמד כי-כבד ממך הדבר לא-
 תוכל עשהו לבדך : יט עתה שמע בקלי
 איני צד ויהי אלהים עמך הנה אתה ליעם
 מול האלהים והבאת אתה את הדברים אל-
 האלהים : כ והזרתה אתהם את החקים
 ואת התורת והודעת להם את הדרך ילכו
 בה ואת המעשה אשר יעשון : כא ואתה
 ע החזה מכל-העם אנשי-חיל וראי אלהים
 אנשי אמר שנאי בצע ושמת עליהם שרי
 אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרת :
 כב ושפטו את העם בכל-עת והיה כ-
 הדבר הנדל יביאו אליך וכל-הדבר דקסן
 ישפטוהם והקל מעליך ונשאו אתך :
 כג אם את-הדבר הנה תעשה וצוה
 אלהים ויקלת עמד וגם כל-העם הזה ער-
 שלישי מקמו ובא בשלום : כד וישמע משה
 לקול חתנו ויעש כל אשר אמר : כה ויבחר
 משה אנשי-חיל מכל-ישראל ויתן אתם
 ראשים ער-העם שרי אלפים שרי מאות

יתהון

שרי רשי

לדרוש אלהים • כתרנומו למתכע אולפן לשאל תלמוד ופי כגבורה : (יז) כי יהיה להם דבר בא • מי שיביא לו הדבר
 בא אלי : (יח) ויאמר חתנו משה • דרך כבוד קוראו הכתוב חותנו של מלך : (יח) נבול הבול • כתרנומו • ולעג
 לשון כמיסה פלייסטר"א • כמו (ירמיה ח) והעלה ככל • ככבול עלה מנפן שהיא כנוש על ידי חמה ועל ידי קרחת וכוונתו
 וללחא : גם אתה • לרכות חרין וחור וע' זקנים : כי כבד מלך • כוכדו רב יותר זכמן : (יט) איני צד ויהי אלהים
 עמך • כענה (מכילהא) חמר לו גס המלך כגבורה : היה אתה לעם מול חאלהים • שליח ומלך • כינתם לעוקים וישאל נשפט
 חתנו

פְּרִי תְּמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרוֹת : כו וְשָׂמָא
 אֶת־הַעֲמָם בְּכָל־עֵצָת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשָׁה
 יִבְיֹאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּשָׁן יִשְׁפּוּטוּ
 הֵם : כז וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה וְאֶת־חֲתָנוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ
 כַּכֵּז יִמְּ אֶל־אַרְצוֹ : פ ° א בְּהַדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי
 לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּיוֹם הַזֶּה
 בָּאוּ מִדְּבַר סִינִי : ב וַיִּסַּע מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ
 מִדְּבַר סִינִי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיַּחֲזֶק־שָׁם יִשְׂרָאֵל
 נֶגַד הַהָר : ג וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים
 וַיִּקְרָא אֵלָיו וַיְהִי מִן הַהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר
 לְבֵית יַעֲקֹב וְתֹנִיד לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל : ד אַתֶּם
 רָאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׂא אֶתְכֶם
 עַל־כַּנְפֵי נְשָׂרִים וְאָבֵא אֶתְכֶם אֵלַי :
 ה וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי
 וְשָׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהִיתֶם לִי סֹגְלָה
 מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָל־הָאָרֶץ : ו וְאַתֶּם
 תְּהִיוּ

יַרְחִיזוּן דִּישִׁין עַל־עַמָּא רַבְנֵי אֶלְפִין רַבְנֵי
 מֵאַתָּא רַבְנֵי חֲמִשִּׁין וְרַבְנֵי עִישׂוּרִיתָא :
 כו וְדִישִׁינוּן יַת־עַמָּא בְּכָל־עֵדָן יַת־פְּתוּסָם
 קָשִׁי מִיַּרְחִיזֵן לְנֶת־מִשְׁהָ וְכָל־פְּתוּסָם
 זַעִיר דִּישִׁין אִינוּן : כז וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה יַת־
 חֲמוּהִי וְאַזֵּל לִיהָ לְאַרְעִיהָ : א בִּירְחִיחָה
 חֲלִיתָאֲדָה לְמִיפְקֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵי־עַמָּא
 דְּמִצְרַיִם בְּיוֹמָא דְּהִין אַתּוּ לְמִדְּבָרָא דְּסִינִי :
 ב וַנְטָלוּ מִרְפִּידִים וְאַתּוּ לְמִדְּבָרָא דְּסִינִי
 וַיִּשְׁרוּ בַּמִּדְּבָרָא וַיִּשְׁכְּאוּ־תַמְזֵן יִשְׂרָאֵל לְקַבְּלָא
 טוֹרָא : ג וּמֹשֶׁה סָלִיק קְדָם־יְיָ וַקְרָא לִיהָ
 יְיָ מִן־טוֹרָא לְמִימַר בְּדָנָן חִימַר לְבֵית יַעֲקֹב
 וְתַחֲזִי לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל : ד אַתּוּן חֲזוּרְתּוּן
 דְּעֵבְרִית לְמִצְרַיִם וְאַשְׁלִית יַתְכוּן כְּדַעֲרָה־
 נְדָפִי נִשְׂרִין וְקַרְיִבִית יַתְכוּן לְפִוְלַחֵי :
 ה וְכַעֲזֵן אִם־קַבְּלָא תְקַבְּלוּן לְמִימַרְי
 וְתִשְׁרוּן יַת־קַיְמִי וְתִהוּן קְדָמִי תְבִיבִין מִכָּל־
 עַמְּמֵי אֲדִי־דִילִי כָל־אַרְעֵי־אֵל : ו וְאַתּוּן תְּהוּן־קְדָמִי מִלְּבָנֹת כְּתִיבִין וְעַם קְדִישׁ אִילִין

פתגמיוא

רשי

יעכב על ידן לא תוכלל עמוד : וגם כל העם הזה - אהרן נדכו ואם יהיו עוקבים הנלוים עתה עמך (מכילתא) : (כו) ושששו -
 דייכין ית עמך : יבואו - מייטין : ישפוטוהם - כמושפטו וכן לא תעבורו כמו לא תעברו - ותרגמוו דייכין חטון (ט) - מקראות
 העלמים היו לשון צווי לכך חתורגוין וידוכו יתון ידוכו וחקראות הללו לשון עשייה : (כז) וילך לו אל ארצו - לגייה בני משפחתו
 (מכילתא) (פ) : (א) ביום הזה - (שבת פ"ד) כר"מ - לא היה צריך לכתוב אלא ביום הזה וזה כיום הזה שיהיו דברי
 תורה חדשים על דבר כלליו ביום נתנם : (ב) ויסעו מרפידים - מה ת"ל לחזור ולפרש מהיכן נסגור ואלא כבר כתב שברפידים היו
 חוכים בלוע שמשם נסגור אל לקוש נסיעתן ערעידים להיחזק למדבר סיני וזה ביאתן למדבר סיני כשנסעו חף נסיעתן מרפידים בתענה
 (מכילתא) : ויהן שם ישראל - כאיש אחד כל אחד (י) אבל שאר כל המניות בתרעומת וכתחילת (מכילתא) : נגד
 ההר - (מכילתא) לחזרו וכל מקום שאתה מולא נגד פנים לחזרת : (ג) ומשה עלה - ביום הזני - וכל עליות ובהשכחה
 היו שאלו וישכס משה כנזק : בה האמר - כלשון הזה וכסדר הזה (שבת פו) : לבית יעקב - אלו הוציאת את ישראל להם כלשון רכוש :
 ותגיד לבני ישראל - עונשין וקדוקים פרס לזכרים דברים הקשין כגידין (מכילתא) : (ד) אהרן איהם - (שבת פו) לא
 מסירת קוח כדכס לא בדברים אלו וזכר לכס לא בעדים אלו מעיד עליכם אלא אתם רחמים אשר עשיתם למצרים על כנה עבירות היו מייבין
 לי קודם שמוותו לכס ולא נעו עתימהם אלא על ידכם : ואשא אהכם - (מכילתא) - זה יום שבו ישראל לרעמסם שהיו ישראל
 מחזירין כלל ארץ גושן על גבי קלה כשכלו ליסע וללאת נקלו כולם לרעמסם - וחנקלום תרגם ואשא כנו וחסיק אהכם ואלטית יתסין
 תיקן את הדבור דרך סבד למעלה : על כנפי נשרים - כנשר הנושא גוזלו על כנפיו שכל שאר העופות כותבים את כנפיהם בין רגליהם לל
 שמי ירחין עוף אחר שפורח על גביהם אבל הכשר הזה אינו חתירה אלא חן האדם שנות זרועו חן לפי שאין עוף פורח על גביו לכן כותב
 על כנפיו אחר מיעוט הכתב כי ולא כנפי - חף אלו עשיתי כן וקע מלך האלפים וגו' : ויכא כין מנחה ענרנים וגו' - וכו' מנחה ענרנים

סוף

אלפין רבני חקישין מריסר אלפין ורבני עישוריקתא שיה בקוון : כוונתו בדין ית עמא בקל עינו את פתגם קשי
ביתתו לנות משה וכל פתגם קליל דייגין היגין : כו ופטר טענה ית חמיי ואול ליה לביקרא כל בני ארעיה :
א בקראת הליקתה לאפקות בני ישראל בארעא דמצבות ביקרא חדין פתח ליקרא אתו לכדקרא דסיני : ב ונטלו

ירושלמי

ומשרה פליק למיתבע ארלפן כו קדם יי וקדם ליה ריבא
בין מן טורא דמימר גדון מימר לאגישי ביתה דיעקב
ותתני ארלפן לבנישמהוון הבני וישאל :

אחרון תמיתו ית מה דאפקערת מן מצראי וקבלות יתבון
על עגנון תלילין הדיך על בגני גשרון תקדיבית עתבון
לארלפן אובייתו :

וכדו אם משמע תשמעו בקל מימרי ותטרונו ית קימי
ותטונו לשמי לעם איתרו ותביבון הדיך פגולה מן כל
אומיא ארום לשמא בין היא כל ארעא :

ואחרון תבגונו לשמי מלכין ובהגון ואומיא קדישא אילע
דיקביא די תמליל :

ואתא

בני ישראל כלב מיתח כל קביל טורא : ג ומשה פליק
ביקרא התנינא לרוש טורא וקרא ליה יי מן טורא ולמימר
בדנא הימר לנשיא דבית יעקב ותתניו לבית ישראל :

ד אחרון תמיתו מרה די עבדית למצראי ותענייה יתבון
על עגנון הי קעל גנפי גשרון מן פירוסין ואוביית יתבון
לאחר בית מוקדשא למעבד פמן פסחא ובהורא ליליא

אוביית יתבון לפירוסין ותפסון קרובית יתבון לארלפן
אובייתו : ה וקדון אין קבלא תפלונו למימרי
והקטרונו ית קימי ותדונו קדמי תביבין מכל עממיא דעל
אפי ארעא : ו ואחרון תהון קדמי פולכין קטירי כליליה

ובתגון משמשיין ועם קדיש אלפין פתקמיא דתמליל עם
בני

רשי

חנים ואכני בליסטראות והענין נוקבלס : ואביא אתכם אלי . כתרנונו : (ה) ועתה . אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם ונאכלך
ואילך

באר רחובות דקרוקי רשי

ויין איין פלטיכטרינג) : (ח) הוצרכת לדעת מנח הדקדוק הוי לנקד ישפטו נס הפ"א כשוא כדכתיב בהרא קמא ישפטו רק
בעבור דמלת ישפטו האי היתבסוף פסוק חזון השוא השטייה להתפקך לחולס כדחמרינו מן תשקפר בסוף

השקופ וזה כן הוי לנחוד נס כאן ישפטו החולס וכתיב ישפטו בחלפוס דודאי הוילאפוס
היא תמורת חולס וזה שכתב ר"ש ישפטו כמו ישפטו ועל דרך זה מלת תעבורי בחלפוס כמו תעבורי בחולס

ולזה כיון הרשכ"ס וזה לשונו אין בתקום אין רצה לומר החלפוס במלת ישפטו היא תמורת חולס ישפטו
נעין כפרשת סלח במלת יכסיוויה מה שכתבנו בספ הרשכ"ס וזה שכתב עוד ותרנונו ודינון אינו ותפרש כמדרא זכ"ה הישפטו ע"ס

(ט) נוסוס דמלת לו מותרת לגמרי ודהוי סגיא לוי כתיב וילך אל ארצו חלח ודאי למדרש על דרך לך מחרק ופירש רש"י להנאתך
לכאן היתה ההנאה דמקשינן ארצו אליו וזה הוי כתביר אף משפתות כתביר וזכזה הגיעו להנאה מרובה דהוי כאלוילס . (י) דאס לא

רשב"ם

גמורה שלא יגורו מפני איש : שוכני כנע . שחד וגול קרוי כנע . ככל מוקוס הוי כנע כנע רע לכיתו מה כנע כי בהרוג את אחינד
פיה שכי כי יכנע פי יטל חלוא כפזו . כל הדבר הגזול . (כ"א הגדול) לדרוש אלהים . וזיוך אלהים . כשזיוך חלוא לשעטס . ויכולת
עמוד ע"י וקשיעך וגם כל העם הזה הנכב עליך מן הכקר ועד הערב יכח וזהה איש איש אל ביתו כשלוס : (כו) ישפטו הם כנע
לא תעבורי וזה . ככמה מקומות (או כמקום חו) נגד הדר . הנזכר למעלב . תעבדון את האלהים על ההר הזה : (ד) ע"ס
כנפי כשרים שהעברתי אתכם את הים כיכסה כשרים שיעבורים ימים דרך פריחה וגם שלא הוזקתם כדכתיב כנשר יעיר קמו על גוולד
ירחק : ואביא אתכם אלי . להיות אני לכם לאלהים . כי ליכל הארץ וכל העמים שלי ולא כחרתי כי אם אתכם לכנעס : (י) מועלכת
כהניס

מכלל יופי

ישאל צאו מזה סיני הויר"ס :
(ג) ותגור . בצרי וכבוד המשך : (ד) עדי כנפי
נשרים . פירושו כמו אם הייתם על כנפי נשרים שנשמרתם
מכל נזק כי הנשר הזה יעוף גבוה מכל עוף וגושה אפרוחו
על כנפיו כמ"ש ופרוש כנפיו יקאחו : (ה) (סגולה)
עגין

מורה לחשובה התנאי ומענהו וסמאת הרבר הזה העשרה
המענה ויכלה עמוד : (כו) ישפטו הם . בשורק
ההה חילוס מלרע ובן במכלל :
יט (א) בהודש . השלשי . הגה חודש יאמר בשני פנים
החד על הזמן אשר חודש לחודש כמו
תרגומים . והטעם על היום הראשון מהחדש כמון חדש מחד וזה

תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה
 הדברים אשר תדבר אל בני ישראל :
 חמישי ז ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם
 לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו
 יהוה : ח ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל
 אשר דבר יהוה נעשה וישב משה ארד
 דברי העם אל יהוה : ט ויאמר יהוה
 ל אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן
 בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בדבר
 יאמינו לעולם ויגד משה את דברי העם
 אל יהוה : י ויאמר יהוה אל משה לך
 אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו
 שמלתם : יא והיו נכנים ליום השלישי
 כי ביום השלישי ירד יהוה לעיני כר
 העם על הר סיני : יב והגבלת את העם
 סביב לאמר השקמו לכם עלות בהר ונגע
 בקצהו כל הנגע בהר מות יומת : יג לא
 תגע בו יד כי סקול וסקל אורה יורה
 אס בהמה אס איש לא יחיה במשך היבל
 המה יעלו בהר : יד וירד משה מן ההר

פתגמיא דתמליל עס בני ישראל : ז ואתא
 משה וקרא לסבי עמא וסבר קדמיהון ית
 כל פתגמיא האילין דפקדיה : ה ואתיבו
 כל עמא כחדא ואמרו כל דמליל יינעביד
 ואתיב משה ית פתגמי עמא קדסיי :
 ט ואמר יי למשה הא אנא מתגלי לך
 בעיבא דעננא בדיל דישמע עמא במללותי
 עמך ואף כך יהימונן לעלם וחוי משה ית
 פתגמי עמא קדסיי : י ואמר יי למשה
 איזיל לנת עמא וחזמינן יומא דין ומחר
 ויחרון לבושיהון : יא ויהון זמינן ליומא
 תליתאה ארי' ביומא תליתאה יתגלי יי
 לעיני כל עמא על טורא דסיני : יב ותתחם
 ית עמא סחור סחור למימר אסתמרו לכון
 מלמיסק בטורא ומלמקרב בסופיה כר
 דיקרב בטורא אתקטלא יתקטל : יג לא
 תקרב ביה ידא ארי' אחרגמא יתרגם אור
 אשתדאה ישדדי אס בעירא אס אינשא
 לא יתקיים במיגר שופרא איגון מרשן למסק
 בטורא : יד ונתת משה מן טורא לנת

אל רשיי עמא

ואילן שכל התלוית קשות (מכילתא שבח פז) : ושורתם את כריתו : שאכרות עמכם על שמירת התורה : סגולה : אומר חסיד
 כיון (קהלת ב) וסגלת מלכים כלי יקר ואנשים שובות מהמלכות נזכרים אותם : כך אתם לי סגולה משחר חיות וכל תאמרו חתם לנדכם
 שליואלן לי אחרים עמכם ומה ז' ליעוד שתהא חבתכם סכרת כי לי כל הארץ והם כשני ולעני לבנים : ואתם תהיו לי ממלכת כהנים
 שרים כוזה דאת אמר (שמואל ב' ח') וכמא דוד כהנים כיו : אלה הדברים : לא פחות ולא יותר : (ח) וישב משה ארד דברו
 העם וגו' : כיום במחרת שהוא שלישי שהרי בהשכמה עלה וכו' נרין היה עשה להשיב חלח כל הכתוב ללמדך דרך חרף עמשה שלא חמר
 הואיל וידוע מיי ששלחני אינו נרדף להשיב : (ט) בעב הענן : במתעבה הענן והוא ערפל : וגם כך : גם כנכתיבים הכתובים אחרין :
 ויגד משה את דבריו וגו' : כיום במחרת שהוא רביעי לחדש : את דבריו העם וגו' : תמונה על דבר זה שמעתי מיהם של זוננים לשמוע
 עמך חינו דוחה הסומע ומי שילח לשמוע מפני הולך הטוב לרחות חת ולכנו : (י) ויאמר ה' אל משה : חס כן שמוקתין לדבר
 עמם לך אל העם : וקדשתם : ונעמתם שיביתו עמם כיום ומחר : (יא) והיו נכונים : מוכדלים מאסה (מכילתא) : ליום
 השלישי : (מכילתא) : שהוא שר כחדש בחמישי : כתיב חתה תחת הבר : ושתים עשרה עננה כל הפנין בלחור בפרשת
 ולחיה ששטיק יאין מוקדם ומאחר בתורף : לעיני כל העם : חלמד שלא היה בהם סומא שנתרפחו טלם (מכילתא) :
 (יב) והגבלת : קבע להם תחומין נסיון שלא יקרמו מן הנכול והלאה : לאמר : הנכול חמור להם השמור מעלות ונכחן וכסלה
 ואתה

בני ישראל : ז ואתא משה ביומא ההוא וקרא וגו' :
 ח ואתיכו כל עמא וגו' : ט ואמר ל' למשה
 ביומא תליתאה הא אגא מתגלי עלך בעיבא דעגו וקרא
 מזו בגלל דישמעון עמא במלכותי עמד ואורי בך דהימנו
 לעלם ומגי משה ית פתגמי עמא קדם : י ואמר
 ל' למשה ביומא רביעאה אגיל לנת עמא ותוקנינו יומא
 דיו ויומקרא ויחורון לבושיהון : יא ויהון זמינו
 ל' יומא תליתאה ארום ביומא וגו' : יב ונתתם ית עמא
 ויקרמו חור חור לטורא למימר הונו וחירו מקמיסת בחר
 ולמקרב במיפיה בל דיקרב בטורא איתקטלא תקטל :
 יג לא תקרב ביה דא ארום וקרא וקרא כאבניא
 בךרא או גרין דאישא וקראו ביה אין בעירא אין איגשיא
 לא יתקיים ברם במיער קל שופרא הינו מרשן למיסק בטורא :

ואתא משה וקרא לתפימיא ד' ישראל וסבר קדמיהון ית
 כל דבניא האילין דפקיד יהיה מימרא ב' :
 וענין כל עמא בתרא בלמהון שלימה ואמר כל די מליל
 מימרא ב' געביד ותור משה ית פתגמי עמא בצלו קדם :
 ואמר מימרא ב' למשה הא מימרי מתגלי לך בעביא
 בעגיא מזו בגלל דישמעון עמא במלכותי עמד ולחוד בך
 מילי גבואהך משה עבדי דהימנו לעלם ומגי משה ית
 פתגמי עמא בצלו קדם :
 לא תקרב ביה יד אגש ארום מתרגמיא יתרגים או גירי
 ראשא ותקשטון ביה אי בעירא אי גבר לא יתי במתקרא
 דשיפורא אינון נסקון לטורא :
 ונתח משה ביומא ההוא לנת עמא וזמין

רש"י

ואתה הזכירם עלכן : ונגע בקצחו . אשילו בקלנו : (ג) ירה יורה . (סנהדרין מא) וסאלן לנסלקין שהם נדחין למטה
 מכות השקלה שהיה גבוה שתי קומות : ירה . יושלך למטה לארץ כמו (שמות טו) ירה בים (יא) : במשך היוכל .
 כשימשך היוכל קול ארוך הוא סימן סילוק סכנה והפסקת הקול כיון שאם שלק הם רשאין לעלות : היוכל . הוא אומר של איל שכן כעירוב
 קורין לדכרא וכלא וסופר של אילנו של יחזק היה : (יד) מן הדר אר רהעם . עלמד שלא היה משה מוכה לעסקו אלא מן ההר
 כל

באר רחובות דקדוקי רש"י

כן ויחזו משה ליה כלשון רבים אלא ודאי להורות שהיו כולם כאיש אחד דהיינו כלל אחד : (יא) עווס דמושרש ירה באנסן כענין
 הורחות ליסור והימר כמו להורות כני ישראל דלא יתכן כחן לכן הושרך דהוה ענין השלכה כמו ירה בים (יר) (ער זאל וויצין גווארפין) :
 הולרכת

רשב"ם

כהנים . שרים כמו וכני דוד כהנים היו : (ח) וישכ משה את דברי העם אל ה' למחר כמו שפרש והולך ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא
 אליך בעב הענין וגו' או ויגד משה את דברי העם אל ה' והוישכ משה וגו' כולל ואח"כ מפרש כך אמר לו משה להב"ה כשר מאתמול קבלה
 עליהם לעשות ינה שתנוס וכמוהו ותלא אש מלפני ה' . ותאלל את העולה ובמדך כן ויקסחו שני בני אהרן נדכו ואביהו וגו' ותלא אש
 מלפני ה' מלא נדכ ואש הו לפני מוכח הזה שבהיכל בהקריבם עליו אש זרה ושרפם וילא לחון ואכל את העולה על מזבח הנחושת שבעזרה
 חוץ להיכל וכן בספר שופטים כפ' מוכה וישכ את חלף ומאה הכסף לאמו ותאמר (אליו) אלף הקדש הקדשתי את הכסף לה' וגו' וישכ את
 הכסף לאמו בתחלה אמר הכתוב וישכ את הכסף לאמו וכירש אח"כ כינד ותאמר חליו וגומר וישכ את הכסף לאמו : (ט) בעב
 היעני עב ותשן מלא להם ככל שכינה : (י) וקדשתם לשון הוניה . כמו התקדשו למחר ואכלתם בשר : (יא) ירה ה' לעיני
 כל העם . יש גומר ויאמר יהוה של תחלת הפסוק . ע"י מלאך לכן ירה ה' ולא הקב"ה בעלמו מולא כתיב ארד כמו שפרשתי
 וה' המטיר על סדום וגו' מאת ה' מן השמים וגם בהגדות ראון שפסוק גברו"אל והשני כה"ה : (יב) והנבלת . הראה להם
 ועשה להם סימני גבול עד היכן יוכלין לקרס : (יג) לא תגנו בו יד הגוע בחר שאמרתי מות יומת ורחוק ימיתוהו שלא יקרבו
 אל הר להמיתו ויתחייבו גם הם מיתה לכן לא תגע בו יד להמיתו אלא ארובו כתיבם מרחוק לו ישלכו עליו אבנים לסקלו : במשך היוכל .
 בהסתלק

מכלל יופי

ענין יחוד הכסף והזהב והאבנים טובות באוצר : (ט) (בעב)
 הענין . פירושו בעובי הענין ושרשו עכה כפלס צו מן
 צוה ואלו היה מנתי העין היה קמץ כולא ישתנה
 אפילו בסמיכות כמו ישעיהו קעב טר משלימו
 בעב טלקוש . (יב) (והגבלת) . פירוש רש"י
 גבול וכן הגבל את התר : (עלות בהך) . יחזק הנם

אלהים ויקדש את העם וכבדו שמלתם :
 טו ויאמר אל-ה' ה' ה' ה' ה' נכונים לשלשת
 ימים אל-תגשו אל-אשה : טז ויהי ביום
 השלישי בהית הבקרוני ה' קלת וברקים וענן
 כבד על-ההר וקרל שפר חזק מאד ויחרד
 כל-העם אשר במחנה : יז ויוצא משה
 את-העם לקראת האלהים מן-המחנה
 ויתיצבו בתחתית ההר : יח והר סיני עשן
 כלו מפני אשר נרד עליו יהוה באש ויעל
 עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל-ההר מאד :
 יט ויהי קול השפר הולך וחזק מאד משה
 ששי ידבר והאזנים יעננו בקול : כ וירד
 יהוה על-הר סיני אל-ראש ההר ויקרא
 יהוה למשה אל-ראש ההר ויעל משה :
 כא ויאמר יהוה אל-משה רד הער בעם
 פן-יהרסו אל-יהוה לראות ונפל ממנו רב :
 כב וגם הכהנים הנגשים אל-יהוה יתקדשו

פן

עמא וזמין ית-עמא ותרוו לבושיהון :
 טו ויאמר לעמא הו זמין לתלמא יומין
 לא תקרבון לצד אתתא : טז והנה ביום
 תליתאה במחוו צפרא נהוו קל'ין וברקין
 ועננא תקיף על-טורא וקרל שופרא תקיף
 לתרא ווע כל-עמא די-במשריתא : יז ואפיך
 משה ית עמא לקדמות מימרא-די מן
 משריתא ואתעמדו בשפולי טורא :
 יח וטורא דסיני תגן כוליה מן-קדם דאתגני
 עלוהי וי באישתא וסל'יק תגניה בתגנא
 דאתגנא ווע כל-טורא לתרא : יט והנה
 קל שופרא אזול ותקיף לתרא משה ממליל
 ומן-קדם וי מתעגליה בקל : כ ואתגלי
 וי ער-טורא דסיני לריש טורא וקרא וי
 למשה לריש טורא וסליק משה : כא ויאמר
 וי למשה הות אסחיד בעמא דילמא-יפגרו
 קדם וי למחוו ונפל ממהון סיני : כב ואף
 בהניא דקרביין-לשמשא קדם וי יתקדשו

דילמא

רשי

אלהים : (טו) היו נכונים לשלשת ימים - לפי ג' ימים הוא יום רביעי - שבסוף משה וזו אחד עדעתו כדברי רבי יוסי (שבת כו) ולדברי האומר כשעה חדש כתנו עשרת הדברות לא ינסוף משה כלום ולששת ימים כמו ליום השלישי : אל תגשו אל אשה - כל ג' ימים הללו כדי שיהיו הנשים טופלות ליום השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה שחם ישתצו תוך ג' ימים שזוהי הפלוט האשה שכת זרע לאחר טבילתה ותחוד ותטמא אבל משעת ה' ימים כבר הורע חסרית ואינו ראוי להזרע ושבור מלטמא את הטולט : (יז) בהיורג הבקר - ילמד זהקדים על דם מה שלין דרך כשר ודם לגשות פן שיהא רב מעותין לתמיד - וכן נמינו כיוצא בזה (סימן ג) קום אל אל הכקעה ולקום ואל אל הכקעה והנה סם כבוד ה' עומד : (יח) לקראת ד' אלהים - (מבולתא) מנהי סכסמנה ילצה לקראתם כתיב היוצא לקראת בלה וזה שאמר (דברים יח) ה' מסיני בא ולא באמר לסיני בא : בתחתית ההר - לפי פשוטו דרגלי ההר וחדרו שנתלש ההר מתקומו וכתה עליהם כניגית (שבת פט) : (יח) עשן כולו - אין עשן זה סם דבר שהרי כקוד הש"ן פתח אלל לשון פעל כמו חמר חמר שמע לכך תרגומו תגן כוליה ולא תרגם תבנא וכל עשן שבחריה כקדים קמן חכמי שהם סם דבה (יב) : כבשן - שלסיד יכול ככשן זה ולא יותר ת' לכונגר בחש עד לפי השמים - ומה ת' לככשן לכבר את האון מה שהיה יכולה לשמוע כותן לבדיות סימן הטיכר להם כיוצא בו (רושעא) כאריס שאג - וכינוי נתן כח כארי אלל הוא והכתוב מוסלו כאריה אלל אזו מכין ומדמין חותו לבדיותו כדי לשכר את האון מה שיכולה לשמוע - כיוצא בו (יחזקאל א) וקולו כקול חיס דביים וכימי נתן קול לבנים אלל הוא ואתה מכנה חותו לדמותו לבדיותו כדי לשכר את האון : (יט) הולך וחזק מאד - יוכנה הדיוט כל ונן שזול מחדרין לתקוע קולו ונתלים וכויה אבל כאן הולך וחזק מאד - ולמה כך ונתחיל' לשכר חגיגה מה שיכולין לשמוע : משה ידבר - כשהיה משה מדבר ונשמיע הדברות לישראל שהרי לא שמעו מפי הכהונה אלל אנכי ולא יהיה לך והקב"ה נוסיעו לתת בו כח להיות קולו מתגבר ונשמע

ית עמא ותקורי לכושיהון : טו ואמר לעמא תו
 זמנין לתלמי יומין לא תקרבון למשמיש דגרים ;
 טז ונתה פיומא מליהארה בשיתה ברהא בעידו
 צפרא ותורה קליו דרעים וברקיו בעגנא פקוף קטיר על
 טוורא נקל שופרא פקוף לתרא ווע כל עמא די במשרתא : יז
 בשירתא ומן די תלש מארי עלמא ית טוורא ונקפיה באורא ונתה
 ויג הי פאספקלרוא ואיתקעדרו פחותי טוורא :
 יח וטוורא דסיני תנין כוליה מן בגלל דארכיו ליה
 שמיא ואתגלי עליו באישיא מצלתא וסליק קוטריה הי
 בקוטרא דאתגנא ווע כל טוורא לתרא : יט ותורה
 קל שופרא אזיל ונקיף לתרא משה תנה מימליל ומן קדם
 יי תנה מתעני בקל געים ומשבח ונעיקתא מליא : כ
 לריש טוורא וסליק משה : כא ואמר יי למשה חות
 אפקיד בעמא דקמא וכווניו קדם יי לאספקלא גפיל כנהון
 בכ דהון : כב ואוף קהניא דקריבין לשמיא קדם

ירושלמי
 ואמר לעמא תו קומנין לתלמיא יומין לא תקרבון
 למשמיש דגרים :

ירושלמי
 ואנפיק משה ית עמא לקדמות שכינתא דיי מן
 פאספקלרוא ואיתקעדרו פחותי טוורא :

ירושלמי
 וטוורא דסיני עטר כוליה מן קדם דאתגלי עליו קר
 שכינתא ביי בשלחיהא דאשמתא :

ירושלמי
 ואתגלי יי על טוורא דסיני על ריש טוורא וקרא יי למשה
 גפיל כנהון אוכלוסין סגין :

רשי

וכמע : יעגנו בקור . יעגנו על דבר הקול כמו (מלכים א ח) אשר יענה כאש על דבר האש להורידו : (כ) וירד ה' על הר סיני . וכוליר עליו חמש ת"ל כיון השמים דברתי עמכם . (כוכיר תא) מלמד שהרכין שמים העליונים והתחתונים והזיעו על גבי ההר כוננו על המטה וירד כסא הכבוד עליהם : (כא) העד בעם . התרה בהם שלא לעלות בהר . פן יהרסו וגו' . שלא יהרסו את מוצב ע"י שתחותם חל' לראות ויקרבו לגד ההר : ונפל מבנו רב : (מבילתא) כל מה שיפול מהם ואפי' הוא יומידי חסוב לפני רבו . פן יהרסו . כל הריסה ומפרדת אסיפת הבנין אף הכשרין מונכס אנשים הורסים את הנוכס : (כב) וגם הכהנים . אף הכמורות שהעבודה בהם זבהים קטנו) : הגנשים אלה . להקריב קרבנות אף הם חל יסמכו על תשוכותם לעלות : ותקדשו . יהיו ממונים להתיכס

באר רחובות דקדוקי רשי

(יב) הוזכרת לדעת ענין סס דבר הוא שלישי עמוד במניחת הונו עבר לו עתיד ומשפטו להינדק בשתי קומין כזה עשין ותרגומו תקנא (וכל"א חיון רינד) ולשון פלל הוא הדבר שצמוד במניחת הונו עבר לו עתיד וכלשון עבר דרכו להינדק חות . רחובות מן השורש בקמן וחות . שניה בפתח כזה עשין ותרגומו קנן (כל"א ער האט גראכט) וזה שכתב רש"י מנדקוד השין בפתח

רשבי

בהסתלק שכינה ויפסקו קול השופרות וכלי זידים : (יח) עמן כלו . חזיו קוץ וחזיו פתח כי לשון פלל הוא תעשון כולו אבל עשן שהוא סס דבר כולו קיין . (כעשן) פומי"ה בלע"ז ואילו היה סס דבר היה לוחר כעשן הכבשן . כאשר יאמר מן דבר דבר השמיטה . מן פקר פקר וכן השלומים . כן יאמר מן הכית ימלא עשן . עשן הכבשן כזהו דבוק : (יט) משה ידבר אל הכ"ה ואין קולו כמעט לשום חרס אלא להקב"ה אבל הקב"ה יעגנו למטה קול גדול כשביל קול השופר מהולך וחזק מאד ונריך שיהיה קולו של הקב"ה כולל קול השופר להשמיע למטה : (כא) פן יהרסו מונכסם להתקרב ולראות : (כב) הכהנים הכמורות יתקדשו . בעמידתן

מכלל יופי

כיהוא מבנין נפעל וכא כן יורה ביד לרפרוש בניו וכוין יורא . תהלס ק"ל רימען תקרא . שהוא ריבון ידאה : (היכל) . השופר . עצמו נקרא כן לפי שהוא של איל : (יח) (והר סיני) : נקרא כן על שם המנה בהראות למד הפועל במכטא : (עשן כלו) . פועל עבר כי חציו קמוץ וחציו פתח : (הכבשו) . הוא ששורפין האבנים לשיד או אשר מבישלים בו כרי החרש : (יט) (וחזק) . תאר במקום פועל : (כא) (פן על

ייתקדשו דלקא וקטול בהון : כג ואמר משה קדש יי לא יכלו עמא למיסק לטורא דסעו ארום אנת
אסיהדת בנא למימר קתים ית טורא וקדשוהי : כד ואמר ליה יי אעל חות ומיסק אנת ואחרו עמד וקבוצ

ירושלמי

ונחת משה מן טורא לעמא ואמר להון קריבו וקבילו
עשרתי דיקבוצ :

ובליל מימרא ביי כל שבת דיקבוצ האילין למימר :

א ורמליל יי ית כל דיקבוצ האילין למימר :

ב דיקבוצ קרבאא בד הנה גפיק מן פום קודשא יהו

שמיא מברך הי ביקון והי בברקון והי בשלהובין דגיר למפד דגיר מן זמניה ולמפד דאישא מן שקמאליה פרת ושנים

באמיר שמיא ותר ומתחמי על משירתהון דישראל ותר ומתחמק על לחתי קיימא דהון יתיבין כפף ידיו דמשרה

ומתחמק דהון מן פטר לסטר רבון צווח ואמר עבמי בני ישראל אגא הוא אלהכון די פרקית ואפיקית ומכון פריקין מן

ארעא דמירא מן בית שיעבוד עבדיא : ג דיקבוצ הגינא בד הנה גפיק מן פום קודשא יהו שמיא מברך הי ביקון

והי בברקון והי בשלהובין דגיר למפד דגיר מן זמניה ולמפד דאישא מן שקמאליה פרת ושנים באמיר שמיא ותר

ומתחמי על משירתהון דישראל ותר ומתחמק על לחתי קיימא ומתחמק דהון מן פטר לסטר רבון הנה צווח ואמר

עמי בית ישראל לא יהו לה אלקא איתבו בר מיני : ד לא תעבדון לכוון צלם וצורה וכל דמיו דבשמיא מלעיל

ודי וגוי : ה לא תסגדון להון ולא תפלוהון קמיהון ארום אגא יי אלהכון אלה קנאן ופירען ומתברע דקיימא

מכר

רשי

יעשה העשוי ככה מנין שלא יקיים לך (מכילהא) : אהים אחרים : שאינן אלוהות אלא אחרים יעשאו להים עליהם (מכילהא) :
ולא יתכן לפרש אלהים אחרים וזלתי אנכי כלפי ויעלה לקרוח זס אלוהות חללו : ד"א אלהים אחרים מהם אחרים לעובדיהם נועקים אליהם
ואינן עובדים אותם ודומים כאלוהיה אחר שאינן מכירים ונעולם : על פני : כל זונות שאינן קיים שלא תאמר לא כנסו על "א אלה איתו
דודר (מכילהא) : (ד) פסל : על שם שפסל : כל תמונה : תמונת כל דבר אשר סמנים (ה) אל קנא : (מכילהא)
מקנא

באר רחובות דקדוקי רשי

כפתח על כורח לזון פצל הוא וכנ"ל : (ג) רבה לומר מן הדין היו לוכדס ופרוץ הרי"ג בחולם (ונקרא אלל
הש"י ואלאום) רק : בעבור דכחן מלת יפרן ונוקף ונסיך בחורף הקו הנקרא נוקף לולת כס כזה יפרן קם ואס כן שתיים
כתיבה חדל חשיבה ונקרא מלת יפכך כחשיפת כעבור העשם שקורין (טרלפק) מהוסס כמלת כס וכיון סכן
הולך המקרא לשנות

רשב"ם

במיוחדתן : (כג) ויאמר ושה אל ה' לא יוכל העם וגווער הכפרס שכן אמר ושה כסר אמרת לנו זה שלשה ימים והגבלת את החר
הסמורו לכם עלות כהר ולמה אתה צריך לומר לי עכשיו פעם שנייה טעות הוא כידו מהרו מורדים לאדם בשעת מעשה אף לאחר
שוחרובו קודם מועד שם ירום לאדם פעם שנייה בשעת מועד לומר עתה הגיע הזמן לעשות מה שאמרת : ועוד פסוק שלי סמור
ואמר לו לך רד וזה כל לדג אלא כן אמר ושה להב"ה דרך שחילה וכך שלל לו אחרון שלסוס אמרת לי שלל יוכל העם לעלות אל
הר סיני כשאתה את העם על ידי הגבלה אמרת לי הסמורו לכם עלות כהר ועכשיו אתה אמרת לי פן ירסו אל ה' ששאל אתה
עוסיף שאשילו להתקרב ויצט כדי לרסם כל ויראות אשילו רחוק מן הכר אביר : והשיב לו פק"ה לך רד ועלית אתה ואחרון עמך :
והכניס והעם אל ירסו אל ה' לעלות וגם עתה לא אמרת להאות כלל עלי"ה לא אמרתי לך : (כה) ויאמר אליהם ואלת הנבלה
עכשיו : (ג) לא יהיה לך וגו' : שאי לכדי הולאתך : (ה) לנגלו אם הכניס שאי : יעשה

מכלל יופי

ב (ג) (על פני) : בעוד ופסורה פנה כמו אענבה כני
שאני קיים וקוא והעשם להכנס כני ויש חמשים
לעורסאו יהיה פירושו לפני עלפני ויאמר הם על פני וחס
ואשילו כסתר לפני הוה המלאכים כמו שתרגום אלקות
ופירוש יאמר כשרשו :
ופני לא יראו וקדוהי לא יתחון (ה) (ולא חונכדם) : הוה
עלה כפלים הירחוס "העונות" ראוי העין כפתח כמו וצברך
לפני חזון כל החרך : ארז מצרים
סמות יד לא מצוברג דכריסוי ויעבדן
32 לב ( )

על-שלישים ועל-דבעים לשנאי : ז ועשה
 חסד לאלפים לאהבי ולשנתי מוצתי :
 מצוה ל ס ז לא תשא את-שם-יהוה אלהיך
 לשווא כי לא ינקה יהוה את אשר-ישא
 את-שמו לשווא : פ
 מצוה לא ח זכור את-יום השבת לקדשו :
 ט ששת ימים תעבד ועשית כל-
 ח מלאכתך : י ויום השביעי שבת ליהוה
 מצוה לב אלהיך לא-תעשה קל-מלאכה אתה
 ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגורך
 אשר בשעריך : יא כי ששת-ימים עשה
 יהוה את-השמים ואת-הארץ את הים
 ואת-קד-אשר-בם ונח ביום השביעי
 על-כן ברך יהוה את-יום השבת וקדשהו :
 מצוה טו יב כבוד את-אביך ואת-אמך
 למען יארכו ימך על האדמה אשר-
 מצוה לו יהוה אלהיך נתן לך : ס יג לא תרצח :

דר-תלתי ועל-קר רביעי לשנאי בר-
 משלמין בניא למחשי בתר-אבהרתהון :
 ו ועבד שיבו לאלפי דרין לרחמי ולנשרי
 פיקודי : ז לא תימי בשמא-דיי אלהך
 למננה ארי לא יזבי יי ית דיימי בשמיה
 לשיקרא : ח הוי דכיר ית יומא דשבתא
 לקדשותיה : ט שתא יומין תפלה ותעבד
 כל-עיבדתך : י ויומא שביעאה שבתא
 קדם-יי אלהך לא-תעבד קל-עיבדתא
 אתי וברך וברתך עבדך ואמתך ובניך
 וגיורך די בקרך : יא ארי שתא-יומין
 עבד יי ית-שמא וית-אדעא ית-יומא
 וית-כל-די בהון ונח ביומא שביעאה על-
 כן בריך יי ית-יומא דשבתא וקדשה :
 יב יקר ית-אבוק וית אמך בדיל דיורכון
 יומך על אדעא דיי אלהך יהב לך : יג לא
 תקטול נפש : לא-תנוף : לא-תננוב :
 לא

דשיי

מקח ליסרע ואינו עובר על ודתי לחיוב על עבודת אלילים כלל לטון קח אכפריי מוט כלע"ו ונותן לכלימיע : לשונאי . כתרנו
 כסאחיון ונעשה חכמים כיריים (מגדרין בו) : (ו) נוצר חסד . שאלס עושה לשלם שכר עד לאלפים דור נמשלת זודה שוכה
 יתרה על מדת פורענות אחת על חסד וחסות סוולארבעה דורות ווולאלפים (סוטה יא) : (ז) לעוא . (הרש"אן לטק עקר כתרנו
 כוח דתימר) ח"ו וכו' שבעת שוה נסכי לשכות את הידוע על עמוד של אכן סוול שלזכ (השני לטון מן כתרנו וזוהי הכפעה לחסד ולהכל)
 על של על ען אכואכן (שבעות כט טבילהא) : (ח) זכור . זכור וטמור כדכור אחד נאמר וכן מחלליה מות יומת וכו' יום השבת
 שני כנשים וכן (דבריהם כב) לא תלכס שעטט גדלים תינשה לך וכן (ויקרא י"ח) ערות חשת אחין (דבריהם כח) יכמה ית עליה הול
 סנאמר (תהלים סב) אחת דבר אלהים סתים זו שמענו זכור לטון פעול הוא כמו (ישעיה בא) חכולושתה (ירמיה ג) הולך וככה וכן
 סתדונן תגולכ לוכר תמיד את יוש הסכת שזס מדמן לך חמן יפה מווחינו לשבת (ד' ביצה יז) : (ט) ועשית כל מלאכתך .
 כשתכל שבת יהא בעיך כאלו כל מלאכתך עשויה שלא תכרהר אחר מלאכה (מכילהא) : (י) אחת ובנך ובתך . חלו קטנים חו
 חונו חלא גדולים חמרת הרי כתרנו חרין חס חלא לאכל חלא לחסויר גדולים על הקטנים וזהו סטטנו (שבת קכא) קטן שכל לשכות
 חין חומעים לו חומי שזכיתנו ילין : (יא) ונח ביום השביעי . כביכול הכתיב כענמו ונחה ללמד הינו ק"ו לאדם שחלאכתי
 ששול וכו' וישעיה סויהל נוח בשבת : בריך וקדשהו . כרובסון לספלוכסש לחס חסנה וקדשו כון שלא הוה יורד כו : (יב) למען
 יארכו יומיך . (מכילהא) חס תכבד יארכו חס לא יוקרין שכריתורה טוריקוון חס כדשים סוכלל חן לחו יוכלל לחו
 כן (טו) (יג) לא הנאה . חן כיוף חלא כשאת חיש שחמיר (זיקרא כ') מות יומת לנחף והנחשת ואומר (יחזקאל י"ז)
 האשה

באר רחובות דקדוקי דשיי

למען החולם דהיא בקמה גדולה לנקודה קטנה והיינו קמן חקק כדלקרותה בחטיפה חכלבאמת בענין פירוש ובאור הוולחין חלק
 כן

סנותן לאלי

שמות כ יתרו

אונקלוס

ס לא תנאף : ס לא תנאף :
 ס לא תענה ברעך עד שקר :
 ס יד לא תחמוד בית רעך : ס לא-
 תחמוד אשה רעך ועבדו ואמתו ושורו
 וחמרו וכל אשר לרעך : פ
 טו וכל העם ראים אתה קולת וארת-
 הלפידם ואת קול השפך וארתה עשן
 ונרא העם ויגעו ויגעו מרחק :
 טז ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו
 ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות :
 ז יז ויאמר משה אל העם אל תיראו כי
 לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור
 תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו :
 יח ויעמד העם מרחק ומשה נגש אל-
 הערפל אשר שם האלהים : ס יט ויאמר
 יהוה אל משה כה תאמר אל בני ישראל
 אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם :

שביעי

מפסיד

לא

רשיי

לא תסתייד בחברך סהדותא דשקרא :
 יד לא תחמיד בית חברך לא תחמיד
 איתת חברך ועבדיה ואמתיה ורתויה
 וחמריה וכל די לחברך : טו וכל עמא
 קון ית קליא וית בעוריא וית קל שופרא
 ורת טורא תנין וחזא עמא תעו וקמו
 מרחיק : טז ואמרו למשה מליד את
 עמנא ונקביל וקא ימליד עמנא יי דילמא
 נמות : יז ואמר משה לעמא לא תחילו
 ארי בדיד לנסאיה יתכון אתגלי לכון וקרא
 די ובריל דתהי דחלתיה על אפיכון בדיד
 דלא תחובון : יח וקם עמא מרחיק ומשה
 קריב לצית אמיטתא דתמן וקרא די :
 יט ואמר יי למשה כדנן תימר לבני
 ישראל אתון חזיתון ארי מן שמיא מלילית
 עמכון

האדם המאכפת תחת אישה תיקח את זרים : לא תגנוב . בגונב נפשות הכתוב מזכר לא תגנובו בגונב נפשות
 ולהין בגונב נפשות חזרת דבר הלמד מעמינו זה לא תרצח לא תחף מזכר בדבר שחייבין עליהם מיתת בית דין חף לא תגנוב דבר שחייב
 עליו מיתת בית דין (סנהדרין פ"ו) : (טו) וכל העם רואים . מלמד שלא היה ספק אחר סומא ונניין שלא היה ספק אלף תלמוד לומר
 ויעל כל העם ויניין שלא היה ספק חרש תל נעשה ונשמע (מכילתא) : רואים את הקולות . רואין את הנשמע ש"א לראות במקום אחר
 (שם) : את הקולות . הוולאין ופוי הגבורה : ויגעו . (שם) אין טע אלא יע . ויעמד מרחוק . (שם) היו נרתעין לחזקיהם
 שטים גסרמיל כחורך נחתיים ומלאכי השרת בחין ומשייעין אותן להחזירם שחזר (ההלים ס"ח) מלאכי נבואות יודון יודון :
 (ט) לבעבור נסות אתכם . לנגל אתכם בעולם ש"א לכם סס כלומות שהוא ככבודו ונגלה עליכם : נסות . לשין הרמה ונדולה כנו
 (ושעיה כ"ב) הדימוס ארוס נסן (שם ל') כנס על הנכבה שהוא זקוף (טו) : ובעבור התי יראתו . ע"י שראיתם אותו
 יראו ומחויים תדעו כי אין וולתיות קלו מפניו : (יח) נגש אל הערפל . לפניו נוסלש מחינות חושך עקן וחרפל שחזר (דברים ד)
 וזהר בוטר חלש עד לכ השמים חשך עקן וערפל ערפל הוא עכ היען ש"א לו הנה אכני כל אלך כעב העקן : (יט) כה האמר . כלסון הזה :
 אהם ראיתם . יש הפרש בין מה שאדם רואה למה שאחרים משימין לו סוף שאחרים משימין לו פעמים שלכו הלון
 מאחורין : כי כן השמים דברתי . וכתוב אחד אומר וירד ה' על הר סיני כל הכתוב הסלישי והכריזי טיניהם (דברים ד) מן השמים
 העשיר את קולו ועל הארץ הארץ את אשו כנדולה ככודו כשמים ואשו ונבורתו על הארץ (מכילתא) ד"א ברכין שמים ושמי השמים
 וכליען

באר רחובות דקרוקי רשיי

דחילא לכו יעתיי האל ימן און וכלו דלון למען וכו' דמן יארכיון בערוקין טההס חס לכו וקרוין וסמיד בענת רש"י לתרתי על
 כסריוקוונס עב וכללן כסוע כחג : (טו) כדי שלא תטעה לומר כמלת נקות הוא הסודס : נספ מענין ונסו אותי עשר פעמים
 לא

עם קטולין ולא יתחמו בכנישתיהון דישראל עם קטולין ולא יקטמו בניכון מן בתריכוו וילפון לחוד חטון לקטו עם קטולין ארום בחובי קטולין חרבא גפיק על עלמא : לא הנאף עמי בני ישראל לא תהוו גירון לא חרין ולא שיתפין עם גירון ולא יתחמו בכנישתיהון דישראל עם גירון דלא יקטמו בניכון מן בתריכוו וילפון לחוד חטון לקטו עם גירון ארום בחובי גירא מותא גפיק על עלמא : לא תגוב עמי בני ישראל לא תהוו גבין לא חרין ולא שיתפין עם גבין ולא יתחמו בכנישתיהון דישראל עם גבין דלא יקטמו בניכון מן בתריכוו וילפון לחוד חטון לקטו עם גבין ארום בחובי גביןא כפנא גפיק על עלמא : לא הענת עמי בני ישראל לא תהוו מסהדין בחבריו סהדי שיקרא לא חרין ולא שותפין עם מסהדין סהדי שיקרא ולא יתחמו בכנישתיהון דישראל עם מסהדין סהדי שיקרא דלא יקטמו בניכון בתריכוו וילפון לחוד חטון לקטו עם מסהדין סהדי שיקרא עגנו סלקין ומיטרא לא תחית ובצורתא אתיא על עלמא : יד עמי בני ישראל לא תהוו חסדין לא חרין ולא שיתפין עם חסדין ולא יתחמו בכנישתיהון דישראל עם חסדין דלא יקטמו בניכון מן בתריכוו וילפון לחוד חטון לקטו עם חסדין ולא יתמיד חר מגבין נח אינתתיה דחבריה ולא לעבדיה ולא לאמטיה ולא לתוריה ולא לחמריה ולא לבבל מאן דאירא לחבריה ארום בחוביא חיסדיא מלכותא מתגריא בגמטיהון דבני גשא ולימסב ותפון ועתויו נקסין מהמסקניו ואלותא אתיא על עלמא :

ירושלמי

טו וכל עמא חקניו נח קליא היך הוו מתהפקין במשקעהון דכל חר וחד היך הוו גפקין מן גוא בארביא ונת גר שופרא היך הוו קאחי מימא נח טורא קניו בתמון קל עמא ונתפון וקמו תריסר מילין מרחוק :

טז ואמר למשה סליל אגף עמא נקביל ולא יתביל עמא תיב מן קדם יי דלמא גמות : יז ואמר משה לעמא לא תתלון ארום מן בגלל לגסיקוון אתגלי לכוו וקרא ביי ומו בגלל דתהוו בחלמיה על אפיכוו בגין דלא תחובו : יח וקס עמא תריסר מילין מרחוק ומשה קריב לצית אמיטרא דתפון וקר שביקרא ביי : יט ואמר יי למשה בקרא תימר לבני ישראל אחרון תמיתו ארום מן שמיא מדילית עמכו :

עמי

באר רחובות דקדוקי רש"י

לא יתכן כאן לכן הוצרך לפרש דזה הוא ענין הרעה ונד להושיעו נכס ועיניו כלום (כל"א ח"יין טע"ג) דזהו זקיף דעל הנכסה לפימון כינוס או פיזור ויתכן גם כאן כדרך משל לומר כאן נכות ושינו ענין הרעה וגדולה (כל"א דער היכן) :

רשבי"ם

ועתה ורשבי"ם - אהל רינה ומית יס כתנס כמו ויהרנכו דקין - ויס דדין כמו והרגת את האשה) - (הענין כריך להגיה ועיין כמ"ק"ז) וי"ל אחר רחוקות ריכו ככני דעת לפי שחזרה בענין רינה כחיד לכך הוא אומר ואם רינה זו ככלי דעת פטור תשובה למינה וידול וא"כ פי"ז כשפירס את חזית ואחיה בלשון לשי"ן של לא ת"כז הם לא דקדוקות : (טו) הואיס את הקולות ככרד והאכניס כדכתיב קולות אלהים וכרד : (טז) וילירו אל עשה - לאחר שזמנו עזרת הדברים - דבר אתה עתנו ואלחלא סאמרו כן יש לומר טהי אומר לכם הקב"ה כל המנוח חפיו : (יז) נכות - לאוסי אתכס : אלהי

מכלל יופי

כיון ערוח ישר : (טו) (ראיס את היולות) - לפי שהיגשח העין היא גדלה מוצאר ההרגשים נבאלית שאר ההרגשות לה : (הלפידים) - על דרך חסד ונכא יוראנו לפידים כויערים : (עשו) - האר : (יז) (לביבור) - נוספה בלטר שפירשה גם כן בעבור והכפלה להוספה ביאר כמו בית כרתו וכיר יזעיתיד ככין הציר : (נפוח) : מקור מבין פיעל הרגוש וישרשו נסרה ופירש המכ"ס : אל הווא מהטראה הגדולה אשר ראייהם כי לא

מצוה ס"ב

כ לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב
 לא תעשו לכם : כא מוצח תעשה
 לי ונבחת עליו את עלתיך ואת שלמיה את
 צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אזכיר
 את שמי אבוא אליך וברכתך : כב ואם
 מוצח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן נזית
 כי חרבך הנפת עליה ותחללה : כג ולא
 תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תנלה
 ערוהך עליו :

מצוה ס"ג

ע"ב • יגד"ב • סימן • ומפטרין בשנת מות המלך עזיהו •
 בישעיה בסימן ד' :

עמכון : כ לא תעבדון קדמי דחלן דבסף
 ודחלן דזהב לא תעבדון לכוז : כא מדבח
 אדמתא תעביד קדמי ותהי דבח עלוהי ית
 עלותך וית נכסת קודשך ית ענך וית
 חורך בכל אתר די אשרי שכינתי לתמן
 אשלה ברבתי לך ואברכיך : כב ואם
 מדבח אבנין תעבד קדמי לא תבני ותהון
 פסילן דילמאתרים חרבך עלה ותחלינה :
 כג ולא תיסק בדרגין על מדבחי דלא
 תחגלי ערוהך עלוהי :

פ פ פ

פ פ פ

א וארץ דינא די תסבר קדמיהון :
 ב ארי תזבין עבדא ברישראל
 שית

א וארץ המושפטים אשר לפניהם :
 ב כי תקנה עבד עברי שש שנים
 ויעבד רש"י

מצוה ס"ד

והניען על ההרזוק הוא אומר (ההלים יח) ויט שנים וירד : (כ) לא תעשון אתי • לא תעשון דמות שמי החשמיים לפני כבודם
 (מכילתא) : אלהי כסף • כל להזכיר על הכרוכים אלה עשה לעמוד חתי שלא יושל כסף חס שנית לעשותם של כסף הריהן לפני
 כחלות : ואלהי זהב • כל להזכיר שלא יזיק עלב' שאם עשית ד' הריהן לפני כלהיוהם : לא תעשו לכם • לא תחמר הריני עושה
 כרוכים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כדרך שאני עושה בבית עולמים לכך נאמר לא תעשו לכם : (כא) מוצח ארמה • מחובר
 כדומה שלא יכנו על גבי עמודים או על גבי כפים (מכילתא) • ד"א שהיה ממלא את חלל יווכת הנחשת הדמה בשעת הכייתו : תעשרה
 לי • שתהא תחלת עשיית לשני : ונבחת עליו • חלנוכמו (במדרב"ב) ועליו מטה מנשה • (מכילתא ע"ש זכחים נח סט) או
 חינו אלה עליו מנשה • להסבר והדס על מוצח ה' אלהיך ואין שמישה כדאש המוצח : את עלותיך ואת שלמתיך : אשר מנאקומוקדך :
 את צאנך ואת בקרך • פירוט את עלותיך ואת שלמתיך : בכל המקום אשר אזכיר את שמי • אשר חתונך רשות להזכיר שם המפורס
 שלי שם חבול חליך ובכרביך חסרה שכינתי עליך מכתן אתה למד שלא נקדושות להזכיר שם המפורס אלא במקום שהשכינה באה שם חזונית
 המהירה שסכתן רשות לכהנים להזכיר שם המפורס בנשיאות כפים לדרך את העם : (כב) ואם מוצח אבנים • (מכילתא) רטי
 ישמעאל אומר כל חס ולאם שבתורה רשות חון מנ' ולאם עוכת אבנים תעשה להריאם וזה משמש כלשון כאשר וכאשר תעשה לי מוצח אבנים לא
 תבנה אתהן נזית שהרי חונה עליך לבנות מוצח אבנים שנאמר (דברים כו) אבנים שלמות תבנה וכן (שמות כב) אש כסף תלוו חונה
 הוא שנאמר (דברים טו) העבט תעביטו ואף זה משמש כלשון כאשר וכן (ויקרא ב) ולאם תקריב נזמת כיכורים ונזמת העומר שהיא
 מוצח ועל כרחך חין חס הללו תליין אלא ודאין וכלשון כאשר הם משמשים : נזית • לשון נזיה שטוסלין ונזמתין ככרול : כי חרבך הנפת
 עליה • הרי כיוצא משמש כלשון פן שהוא דילמא פן תניף חרבך עליה • והחלליה • הא למד שאם הכפת עליה כרול שללת (פ"ג דברות)
 שהנזמת כדא להחריק יתיו של חס והכרול כדא לקצר יתיו של חס חין זה כדון שיונף המקצר על המחרף • ועוד שהנזמת נטיל שלום כן
 ישראל לחסיהם שכשמים למיך לא יבא עליו כורת ומחבל וכו' דכרים קלוממר וזה חכמים שאין ראות ולא שמועות ולא מדברות ע'
 שמוטלות שלום אמרה תורה לא תניף עליהם כרול המטיילגלוס כין חים לאשתוכן עושפתה למשפתה כין חס לחכיר על אחת כמה וכמה
 שלא תבואהו פורענות : (כג) לא תעלה במעלות • כשאתה כונה ככה למוצח לא תעשהו מעלות מעלות אשקל' גם כלע"ה אלא
 חלקי הא ויוזפע : אשר לא תעלה ערוהך • שפי' כמעלות אתה לך לכתובים כפיעותך ואע"פ שאינו גלוי ערוה לטעם שהרי כתובים ועשה
 להם נזמת' כד מ"ח הרבת הפקיעות קרוב לגלו ערוה הוא ולמה נזמה כס מנח' כיון • והרי דברים ק"ו ומה אבנים הללו שאין בהם דעת
 להקפיד על כיוצא חסרה תורה הואיל ויש בהם חורף לא תבנה להם נזמת' כהם נזמה כיוון חכירך שהוא כדמות יונק' ונקט' על כיוצא עלאות
 כהם וכמה • חבלת פרשה וישמע יתרו זאלה

יעבד ובשבת יצא להפשי חנם: ג אם
 בגפו ובא בגפו יצא אם בעל אשה הוא
 ויצאה אשתו עמו: ד אם ארניו יתן לו
 אשה וילדה לו בנים או בנות האשה וילדיה
 תהיה לאדניה והוא יצא בגפו: ה ואם
 אמר יאמר העבד אהבתי את אדני את
 אשתי ואת בני לא אצא הפשי: ו והנישו
 אדניו אל האלהים והנישו אל הדלת או
 אל המזוזה ורצע אדניו את אונגו במרצע
 ועבדו לעלם: ז וכי ימכר איש
 את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים:
 ח אם רעה בעיני אדניה אשר לא יערה
 והפרה לעם נכרי לא ימשל למכרה בבגדו

טו
 טו
 טו

ליה בה רשי

(ח) ומה אנו מקיים (ויקרא בא) והתנחלתם אותם כלקוחות הנכרי אבל כלקוח מן ישראל יא' ת' ל' (דברים טו) כי יונגר
 לך אחיך העברי לא אמרתי אלא באחייך: כי חקנה: מיד כ"ד שמכרוהו בגנבתו כמו שאמר (כב) ואם אין לו וכמו שגנבתו או חיובו אלא
 במוכר עצמו מפני דוחקו אבל מכרוהו בית דין לא יא' כשם כשהוא אומר ויקרא בה) וכי ימכר אחיך עמך ונמכר לך הדיו עובר על אונגו ומה
 דוחקו אומר ומה אנו מקיים כי תקנה בנמכר ככית דין: להפשי: לתרות: (ג) אם בגופו בא: שלא היה נשוי אשה כתרובו
 אם כלמדותיו ולשון נבנו כנכסו של כל אלא כמות שהוא יחיד בתוך לבו ככני בגדו: בנפיו יצא: מניד שם לא היה נשוי חתולה
 אין רבו וסור לו שפחה כנענית להוליד מונה עבדים (קדושין ב): אם בעל אשה הוא: ישראלית (מכילתא): ויצאה אשתו
 עמו: וכימי הכניסה של אלא חניד הכתוב שהקונה עכר עכרי חייב בחזקת אשתו וככני (קדושין כב): (ד) אם אדוניו ירדן
 לו אשה: וכלן שהרשות ביד רבו למוסור לו שפחה כנענית להוליד מונה עבדים: או אינו אלא ישראלית ת' ל' האשה וילדיה תהיה לאדניה
 כל חיובו מוכר אלא כנענית שהרי העבריה חף היא ויאלה כשם ואכילו לפני שם אם הביאה סימנין ונאלה שאמר (דברים טו) אחיך העברי
 או העבריה מולדת שלך העבריה יוצאה בשם: (ה) את אשתי: הספחה: (ו) אל האלהים: (מכילתא) לטית דין לדין
 שילך במוכרו שחברו לו: אל הדלת או אל המזוזה: יכול שתהא המזוזה כשהא לרצוע עליה ת' ל' (דברים טו) ונתת בלבו וכללת
 בללת ולא בתוזה הא שם ת' ל' או אל המזוזה ק"י דלת למזוזה מה מזוזה חף דלת מעומד חף דלת מעומד (קדושין כב): ורצע אדניו ארבע אונגו
 במרצע: היונית או אינו חלא של שיהא ת' ל' חון חון לגזירה שהו נאמר כלן ורצע אדניו את אונגו נאמר במזוזה (שבוה כט) תוך
 אונגו הימנית: מה להלן היונית חף כלן הימנית ומה ראה חון לרצע וכל שאר חכמים שנגוף (מכילתא) איור רבן יוחנן בן זכאי חון
 ששעה על הר סיני לא תגטו והלך ונכס תרצע: ואם נמכר עצמו חון ששעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים והלך וקנה אדון
 לעצמו תרצע: ר"ש היה דורס וקרא זה כמין חומר (ר"ל קשר כרור מכוסם שגולן כמות לתקיעה) מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית
 חור הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדים כחכמים כשסמתי על השקוף ועל שתי החזויות ואמרתי (ויקרא כד) כי לי בני ישראל עבדים
 עבדי הם ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע ככניהם: ועבדו לעולם: עד היובל או אינו חלא לעולם (קדושין טו)
 כששעה: (ו) (ויקרא בה) יחוס אלו יחוסתו שבו מניד ש"ה קרויים עולם ולא שיהא עובדו כל' שנה אלא עובדותו היובל בין סחוק
 בין עופלן: (ז) וכי ימכור איש את בנו לאמה (מכילתא) עירובין כט) בקטנה הכתוב מדבר וכל חפי הביאה סימנים חזרת קל וחומר
 ומה חזרה קודם לכן ונאל: עם יונגן חיו וכתוב ונאלה חנם חין כסף אלו דורסים אותו לסימני בערות שאינה מכרה חיובו דין שלא תמכרו: לא
 תצא כצאת העבדים: כליות עבדים כנענים שו' חלים בהן ועין אלא ואל תאלה חון ועין אלא עובדות שש או עד היובל או עד שתבא סימנין
 וכל הקודם חזרה כחירות וכו' חף חיו עיניו או דיו סינה: או אינו חלא ל' תנא כאלת העבדים כשם וכיובל ת' ל' כי ימכר לך אחיך העברי
 או העבריה חקיים עכרה לעבדו כל ית אותו מה עברו ואלה כשם וכיובל חף עכרה ונאלה ששם וכיובל ונאלה ל' תנא כאלת העבדים לא תנאל

בראשי

יסלח ובמעלי שביעתא יפוק לבר חורין מן : ג אין בלחודי יעורל בלחודי יפוק ואין קרי אנתקא בת ישראל
 הוא ותפוק אנתקיה עמיה : ד אין רבוגיה ותן ליה איתא אקתא ותליד ליה בגין או בגן איתא רבנהא תהיא
 לרבנהא ותוא יפוק בלחודי : ה ואין יתני וימר עקרא רתימנא ית רבוגי ית אנתתי ות בגי לא איפוק לבר חורין :
 ו וקרבניה רבוגיה לקדם בייעיא ויטב מנהון רשוהיא וקרבניה לער דשא דלית מווקתא ויתייט רבוגיה ית
 אודניה וימנא במקטא ויהי ליה עבר פלח עד ויכלא : ז וארום יובן גבר בר ישראל ית ברמיה ועיקתא לאמחא
 לא תיפוק במפקגורת עקבאי דמישפתרוין בשניא ועינא אלהן בשנין דשמיטתא ובסימניא וביבולא ובמותרת
 רבונקא ופרנין בספא : ח אין לא משפחת תינא קדם רבונקא דגבין יתה ויפרוק יתה אברהא לגבר אחרון לירת
 ליה

רשי

בראשי איברים כעבדים מעניס וכול העבריואל בראשי איברים ת"ל העברי או העבריה מקיס עברי לעבריה מה העבריה אינה יולדה בראשי
 איברים אף הוא אינו יולד בראשי איברים : (ח) אם רעה בעיני אדוניה . (מכילתא) שלא נשאה תן בעיניו לכנסה : אשר
 לא יעדה . שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה וכסף קנייתה הוא כסף קדושים וכלן רמז לך הכתוב שמורה כיעוד ורמז לך שאינה לריבה קדושת
 אחרים : והפדה . יתן לה נקום להפדות ולא תשאף הוא חסייע כפדיונה ומה הוא מקום שנותן לה שנגרע נפשויה כמספר השנים
 שעשתה

באר רהובות דקדוקי רשי

(א) כתב החכם המפורסם מוה"ר שמואל ארקוואלטי בספרו הנחיד ערוגת הכוסם כפרק שנים ועשרים במשקל פ'על וזה לשונו
 ומשקלוהו סוה בסמוך וכמוכרת וכולי לכן כתב רש"י עבד עברי עבד מהו עברי עכל ואסברה לך דכרוי משום דקשה להחכם
 רש"י להוכיח מקראי דלקחן דמיירי מן עבד מהו עברי הרי בלאו הכי אי אפשר לומר עבדו של עברי משום דמלת של היא ענין הדכיות
 וענין הדכיות לא כדמזיקה רק בחיה שמימי בלויז קידום וכולת עבד לאתחלה שום שניו לכן קאמר החכם במשקל פ'על כונו ארץ ג'על עבד
 הוא סוה בסמוך וכמוכרת ור"ל דאינה משתכה אפילו בדכיות ולפי זה אפשר לומר עברי ולפרש על עבדו של
 עברי לכן הולך רש"י להוכיח מקראי דלקחן וכאשר תעיין היטב כמה שכתבתי כאן תבין גם כן היטב דברי הרב מוה"ר א' במתכות כד"ס
 בתולה

רשב"ם

עני כי ימוך אחיך ומכר לך וגו' וכתב בו עד שנת הובל יעבדו עמך וכאן הוא אומר שש ימים יעבוד כמזכרו כ"ד
 וס' ערבותו שמשנה דיום כגוריה סוה ואם יוכל קודם לשש שנים יתן הובל . ויש שנותן חילוק ביניהם . וכפשיעית שביעית
 למכירתו ולא שביעית לשחיטה : יתן לחמטי פעולה שאלו היה לזון חדם שהוא חמטי היה לו ליקדד בחטף לחמטי : (ג) אם כנסו
 יבא כנסו יתן . כולל וחס' וכפרט אם כנסו לכדו וכנס ככית אדוניו שאין לו חמה עדיין שתכנס עמו . או אפילו אדוניו יתן לו
 חמה ת"ן יתן כנסו שהחמה שנתן לו אדוניו שהיה לאדוניו ועתה הפרט כיצד שאם בעל חמה הוא אז לא יתן כנסו חלה תנא אשתו עמו
 אכל אם אדוניו יתן לו חמה וגו' כונו שנתן כנסו כן יתן כנסו . וכמספחה כפשיעית שנתן לו אדוניו מדבר : (ו) אל האלהים
 דייקים : הדלת או אל המזוזה לעין כל רובע חונן לפימון עבדות . ומזוזה אפילו ככית אכנים של עץ הם ויכול לרצוע באזנו וכלת
 לעולם לפי הפשט כל ימי חייו כונו שנאמר בשמואל וישב עם עד עולם : (ז) לא תנא כנזת העבדים . כשש שנים חלה יקנה
 לו לאשה כונו שנתרש והולך : (ח) אם רעה בעיני אדוני' שאינו רוצה לקיים לא תנא כנזת העבדים דמשנינו שיקחה לאשה
 אם

מכלל יופי

אדניו אל ביתו ויש מפרשים כי היו נוסף והוא כמו לחופש
 ואחרים אמרו כי ה'מד נוסף ולפירוש הזה והראשון האר :
 (ג) אם כנסו . גבלע הנח של הגוף בדגש כמו מלכיס
 ופטורי צעים . וכנהו בלשון זכר כמו בנפטר ל' אם כנסו
 לכדו יבא שלא באנוף אחר עמו והוא אשתו ויש לפרשו
 מענין מטלטל על גפי מרומי קרת שפדושו על גבי
 ופירושו ככנסו כלומר שבא יחידו ככנף כגדו לכדו :
 (בעל) כל שהוא אדון הדבר נקרא בעל כמו בעל האשה
 אדון לחוכן בעל תבור אדון הבור : (ד) (אם אדניו)
 בא ביד הרבים בלשון הפארת על היחיד וכן עם כל הכנויים
 חלתי מדבר בעדו כדי שלא יתחלף עם השם הנכבד וילת

ואין לציד כרית ואין יתה בהלכת כפת ישראל יעבד לה 4

ירושלמי

ואם אתה אוחזי יסב עליה קזונה בקשיטה מעולה
ומפקה לנומה לא יבצע מנה :

ירושלמי וקטל אתה אתקטלא ותקטול בקיפא : יג ודי לא

ירושלמי

ארום יתחייב גבר על חברה למקטול ויהי בקמנא
אפילו הוא קמנא רבא דקאי דמישמש קדמוי מן קמנא
תפקון וניה ותקטילון ויהי :

דרי

ורגוב

ד'ש"י

ועדים מעידים עליו ומחייבים אותו לנלות נמלאה שהרג כסוגג נולקוה שהרג במוידנהרג : ושכתי לך פוקים . אף כחומר טינפ
שנה ואיזה נקום קולשו זה מחנה ליה : (יד) ובייזר . למה לאמר לפי שאמר גכה חישגו' שומע אני אפילו רופא
שהרג ושלוה כ"ד שהמית במלקות ארבעים והאכ כמכה את בנו והרג כרחה את תלמידיו והסוגג ת"ל וכי יויד ולא סוגג
על רעה ולא על עב"ס להרגו כערוכה ולא שליח כ"ד והרופא והרודה כגזולתו שאף על פי שהם מורין אין מערימין : מעם מוכחי -
(ובחיים קיו) אם היה כהן ורצה לעבוד עבודה שקטלמות : (טו) זמכה אביו ואמו . (סמדרין לו) לפי שלמדנו על החוסל
בחסירו שהוא כשלושין ולא כמיתה הולך לומר על החוסל בחסיו שהוא כמיתה ואינו חייב חלוצה כהאש שיש בה חסרה : אביו ואמו . ארזה
לו

באר רחובות דקדוקי דש"י

תולה נישאת ע"ש : (ב) ותום דקשה לרש"י ונפדה מוכי למכתב לטון נפעל (ויחזאליועדין אויסגלחט) ומדכתיב ורעה לטק
הפעל (ער ואל נחבין אויס ליון) שמי מוכה גס
ויחבין לדין האט) ויעין בקדושין דף י"ד ע"ב כרש"י ד"ה והפדה : (ג) ועתה אסברה לך דבריו מה שכתב ולא יתכן למרסו ולשון ה'ד
לד ורעה לומר ויהי אס כן ביאורו ולא לרעה (ער האשטיט גייאנט חיהם) עלזה קלידר רש"י דאין גופל בגידת חיותה"ה אכעזעל טלס
והיינו

ד'ש"ב"ם

אם רעה ומזערת היא בעיני אדוני אשר אינו רוצה ליעדה לו לאשה : כנגדו כה"י יואחר שהוא כנגד כה שאינו מיישדה כדכתב
כחלוצי באשת בעורים אשר נגדת כה והיא חכרתך ואשת כריתך : והמדה נוגרע בפדיונה וינאה כפדין לפי מותר שנים הנגדרת -
(י) שארע עונות . כמו ואשר אכלו שאר עמי . כמותה ולמזמים - ועונת' . כית דירק . לפי הפסט לטון מעון . כיהמ"ס
של מעון כיון מ"ס של נקום ושל יוטן שאינו עיקר כרי נזין וכמו' (ס"אוימיון) : (יא) ויאם שלט אלה שלא יקחנה ויאם לכח
וייעדה ולא יתה לפדותה . וינאה חכס ע"י כ"ד : וחכמים פירשו שתלא כסועני בערות אש"כי שלא הגיע לא שם ולא יוכל : (ג) ואשר
לא נדה . כמו ותתה נודס את נפש לקחתה . שלא הערים להרגו : אנה לידן - כי חייב מיתה בידי שמים חיה : ומתי לך נקום -
בשינו

מבלל יופי

כאלו שכורה אצלו ותתן לו השארזיוציאה : (לעם נכרי) .
התה שהוא בסמוך קי"ן : (י) (שארה) . שם על כר
מוון פתם כמיושאמר הדרגוס זיגה : (ועונחה) : ערת
הקבוע להשמיש כמו שאז"ל ענת תלמידי חכמים מערב
שבת לערב שבת ואמר המילים ככליום והפועלים שנים
בשבת החמרים'א בשבת הגמלים אחד לשליש יום וכו' :
(יא) (ואם שלש אלה) . הפוך כי אינו אוסד ערל שארה
מנותח ועונחה שוכר כסמוך אלא על היעיר הוא אוכר והיא
אזינו הנוכר או הפדה ופירשוואם אחת משלש אלה זמן
שנשטים ויקבר בעריגלעד כאתה מעריגלעד והדומים

במקום

ס טו וגוב איש ומקרו ונמצא בידו
 מות יומרת: ס יז ומקלל אביו ואמו
 סצוה"ט מות יומרת: ס יח וכי יריבן אנשים
 והכה איש את דעהו באבן או באגרף ולא
 ימות ונפל למשכב: יש אס יקום והתהלך
 בחוץ על משנתו ונקרה המכה רק שבתו
 יתן ורפא ירפא: ס כ וכי יכה
 איש את עבדו או את אמתו בשבט ומרת
 פחת ידו נקם ינקם: כא אך אס יום או
 יומים יעמד לא יקם כי כספו הוא:
 ס כב וכי ינצו אנשים ונגפו אישה
 הרה

שני

סצוה"ג

אתקטלא יתקטיל: טו ודינגוב נפש
 מבני ישראל ויבטיחה וישתכה בידה
 אתקטלא יתקטיל: יז ודילוט אבותי
 ואמיה אתקטלא יתקטל: יח וארי ינצון
 נברין וימזוי נבר ירת הבריה באבנה או
 בכורמיו ולא ימות ויפול לבושלן: יש אס
 יקום ויתהלך בקרא על בוריה ויהי זכאה
 מתיא לחוד בושלניה יתן ואגר אסיה ישלם:
 כ וארי ימזוי נבר ירת עבדיה או ירת
 אמתיה בשולשן וימות תחות ידה אתדנא
 יתדן: כא ברם אס יומא או יתרין יומין
 יתקים לא יתדן ארי כספיה הוא: כא וארי
 ינצון נברין וימחון אתהא מעריה ויפקון ולדהא ולא יהי מותא אתנפאה יתנבי כמא

רשי

דישוי

אזה: מות יומרת - כחוק: (יז) וגוב איש ומקרו: (ח"ב) למה נאמר לפי שנאמר (דברים כד) כי ימכה איש גונב כנס
 מאזיו חין לי אלה איש שנכנס אשה או עומטוס או חדר יונקים שנכנס חנין תלמוד לומר וגונב חין ומקרו - ולפי שנאמר כן וגונב חין חין
 לי אלה גונב חין - גונב אשה חנין תלמוד לומר (דברים כד) וגונב כנס לכן הולכנו שניהם מה שחם זה גלה זה: ונמצא בידו - שרוא
 עדים שנכנס ומקרו ונחלא ככר קודם וכירה (סנהדרין פת) - מות יומרת - כחוק כל מיתה האמורה בתורה סגסם חוק בית והפסק
 הענין וכתב עוד וגונב חין כיון מכה אביו ואמו וקלל חביו - ונראה לי כינוי פלוגתא דמור סבר מוקשינן הכה לקללה וי"ם לתוקשינן
 (סנהדרין שם): (יז) ומקלל אביו ואמו - למה נאמר לפי שהאומר (ויקרא כ) איש איש חסר יקלל את חביו חין לי אלה חס
 שקלל את חביו אשה שקללה את חביו ויניין ת"ל וימקלל חביו וישומו סתם כיון איש וכין אשה חס כן למה נאמר חס אס יקלל להנזית את הקטן:
 מות יומרת - כסקילה וכל מוקם שנאמר דמיו בו כסקילה וכנין אס לכלם (ויקרא כ) כלכן ירגמו אותם דמיהם כס ומקלל חביו וישו
 נאמר דמיו בו (ח"ב קרושין ל): (יח) וכי יריבון אנשים - למה נאמר לפי שנאמר עין תחת עין לא למדנו אלה דמי איברי חס
 שבת ורשיו לא למדנו לכן נאזרה טרפה זו (מכילהא): ובשל לביטוב - כתרומתו ויפול לבטלן לחולי שוכטו מולאכתו
 (יש) על משענהו - על בוריו וכחו (מכילהא): ובקה המכה - וכי יעלה על דעתך שיהיה זה שלם הרג אלה לחודן לא
 שחוסים אותו עד שכהה אס יתפת זה וכן משונו כסקס זה והלך על משענתו או כקה היכה אלה על שלח יקום זה אלה כקה כמס: רז
 שבתו - בטול מלאכתו מחמת החולי אס קטע ידו או רגלו רוחין בטול מלאכתו מחמת החולי כאלו שונו קישורין סברי אף לאמר החו
 אינו רחוי למלאכת יד ורגל והוא ככר כחן לו מחמת טקו דמי ידו ורגלו שנאמר יד תחת יד יגלת תחת רגל: ורפא ירפא - כתרומתו ישלם שני
 הרופא (ב"ק פ"ה): (כ) וכי יכה איש את עבדו או את אמתו - כעבד פלגני הכתוב מדבר או אינו אלה כעבד תלמוד לומר כי כספ
 הוא מה כספו קני לו עולמית אף עבד הקטני לו עולמית וכו' היה בכלל מכה חס ימות אלה בה הפתוח והנזיתו מן הכלל לאות נדון כדון יום
 או יומים שלם לאות תחת ידו וזהו מיעת לעת פטור: כשבט - כשם כוכבי להחית הבתוב מדבר או אכילוחן כוכבי להחית
 תלמוד לומר כושראל ואס כחביו אס ימות כה (או כסלי עין כן גור' רח"ט) הכרו והלא דברים ק"ו ויהי שרל חמור חן חס
 פליו אס"כ הכהו בדבר חס בו כדי להמית ועל חכר שהוא כדי למות בהכאה או עבד הקלל כ"ש: נקום ינקם - (סנהדרין עא) מיעת
 פייק וכן הוא חמור (ויקרא כו) חרס נקמות נקם ברית (מכילהא): (כא) אך אס יום יומים יעמוד לא יוקם - אס עליוס
 אחד הוא פטור על יומים לא כ"ה אלה יום שהוא כיומים ואיזה זה זה מיעת לעת - (מכילהא): לא יוקם כי כספו הוא - הא אחר שהכא
 אף על פי ששה מיעת לעת קודם שנת חיים: (כב) וכי ינצו אנשים - (מכילהא) זה עס זה ונתמון להכות את חביו ויהיה זה
 הכאה: ונגפו - חין נגיפה אלה לשון דמיפה והכאה כעו (תחלים צט) - כן תנין חסן רגלך (ד) (דוכיה יז) הטרס תעפס
 רגליכם (ישעיה ח) ולא תהיה אסון - כמסה: עגרוש יעצו - לשלם דמיו ולדות לפעל שמין אותה כמיהת ויהי

למכר

טו רדוגוב גפ"ש מכני ישראל ויבניניה וישתפת
 ברשותיה איתקטלא יתקטל בשניקא דסורקא : י
 באטלת אכנין : יח וארום יצון גברין וימחרו חד
 לתקריה באבנא או במרחקא ולא ימות ויפול למרע :
 יט אין יקום מפרעיה ומחליף בשקא על מורגותיה
 ויהי זבני מתייה מדין קטול לחוד בוטלן עיבתיה וצעריה
 כ וארום ימחי גבר ית עבדיה כגענא או ית אמתיה כגענא
 יתדודין קטילת ספא : כא ברם אין יקא חד מעיבו לעיבו או קריז ימין קטיעין יתמיים לא יתבו קטול כפפ
 קביניה הוא : כב וארום יצון גברין וימחרו איתקא
 מעברא ואפילת ית וילדהא ודא יהא בה מוחא מתקנסא
 יתמיים וילדה היקמא דמשרי עליה בעלא דאנתקא ויתו
 על

ודי קבני :
 ודיליט לאביו ולא ימיה בשקא מפרשא איתקטלא יתקטל
 ירושלמי
 או במרחקא ולא ימות ויטלק לערם מרע :
 ירושלמי
 מתקמא יתקמא :

באר רהובות דקדוקי רשי

(היינו כשורש שלה כי באות חיות הוא השורש צ"ד והשם דבר הוא צ"ד כשנייה כלתיה א"ה בסוף אלא וחיה הוא כתרנו ונולד כלת כמין ליה
 וער האט טיש גלוגט אים) ויתכן שפיר ה"ל דכסוף נדה : ומה דקאמר עוד ומנחם חכרו בחלק נד וכולי רזה לומר לדעת
 מנחם כמלת נדה הוא השורש נדדוקאמר על זה אין חגי מודה לו ורזה לומר גם כן וטעם ה"ל כי כשורש נדה גם כן לא יתכן ה"ל בסוף :
 ומה שכתב עוד ודף א"ס יש לחכרו וכו' רזה לומר אף חס לא יתנו לקושיא ה"ל ללא יתכן בחלק נד ה"ל בסוף אף על פי כן לא נוכל
 לומר כדעת מנחם לדעת מנחם הוכחנו לחכרו בחלק על נד תיזאזו ויהיה פירוש לא נדה שלא נדד לו שום נד מיתה ומה לנו לזאת
 הלא טוב לנו לומר דרשו נדה כה"ל בסוף והוא כדלתי ענין אורב : (ד) דהא ודתי אין לפרש חלת ונאפו ענין מיה מדכתיב כסוף שלאחריו
 ולא חסון יהיה כחשה על כורח קרא קמח לאומענין מיתה משתעי אלא הוא ענין דמיסה והכאה ונגפו (ו) ויערין שטוסין אדר שטרוכלין) :

רשבים

כשיהיו ערים לשבת . לפי שאמר להם כבר לא תרצו ונגם כד את חביך . לפי פי' כאן עונשן גם ונגם איש ומכרו לפי שאמר
 לא תגוב ופירושו חכמים כנגם כש דבר לוד מענינו שודכר בחיבי מיתות כ"ד . ומזה אביו בעושה חכורה קורשו רבותי .
 (יח) או כג"ר לפי הפשט כתרנוס מין אבן או לכנה שדרי בהשלת אבן מוצר הכתוב . וכן מלאכי בתורת כהנים כנגעי בתים
 אכל ופלו האבנים . כלכניס או (ככורמין) וכן להכות בחגורו רעו . כאבן גדולה אשר ימות ויחבל בה : (יט) אסוקוס
 והתלך וגו' : ואם ימות אפילו לומן מרובה מות ימות מכהו אכל בעכרו אינו מייב אלא אם מת תחת ידו אכל אם יוס אן
 וימס יעמוד פטור : שבתו בטול מלאכתו : כשבת כדבר שאלם רגיל להכות את עבדו להוכיחו אכל כחרס לפי הפשט אחריו אף
 וימס (אם) מייב מיתה שאין זה דרך הוכחה אלא דרך רימה והעבד כנגעי מוכר אכל עבד עברי ישראל אינו כספו אלא כשכור
 כתוס יהיה עמך ודינו כישאל לכל דבריו אלא שומר לו רבו שקה כעניית : (כא) כי כספו הוא ודינו להכותו דרך תוכחה :
 (כב) ולא יהיה

מבלל יופי

במחוס או : (יח) (בארורף) . הארף נוספת והיא התחבת
 עפר אבל בדבריו ל' דומה כי אגרוף היא ה"ח הכפופה בלי
 הבוחן שעושיין בני אדם לחכות בה כולשען רז"ל בעלי
 אגרופין : (יט) (ורפא)
 רפא . הוא יוצא לישלישי עבתו הוא מה שמת
 ר"ל שיצבור לו הרופא וכן
 אמר התרגום ואגר אסיא
 ישלם וכן ארז"ל שאם יהוא
 רופא ורצה לרפאתו אין שומעין לו דאמר ליה דמות עלי
 פאריא ארכא : (כ) (משבט) . יענינו מטתו : (כא) (אך) .

שמות כא משפטים

אונקלוס

ארח ויצאו ילדיה וקרא יהיה אסון ענוש
 ענוש באשר ישיר עליו בעל האשה ונתן
 בפללים : כג ואם אסון יהיה ונתתה גפש
 תחת נפש : כד עין תחת עין שן תחת שן
 יד תחת יד רגל תחת רגל : כה כויה תחת
 כויה פצע תחת פצע חבורה תחת חבורה :
 ס כו וכי יכה איש את עינו עבדו
 או את עינו אמתו ושחתה קהפשי ישלחנו
 תחת עינו : כז ואם שן עבדו או שן אמתו
 יפיל קהפשי ישלחנו תחת שטו : פ
 כח וכי ינח שור את איש או את אשה
 גמת סקול וסקל השור ולא יאכל את בשרו
 ובעל השור נקי : כט ואם שור ננה הוא
 מתמל שלשם והועד בבקליו וקא ישמרנו
 והמית איש או אשה השור וסקל ונס בבקליו
 יוקת : ל אם כפר יושת עליו ונתן פדון
 נפשו בכל אשר יושת עליו : לא או יבן
 ונח או ברת ונח במשפט הזה יעשה לו :
 לב אם עבד ונח השור או אמה כסף
 שלשים שקלים יתן לאדניו והשור וסקל :

סענה ג
 סענה ג

וכי רשיי

דישוי עלוהי בעלה דאתתא ונתן מן מימר-
 דינינא : כג ואם מותא יהא ותתן נפשא חלה
 נפשא : כד עינא חלה עינא שינא חלה שינא
 ידא חלה ידא רגלא חלה רגלא : כה כוואה
 חלה כוואה פידעא חלה פידעא משקופי חלה
 משקופי : כז וארידימחי גבר ית-ענינא
 דעבדיה או ית-ענינא דאמתיה ויתכלינה
 לבר חורין יפטרניה חלה עיניה : כז ואם-
 שינא דעבדי או שינא דאמתיה יפיל לבר-
 חורין יפטרניה חלה שיניה : כח נארי-
 ונח תור ית-נבא או ית-אתתא וימורת
 אתרנמא יתרגם תורא ולא יתאכל ית-
 בסקריה ומריה דתורא יהי זכאה : כט ואם
 תור ננה הוא מאתמלי ומדקדמוהי ואתסחד
 במקריה ולא נטריה ונקטול גבר או אתתא
 תורא יתרגם ואף-מריה יתקטיד : ל אם-
 קמוז ישוון עלוהי ונתן פורקן נפשיה בכל
 דישוון עלוהי : לא או לבר-ישראל ונח-
 תורא או לבת-ישראל ונח כדינא הרין
 יתעביד ליה : לב אם לעבדא ונח תורא

או

לישכר כסוק להעלות כדמיה כסכיל הריונה : ענוש יענוש . יגבו מוזן ממנו כמו (רברים כב) ועגשו איתו מאה כסף : כאשר ישיר
 עליו ונו . כשיתכענו הכעל כס' להשית עליו ענוש על כן : ונתן . המכס דמי וולדות : בפליריים . על פי הדיונים :
 (כז) ואם אסון יהיה . כלשה : ונתתה נפש חחת נפש . (סנהדרין עט) רבותינו מולקיס דכבר יש אומרים נפש חתם ויש אומרים
 חיון חכל לח נפש חתם סתמת כיון להרוג את זה והרג את זה פטור מויתתה ומשלם ליורשיו דמיו כמו שהיה נמכר כסוק : (כז) עין תחת
 עין . סימח עין חבורותין לו דמי עיט כמה שפיתו דמיו לפטור כזוק וכן כלם ולא נטילת אחר חמש כמו שדרשו רבותינו כפרק החוטל
 (ב' קפר) : (כה) כויה תחת כויה . מקות אש ועד עשיו דבר כחכלה טיש בה פחת דמיס ועבשיו כסחין בה פחת דמיס חלף לגר כגון
 כויו כשפור על פרכיו ואומדים כמה אדם כיונא כזה ונזה לטוב להיות מטעמך : פצע . היא יוכה הינוניאה דס שפנצ'את כשרה
 לפר' דור כלע"ז הכל לכו מה שהול אש בה פחת דמיס כותן כוק ולאס כפל למשכס כותן שכת נרפוי וכשת ונער ומקדל זה יתר הוא וכהחכל
 דר וזהו רבותינו לחייב על הנער אפי' כאקוס כוק סלף על פי שנותן לו דמי יד אין פושרין איתו עון הנער לומר הואיל וקנה ידו יש עליו לחתכה
 בכל מה שירצה חלף אומרים יש לו לחתכה כסס שליטו מטעמך כל כך וזה חתכה כסרול ונערו : חבורה . היא מכה שהדס כסרר בה
 נחית ונחל חלף שחלדים הסס כנגדו ולשון חשורה טק"א כלע"ז כמו (ירמיה יג) ונמר חסר כריתו ותרגומו חסוקי לשון חסכה כטד"ל
 כלע"ז . וק' שחכות קדים שקיין קדים חסכות כרות וכן על הנסקוף על שס שהדלת נוקס עליו : (כז) את עין עבדו . כנעני חכל
 עכר

מצוה ג'

ס לג וכי יפתח איש בור או כריכרה
איש בר ולא יבסנו ונפל שמרה שור או
המור : לר בעל הבור ישלם כסף ושיב
לבעליו והמת יהיה לו : ס לה וכי
יגף שור איש את שור רעהו ומת ומכרו
את השור המי וחצו את כספו וגם את המת
יחצו : לו יא נודע כי שור נגח הוזה
מהמור שלשם ולא ישמרנו בעליו שלם
ישלם שור תחת השור והמת יהיה לו :

מצוה נ"ד

ס לו כי יגנב איש שור או שה ושפחו
או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור
וארבע צאן תחת השה : א אם במהרת
ימצא הנגב והקה נמת אין לו דמים :

כב

ב אם ירחה השמש עליו דמים לו שלם
ישלם אם אין לו ונקמך בגנבתו : ג אם
הקצא תמצא בקרו הנגכה משור עד המור
עד שה חיים שנים ישלם : ס ד כי
יבער איש שדה או קרם ושלח את בעירה
ובער

שלישי
מצוה נ"ה
בעירוקרי

או אמתא כספא תלתין סילעין ימן
לרבוניה ותורא יתרגם : לג וארי יפתח
גבר גוב או ארי יכרה גבר גוב ולא וכסיניה
ויפל תמן תורא או תמרא : לד מריה
דגובא ישלם כספא יתיב למרוהי ומיתא
יהי דיליה : לה וארי יגוף תור דגבר נתי
תורא דחבריה וימות ויזבנון ית תורא
חיא ויפלגון ית כספיה ואף ית דמי מיתא
יפלגון : לו או א תידע ארי תור נגח הוא
מאתמלי ומדקדמוהי ולא גטריה מריה
שלמא ישלם תורא חלף תורא ומיתא
יהא דיליה : ולו ארי יגוב גבר תור או
אימר ויכסיניה או יגביניה חמשה תורין
ישלם חלף תורא וארבע ענא חלף אימרא :
א אם במהרתא ושתכח גנבא ויתמחי
וימות לית ליה דמא : ב אם עינא דסהדיא
נפלת ילוהי דמא ליה שלמא ישלם אם
לית ליה ויזדבן בגנבתיה : ג אם אשתכחא
ישתכח ביה גנבתא מתור עד המור עד
אימר כד אינון תיין על תורין ישלם : ד ארי יגביל גבר חמל או קרם וישלח

ית

רשי

שהוא שור חלף לו סין שאינו שור אלא דיכר והסקל חשקלו ד' והוכים שהם חמי אונקיא למסחל הישר של קולוכ"יא : (לג) וכי יפתח איש
בור . שהיה מטוסה ונלחו : או כי יכרה . במהנחמר חס על הפתחה חייב על הכרייה לא כל שכן אלא להכניא כורה אחר כורה שהיא חייב
ב' קנא : ולא יבסנו . כל חס כספו פטור וכחומר ברשות הרבים דכף הכתוב (ב' קנא) : שור או המור . הוא הדין לכל בהמה וחיה
שכל זקום שגמור שור וממור אכל למידין אותו שור שור חסכת . שגמור למען ימות שורך וממורך וזה להלן כל בהמה וחיה כשור שהרינחמור
בזקום אחר וכל בהמתן חף כחן כל בהמה וחיה כשור ולא נחמור שור וממור אלא שור ולא אדם שמור ולא כלים (ב' קנב) : (לד) בעל
הבור . בעל התקלה אע"פ שאין הבור שלו שפחו ברשות הרבים עשאו הכתוב בעליו להתחייב עליו מזקויו : כסף ושיב לבעליו :
וישכ לרבות שור כסף ולפילו סוכין (ב' קו') . (ויא דכתיב מוטב שדכו וכח כרפי שרגיקין מן עינית תירין כגמיר ככ' ק דכ' ק רב הונא
בריה דרב יהושע דזכור חס כל לגבות קרקע . אכל נוטלטי כל מילי היטב הוא דאי לא ויזבן כחל מודבן כחל) : והמה יהיה לו . (מכילתא
ב' קו') לזקוק בשמין את הכבדה ומוטלה ברמיס ומעכ לו המויק עליה ת' ולווי גזקו : (לה) וכי יגף . יחוק בין בקרניו כיוצא שוכין ומטו
כגוין כלן בכלל גמיהס שמור גמיהס חלל לשון מכה : שור איש . שור של חיס : ומכרו את העור וגו' . כמיס הכחוב מדכר שור זה
ר' גמיהס שור שור ר' דין שהכמה מנה הרבה בין שהיא שוכ מעט כחוטל זה חיי החי וחל' המת ור' חגי החי וחל' המת נמנאל כל ח' חמסיד
חל' זקוק שנקמה העימה למדנו שהתם משלם חניכוק שמן השון חתה למד לשאינן שון כי דין התם לשכס חל' זקוק לא פחות ולא יותר חניכול

יונתן בן עוזיאל

פ ט

א. גם : ל ג וארום יפתח אינש גוב או ארום יפתח אינש גוב בשוקא ולא יכסניה וגפול חמן תורא אין חמרא ג
לד כרניה דגובא ישלם כסף יתיב למרניה דמי תוריה ותקריה ונבילתא יהי דלילה : לה וארום יגוף תור וגוי
ויפלגון ית דמיה נארף וגוי : לו אין אשקמודע ארום תור גימן הוא מאתקולי ומדקדמוי ולא גטרניה מרניה שלמא
ישלם תורא חולף תירא ונבילתא ומושבא יהי דלילה : לו ארום יגוב נבר תור או אימר ויכסניה או וביניה חמרא
תורא ישלם חולף תור חד מן בגלל דבטליה מן בדיה נארבע ענא חולף אימר חד מן בגלל דאקטיה בגנברתיה וליח
בה עיקרתא : א אין בחקא דכתיבא משבתא גנבא ויתקמי ימורה ליה ליה חובתא שפיכותא אדם זבאי :
ב אין בריר פהגמא כשקישא דלא למקטול נפש עאל ומקטליה חובתא שפיכותא אדם זבאי עלוי ואין אישתיוב מן
ידוי שלמא ישלם אין ליה מה דמשלם ויזבון ליה בית דינא מן גיברתיה ועד שתא דשמיטתא : ג אין בסהרוא
משפחה ברשותיה גיברתא מן תור עד תמור עד אימר פד היינו קיימין על חד מרין ישלם : ד ארום יפקר

גבר

רשי

אף כשלין שוין כדמיהן כשון חיים אמר הכתוב יחזו את שניהם אם אמרת כן פעמים שהמויק משתכר הרבה כשהנכלה שזה לימור לכנרים
הרבה יותר מדמישור המויק ולי איפטר שיאמר הכתוב שהיה המויק נשכר או פעמים שהניזק נוטל הרבה יותר מדמישור שלם שהיה דמי
שור המויק שוין יותר וכל דמי שור הכיזק ואם אמרת כן הריתם תמור ממועד על כרחך לא דבר הכתוב אלא כשוין ולמדך שהתם משלם חצי נזק
ומן השוין תלמוד לשלין שוין שהשתלם חצי נזק שוין לו את הנכלה ויהי שפתו דמיו כשכיל המיתה נוטל חצי הפסח והולך ולמה אמר הכתוב
בלשון הזה ולא אמר ישלם חצי ללמד שאין התם משלם אלא מוגופו ואם נגח ונתן חין נזק נוטל אלא הנכלה ואם אינה מוגפת לחצי נזק יפסיד
או שור שיהי שנה אור שיהי חמש חלות וזו אינו נוטל אלא את השור שלא בתמיים התם לחייב את בעליו לשלם ויהי העליה (ב"ק כו) :
(לו) אונדע - אלא היה תם אלא כדע כי שור נגח הוא היום ומתמול שלשם הריג' גניחות : שלם ישלם שור - נזק שלם :
והמתן יהיה לו - לנזק ועליו ישלם המויק עד שישלם נזק כל נזקו : (לו) חמשה בקר וגו' - אמר ר' יוחנן כן וכאן חם המוקס על
כבודו של שור שהולך כרגליו ולא כתובה בו הנכס לנושאיו ועל כתפו משלם ה' שה שנושאיו על כתפו משלם ד' הואיל ונתנה בו .
א- מ"כ ור"ה כונה גדולה כחה של מלאכה שור שנטלו ממלאכתו ה' שה שלא כטלו ממלאכתו ד' : החת השור תהה הששה . (ב"מ סז)
מאן הכתוב לומר שאין מדת תשלומי ד' ו' נוכח אלא כשור ושה כלכד : (א) אם במה תרת - (סנהדרין סב) כשהיה חותר את הבית :
אין לו דמים : אין ונרצחה הרי הוא כמות מעיקרו כלן למדת תורה חם כל להרג' הנכס להרג' וזה להרג' כל שהרי יודיע הוא שאין אדם מעמיד
עצמו ורואה שנטלין ממונו בכינוס וסורח לפיכך על מנת כן כל שאם יעמוד בעל הממון כנגדו ויהרגו : (ב) אם זרחה השמש עליו .
(מכילתא וסנהדרין ק"ט) חין זה אלא כמין משל חם ברוד לך הדבר שיש לו שלם עמך כשמש הוא שהוא שלם בעולם כן פשוט לך שאינו בא
לפרוץ אפי' יעמוד בעל הממון כנגדו כגון אם החתור נגזב ממון הכן כדוע שרצונו האם על הכן ואינו בא על עסקי נפשות : דמים לו .
כיון הוא חזק ורצונו היה אם יהרגנו בעל הבית - שלם ישלם - הנכס ממון שנגזב ואינו חייב מיתה ואנקלוס שתרגם ואם יניח דם הדין
כפלת עליו לקח לו שנה אחרת לומר שאם מצאנו עדים קודם שבה בעל הבית וכשבה בעל הבית נגדו התרובו שלא יהרגנו דמים לו חיים
עליו חם הרגו שיאחר שיש רואים לו חין הנכס הוא בא על עסקי נפשות ולא יהרגו את בעל הממון : (ג) אם המוצא המוצא - כרשותו שלא טבח
ולא חקר : משור עד חמור : (ב"ק ס"ב) כל דבר כלל תשלומי כפל כין שיש בו רוח חיים כין שאין בו רוח חיים שהרי לאמר במקרא
אחר על שנה על שלמה ונל כל חכה ישלם שנים לרעהו : חיים שנים ישלם . (מכילתא) ולא ישלם לו מתים אלא חיים או דמיו חיים :
(ד) כי יבער את בעירו . ובער - כולם לשון בהמה כמו אהמנו וכעירנו : כי יבער - מולך כהמונתו כשהדיכרם של חכירו

וויזק

רשבים

(לג) כי יפתח איש בור שהוא עמוק ונגזרה מלאכתו ככר וכשג ולא כוסהו או חפילו כי יכרה איש בור ולא יכסנו בכל יום לעת ערב כאלתו
מזלכתו לפי שעדיין לחמר רצון ליכנס בו ולחמור עוד וטורח הוא לו לכסותו בכל יום ח"ע כ"כ חייב הוא בעל הבור הקמת או הכורה :
(לד) וימות יביה לו לפי הפשט כיון שמשלם כל דמיו כדון הוא נהמת יביה למויק אבל חכמים פירשו לניזק כי פחת דגבלת דניזק
הוא : (לה) וחזו את כספו חכמים פירשו כל הפסוק כי גולה הכל לתשלומי חצי נזק ופירשו שוין של ח' ושל ח' לפי ענין חצי נזק :
(לו) חמשה בקר חמור הכתוב שור שנטלו ממלאכתו חמשה : (א) חם כשתרת וכלילה או להרג' או ליהרג' כל לפיכך חין
לו דמים תשלומי דמים חלל פטור בהרג' : (ב) חם זרחה השמש - שיהי גזוב כיום . (ג) חם המלא תשנה בידו שלא חקרו :
חיים שלא טבח או שנים ישלם ולא חרבעה ותנועה : (ד) כי יבער מאכל את בעירו כשדה אחר : קטיב שדיה יגו' - קעידת
שבנכסין

מכלל יופי

כאשר יבא בו ובה בלתי סמיכות וכלי זכר האב או האם יורה
על הקטן והקטנה רוצה לומר קטן או קטנה : (לג) . (יכרה) .
ענין חפירה : (לו) (יגוב איש) . גישאר החולם עם
הסקף מופני המארגן שנישיתתף עמו :
כב (א) (אין לודמים) . כלומר אם יהרגנו אין עליו
עונש דמיו וי' מאוהו ענין כפר או ערך מלשון

רז"ל אל העמוד על המקח
בשעה שאין לך דמי' :
(ד) (כי יבער) . כי ירעה :
(כערה) בהמרנו חרוגם
בהמה בעירה : (ובער) :
36 ירעה

שלם ישלם - חזר לזעלה
אל כי יגזב איש
כדרך ואף לחיותך תעשה כן :
לו 0

שמות כב משפטים

אונקלוס

וְיָצַד בְּשֵׁדָה אַחֵר מִיֵּטֵב שָׂדֵהוּ וּמִיֵּטֵב כְּרָמֹו
 מִצֹּהֲלוֹ יִשְׁלַם : ס ה כִּי־תִצָּא אִישׁ וּמִצָּאֵהוּ
 קָצִים וְנִאֱבַל גֹּדֵישׁ אֹו הַקָּמָה אֹו הַשָּׂדֶה שְׁלֵם
 יִשְׁלַם הַמִּבְעֵר אֶת־הַבְּעֵרָה : ס ו כִּי־
 מִצֹּהֲלוֹ יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵגְלוֹ כֶּסֶף אֹו־כְּלִיִּם לְשֹׂמֵר
 וְגַב מִבַּיִת הָאִישׁ אִם־יִמָּצָא הַגָּב יִשְׁלַם
 שָׁנִים : ז אִם־לֹא יִמָּצָא הַגָּב וְנִקְרַב בְּעַל־
 הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת
 מִצֹּהֲלוֹ דָּגָהוּ : ה עַל־כֵּל־דְּבַר־פִּשְׁעֵי עַל־שׂוֹר
 עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׁה עַל־שִׁלְמָה עַל־כֵּל־
 אֲבָהָה אֲשֶׁר יֹאמֵר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים
 יָבֹא דְבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים יִשְׁלַם
 מִצֹּהֲלוֹ שְׁנַיִם לְרֵגְלוֹ : ס ט כִּי־יִתֵּן אִישׁ
 אֶל־רֵגְלוֹ חֲמוֹר אֹו־שׂוֹר אֹו־שֶׁה וְכָל־בְּהֵמָה
 לְשֹׂמֵר וּמֵת אֹו־נִשְׁכַּר אֹו־נִשְׁכָּה אֵין רֵאָה :
 י שְׁבַע־תֵּהוֶה תְּהִיָּה בֶּן־שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא
 שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רֵגְלוֹ וְלָקַח בְּעַלְיוֹ וְלֹא
 יִשְׁלַם : יא וְאִם־גָּב יִגָּב מִעֲמֹו יִשְׁלַם
 לְבַעְלָיו : יב אִם־טָרַף וְטָרַף יָבֹאֵהוּ עַד
 הַטָּרְפָה
 יג אִם־אֲתַבְרָא יִתְּבַר

וְיִבְעִירֶיהָ וְיִיכֹוֹל בְּחֶקֶל אַחֵרָן שֹׁפֵר חֲקִלֶיהָ
 וְשֹׁפֵר כְּרָמֶיהָ יִשְׁלַם : ה אֲרִי־יִמְסַק גֹּדֵר
 וְשֹׁכֵחַ כּוֹבֵין וְיִתְאַבְּלוּן גֹּדֵישִׁין אֹו קָמָתָא אֹו
 חֶקֶל שְׁלָמָא יִשְׁלַם דְּאֲדִלִּיקֵת דְּלִיקָתָא :
 ו אֲרִי־יִתֵּן גָּבֵר לְחֶבְרִיהָ כֶּסֶף אֹו־מִנֵּן
 לְמִטְרָה וְיִתְגַּבְּבוּן מִבַּיִת גָּבֵרָא אִם־יִשְׁתַּכַּח
 גָּבֵרָא יִשְׁלַם עַל־חֶד־תְּרִין : ז אִם־לֹא
 יִשְׁתַּכַּח גָּבֵרָא וְיִתְקַרֵּב מְרִיָּה דְּבֵיתָא לְקַדְשֵׁי
 דְּבֵיתָא אִם־לֹא־אֹו־שִׁישׁ יָדִיהָ כְּמֹאֵד מִסְרָה לִּיהָ
 חֶבְרִיהָ : ח עַל־כָּל פְּתָנִים־דְּחֹוֹב עַל־תּוֹר
 עַל־חֲמֹר עַל־אִימֹר עַל־כֶּסֶף עַל־כָּל אֲבִידָתָא
 דִּי יִימַר אֲרִי־הוּא דִּין לְקַדְשֵׁי דְּבֵיתָא יִיעוֹדֵל
 דִּין תְּרִוּהוֹן דִּי יִתִּיבוּן בֵּינְיָא יִשְׁלַם עַל־חֶד־
 תְּרִין לְחֶבְרִיהָ : ט אֲרִי־יִתֵּן גָּבֵר לְחֶבְרִיהָ
 חֲמֹר אֹו־תּוֹר אֹו־אִימֹר וְכָל־בְּעִיָּה לְמִיטְרָה
 וּיְמוֹת אֹו־אֲתַבְּרָ אֹו־אֲשַׁתְּבִי לִית בְּחַזֵּי :
 י מוֹמְתָא דִּי תְּהִי בֵּין תְּרִוּהוֹן אִם־לֹא
 אֹו־שִׁישׁ יָדִיהָ כְּמֹאֵד מִסְרָה לִּיהָ חֶבְרִיהָ וְיִקְבֵּל
 מְרִיָּה מִנִּיהָ מוֹמְתָא וְלֹא־יִשְׁלַם : יא וְאִם
 אֲתַגְּבֵרָא יִתְגַּבֵּיב מִעֲמִיהָ יִשְׁלַם לְמְרוּהִי :
 יב יִרְתִּי סְהַרִּין חֲתִיבֵר לֹא יִשְׁלַם :
 יארי

רשי

צוין אותנו כאלה ונחתי אלו או כאלו כערה או כעור - ופרשו רבותינו שלום הוא נוקי מדרך כף רגלו כעור הוא נוקי הסן האוכל
 ומכירת (כ"קנ) : בשורה אחר - כערה של איש אחר : מיטב שורא ושלם - שנין את המזק ולא כח לשלם לו קרקע זה
 מוקי שלם לו מחוטט מדותיו אם היה מוקי פלע יתן לו או פלע מעודית סיס לו - למדן הכתוב שהניקין שנין להם כעודית (ב"ק 2)
 (ה) כי הצא אש - אפילו מעצמה : ומצאה קוצים - קרדו' נם כלעו : ונאכל גודיש - שלמכה תקונים עד שהגיעה לגוד
 או לקטה החמוסרת בקרקע : או השדה - שלמכה את גירו ונריך לגיר אותה פעם שנייה : שלם ישלם המבעיר - אע"פ שהדליק כח
 שלו והוא יצא מעצמה ע"י קנים שזאה חייב לשלם למי שלא שמר את גחלתו שלא תנא ותוק : (ו) זוגב מוכר
 דאיש - לפי דבריו : אם ימצא הגוב שלם - הגוב שנים לעלו (ב"ק 2) : (ז) אם לא ימצא הגוב - ובח האומר
 שהוא בעל הבית : ונקרב - אל הדיוקן לדון עם זה ולישבע לו שלא יצא ידו בשלם : (ח) על כל דבר פשע - שייאל שקרן כזכרנו
 שיש דין עדים שהוא עמו נכחו וירשיעו ואלהים על פי העדים : שלם שנים לרעהו - למדן הכ"י שהעוון במקדן לומר נגנב היה
 עמנא שהוא עמנו נכחו ואלהים כפל וזויתו בוחן שנסת ואל"כ כמו עדים שכן דרשי דמותינו - וקרב בעל הבית אל החלום - קרינא
 שבעה בית - חתה אומר לשפחה או אינו תלח לדן שנין שכל לדן וכפר לומר נגנבה מיד יתקיים ככל חס כחו עדים שהיא כזון - נאס
 כאן

גבר תקיל או ברקא וישלח ית בעזריה ויכול בתקל גבר איתבן וגו' : ה ארום תתפוק גר ותשכח כוכין ותגבר
 גדיש או מידעם דקאי או תקיל שלמיא ישלים טאן ראדליק ית דלוקמא : ז ארום יתן גבר לתקריה כסף או קאנין
 למיגטר בלא אגר גטיר ויתקנין מן מיר גבר אין משתבח גבא איהו משלם על חד תרין : ז אין לא אשתכח
 גבא ויתקרב מריה ביתא לקדם בויגיא יומי דלא אושיט ידיה בעיקמא דתקריה : ח על כל מידעם דאתקיר בכוסיא
 על תור על חמר על אימר על פסוי ועל כל אבידמא יומי בד יימר ארום הוא דין גבר משתבחא גיבוהא בחר בן
 ביד גבא קדם בויגיא יעיל דין פרנויהום דין מריה דביתא ודין גבא וקמאן דמתיבין בויגיא ישלם גבא על חד תרין
 לתקריה : ט ארום יתן גבר לתקריה חמר או תור או אימר וכל בעזריה למיגטר בלא אגר סיא כאגר גטיר וימור
 או איתכיר מן חיוא או אשתבי וליה סהיד חמי ומסהיד : י מוכתא ביי תהי בין פרנויהום יומי דלא אושיט ידיה
 בעיקמא דתקריה וקבל קאריה מניה מוקמא ולא ישלם : יא ואין יתגבא יתגב מניה דהוה ליה עפומא אגר גטיר
 ישלם לקרוי : יב אין איתקרא יתבר מן חמר בקרא
 מייתי ליה סהדין או מיטעיה עד גרפא דתקיר לא ישלם :
 אס יתקטלא יתקטיל יתמי ליה מן איברוי סהד קטילא
 לא ישלם :
 יג וארום

רשי

כאן שלימותיד ולאחר למטה שלימות יד שבעת ה' תהיה בין שטיס אס לא טלח ידומה להלן שבעה חף כאן שבעה : אשר יאמר בו הורא
 זה - לפי פשוטו אשר יאמר העד כי הוא זה ששבעת עליו הרי הוא אללך עד הדיינין יכא דבר שניהם ויתקרו את העדות ואם כשרים הם
 וירשיעוהו לשומר זה ישלם שנים ואם ירשיעו את העדים שמתאלו זוממין ישלמוהם שנים לשומר - ור"ל דרשו כי הוא זה ללמד שאין מתיבין
 אותו שבעה אלא אם כן הודה במקצת לומר כך וכך חמי חייב לך והעותר נגנב ממני : (ט) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור - (כ"מ)
 (ד) פרסה ראשונה נאמרה בשומר חנם לפיכך פטרנו את הגנבה כמו שכתוב ונגנב מניית האיש אס לא ימנא הגנב ונקרב בעל הבית לשבעה
 לודת שבוטר ענינו בשבעה זו ופירשה זו אמורה בשומר שכן לפיכך אינו פטור אס נגנבה כמו שכתוב אס נגנב מעמו ישלם אבל על האויב
 כעומת מעמנו או כשכר או נשכה בחזקה ע"י לסטים ואין רואה שיעיד בדבר - שבעת ה' תהיה - ישבע שכן הוא כדכרו ויהא לא טלח בה
 יד להשתמש בה לעצמו אס טלח בה יד ואת כנאנסה חייב באונסים : ולקח בעליו - השבעה : ולא ישלם - לו השומר כלום :
 (יב) אם טרף יטרף - ע"י חיה רעה : וביאהו עד - וביא עדים שטרפה באונס ופטור : הטרפה לא ישלם - אינו
 אומר

רשב"ם

שכנסמו ישלם לו קרקע או שוה כסף כך פירשו רבותינו - ולפי פשוטו נשמע לפי מטיב שדיה וכרמו של זה הניזק ישלם כי שמו יזן
 מטיב אכלו בהמוחיו של מנין : (ה) כי תלא אש - טלח שור בעל האש את אשו יפה והניזק ע"י רוח המזוי : גדוש שנקרב כבר
 או חשילו הקמה וחוברת - או חשילו השדה ליחכה וסוככה אכני : (ו) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשומר - וטלטלים
 הם ולשומרם בתוך ביתו כשאר חפציו נתנו לו לפיכך אס נגנבו כתינו פטור כי שטרו כשטירת חפציו - אבל פח' שניה שכתוב בה
 כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשומר - ודרך בהמות לרעות כשדה ודאי כשהפקידם ע"מ לשומרם חנכיס
 הפקידם לו ולכן אס נגנבו חייב : (ז) ואם לא ימנא הגנב ונקרב וגו' פירשו רבותינו אס לא ימנא כמו שאמר השומר נגנב ממני
 אבל הוא עצמו נגנב - ואם נקרב ושבע בפני הדיינים ישלם הוא כפל כשירשיעון אותו הדיינים וישלם שנים לרעהו - ואני לפי הפסם
 אפרטנו - ואם לא ימנא הגנב ונקרב בעל הבית - הוא השומר טלח ידו במלאכת רעהו אלא נגנבה ממני ופטור : (ח) על
 כל דבר פשע אבידה שנגנב הפקדון בין שור בין שה בין שה בין כל אבידה שיאמר המפקיד כי הוא זה המנין שנגנב הנינו או הגנב
 או השומר אשר ירשיעון הדיינים ע"י עדים ישלם שנים לרעהו : (ט) ומת או נשכה שטרפו ארי חיה רעה ששם שנת או נשכה
 מדבר שחכה כל הבהמות הוא הדין לנשכר שכל הבהמה הפסדה שהרעה ארי או חיה רעה שכן מנינו כנכיא שהרנו הארי וממור והאריס
 עומדים חלל הנכילה ולא אכל האריה את הנבלה ולא שבר את החמור : אין רואה שבעת ה' - ופטור באונסים : (י) ולקח
 בעליו השבעה : (יב) וביאהו עדי קת ואתרי הטריפה לעדות כדכתיב כאשר יביא הנוגע ממני הארי שני כדעים או כדל האון
 ובי

מכלל יופי

וירעה : (ה) (גדיש) - זהבואה אחד שנקצרה כשהיא
 צבירה בגורן בקרא גדיש : (הקמה) - התבואה קודם
 שיקצרה בקראת בין לפי שהיא קמה כלה כאחת :
 (ו) (במלאכה) - ענינו הממון או הכלים שזכרנו המקנה
 שזכור : (ח) (על כל דבר פשע) - ענין הפשע הוזה
 הסדר וצאה ירשיעוהו און או המצוה אוחו על הדבר וכן
 און לפשעים אלוה המרדים גר"ל פשע בפקדון שלא שבעת

בדרך השומרים אעפ"י שאין כאן מדרד ואינו מאבדו כדרכה
 נקרא פושע כי אחר שאינו טהן ענינו ולבו ושמידהו בפקדון
 אשר הפקד אתו כאלו הוא כוורד במפקיד אצלנו ונאמרה
 יד מיצהו יצוהו לשמרו ולא שמרו : (על שלמה) - כמו
 הפוך שמיחה : (י) (בעליו) - בא ברבוי ועל היחיד
 בדשון תפארת : (יב) (הטרפה) - תאר לנקבה ובלשון
 חיה

שמות כב משפטים

אונקלוס

הטרפה לא ישלם פ

וג וארי ישאל נבר מן חבריה ויתבר או

מצוה ס'

וג וכי ישאל איש מעם רעהו וגשבר או

ימות מריה לית עמיה שקמא ישלם :

מת בעליו אין עמו שלם ישלם : יד אס

יד אס מריה עמיה לא ישלם אס אנרא

בעליו עמו לא ישלם אס שקיר הוא בא

הוא על באגריה : טו וארי ישדר נבר

בשקרו : ס טו וכי יפתה איש בתולה

בתולתא דלא מארקא וישכוב עמה קיימא

אשר לא ארשה ושכב עמה מהר ימהרנה

יקיימה ליה לאנתו : טז אס מצבא לא

לו לאשה : טז אס מאן ומאן אביה לתתה

יצבי אבוהא למתבה ליה כספא ותקור

לו כסף ושקל כמהר הבתולת :

כמוהרי בתולתא : יז חרשא לא תחי :

מצוה ס"א

מצוה ס"ב

ס יז מבשפה לא תחיה :

יה כד דישכוב עם בעירא אתקטלא

יה כל שכב עם בהמה מות יומת :

יתקטיל : יח דרבה לשענת עממיה ותקטל

ס יט זבח לאלהים יחרם בלתי

אלהן לשמא דני בלחודוהי : כ וגזר לא

ליחודה לבדו : כב וגר לא תונה ולא

תונה ולא תעיקון ליה ארי בנירין הוותין

תלהצנו כיגרים הייתם בארץ מצרים :

בארעא דמצרים : כא כל ארמלא ונתס

כא כל אלמנה ויתום לא תענון :

לא תענון : כב אס ענאה תעני ותיח ארו

כב אס ענה תענה אתו כי אס צעק יצעק

אס מקבל יקבול קדמי קבלא אקבל

מצוה ס"ג

מצוה ס"ד

מצוה ס"ה

אלי

קבילתיה

רשי

אומר טרפה לא ישלם אלא הטרפה יש טרפה שהיא נשלת ויש טרפה שאינו משלם . טרפת תחול ושועלונמיה משלם . טרפת זבח ארז
ודוכנחש חינו משלם ומי לחשך לדון כן שהרי כתוב וזה או כשבר או נכסה ניה מיתה שאין יכול להניח חץ שבר ונטיה שאין יכול להניח :
(יג) וכי ישאל . כל למד על השואל שחייב באונסין : בעליו אין עמו . אם בעליו של אור חינו עם השואל כמלחכתו (ב"ס
צ"ד) (יד) ואם בעליו עמו . כן שהוא כחותה מלחכה כן שהוא כמלחכה אחרת הוי עמו בשעת שאלה חינו לריך להיות עמו בשעת
שכירה ומיתה (ב"מ שם) . אם שכיר הוא . אם השור חינו שחול חלא שכיר כל בשכרו ליד השוכר הוי ולא בשאלה ואין כל הכנה שלו שהרי
ע"י שכרו בשעת שאלה להתייבש באונסין ולא פי' מה דמי חס כשומר חנם או כשומר שכר לפיכך כחלקו בו חכמי ישראל שוכר כיוצא
משלם ר"ח כשומר חנם ר' יהודה חומר כשומר חכר : (טו) וכי יפתה . מדבר על לכה עד ששומעת לו וכן תרגמו חריו שדל :
מדול דלמון ח"מי כפתוי בלשון עברי : מהר ימהרנה . יפסוק לה נזוהר כשפט ח"ס לשתו שכותב לה כתובה וישאלה : (יז) כמהר
הבתולת . שהוא קטוב כל כסף אלא התוספת את הבתולה ושוכב עמה באונס שנאמר (דברים כב) ונתן הח"ס הסיכב עמה לחכי הנערה
ח"ס כסף : (יז) ככשפה לא תחיה . (סנהדרין סב) חלא תמות כב ד"ח זכרים וח' נקבות חלא מדבר הכתוב כהווה שהנשים
מנזיות מכסות : (יח) (כל שוכב עם בהמה מות יומת . כסקילה רובע כנרבעת שכתוב בהן דמיון כס) : (יט) לאלהים .
לע"א אלו היה נקוד לחלבים (הלמוד כצירי) . היה לריך לפרש ולכתוב אחרים עכשו שאמר לחלבים חין לריך לפרש אחרים שכל לע"ד וכו' ת"ו א'
המשמשת כראש התיבה חס נקודה כחטף כגון לונך כמדכ . לעיר לריך לפרש . לחיזה מלך לחיזה מדבר לחיזה עיר וכן לעלבים ולרגלים בחירק
לריך לפרש לחיזה ואם חינו מפרש כל חלבים כמשמע וכן לחלבים כל חלבים כמשמע חפילו קודם חכל כשהיא נקודה פתח כמו למלך למדבר
לעיר (פתח וקנף ענין אחד כענין זה וגם י"ל בדרך אחר כמ"ס בדקדוקי רש"י יענין בו) טודע בחיזה מלך מדבר וכן לעיר טודע בחיזה עיר
מדבר וכן לחלבים לחותן מהוהרתם עליהם במקום אחר ביולח בו (ההליבסו) חין כמון בחלבים לפי שלא פירש הונרך לונקן
פתח (ה) : יחרם . ימות למת אחר יחרם והלא כבר נאמר בו מיתה בויקום אחר (דברים יז) והולאת את הח"ס ההוא או את הח"ס הניח
וגו' לא נפי שלא פי' על איו ועבודה חייב מיתה שלא תאמר כל עבודות מיתה כל ופי' לך כאן וכתב לחלבים לומר לך מה יביתה ועבודה הנעשית
במנים לשמים חף חמי מרה הוחטו ויחנסד סכן עבודה כפטים ומיביים עליהן לכל ע"א כין מדרכה לעבדה ככן כין שאין דרכה לעבדה ככן
חכל שאר עבודות כגון כעבד והקיר כן והונסף והמנסק חינו במיתה חלא כחזרה : (כ) וגר לא תונה . אונת דברים קונטרס אר"ר

ת וצארום ישאל גבר מדעם מן חבריה ויתברר מנה או מית בעירא מניה וגוי : יד אין מניה עמיה לא ישלם

ירושלמי

צארום ישרג גבר בתולה דלא צרפיה וישמש ועמיה
מפרנה יפרן ליה לאתא :

בחרקתא : יז עמי בני ישראל כל עבד הרשיתא לא תקימון : יח כל דישכר עם בעירא באטלות אבניו
ותמטלון : יט כל מאן דבבח לטענות עקמיה תקטל בפניפא ונקמיו ותקרון בגין בן לא תהון שלחן אלהו לשקמא
ד"י בלחורוי : כ וגיורא לא תקטון במילין ולא תעיקון למסב ליה גכסיו עמי בני ישראל הוו דכירין צארום
בירין תיתחן בארעא דמצבנים : כא כל צרמלא ותוס לא תספון : כב אין סנפא תספן ימיה אודתרון לכון

ארום

רש"י

פלגו כמו (ישעיה מט) והאכלתי את מונכי את בשרם : ולא תלהצנו . כגזילת ממון : כיגרים הייחם . אם הונתו אף הוא יכול
להונתו ולומר לך אף אתם מוגרים באת . מוס סכך אל תאמר לחברך . כל לשון גר אדם שלא נולד באותה מדינה אלא באומדינה אחרת
לגורם : (כא) כל אלמנה ויתום לא תענון . הוא דרין לכל אדם אלא סדכר הכתוב בהווה לפי שהם תשושי כח ודכר מנוי לענותם .
(כב) אם ענה תענה אותו . הרי זה מקרא קצר גוס ולא פירש עונשו . (והא דכתיב והיו נשיכם וגו' זהו אם נעק יעק אכל בלש
לא

באר רחובות דקרוקי רש"י

(ה) כתבו המדקקים כאשר תבוא ה"א שמונית בראש התיבה ותחתיה פתח וסוף שאלה ה"א היא בדגש או
צקראת בא הידיעה (כל"א ד"א דער ד"א) ואם אחר ה"א אות אחת מן חמש אותיות שהן א"ה"ה"ע"ר" שריקו ומקבלות דגש או
תסוס הדגש תחת הפתח וקעשה מטיבה קמון בזה ה"א ר"ץ כאלו כתיב ה"א ר"ץ : עוד כתבו המדקקים שלש אותיות וכן ב"ת" כ"ף ל"ו"ד
דחינו ה"ב"ת המשמשת במקום מלת והון וכ"ף דמיון ול"ו"ד המשמשת במקום מלת אל נקודה עלמות שלהן היא
השו"א כמו במצרים כמצרים למצרים . וכאשר יודמן דלריכה התיבה לשתי שימושי שימוש הידיעה וגם אחת מן אותיות ב"ב"ל'
או

רש"י

(יג) ופי ישאל . כהוה לעשות בה מלאכתו : וכסבר או מת טריפה . או מתה . בעליו חין עמו . במלאכת אותה קבמוה
לפי הפשט . וכמדרש חכמים אפילו במלאכה אחרת אם הוא עמו במלאכה פטור מהשל מונסבר או מת : (יד) אם שכר הוא
שכר כהמות חכירו לעשות בה מלאכתו : בא שכרו . כלו שכר הוא נותן לו ואינו דומה לשאל לסיכך פטור מאונסין אבל נגזיכה
חכירה חייב כשומר שכר . ויש נוי שאמר שאף נוגזיכה ואכירה הוא פטור ואינו חייב אבל כפשיעה כשומר חנם . גזולות רבינו אהרן
דכ"י יהודא ככא קמא : (טו) אשר לא ארשה . שאם ארשה חייב סקילה בדכתיב כשענה תורה : וסדר יזכרנה כמורה הסתולות .
מחשים כסף בחנם את הבתולה ותן לאבי הבערה מחשים כסף . והוא הדין למתת : (יז) וכשפה לא תחיה לפי שדרך נשים
וכשפיות לעשות יועשיהם כסתר כחכמהאית בעערות כמו שעבדו כשפונים נשים באשקלון שמהל לענין בן טעם . לכן הוא חומה
לא תחיה . לא תחיה מלחקר אחרים : לא תניחם לחיות ע"י עולות אלא תקור אחרים להורגן : (יט) זכח לחללים בפתח . הכל לחללים
משמע לשמו של הק"ה לחללים לאותו אחרת לך לא יהיה לך לחללים אחרים : ימרוס יסרג : (כ) לא תונה . בדברים . מהרי כענין כחוק לא
תונו אים את עמיתו אחיו ה"ה לכל ישראל אלא שדיכר הכתוב בהוה שיכול להנות את הגר כמנהג אבותיו ועל מעשיו כגויות : לא תלחטו .
לעשות מלאכתך לפי שהוא שלל גואל כדכתיב וגם רחמי את הלחץ אשר מצרים מעבידים אותם : כי גרים הייתם . כמו שזכר
לכנינו ולתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם ולפי שזכרנו מרובה עונשו מרובה : (כא) לא תענון . כמו לענון ענתו
כמכלות

מכלל יופי

לח אריבטאר"ה וענינה הלקיחה בחטיפה וחהכאה בכריחה :
(יג) וכי ישאל . ענין שאלה הפיץ או כל דבר שהאלת
אחורה כלשון רשואל : (אם בעליו) . כל שהוא אדון הדבר
נקרא בעל ופ רשואל אדניו : (יד) (בא בשכרו) . אל
המלאכה לא בחנם כמו השואל לפיכך לא ישלם השוכר אותו
אם נשכר אר מה כמו השואל : (טו) (מהור ימהרנה) . ענינו
המת והשלוח וכן כמורה הכתולות : (טז) (אם מאן) . האד

א 7 17 0

אֲלֵי שָׁמַע אֲשֶׁמַע צַעֲקָתוֹ : כג וְתָרָה אֲפִי
וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם בְּחֶרֶב וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֲלֻמְנוֹת
וּבְנֵיכֶם יִתְמָיִם : פ כֹּד אֲסִיבְסָף
תִּלְוָה אֶת־עַמִּי אֶת־הָעִנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה
לֹד בְּנִשְׁפָה לֹא־תִשְׁיָמוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ : כה אֲסִי
הַבֵּל תִּחְבֵּל שְׁלֹמֶת רַעַף עַד־בָּא הַשֶּׁמֶשׁ
תִּשְׁיָבֵנו לוֹ : כו כִּי הוּא כְסוּתָהּ לְבִדָּה
הוּא שְׁמֵלְתוֹ לַעֲרוֹ בַמָּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק
אֲלֵי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־תִגֹּן אָנִי :

מצוה ס"ו

מצוה ס"ז

מצוה ס"ח

כסותו קרי

מצוה ס"ט

רביעי

מצוה ע"א

מצוה ע"ב

מצוה ע"ג

ס כֹּז אֱלֹהִים לֹא תִקַּל וְנָשִׂיא בְעַמֶּךָ
לֹא תֵאָר : כח מְלֶאכֶתְךָ וְדַמְעָתְךָ לֹא תֵאָחֵר
בְּכֹר בְּנִיךָ תִתְּנֶנִּי : כט כִּדְתַעֲשֶׂה לְשִׁרְךָ
לְצֹאנֶךָ שְׁבַעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַיּוֹם
הַשְּׁמִינִי תִתְּנֶנִּי : ל וְאֲנָשִׁי־קָדָשׁ תִּהְיוּן
לִי וּבִשֶׁר בַּשָּׂרָה מְרַפָּה לֹא תֵאָבְלוּ כְפָרֵב

תשליכון

רשימי

מן

לא צעק לא פי' וק"ל) כמו לכן כל הורג קין גוס ולא פירש עמשו חף כאן חס ענה תענה אלו' נולדו גיוס כלומר סוחר לטול את שלך למה כי אם
צעוק יצעק חלי' וגו' : (כג) והיו נשיכם אלמנות - ומתענות שחמור והרגתי אתכם חיי יודע שניכם אלמנות וכניכם יתומים
אלה היו וקללה אחרת שהיו הנשים צרות כל צרות חיות שלא היו עדים למיתת בעליהן ותקיימה אסורות להנשא והכניסו יהיו יתומים שלא
ייתום בית דין לירד לנכסי אבותם לפי שאין יודעים אם מתו אם נשבו : (כד) אם כסף תלוה את עמי - (כ"מ קיר) רבי ישמעאל
אומר כל אס ואס שכתורה רשות חוק עג' וזה ח' חסן : את עמי - (ב"מ קיר) עמי ונכרי עמי קודם עמי ועשיר עמי קודם עמי עירך ועמי
עיר אחרת עמי עירך קודמין וזה משמעו חס כסף תלוה את עמי תלוה ולא לנכרי ולא לזר מעמי את העמי ולא לזר עמי
(ד"א ח' העמי שלא תכרה בו מנהג בוין ההלכות שהיא עמי) - את העמי עמך - היו נוס תכל בעמך כלו לאת עמי) : לא תהיה לו כנושה - לא
תתבענו כחוקה חס אתה יודע שאין לו אל תהי דומה עליו כאלו הלוייתו חלף כאלו לא הלוייתו כלומר לא תכלימוהו : נשך - רבית שהוא כנשיאת
כסף שמשך חכורה קטנה כרגלו וז' ח' מרגיש ופתאום הוא מכעבנו ונוסח עד קרקדו - כך רבית אינו מרגיש ואינו ניכר עד שהרבית עולה ומחסה
ומחו הרבה : (כה) אם חבל תחבל - כל לשון חבלה אינו משכון כשגבת הלואה חלף שמשכנן את הלואה כשנעשה היתן וז' ח' מרגיש חס (חבל
תחביל כפל לך כחבלה עד כמה פעמים אמר הקב"ה כמה אתה חייב לי וזהו נשך עולה אלפי כל אדם ולחם ונותנת דין ומשכנן ומתחייב לפני
ואינו מחזירה לך חף אתה טול והשיב) : ' עד בא השמש תשיבנו לו - כל היום תשיבנו לו עד בא השמש וככה השמש תחזור ותטלנו עד שיבא
בקר של יחזר וככסות יום הכתוב מדבר שאין צריך לה כלילה (מכילתא) : (כו) כיהיא כסותה - זו עילית : שמלתו - זה חלוק :
במה ישכב - לרבות את הנוגע : (כז) אלהים לא תקלל - (סנהדרין ס"ו) הרי זו אזהרה להרבות השם ואזהרה לקללת דיון :
(כח) מלאהך - חוכה הנושלת עלך כשתתנולף תכוותך להכסל והם ככורים : ודמועך - התרומה ואיני יודע מהו לשון דמע :
לא תאחר - לא תשנה סדר הפרשתן לאחר את הזקדס ולהקדים את המאחר שלא יקדים תרומה לככורים ועשיר לתרומה :
בכור בנך תתן לי - לפדותו כחמש סלעים מן הכהן והלא כבר נזהר עליו כמקום אחר חלף כדי לפדותו לזמן מה בכור חס לאחר
ל' יום סודה שנאמר (במדבר כב) ועדיו וזמן חדש תמדה חף בכור כהנה דקה מעפל כול' יום ואח' כמותו לכהן : (כט) שבער
ימים יהיה עם אביו - זהו אזהרה לכהן שאם חל למחר את קרבנו לא יעור קודם שמה לפי שהוא מוסר ומן - וביום השמיני תתנו לי
יכול יהא חובה לכו ביום האחר כאן שמיני והאחר להלן (ויקרא כ"ב) ומיום השמיני והלאה ירצה נה שמיני האומר להלן להכשיר משמיני ולהלן
חף שמיני האומר כאן להכשיר משמיני ולהלן וכן עשירי וכיום שמיני אתה רשאי ליתנו לי (מכילתא) : (ל) ואנשי קדש הדין

כג

מצוה ע"ד
מצוה ע"ה

תשלכון אתו: א לא תשא
שמע שוא אל תשח ירך עם רשע להית
עד חמס: ב לא תהיה אחרי רבים להילח
ולא תענה על לב לגטת אחרי רבים
להטת: ג ודל לא תהדר ברבו:

מצוה ע"ו
מצוה ע"ז
מצוה ע"ח
מצוה ע"ט

ס ד כי תפגע שור איבה או חמרו
תעה השב תשיבנו לו: ס ה קי
הראה חמור שנאף רבין תמת משאו ותדלק
מעזב לו עזב תעזב עמו: ס ו לא
תטרה משפט אבינה ברבו: ז מדבר
שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרג כי לא
אצדיק רשע: ח ושמד לא תקח פי השמד

מצוה פ'

חמישי

מצוה פ"א

מצוה פ"ב

מצוה פ"ג

יעור

ודינפק דיניא לא תקטול ארי לא אנכי חייבא: ח וישחטא לא תקביל אנו

רשי

לי. אם אתם קדושים ופרושים ונקיין ככלות וטרפות הרי אתם שיוואם לאו איכנס שני: ובשר בשדה טרפה. (מכילתא) אן
כתיב כן אלא מדבר הכתוב בהוה ונקוס סדרך בהמות ליערין וכן (דברים כב) כי בשדה עולא וכן (דברים כג) אשר לא יהיה טהור מקרה
לילה הוא הדין למוקדיוס אלא מדבר הכתוב בהוה. וכשר דתלוס ון חיות חיתא כשר שנתלשע"ט טרפו וחסו ארי אוזן חיה כשרה או
המה כשרה חיה: לכלב תשליכון אותו: (מכילתא) אף הוא ככלב או אינו אלא כלב פושט וית"ל ככילה או חמור לכרי"ק
לעריסה שנותרת ככל הגלות. אם כן וית"ל לכלב ללמדך שכלכל ככד טונו ולמדך הכתוב שאין הקס"ה נוקטת שכל כל כריה שכלאו
(שמות יא) ולכל בני ישראל לא יחרן כלל לשונם חמור הק"ה תכו לו שריו: (א) לא תשא שמע שוא. כתרנו מולא תקבול שמע
דשקר חזרה למקבל לשון הרע ולדיון חלף ישמע דריו בעל דין ער שיא בעל דין חסירו: אל תשה ירך עם רשע. הטוען את סבירו
תביעת שקר שתכתיבו להיות לו ער חמס: (ב) לא תהיה אחרי רבים לרעות. (סנהדרין ט) יא במקרא זה מדרש שכתבי ישראל
חבל אין לשון הוקרא חיישכ בהן על אופניו מלאן דרשו שאין מטיין לחוכה בהכרעת דין חתרושוק הוקרא דרשו אחרי רבים לקטות חס
וע שנים כחתייכון יותר. על המוכין הטע הדון על פיהם לחוכה וכדויו נפשות הכתוב מדבר וחולני הוקרא דרשו לא תענה על ריב. על ריב שאין
מולקין על מופלא שבש"ד לפיכך עת חילין בדיני נפשות ון הגד לקטנים טהן מולקין תעלה שחמרו את דעתם. (סנהדרין מ) ולפי דבר
דבותינו כן פתרון הוקרא לא תהיה אחרי רבים לרעות לפיכך מיתם בעטול דיון אחד שירבו ווח: כין על המוכין וזה תענה על הרב לנטות
מדבריו ולפי שהוא חסר ו"ד דרשו כוכן: אחרי רבים להטות. ויז רבים שאתה מטה אחריהם וחייתו כואן טהם שנים הוקריעין
דיוקייכון יותר ון המוכין ומשמע שחמור לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני אבל היה בעיניו לטובה מלאן חמרו דיוני נפשות על פי
אחד לוטות ועל פי שנים לחוכה ואנקלוס תרגם לא תתנפת ואלאפת סה דמתפגיך על דיאל ולשון העברי לפי התרגום כך הוא ממש לא
תענה על ריב לנטות חס ישך דבר למשפט לא תענה לנטות ללך אחד ולסלק עצונך ון הריב לא הוי דך חותו לא חיותו ואני חותו ליטבו על חוסמ
כפשוטו כך פתרונו לא תהיה אחרי רבים לרעות חס רחית רשעים מטיין משפט לא תחמר הוילי ורבים הם הנני נוטה אחריהם ולא תענה על
ריב לנטות ונ"ו ואם ישאלך הכדון על חותו המשפט אל תענונו על הריב דבר הטוע אחרי אותן רבים להטות את העשכט חחיותו אלא חמור
את המשפט כאשר הוא וקולר יהא תלוי כחומר הרבים: (ג) לא תהדר. לא תתלוך לו כבוד לוטותו כדון ובוחר דל הוא חוכנו
ולכדנו: (ח) כי הראה חמור שונאך ונ"ו. הרי כי משמש לשון דלוא שהוא מד' לטות של שומע כי וכה פתרונו שחול תרוא
חמור רוכן תחת נוסחו: וחדלת מעוזב לו. כתיב: עזב העזב עמו. עזבה אלסן עזיה וכו' (מלכים א יד) עזר ועזבו וכו'
(נחמיה ג) ויעזבו את ירושלים עד החומה עולא ער לעזוב ולסייע את חוק החומה כולת כו' (דברים ז) כי תחמר כלמך רפים הגרם
האלה

מן חינוא תניא לא תיכלון לכלבא תירמון
יתיה: א לא תקביל שמע דשקר לא
תשו ירך עם חייבא למחוי ליה סהיד שקר:
ב לא תהי בתר סניאי לאבא שא וקא
תמנע מלאלקא מה דבעיך על דינא
בתר סניאי שלם דינא: ג ועל מסבינא
לא תרחים בדינא: ד ארי תיערע חוקא
דסנאך או חמריה דמעי אתבא תתיבינא
ליה: ה ארי תחיו חמרא דסנאך רביע
תחות טועיניה ותמנע מלממשבק ליה משבק
תשבוק מה דבלבך עלוהי ותפרק עמיה:
ו לא תחלי דין מסבינך בדינא:

ז מפתגמא דשקרא הוי דחיק ודינאי

ודינפק דיניא לא תקטול ארי לא אנכי חייבא: ח וישחטא לא תקביל אנו

שוחדא

אם אתם קדושים ופרושים ונקיין ככלות וטרפות הרי אתם שיוואם לאו איכנס שני: ובשר בשדה טרפה. (מכילתא) אן
כתיב כן אלא מדבר הכתוב בהוה ונקוס סדרך בהמות ליערין וכן (דברים כב) כי בשדה עולא וכן (דברים כג) אשר לא יהיה טהור מקרה
לילה הוא הדין למוקדיוס אלא מדבר הכתוב בהוה. וכשר דתלוס ון חיות חיתא כשר שנתלשע"ט טרפו וחסו ארי אוזן חיה כשרה או
המה כשרה חיה: לכלב תשליכון אותו: (מכילתא) אף הוא ככלב או אינו אלא כלב פושט וית"ל ככילה או חמור לכרי"ק
לעריסה שנותרת ככל הגלות. אם כן וית"ל לכלב ללמדך שכלכל ככד טונו ולמדך הכתוב שאין הקס"ה נוקטת שכל כל כריה שכלאו
(שמות יא) ולכל בני ישראל לא יחרן כלל לשונם חמור הק"ה תכו לו שריו: (א) לא תשא שמע שוא. כתרנו מולא תקבול שמע
דשקר חזרה למקבל לשון הרע ולדיון חלף ישמע דריו בעל דין ער שיא בעל דין חסירו: אל תשה ירך עם רשע. הטוען את סבירו
תביעת שקר שתכתיבו להיות לו ער חמס: (ב) לא תהיה אחרי רבים לרעות. (סנהדרין ט) יא במקרא זה מדרש שכתבי ישראל
חבל אין לשון הוקרא חיישכ בהן על אופניו מלאן דרשו שאין מטיין לחוכה בהכרעת דין חתרושוק הוקרא דרשו אחרי רבים לקטות חס
וע שנים כחתייכון יותר. על המוכין הטע הדון על פיהם לחוכה וכדויו נפשות הכתוב מדבר וחולני הוקרא דרשו לא תענה על ריב. על ריב שאין
מולקין על מופלא שבש"ד לפיכך עת חילין בדיני נפשות ון הגד לקטנים טהן מולקין תעלה שחמרו את דעתם. (סנהדרין מ) ולפי דבר
דבותינו כן פתרון הוקרא לא תהיה אחרי רבים לרעות לפיכך מיתם בעטול דיון אחד שירבו ווח: כין על המוכין וזה תענה על הרב לנטות
מדבריו ולפי שהוא חסר ו"ד דרשו כוכן: אחרי רבים להטות. ויז רבים שאתה מטה אחריהם וחייתו כואן טהם שנים הוקריעין
דיוקייכון יותר ון המוכין ומשמע שחמור לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני אבל היה בעיניו לטובה מלאן חמרו דיוני נפשות על פי
אחד לוטות ועל פי שנים לחוכה ואנקלוס תרגם לא תתנפת ואלאפת סה דמתפגיך על דיאל ולשון העברי לפי התרגום כך הוא ממש לא
תענה על ריב לנטות חס ישך דבר למשפט לא תענה לנטות ללך אחד ולסלק עצונך ון הריב לא הוי דך חותו לא חיותו ואני חותו ליטבו על חוסמ
כפשוטו כך פתרונו לא תהיה אחרי רבים לרעות חס רחית רשעים מטיין משפט לא תחמר הוילי ורבים הם הנני נוטה אחריהם ולא תענה על
ריב לנטות ונ"ו ואם ישאלך הכדון על חותו המשפט אל תענונו על הריב דבר הטוע אחרי אותן רבים להטות את העשכט חחיותו אלא חמור
את המשפט כאשר הוא וקולר יהא תלוי כחומר הרבים: (ג) לא תהדר. לא תתלוך לו כבוד לוטותו כדון ובוחר דל הוא חוכנו
ולכדנו: (ח) כי הראה חמור שונאך ונ"ו. הרי כי משמש לשון דלוא שהוא מד' לטות של שומע כי וכה פתרונו שחול תרוא
חמור רוכן תחת נוסחו: וחדלת מעוזב לו. כתיב: עזב העזב עמו. עזבה אלסן עזיה וכו' (מלכים א יד) עזר ועזבו וכו'
(נחמיה ג) ויעזבו את ירושלים עד החומה עולא ער לעזוב ולסייע את חוק החומה כולת כו' (דברים ז) כי תחמר כלמך רפים הגרם
האלה

טעמין חולין בדיקתא תהון קדמי כרם בשר תליש מן חיוקתא תינא לא תיכלתו לכלפא תירמון יתיה בסוקרית :

א עמי בני ישראל לא תקבלון מולי עוקרא מברא דייסיל קורצין בהבריה קרמך ולא תשגי ידך עם רשיעא דיהי סהיד שקר : ב עמי בני ישראל לא תקבלון מולי עמיאן למכאשא אלהו למטיבא ולא תתמנע חר מנכון למלפא וכו' על חבריה בדינא למימר הא בטר סגינא דינא סטי :

ירושלמי

עמי בני ישראל לא תקבלון מולי עמיאן למכאשא כרם אלהו למיטבא ולא תתמנע חר מנכון למלפא וכו' לחבריה בדינא ולא תיטרונו בלכבון בטר סגינא דינא סטי :

ה אין תחמי סמרא דפנאך דאנת בני ליה על חוקתא דאנת ידע בית בלחודך או סמרא דטעי מן ארמא אנתבא מתכניה ליה : ה אין תחמי סמרא דפנאך דאנת בני ליה על חוקתא דאנת ידע בית בלחודך רביע תחורת טוגיה ותמניע לגפשיך מלמקרוב ליה משבוק משבוק בתהיא שעמא ית סגיא דקלףך עלוי ותפרוק ותטעון עמיה : ו עמי בני ישראל לא תצלון דין מסגינא בדיניה : ז מפתגם שיקרא תו רהיק ודינפך זבאי מבי דנך ואשכחה ליה חוקתיה ודי נפק תיב ואשכחו ליה וכו' לא תקטיל ארום לא תונא מבי ליה אין הוא חייבא : ח ושוחדא לא תקביל ארום שיתדא מסמי עינוי נסבוי ומטלטל חסימיה ממוחבגיהון ומקלקל פתגמין מרצין דמקביון באובינא ומערבב מולי

ואין

רשיעא

האלה מחייגו' שמה תאחר כן בתמיה לא תירא מהם ויודרשוך דרשו רבותי כי תראה ומדלת פעמים שאתה מודל ופעמים שאתה עוזר הא כיצד וכן וחינו לפי כבודו ויודלת או כהפעת עכ"ס ומשאווי ישראל ומדלת (מכילהא) : עובד העוב עמו - לפרק המשא חלמשקל ליה מליטול משאו ממנו : (ו) אבינוך - לשון חוכה שהיא מדולדל ותאכל לכל טובה (ו) ונקיי צדיק אר - תהרג - ומניין ליואל מכ"ד תייב ואמר אחד יש לי ללמד עליו וכות שומעו ארם ארם ת"ל ונקי אל תהרוג ואצ"פ שאינו צדיק שלא לנטוק ככ"ד מ"מ נקי הוא מדין מיתה שהרי יש לך לזכותו - ומניין ליואל מכ"ד זכאי ואחר"י יש לי ללמד עליו חוכה שאין שומעין אותו לב"ד ת"ל וצדיק אל תהרוג וזה צדיק הוא שנטוק ככ"ד : כילא אצדיק רשיע - אין עליך להחזירו כי אפי' לא אלדוקנו כדכיני אס ינא מידך זכאי יש לי שלוחים הרכה להנייתו במיתה שכת"י כ"ה : (ח) ושחד לא תקח - אפי'לו לשטט אמת וכ"ש כדי להטות את הדין שהרי כדי להטות דין כאמור כבר לא תטע משפט - יעור

באר רחובות דקדוקי רשיע

תשום הכללים באוניף ואז תכין דכרי רש"י באר היטב כי דכרי אינן רק תוספת לדכרי רש"י : (ו) רש"י מודיעך ההפך שכן עני וכן חבינן והוא זה עני היינו שמתענה ומדולדל ואינו מתאווה לכל טובה רק עוסתפק כמה שמודען לו אכל חבינן הוא נולטין ולא אכזה אלהיך

רשב"ם

כי עם קדוש אתה : (א) לא תשא שנוע שוא - כיון שהעד מוזהר לא תענה כרעף עד שקר - כמו כן הדיונים מוזהרין שלא לקבל עדות ולשמוע שקר אלא ודאית ותקרת ואפילו אם יש שני עדי שקר אל תצטיף עמיהם להעיד כמותם ואצ"פ שיוגור על פיהם כי אין מכותמים : (ב) לא תהיה אחרי רבים לרעות - אם הם דנין שלא כדון לפי דעתך ואצ"פ שלא יאמינו לך כי אם למרוכס - ולא תענה על דבר לנטות אחרי רבים לטעות משפט ואפילו כזהם נזכרים אדם ופוערים ממיטה : (ג) ודל לא תהדר - כדכתיב ולא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול אלא כדק תזשט עמיתך : (ד) תמור סנאך - דיש כהונה - עובד תעווס לשון סנוע וחזוק כדכתיב ויעזבו את ירוסלים עד התמויה ואפס גזיר ועובד : (ה) מדבר שקר תרחק - אם נראה בעיניך דין מרומא ועדים רמאים ואין אתה יכול להכחישן התרחק מאלוהו דין ואל תדין בו כלל - ואצ"פ"כ אם הוא נקי וצדיק כדון שכבר נגמר הדין לזכות אל תהרגו עוד מאחר שכבר קבלת העדים ונמרת הדין ולא נתת לכך על זה עד לפסוק שאם אתה הנשקתו ואפי' לא אלדוקנו ואפי' עמיה כדכתיב והאלהים אלה ליו' : (ח) יעור פקתים - אלא פיקות עין נופל לשון עורון - ואכל צדיק (סילוף) : ואקפת

מכלל יופי

פוי' כשתמלא התבואה שלך ותחכשל חו בימנה הכמורים : (ב) (לרעות) - האר מוקובץ מן רעה כדומר (ורמועך) - היא התרומה שיריש מן התבואה תרומה אחר הכמורים ואפשר שהוא מני' לשון או לין היורד מן הגתאו מן היקב ברמיע טפה טפה ולוח אמר כמיעך :

יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים : ט וגר
לא תלחץ ואתם ידעתם את-נפש הגר כי-
גרים הייתם בארץ מצרים : י ושש שנים
תורע את-ארצך ואספת את-תבואתה :
יא והשביעת תשמטנה ונטשתה ואכלו
אבינו עמך ויתרם תאכל תנת השדה כן-
תעשה לכרמך לזיתך : יב ששת ימים
תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען
לנות שורך וחמורך וינפש בן-אמתך והנך :
יג ובכל אשר-אמרתי אליכם תשמרו
ישם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע
גר-פיך : יד שלש רגלים תהג לי בשנה :
טו את-תג המצות תשמר שבעת ימים
תאכל מצורת כאשר צויתך למועד חדש
האביב כי-בו יצאת מצרים ולא יראו פני
ריקם : טז ותג הקציר בכורי מעשיך אשר
תזרע בשדה ותג האספה בצאת השנה באספה
את-מעשיך מן השדה : יז שלש פעמים
בשנה יראה כל-זכורך אל-פני האדן יהנה :
יח לא-תובח על-המזן דם-זבתי ולא-
ילין

מצוה פ"ד

מצוה פ"ה

מצוה פ"ו

מצוה פ"ח

מצוה פ"ט
מצוה צ'

שזחדא מעור עיני-חבימין ומקלקל פתגמין
תריצין : ט וגיורא לא תעיקון ואתון
ידעתון ית-נפשא דגיורא ארי-דדירין היותון
בארעא דמצרים : י ושית שנין תורע-נת-
ארעך ותיכנושית-עללתה : יא ושביעתא
תשמטנה ותרטשינה וייכלון מסביני עמך
ושארהון תיכור לחיות ברא כן-תעבד
לכרמך לזיתך : יב שיתא יומין תעביד
עובדך וביומא שביעאה תנוח בדי-דגנות
תורך ותמרך וישקוט בר-אמתך וגיורא :
יג ובכל די-אמרית לכון תיסתרון ושום
טענות עממא לא תדברון לא ישמע עלי-
פומך : יד תלת זימנין תהגון קדמי בשתא :
טו ית-תנא דפטיריא תטר שבגא יומין
תיכול פטירא כמא די-פקדך לזמן זרקא
דאביבא ארי-ביה נפקתא ממצרים ולא-
יתחזון קדמי ריקנין : טז ותנא דתצדא
בכורי עובדך די תורע בחקלא ותנא דקנשא
במיפקא דשתא במיכנישך נת-עובדך מן-
חקלא : יז תלת זימנין בשתא יתחזון כלי-
דבורך קדם ריבון-עלקא-י : יח לא-תכוס
על-תמיצ דם-פקחי ולא-יביתון בר-מן מדבחא תרבי-נגסתי-תנא גר-צפרא :

ריש

רש"י

יעור פקחים : (ב"מ ק"א מבילתא) אפילו חכם כתורה וכו' שזחד סוף שטרופך דעתו עליו וסתתך תלמודו ויכזה תואר עיניו
ויסלף : כתר וסוף וזקלקל : דברי צדיקים : דברי חכמים חספי אמת וכן תרגומו פתגמין תריצין יסרים (י) : (ט) וגר
לא תלחץ : כדרכה מקומות הכירה תורה על הגר מפני שסורודע (ב"מ כ"ט) : את נפש הגר : כזה קשה לוכסלוחלים חותנו
(י) ואספת את תבואתה : לשון הכנסה לביית כונו (דברים כב) ואספת אל תוך ביתך : (יא) השטמנה : מעבודה :
ונטשתה : תחילה חסר וכן הכי גור : ד"א תשמטנה : מעבודה גמורה כגון חרוסה וזריעה : ונטשתה : עולכל ותלקחך :
ויתרם האכל חית השדה : (מבילתא) להקיש מאכל חסין למאכל חיה ע"ה חיה חובלת בלא מעשי חף חסונים חובלים בלא יועש חכל
חזיו חין חגור סביעית : כן תעשה לכרמך : ותחלת העוקף בשרה הלכן כונו אחר למיגלה הימנו תורע את חורך : (יב) וביום
השביעי תשבות : (מבילתא) חף כגנה סביעית לא תעקר שבת כראשית ומקומה שלח תמור הואיל וכל הסדרה יום שבת לא
תנהג כה שבת כראשית : למען יעזר

שורך

טעוה צ"ב
מצוה צ"ב
ששי

ללן חלב-חני ער-בקר : יט ראשית
בבורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא-
חבשל גדי בחלב אמו : פ כ הנה
אנכי שחמ מלאך לפניך לשמרך בדרך
וקהבואך אר-המקום אשר הכנתי :
כא השמר מפניו ושמע בקלו אל-תמר
בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבנו :
כב כי אם-שמוע תשמע בקלו ועשית
כל אשר אנבר ואיבתי אר-איביך וצדתי
ג את-צדריך : כג כי-ילך מלאכי לפניך
והביאך אל-האמרי ותחתי והפרזי והכנעני
פחזי והיבוכי והכחדמי : כד לא-תשתחנה
לאלהיהם וליא קינבדם וליא תעשה
במעשיהם כי הרס תהרסם ושבר תשבר
מצבתיהם : כה ועבדתם את יהוה אלהיכם
וברך את-לחמך ואת-מימך והסרתי מחלה
שביעי מקרבך : ס כו לא-תהיה
משכלה ועמרה בארצך אר-מספר ימך
אמלא : כז את-אימתי אשלח לפניך ותחתי

יט ריש בכורי ארבע תייתי בית מקדשא
דיי אלקך לא-תיכלון בשור בחלב : כ הא
אנא שלח מלאכא קדמך למטרך באורקא
ולא עלותך לאתרא דאתקנית : כא איסתמו
מן-קדמוהי וקביל למימריה לא-תסג
לקיבליה ארי לא ישבוק לחוביכון ארי בשמי
מימריה : כב ארי אם-קבלא תקביל
במימריה ותעבד כל דאימליל ואסגי ית-
סנאך ואעיק לדמיעין לך : כג ארייהך
מלאכי קדמך ויעל יך לאמוראי וחייתאי
ופרזאי וכנענאי חזאי ויבוסאי ואשיצינון :
כד לא-תסגוד לשענותהון ולא תפלתהון
ולא תעבד בעובדיהון ארי פנרא הפנרינון
ותכרא תתבר קמתהון : כה ותפל-הון
קדם-י אלהכון ויברך ית-מיכלך וית-
משתיך ואערי מדעין-בישין מבינך :
כו לא תהי מתקלא ועקרא בארץ ית
מנין יומך אשלים : כז ית-אימתי אשלח
קדמך ואשנש ית-כל-עמא דאת ארי

את

תזכה על חמץ וגו' . לא תשחט את הפסח כ"ד בנימן עד שתכער החמץ : (מכילתא פסחים פג) : ולא ילין חלב חני וגו' .
חון למוכח : עד בקר . יכול חף על המערכת ופסל בלינה ת"ל (ויקרא ו') על חוקיה על המוכח כל הליכה : ולא ילין .
אין לינה אלא בעמוד הפזר שחשור עד בקר חבל כל הליכה יכול להעלותו מן הרמפה למוכח : (יש) ראשית בבורי אדמתך .
חף הסביעית חייבת טכונים . לך נאמה חף כלן בבורי אדמתך . כינה חדם נכנס לתוך עדכו דאה תלנה סכרה כורך עליה גמי
לסיון וזקדיסה וחין בכורים אלה מסמעת העינין האזוורין בתקרא (דברים ה) חין חטה ושעורכונגו : לא חבשל גדי . חף עגל
וככס ככלל גדי סאין גדי אלה לזון ולד רך חוש שחיה מולא כחמה מקונות בתורה שכתוב גדי והנודך לפרס חחרו עום כגון
(בראשית לח) חנמי חסכת גדי עיים את גדי העזים (שם כז) שמי גדי עזים לליווך שכל עוקם סנאמר גדי סתם חף עגל וככס
כחמית . כג' מקונות ככתס בתורה ח' לחסור אכילס וח' לחסור הנאה וח' לחסור כושול (פסחים כזו הלוק קטו) : (כ) הגה
אנכי שולח מלאך . כלן נתכשרו עתה יודין לחטוא ושכינה חומרת להם (שמות לג) כי לא תעלה בק-ך : אשר הכינתו אשר
זמנתי לתת לכם זכו פשוט ומדרשו אל המקום אשר הכינתי כבר תקונוי כיבר כנגדו וזה ח' ען המקראות שחזורים סבית המקדש של
עעלה וזכרון כנגד של יוטה : (כא) אל תמר בו . לשון המרחא כיוו (יהושע א) אשר יורה את פך : כי לא ישא לפשעכם .
אינו חלימד בך סבוא שליח מן כס . חזון מוסחין ועוד סבוא שליח ואיצו עושה הלז שליחותו : כי שמי בקרבנו . מסובר לרהס המקרא
האמר מפניו כי שמי וזאתו כו . ורבותיו חחרו זה מטטרון ששמו כס רבו מטטרון כניוטי' סדי : (כב) וצרהי . כתרגומו
ולעיק : (כד) חרס החרסם . לחותס חלוקות : מצבותהום . חכניס סכס יוצטין להסתחווית להם : (כו) לא תהיה
מעכלה

לאגהא
את
רשיי

לא
מש
לא
תע
אמו
ביר
מת
שתי
ול
מרא
רני
דבר
לכל
לחם
דבר
הוא
תה
ל
סכא
קבר

יש שירי ביכורי פירי ארץ מימי לבית מוקדש... לא למיכיל בשר וחלב מערבין בתרא דלא יתקן רגונו ואיכשיל עיבוריכו דגנא וקשא תריהון פחדא : כ הוא אגא משגר מלאקא קדמך למטרך בארחה ולא עלותך לאתר שכימתי דצמתיני : כא איזדבר מן קדמוי נקביל למיכריה לא תסריב על מלווי ארום לא ישוק לחוביכו ארום בשמי מיכריה : כב ארום איזקבלא תקביל למיכריה ותעביד כל דאמליל על דיו ואסגי ית סגאך ואעיק למישיקוד : כג ארום ישייל מלאכי קדמך וישעליקך לנת אמוראי וגו : כד לא תסגדון לטענותהון ולא תפליהון ולא תעברון בעובדיהון בישויי ארום מפקרא תפבר בירת סגודתון ומקרא תפבר קמתי צלמיהון : כה ותפלחון קדם יי אלהיכו ויברך ית מונוי מיכלך ומשמיך ואצני מחת מדינתא קמנוד : כו לא תהי תכלא ועקרא בערעך ית מנין יומי מיק אשלים מימא ליומא : כז ית אימתי אשבר קדמך ואשגשג ית כל עמא דאך אחי למסדא בהון סדרי קרבא ואיחיו ית כל בעלי דבבך

קדמך

באר רחובות דקדוקי רש"י

בעמון ובאמת הכל יחייבין כראייה חזקתן איתן שמו כמנהג דהגנה לכן קאמר רש"י הזכרים שכן ורצה לומר מלת זכורך היא תנוורת מלת זכרך העולאכוס היא תנוורת קיזן והיזנס דבר (ד"י מלאם לייט) והכל כמשמע ועיין כשערו תורה שחכר החכם

רשב"ם

שתיה השכנת שאור קודמת ללשעו של ארבעה עשר שהוא זמן שחיות פסח בין הערבים נוסבע ולמעלה : חלב חגי הפסח כתבנו בו ולא תותירו טעמו עד בקר וה"ה לאיוורין : (ט) ראשית בכורי אדמתך - משכנת המינים האמורים בפרש' כי תכל ולקחת מראשית כל פרי האדמה - בעלותך כרגלים או תביא ככוריק : לא תכשל גדי בחלב חמו' דרך העוים ללדת מני גדיים יחד ורגילים היו לשחוט אחד והם ומתיך שרוב חלב בעוים כדכתיב ודי חלב עזים ללחוד וגו' היו רגילים לכשלו בחלב האם ולפי ההוה דבר הכתוב ונתיי הוא הדם וכליעה ורעבתנות לחכול חלב האם עם הבנים - ודוגמא זו באותו ואת בנו וזילוח הקל ללמוד דרך תרבות זוהי הלתוב ולפי סדרגל היו אוכלים כהמות הרבה הזכיר בפרש' רגלים שלא לכהל ולא להכיל גדי בחלב חמו וה"ה לכל כשר בחלב כמו שפירשו רבותינו בשחיתת חולין : (כ) שולח מלאך וגו' כדכתיב ביהושע כי אני שר צבא ה' עתה באתי להושיע את ישראל : (כא) אל תמר כו מוגזרת אם המר מירמו - ואם הוא דגש - הרי הוא וריחו לא נמר - כמו אל תפל דבר מוגזרת נפל - אבל אינו מוגזרת סרבות מן מרה מרייה שא"כ היה לו לומר ש' תמרה כמו כל איש אשר ימרה את מך : כי שמי בקרבנו כשמי הוא ומהו לכס - אבל לשאת לפשעכם אין כידו רשות : (כג) כי ילך שדרי ילך : (כד) כי הרס תהרסם - מודעתי הנהגתו תהרסם וטקל דגש ונעוירי - ושכתי ספרו צרפס טקוד טהרסם והוא משקל דפי כמו הרג תהרגו - אבל מלאך הרס משקל דגש ל"ל כמו בן משקל דגש תהרסם דוגיות שר תשכר - וטוב מנאלי בכל ספרי אסכמיל ואשכנו כמו שהנהתי משקל דגש : והקירוני נחלה - שכלה ע"י עוים רעים כוונ' ספירשתית בפרה - (מו) לא תהיה משכלה - ואפילו בגורלו לא ימות - אלא את משכר יתיך אומלל לבת בכלת (עלי) קבר : (מז) את אימתי חתת אלהים על בעלי נולחתך : והמותי - והמתתי - קולי כדכתיב וירעם ה' בקול גדול על פלשתים ויהוים וכן ככר

מכלל יופי

מקור לך - ורז"ל דרשו כי לפיכך אמר בחלב אמו מי שיש לא חלב אם יצא עוף שאין לו חלב אם כי אסור בשר עוף בחלב אינו מן התורה אלא מדברי סופרים : (כא) (כא) חמרבו - לפי שנקשר עכו או פירושו אע"י ששמי קרוב בית הוא כענין חמרבו ע' : כטגס כי עם קשה עורף הוא (כו) שמי בקרבו - דבק עם והוא דבק עם כי לא ישא אל חמרבו לא עם כי ר"ל ישא לפשעכם והוא הפיק : (כב) (ואיבתו) - פועל מואיבה אשית שענינו ענין שנאה : (וצרתי) - ענין הרחק כי צורריך משרש צרר' לצוררים לך : (בג) (והבתהיו) - ענין כריתה והסרה : (כו) (משכלה) - בינוני ורוא יוצא

את כל העם אשר תבא בהם ונתתי את כל-
 איביך אלך ערף : כח ושלחתי את-
 הצרעה לפניך וגרשה את החזן את הכנעני
 ואת החתי מלפניך : כט לא אנרשנו
 מפניך בשנה אחת פנתהיה הארץ שקמה
 ורבה עליך חמת השדה : ל מעט מעט
 אנרשנו מפניך עד אשר תפרה ונתלת את-
 הארץ : לא ושתי את נבלך מיס סוף ועד-
 ים פלשתיים וממדבר עד הנקרה כי אתן
 בידכם את ישבי הארץ וגרשתמו מפניך :
 לב לא תכרת להם ולא להיהם ברית :
 לג לא ישבו בארץ פני יחטיאו אתך
 לו כי תגד את אלהיהם קיימה לה
 למוקש : פ

מצוה צ"ג

מצוה צ"ד

כד

א ואל משה אמר עלה אליהנה אתה
 ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל
 והשתחיתם מרחק : ב ונגש משה לבדו
 אליהנה והם לא יגשו והעם לא יעלו עמו :
 ג ויבא משה ויספר לעם את כל דברי
 יהוה ואת כל המשפטים ויען כל העם
 קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר

יהוה

רשי

משכלה . אם תעשה רצוני : משכלה . מפלת נפלים או קוצרת את כחיה קרוייה משכלה : (כז) וחמותי . כמו והחמותי
 ותרגומו ואגש . וכן כל תיבה שטובל סלה ככפל אות אחרונים כסתהפוך לדבר כלשון פעלתי יש מקומות שטובל אות הכפולה
 ומרגיש את הכות ומוקדו כחלפוס כגון והמותי מגורת (ישעיה כ"ח) והמס גלגל עגלתו . וסכותי ומגורתי (שמואל א' ז) וסכך
 בית אל . דלותי מגורת (ישעיה י"ט) דללו ומרמו . (שם מט) על כפיס מקוטי מגורת (שופטים) מקוילכ (שמואל א' ז)
 את מי רצוני מגורת (איוב) רנן עובדלים והמתרגם והמותי ואקטל טועה הוא . שאלו מגורת מיתה היה אין ה"א שלו כפול
 ולא ת"ם שלו מודגשת ולא נקודה מלפ"ס . אלא והמותי כגון (במדבר י"ד) והמתה את העם הזה והת"ו מודגשת לפני שפלא
 במקום כ' תו"ן . האחת נדרשת למי שאין מיתה כלא ת"ו . והאחרת מושגת כמו אחרתי חסיתי עשיתי . וכן ונתתי בת"ו מודגשת סלה
 כלה כעקום שמים למי שהיה ל"ך ג' תו"ן שמים ליסוד כמו (יהושע ז) כיום תת ה' (קהלג') מיתת אלהים היא והסליטי לשמים :
 (ט) צורף . סימניו מוכרז ויפכו לך ערפס : (כח) הצרעה . מין עוף היורה מכה אותם כענייהם ונעילה כהם חרם והם
 מתיים . (סוטה לו) והצרעה לא עברה את הירדן והסתי ונכנייהם חרץ סימון ועוד .

לאנהא קרב בהון ואימסר ית כל בעלי
 דבבך קדמך מסורי קרל : כח ואשלח ית
 ערעיתא קדמך ותסרך ית חנאי ית
 כנענאי ויתחטאי מן קדמך : כט לא
 אתריכינון מן קדמך בשתא חדא דילמא
 תהי ארעא צרעא ותסוי עלך חיות ברעא :
 ל זעיר זעיר אתריכינון מן קדמך עד
 דתסוי ותחסן ית ארעא : לא ואשוי ית
 תחומך מימא דסוף ועד ימא דפלישתא
 וממדברא עד נהרא פרת ארי ואמסר בידכון
 נתיבא ארעא ותתריכינון מן קדמך : ל לא
 תיגור להון ולטעותהון קנים : לג לא
 יתבון בארעך דילמא יחייבון יתך קדמי אתי
 תיפלה ית טעותהון ארי יהון לך לתקלא :
 א ולמשה אמר סק קדם יי את ואהרן
 נדב ואביהוא ושבעין מסבי ישראל ותסגדון
 מרחיק : ב ויתקרב משה בלחודוהי לקדם
 יי ואינון לא יקרבו ועמא לא יסקון עמויה :
 ז ואתא משה ואשתעי לעמא ית בר
 פתנמא די וית כל דיניא ואתיבו כל עמא
 קלא חד ויאמרו בר פתנמא דמליר יי

נעביד

משכלה . אם תעשה רצוני : משכלה . מפלת נפלים או קוצרת את כחיה קרוייה משכלה : (כז) וחמותי . כמו והחמותי
 ותרגומו ואגש . וכן כל תיבה שטובל סלה ככפל אות אחרונים כסתהפוך לדבר כלשון פעלתי יש מקומות שטובל אות הכפולה
 ומרגיש את הכות ומוקדו כחלפוס כגון והמותי מגורת (ישעיה כ"ח) והמס גלגל עגלתו . וסכותי ומגורתי (שמואל א' ז) וסכך
 בית אל . דלותי מגורת (ישעיה י"ט) דללו ומרמו . (שם מט) על כפיס מקוטי מגורת (שופטים) מקוילכ (שמואל א' ז)
 את מי רצוני מגורת (איוב) רנן עובדלים והמתרגם והמותי ואקטל טועה הוא . שאלו מגורת מיתה היה אין ה"א שלו כפול
 ולא ת"ם שלו מודגשת ולא נקודה מלפ"ס . אלא והמותי כגון (במדבר י"ד) והמתה את העם הזה והת"ו מודגשת לפני שפלא
 במקום כ' תו"ן . האחת נדרשת למי שאין מיתה כלא ת"ו . והאחרת מושגת כמו אחרתי חסיתי עשיתי . וכן ונתתי בת"ו מודגשת סלה
 כלה כעקום שמים למי שהיה ל"ך ג' תו"ן שמים ליסוד כמו (יהושע ז) כיום תת ה' (קהלג') מיתת אלהים היא והסליטי לשמים :
 (ט) צורף . סימניו מוכרז ויפכו לך ערפס : (כח) הצרעה . מין עוף היורה מכה אותם כענייהם ונעילה כהם חרם והם
 מתיים . (סוטה לו) והצרעה לא עברה את הירדן והסתי ונכנייהם חרץ סימון ועוד .

קדמך ימחור קדל : כח : ואשכח ידית אורשתא קדמך ותקבך ית תימא תרין בענאי תת תימאי מן קדמך :
בט קרא איתרביעון מן קדמך בשמא תרא דלמא מתי ארעה צדאי וקטרו עלך תורה ברא כד עתון למיכול
פיריהון וקטרו בך : ל קליל קליל איתרביעון וזו : לא ואשוי ית החיך מן ימא רסוף עד ימא דפלישתאי
רמן בך ברא ועד פרת ארזם אכסור בך בון ית כל יתבי ארעא ואגה תרביעון מן קדמך : לב לא התרון וגו' :
לג לא מעבד להון שכונן בארעה דלמא וטענך ויפייבון יתך קדמי ארזם הפלח ית טעוניהון ארזם יהון לך
להקלא : א וקטרו משה אכר מיכאל מרבו חכמא בוימא שביעא לירחא סק קרב וי אגה ואחרו קרב
ואבירא ושובעין מסיבי ישראל ותקטרו מרחיק : ב ויתקרב משה בלחודי קדם וי ויגוון לא יתקרבון וגו' :
ג ואגה משה ואשקעי לעמא ית קל פתומיא ביי וית קל דעינא ואמיב קל עמא קלא קד ואמר קל דמדיל וי

נעביד

רשי

לעיקר מכל ז' אמות לא מנה כלן אלא אלו - ותוי אע"פ שהו מעבר הירדן והלאה שבו רבותינו בחסכת סוס' על שפת הירדן עמדה
זרקה כהס מרה : (כט) שממה - דיקית מכו אדם לפי שאתם נועט ואין כנס כדי לנולות אותה : זרבה עליון ותרכה ענין :
(ל) עד אשר הפרה - תרכה לשון פרי כמו פרו ורכו : (לא) ושתי - לשון השתה והת' מודגשת ומני שבה תחת פתים
סאין שיה כלה ת"ו (י) והשת למונש : עד הנהר - פרת : זגרתמו - זגרתס : (לג) כי העבור וגו' - הרי אלו
כי נשמעין במקום אשר וכן בכמה מקומות וזה לשון אי שהו א' מוד' לשומת שהכי נשמע - וגם מנינו בהרבה מקומות אם נשמע
בלשון אשר כמו (ויקרא ב) ואם תקריב מנחת כיכורים שהוא חובה (יא) : (א) ואל משה אמר - פראש זו לאמרה הודס
עשרת הדורות כד' כסיע לאמרה לו עלה : (ב) וגוש משה לבדו - אל הערפל : (ג) ויבא משה ויספד לעם - כוכוס :
ואת

באר רחובות דקדוקי רשי

החכם בעל כנין שלמה דף ת"ב סיון כ"ז מה' שפאל כהס הוהר מהטעם באמת לא נכתב וכוך בקמן : (ט) דברי רש"י
מתבארין מעמק דכמלת והמתי הוא השורש המס והדגש שתוך המס מורה חסרון מס אמצעית השורש והרי כאלו כתיב וקב"מ וכן
מסותי עוגרת סכס הרי כאלו כתיב וקב"מ : ומה שכתב עוד אלו הרי מוגרת מיתה וכו' יראה לומר אלו היה שרשו ק"ו
הוא תהיה לסיון לשון הפעיל אל
היתה ה"א פתח רק כצדריכון והמורה את העם וגם לא היה דגש תוך המס
דלענין ק"ו חסירה הו"ו בהו"צ השורש ואין דרך הו"ו להשתלם כדגש רק ה"א דה"א דה"א לסיון לשון הפעיל הוא
צדרי כקודה גדולה ותנוה הו"ו חסירה תחת הצדרי : וגם לא היתה המס בחולס כי אין שורש ק"ו כתיבתי"ו בסוף
זתיו הכתובה היא שנושית כמו עש"ה ואם כן הו"ו לנקד התי"ו כדגש להורות חסרון תי"ו שרשות וכו' ידעת דקודם אות
כדגשת לא תכח חולס כקודה גדולה אלא ודאי שרשו המס וטלת והמתי היא על חסל וסבות' : ומה שכתב עוד וכן
זתתי וכו' שתי ליקוד וכו' זה הוא דעת ה"א אומרים הביאם המדקק הגדול ר' אליהו בחור בפירושו לספר
מהלך בכנין קל וחסירי הקלות וזה לשוננו אומרים כי אינו ל"ו רק ל"ת כי לא מצאנו מן חסירה בלמד הפעל ע"כ אין חסרון
המדקקים אינם מורים לנו ואומרים בטלת ונתתי הוא השורש יתן והדגש מורה חסרון ט"ו אות אחרונה מן השורש וכן כמלפ
תת וכן עתת כשיהם הוא השורש יתן : (י) דהא ודאי אין לפרש בטלת ונתתי הוא השורש שפת מלשון השתות יכרסון ונתתי
(אין וייל גרונדין) דאם כן הוגרנו לומר כדגש שתין התי"ו מורה חסרון שתי תו"ו כי תי"ו הכתובה היא שנושית כמו פעלתי וזה לא מצינו
בשום מקום שנוהר כדגש חסרון שתי אותיות אלא ודאי בטלת ונתתי הוא השורש ע"כ מלשון ואשר לא שת אל לבולטי זה הדגש שתוך התי"ו
שנושית מורה חסרון תי"ו הצדית והו"ו הצדית חסירה ושנו קודמה הפתח תחת הו"ו להורות חסרונה ונתתי (אין וייל
עין) : (יא) דהא ודאי אין לומר מלות כי ככאן משמעות ללשון דלמא ושמא כי תעבוד (פלייכטון גרשטון דיין) כי יהיה (פלייכט
ווערט

רשב"ם

ויהי - כמו מן מכה סבותי - אבל לשון מיתה יאמר והמתי ונתי כמו ונתתי וכן כרתי ברית כמו כרתתי : (אב) ויום סוף
שהוא בתמלת מורה ע"י כמו שפוכים כפרש' אלה הדברים : עד יום פלשתים שהוא כמעט כדכתיב ופלשתים שאלוהי - ואדכר
שהלכו בו ישראל ודרוש עד הנהר - נהר פרת כענין - כדכתיב ונמון תפתח רעה כי בכל כענין : (א) ואל משה אמר משה
כגש

מכלל יופי

וצא לשני לכד ונא בצדו שלא בהפסק - (כח) (הצדעה) - (כט) (ורבה) - הראין מלעיל כי הוא פועל עבד ונא
אמרו שהוא מין שרץ העוף והיתה מכה אותם בעיניהם - מלרע מפני הו' : (לא) (ושתי) - תיו השרש נבלעה
דגשילה כהס ארם והם מתיים וראב"ע פירשו מענין צרעת : ברתי הפועל :

באנטי

יהוה נעשה : ד ויכתב משה את כל דברי יהוה וישכם בבקר ויבן מזבח תחתי ההר ושתיים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל : ה וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים ליהוה פרים : ו ויקח משה חצי הדם וישם באגנת וחצי הדם זרק על המזבח : ז ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה ונשמע : ח ויקח משה את הדם ויזרק על העם ויאמר הנה הם הברית אשר כרת יהוה עמכם על כל הדברים האלה : ט ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מסבי ישראל : י ויראו את אלהי ישראל ונליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר : יא ואל אצילי בני ישראל לא שלח ותו ירד יקרא די ויהוה הדין בקורבניהו דאיתקבלו ברענא כאילו אכלין ושתי : ואמר

רשי

אח כל דברי ה' מצות מרובה והנבילה : ואת כל המשפטים (מכילתא בפ' תרו) ז מצות שנלשו כתיב וסבת וכסוד אכ וחס ופירא אדומה ודינין סתמו להם כמורה : (ד) ויכתוב משה (מכילתא) מבראשית ועד מתן תורה וכתב מצות שנלשו במרה : וישכם בבקר (מחמשה בסיון) (ה) אה נערי (הכרית) : (ו) ויקח משה חצי הדם (ובהיס צו) מי תלקו מולאח כל ותלקו : באגנות (שתי חגבות אחד לחצי הדם העולה ואחד לחצי הדם על העם) (כריתות יט) ומכאן למדו רבותינו שנכנסו אבותינו לכרית במילה וטבילה והוא דמים שהין הוא כל טבילה : (י) ספר הברית (מבראשית ועד מתן תורה ומצוות שנלשו במרה) : (ח) ויזרוק (ענין הוא ותרומתו זרק על מדבקה לכפר על עמא) : (י) ויראו את אלהי ישראל (ספת כלו והג' ע' ותחייכו עיניו אלל שלל רצה הק"ו להרכב שמפת התורה והמתין לנדבאזכיהו עדיוס חנכת המזכן (ולוקניס עד ויביהעם כמתאוננים ותבער כס אש' ותחלל בקנה מחנה קצונים שבוחנה : כמעשה לבנת הספיר (סוטה יב) היא היתה לפניו כשעת השעבוד נוכח ברשת של ישראל שהיו נשועבדים במעשה לבנים : וכעצם השמים לטהר (ושנחלו היה אור ומדנה לכניו : וכעצם כתרומתו לטון מרה : ולטהר (לטון סרור ונלול) : (יא) ואל אצילי (הס נדב ואכיהוא והוקניס : לא שלח ירו : תכלל

באר רחובות דקדוקי רשי

וערט ער יין) למוקש דזה אין ספיקא כי כאשר תעבוד כודתי יסיה לך למוקש לכן החמר הריחלו כי תשמעין במוקוס אשר ולשון ודאי הן : וכד שלל ק"ו החקיינו לן דמלת כי חכיה מושמעת דקלד' למוקוס ח' דלמא חלח דהא וכלן מושמעת מלת כי במוקוס אשר חסין תביינה חמשה לאונות לכן קאמר ואלשון ח' ורצה לומר מלת ח' היא כשון מלת ח' ומתינו לרוכ דמלת ח' מושמעת במוקוס אשר לפיו ח' לא הורק ארבע לאונות : (ח) דהא

סביו

בעבד : ד יכתב משה ית פתגמיה דין ואקדים בצפרא וננא מדבחה בשפולי טורא ותרסיקרי קמו לתרסיקרי שבטיא
 הישראל : ה ושבר ית ביקרי בני ישראל ארום עד ההיא שעקא הוורא פולחנא בבוקריא דעד דזון לא איחעביד
 משבו ומנא נעד דזון לא אתייהיבת כהונתא לאתרו ואסיקו עלונו וניכפת קודשין קדם יי תורין : ו ינסיב משורה
 פלגות אדם גיכסא נשוי בקמורקיא ופלגות אדם גיכסא דבק על מדבחה : ז ינסיב ספרא דקוקיא דאורייתא וקרא
 קדם עמא ואקרי כל פתגמיה דמליל יי געביד ונקביל : ח ינסיב משה ית פלגות דקיא דקמורקיא ודבק על מדבחה
 לכפריא על עמא ונאמר קא דין אדם קיימא וגוי : ט וסליק משה ואתרו דב ובגיהוא ושוקיעין ספסי ישראל :

ירושלמי

איופריין דריגלוי בעבד לבן דספירינון וקחוזו שמיא בד
 תון קחוזו מן ענניא :

עם גיבתיחו הנת פקו ריבא קופנתא בנעברתא ואפית ית עיבדא ואחבטש עם טינא נחת גבראל ועבד מיניה לבנתא
 ואסקיה לשטי מרוקא ונתקניה גילגלך תחות אפסורין דמריה עלמא וייה הי בעבד אבן טביא וחי כקוקף שפר
 שמיא בד הינון קריון מן ענניא : יא ורלנה נבב ובגיהוא עלוימא שפיביא לא שבר מוחמיה גביהיא שעקא ברם
 אתגטרט להון ליום מטינא לאשקמרתא לאסקעא עליהון וקמו ית אקר שבינתא ביי נתוין סדן בקורדגיהון דאתקבלה

ברעיא

רשב"ם

גש אל הערפל אשר טס האלהים ויאמר ה' אל משה כה תאמר . כל הפרשיות הללו עד כאן אל בני ישראל כיום ששמעו עשרת
 הדברים . ואל משה אמר לבדו כשעת ירדתו בו כיום עלה אל ה' לומר אתה ואתה ואתה ואתה ככנייד ירד משה ויספר לעם את כל
 דברי ה' וגו' ואת"כ ירד ולומר ככה מוכח והקריב קרבנות וכו' כיום עלה ויכסו העיני ששפ יומים וגומר . ואל משה אמר מלאך
 עלה אל ה' מדלא כתב חלי כח"ש לפניו חלי הרה : (ד) לפני עפר שסטי ישראל . להעד שכולס נתרלו סקוים הכרית : ז
 (ה) את בערי בכורות : (ו) ספר הכרית . דכתיב לזעלה ויכתוב משה וגו' : געשה ומשקע נעשה מה שזכר וגם נשמע
 מה שזכרו עוד מוכן ולהכא ונקיים : (י) ויראו את אלהי ישראל . כעין וראית את אחורי : לכנת' לוכן : וכעס מראה
 כחו חדשו עם מפניו : לטהר כשהשמים ברור כלא עננים : (יא) ואל אזלי קמי ישראל לא שלח ה' ידו . אע"פ שראו את
 אלהי ישראל לא שלח הקס"ה ידו . אע"פ שראו את אלהי ישראל כח"ש ככלע את הקדש ומתו . וכן בלגמי בית שמש כיראו כהרון
 ה' . וכחשה (הכינו) כי ירא מוכנס וכו' חלק להם הקס"ה כבוד וימתי כריתות הכרית נראה להם כמו עפרשתי ככרית בין הכתרים
 אשר עבר בין הנזרים האלה . וכתב שם כיום הוא כרת ה' את אברהם כרית וגו' וכן לפניו ככריתות כרית פרשת כי תשא וראית
 את

מבלל יופי

ועוד למה אמר כמעשה היל' לכמראה לבנת הספיר רק
 הנכון כי הוא מגורה לבנת כמו שהלסיח השבת מים
 מגורת השקה והנה לבנת הספיר כמין
 ספיר שראה יחזקאל ודעת הדרש בזה ההר
 שראו דמות לבנת תחת ריבלי כסא הכבוד לראור ור' זכור
 שנשתעבדני ישראל התהיל מצרים כמעשה לבנים י"מ
 האבן היקרה שקורין לה בלעז צפיר ואם כן הוא אין הערך
 אליו כמראה אילא ביקר וגדולה כמו איכה ד המסלאים
 בפו בירא יערבן היהודים
 והוא היקיע כעין הק"ת הנודע
 הכטוי על ראש התות שדחם
 יחזקאל :
 לא שלח ידו שראו כבוד
 ה' ולא פחדו לבעים
 כי לא יראו באדם וחי :

כד (ו) (באגנות) הם
 המזוקקים : ונקראו כן מפני שהם עגולים
 כעם אגן הספר :

(ז) (נעשה) פירוש
 לעשה מה ששמעו ונשמע
 עור מה שידבר ה' או פירושו נעשה מצות עשה ונישמע
 מצות לא תעשה שהם בשמיעה וקבלה לכר כי קודם ישמע
 האדם אחר כך יקבל בשוש סבת : (י) (לבנת הספיר) .
 פרש"י יונה כי לבנת הספיר ששפי' לוכן הספיר וכו' אמר
 הגאון כי הספר לבו ואמר שהוא שקורין כל עזקרישטאל .
 ובמדרש מעשה כאדם אחד שהלך למכור ספיר ברומי אל
 הלוקח ע"מ לבדוק אקחנו נתנו על גבי הסדן והתחיל כברה
 עליו בפטיש ובקע הסדן והלך הפטיש והספיר עמד במקומו
 ולפי זה המדרש הוא האבן שקורין לה דיאמנט"י והיא לבנה
 וזכה . ול' הפירושים הערך אליו כמראה . וראב"ע כתב
 בפירוש כי הספיר אדום והער איכה ד ארמו עצם מפניו
 ספיר גורח והטעם כפול כמו וכוגוריה משלג צחו מחלב .

שלח ידו ויהו את האלהים ויאכלו וישתו :
 ס יב ויאמר יהוה אל משה עלה
 אלי ההרה ויהי שם אתנה לך את-לחת
 האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי
 להורתם : יג ויקם משה ויהושע משרתו
 ויעל משה אל-הר האלהים : יד ואל-
 הנקנים אמר שכור לנו בזה עד אשר-נשוב
 אליכם והנה אהרן וחור עמכם מי-בעל
 דברים יגש אלהם : טו ויעל משה אל-
 ההר ויקם העגן את-ההר : טז וישכן
 כבוד-יהוה על-הר סיני ויכסהו העגן ששת
 ימים ויקרא אל-משה ביום השביעי מתוך
 העגן : יז ומראה כבוד יהוה כאש אכלת
 בראש ההר לעיני בני ישראל : יח וקרא
 משה בתוך העגן ויעל אל-ההר ויהי משה
 בהר ארבעים יום וארבעים לילה :

מפסיד

ומפסידין הדבר אשר היה אל ידמוהו בירמי' סי' ל"ד : ק"ח
 עז' אל - סימן - הג'ני סימן :

פ פ פ

כה א וידבר יהוה אל-משה לאמר :
 ב דבר אל-בני ישראל ויקחו-
 לי תרומה מאת כל-איש אשר ידבנו לבו
 תקחו את-תרומתי : ג וואת התרומה

יאמר יי למשה סק לקדמי לטורתי
 נהני תמן ואחן לך יתלונני אבנא ואוניתא
 ותפקידתא דכתבית לאלופיהון : יג וקרא
 משה ויהושע משומשניה וסליק משה
 לטורא דאתגלוי-עלוהי וקרא-דיי :
 יד ולסבנא אמר אוריכו-לנא הקא ע
 דנחוב לנתכון והא אהרן וחור עמכון מין
 דאית-ליה דינא ותקריב לקדמיהון :
 טו וסליק משה לטורא וחפא עגנא ית
 טורא : טז ושרא וקרא-דיי על-טורתי
 דסיני וחפיה עגנא שימא יומין וקרא למשה
 ביומא שביעאה מנו עגנא : יז וקחו
 וקרא דיי בחיור-אשתא אכלא בריש טורתי
 לעילי בני ישראל : יח ויעל משה בן
 עגנא וסליק לטורא ונתה משה בטורא
 ארבעין יומין וארבעין לילון :

פ פ פ

א ומקוד יי עם-משה למימר :
 ב מליל עם-בני ישראל
 ויפרשון קדמי אפרשותא מן קר-גנו
 דיתרעו לביה תסבון ית-אפרשותי : ג וקחו
 אפרשותא דתסבון מנהון דתבא וקספא

אשר דשיי ונחשא

סחי רחיים להשתלח כהני יד : ויחזו את האלהים - היו עומת כלן בוכל גס שתוך אכילה ושתיה כן עדרש ענתומא ואנקלוס
 מרגס ס - אצילי לשון גדולים כמו (ישעיה מא) ומאציליה קראתיך - (כמדבריא) זילללען כרות - (יחזקאל מא) שם חתון
 אצילה - (יב) ויאמר ה' אל משה - לאחר מתן תורה : עלה אלי ההרה וזהו שם - ע' ימים : את לוחות האבן והתורה
 והמצוה אשר כתבתי להורותם - כל שם מלות ושלש עשרה מלות בכלל עשרת הדברות הן - ורכיטו ס' דיה פירש בלוגרות שיטת לל
 דבור ודבור מלות התלויות בו : (ג) ויקם משה ויהושע משרתו - לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן - ולומר אפי שריב התלמוד
 מלה לרע עד מקום הגבלת תחומי הכר שאימ' רשמי לילך משם והלאה ומשם ויעל משה לבדואל הר האלהים ויהושע נטה מס אהלו ונתעם
 סס כל ע' יום סק מנימו כסירד תשה וישעיה וישעיה את קול העם כריעה לעדנו שלא היה יושע עמכם : (ד) ואל הזקנים אמר
 כללעו

כבעוהו הי באקלון זהו בשתינו : יב ואמר יי למשה סוק קדמי לטוורא זחתי חמן זאימו לך זה לוחי אבנא דכחון
 קדמי שאר פתגמי אורייתא ושירת כוואה דתליסרי פקודייתא דתקבית לאלופיהון : יג וקם משה ויהושע משורקשמה
 וסליק משה לטוורא דאינגלי עליו ער שכינתא בן : יד וילחמימא אמר אמתניו לנא הקא עד זמן דתוב
 לזחכון וקא אפרן זחור עמבון מצא דאית ליה עיסק דעא ותקרב לטוורא : טו וסליק משה לטוורא ותפא ענו
 וקרא עת טוורא : טז ושרא אקר שכינתא בן ער טוורא דסגי ותפדי ענו וקרא שיתא יומין זוגי :
 יז וזחור זיו וקרא בן הי באשא בערא וזחוקי אישא אכלא אישא ותרון חמן ותמחין בני ישראל :
 יח ועאל משה בנו ענא וסליק לטוורא ותורה משה בטוורא אליה פתגמי אורייתא מן פגם קדשא זהו שמיח
 משבח ארבעין וקמין וצרכעין לילון :

פ פ פ

זידבר א ומליל יי עם משה למימר : ב מליל עם בני ישראל ונסבון קדמי אפרשיתא מן קד דיתרעי לביה
 ולא בא למקרא תסבון אפרשיתי : ג וקא אפרשיתא

דהסבון

דשיי

בבאתו מן המצפה : שבו לנו בזה - והתעכבו כאן עם שאר העם כמנחה להיות כנתיים לשמוט לכל איש דיבו : חור - כנה של מרים היט
 זאכיו כלכין יפונה טי' (ד"ה א ב) זיקת לוככ את חפרית זלד לזאת חור : אפרת - זמורים כדאיתא בסוטה : מובעל דברום -
 מי טיס לו דין : (טו) זיכסוהו הענן - (יומא ד) דכותינו חולקין כדבר - יש מהם אומרים אלו טסה ימים שער"ת (עד עשרת
 יום מתן תורה רש"י טו) : זיכסוהו הענן - להר : זיקרא אל משה ביום השביעי - לומר עשרת הדברות זמסה וכל ישראל עומדים
 אלא שחלק הכתוב כבוד לזמנה (יומא שם) וי"א זיכסוהו הענן למטה ימים לאחר עשרת הדברות והם היו זמלת מ' יום שעלה משה לקבל
 לוחות זלמןן שכל הנכנס למחנה טביה טעון פרישה טשה ימים : (ית) בהוך הענן - (יומא שם) עקוה כמין עמן הוא
 זעסה לו הקד"ה לנטה טביל טבוח : חסלת פרשה מיש פ טים

(א) זיקתו לי חרומה - לי לשמו (א) : הרויכה - הפרשה יפרישו לי עמונה נדכה : ירבנו לבו - לשון נדכה
 זיהא לסין דלמן טוב פישט"ש טלע"ז (ב) : הקווא את הרויכותי - אמרו רבותינו ג' תרומות אמורות כלן - אחת תרומת
 הקע לנגלת טענא מהם האדנים כמו שמפורש באלה פקודי - ואחת תרומת המזבח כקע לנגלת לקופות לקבות מן קרבנות זכור -
 ואחת תרומת המוסק נדכה כל אחד ואחד - י"ג דברים האמורים בענין כולם הזכרו למלאכת המזבח או לכבדי כהונה כשתדקדק בהם :
(ג) זהב וזכרף ונחשת זוג' - כלם בלוי נדכה איש איש מה שדכו לכו מן קן הכסף טבא טמיה מחצית הסקל לכל אחד ולא חציו
 טכל מלאכת המזבן שזוהך טס כסף ייתר טנאמר

באר רחובות דקדוקי דשיי

(א) דהא ודאי אין לפרש מלת לי בטעמה ככל מקום לקרוכ ולדבוק (ויקחו ויאזכרין בעמון לי נוסח) משום דאין לדקדק דק כדבר
 גשמי והשם כ"ה אימתיק ולא ישענהו מטתי הגוף ואין לו שום דמות יורה וכל הכדורים צריכים ליה וכו' אינו נרץ להם לכן קאמר לי לשמו
 כאלו יאמר לרובי וכו' וכו' שיהיה שם תרומה ועשאו רצו כי כ"ה שוי : (ב) דהא לומר הדגש שתק דל"ת שחלת ירבעו נורה
 חסרון טון אית ראשונה מן השורש ושרש נדכ ואלו כתיב ירבעו חס דמונרש"י כמה טכ נכ לשון נדכה (כחולצין) :
 טוכיכמ

דשב"ם

את אמרו - זכתי ויעבור ה' על פני זוגי וזתיב בתד' כנה אנכי מרת נדית : ויאכלו וישתוה גולות הקריבו והמלאים אכלו - טכתב למצלה
 וזכמו זכאיים טלמים : (זכ) אשר כתבתי הלוחות וכתבם אלהים שנתן לו כפי ארבעים : חסלת דאלה המושפטים מיסוד רבינו שמואל
 (פרשת של ששן חושן וזכר אקרי כפירושן ויוולאו כפירוש הכינו שלמס א"י חמי ו"ל)
 הרויכה (ט) הפרשה מעמונים :

מבלל יופי

(יב) (והיה שם) - פה הפועל בשוא וסגול : כרעוהו בלוי חכלן ושתן :
ויאכלו וישתו - הטעם שאכלו ושתו טלמים זכמו הכדורות זרבי יהודה אלו חמדי טעם יאכלו שהיה ידכו לאכול
 אף על פי שזכרו טווי השכינה לא כמשה שהיה ארבעים יום וארבעים
 לילה בלא אכילה - ואקלום ערגס והוה טדל כקרבניהק דאית קבל
והתורה והמנוח : התורה וזוהרה טכתב והמנוח תורכ
 טביעל פהכו טביהס כזמו למשה כמיני כוויס טעמד
 טהר וטעור טכתב וטכתב לך את לוחות האין אשר כתבתי וזהו טה
 וטעמו לזכרות :
(ד) וחכלת

אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת :
 ד ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש
 ועזים : ה וערת אילים מאדמים וערת
 חשיים ועצי שטים : ו שמן זמיר
 בשמים לשמן המשיקה ולקטרת הסמים :
 ז אבני שהם ואבני מלאים לאפר וכחשן :
 ח ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם :
 ט ככל אשר אני מראה אותך את תבנית
 המשכן ואת תבנית כלכליו וכן תעשו :
 ס ועשו ארון עצי
 שטים אמתים וחצי ארבו ואמה וחצי
 רחבו ואמה וחצי קמתו : יא וצפית אתו
 זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו
 זר זהב סביב : יב ויצקת לו ארבע טבעת
 זהב ונתתה על ארבע פעמיו ושתי טבעת

יפצנה צ"ה

על רש"י

טנאטר - (שמות לח) וכסף מקורי העדה וגו' * כקע לגלגלת וגו' ושאר הכסף הכ"ה שם כנודע עשאוהו לכלי שרת :
 (ד) תכלת - נמר ככובע כדס חלון ונכני ירוק (מנחות מד ובמוד) * ארגמן - נמר ככובע ימין ככע ששני ארגמן :
 ושש - הוא פסמן : ועזים - כונה של עזים לכת"ה ומעין הכחמן העזים ולא עזים ענמס שתרנוס של עזים עזית :
 (ג) : (ה) בוצרמים - כנודע הוא חדום לאחר עטון (ד) : החשיים - (שבת כה) מין חיה ולא הייתה חלה לשנה
 והרבה גוונים היו לה לכן מתרגם בסגנון שש ונתפטר כגוונין שלו : ועצי שטים - ועוץ הוא להם כמדבר בירושלמי תנחומים ועץ
 חשינו נכס כרוח הקדש מעת ירדן ישראל לכנות משכן כמדבר והביא חרצים למתירים ונעשם וזה לבניו ליעלה עזוקה כשיצאו מתחרים :
 (ו) שמן זמיר - שמן זיתך להעלות כר תמיד : בשמים לשמן המשחה - שנעשה למשוח כלי המשכן ויאושכן לקדשו
 והזריכו לובשמים כיוו שפורש כתי שח : ולקטרת הסמים - סכין וקטירין ככל ערב ובוקר כמו שפורש בואת תנוה ולשון קטרת
 העלאת קטור ועודת עשן : (ז) אבני שהם - שמים הוצרכו סם ללורך האפוד האמור בואת תנוה : מלאים - על סם
 שעושין להם בזה מושב כמין גומא ומתנים האכן סם למלאות הגומא קרויים אבני מלאים ומקום הוושב קרוי מושבת : לאפר וזה השן
 אבני שהם לאטור ואבני חולאים לחשן וחשן ואמור וסורשים בואת תנוה והם נוימתכשט : (ח) ועשורלי מקדש - ועשו לשני
 בית קדושה : (ט) ככל אשר אני מראה אותך - (מנחות כט) כאן את תבנית המשכן המקראי הזה מחובר למקרא של יצא
 היחמו ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך : וכן תעשו - (סנהדרין יז שבעות יד) לדורות אלה יאחד אחד מן הכלים או כשתעשו
 לי כלי בית עולמים כגון שולחנות וזמורות וכיורות וזמנות שעשה שלמה כתבנית חלו תעשו חותם (תוספת שבת עח) ואם לא היה המקרא
 מחובר לזעלה היחמו לא היה לו לכתוב וכן תעשו אלא כן תעשו והיה מדבר על עשיית אהל וזעוד וכליו : (י) ועשו ארון - כמין אריות
 שעושים כלא רגלים עשויים כמין ארגון שקורין חיקרין וישם על שליו : (יא) מבית ומחוץ תצפנו - (יזכא עב) ג' ארומות עשו
 בצלאל עזים של זהב ואחד של עץ ארבו כתלים וחוליס לכל אחד וכתוקים וזלועלה - כתן של עץ בתוך של זהב וזה בתוך של עץ חתם סטון
 עליונה כוהם כנולא חלושה מבית ומחוץ : (תנחומא שיר רבה יזכא עב) : זר זהב - כמין כתר מוחף לו ססים למעלה כשתת
 לעשה חרין הריטון גבוהה מן הכניווי עד שעלה לחיל עומי הכמורת ולמעלה היחמו משהו וכשהכמורת שוכב על עוכי הכתלים עולה הור
 למעלה וכל עוכי הכמורת כל שהוא והוא סימן לכתר תורה : (יב) ויצקת - לשון עתקת

על רש"י

על צלעו האחת ושתי טבעות על צלעו השנית יג ועשית בדי עצי שטים וצפית אתם זהב יד והבאת את הברדים בטבעת על צלעת הארץ לשאת את הארץ בהם : טו בטבעת הארץ יהיו הברדים לא יסרו ממנו : טז ונתת אל הארץ את העדת אשר אתן אליך : יז ועשית כפרת זהב טהור אמתים והצי ארכה ואמרה וחצי רחבה : יח ועשית שנים כרבים זהב מקשה תעשה אתם משני קצות הכפרת : טז יט ועשה ברוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה מן הכפרת תעשו את הכרבים על שני קצותיו : כ והיו הכרבים פדשי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על הכפרת ופניהם איש אל אחיו אל הכפרת יהיו פני הכרבים : כא ונתת את הכפרת על הארץ מלמעלה ואל הארץ תתן את העדת אשר אתן אליך : כב ונועדתי לך שם ודברתי אהך מעל הכפרת מבין שני הכרבים אשר על ארון העדת את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל : פ

מצוה צ"ו

שני

ט

כג ועשית שלחן עצי שטים אמתים

ארבו

דש"י

(כ) כתרונתו פע ארתיו כתרונתו איותיו וכונות העליונות פנוך לכפרת היו מותנים שטים מכלון ושטים מכלון לרחבו של ארון והכרבים כעצים כהם וחרכו על ארון מפסיק בין הכרבים אמתים וחצי בין כל נכד ויהיו שני כרבי ארבע אמות חת האחת והשתי טבעות על צלעו האחת . הן הן סככות שנתמלת המקרא ופירשן הן הן הוהוהו ויתירי הן ופתרונן כמות שתי סככות "גן" כעסקה קושתיון הסככות האלו על צלעו האחת : צלעו - נדו : (ג) כרובי - מוטות : (טו) לא יסורו ממנו - (ומא שם) לעולם : (יז) ונתת אל הארון - כמו בארון (י) העדות - התורה שהיא לעדות בני וביניכם סגולתו אדם מנוות הכתובות כה : (יז) כפרת - כמו על הארץ שהיא פתוח מלמעלה ומימינו עליו כמין דף אמתים

ויוחיה ותרתי עיון על סטריה חד ותרתי עיון על סטריה תיננא : יג ותעביד ארתי דאעי שטין ותחפי יתחון דהבא : יד ומעל נת ארתיא בעוקתא על סטרי ארונא למושל ות ארונא בהון : טו בעיוקת ארונא יהון ארתיא לא יעיון מניה : טז ותתן בארונא ית סהדותא די אתן לך : יז ותעביד כפורתא דהב דכי תרתין אמתין ופלגא אורכת ואמתא ופלגא פותיה : יח ותעביד תרין כרובין דהב נגיד תעביד יתהון מתרין סטרי כפורתא : יט ועביד כרובא חד מסיטרא מקא וכרובא חד מסיטרא מקא מן כפורתא תעבדון ית כרוביא ועל תרין סטרוהי : כ ויהון כרוביא פריסן נדפיהון לעילא מטלין בנדפיהון על כפורתא ואפיהון חד לקביל חד לקבל כפורתא יהון אפי כרוביא : כא ותתן ית כפורתא על ארונא מלעילא ובארונא תתן ית סהדותא די אתן לך : כב ואימון מימרי לך סמן ואמליל עקד מגילוי כפורתא מבין תרין כרוביא די על ארונא דסהדותא ית כל די אפקיד יתך לות בני ישראל : כג ותעביד

פתורא

דש"י

פתורא דש"י (כ) כתרונתו פע ארתיו כתרונתו איותיו וכונות העליונות פנוך לכפרת היו מותנים שטים מכלון ושטים מכלון לרחבו של ארון והכרבים כעצים כהם וחרכו על ארון מפסיק בין הכרבים אמתים וחצי בין כל נכד ויהיו שני כרבי ארבע אמות חת האחת והשתי טבעות על צלעו האחת . הן הן סככות שנתמלת המקרא ופירשן הן הן הוהוהו ויתירי הן ופתרונן כמות שתי סככות "גן" כעסקה קושתיון הסככות האלו על צלעו האחת : צלעו - נדו : (ג) כרובי - מוטות : (טו) לא יסורו ממנו - (ומא שם) לעולם : (יז) ונתת אל הארון - כמו בארון (י) העדות - התורה שהיא לעדות בני וביניכם סגולתו אדם מנוות הכתובות כה : (יז) כפרת - כמו על הארץ שהיא פתוח מלמעלה ומימינו עליו כמין דף אמתים

שמות כה תרומה

אונקלוס

אָרְבוּ וְאָמְרוּ דָּחְבוּ וְאָמְרוּ וְחָצִי קָמְרוּ :
 כֹּד וְצִפִּית אֲתוּ וְהִבְטָהוּר וְעִשִּׂית לֹו זֶר
 זָהָב סָבִיב : כֹּה וְעִשִּׂית לֹו מִסְנֵגֶרֶה טַפַּח
 סָבִיב וְעִשִּׂית זֶר־זָהָב לְמִסְנֵגֶרֶתוּ סָבִיב :
 כֹּו וְעִשִּׂית לֹו אַרְבַּע טַבַּעַת זָהָב וְנָתַתְּ אֶת־
 הַטַּבַּעַת עַל־ אַרְבַּע הַפָּאָת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע
 רִגְלָיו : כֹּו לַעֲמַת הַמִּסְנֵגֶרֶת תְּהִיִן הַטַּבַּעַת
 לְבָתִּים לְבָדִים לְשֵׂאת אֶת־הַשְּׁלֶחֶן :
 כֹּה וְעִשִּׂית אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּית
 אֹתָם זָהָב וְנִשְׂא־בָם אֶת־הַשְּׁלֶחֶן :
 כֹּט וְעִשִּׂית קַעֲרֹתָיו וּכְפָרְתָיו וְקִשּׁוֹתָיו
 וּמִנְקִיתָיו אֲשֶׁר יִסַּךְ בָּהֶן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה
 אֹתָם : ל וְנָתַתְּ עַל־הַשְּׁלֶחֶן לַחֵם פָּעִים
 לְפָנָי תָּמִיד : פ
 לֹא וְעִשִּׂית מִנְרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשֶׁה
 תַּעֲשֶׂה הַמִּנְרָה יִרְכָה וְקָה נְבִיעִיהַ כַּפְתָּרִיהַ
 וּפְרָחִיהַ

פְּתוּרָא דְעָעִי שִׁטִּין תְּרַחֵץ־אֲמִין אֹרְכִיהַ
 וְאִמְתָּא פּוֹתִיהַ וְאִמְתָּא וּפְלָנָא רֹמִיָּה :
 כֹּד וְתַחֲפִי יָתִיה דְּהַב דְּכִי וְתַעֲבִיד לִיהַ
 דִּיר דְּדָהָב סְהוֹר־סְהוֹר : כֹּה וְתַעֲבִיד לִיהַ
 וְדִנְפָא רֹמִיָּה פּוֹשְׂקָא סְהוֹר־סְהוֹר וְתַעֲבִיד
 דִּיר־דְּדָהָב לְדִנְפִיָּה סְהוֹר־סְהוֹר : כֹּו וְתַעֲבִיד
 לִיהַ אַרְבַּע עֵיזָן דְּדָהָב וְתַחַן יַת־עִזְקָתָא
 עַל אַרְבַּע זַוּרְתָא דִּי לְאַרְבַּע רִגְלוֹהִי :
 כֹּו לְקַבֵּל דְּנִפְאָ תְּהוּיִן עִזְקָתָא לְאַתְרָא
 לְאַרְיִחָא לְמִיטְר יַת־פְּתוּרָא : כֹּה וְתַעֲבִיד
 יַת־אַרְיִחָא דְעָעִי שִׁטִּין וְתַחֲפִי יַתְהוּן
 דְּהָבָא וְיַהוּן־נְטְלִין בְּהוּן יַת־פְּתוּרָא :
 כֹּט וְתַעֲבִיד מְנִיסוֹהִי וְכִזִּיכּוֹהִי וְקִסּוֹתֵיהִי
 וּמְכִילְתֵיהַ דִּיתְנַסַּךְ בְּהוּן דְּהַב דְּכִי תַעֲבִיד
 יַתְהִין : ל וְתַחַן עַל־פְּתוּרָא לַחֵם פָּעִים
 קְדָמִי תְרִכָא : לֹא וְתַעֲבִיד מִנְרַתָא דְּהַב
 דְּכִי רְשִׁי

מנוח צ"ו
 שלישי

(פסחים קט) : (כד) זר זהב . סימן לכתר מלכות שהמלחן שם עושר וגדולה כמו שאומרים שלחן מלכים : (כה) מסגרת
 כתר גווי ג' דנפא ונחנקו חכמי ישראל כדבר . י"א למעלה היתה סביב לשולחן כו' לכוכין שבשפת שלחן שרים וי"א למטה היתה תקועה
 מרגל לרגל בארבע רוחות השולחן ודף השולחן שוכב על אותה מסגרת : ועשית זר זהב למסגרתו . הוא זר האמור למעלה ופי' לך
 ב'אן שעל המסגרת היתה : (כו) לעמדת המסגרת ההיין הטבעות . כרגלים תקועות כנגד ראשי המסגרת : לבתים לבדים .
 אותן טבעות יהיו בחוס להכניס בהן הכדים : לבתים . ללון בתים : לבדים . כתר גווי אחרת לאריתיא : (כז) ונשא בם :
 ל' בפעל יהיה נשא בם את השלחן (י) (כט) ועשית קערותיו וכפותיו . קערותיו זה דמס שהיה עשוי כדמס הלחם והלחם היה
 עשוי כחין תיבה פרוצה מעתי רוחותיה סובים לו לנוטה וקופל מלחן ומלחן כלפי מעלה כחין כותלים ולכך קרוי לחם הפנים שיש לו פנים
 דוחין לכאן ולכאן לגדי הכית ענה וטובה ויטין ארכו לרחבו של שלחן וכית ליו וקופים כנגד שפת השלחן והיה עשוי לו דמס זהב ודמס ברזל כשל
 ברזל הוא נאפה וכשזוילוחן התגור מתנו כשל זהב עד למחר בשבת שנסדרו על השלחן ולוחיו דמס קרוי קערה : וכפותיו . כויץ
 שנתקין בהם לכובה שמים היו לפני קוחלי לכובה שנתקין על שתי המערכות שנאמר (ויקרא כד) ונתת על המערכת לכובה וזה
 וקשותיו . הן כחין ח' א' קטוב תוללים הנסדרין לאיכין דונתמן עושה של זהב וינסדרג' על רחש כל לחם שיטב לחם האחד על גבי אחר
 הקנים ומכד לין הן לחם לחם כדו שתכנס הרוח סביבהם ולאיית עשוי וכלשון ערטי כל דבר חלול קרוי קנב"ו : וכנקוהו . תרגומא
 ויכילתו הן סביבים כחין יעדו זהב עמודין כהרין וכו' ימים עד למעלה מן השלחן . הרבה כנגד גובה מערכת הלחם ויפולגים ששה (הר"ם
 גירס תמשה) פנולים זה למעלה וזה ורשאי הקנים שכן לחם לחם סמוכין על אותן פנולים כדי שלא יכבד משא הכחם העליונים על התחתונים
 ושכרו ולשון מכילתיה סובלתיו כמו נלאתי ככיל . חבל לשון חנקית איני יודע איך ניפל על סביבין ויש מחכמי ישראל אומרים (כנהוה צו)
 קשותיו חלו סביבין שחנקין אותן ויחזיקים אותן שלא יסכר : וכנקוהו : חלו הקנים שחנקין אותן שלא יתעפש חבל חנקלוס שתרגס
 מכליתיה היה טובה כדברי החזקוני חנקית הן סביבין : אשר יוסך בהם . אשר יוספה בהן ועל קשותיו הוא אומר אשר יוסך סביב עליו כחין
 סך וכסי יבזרחקים חתה הוא פילי' ולא קשות הסך וזהו סך והיוסך והסך לשון סך וכסי יוסם : (ל) לחם פנים . שיש לו פנים כח
 שפירשתי ומטן הלחם וסדר ויכרמותיו מסרטים בחוור חל' הכניס :

פתורא דקיסא שיטין מרמין אמיין אורכיה ואמתה פומיה ואמתא ופלגא רומיה : כד ומתמי יתיה דתב דמי
 ומעביד ליה דיר דתב חזור חזור : כה ומעביד ליה גפוף רומא פרשכא
 חזור חזור ומעביד דיר דתב לגיפופיה חזור חזור : כו ומעביד ליה
 ארבע עגמו דתב ותמו ער עקתיה על ארבע וימין די לארבע ריגלוי ;
 כז כל קביל גפוף חרויין עוקתא וגוי : כח ומעביד ית אריהיא דקיסא שיטא וגוי : כט ומעביד פעלתוי
 דבזיכוי גקשנותוי ומכילתוי די ישמשו ויתבק בהון דתב דמי מעביד ותהון : ל ותסדר על פתורא לחמא וחוואר
 קדמי פדירא : לא ומעביד מנתא דתב דמי נגיד מעביד מנתא בסיס דירא ומקאגבלידהא וחיווריה ושושנייה

מינה

רשי"י

(לא) מקשה העשה המנורה - שלא יעשה קוליות ולא יעשה קניא ונרותיה איברים איברים ואחר כך ידכיקס כדרך הנורפים
 שקורין שולד"ן אלף כולה פאה מחתיכה אחת וקיסא כקורכס ותיתך ככלי האומנות ומפריד הקנים חילך וחילך : מקשה - תרגומו נגיד
 לשון המשכה שמשוך את האיברים מן העשת לכאן ולכאן בהקצת הקורכס ולשון מקשה מכת קורכס כשרי"ן שלע"ז כ"ו (דניאל ד) דא לדא
 נקסן : העשה המנורה - (תנחומא) מאליה לפי שהיה משה מתקשה בה - איור לו הקב"ה השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה
 לכך

באר רחובות דקדוקי רשי"י

אין לפרש כאן מלת אל כפירושה בכל מקום לקירוב ולדיכוק והיינו שיתנו הלוחות על גבי הארון או אלל הארון זה אינו דמוכח הפסוק שיתן
 בעדות דוקא אל תוך חלל הארון לכן קאמר רש"י כמו בארון ורצה לומר מלת אל היא תמורת שימוש הכי"ת המשמשת על הרוכ במקום שימוש
 תוך ויוכן שפיר שיתן העדות תוך חלל הארון : (ו) כהא דזלי אין להסתפק כי בודאי הדגש שתוך השי"ן מורה מסרון מ"ן אות הראשונה
 מן

רשב"ם

בעין לכיזכרון שעותין לשלמות ויש מרבותינו שאומרים מסגרתו למטה היתה : (כו) לעונות המסגרת בשלחן למטה מן המסגרת
 והיו הטבעת קבועות ולא כמסגרת עמה : (כט) קערותיו - דמוס בעין תיבה פרוזה לעשות בו הלחם : וכפתיו - לצורך
 שני כזיכי לכונה כדכתיב וכתת על התערכת לכונה וזה : קשותיו ומנקיותיו - מפורשים כמנחות - לפי שהיה הלחם שתיים מיערכות
 שש בעערכת זה על גבי זה והיו (מונגות) מולחן ומכאן לשלחן : וקשותיו - שהיו כאילי קנים מוולג למולג והלחם על הקשות וכן
 בין לחם ללחם ששה זה על זה ולפיכך נקראים בעוקוס אחר קשות (הסכך) (ג"ל הסכך) שמוסכין על הלחם בין לחם ללחם
 אשר יסך בקשות - כמו שפירש : (ל) לחם הפנים לפי פשוטו לקח הראוי לפני שרים לחם כזה כדכתיב ולקחם סלת ואפית אותה
 וגו' וכתב וישא משאת פאת פניו אליהם - וכתב לחמה יתן מנה אחת חמים - חלק מד כחיר - מקערה של פני חלקנה (אהב)
 החשובה נותנים לפני כגל הכית - כי את חנה (פ"א אהב) לכך אפים חשוב - וה' סגור רחמה - לכך מנה אחת ולא שתיים ולא
 מנות הרבה כמו לפנייה שהיה לה בניס וכמות : (לא) ועשית מנורת וגו' להאיר על השלחן - כדכתיב ואת המנורה כח השלחן -
 מקשה

מכלל יופי

ענין זמון : (כד) (זר זהב) - רוצה לומר סבוב זהב :
 (כה) (זר זהב למסגרתו) - הוא זהב על המסגרת כי
 המסגרת היתה למטה תקועה טרגל לרגל בארבע קוחרת
 השלחן ודף השלחן נתון עליה וזר הזהב נתון למעלה על
 שפת השלחן סביב נתון על המסגרת : ובשרש סוך כרכב
 נקראת כן שהיא סוגרת תוך השלחן : (כו) (על ארבע
 הפאות) - קצה כל דבר וסופו יקרא פאה : (כז) (ונשא
 כס) - מבנין נפעל : (כט) (קערותיו) - בשו"א הקוף
 שלא כמשפט כי המשפט כפה כמו קערות כסף
 (קשותיו ומנקיותיו) - מחלוקת בין רז"ל
 י"א כי המנקיות הם המטפין שהיו כמין יתדות של זהב
 ועומדין בארץ וגבוהים מעל השלחן ומפוצלים פצולין
 לסמוך הקנים והם הקשות שלא ישכרו כמשא הלחם וזר
 דעת התרגום שהתקנו ומנקיותיו ומכילתיה : ויש מורהם

שאמרו קשותיו אלו סניפין ומנקיותיו אלו הקנים ולוח הדעה
 נקראו כן לפי שמנקים הלחם שלא יהעפש : (ומנקיותיו)
 האחד קעקה ועם הא הנקבה מנקיה בדגש היוד ובתירוק
 הקוף - (אשר יסך בהן) - ענין ההסתרה והכסוי פירוש
 שהיו הקשות כמין חצאי קנים הלולים ומשויים אותם על
 ראש כל לחם ולחם כדי שיכנס הרוח כינייהם כדי שלא והעפש
 הלחם והנה הקשות היו סתר וכסוי ללחם :
 (ל) לחם פנים - נקראו כן לפי שהיו לו פנים וכלל נד ותאר
 עשיותו כי כאר במסכת מנחות :
 (לא) (זרפה) - הוא רגל המנורה : (וקנה)
 הברים הדקים שהם כדמות הקנה נקראו כן וכן ושיה קנים
 וכן ושלשה קני מנרה וכן וקנתם : (גביעיה) - הוא כמו כוס
 אבל הוא עשוי בתכונה אחרת הוא שאמר ירומיה ללה גביעים
 סלאסיין וכוסות - (כפתריה) - פי' תפוחים שהיו כמין
 תפוחים

מינה יהוה : לב ושימה קניו גפקיו מצטרפה תלחא קני כנרתא מצטרפא חר ותלתא קני כנרתא מצטרפא
הקניא : לג תלתא בלדין משקעין בצוריהו בקניא חר חזור וישון ותלתא בלדין משקעין בצוריהו בקניא
חר חזור וישון היקרין לשימה קניו דנפקין מן כנרתא : לד ובכנרתא ארבעה בלדין משקעין בצוריהו חזוריהא
ושישניהא : לה חזור תמורה קניו דמינה וחזור תמורה קניו דמינה וחזור תמורה קניו דמינה
לשימה קניו דנפקין מן כנרתא : לו חזוריהו בקניא חר חזור וישון וכו' : לו ותעביד נח בוצינהא שבעא ודליק
בכנרתא דמתכני נח בוצינהא ויהוון כנרתין כל קבל אפקא : לח ובמלחמיהא וסתתיהא דרחב דבי :

קנטר

דשי

עוד לאחר שחזרה שאלהר משוקדים כפתורים ויעוט כפתורים שנים האחד למטה אלל הירך והאחד כנ"ט העליונים עם ג' הנבועים ומעשה
פרחים היו לבו' לששת הקנים שנאמר בקנה האחד כפתור ופרחו' למעלה שאלהר משוקדים כפתורים ופרחים ואיעוט פרחים שנים ואחד
האחר כפרשת בהעלותך עד ירכה עד פרחיהו דתדקק במענה והכמותה למעלה תנחלם כמנינים איש איש במקומו : (לו) ארת
גרותיה : כמין כוכין אנתוין בתוכן השמן והפתילות : והאיר על עבר פניה : עשר פי ששת הנרות שבראש הקנים היו אלים מנדיה ממזכים
כלפי האמצעי כדי שיהיו הנרות כשתליקם וואירים אל עבר פניה מוסב אורם אל נד פני הקנה האמצעי שהו גוף המורה :
(לח) ומלקחיה : הם הנכטים העשויין ליקח בהם הפתילות מתוך השמן ליישכן ולמזכן כפי הנרות ועל שם שלוקחם בהם קרויים מלקחים
ונכתהא ש"ל' ככת ענלי"ש כלע"ו : ומהותיה : הם כמין כוכין קטנים שנותה בהן את האפר שבר כבקר כבקר כשהוא מטיב
את

באר רחובות דקרוקי רשי

מן השורש נשא אכן כזה יש להסתפק ולומר כי הכתובה היא סימן לרכוס וגש (זור ווערין טראגין) וזה הוא נגד כבודו יתברך כדודי לא
ישתף עמהם לשאת משא לכן קאמר לשון כפעל ורצה לומר כן הכתובה היא סימן לשון כפעל ופירושו וגש (ער ווערט ווערין גטראגין)
בס (אין דיש טראגין) את השולחן : (ט) דרוצבת לדעת דשני מיני כפעל המה מין הראשון מוכרח לקבל הפעולה וזו איש אחר
כפעל (ער איז ווארין גווערקט פון איין אנדרין) ומין השני פועל בעצמו כפעל (ער ווערט גווערקט פון זיך זעלבין) ואם כן מה שכתב רש"י
מאלה רצה לומר מלת תעשה הוא מן אותן לשון כפעל הפועל עצמו ווערט פון זיך ועלכך גמאכט ווערין : וכדי
שלא תקשה כיון דשני מיני כפעל המה מן ליה לרש"י דמלת תעשה הוא מאותו לשון כפעל הפועל עצמו דלמא הוא מן
אותו לשון כפעל המוכרח לקבל מן יד אחר תעשה (זא זאל ווערין גווערקט פון איין אנדרין) על זה קאמר רש"י לכך לא קאמר תעשה
ורצה לומר לכתוב תעשה בלתי יד אחר ה"ו וזו משום דליכא למדרש התיבה ררשרת נקודות ולקרית תעשה מחו נפקא מיניה דהא
הש"ס דקרויין בלתי יד אחר ה"ו וזו משום דליכא למדרש התיבה ררשרת נקודות ולקרית תעשה מחו נפקא מיניה דהא
שון) או תעשה ומיירי מן המקבל הפעולה (זא זאל ווערין גטראגין) וכדלי מדרש דקרא למכתב דווקא תעשה

רשבים

מקשה עושה זהב לקח ופועל זה קנים ונביעים כקורנם : ירכה הוא הרגל הרחב שלנד קרקע שעומד עליו כל המורה : וקנה הוא
הקנה האמצעי שיוצאים ומתפללים ממנה שלשה קנים מכלן ושלשה נכאן : נביעים כפתורים ופרחים ממנה יהיו : בקנה האמצעי
שיוכל כפתור ונכאן שתי קנים כדכתיב וכפתור תחת שני הקנים ממנה : (לב) שלשה נביעים חלולים כמין כוס גומות גומות
בקנה : משוקדים : כעין שקדים של כליטות ככותלי הנביעים כעין שבוש' כלי כסף חזירי' כליטות כעין כסות או כעין תפוחי'
שקורין קולירין' בלע"ו : וז"ל זמתי שכן מפרשי' ברכות' : אמר דלין כעין לשון שוקדים : כפתור ופרח באמצע כל קנה למי :
וכפתור תחת שני הקנים היוצאים ממנה נוקה האמצעי : שהו עיקר המורה : לששת הקנים שלשה פנינים וכפתור (וכפנת) ס"ל
וכפתור) : לא הונק לכתוב כן לששת הקנים כאשר כתב בספוק ראשון לפי שמה את כולם : (לז) נרותיה : לזני"ש כלע"ו
שנותנים את השמן והפתילות והעלה בהן את נרותיה כשעלה על המעשה הקנים : ואחיר על עבר עניה ידליק הפתילות אל עבר מול
המורה שהו נכד השלחן שנגדו כדכתיב ואת המורה נכחה השלחן וכן כתוב אל מול פני המורה ואירו שכנית הנרות שכל שכניתן מאירין לנד
השלחן שנגדו לפניה : (לא) ומלקחי' שלוקחין בהן הפתילות ומתכין כנרות : ומחתותיה : בהשיתוף הנרות כבקר מותה כהן גמלי הנרות
ומותר

מכלל יופי

מפוחים בולטין מנוף המנורה : (לב) (משקדים) : המנורה : (לח) ומלקחיה) : בפתח הבמ ומלקח
פועל בוינמל שקדיכר'ל מפוחים כדמות שקדים : המנורה היו לקחות בהם הפתילות מתוך השמן ולישב
(לז) (והאיר על עבר פניה) : פירושיהו פי הנרות : ולמשכן כפי הנרות : (ומחתיה) : היו מקחות המנורה
לחתות בהם אפר הפתילות שדלקו בלידה וככו : לחתות בהם אפר הפתילות שדלקו בלידה וככו :
כרכ

יִמְחַתְתִּיהָ וְהַבִּטָּהוּר : לט ככר וְהַבִּטָּהוּר
 יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל-הַכֵּלִים הָאֵלֶּה :
 מ וְרֵאָה וַעֲשֶׂה בַתְּבִינְתָם אִשְׂרָאֵל אֲתֶרָה
 מֵרֵאָה בְּהַר : ס ° א וְאֶת-הַטִּשְׁבֵּן
 תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יָרִיעֹת שֵׁשׁ מִשֹּׁר וְתַכְכְּרֵהָ
 וְאַרְבָּעָה וְחֲלַעַת שְׁנֵי כַרְבִּים מֵעֲשֶׂה הוֹשֵׁב
 תַּעֲשֶׂה אֹתָם : ב אֲרָךְ הַיָּרִיעָה הָאֶחָת
 שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאֵמָה וְרַחֵב אַרְבַּע בָּאֵמָה
 הַיָּרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לְכָל-הַיָּרִיעֹת :
 ג חֲמֵשׁ הַיָּרִיעֹת הַהֵינָן הַבְּרֵית אִשָּׁה אֶל-
 אֶחָתָהּ וְחֲמֵשׁ יָרִיעֹת הַבְּרֵית אִשָּׁה אֶל-
 אֶחָתָהּ : ד וְעָשִׂיתָ לְלֹאֵת תְּכֵלֶת עַל שַׁפְּתֵי
 הַיָּרִיעָה הָאֶחָת מִקְצֵה בַחֲבֵרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה
 בְּשַׁפְּתֵי הַיָּרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֵּרֶת הַשְּׁנִיָּת :
 ה חֲמִשִּׁים לְלֹאֵת תַּעֲשֶׂה בַיָּרִיעָה הָאֶחָת
 וְחֲמִשִּׁים לְלֹאֵת תַּעֲשֶׂה בַקְצֵה הַיָּרִיעָה אֲשֶׁר
 בַּמַּחְבֵּרֶת הַשְּׁנִיָּת מִקְבִּילַת הַלֵּל אֵת אִשָּׁה
 אֶל-אֶחָתָהּ : ו וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קָרָסִי זָהָב
 וְחִבְרָתָהּ אֶת-הַיָּרִיעֹת אִשָּׁה אֶל-אֶחָתָהּ

כו שלשי

דְּהַב רָמִי : לט ככר וְהַבִּטָּהוּר דְּכִי יַעֲבִיד
 יָתָה יַת כָּל-מִנְיַת הָאֵלִינָן : מ וְחָזוּ וְעִבִיד
 בְּדַמוֹתָהוֹן דְּאֵת מַתְחָזוּ בַטּוֹרָא : א וְנִתְּ
 מִשְׁכָּנָא תַעֲבִיד עֶשֶׂר יָרִיעֵן דְּבוּזֵן שְׁנֵי
 וְתַכְלָא וְאַרְבָּעָה וְצָבִיעַ זְהוּרֵי צוֹרֶת-כְּרוּבִין
 עוֹבֵד אֹמֵן תַעֲבִיד יָתָהוֹן : ב אֹדְכָא
 דִירִיעָתָא הָדָא עֶשְׂרִין וְתַמְנֵי אֲמִין וּפּוֹתֵיָא
 אַרְבַּע אֲמִין דִירִיעָתָא הָדָא מִשְׁחָתָא הָדָא
 לְכָל-יָרִיעָתָא : ג חֲמֵשׁ יָרִיעֵן הַהֵינָן מִלְפָּנֵי
 הָדָא עֶס-הָדָא וְחֲמֵשׁ יָרִיעֵן מִלְפָּנֵי הָדָא
 עֶס-הָדָא : ד וְתַעֲבִיד עֲנוּבִין דְּתִכְלָא עַל-
 שַׁפְּתָא דִירִיעָתָא הָדָא מִסִּטְרָא בֵּית לֹפִי
 וְכֵן תַעֲבִיד בְּשַׁפְּתָא דִירִיעָתָא בַסִּטְרָא
 דְּבֵית-לֹפִי תִינְנָא : ה חֲמִשִּׁין עֲנוּבִין
 תַעֲבִיד בִירִיעָתָא הָדָא וְחֲמִשִּׁין עֲנוּבִין תַעֲבִיד
 בַסִּטְרָא דִירִיעָתָא דְּבֵית לֹפִי תִנְנָתָא מִכּוּזֵן
 עֲנוּבִיא הָדָא עֶס-הָדָא : ו וְתַעֲבִיד חֲמִשִּׁין
 פּוֹרְפִין דְּדָהָב וְתַלְפִיף יַת-יָרִיעָתָא הָדָא
 עֶס-הָדָא בְּפוֹרְפִיא וְהִי מִשְׁכָּנָא הָדָא :

בקרסים

רשי

ותעביד

את הכרות מאשר הפתילות שדלקו הלילה וככו ול' מחתה שויסדר "אכלע"ז כמו (ישעיה ל) לחתות אש מיקוד : (לט) ככר ורבי
 טהור . שלא יכיה משקלה עם כל כליה אלא ככר לט פחות ולא יותר והככר של חול שמים מנה ושל קודש היה כפול ק"ך מנה והמנה סה
 ליטרא שזוקליון כה כסף למשקל קלומיא והס' ק' זהובים כ"ה סלעים והסלע ארבעה זהובים : (מ) וראה ועשה . ראה כאן כה
 פכנית שאני מראה ליתך מניד שנתקשה משה כמעשה הנמורה עד שהראה לו הקב"ה תמורה של אש : אשר אתה מראה . כתרנונו דלת
 מתחוי כטורא אלו הנה נקוד מראה כפתה היה כתרנויאתה מראה לאחרים עכשיו שנקוד חטף קעץ פתונו דלת עתחוי שאלהים מראה
 לך . (ט) . (שהנקודה מפריד בין עושה לנעשה) : (א) ואת חמשוכן העשה עשר יריעות . לכיות לו לנג' ולמחילות עתון לקרסם
 שהיריעות תליות מאלחורין נכמותן : שש משור והבלה וארנבין וחולעת שני . הדי ארבע מינין ככל חוט וחוט אחד של פשתן ו'
 של צמר וכל חוט וחוט חוטו כפולו הרי ד' מינין כהן שזורין יחד כ"ד כפלים לחוט (ברייחא דמלאכה הושכין) : כרובים מעשה הושכין
 כרובים היו מצוירין בהם בארבעת יולת בראיתיה שהול מעשה נחש . אלא בהרונת כשני כותלים פרוץ אחד מכלן ופרוץ אחד נוכחן . אר
 מלך זה וכשר מנה זה כמו שאורגין חבורות של נשי שקורין כלע"ז פייסי"א : (ג) תהיין חבורות . תוסרין כמחש' זו כלד' זו סמס לכד' ומחש' לכד' .
 אישה אל אהותה : כך דרך האוקרא לנפר כדבר שהיה לשון נקבה וכדבר . שהיה לשון זכר חומר אישאל אחיו כמו שאמר ככרובים ומכיהם אש
 אל אחיו : (ד) לגארות . לגו"לש כלע"ז נוסף"א ענוכין לשון ענייה : מקצה בהפרת . כאותה יריעה שהיה החבור קטנות חמש
 פיריעות קרויה חוכרת : וכן העשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית . כאותה יריעה שהיה קיצונה לשון קצה כלומר לסף
 פתוקפת : (ה) מ'קילות המוצאות אשה אל אהותה . פנור שתעשה הלוללות כעוד אשת מקומות סבולתן זו מנווכמתן

בַּקִּדְשִׁים וְהָיָה הַמִּשְׁבֵּן אֶחָד : ז וְעִשִׂיתָ
 יְרִיעֹת עֹזִים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁבֵּן עֲשִׂיתָ
 עֲשָׂרָה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם : ח אַרְבֵּי
 הַיְרִיעָה הָאֶחָת שְׁלֹשִׁים בְּאֹמֶה וְרֹחַב אַרְבַּע
 בְּאֹמֶה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לַעֲשֵׂתִי
 עֲשֶׂה יְרִיעֹת : ט וְחִבְרָתָ אֶרְת־תִּמַּשׁ
 הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכַפְלֵתָ
 אֶת־הַיְרִיעָה הַשְּׁשִׁית אֶל־מוֹל פְּנֵי הָאֹהֶל :
 י וְעִשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לְלֵאֹת עַל־שַׁפְתֵי
 הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצוּנָה בְּהִבְרַת וְחֲמִשִּׁים
 לְלֵאֹת עַל־שַׁפְתֵי הַיְרִיעָה הַחִבְרַת הַשְּׁנִיָּת :
 יא וְעִשִׂיתָ קְרָסִי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהִבְאֵרְתָּ
 אֶת־הַקְּרָסִים בְּלֵלֹאֹת וְחִבְרָתָ אֶת־הָאֹהֶל
 וְהָיָה אֶחָד : יב וְסֵרָה הָעֲדָרָה בִּירִיעֹת
 הָאֹהֶל חֲצֵי הַיְרִיעָה הָעֲדָרָת תִּסְרַח עַל־
 אַחֲרֵי הַמִּשְׁבֵּן : יג וְהָאֹמֶה מִזֶּה וְהָאֹמֶה
 מִזֶּה בְּעֲדָרָה בְּאֶרֶךְ יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סְרוּחַ
 עַל־צִדֵי הַמִּשְׁבֵּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסְתּוֹ :
 יד וְעִשִׂיתָ מַכְסֵה לְאֹהֶל עֶרְת־אֵילִם
 מְאֻדָּמִים וּמַכְסֵה עֶרְת־תַּחֲשִׁים
 רַב־עֵי מִלְּמַעְלָה : פ טו וְעִשִׂיתָ אֶת־
 הַקְּרָסִים לְמִשְׁבֵּן עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים :

ז ותעביר יריעין דמעני לפרסא על־משבנא
 חדא־עשרי יריעין תעביר יתחין : ח
 אורבא יריעתא חדא תלתין אמיין ופותיא
 ארבע אמיין דיריעתא חדא משחתא חדא
 לתדא עשרי יריעין : ט ותלפף ית־תמי
 יריעין לחוד ונת־שירת יריעין לחוד ותעין
 ית־יריעתא שתיתתא לקביל אפי משבנא
 י ותעביר חמשין ענובין על־שיפתא
 דיריעתא חדא בסיטרא דבית־לופי וחמשין
 ענובין ער שיפתא דיריעתא דבית לופי
 תנינא : יא ותעביר פורפין דנחשא חמשין
 ותעיל ית־פורפין בננובין ותלפף ית־
 משבנא ויהי חד : יב וסירחא דיתין
 ביריעת משבנא פלגות יריעתא דיתירא
 תסרח על אחורי משבנא : יג ואמתא
 מכא ואמתא מכא בדיתיר באורבא יריעתא
 דמשבנא יהי סריח על סיטרי משבנא מכא
 ומכא לכסויתיה : יד ותעביר חופאד
 למשבנא דמשבי דכרי מסמקי וחופאד
 דמשבי ססגנא מלעילא : טו ותעביר ית־
 דפניא למשבנא דאצי שיטין קיימין :
 עשר

עשר דשני

סחוברת וזרחק אחד כללות סחוברת זו וזרחקן בהן : (ז) יריעות עזים - מנפה של עזים : לאהל על המשבן
 לפתח חותן על יריעות התחנות : (ח) שלשים באמה - ששנותן חרובן לרוחם החסן כנו מען את הדחנות כולו אל
 ערפות אמה זכאן וזרחקאן לכסית אחת מהשת חמות סחורו עגולות מן הקרשים וזכאנה התחונה של קרש שאין היריעה סכא
 אותו הוא האמה התחונה כסוק חרובן שהדמים גבן אמה : (ט) וכפלת את היריעה הששית - ששופת כאלו העליות
 יותר מן התחנות : אל מול פני האהל - חצי רחבה היה תלוי וכפול על החסך סחורת כנגד הכתח דיתה לכלה צנועה החסין
 כנעין על עטה : (יב) וסרה העורף ביריעות האהל - על יריעות החסן יריעות האהל הן העליות של עזים סקרויים חל
 כמו שאחר סס לאהל על החסן וכל אהל החור בהן אינו אלא לסק גג סחובלות ווסככות על התחנות והן היו ערופות על
 סתחנות סס סריצס למערב ססני של יריעה אחת עשר סריצס סיס כפול אל מול פני ססכל סחורו שני סמות דוחס סליס עורן
 על

חד : ז : ומעבד ירשן דמעו למכרם על משכנא חררי ירשן מעבד יתהון : ח : אורכא דירעתא חרא קלמן
 אמון כפומיא ארבע אמון דירעתא חרא משתתא חרא לחררי ירשן : ט : ותלפיוף ית חמיש ירשן לחוד כל קביל
 חקשא ספרי אורכיתא ית שית ירשן לחוד כל קביל שית ספרי כתיבתא ומיעורף ית ירעתא שותיתתא כל קביל צמי
 משכנא : י : ומעבד חקשין עגובין על איבת דירעתא חרא מציטרא בבית ליפשא וחמשין עגובין על איקרא
 דירעתא בבית ליפשא חקשא : יא : ומעבד סורפין דנפש חקשין וחטול ית סורפיןא בעגוביא ומלפף ית משכנא
 ויהי חד : יב : ושיפצע מוקרא כיריעות משכנא פלגיה ירעתא דיתרא השפע
 על אחורי משכנא : יג : ואקתא מיקא ואקתא מיקא בדמיר באורך ירעתא
 דמשכנא יהי משופע על צטרי משכנא וגוי : יד : ומעבד חיקתא למשכנא
 מושכי דדברי קסמין וגוי : טו : ומעבד ית לחתא למשכנא דקוסי שיטא

ירושלמי
 ושיפצה :
 חקשים לוחי :

קמין
 רשי

על רחם התנוכה : תסרה על אחורי המשכן - לכסות שתי אמות סבי מנולות סקרים : (ג) זהאמה מזה זהאמה מזה -
 לכסן ולדרוס : בעורף באורך יריעות האהל - סכן עורפית על חורך יריעות המשכן שתי אמות : והיה סדוח על צדי המשכן -
 לכסן ולדרוס כמו ספירתי למעלה למטה תורה דרך חך שיחא ארס חס על היפה : אחורי המשכן - הוא נד מערכי לפי שהסת
 כנורח סכן פניו וכסן ודרוס קרוין כדון לימן ולסמאל : (ד) מכסה לאהל - לחותו נג של יריעות שיש עשה עוד מכסה
 אחד של עורות חילים מחדמים ועוד למעלה ממנו זכסה עורות תחשים וחותן מכסות לא היו זכסין אלא את הנג ארכן ל' ורשן
 ' אלו דברי רבי נחמיה ולדברי רבי יהודה זכסה אחד היה חליו של עורות חילים מחדמים וחליו של עורות תחשים : (טו) ועשית
 את הקרשים - הל' ועשית קרשים כמה טמאמר בכל דבר ודבר מהו הקרשים וחליון בעומדן ומיוחדן לכך - יעקב חכינו נעב
 דרום בתורים זכסות נוח לכניו להעלותם עומס כשינלו תמורים וחטר להם שעתיד הק"ה לכנות אותן לעשות משכן כמדבר מעב
 שטים ראו שיהיו מומנים בידם הוא שיסד הככלי כפיט שלו טס מטע מורוים - קורות בתינו ארזים - סזדרו ליהויה מוכניס
 בדם מקודם לכך : עצי שטים עומרים - חיתשט' עבים סלע"ו שיחא חורך הקרשים זקוף למעלה כקרות המשכן ולא תעשה סתלים
 בקרשים

באר דחובות דקדוקי רשי

באר רובים להביר זלכארה סלעלסון חתקבל ספעולה יכנון לטוקפס ל' חולסון הפעל או דרכס להכוי דלויס חולסון סתפעל כי דעתס
 סטות דנניס ל' עעמיס לטן סתפעל מורס על קבלת ספעולה וסוימו סולדת כין סמרוכס כמו סכתס סרד"ק סמכלול :

רשב"ם

המשכן אחד - עשר היריעות הקרוים משכן יהיה עתה אחד : (ט) זכפלת את היריעה הששית - (כלומר חזיו) תולה לוטה
 אל מול פני האהל וחי' של חרובה תסרת על אחורי המשכן יותר מיריעות המשכן שתי אמות - כילד עשר התחתונות סגנתחכתי
 יחד ארכן ו' ורשן עשרים וסמוכה ורשן ארכו שלשים אמות כי לעשרים קרס סבלמו זעשרים סכדרוס יס שלשים אמות כי רוחס
 הקרס חמה וחי' כספורס' על המשכן ארכן לאורך סמסן שלשים אמות וברי עשר אמות תלויות חחורי סמסן ולנד לטן (ולנד דרוס)
 קן העשרים וסמוכה אמות עשר על המשכן ולדרוס תלוים תשעה מכלן ככיתל כפוי ותשעה ככיתל דרווי וכספרס עליס יריעות
 פזיס סכן ארכן ארבעים זארכיגה ח' היריעה סן שתי אמות ככפלות לחטה זכחלשים על סמשן - וי"כ סנותדות העשר סתן
 תלויות חחורי סמשן כצח ליריעות סתחתונות וחי' היריעה סתן שתי אמות ככפלות סן שתי אמות יותר ון סתחתונות - וכספורס רחבו
 סחז שלשים אמה לחטר סתחתכו אז כל רחבו של סמשן סתן עשר אמות זעשר אמות תלויות לנד לטן וכן לנד דרוס זכונולו
 עורפית חזה מכלן וחי' מכלן על סתחתונות סן נגרות תשע מכלן (חל' עשר) וזכו סכתס זכחמה חזי וכחלס חזי ונ' :
 (ג) על נדי סמשן - לכסות חחיה סל (חל' ס) עד הקרקע - סדרי נכוח סקריים עשר אמות עם חל'ניס : (ד) זכסה
 עורות תחשים חלופלה חלופלה סל עורות חילים - וכן כזיטו חסחי - זיס חכריים קן כחככת סכת' (ט) עלי סטיס עומדים
 זקוטיס כותניס חותו ולא זוככיס : (י) סתידות לקרס חחוד - חרוביס היו סקריים כחולעיותן ל'גניס שתי ידות סן : עסולכות
 מידות

מכלל יופי

קרעו : (ז) (עשה עשרה) - הוא מקום אחד ואחרת - והוא אחד עשר זקרא כו לפי שהוא מחיבת הסופר והחלת
 ולא עמדנו על חכונת ענין המלה הזאת ועין בס' סמ"ק ב' - מה שיעלה בלבו לספור אחר עשרת בי עשרת טוף
 הספר : (ב) (זכרה הערף) - ענינו היררן והתפשטות

טו עשר אמות ארך הקרש ואמה וחצי
 האמה רחב הקרש האחד : יז שתי יודות
 לקרש האחד משלבת אשה אל-אחתה בן
 תעשה לכל קרשי המשכן : יח ועשית
 את-הקרשים למשכן עשרים קרש לפאת
 נגבה תיקנה : יט וארבעים אדני-כסף
 תעשה תחת עשרים הקרש שני אדנים
 תחת-הקרש האחד לשתי ידתי ושני אדנים
 תחת-הקרש האחד לשתי ידתי : כ ולצלע
 המשכן השנית לפאת צפון עשרים קרש :
 כא וארבעים אדניהם כסף שני אדנים
 תחת הקרש האחד ושני אדנים תחת הקרש
 האחד : כב ולידתי המשכן ימה תעשה
 ששה קרשים : כג ושני קרשים תעשה
 למקצצת המשכן בירכתים : כד ויהיו
 תאמם מלמטה ויהיו יהיו תמים על-ראשו
 אל-השבעת האחת בן יהיה לשניהם לשני
 המקצצת יהיו : כה והיו שמנה קרשים
 ואדניהם כסף ששה עשר אדנים שני אדנים
 תחת הקרש האחד ושני אדנים תחת הקרש
 האחד : כו ועשית בריחם יצני שמים

טז עשר אמות אורכא דנפא ואמתא
 ופלגות אמתא פותיא דנפא חד : יז תרין
 צירין לדפא חד משלבין חד לקביל חד בן
 תעביד לכל דפי משכנא : יח ותעביד יתי
 דפיא למשכנא עשרין דפין לרוח ציבור
 דרומא : יט וארבעין סמכין דכסף תעביד
 תחות עשרין דפין תרין סמכין תחות-דפא
 חד לתרין צירוהי ותרין סמכין תחות-דפא
 חד לתרין צירוהי : כ ולקטר משכנא
 תיננא לרוח ציפונא עשרין דפין :
 כא וארבעין סמכיהון דכסף תרין סמכין
 תחות דפא חד ותרין סמכין תחות דפא חד :
 כב ולסיפוי משכנא מערבא תעביד שיתא
 דפין : כג ותרין דפין תעביד לנות משכנא
 בסופהון : כד ויהון מקוונין מלרע וכתרא
 יהון מקוונין על-רישיה לעיזקתא חדא בן יהו
 לתרוניהון לתרין וויין יהון : כה ויהון תמניא
 דפין וסמכיהון דכסף שיתא עשר סמכין
 תרין סמכין תחות דפא חד ותרין סמכין
 תחות דפא חד : כו ותעביד עברי דאפי
 שיטין חמשה

חמשה רשיי

בקרשים טובים להיות רחב הקרשים לנזה הכתלים קרש על קרש : (ו) עשר אמות אורך הקרש - למדנו גבהו של עסק
 עשר אמות : ואמה וחצי האמה רחב - למדנו ארכו של עסק לכל קרשים שהיו כגמון וכדרום מן המזרח למערב ל' אמה - (ז)
 שתי יודות לקרש האחד - היה חורף את הקרש מלמעלה למטה כנזכה אמה מניח רביעי רחבו וזכאן רביעי רחבו וזכאן וכן הן היודות
 והחורף מני רוחם הקרש בחמשה (רנה לומר קרש נקרא ע"י שגאחר לאחר שחרן זכאן וזכאן - ולא נשאר רוחם אמה - כנזכר חכ' ויהו
 הקרש שגאמנה הוא חמי אמה - וכן פירש רש"י כהניא כפרן הוורק שחורין בחמשה רחב חמי אמה - והיה חורף רביעיית אמה על
 צד - וכל יד היה רחב רביעיית אמה - וכן כל שפת אדן היה רחב רביעיית אמה - ודוק הישב - ולא סרה תלונת הרחבין ויש לומר
 פשוטת) ולותן הידות זכנים חלונים והאדנים גבהון אמה וזכנים רזוכים מ' זה אלל זה הידות הקרש הנכנסות כחל
 חלונים חלונות מושלמת לדיהן רוחם החרון כעובי שפת האדן שיכסה הקרש את כל ראש האדן שאם לא כן נמצא ריח בין קרש לקרש
 כעובי שפת האדנים שיכסו זהו שגאחר ויהיו תולמים מלמעלה שיחרון את צדי הידות כדי שיתחברו הקרשים זה אלזה
 משלבות - עשויות כמין שלבות מולס ומזדלות זו מזו ומשופין ראשיהם ליכנס בתוך חלל האדן כשליכה הנכנסת כנכס עמודי המולס
 אשה

הקמיון הי מאורח נציביותו : טו עשר אמן ארבע לוחא ואמתא ופלגא ואמתא פותיא ללוחא חד :
 יו פרחין צירין ללוחא חד מכוונג צטר חד כגו חד היקרין מעביד לכל לוחי משקנא : יח ותעביד נח לוחיא
 לבושקנא עשרין לוחין לרוח עבר דרוקא : יט וארבעין חוקרין דקפף מעביד תחורת עשרין לוחין תרין חוקרין
 תחורת לוחא חד לתרין צידוי ותרין חוקרין תחורת לוחא חד לתרין צידוי : כ ולסטר משקנא תנינא לרוח ציפונא
 עשרין לוחין : כא וארבעין חוקריותו דקפף תרין חוקרין תחורת לוחא חד ותרין חוקרין תחורת לוחא חד :
 כב ולקמיי משקנא מערבא מעביד לוחין : כג ותרין לוחין מעביד לעייר משקנא בסופיהון :
 כד ויהון מנווני מלבע ובתרא יהון מנווני על רישיהון בעיקתא תרא היקרין יהי למרניהון לתרין וינין יהון :
 כה ויהון המניא לוחין ותוקריותו דקפף שיתקרי חוקרין קרי חוקרין תחורת לוחא חד ותרין חוקרין תחורת לוחא
 חד : כו ותעביד גרין דקמיי שיטא המניא ללוחי צטר משקנא

חד

רשי

אשה אל אחורא . יטוכת ע כנגד זו סהין תריותא סוים זו כמדת זו כדי שלא יהיו שתי ידות זו משוכה ללד פנים וזו משוכה ללד
 חוץ כעובי הקרש שהוא אמה ותרגום של ידות צרין לפי שדמות לצירי הדלת הנכנסים בחורי המפתח : (יח) לפאר נגכה רימונה .
 חין פאה זו לשון מקצוע . אלא כל הרוח קרויה פאה כתרנומו לרוח עיבר דרונוח : (כב) ודירכתו . לשון סוף לתרגומו ולסיפוי ולפי
 שהפתח כמורת קרוי מורת פנים והמערב אחרים והיו סוף שהכניס הוא מוראש : תעשה ששה קרשים . הרי ט' אמות רחב :
 (כג) ושני קרשים למקצעות . אחד למקצוע לפנותי וצרכית ואחד למערכת דרומית כל שונה קרשים כסדר אחד הן . אלא שאלו
 השנים אינם בחלל המשכן אלא חני אמה מזו ומני אמה מזו כראות בחלל להשלים רחבו לעשר והאמה מזו והאמה מזו כחות כנגד אמת
 עובי קרשי המשכן הצפון והדרום כדי שיא המקצוע מכחוק סוה : (כד) ויהיו תואמים מלמטה . כל הקרשים תואמים זה לזה מלמטה
 שלא יפסיק עובי שפת שני האדנים בנייהם להרחיקם זו מזו זהו שפירשתי שיהיו צירי הידות תרונים מנידיהן שיא רחב הקרש כולט לצדיו חוץ
 לצדו הקרש לכפות את שפת האדן וכן הקרש שאלו ומלאו תואמים זה לזה וקרש המקצוע שסדר המערב חרוץ לרחבו כעובי כנגד חרוץ
 של קרש הצפוני והדרומי כדי שלא יפרידו האדנים בנייהם : (כד) ויהיו יהיו המים . כמות תואמים . על ראשו . של קרש :
 אל הטבעת האחת . כל קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו שני חריצין כשני גדול כדי עובי טבעת ומכניסו בטבעת אחת כמלא
 מותחים לקרש שאלו . אלא אותן טבעות לא ידעתי אם קבועות הן אם משולטות וכקרש שבתקצוע היה טבעת כעובי הקרש
 (כראש כי נולות הדרומי והצפוני אלמטה קאי . ורובה לומר שדרומי וצפוני וראש קרש כו' נכנס לתוכו ומה שכתוב היה טבעת
 כעובי קרש רזה לומר כעובי קרש המערב ודוק) . הדרומי והצפוני וראש קרש המקצוע שסדר המערב נכנס לתוכו כמלאו שני
 הכתלים מחוכרים : כן יהיה לשיניהם . לצי הקרשים שבתקצוע לקרש שכתוף נטון ולקרש המערב וכן לשני המקצועות :
 (כה) והיה שמונה קרשים . הן החירות למעלה תעשה ששה קרשים ושני קרשים תעשה למקצועות נמלאו שניהם קרשים
 בסדר מערכי כן עובי כמשה מעשה סדר הקרשים במלכת המשכן היה עשה את האדנים חלולים וחרוץ את הקרש מלמטה רביע מאלו
 ורביע מאלו וחרוץ חציו באמצע ועשה לו שתי ידות כמין שני חמוקין : ולי נראה שהגרסא כמין שני חמוקין כמין שני שליכות סולם האובדלות
 זו מזו ומשופות ליכנס בחלל האדן כשליכה הנכנסת כנקב עמוד הסולם והוא לשון מושלכת עשויות כמין שליכה ומכניסין לתוך שתי האדנים
 שמתל שני אדנים שני אדנים וחרוץ את הקרש מלמעלה חצויה מאלו ונכנס מאלו ונחלק לתוך טבעת אחת שלובה כדי שלא יהיו נפרדן זה עומ
 שחומר ויהיו תואמים מלמטה ונחלק הוא המעשה והפירוש שלה הנעתי למעלה בסדר המקראות : (כו) בריחים : כתרנומו
 עברין

רשבים

הידות זה כנגד זה . וכל סביב הידות היה הקרש חרוץ וכל זה כדי שיכנסו הידות של כל קרש וקרש כתוך שני אדנים שחתת
 הקרש האחת . וגם האדנים היו חלולים להכניס בהן הידות : (כז) ולירכתי המשכן תעשה ששה קרשים שהן תשע אמות מנסין
 לדרום

מכלל יופי

והתשטות וכן תסרה וסרוה : (יז) שתי ידות . ציר
 הדלת נקרא יד לפי שהוא מקום לעמידת הדלת : (משלבת)
 ענינו מדרגות ופירושו מכוונות זו כנגד זו שיהיו תרין צדדין
 שוים כי היו ראש כל קרש וקרש באמצע ונשאר לו יד מורה
 ומזה כמו שלובי סולם והיתה כל יד נכנסת באדן שררה .
 וכן בדברי ר' ל' בסולם הלק אחר שליכותו בשבת פרק במרה
 אשה : (יח) נגבה תימנה . נשמכה מלה נכבדה אל
 תימנה ואע"פ יש בה לא כמו דגילוב אדמרת עפר יאו
 להוספה כיאור כי תימנה לשון יתר מבואר מוגברת :

(יט) (שני אדנים) . האדנים היו חלולים ורחוץ
 נכנסים ידות הקרשים להוכס והיו סומכים אותם :
 (כ) (ולצלע המשכן) . לפי שהצלעות שני צדדין
 הימין והשמאל כנה צד כל דבר בלשון צלע וימנה בלשון
 נקבה : (כב) (ולירכתי) . בחי העזבה נתחבר לויס'מן
 הזכרים והנקבות וכן בירכתיים וענינו פאות :
 (כג) (למקצעת) . ענינו פנות וכן לשני המקצעות :
 (כד) (תואמים) . פושלים : (תמים) . תאר ענין
 כליה והשלמה : (כז) (צלע המשכן האחד) . ימורה
 בלשון

חד : כו ותמשיא גגרון ללוחי צטר המינא ותמשיא גגרון ללוחי צטר משקנא לסיפיהון מערבא : כח וגגרא קוציעארה גגו לוחיא

ותמשיא גגרון לוחין סטרוי דמשקנא :

משלביש מן קיפוי לפיפוי מן אילנא דקציר אקררוב דבאר דשיב וכו' עברו וישאל את וקיא קטינו מלאכיא זר אילנא וטלקוהו לנבא ותנת טפי על אנשי מניא ותנה מלאכיא מבריו ואמר דין הוא אילנא דקציר אקררוב בריא דשיב וצלי תקון בשורם מיקרא דין ונפבוהי גגי וישאל וגברו מניה גגרא קוציעארה ארביה שרבעון אמון ופרישון מתעבדן מיה דבר הווי מוקמין ית משקנא הוה מקגלגל הי פעקנא תוור תוור קלגיו ללוחי משקנא וכו' הנה מתפרק ונה פשיט הי כחוטרא : כט ות לוחיא תהפי דתבא וית עוקתהון מעביד בתבא אקרא לגגרון ותמשיא ית גגריא בתבא : ד ותקיס ית משקנא תהילכתא דאקתמיהא בטוורא : לא ותעביד פרגודא דתכלא וגוי צרוין כרובין : לב ותסדר וניה על ארבעה עמתי שיטא מתפין דתבא ונהוין דתבא על ארבעה חוקרין דכסף :

לג ותיתון ית פרגודא תחות פורפיא ותעול לתמן קלגיו לפרגודא ית ארוגא דסתורתא ותפריש פרגודא לכוון כיני קודשא וביני קדש קודשא : לד ותיתון ית כפורקא ביהו כרוביא דתפקין גידי מניה בקדש קודשא : לה ותשוי ית פהורא מקרא לפרגודא זרת כגרא כל קביל פהורא על סטר משקנא דרוקא ופתורא תסדר על

סטר

ד'ש"י

וארגמן . כל מין ומין היה כפול ככל חוט וחוטו חוטין : מעשה השב . ככר פורסתי שוה היא אריגה של שתי קורות והאזני שמועני עברה אינן דומין זה לזה : כרובים . צורין של צרות יעשה בה ד' עמודים תקועים בתוך ד' אדנים ואונקליות קטנין בהן עקרויים למעלה להוסיף עליהן כלונס שאם הפרוכת כרוך בה האונקליות הן הוויין שהרי כמין ויין הן עשויים והפרוכת ארכה י' אמות לרחבו של משכן ורחבה י' אמות כגבהן של קרשים פרוסה בשלישית של משכן שהיא הימנה ולפנים עשר אמות והימנה ולחוץ כ' אמה כמלא בית קדש הקדשים עשר על עשר שאזכור וכתת את הפרוכת תחת הקרשים הממחרים את שתי חוברות של יריעות המשכן רחב החוברת כ' אמה וכשפרסה על גג המזון הפתח למערב כלתה בשני שלישי המשכן והחוברת השנית כסתה שלישי של משכן והמותר תלוי לאחוריו לכסות את הקדשים : (לה) ושמות את השלחן . שלחן בלעפון משך מן הכותל הפנימי שתי אמות ומחנה . ומורה בדיוס מושכה מן הכותל הדרומי שתי אמות ומחנה . ומזבח הזהב נתון כנגד חויר שכן שלחן למורה מן קמח כלפי המזבח וכלם נתונים מן חלי המשכן ולפנים . כיצד ארך המשכן מן הפתח לפרוכת עשרים אמה המזבח והשלחן והמורה מושכים מן הפתח ללד מערב עשר אמות .

ועשית

ד'ש"ב

לדרום כשאר חלי אמה בקרן מערבית אלל הלפון מלאן ואלל הדרום מלאן חויר ובלחן שתי הקרשים של מוקצעות שהן אמה וחצי וממולאים זחת לנד נתון חלי אמה והאמה מן הקדש מועל ומשנה המשכן ומכסה את עובי הקדש לשני עובי קדש עובי קדש דרומי מנאל החויר שבתוך המשכן עשר אמות רוחב ועגם של עוקיעות מוכסה וסוף ובלחן ומכאן מרובע לגמרי וזויות המשכן מכהון : (סו) ברימים מחנה . מחנה טבעות בכל קדש ומכהון זה תחת זה) להכניס בהן הכריתים מלבד הכרית התיכון שבתוך הקרשים שהיו קבוצים כולם להכניס הכרית התיכון בתוכה בתוך חלל הקרשים הרי האדנים מלמטה והכריתים החיצונים הכרית התיכון הרי אוחך התיכון וכתובים בתוך חלל תקבא הקרשים גדול . לפי פשוטו שלמקרא שלשה ברימים תיבונים היו ח' בלפון ואחד בדרום ואח' במערב מן הקנה אל הקנה עוקה כיתל עפוני לקצרו השני וכן בדרום וכן במערב וע"י המקצועות כתחבר כל המשכן כל שלש כותליו יחד שהיו ברימי הבלפון והדרום) נכספי גם פוקועות שהיו חויה מן המקצועות מכה עובי קדש של מקצוע השני והיו קבוצים דאשי הכריתים של לפון ודרום במקצועות . ולפי דברי ר' יצחק בריה התיכון חתנגל בתוך שלשה הכתלים מן הקנה אל הקנה ע"י גם : (לז) פרוכת . לפי ענינו לשון מחנה והכדלה כן בית לבית : חגיגה א' א' : אומן כעין מעילין לוייהן עושה אורג חבל דוקס ציור מטה כמחש מחזון : (לח) ונתת את הפרוכת תחת הקרשים של זהב שהם לסוף עשרים אמה של יריעות (הפרוכת) (כק"ט ע"ו) בתחלת המשכן כי המשכן ארבו שלשים והקרשים באמצע של ארבעים אמה של עשר יריעות כמלא (עד) חוברות עד עתה מורח עשרים של היכל ותונו לנד מערב עשר אמות של בית קדשי הקדשים : זויהם . כעין מולב כעמודים קבוצים להכניס

בהם

מכלל יופי

בלישון זכר : (כו) (לידכתים) . בתוך הנקבה ובסומן הישנים ולמנומנוא הסמוך ולירכהיה המשכן : (כח) (התיכון) . אמצעי והוא תאר ושרשו חוך . (מבריה) . פועל מהבריה הסמוך לו : (ל) (כמושפטו) . ענינו החוק והדורר וההכונה : (לא) (פרכת) . פירוש יריעה שהיתה מוסך לארון להכניס בו כינו וכוין אהל מועד : (מעשה חשב) . לפי שאומנות היא דרך המחשבה אמר כן בענין האומנות ופירוש יעשה אתה כרובים יעשה הפרכת מרוקבת כמנהגת כרובים : (לג) (והבדילה) . מילרע שלא כמשפט : (לה) (נמח ד'ש'ל'חן) . ענינו נמך ועוכרת : מעשה

מחויז לפרכת וארת המנכה נכה השלחן
 על צלע המשכן חמנה והשלחן תתן על-
 צלע צפון: לו ועשית מסך לפתח האהל
 חקלרה וארנמן ותולעת שני ושש משור
 מעשה רקס: לו ועשית למסך חמשה
 עמודי שטים וצפירת אתם זהב וניתם זהב
 ויצקת להם חמשה ארגי נחשת: °
ס כו א ועשית את המזבח עצי שטים
 חמש אמות ארך וחמש אמות רחב רבוע
 יהיה המזבח ושלוש אמות קמתו: ב ועשית
 קרנתיו על ארבע פנתיו ממנו תהיון קרנתיו
 וצפית אתו נחשר: ג ועשית סירתיו
 לרשנו ויעור ומזרקתיו ומזלנתיו ומחלתיו
 לכלכליו תעשה נחשת: ד ועשית לו
 מכבד מעשה רשת נחשת ועשית על הרשת
 ארבע טבעת נחשת על ארבע קצותיו:
ה ונתתה ארזה תחת כרכב המזבח
 מלמטה והיתה הרשת עד חצי המזבח
 ועשית

ששי כו

על סטר דמשכנא דרומא ופתורא רתון
 על-סטר ציפונא: לו ותעביד פרסא
 לתרע משכנא חקלא וארננא וצבע זהור
 ובוץ שזיר עובד צייר: לו ותעביד לפרסא
 חמשא עמודי שיטין ותחפי ירתהון דהקא
 וניהון דהקא ורתתך להון חמשא סמכין
 דנחשא: א ותעביד ית-מדבקה דאע
 שטין חמש אמינ אורכא וחמש אמינ פותיא
 מרבע יהי מדבקה ותלת אמינ רומיה:
ב ותעביד קרנהי על ארבע וניתיה מניה
 יהיון קרנהי ותחפי יתיה נחשא:
ג ותעביד פסקת-קרניה למספי קטמיה
 ומגורפ-תיה ומזרקתיה וצנור-תיה ומחלתיה
 לכל-קרנהי תעביד נחשא: ד ותעביד
 ליה סרדא עובד מצרתא דנחשא ותעביד
 על-מצרתא ארבע עיון דנחשא על-
 ארבעה סטרוהי: ה ותתן יתה תחות
 סוכבא דמדבקה מלרע ותהי מצרתא עד
 פלגות

ועשית מסך (לו) וילון שהוא מסך כנגד הפתח כמו (איוב א) סכת כעזו לטון מנין: מעשה רוקס - הוריות עשויות
 עושה מחט כפרית של עבר זה כך פרוץ של עבר זה: רוקס - סס האוון ולא סס האוונות תרגומו עובד צייר ולא עובד ציור (י) - מנין
 האסך כוונת הפרכת חמות עלי חמות: (א) ועשית את המזבח וכו' - ושלוש אמות קומתו - (ובחיים כט) דכרס
 ככתבן דבריר' וכו' ר' יוסי אומר נאחד לתן רבוע ונאחד בכניו רבוע זה להלן גבהו פי שנים כדרכו אף כאן גבהו פי שנים כדרכו וזה
 אלו נוקיים ואלו חמות קומתו עשית מוכסילועלה: (ב) ממונו החיינה קרנותיו - שלא יעסס לכרס ויחכרס כו: וצפית
 אותו נחשת - לכל על צוית מלח שאלהר (ישעיה מו) ונתתן כחוסה: (ג) סירותיו - כתיב יורות: לרשנו - להסד
 דמלכותה והוא ש"ל לחסיק קטמיה לספית הרטן לתוכס כיוס מלות כלשון שכרית וזה אחת מתחלת כפתרון לשמש כתיב וספית
 כיוו (ההלים פ) ותשרה שרשים (איוב ה) חיל משריש - וחלופו (שם לא) וכלת בולתיתו שרש - וכמוסו (ישעיה יז) כסעו
 סרית וחלופו (שם י) מסעף כורה עובד שטיפיה וכמוסו (ירמיה ג) וזה האחרון ענינו סכר ענינו וכמוסו (יהושע ע) ויסקלוהו באבנים
 והלמו (ישעיה סא) סקלו ואלכן הסירו אבניהו (שם ה) ויצוקו ויסקלוהו אף כאן לדגנו להסיר דגנו וכלעו אדשגדר"ר (י"א):
 ויעור - כתר גוון הרפות שטבלהם דגן והן כיון כמו הקדר של מתכת דק ולו בית יד וכלעו וד"ל: ומזרקותיו - לקבל
 כהם דס הכמים: ומזרקותיו - כעין חנקליות כפוסים ויבנה כהם כבשר ונתחכים כו ונתהפכין והן על גחלי המזרקה שיהא מורה
 שרפתן וכלעו קרובים וכלעו חכמים צוריות: ומחלתיו - בית קבוליס להם ליטול כהם גחלים מן המזבח לשלחם על אבות
 הסמית להטות וכל סס חמיתן קרומים ונתת כמו (ישעיה ל) לתות אש ויקוד לשון אבות אש מוקות וכן (משלי ז) היתנה
 אש חספיתו: לכל בלע - כמו כלליו: (ד) כוכבר - לשון כברה שקורין קרי' כלש כעין לכוש עשו לו לזכות עשו חוקין

ועשית רש"י

ועשית מסך - וילון שהוא מסך כנגד הפתח כמו (איוב א) סכת כעזו לטון מנין: מעשה רוקס - הוריות עשויות
 עושה מחט כפרית של עבר זה כך פרוץ של עבר זה: רוקס - סס האוון ולא סס האוונות תרגומו עובד צייר ולא עובד ציור (י) - מנין
 האסך כוונת הפרכת חמות עלי חמות: (א) ועשית את המזבח וכו' - ושלוש אמות קומתו - (ובחיים כט) דכרס
 ככתבן דבריר' וכו' ר' יוסי אומר נאחד לתן רבוע ונאחד בכניו רבוע זה להלן גבהו פי שנים כדרכו אף כאן גבהו פי שנים כדרכו וזה
 אלו נוקיים ואלו חמות קומתו עשית מוכסילועלה: (ב) ממונו החיינה קרנותיו - שלא יעסס לכרס ויחכרס כו: וצפית
 אותו נחשת - לכל על צוית מלח שאלהר (ישעיה מו) ונתתן כחוסה: (ג) סירותיו - כתיב יורות: לרשנו - להסד
 דמלכותה והוא ש"ל לחסיק קטמיה לספית הרטן לתוכס כיוס מלות כלשון שכרית וזה אחת מתחלת כפתרון לשמש כתיב וספית
 כיוו (ההלים פ) ותשרה שרשים (איוב ה) חיל משריש - וחלופו (שם לא) וכלת בולתיתו שרש - וכמוסו (ישעיה יז) כסעו
 סרית וחלופו (שם י) מסעף כורה עובד שטיפיה וכמוסו (ירמיה ג) וזה האחרון ענינו סכר ענינו וכמוסו (יהושע ע) ויסקלוהו באבנים
 והלמו (ישעיה סא) סקלו ואלכן הסירו אבניהו (שם ה) ויצוקו ויסקלוהו אף כאן לדגנו להסיר דגנו וכלעו אדשגדר"ר (י"א):
 ויעור - כתר גוון הרפות שטבלהם דגן והן כיון כמו הקדר של מתכת דק ולו בית יד וכלעו וד"ל: ומזרקותיו - לקבל
 כהם דס הכמים: ומזרקותיו - כעין חנקליות כפוסים ויבנה כהם כבשר ונתחכים כו ונתהפכין והן על גחלי המזרקה שיהא מורה
 שרפתן וכלעו קרובים וכלעו חכמים צוריות: ומחלתיו - בית קבוליס להם ליטול כהם גחלים מן המזבח לשלחם על אבות
 הסמית להטות וכל סס חמיתן קרומים ונתת כמו (ישעיה ל) לתות אש ויקוד לשון אבות אש מוקות וכן (משלי ז) היתנה
 אש חספיתו: לכל בלע - כמו כלליו: (ד) כוכבר - לשון כברה שקורין קרי' כלש כעין לכוש עשו לו לזכות עשו חוקין

מטל ציפונא : לו : ומעבד פרסא וגו' עובד ציר מחטא : לו : ומעבד לפרקא חמשא עמודי שיטא וגו'
 ומתוך דהון חמשא חוקרין דהחשא : א : ומעבד ירה מרבהא דקמי שיטא חמש אמינ וגו' : ב : ומעבד קרנתי
 על ארבע זינותיה מניה יהוין קרניו וקיסין לעיל ומתפי
 יתיה נחשא : ג : ומעבד דרדנותיה למיךרדא יתיה
 ומתפיה ומתקוני ומשילייתיה ומתמיתיה כל מני
 מעבד נחשא : ד : ומעבד ליה קנאל עובר מצרחה
 דהחשא ומעבד על מצרחה ארבע עוקן דהחשא על
 ארבע ציטרוי : ה : ויתיו ויה החור סוכבי מדבחה מלרע ותיה מצרחה עד פלגורת מדבחה ואין נפיל גומא או
 גומרא ראשא מעילוי מדבחה נפיל עילוי קנאל ולא וממשי לארשא ונשבין יתיה בהנא מעילוי קנאל ומתברין ויתיה
 קלקל :

ירושלמי

ומעבד דרדנותה למיךרדה ותה ויעוי ומתקני ומשילייתיה
 ומתמיתיה לכל מני מעבד נחשא :
 קלקל :

רשי

מירין כמין רשת ומקרא זה מסורם וזה פתרונו ונשית לו מסכר נחושת מעשה רשת : (ה) כרכב המזבח . סוכב כל לכה המקיף
 סוכב העגול קרוי כרכב כמו ששנינו בהכל שחטיין אלו גלמיו כלי עץ כל שעתיד לסוף ולכרכב והוא כמו שעושים חריון ועגולין בקרסו
 דפני התיבות ומסמלי העץ אף למזבח עשה חרין סביב ויהיה רחבו חמה כדפנו למני והוא לסוף שלש (ס"א טז) חיות של גבהו כדברי
 האומר גבהו פינים בארבעה חמה חמיתקיס ושלש חיות קומתו משפת סוכב ולמעלה אבל סוכב להלך כהנים לא היה למזבח הנחשת
 אלא על ראשו לפנים מקרנותיו וכן שנינו סוכאים חיו והוכרחו בין קרן לקרן ויהיה רוחב חמה ולפנים מן חמה של הלך רגלי הפהנים שתי
 חיות הללו קרויים כרכוב ודקדקו שם והכתוב תחת כרכוב המזבח מלמטה למעלה שהכרכוב כדפנו הוא ולכוכו המכסר תחתיו . ותירין
 החתך תרי הוחד למני וחד לכהנים דלת ושתרנוה עבדון למני היה ועתתיו הלכטו המכסר והגיעו רחבו עד חני המזבח כמלא שהמכסר
 רחב חמה והוא היה פימן לחמי גבהו להכדיל כן דמים העליונים לדמים כתחתונים וכנגדו עשו למזבח בית עולמים דוגמת חוט הסקרא
 אלא מעני

באר רחובות דקדוקי רשי

(ו) כפר ידעת דתכת מעשה דרכו ליקד כמגולת תחת הא"ך וכאן טיבה הכתוב מעשה כצרי על כורחך וורה השינוי ענין
 הדיוקנות וכאלו כתיב : מעשה של רוקס לפי זה על כורחך מלת רוקס לחו עם חוננות הוא (כל"א בראדירע) כי הא"ך
 שייך לדכח חל עם חוננות והלא חין הדבר עושה את עצמו אלא דחי מלת רוקס עם האיוון הוא ויתכן בו שפיר ענין הדיוקנות מעשה רוקס
 (חין ונאריק מן חין כראדירע) וזה כתרנו ונעובד צ"ל : (יא) כתבו הסודקקים דדיון זה הדיבור הפעולה לא שייך רק כלשון
 הכבוד לכן כאשר תעייין בראיות שהכתיב רשי"ל לא תנוא דכר רק ככנין הכבוד :

רשב"ם

כסם שפת הפרכות מלמעלה : (לו) מוסך לפתח האהל שאין עם יריעה לכד חני היריעה הכפולה למעלה : מוסך . כמו מוסך .
 וכן ענין . מוגין . לפי אפילו כהנים דמוקים חין כחטבים בראיתם לפי שהן לזון פועל כדכתיב מוסך שפת האהל מועד . מוגן של
 שפת וכן מוגן שאל כל משוח בזמן . אבל דבר כקר שהיה עם דבר כשהוא דכוח כהוד בחטף בקר זכח האלמים . דבר השמיטה :
 (א) ועשית את המזבח . עובת חינון עבדוה . (ב) חינון מבינה קרנותיו ולא מחוכרות : (ג) ויעיו . שקורין וול
 כל"ג לקבן כהן הדן ולתת חינון בתוך סירותיו להוציא כהן הדן כאשר כהן את חבין : ומורקתיו . לקבל דמי הקרנות לחון
 על המזבח . ועולגותיו . לקחת כהן אקר הקרנות ולהפכו על גמלי המזבחה להקטירן : ונחתותיו . נחתות כהן הנחלים
 כדכתיב נחתות אש עיקוד . היתה חיש אש בחקו : (ד) מוכר ככרה . כדכתיב כאשר ינוע ככרה ולא יפול צנור ארץ .
 כרכב

מכלל יופי

(לו) (מעשה רוקס) . מעשה הכנדים שישינוי מצבכים
 הים באריגה אובחמט וקרא רוקסה . וזה אמרו מלא
 דכתיב מעשה רוקס כמעשה חישב אמר רבי אליעזר
 שהוקמין במקום שהושבין במהניחא תנא רוקס מעשה
 מחט ולפיכך פרצוף אחר חושב מעשה אורג לפיכך
 שני פרצופים :
 כז (א) (רבע) . פועל קל מארבעה והאלף נוספת
 ופירושו שהיו רבעין שויים ארכו כרחבו .
 (ב) (קרנותיו) . זוויות וכן בלעז הזווית יקרא בלשון
 הקרן : (ג) (לרשנו) . להפיר דשנו : (ויעיו)
 שהיו מסירים בהם הדשן כתרנומו ומגפיתיה שהיה גורף
 בהם הדשן מהמזבח : (ומורקתיו) . שם בלישוורקו ממנו
 (ומולגותיו) . הוא הכלי בעל השנים שמוציא בו הבשר
 מן הקדרה : (לכל בליו) . הלמד מורה על העצם עצמו כמו
 מלת אתויספיק הענין וולתה : (ד) (מכבר) . פירוש
 נפחו ובלעז חר"בו : (מעשה רשר) . עשו כמעשה
 רשת נקוב : (ה) (כרכב) . כתרנומו סוכב ופירושו
 45 מזה ( ) בשרשו

ו וְעָשִׂיתָ בָּדִים לְמוֹגַח בְּדוּ עֲצֵי שִׁטִּים
 וְעָשִׂיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת : ז וְהִבֵּאת אֶת־בְּדִי
 בַּטְּבִיעַת וְהָיוּ הַבָּדִים עַל־שְׁתֵּי צַלְעַת הַמּוֹבֵחַ
 בְּשֵׂאת אֹתוֹ : ח נָכוֹב לַחֵרֶת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ
 כְּאֲשֶׁר הִרְאָה אֲתָךְ בְּהַר כֵּן יַעֲשׂוּ :
 ט וְעָשִׂיתָ אֶת־חֲצֵר הַמִּשְׁכָּן לַפֶּאֶת
 גִּבְי־הַיְמָנָה קַלְעִים לַחֲצֵר שֵׁשׁ מִשׁוֹר מֵאָה
 בְּאֵמֶת אַרְךְ לַפֶּאֶה הָאֶחָת : י וְעַמֻּדָיו
 עֲשִׂימִים וְאֲדָנִיהֶם עֲשִׂימִים נְחֹשֶׁת וְוֵי הַעַמֻּדִים
 וְחֻשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף : יא וְכֵן לַפֶּאֶת צִפּוֹן בְּאֶרֶךְ
 קַלְעִים מֵאָה אַרְךְ וְעַמֻּדָיו עֲשִׂימִים וְאֲדָנִיהֶם
 עֲשִׂימִים נְחֹשֶׁת וְוֵי הַעַמֻּדִים וְחֻשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף :
 יב וְרַחֵב הַחֲצֵר לַפֶּאֶת־יָם קַלְעִים חֲמִשִּׁים
 אֵמֶה עַמֻּדֵיהֶם עֲשִׂימִים וְאֲדָנִיהֶם עֲשִׂימִים :
 יג וְרַחֵב הַחֲצֵר לַפֶּאֶת קִדְמָה מִזְרָחָהּ
 חֲמִשִּׁים אֵמֶה : יד וְחָמֵשׁ עֲשָׂרֵה אֵמֶה
 קַלְעִים לְכַתֵּף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנִיהֶם
 שְׁלֹשָׁה : טו וְלְכַתֵּף הַשְּׂמִינִית חֲמֵשׁ עֲשָׂרֵה
 קַלְעִים עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנִיהֶם שְׁלֹשָׁה :
 טז וְלִשְׁעַר הַחֲצֵר מִסָּךְ עֲשִׂימִים אֵמֶה
 תְּלַלֶּת וְאַרְבָּעִים וְחֹלְעֵת שְׁנֵי וְשֵׁשׁ מִשׁוֹר
 מִעֲשִׂימִים וְרָקִים עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעִים וְאֲדָנִיהֶם

שביעי

מ

עמודיקרי

פְּלִגּוֹת מִדְּבַחָא : ו וְתַעֲבִיד אֲרִיזִיָּה
 לְמִדְּבַחָא אֲרִיזִי דְאֵעִי שְׁטִין וְחַפִּין וְתַחֲוִין
 נְחֹשֶׁת : ז וְיַגְלִי ית־אֲרִיזִיזִי בְּעִזְקֵתָא
 וְיִהְיוּ אֲרִיזִיָּא עַל־תְּרִין סַמְרֵי מִדְּבַחָא
 בְּמִישַׁר־יְתִיה : ח חֲלִיל־לוֹחִין תַּעֲבִיד
 יְתִיה כְּמֵא דִי־אֲחִיו יִתְךָ בְּטוֹרָא כֵּן יַעֲבִידוּן
 ט וְתַעֲבִיד ית דְרַת מִשְׁכְּנָא לְרוּחַ יַעֲבִיד
 דְרוֹמָא סְרָדִין לְדְרָתָא רְבֹזִין שׁוֹר מֵאָה בְּאֵמֶת
 אֹרְכָא לְרוּחָא חֲדָא : י וְעַמֻּדוֹהִי עֲסָרִין
 וְסַמְכִיהוּן עֲסָרִין דְנְחֹשֶׁת וְוֵי עַמֻּדֵיהֶם וְכַבֻּשִׁיָּהוּן
 כֶּסֶף יֵאוּכֵן לְרוּחַ צְפוֹנָא בְּאֹרְכָא סְרָדִין מֵאָה
 אֹרְכָא וְעַמֻּדוֹהִי עֲסָרִין וְסַמְכִיהוּן עֲשִׂימִים
 נְחֹשֶׁת וְוֵי עַמֻּדֵיהֶם וְכַבֻּשִׁיָּהוּן כֶּסֶף : יב
 וּפּוֹתֵיהֶם דְּרַתָּא לְרוּחַ מַעֲרָבָא סְרָדִין חֲמִשִּׁים
 אֵמֶת עַמֻּדֵיהוּן עֲסָרָא וְסַמְכִיהוּן עֲסָרָא :
 יג וּפּוֹתֵיהֶם דְּרַתָּא לְרוּחַ קִדְמָה מִזְרָחָהּ
 חֲמִשִּׁים אֵמֶת : יד וְחָמֵשׁ עֲסָרִי אֵמֶת
 סְרָדִין לְעִיבְרָא עַמֻּדֵיהוּן תְּלָתָא וְסַמְכִיהוּן
 תְּלָתָא : טו וְלְעִיבְרָא תְּנִינָא חֲמֵשׁ עֲסָרִין
 סְרָדִין עַמֻּדֵיהוּן תְּלָתָא וְסַמְכִיהוּן תְּלָתָא :
 טז וְלִשְׁעַר דְרַתָּא פְּרָסָא יַעֲשִׂימִים וְעַמֻּדֵיהֶם
 חֲלָלָא וְאַרְבָּעִים וְצָבַע וְהָרִיזִי וּבֹזֵץ שׁוֹר עֹמֵד

ארבעה רשי

ציור

כאחצו וככז שחי עולין כו אע"כ שלא כירשו בענין זה כבר שנתעלכס' מוכח לדמה תעשה לי לא תעלה כחעלות לא תעשה לו עולין
 ככז שלו אלא ככז חלק למרנו שיהי לו ככז כן שני כמכילתא - ומוכח לדמה הוא מוכח הנגשת שהיו ממלאין חללו לדמה כמקום חטיין
 זככז היה כדרוש המוכח ומוכלל ען המוכח עולל חוט השערה ורגליו מניעין עד אמה עמוך לקלעי החצר סכדרום כדברי האומה' אשת
 קומתו - ולרזרי האומה דברים ככתב'ג' אמות קומתו לא היה אורך הככז אלא' אמות כן מנחתו כמשת מ"ט מדות וזה שהוא מוכח
 ען המוכח חלל חוט כמשת וזכאי למדטה ען המקרא : (י) בטבעות - בארבע טבעות שבעו למוכר : (ח) נכוב לוחות
 כתרונות חיל לוחין לוחות עני שטים מכל עד והחלל כאחצו ולא יהא כלו ענ'ח' שיהא עכיוה' אמות על'ה' אמות כמין סרין :
 (ט) קלעים - עשוין כמין קלעי מנייה כקסיס כקסיס טעמה קליעה ולא מעשה אורג ותרנום סרדין כתרונות של מוכחיהם תרונות

על מדקתא : ו' ומעבד צדונו דקמי שיטא ומחמי מתהון נחשא : ז' רבנעל דה צריחי בעקנא ויהון
 צריחי על קרין צטרי מדקתא בקיטל מדקתא : ח' תליל לוחין קולי עקרא פצפיד זמיה היקמא דצמקיתא
 בטוורא היקדון עכרון : ט' ומעבד יר דבר טשקנא לרוח עיבר דרוקא וילבין
 לברתא דכרין שויר מאדה צמין ארקא לרוח פדא : י' ועבורי עשרין והוקריהון
 עשרין דנחשא ווי עמריא וכפושיהון כסף : יא' והיקדון לרוח צפונא בארקא
 ויבנו קאת ארקא ועמריהון עשרין והוקריהון עשרין דנחשא וגוי : יב' רפוחיא דררמא לרוח מערבא וילבון
 חמשין צמין עמריהון עשרא והוקריהון עשרא : יג' ופוחיא דדרתא גוי : יד' וחמסרי צמין וילבון לעיברא
 עמריהון תלתא והוקריהון תלתא : טו' וילעברא תנינא חמש עשרי פרוין עמריהון תלתא והוקריהון תלתא :
 טז' ולתבע דרמא פרתא עשרין צמין דמקלא וצבע והורי וכוין שויר עיבר צויר מחקא עמריהון

ארבעה

רשי

סדרה לטיהון מוקסין ככרה : לפאה האחת . כל הרוח קרוי פאה : (י) ועמוריו עשרים . חמש אמות בין עמוד
 לעמוד : וארניהם של העמודים נחשת האדנים ושבים על הארץ והעמודים תקועים לתוכן היה עושה כעין קונדסין שקורין פל"אס
 ארכין ו' טפחים ורחבין' וטבעת נחשת קבועה בו באמצעו וכורך שפת הקלע סביבו כמיתרים כנגד כל עמוד ועמוד ועולה הקונדס
 דרך טבעתו באונקלויות שבעמוד העשוי כעין ו"ו ראשו זקוף למעלה וראשו אחד תקוע בעמוד כאותן שעושין להציב דלתות מקורין
 גזוז"ים ורחב הקלע תלוי עלמטה והוא קומת מחינות החצר : וזו העמודים הם האונקלויות : וחשוקיהם . מוקסין היו העמודים
 כחוט כסף סביב ואיני יודע אם על פני כולן אם בראשם אם באמצעם . אך יודע אני שמשוק לשון חגורה סך מנינו פטלוש כנגסטה
 (שופטים יט) ועמו אחד חמורים חמושים תרגומון חשוקים : (יג) לפאה קדמה מורחה . פני המזרח קרויים קדם לשון פנים
 חמור לשון חמורים לפיכך מזרח קרוי קדם שהוא אים ומערב קרוי חמור כד"א הם האחרון ימא מערבא : חמשים אמה . אומן
 כ' אמה לא היו בתומים כלם בקלעים לפי ששם הפתח חלא ט"ו אמה קלעים לכתף הפתח וכלן וכן לכתף השני כשאר רחב חלל הפתח
 בתיים כ' אמה וזהו ט"ו ולשער החצר מסך עשרים אמה וילון למסך כנגד הפתח כ' אמה ארך כרחב הפתח : (יד) עמוריהם שלשה .
 חמש אמות בין עמוד לעמוד בין עמוד שראש הדרום העמוד במקצוע דרומית מזרחית עמוד שהוא טן ה' שחמורה ה' אמות וממנו לשני ס'
 אמות

רשב"ם

כרחב כניסת המזבח שמקצר למעלה ללכת על אותה הכניסה סביב היוזב . וגם בהלכה קרוי כן כשמיטת חולין עד שירכב בלילת
 ויורין שכלי גומות שעושין בהן קרוין כן : עד חצי המזבח להכדיל בין דמים העליונים לתחתונים . וסימון עולת העוף למעלה
 מטאת העוף למטה . וכסמיה למפרע מטאת למעלה ועולת למטה . הכל כמסקת זכמים : (ח) כבוכ לוחות . תליל . וכן
 נאיש כבוכ ילכס . וכשחונים מנולאים אותו עפרוואח"כ מקריבים עליו : (ט) קלעים פיר' רבי מנחם ענין יריעות האהל :
 (ומחלוקת שנייה פיר' קולע אליהם מקלעות כרוכים . פקעים ענין פיתוח המה) : (ה"ג כ"ט) ואני חומר כי יש לומר שאף
 קלעים של חצר המשכן היו עשוין כענין מקלעות ויורים : (י) וחשוקיהם . מוקסין כסף פתרונו לפי ענינו : (יא) עמודיהם
 עשרים לכל חמש אמות של פרושה עמוד אחד וקטע עשרה אמה קלעים לכתף לגד מזרח כניסת העזרה שיש רוחב חמשים אמה
 מזד זה קלעים וכן לגד השני ומסך עשרים אמות . כרי (חמשים) אמות מוכסים ורוחב חמשים חמשים כינר : המלך אורכו
 (מאה) אמה ממזרח למערב שהי כותל פסוקי אמה קלעים . וכן דרומי . ומצפון לדרום חמשים אמה רוחב החצר . ומסך
 ארכו

מכלל יופי

בשרשו : (ז) (בשאת אותו) . ענין השענה והמשיא
 ובא בשוא להקל על קריאת האלף כי משפטו על משקל
 האחרים חסרי הפא שפאת על משקל נשאת : (ח) (נכוכ
 לחת) . הגון לבניו נפעל ופירושו
 הלול וכן כרכרי רכותינו ז"ל עומרת על פי הביב פירוש על
 פי ההלל ופירושו שהיו לוחות מארבעה צדיו ותומי הלול
 ולא היה לוג והיו כמלאים תוכו ארמה כשעת חנייתן
 להקריב עליו וזה שאמר מזבח ארמה תעשה לי אבל מזבח
 הזהב היה לו גנכטו שיאמר את גגו ואת קירותיו :
 (ט) (קלעים) . פירוש יריעות ויקראו כן כי נעשו

מעשה פתוח : (לפאה האחת) . קצה כל דבר וסופו
 יקרא פאה : (י) (ווי העמודים) . הם יתדות שריון
 ויצאים בעמודים עשויים כעזרת וו והיו עשויים להפשים
 הקרבנות ישם : (וחשוקיהם כסף) . ענין הדוקוד בוקי
 היו לעמודים חושי כסף מדובקים ומקושרים בהם סביב כמין
 שעושים כחביות העץ להדק אותם והוא פעול וכן בחשוקים :
 (יג) (קדמה מזרחה) . כפל לכאור כי יותר טובואר
 וידוע לשון מזרח מלשון קדם וכן נגב הימנדה :
 (טו) (ולכתף השנית) : ענינו צד ופאה :
 יתרוחי

מפסיר ארבעה : יז כל עמודי הקצר סביב
מחשקים כסף וזיהם כסף ואדניהם נחשת :
יח ארך הקצר מאה באמה ורחב חמשים
בחמשים וקמה חמש אמורת שש משור
ואדניהם נחשת : יט לכל כלי המשכן
בכל עבדתו וכל יחדתיו וכל יחדת הקצר
נחשת :

ומפסיריוה נתן חפכה לשלמה במלכוסא כסימון ה' :
צויע יוסיון סל וסימון :

צויה עמודיהוון ארבעא וסמכיהוון ארבעא
יז כל עמודי דרתא סחור סחור מכבשי
כסף וזיהוון דכסף וסמכיהוון נחשא :
יח אורכא דדרתא מאה באמין ופוחיא
חמשין בחמשין ורומא חמש אמין דבין
שור וסמכיהוון דנחשא : יט לכל מאנ
משכנא בכל פולתניה וכל סכותי וכל סכ
דרתא דנחשא :

ס ס ס

ס ס ס

כ ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו
אליה שמן זית ונתוך כתית למאור
להעלת נר תמיד : כא באהל מועד
מחוץ לפרכת אשר על העדות יערך אתו
אהרן ובניו מערב עד בקר לפני יהוה תקח
עולם לדורתם מאת בני ישראל :

מצוה צ"ח

ל כח

א ואתה הקרב אליה את אהרן
ואת בניו ואת בני ישראל
לכהנו לי אהרן נדב ואביהוא אלעזר
ואיתמר בני אהרן : ב ועשית בגדי קדש
לאהרן אהיה קבוד ולתפארת : ג ואתה
תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו
רוח חכמה ועשו את בגדי אהרן לקדשו
לכהנו לי : ד ואלה הבגדים אשר יעשו
חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת

ואבנט

רשי

כ ואת תפקיד ונת בני ישראל ויסגון
לך משח זיתא דכניא כתישא
לאהרן לאדלקא בזעינא חרינא :
כא במשכן זימנא מבניא לפרוכתא דעס
סהרותא וסדר יתיה אהרן ובנויה מרמשא
עד צפרא קדם יי קים עלם לדריהוון מן
בני ישראל : א ואת קרב לנתך ית אהרן
אחור ונת בניו עמיה מנו בני ישראל
לשמשא קדמי אהרן נדב ואביהוא אלעזר
ואיתמר בני אהרן : ב ותעביד לבושי
קודשא לאהרן אחור ליקר ולתושבתא :
ג ואת תמליל עם קדמי לבא
דאשלמית עמהוון רוח הוכמתא ויעבדונית
לבושי אהרן לקדשותיה לשמשא קדמי :
ד ואילין לבושיא דיעבהוון חושנא ואיפודא
ומעילא

איות וסני שליש חקש עולות וכן לכח השנית וארבע עמודים למסך הריו עמודים למורה כנגד י לערס : (יז) כל עמוד
החצר סביב וזוכר : לפי שלח פירש ויוחסיקים ואלה כחשת חלה ללמון ולדרום חלל למורה ומעריב לא לחצר ויון וחסיקים ואלה
כחשת לכן כחילמד כאן : ארך החצר : הלמון וידרום שני המורה לערס טאכ כחשת : (יח) ורחב המשים בחמשים
חצר סמורה הית העורכעת חמשים על חמשים שהמסקן ארכו שלשים ורחבו עשר העמיד קורח פתחו כחשת כ' חמשים של חורף סמור
נמת

אָרְבָּעָא וְחִמְרִיהוֹן אַרְבָּעָא י' כָּל עֲמֻדֵי דְרֵחָא הָזֵר הָזֵר מִכְּשִׁין כִּסְפָּא וְיִהְיוּ כִּסְפָּא וְחִמְרִיהוֹן דְּנִחְשָׂא :
יח אִירְכָא דְרֵחָא מֵאָה אֶמֶן וּפְרִיקָא חֲמִישִׁין לְמַעְרְבָא וְחֲמִישִׁין לְמִדְיָנָא וְרִמְיָא חֲמִישׁ אֶמֶן דְּבִין שְׁזָר וְחִמְרִיהוֹן
דְּנִחְשָׂא : יט לְכָל מֵאָה מִשְׁקָא בְּכָל פְּרִלְחָנָה וְכָל מִתְחִי וְכָל מִתְחִי דְרֵחָא הָזֵר הָזֵר דְּנִחְשָׂא :

ס ס ס

וַאֲתָה כ וַאֲנָה תִּפְקֵד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְבּוּן לָךְ מִשְׁחָא דְיִתָּא דְבִיָּא כְּמִישָׂא לְאַנְהוּרֵי לְאַדְלָקָא בּוֹצִיעִיא דְיָדָא :
כא בְּמִשְׁבּוֹן זִמְנָא מִבְּרָא לְפִרְגוּדָא דְעַל סְפִדוּקָא יִסְדֵּר יִמְיָה אַהֲרֹן וּבְנֵי מִן בְּמִשָּׂא וְעַד צִפְרָא קִדְּם
י' קִיָּם עוֹלָם לְדִרְהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : א וַאֲנָה קֵרֵב לוֹוֶתְךָ וְגו' : ב וְתַעֲבִיד לְבוּשָׂא דְקוּדְשָׁא וְגו' :
א וַאֲנָה תְּמַלִּיל עִם כָּל חֲמִיָּי לְבָא דְאַשְׁלִימִיָּת עֲמֵהוֹן רִחָא דְחֻקְמָתָא וְעַבְדוּ יָת לְבוּשֵׁי אַהֲרֹן וְגו' : ד וְאַלְוִן
לְבוּשִׂיא

רש"י

כתיב כל בחישים הפנימיים וכל ארכו למוסר ל' נמצאו כל אמה רוח לחוריו בין הקלעים שבמערב ליריעות של אחורי המזבח ורחב המזבח
עשר אמות באמצע רוחב המזבח נמצאו עשרים אמה רוח לזפון ולדרום וזו קלעי החצר ליריעות המזבח וכן למערב ומזמנים על חומים
הצר לסביו (עירובין נג) : וקומה חמש אמות : גובה מחניות החצר והוא רחב הקלעים : ואדניהם נחשת : להביא חגי
המזבח של אהרן לא כאמרן אדני נחשת אלא לעמודי הקלעים אכל חמדי המזבח של מין אחר כך נראה כענין שלכך חזר ושאלן :
(יט) לכל כלי רחמישין : שהיו צריכין להקטו ולזהררתי כגון מקבות לתקוע יתדותיו ועמודיו : יתרות : כיוון נגריב נחשת
עשוין ליריעות האהל ולקלעי החצר קשורים בנזירותים סביב סביב כשמוסרין כדי שלא תהא הרוח מתגיהתן ואינו יודע אם תחוכין סחך או
קשורין ותלוין וכוכדן מכביד שיפלי היריעות שלא יבנו כרות ואומר חגי שזמן מוכיח עליהם שם תקועין בארץ לכן נקראו יתדות ומקרא
זה מסייעני (ישעיה לג) אהל כל יציען כל יסע יתדותיו נגח : חסלה פרישה הרומה

(כ) ואתה תצוה : זך : כלי שמורים כמו ששטנו במנחות ונגררו בראש היות וכו' (מנחות פו) : כתיב : הותם כותש
במכתשת ואינו טוחני כרימים כדי שלא יהו כו שורים וחרר שהיו טעם ראשונה ומניסין לרימים וטוחן : והשמן השני
פסול למנורה וכשר למנחות שנאמר כתיב למאור ולא כתיב למנחות : להעלות נר המייד : מדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה
(שבת כ א) : חמיד : כל לילה ולילה קרוי תמיד כמו שאתה אומר (במדרב ד) עולה תמיד ואינו אלא מיום ליום : וכן מנחת
חמיתין כאמר תמיד ואינה אלא (ויקרא ג) מחמיתה בכקר ומחמיתה בערב : אכלת מיד האומר בלחם פעמים משבת לשבת הוא :
(כא) מוערב עד בקר : תן לה מדה שתהא דולקת מוערב ועד בקר : ושיערו חכמים חזי לנו ללילי טבת הארוכין וכן לכל הלילות
ואם יותר חין בכך כלום : (א) ואתה הקרב אליך : לאחר שתגמר מלאכת המזבח : (ג) לקדשו לבהני לי : לקדשו להכניסו
בכהונה ע"י הכהנים שיהא כהן לי ולשון כהונה שירות הוא שנטרי"ה כלעו : (ד) חשן : תכשיט כנגד הלב : אפוד : לא שמעתי
ולא

רשב"ם

ארכו שלשים ורחבו עשר : העמיד המזבח על שפת חמשים וזו האמצע ונשאר חצר מן המזבח חמשים בחמשים מרוכבים וכשלת
רוחית חצר עשרים אמה סברי ארכו שלשים ונשאר חוריו למוערב עשרים עין החמשים של אורך מאה אמה ורחבו (עשרים) ס"א
של משכן עברה) ונשאר לזר צפון עשרים עין החמשים רוחב וכן לזר דרום : (יט) יתדותיו : הקשורים בקלעים ותוחנין אותן
בקרקע שלא יבועין ויריעות מלמטה לכאן ולכאן כותש : חסלה הרומה מן סוד רבינו שמואל
(כ) ואתה תצוה : למעלה הוא אומר דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה לפי שעה לצורך המזבח אהל כאן שזו זה לכל
הדורות לתת שזן למאור לכל פנה ושנה לכך הוא אומר ואתה תצוה שיהא הלשון לפי שכל לשון צויה לדורות הוא :
וכה"א בת"כ וכמפרי כי כל לשון צויו אינו אלא מיד ולדורות : זך כלי שמורים הותם כבושים במכתשת כי השוחטים כרימים אינו זך
כל כך : (כח) לפירות לפני העדות : (ד) ואלה הכהנים וגו' כולם שמורים לפנינו : חשן לפי ענינו : ופשוטו כעין נרתק
וכי

מכלל יופי

(יט) (יתדותיו) : יתדות המזבח היו קשורות במותרים
אל יריעות האהרל ורזו הקועים היתדות בארץ
במנות המזבח כדי שלא תנע הרוח היריעות וכן
לקלעי החצר :
תצוה (כ) זך : בקמץ : כתיב : שמופירשו ה"ל
שהיה כותש הותם במכתש ולא היה טוחנין
כרחים כדי שלא יהיו בו שמורים ואחר שהוציא טעם
ראשונה היה פניסין לרחים וטוחנין ואוחו השמן שהוציא
ע"י ידו ומה שאמר במנחות בשמן כתיב רבע ההין
לא נאמר לחובה : (כא) (באהל מועד) : ענין זמון
ונקרא כן לפי שהיו ישראל נועדים ונקבצים שם ועוד לפי
שנועד שם עם משה כמו שאמר ונועדתי לך שם :
כח (א) (לכהנולי) אין רזו טספת אך נופלה על הפועל
שהוא פועל : (ד) (תשכץ) : תרגם אונקלוס רביסעדיה
ו"ל 46 מו 0

וְעָשׂוּ וְעָשׂוּ בְגָדֵי קָדֶשׁ לְאַהֲרֹן אֶתְיָד וְלִבְנָיו
 לְכַהֲנֵי־קִי : ה וְהֵם יִקְחוּ אֶת־תְּהֵבָה וְאֶת־
 הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הַקָּרְנָמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי
 וְאֶת־הַשֵּׁשׁ : פ וְעָשׂוּ אֶת־
 הַהַאֲפֹד וְהַתְּכֵלֶת וְאֶרְנָמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
 מִשׁוֹר מִעֵשֶׂה חֶשֶׁב : ז שְׁתֵּי כְתֹפֶת חֶבְרַת
 יִהְיֶה־לָּהּ אֶל־שְׁנֵי קַצּוֹתָיו וְהָבֵר : ח וְהַשֵּׁב
 אֲפָדָתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כִּמְעֵשֶׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה וְהֵב
 תְּכֵלֶת וְאֶרְנָמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשׁוֹר :
 ט וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אֲבְנֵי־שֹהַם וּפְתַחְתָּ
 עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : י שֵׁשֶׁה
 מִשְׁמַתֶּם עַל הָאֲבֵן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת
 הַשֵּׁשֶׁה הַנּוֹתְרִים עַל־הָאֲבֵן הַשְּׁנִיָּה
 כְּתוֹלְדָתָם : יא מְעֵשֶׂה קֶרֶשׁ אֶבֶן פְּתוּחִי
 חָתָם תַּפְתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסְבָּת מִשְׁבָּצוֹת וְהֵב תַּעֲשֶׂה

ומעילא וביתונא מרמא מצנפתא והמניג
 ויעבדון לבושי קודשא לאהרן אהרן ולבניו
 לשמשא קדמי: ה ואינון יסבון ית דהב
 וית תכלא וית ארננא וית צבע זהורי וית
 בוץא: ו ויעבדון ית אפודא דהבא
 תכלא וארננא צבע זהורי ובוץ שויר עוב
 אומן: ז מרתין כפתון מלפפן והון ל
 עד תרין סטרוהי ויתלפף: ח והמ
 תקוניה דיעוהי בעובדיה מגיה ויהי דהבא
 תכלא וארננא וצבע זהורי ובוץ שויר:
 ט ותסב ית תרתין אבני בורלא ותניון
 עליהן שמהת בני ישראל: י ששה
 משמהתהון על אבנא דא וית שמה
 שתא דאשתארו על אבנא תנינה
 כתולדתהון: יא עובד אומן אבן טבא
 כתבימפרש כנלף דעקא תגלוף ית תרתין
 אבניא

אותם רשי

ולא נזאתי ככריותא מי' תבניתו ולביאומר לי הוא חגורה לו וזאת חגורה רוחב כרחם גב איש כמין סוגר סקרון פורטי"ט שחונת
 הסרות ככריות על הוסיס כך מעשהו מלמעט שאלהך (שמואל ב' ו) וזוה חגור אפוד כד לעדנו מהאפוד חגורה היא - ואל"ה לוח
 שאין בו אלא חגורה לבדה שהרי לאמר (ויקרא ה) ויתן עליו את האפוד ואל"ה חגור ואל"ה חגור ואל"ה חגור ואל"ה חגור ואל"ה חגור
 לעדנו מהאפוד הוא החגור והאפוד סס תכשיט לכרוא"ה לומר מעלם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד שהרי כאלה שתי כתפות האפוד
 לעדנו מהאפוד סס לבד והכתפות סס לבד והאפוד סס לבד לכן אביאומר שכל סס הקינה של חגור קרוי אפוד ע"ש שחופדו וחקשטו בו כח
 סגלמר (ויקרא ה) ואלפוד לוכו והאפוד הוא חגור של מעלה היונו והכתפות קטנות כו - ועוד אומר לי לכו שיש דליה שאל"ה מין לכו
 שתרגס ונתן וזוה חגור אפוד כד כרדוט דכוון - ותרגס כחו כן מעילים כרדוטין כמעשה תחר אחות אכסלוס (שמואל ב' ג) כי כ
 תלבאנה כנות היחך הסתולות ועילים: מעיל - הוא כמין חלוק וכן הכתונת אלא מהכוננת סמוך לכסרו ומעיל קרוי חלוק העליון
 השביץ - עשוין משבנות לגוי והתכננות הם כמין גמנות העשויות בתכשיט ובה למוסב קטנות אכניס טוכות וזוה גליות כיון שאלה
 באבני האפוד מוסכות ושהגות זהב וכל"ה קוראין אותו קטנו"כ: מצנפת - כמין כיפת כובע שקורין קופ"ה שהרי סתוקים אלו
 קורא להם מצנפות ומתרגומין סופיעין (סוכה מו): ואבנט - היא חגורה על הכתונת והאפוד חגורה על המעיל כמו שעשוית כמין
 לבושתן ויתן עליו את הכתונת ויחגור אותו באבנט וילבש אותו את הנוביל ויתן עליו את האפוד: בגדי קדש - מתדנות המקושת
 לשתו יעשה אותם: (ח) והם יקחו - אותם חכמי לב שיעשו הבגדים יקבלו ויתן המתנדבים את זהב ואת התכלת לעשות תתן לך
 הכנדים: (י) ועשו את האפוד - אם באתי לכרם חגיגה האפוד והאפוד עלמדר המקדשות היו מרוסן פדקים וישנה הקורא
 כרדוטין לכן הרי כותב ויעשהם כמות שהוא לאען ירון קורא בו ואל"ה כאלפרם על סדר המקראות - האפוד - עשו כמין סוגר של כנס
 דוכות סוסיס וחוגר אותו ואלחוריו כנגד לבו ליעשה ואל"ה ירדו כמות רחם גבו של אדם ויתר ונעויע עד עקבו והאפוד מתחבר כאלה
 על שני רחבו ויעשה חורג ויתארך לכאן ולכאן כדי להקיף ולחגור בו והכתפות וזוה כרות כמעט אחד ליינין ואל"ה למעלה מתחברו לכאן לכאן
 קצות רחבו של סוגר וכשוקפן עומדות לו על שני כתפיו וכן כמין שתי רצועות עשויות וזוה האפוד הרומית כדי שיעור לזקוקן אלל וית
 עקלן ומחלן ונקמלות לפניו למעט מתפיו ונעש ואל"ה שהיה קטנות כהם אחת על כתף ימין ואחת על כתף שמאל והתאכזות כמות

כראשיכם

לכרשיא דעברון חרשנא ואפודא רמעיילא וכו' חגיגין קרבנאן מצניפן נקמורין ונעברון לכרשי גוגי : ה והיונו יסבון
מן מכוניונו ית דהבא וגו' : ו ויעברון ית אפודא תכלא וגוי' : ז פרהיו בתפין מלפפן והיונו ליה לתרין ספריו
במלפין : ח והקשין טיכוסיה דעליו הי בעוקריה מניה יהי דבהבא וגוי' : ט והיסיכ ית תרתון מרגליין דבורלא
וגוי' : י שיקא מן קצת שקסטהוון על מרגלייא תרא וית שקסבת שיקא דמ'שמירין על מרגליהא הנייקא ספרין
תי פלדוהוון : יא עיבר ארמו והיונו מרגלייהא גלויף תקיק ומשפש הי בגלויף דעקא תגלוף גר מרפין מרגלייהא

על

ד'שיי

בראשית לפני כתיביו וסתי עבותות הוה סתחכות כשתי טבעות שכתבן כשתי קנות דוחכו העליון אחת! למיין וחתת לשמאל וסתי ראשי
השררות תקועין במשכנת למיין וכן סתי ראשי השררות השמאלית תקועין במשכנת שכתבן שמאל כוונת האשן תלוי במשכנת האשוד
על לכו ומלכו ועוד סתי טבעות כשתי קנות האשן כתיבת וכוונת סתי טבעות כשתי כתפות האשוד ולמטה בראשו התחתון המזכיר
במשב טבעות האשן אל מול טבעות האשוד שוכס זה על זה ומיכהן כתיבת תכלת תחוב בטבעת האשוד והאשן שיהא תחתית האשן דכוק
למשב האשוד ולא יחא דוונבל הולך וחזור : זהב תכלת וארגמן חולעת שני ושיש מושר : חמשת מיניס הללו מורין ככל
קוט וחוט היו מרדדין לת הזהב מין טקיס דקין וקוללין פתילים מהס וטוין חותמוס על זהב עיס שחוטיס של תכלת וחוט של זהב עם
שם חוטין של ארגמן וכן בתולעת שני וכן בשם שכל למיין חוטן בפול ששה וחוט זהב עם כל אחד ואחד ואחר כך שחרת כלס כ אחד נמלא
חוטן כפול כ"ח וכן מפרש במס' יומא ולמד מן המקרא הזה דורקעו את פתי הוה וקנן פתילים לעשות את פתילי הזהב בתוך התכלת
וכתוך האדמין וגומר . למדנו שחוט של זהב מור עם כל מיין וסין : מעשה חושב : כשר פירשתי שיהא אריות שתי קירות שאין
אריות שתי עכריה דומות זולו : (ז) שתי כתיפות וגו' . הסכיר נלמטה ומשב האשוד היא החגורה ולמודה לו מלמעלה דוגמת
סוכר הכסיס ומגבו של כן היו מחוכרות כחשב שתי חתיכות מין שתי רעועות רחכות אחת כנגד כל כתף וכתף וזקפן על שתי כתפותיו
עד שנקבלות לפניו כנגד החזה ועל ידי חבורן לטבעות האשן נאחזין מלפניו כנגד לבו שאין נופלות כיוו שמוטש בענין והיו זקופות והולכות
כנגד כתיפותיו שתי אבניס שהס קבועות בהן אחד בכל אחת : אל שני קצותיו . אל רחבו של אשוד שלא היה רחבו אלא כנגד גבו של כן
ונכהו עד כנגד האזניס שקורין קוד"ש שחמר (יהזקאל כ"ד) לא יחגרו כיוצא אין חוגרין במקום יציע לא למעלה מאזניס הם ולא למטה
ומותניסם אלא כנגד אזניסם : והכר . האשוד עם חותן שתי כתפות האשוד יחבר אותם במחט למטה כחשב ולא יארגס עמן אלא
ארגס לכד ואחר כך מחכרם : (ח) וחשב אפוררו . וחגור שעל ידו הוא נחמה ומתקנהו לכהן ומקשטו : אשר עליו . למעלה
כשפת הסכיר היא החגורה : כמעשהו . כאריות הסכיר מעשה חשב ומחמשת מיניס כן אריות החשב מעשה חשב ומחמשת מינין :
מבנהו יהיה . עמו היה ארגו ולא יארגנו לכד ויחכרנו : (ז) בתולדותם כסדר שאלדו רחובן שמעון לוי ויהודה דן ונפתלי על האחת .
ועל השנית גד ואשר ישכר ויכוון יוסף זבננין ונלף עבן הוא כתיב במקום תולדתו כ"ה אריות בכל אחת ואחת : (יא) מעשה חרש
אבן . מעשה חומן של אבניס חרש זה דכוק הוא לתכס של אחריו ולפיכך הוא נקוד פתח בסופו . וכן (ישעיה מד) חרש עניס נטה קו
חרש של עניס . וכן (שם) חרש ברזל מעמד כל אלה

ד'שבים

וכוס שהרי כפול היה ואשוד לשון מלכוש שנתקטט בו ומכסה בו האדם למעלה מכל כגדיו : תשכן כעין גומות גומות הוא עשוי : מלמדת
כובע בראש כדכתיב ונניף מלוכה וחכנט אזור : לפי הפסג ומכנסים לא הורף להוכיח כן שאינו מוכיח אלא כגדים הגדלים העשויים
לכבוד . (י) ועז את האשוד . אשוד חסן וקני פירושם אך הני אפרס בהם דכריס שלא נתפרסו : (ז) שתי כתפות יכזה לו
וגו' האשוד עשוי לפי דעתי כמו חני מלכוש ומתנת על אדם ולמטה ומכסהו בין מלפניו בין מלאחוריו . וזהו שכתב ויחגור אותן
במשב האשוד ויאשוד לו בו . שהמשב עשוי כמין אזור עשוי בתוך שפת האשוד בגוף האשוד והכתפות הללו שתיים חוכרות ממש וכל
וכל ומכסיש את כל הגוף של אדם ואחריו מנתנתו ולמעלה חזו שכתב פעם שתי וחוכר שמלכד שהיו הכתפות שהן אל אחתה עד
כתפי האדם ולמעלה חזר ומחכר אותם מלמטה אל האשוד והאשן לפניו על לבו : (ח) ומשב אשודתו שכתב הי' חגורו ומחכרו
כדכתיב ויחגור אותן במשב האשוד ויאשוד לו בו : (יא) מעשה חרש אבן דכוק הוא לכך כרי"ש שפת חרש של אבן חומן לפתח ומשקל
דגש הוא כמו גכס לכן המי"ת קמוצה ולא מטופה . פתוחי חותם . כעין פתוחי חותמות של חתמות שעושים בטבעות :

על

מכלל יופי

ז"ל עיון בערבי והוא מעשה הרקמה עשוי עינים עיניים : וחשב בענין האופנות : (אפרתו) : ע"ש ההגוייה נקרא
ואכנט . הוא אזור המכנסים : (ז) שתי כתפות . לפי
שהיו על הכתפות נקראו כתפות : (ח) (וחשב אפדתו) .
פירוש חגורתו ולפי שהאומגורת הוא ררך המחשבה אכרו

הדגושים

אתם: יב ושמת את שתי האבנים על
 כתפת האפוד אבני זכרון לבני ישראל ונשא
 אהרן את שמותם לפני יהוה על שתי
 שני כתפיו לזכרון: יג ועשית
 משבצת זהב: יד ושתי שרשרות זהב
 טהור מגבלת תעשה אתם מעשה עבד
 ונתתה את שרשלת העבתת על המשבצת:
 טו ועשית חשן משפט מעשה
 ה' השב כמעשה אפוד תעשנו זהב תכלת
 וארנמן ותולעת שני ושש משור תעשה
 אתו: טז רבוע יהיה כפול זרת ארבו
 וזרת רחבו: יז ומלאת בו מלאת אבן
 ארבעה טורים אבן טור אדם פטרה וברקת
 הטור האחד: יח והטור השני נפך ספיר
 ויהלם: יט והטור השלישי לשם שבו
 ואחלמה

אבניא על שמהת בני ישראל משקען
 מרמזן דדהב תעביד יתהן: יב ותשני ית
 תרתין אבניא על כתפי אפודא אבני דכרנא
 לבני ישראל ויטול אהרן ית שמהתהון
 קדם יי על תרתין כתפיה לדכרנא:
 יג ותעביד מרמזן דדהב: יד ותרתין
 תיבין דדהב דכי מתחמן תעביד יתהן ועובד
 גדילון ותתן ית תכניא גדילתא על מרמזתא:
 טו ותעביד חושן דינא עובד אומן בעובד
 אפודא תעבדיניה דתבא תכלא וארננא
 וצבע זהורי ובין שזיר תעביד יתיה:
 טז מרבע יהי עיף זרתא אורכיה וזרתא
 פוחיה: יז ומשלם ביה אשלמות אבניא
 ארבעא סדרין דאבן טבא סידרא קרמזה
 סמקן ירקן וברקן סידרא חר: יח וסידרא
 תניינא אימרנדין שבזין וסבחרום:
 יט וסדרא תליתאה קנבירי טרקנא ועין
 עיגלא

רשי

דכוקים ופתוחים (יא): פתוחי' הוחם - כתרנונו כתב מפורש כנלף דעוקא חרלות בלוטות בתוכן כמו שחורליו חותמי
 טבעות הם לחזק חרות כתב ניכר ומפורש: על שמות - כמו השמות - מוסבות משבצות - מוקפות האבנים במשכנות וזה
 שנושא ונושא האבן סהם כיון גומא לנודת האבן ונושקעה במשכנות כאלה המשכנות מוכתרת את האבן סהם ונחצר המשכנות ככתפות
 האפוד: (יב) לזכרון - שיהא רוחה הקדוש ברוך הוא השכנים כחובס לפניו וזכור נדקתם: (יג) ועשיריה משבצות - מיישע
 מושכנות שנים ולא פירש לך עתה כפרה זו אלא מקצת לכו וכפרת החשן נומר לך פירושן: (יד) שרשרות זהב - שלשלות:
 מגבלות - לסוף גבול החשן תעשה אותם: מעשה עבות - מעשה קליעת חושן ולא מעשה נקבים וכפלים כחותן שגושין לכרות
 אלא כחותן שגושים לעדרקסאות שקורין חש"ירם (ביצה כב): ונתח ארז שרשרות - של עבותות העשויות מעשה עבות על
 משכנות הללו ולא זה הוא חקוס לוחת עשייתן של שרשרות ולא לוחת קביעתן ולחן תעשה החומר כחן לאן לוחן ולחן ונתת החומר כחן
 לשון לוחן אלא לשון עתיד כי כפרת החשן חזר ומצוה על עשייתן ועל קביעתן ולא ככתב כחן אלא לאודיע וחקת לוחן המשכנות שמה
 לעשות עם האפוד וכתב לך לומר לך המשכנות הללו יוחקו לך לכשתעשה שרשרות משכנות על החשן תתנם על המשכנות הללו: (טו)
 חשן משפט - שוכפר על קלקול הדין: ד"א מחפט - שוכרה דכרייה וכתבתו חות דריס' נמט כלעז שהמפט יתחם ג' לזמות
 דכרייטענות הכעלי דינים ונמד הדין ויגוש הדין אם עונש מיתה אם עונש מות אם עונש גיוון זה עונשם לשון כירוי דכריס שמפר' ויחבר
 דכריו: כמעשה אפוד - מעשה חושב ויחמשת מינין: (יז) זרת ארבו וזרת רחבו - כפול ומוטל לו לפניו כנגד לבו של יהוה
 על לב אהרן תלוי בכתפיה האפוד הכחות מאחוריו על כתפיו וכפלות ויורדות לפניו ויט וכתבן תלוי בהן כשרשרות וטבעות כמו שחמרת
 בענין: (יז) ומלאת בו - על שם שהאבנים ממלאות גומות המשכנות הנתוקפת לכן קורא אותן בלשון תלואים:
 משובצים

על שקמה בני ישראל מקפן בארבעה עשר מביצו דהם מעבד יתהו : יב ותפדר ית פרחין סרגליהא עד פתמי
אפודא סרגליה סבבון זכיהא לבני ישראל ויטול עדרו ית שקמה בני ישראל על פרחין פתמי לרובקתא : יג ומעבד
מביצו דהב : יד ומרחין שישלו דהב דבי מתממו מעבד יתהו עובד קליעא ותמו ית שושילתא קליעא על
מביצתא : טו ומעבד חושן דנא דביה מהובע דיעהו דישאל דאחבסי מן דיעיא וקדרי גצמו קרביהו ולמכפרא
על דיעיא עובד ארמון הי עובד אפודא מעבדיה דהבא וגי : טז מרבעיהו עיף ורמא אורגיה ורמא פתייה :

ירושלמי :

ומשלום עמיה אשלימו דאבגא ארבע קריו דאבן טבא
סידרא קמיימא סמקתא ורמקתא ורמקתא פתב ספרש
עליהו שם שקטין חלקא ראובן שמעון לוי :
וסידרא חגיגא בדרגא ומספילגא ועין עיגלא קמב מסרש
עליהו שם שקטין חלקא יהודה יששכר וזבולון :
וסידרא חלקא וזיוו בדרגא וזבולון וזבולון קמב מסרש עליהו
שם שקטין חלקא דן גפחלי וגר :

יג ומשלום ביה אשלימו ומרגלין טבאן ארבעא
סידרו דמרגלין טבאן כל קביל ארבע טריגונין דעליקא
סידרא קדמא סמקתא ורמקתא ורמקתא סידרא דו ועליהו
חזיק ומפכש שקמה שקטין ראובן שמעון ולוי :
יה ושום סידרא חגיגא אנומנר ופסירגון ובכודי
ועליהו חזיק ומפכש שקמה חלקא שקטין יהודה דן
וגפחלי : יט ושום סידרא חלקא חגיגא וזבולון וערקין
ועין עיגלא ועליהו חזיק ומפכש שקמה חלקא שקטין
גד

וסדרא

באר רחובות דקדוקי רש"י

(א) רבנא לומר אלו לא היה דבוק לתיבה של אחריו היה נקוד קרש כשתי קצותיו חלל עכשיו נקוד קרש פתח תחת הרי"ש הוא דבוק
כאלו כתיב מעשה ח"ס של אבן קשה היאך לדבק אל אבן והלא דומם היא ואינו עושה את עצמו לכן הוסיף רש"י מלת
אויזן וכאלו כתיב מעשה אויזן של אבנים (אויזן ועורקין מן איזן מייכסטר מן שטיינר) : דהא

רשב"ם

(ב) עלכתפות האמוד . כתפות האמוד באים עד לוארומאן ומכאן ומכאן (ונכפות) [ג"ל ונקפלות] לפנינו ושם קבועים שתי אבנים
בראשי הכתפות יש כהן שרשרות שמוניעות עד החשן סכננד לנו והוא תלוי בהן : אבני זכרון כיוון שפרש לפנינו חלל יין אכתוב כוונת
לה' : (יג) ועשית קשבלות והב טהור . כעין טס של זהב שיש גופו' כאלו עושותיו להכניס בו ראשי השרשרות לחתיכה אחת נסקה מדומה
לכול לסקו כעין גופו' שיש בראשי התגורות של משי כדי שתכנס כוונתו : (יד) ויגשע עבות . לפי שיש שלשלות כענין אחר
תחובות וזבולון כעין גופו' שיש בראשי התגורות של משי כדי שתכנס כוונתו : (יד) ויגשע עבות . לפי שיש שלשלות כענין אחר
על המסכות ועדין לא פורש כאן כלל זה נקום יקבעים . ולפנינו ופרש ששני ראשיהם של שרשרות יתן כוונתו החשן וזו ראשיהן שנותנים
כוונתו יתן ככתפות האמוד אל מול פניו : (טו) חשן העשפט . לפי שנותנים בהם האורים והתומים שענידיים משפט ישראל ולרכיהם
כדכתיב ושאלו כוונתו האורים לכן קרוי משפט : כפול כענין כים . לפי שנותנים בתוכם האורים והתומים : (טז) זרת ארכו וזרת רחבו מחובר
למעלה ככתפות ומלמטה כאמוד גמלא הכל מלכוד אחד תמצא כל גוף הכהן מוכסה האמוד המחובר לחשן ולכתפות האמוד . שם לא היו
סוכרות הכתפות יחד אלא כלו שתי רצועות עולות על צווארו ותתחברות לשרשרות החשן מלפניו . ח"כ כשהכהן פסוק כעבודה וכוסף
את צווארו למטה יהו נפלות הכתפות ותתפידות וכחשן כופל אל שני קצותיו (ס"א שמכרין לאחריו) של כהן קצות
האמוד העליונות מול החשן : (יז) ומלאת בו . גומות להוסיף בהן האבנים : ועשית

מכלל יופי

הדגושים ולולוי הריש היה רגוש לכן לא השהנה תנועתה
במסוכות כמשפט כל הדגושים : (הפתח את שתי האבנים
על שמות בני ישראל) . רמקתא פתח את שמות בני ישראל
על שתי האבנים . ואפיר לפירוש ביישועי ויהיה על
במקום בית השמש כמו גמרת אורם על הירח והדומים
לו : (יג) ושרשרת . ענינו כמו שרשראות ובחשן
הריש שרשרת נכללת וכן בדבריו רבנו ג' ול החרושין
משי שרשרו ענינו כמו
יששלו : (מנבלת) . האר והטעם שהיו ממוטת מקלה
בפ"ס (יה יג) הערום . ככתפות א קנה החשן כל עומד :
המברורה : (טו) חשן
משפט) . קראו כן לפי שהיו עליו האורים והחתיים שחיו

ואהלמה : כ והטור הרביעי תרשיש ושהם וישפה משבצים זהב יהיו במלואתם : כ א והאבנים תהיון על שמות בני ישראל שמים עשרה על שמותם פתוחי חותם איש על שמו תהיון לשני עשר שבט :

כב ועשית על החשן שרשרת נבלת מעשרה עברת זהב טהור : כג ועשית על החשן שתי טבעות זהב ונתת את שתי הטבעות על שני קצות החשן : כד ונתתה את שתי עברת הזהב על שתי הטבעות אל קצות החשן : כה ואת שתי קצות שתי העברת תתן על שתי המשבצות ונתתה על כתפות האפוד אל מול פניו :

כו ועשית שתי טבעות זהב ושמת אתם על שני קצות החשן על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה : כז ועשית שתי טבעות זהב ונתתה אתם על שתי כתפות האפוד מלמטה ממול פניו לעמת מחברתו מפעל ה לחשב האפוד : כח וירכסו את החשן מטבעתו

עינלא : כ וסדרא רביעאה כרוס ימא ובורא ופנטירי מנמצן בדהב יהוין באשלמותהון : כא ואבניא יהוין על שמות בני ישראל תרמי עסרי על שמותהון כתבי מפרש בגלוף דעוקא נבר על שמיה יהוין לתרי עסר שבטין : כב ותעביד על חושנא תבין מתחמין עובד גדילו דהב דכי : כג ותעביד על חושנא תרמין עיזמן דדהב ותמן ות תרמין עיזקתא על תרין סיטרי חושנא : כד ותמן ות תרמין גדילן דדהב על תרמין עיזקתא בסיטרי חושנא : כה וית תרמין גדילן דעל תרין סיטרוהי תמן על תרמין מרמצתא ותמן על כתפי אפודא לקבל אפוחי : כז ותעביד תרמין עיזמן דדהב ותשוי ותמן על תרין סיטרי חושנא על ספרגיה די לעברא דאפודא לניו : כח ותעביד תרמין עיזמן דדהב ותמן ותמן על תרין כתפי אפודא מלרע מלקבל אפוחי לקביל בית לופי מעלוי להמן אפודא :

כח ויחרון ית חושנא מעוקתיה לעוקתיה דאפודא בהושא דתכלתא למהו על המיין אפודא רשי

(כ) משוברים זהב . והיו הטורים כמילואותם עוקפים משכנות זהב בעוזק שיעור שיתמלא כעוכי האכן זהו לשון כמילואותם כשיעור קלוי עביון של אבנים יהיה עוזק המשכנות לא פחות ולא יותר : (כא) איש על שמו . כסדר תולדותם סדר האבנים אולם לראובן . פטרה לשמעון . וכן כלם : על החשן . כסביל החשן לקבצה בטבעותיו כמו שפורש למטה בענין . (כב) שרשת : לשון שרשי אילן המאחזין לחילן להחזו ולהתקע בארץ חף אלו יהיו מאחזין לחשן שבהם יהיה תלוי כאפוד והן שתי שרשרות האמורות למעלה כענין המשכנות ואף שרשרות פתר עזחם כן סרוק לשון שרשים ואמר שהר"י יתירה כמו ע"ם שבשלים וכו' סכריקס ואיני רואה את דבריו אלא שרשרת כלשון עכרית כשזלזלת כלשון עמסה : גבלות . הוא עובדות האמור למעלה שתתקעם . בטבעות שיהיו כגבול החשן וכל גבול לשון קצה אשתי"ל כלעו : מעשה עבות . מעשה קליעה : (כג) על החשן . לצורך החשן כדי לקבוע בו . ולא יתכן לומר שתהא תחלת עשייתו עליו שאם כן היה הוא מחזור ואוקר ונתת את שתי הטבעות הלא כבר כתובים בו היה לו לכתוב בתחלת החקרא ועשית על קצות החשן שתי טבעות וכו' ואף כשרשרות נרוך אתה לכתובכן : על שני קצות החשן . לשתי אפוחי שנגד העוזר ליענית ולשעאלית ככא"ס עול כתפות האפוד : (כד) ונתת את שתי עבותות הזהב . והן כן שרשרות גבלות הכתובות למעלה ולא שיהי

כט ונטול אהרן נח שמהה בני ישראל בהשן דינא על לביה בזמן מעליה לקדשא לדוקן נב קדם יי תדיא :
ל וחתן בהשן דינא נח ארץא דמנהרין קליהון ומפרסקין טמיכו דבירה ישראל ונת ארמא דמשלימין בעוקדיהון
לכנתא נבא דתבע אילפן מן קדם יי בהון דבהון תקיק ומפכש שמוא נבא נבדישא דביה אהבדין מלח מאה ושישרתי
גלמיה ותקיק ומפכש נבאן שמהה דבה חתם קארי עלמא פוט תהוקא נבא מן שירויא וכל מאן דמדבר ההיא
שמוא קדישא בשעת אנתי משתויב וטמירן מנלין ויהון על לבא דאהרן בזמן מעליה קדם יי ונטול אהרן את דן
בני ישראל על לביה קדם יי תדיא : לא ותעביד ית מנטר מעילא דאפודא שניר חוטא דתכלא :

ירושלמי :

ויהי פום רישיה במצעה סיפוטא יהוי מקיף לפתיה תווקה
עובד גררי כפרם סירא יהוי ליה לא ותכנע :

ותווררין דדנבא במצעהון תוור תוור : לד תוורא דדנבא ורמונא דתכלתא ודצבע והורי תוורא דדנבא ורמונא
דדנבא ודצבע והורי על שיפולי מנטר מעילא תוור תוור סכרמחון שבועין וחר : לה ויהי עטיף על אהרן
לשמשא וישתמע קליה בזמן מועליה לקדשא קדם יי ונזמן מיפקיה ולא ימות באישא מצלחבא : לו ותעביד
שצא דדנב דבי ומגלוף עלוי תקיק ומפכש קדש לגי : לו ותשני ימיה על שניר חוטא דתכלתא למכפרא על

חציפי

רש"י

עגולים וחלולים היו כמין רמונים העשויים כביצת תרנגולת : ופעמוני זהב - וגו' עם עגלון שכתוב : בתוכם סביב - כינים
סביב כיו שני רמונים פעמון אחד דכוכ ותלוי בשולי החזיל : (לד) פעמן זהב ורמון פעמון זהב ורמון פעמון זהב ורמון אללו :
(לה) ולא ימות - ומכלל לוא אתה שמוע הן אסיהו אלולא יתחייב מיתה האס יכנס מחוסר אחד מן הכנדים הללו יחייב מיתה
כדי שמים : (לו) ציץ - (סוכה) כמין טעם של זהב היה רחמכ' אנכעות מקיף על המזת מחוץ לארון : (לז) על פתיר
תכלת

רשב"ם

ועיל האפוד שלכס עליו את האפוד : (ב) את האורים והתומים כעין השבעות של שמות בדבר הקב"ה שיהי נותן כחן להגיד משפט
וארכיבם אס העכ"ש מנידים להם תרבי' וקמנים שלהם כרוח טומאה להכדיל כמה הכדלות בין טומאה לטהרה ק"ו לקדושה שמגדת :
(ג) כליל תכלת כולו תכלת ונראה בעיני לפי שהיא כראית תחת האפוד והחשן כאלים לזכרון וגם התכלת שדומה לרקיע הרי הוא לזכרון
עמ' גרבוניו אל תכלת שכלי' ת שבתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד לפיכך הוא תכלת כולו ולא ארבעתן ולא
תולעת השני : (גכ) (פי תח"ח) - (כק"ש"ז) פי ראשו שפתו שמכניס ראשו כזלונסו - כטובו באחזקתו ולמעלה להכדיל כעין חלבושים
שלכניסו : לא רקיע - לא יפתח בית ציורו למטה כעין חלבושים שלו אלח למעלה ששעת אריגה מניחים בו צוואר : (גד) כתובס -
בין רימון לרימון ולא בתוך הרימון : (גה) ושמע קולו ככחאל הקדש - שפעמונים נוקשים ומכים זה לזה אע"פ שכליטת הרימונים כיניהם
ולפי שזה הקב"ה הכול אדם לא יהיה כחל מועד כחלו לכפר וקדש עד לא תולק צויה הקב"ה וכשמע קולו ככחאל ויתרחק השומעים משם :
(גו) ועשית ציץ - לפי שבתנו על נזח מקום רח"י עני אדם קרוי ציץ כמו מליץ עון התיכים כמו שפרשתי על השקוף כך
נראה בעיני : קדש ליי' - על האפוד ועל החשן היו שמות בני ישראל לזכרון שכפר הקב"ה על עון הקדשים שיקדשו בני ישראל
הכתובים למטה ען הנץ כחכני האפוד והחשן - קדש לה' כלומר הקב"ה מרצה עון הקדשים : (גז) ושמת אותו על פתיל תכלת
פתיל

מכלל יופי

החשן לחברו עם האפוד שהוא למעלה ממנו מענין
מעיניו והרכסים לבקעה שפירושו שהריה חיבוהים -
(ולא יוח) : ענינו ולא יבדל בלומר שלא יפיר ולא יזדמנע
האפוד ודומה לו בלשון רז"ל מישכו יחיה חלב פ' צמחיה לב
וגסי הרוח : (ל) (את האורים ואת התומים) - יאכי
גלור מענין אורה ולא נתבאר אצלנו מה הם האיר סורה תמים
כי ירמה לפי הפסוקים שהמדבר אחר וילתי אכני החשן
רש"י פירש שהוא ככס עם המפורש שהיה נזכר הודו כפלי
החשן שעל יונה הוה מאיר את דבריו ומתמים את דבריו :

והיה על המצנפת אל מול פני המצנפת
 יהיה: לה והיה ער מצח אהרן ונשא
 אהרן את צנן הקדשים אשר יקדישו בני
 ישראל לכל מתנת קדשיהם והיה ער
 מצחו תמיד לרצון להם לפני יהוה:
 לט ושבעת הכתנת שש ועשית מצנפת
 שש ואבגט תעשה מעשה רקס: מ ולבג
 אהרן תעשה כתנת ועשית להם אבגטים
 ומגבעות תעשה להם לכבוד ולתפארת:
 מא והלבשת אתם את אהרן אחיד ואת
 בניו אתו ומשחת אתם ומלאת את ידכם
 וקדשת אתם וכהנול לי: מב ועשה להם
 זכנסים כד לבסות בשר ערוה ממתנים ועד
 זרכים יהיו: מג והיו על אהרן ועל בניו
 בבגים אל אהל מועד או בגשתם אל
 המזבח לשרת בקדש ולא ינשא עון ומתו
 חקרת עולם לו ולרצו אהריו:
 ס א וזה הדבר אשר תעשה להם
 לקדש אתם לכהן לי לקח פר אחד בן בקר
 ואילם שנים תמימים: ב ולחם מצות וחלת
 מצות בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים
 בשמן סלת חטים תעשה אתם: ג ונתת
 אותם על סר אחד והקרבת אתם בסל ואת

הפר רש"י

על מצנפתא לקביל אפי מצנפתא יהי:
 לה ויהי על לבית עינוהי דאהרן וישור
 אהרן יתענית קודשיא די יקדשון בני ישראל
 לקל מתנת קודשיהון ויהי על לבית עינוהי
 תדירא לרצוא להון קדם יי: לט ותבג
 כתונא דבוץא ותעביד מצנפתא דבוץא
 ותמיין תעביד עובר צייר: מ ולבגי אהרן
 תעביד כתונין ותעביד להון המינין וכובעין
 תעביד להון ליקר ולתושבחה: מא ותלביש
 יתהון ית אהרן אהרן וית בגוהי ועמיה
 ותרכי יתהון ותקריב ית קורבניהון ותקדיש
 יתהון וישמשון קדמי: מב ועיבד להון
 מכנסין דבוץ לכסאה בסר ערייא מחרצין
 ועד ירכן יהון: מג ויהון על אהרן ועל
 בגוהי במעלהון דמשפן זימנא או במקרבון
 למדבחה לשמשא בקודשא ולא יקבלון
 חוקא ולא ימותון קים עלם ליה ולבגוהי
 בתרוהי: א ודין פתנקא דתעביד דהון
 לקדשא יתהון לשמשא קדמי סב תור תו
 בר תורי ודיכרין תרין שלמין: ב ולחם
 פטיר ונריצן פטירין דפילן במשה ואספונין
 פטירין דמשיחין במשה סולת דחישין
 תעביד יתהון: ג ונתת יתהון על סלא מד
 ותקריב

תכלת - וכוונתו אחר הוא חומר ויתנו עליו פתיל תכלת ועוד כתוב כאן והיה על המצנפת ולמטה הוא חומר והיה על מצח אהרן
 (ובחיים בח) וכשיטת קדשים שנינו שערנו היה כראה בין יין למצנפת שסלמית תפילין למדנו שהמצנפת למעלה כגובה הראש ואינה עמוקה
 לכנס בה כל הראש והצד מלמטה והפתילים היו ככוכים ותלויין כוכבי ראשים וכאלמנעו ססה כג' מקומות הללו פתיל מלמעלה
 אחד תחתן ואחד עכפמים כנגדו וקושר ראשי הפתילים מחזורי העורף שלשתן ומנאלו בין אורך הטם ופתילי ראשו וקופין את הקדקד והפתיל
 האמצעי סכראשו קשור עד ראשי הטנים והולך על פני רוחק הראש מלמעלה ומנאל עשוו כתיב כובע ועל פתיל האמצעי הוא חומר ויהי על
 המצנפת והיה בותן הצד על ראשו כתיב כובע על המצנפת והפתיל האמצעי מחויקו סחינו כופל והטם תלוי כנגד מלחו ונתקיימו כל התקראות
 פתיל על הצד וכן על הפתיל ופתיל על המצנפת מלמעלה: (לה) ונשא אהרן לשע קליטה ואעפ"כ חיימו ממש חזו אהרן מאלה
 המשא

חציוני אפיא ויהי על מצנפתא מעילתו תפילת רישא קל קביל אפי מצנפתא יהי : לח ויהי על פדתא דבית
 אפי דאחרון מן צידעא לצידעא ותקמי וישודל אחרון ענת קדשיא דמקדשון בני ישראל לכל מפת קדשיהון
 דמקדשון יהון ויהי על פדתא דביתא לבנא להון וקם : לט ותבמץ ביתא דבוצא למפפרא על שדי
 אדקא וזאח ותעביד מצנפתא דבוצא למפפרא על קעמי בציונהון וקמור מעביד עובד ציור : מ ולקמי אחר
 מעביד פתויני ותעביד להון קמורין וכקעין וגי : מא ותלביש יתהון וגי :

ירושלמי
 אבבסקין דבין :

מב ועביד להון אונקסין דבין לבפא פשר עיקא מן אחר קמור תרציהון
 ועד יתיהון יהון : מג והון על אחרן ועל בניו בנסן מעלהון למשבו זימנא
 או במקדשהון למדבחה לשמשיא בקידשא ולא יקבלון חובא באשא מצלהבא קמס עלם ליה ולקניו בתרו :
 א נרין פתוקא דמעביד להון לקדשא יתהון לשמשיא קמיו סב תור סד בר תורי דלא עירובין ודקרו תרין שלמין :
 ב! רלחים פטיר וקריצו פטירין דהתיבין בקושח ויתא ועירובין דלחים פטיר דמשיהין בקושח ויתא סמידא דהינטין
 מעביד יתהון : ג ויתיו יתהון על פלא סד ותקרב יתהון בפלא גר תורא גר תרין וסוקרון באפלא :

ית

רשי

הנשא של עון כנזא מסולק העון מן הקדשים : את עון הקדשים . (מנחות כ"ה) לרזות על הדס ועל החלב שקרכו כטומאה כנו
 שטינו ארזי עון הוא טשא חס עון פיגול הרי כשר לאמר לא ירצה ואם עון מותר הרי נאמר לא יחשב ואין לומר סיכור על עון הכהן שהקריבם
 טשא שהרי עון הקדשים נאמר ולא עון המקריבים הא אינו מרצה אלא להכשיר הקרבן : והיה על מצחו תמיד . ח"ל לומר שיהא על
 מצחו תמיד שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה אלא תמיד לרזות להם אפילו אינו על מצחו שלא היה כהן גדול עובד כאותה שעה ולדברי האומר
 עודכן על מצחו מכפר ומרצה ואם לאו אינו מרצה נדרש על מצחו תמיד ולמד שממשש בו כעודו על מצחו שלא יסיר דעתו ממנו :
 (לט) ושבת . עשה אותם משכנות משכנת וכולם של שש : (מ) ולבניא אהרן תעשה כתנת . ד' כגדים הללו ולא יותר כתנת
 ואכנט ומגבנות הוא מנכפת ומכנסים כתוכים למטה כפרסה : (מא) והלבשת אותם את אהרן . אותם האמורין באהרן חסן ואמר
 ומעיל וכתנת תשכן ומנכפת ואכנט וזין ומכנסים הכתוכים למטה ככולם : ואת בניו אתו . אותם הכתוכים כהם : ומשחת אותם
 את אהרן ואת בניו כשמן המשחה : וכולאת את ידם . כל מלוי ידים לשון חניך כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק בו מאותו יום והלאה הוא
 וכלשון לעו כשמתנין אדם על פקידת דבר כותן השליש כידו בית יד של עור שקורין גואנט"י ועל ידו הוא מחויב כדבר וקורין לאותו נסירה
 דיו"ט פטור הוא מלוי ידים : (מב) ועשה להם . לאהרן ולבניו : מכנסים בד . הריח' כגדים לכהן גדול וד' לכהן קטן :
 (מג) וחיו על אהרן . כל הכגדים האלה על אהרן והלויין לו : ועל בניו . האמורין כהם : בכואם אר אהרן מועד :
 לה כלוכן למשכן : ומתו . הא למדת שממשש ממש' כגדים כמיתה : חקת עולם לו . כל מקום שחומר חקת עולם הוא גזירה
 מיד ולמרות לנכבו : (א) לקח . כמקום ושת גזירות הן אחת של קיסה ואחת של לקיסה ולכן פתרון אחד : פד אחד . לכפר
 על מעשה העגל שהוא פד : (ב) ולחם מצות וחלות ורקיקי מצות : הרי אלוג' מינין רכוכה וחלות ורקיקין לחם מצות היא
 הקרויה למטה כענין חלות לחם שכן על שם סנותן שכן כרכוכה כנגד החלות והרקיקין וכל המינין באים עשר עשר חלות (מנחות עו) :
 בלולוח בשמן . כשהן קמח וזמן כהן שמן וכוללן (שם עה) : מושחים בשמן . אחר אפיתן מושחן כמין כ"י (כ"ף יונית) שהיא
 עשויים כמין שלמו (שם) : (ג) והקרבת אותם .

רשב"ם

פתיל אחד היה בשני דאפי הנין שמגיע מלון לאון שהיא הנין מקור כהן ונ' חושין מלא עלה על הראש והיו עשוי על החושין כענין
 כובע על המצפת . אל מול פני המנכפת יהיה הנין על מצחו מקיף מלון לאון : (לח) וכשא אהרן את עון הקדשים וגי' לפ'
 עשאו לא דיבר הכתוב טומאת הקדשים אלא כך פירשו כל קרבנות שיכחו ישראל או עולה או חטאת או אשם לכפר עליהם שיסייע
 הנין עם הקרבן להזכיר לפני הקב"ה שהיה לרצון ולזכרון לבני ישראל להתכפר להם : (מ) לכבוד ולתפארת לפי שהמנכפת על
 הראש דרכים יפוי נאה ביותר : (מא) והלכשת אותם כשתקים המשכן : (ב) ולחם מצות אפוי בתנור קרוי לחם . וגם שמו
 היה בן כי הוא לחם האמור עם חלות ורקיקין כעשיית מילואים כפרשת לו את אהרן . חלות ורקיקין מפורשים במסכת מנחות וכולל
 עין וזין עשר הם : (ג) והקרבתם אותם .

מבלל יופי

(מ) (אבנפים) . הוא אזור המכנסים . (ומגבעות) .
 הם המוכנים שמישימין על הראש לתפארת .
 (מב) (מכנסים בד) . ידוע תקראו מכנסים כרשון
 שמש וזה הוא כנר אחד לפי שיש לו שתי גופות : (כד) .
 קטץ בקרו המסרת עליו לית כותיה קמין וכל הכר כותיה
 (א) (א) פד' הוא כן שתי שנים ואיל הוא משכנס כשה
 השנית אחד ושליש יום :
 (ב) (ורקיקי) . ענינו הדלות והרקות : (ג) (על
 סלאחה) . בא במקום בית השמש כמו בס' אחד
 ואצרת

הפך ואת שני האילים : ד ואת אהרן
 ואת בניו תקריב אל פתח אהל מועד
 ורחצת אתם במים : ה ולקחת את הבגדים
 והלבשת את אהרן את הכתנת ואת מעיל
 האפד ואת האפד ואת החשן ואפרת לו
 בחשב האפד : ו ושומת המצנפת על
 ראשו ונתת את גזר הקדש על המצנפת :
 ז ולקחת את שמן המשחה וצקת על
 ראשו ומשחת אתו : ח ואת בניו תקריב
 והלבשתם כתנת : ט ותקרת אתם אבנט
 אהרן ובניו וקבשת להם מנבערת וקיתרת
 להם כהנה לחקת עולם ומלאת יד אהרן
 ובניו : י ותקרב את הפך לפני אהל
 מועד וסמך אהרן ובניו את ידיהם על ראש
 הפך : יא ושחטת את הפך לפני יהוה
 פתח אהל מועד : יב ולקחת מדם הפך
 ונתתה על קרנתי המזבח באצבעך ואת
 כל הדם תשפך אל יסוד המזבח :
 יג ולקחת את כר החלב המכסה את
 הקרב ואת היסרת על הכבד ואת שמי
 הקליה ואת החלב אשר עליהן והקטרת
 המזבח : יד ואת בשר הפך ואת ערו
 ואת פרושו ושרף באש מחוץ למזבחה הטאת
 היא : טו ואת האיל האסד תקח וקמנו
 אהרן ובניו את ידיהם על ראש האיל :
 טז ושחטת את האיל ולקחת את דמו
 וזרכת

ותקריב יתהון בסלא ויתחנא וית
 דיכרין : ד ונת אהרן ונת בניו תקריב
 לתרע משכן זמנא ותסחי יתהון במיא :
 ה ותסב ית לבושא ותלביש ית אהרן
 ית כתינא וית מעיל דאפודא וית אפודא
 וית חושנא ותתקין ליה בהימין אפודא
 ו ותשוי מצנפתא על רישיה ותתן ית
 כלילא דקודשא על מצנפתא : ז ותס
 ית משוחא דרבוהא ותריק על רישיה
 ותריביתיה : ח ונת בניו תקריב ותלביש
 כתונין : ט ותקריב יתהון המינין אהרן
 ובניו ותתקין להון כוכבין ותהי להון כהונתא
 לקים עלם ותקריב קורבנא דאהרן וקורבנא
 דבניו : י ותקריב ית תורא לקדם משכן
 זמנא ויסמוך אהרן ובניו ית ידיהון על
 ריש תורא : יא ותכוס ית תורא לקדם
 ית בתרע משכן זמנא : יב ותסב מדמא
 דתורא ותתן על קרנתי מדבחה באצבעך
 ונת כל דמא תשוד ליסודא דמדבחה :
 יג ותסב ית כל תרבא דחפי ית בניו
 ונת הצדא דעל כבדא ונת תרמין קלין
 ונת תרבא דעליהן ותסיק למדבחה :
 יד ונת בשר תורא ונת משכיה ונת
 אוכליה תוקד בנורא מברא למשריתא
 הטאתא הוא : טו ונת דכרא חד תסנ
 ויסמכון אהרן ובניו ית ידיהון על ריש
 דכרא : טז ותכוס ית דכרא ותסב ית
 דמיה ותזרוק על מדבחה סהור סהור :
 ויח

וְהָרַקַת עַל-הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב : יו וְאֶרְזֵה-הָאֵיל
תַּנְתֵּם לַנְּתִיחַי וְהִחַצְתֶּם קִרְבּוֹ וְכַרְעִיו וְהָרַקַת
עַל-נְתִיחָיו וְעַל-רֵאשׁוֹ : יח וְהִקְסַרְתֶּם אֹת-
כָּל

יז וְיַתְד־דְּכָרָא תַפְלִיג לְאַבְרוֹהִי וְתַחֲלִיל-
בְּנֵיהּ וְכַרְעֵיהּ וְתַחַן עַל-אַבְרוֹהִי וְעַל-רֵשִׁינָה :
יח וְתַסַּק יַתְד־כָּל־דְּכָרָא לְמַדְבַּחָא עֲלֵתָא
הוּא

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

וְיָרָא אֲחֵרֹן וְעַת בְּנֵי תַקְבֵּל לְתַבַּע מִשְׁבּוֹ וְזָמַן וְתַסְבּוּל יַחְזִין בְּאַרְבָּעִין סָאִין דְּמִין מִין : ה וְתַסַּב יָרָא
לְבִישׁוֹ וְתַלְבַּשׁ יַת אֲחֵרֹן יַת בִּיתְרָא יַת מִנְטֵר מְצִיל אֲפִדָא יַת אֲפִדָא יַת חִישְׁנָא וְתַסְבֵּס יַתִּיה בְּהַמִּין אֲפִדָא :
ו וְתַשְׁרִי מִצְנַפְקָא עַל רֵשִׁינָה וְתַחַן יַת כְּלִילָא דְבִיָּה תַקִּיק שְׂמָא דְקִרְדָּשָׁא עַל מִצְנַפְקָא : ז וְתַיִסֵב יַת מִשְׁחָא
וְגוֹ : ח וְיָרָא בְנֵי וְגוֹ : ט וְתַסְבֵּס יַחְזִין בְּקַמְרִין לְאַחֲרֹן וְכַנּוּשׁ לְחֹן כִּוְכָעִין וְתַחַן לְחֹן וְגוֹ :
י וְתַקְרִיב יַת תּוֹרָא קִדְּשׁ מִשְׁכֵּן זְמַנָּא וְגוֹ : יא וְתַיִסֵב יַת תּוֹרָא קִדְּשׁ לְתַבַּע מִשְׁבּוֹ וְזָמַן :
יב וְתַיִסֵב מִצְדָּמָא דְתּוֹרָא וְתַיִסֵב עַל קַרְנֵת מִדְבַּחָא בְּאַדְבָּעָד וְגוֹ : יג וְתַיִסֵב יַת כָּל מְרָבָא דְחָפִי עַל כְּנֵי וְגוֹ
יַת דְּמִשְׁחָא עַל תַּצֵּר בְּכָרָא יַת מְרָמִין כֹּלְעִין יַת מְרָבָא דְעַלְיָחֹן וְתַסְפֵּד עַל מִדְבַּחָא : יד וְיָרָא בְּשָׂרָא דְתּוֹרָא
יַת מִוִּשְׁפִּיָּה וְעַת בִּיעִיָּה תּוֹקִיר כְּנִרָא וְגוֹ : טו וְיָרָא דְכָרָא וְגוֹ : טז וְתַיִסֵב יַת דְּכָרָא וְתַסַּב יַת אֲדָמִיָּה וְתַדְרוֹק
עַל מְרָבָא תּוֹרָא תּוֹרָא : יז וְיָרָא תַפְסִיג לְפַסְגֵּי
וְתַחֲלִיל כְּנֵי גִנָּה וְכַרְעֵיו וְתַסְפֵּד עַל אֲיָרֵיו וְעַל רֵשִׁינָה :
יח וְתַפְסִיק יַת כָּל דְּכָרָא לְמַדְבַּחָא עֲלֵתָא הוּא
קִדְּשׁ לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְיָא קִרְדָּנָא קִדְּשׁ : יח הוּא :

וְיָרָא אֲחֵרֹן וְעַת בְּנֵי תַקְבֵּל לְתַבַּע מִשְׁבּוֹ וְזָמַן וְתַסְבּוּל יַחְזִין בְּאַרְבָּעִין סָאִין דְּמִין מִין : ה וְתַסַּב יָרָא
לְבִישׁוֹ וְתַלְבַּשׁ יַת אֲחֵרֹן יַת בִּיתְרָא יַת מִנְטֵר מְצִיל אֲפִדָא יַת אֲפִדָא יַת חִישְׁנָא וְתַסְבֵּס יַתִּיה בְּהַמִּין אֲפִדָא :
ו וְתַשְׁרִי מִצְנַפְקָא עַל רֵשִׁינָה וְתַחַן יַת כְּלִילָא דְבִיָּה תַקִּיק שְׂמָא דְקִרְדָּשָׁא עַל מִצְנַפְקָא : ז וְתַיִסֵב יַת מִשְׁחָא
וְגוֹ : ח וְיָרָא בְנֵי וְגוֹ : ט וְתַסְבֵּס יַחְזִין בְּקַמְרִין לְאַחֲרֹן וְכַנּוּשׁ לְחֹן כִּוְכָעִין וְתַחַן לְחֹן וְגוֹ :
י וְתַקְרִיב יַת תּוֹרָא קִדְּשׁ מִשְׁכֵּן זְמַנָּא וְגוֹ : יא וְתַיִסֵב יַת תּוֹרָא קִדְּשׁ לְתַבַּע מִשְׁבּוֹ וְזָמַן :
יב וְתַיִסֵב מִצְדָּמָא דְתּוֹרָא וְתַיִסֵב עַל קַרְנֵת מִדְבַּחָא בְּאַדְבָּעָד וְגוֹ : יג וְתַיִסֵב יַת כָּל מְרָבָא דְחָפִי עַל כְּנֵי וְגוֹ
יַת דְּמִשְׁחָא עַל תַּצֵּר בְּכָרָא יַת מְרָמִין כֹּלְעִין יַת מְרָבָא דְעַלְיָחֹן וְתַסְפֵּד עַל מִדְבַּחָא : יד וְיָרָא בְּשָׂרָא דְתּוֹרָא
יַת מִוִּשְׁפִּיָּה וְעַת בִּיעִיָּה תּוֹקִיר כְּנִרָא וְגוֹ : טו וְיָרָא דְכָרָא וְגוֹ : טז וְתַיִסֵב יַת דְּכָרָא וְתַסַּב יַת אֲדָמִיָּה וְתַדְרוֹק
עַל מְרָבָא תּוֹרָא תּוֹרָא : יז וְיָרָא תַפְסִיג לְפַסְגֵּי
וְתַחֲלִיל כְּנֵי גִנָּה וְכַרְעֵיו וְתַסְפֵּד עַל אֲיָרֵיו וְעַל רֵשִׁינָה :
יח וְתַפְסִיק יַת כָּל דְּכָרָא לְמַדְבַּחָא עֲלֵתָא הוּא
קִדְּשׁ לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְיָא קִרְדָּנָא קִדְּשׁ : יח הוּא :

ירושלמי

רש"י

אל תזר המזבח כיום הקמתו : (ד) ורחצת . וטובלת כל הנוף : (ה) ואפרת . קטן ותקן הסגורה והפינה סביבותיו : (ו) נזר הקדש
זה היום : על המזבח . כי וספירא למעלה ע"י הפתול האמצעי וסביב פתוליו סבבאש הקטורין שלשתן מלחוחי העורף הוא נזרנו על
המזבח כיום כיום : (ז) ומשהתאוה . (ח"כ) חף עשייה אכתיב כ"י ונתן סתן על ראשו וכין ריסי עיניו ומחלון בלשנו :
(ט) והיתה להם . עליו ידיו זה לכהונת עולם : ומלאה . ע"י הכרס האלה : יד אהרון ויד בניו . סביליו וסוקודת הכהונה :
(י) פתח אהרן מועד . כהן המזבח שלפני הפתח : (יב) על קרנות . (זכריה) לנזלה בקרנות מועד :
ואת כל הדם . סירי הדם : אל יסוד המזבח . (פרה) דמדות) כתיב כלטט סית קבול עשוי לו סביב סביב לאחד שעלה אהרן הארץ :
(ג) החלב המכסה את הקרב . הוא הקדוש של הכרס שקורין ט"ל : וזאת היותרת . היא טרפסא הכבדא שקורין טיכרי"ט :
על הכבד . חף יין הכבד טול עינה (ת"כ) : (יד) תשרף באש . לא מצינו מטאת חנוכה נשרפת אלא : (יז) וזרקת
(זכרים) כג' ככל אוחו בעורק חורק כנגד הקרן כדי שיראה לכאן ולכאן ואין קרן עין מתכה בלשנו אלא חסאת כלכד אכל שאר זכרים חיק
טעון קרן ולא זכרה שמתן דום עתה חסות ולמעט וזינו עולם כהנה אלא עונת בלרין חורק : סביב . כך מפורש במחשבת קדשים שאין
סביב אלא ב' עונות סוד' אשת בקרן וית וזוהאשת סכנדה כלכסון וכל מתנה נראית כשני לזר הקרן חילק ואלו נמא הדם כעון כח'
ווחית סביב לקרן סביב : (יז) על נחתיו . עם נחתיו נוסף על שאר הנתיבים : ריח

וְיָרָא אֲחֵרֹן וְעַת בְּנֵי תַקְבֵּל לְתַבַּע מִשְׁבּוֹ וְזָמַן וְתַסְבּוּל יַחְזִין בְּאַרְבָּעִין סָאִין דְּמִין מִין : ה וְתַסַּב יָרָא
לְבִישׁוֹ וְתַלְבַּשׁ יַת אֲחֵרֹן יַת בִּיתְרָא יַת מִנְטֵר מְצִיל אֲפִדָא יַת אֲפִדָא יַת חִישְׁנָא וְתַסְבֵּס יַתִּיה בְּהַמִּין אֲפִדָא :
ו וְתַשְׁרִי מִצְנַפְקָא עַל רֵשִׁינָה וְתַחַן יַת כְּלִילָא דְבִיָּה תַקִּיק שְׂמָא דְקִרְדָּשָׁא עַל מִצְנַפְקָא : ז וְתַיִסֵב יַת מִשְׁחָא
וְגוֹ : ח וְיָרָא בְנֵי וְגוֹ : ט וְתַסְבֵּס יַחְזִין בְּקַמְרִין לְאַחֲרֹן וְכַנּוּשׁ לְחֹן כִּוְכָעִין וְתַחַן לְחֹן וְגוֹ :
י וְתַקְרִיב יַת תּוֹרָא קִדְּשׁ מִשְׁכֵּן זְמַנָּא וְגוֹ : יא וְתַיִסֵב יַת תּוֹרָא קִדְּשׁ לְתַבַּע מִשְׁבּוֹ וְזָמַן :
יב וְתַיִסֵב מִצְדָּמָא דְתּוֹרָא וְתַיִסֵב עַל קַרְנֵת מִדְבַּחָא בְּאַדְבָּעָד וְגוֹ : יג וְתַיִסֵב יַת כָּל מְרָבָא דְחָפִי עַל כְּנֵי וְגוֹ
יַת דְּמִשְׁחָא עַל תַּצֵּר בְּכָרָא יַת מְרָמִין כֹּלְעִין יַת מְרָבָא דְעַלְיָחֹן וְתַסְפֵּד עַל מִדְבַּחָא : יד וְיָרָא בְּשָׂרָא דְתּוֹרָא
יַת מִוִּשְׁפִּיָּה וְעַת בִּיעִיָּה תּוֹקִיר כְּנִרָא וְגוֹ : טו וְיָרָא דְכָרָא וְגוֹ : טז וְתַיִסֵב יַת דְּכָרָא וְתַסַּב יַת אֲדָמִיָּה וְתַדְרוֹק
עַל מְרָבָא תּוֹרָא תּוֹרָא : יז וְיָרָא תַפְסִיג לְפַסְגֵּי
וְתַחֲלִיל כְּנֵי גִנָּה וְכַרְעֵיו וְתַסְפֵּד עַל אֲיָרֵיו וְעַל רֵשִׁינָה :
יח וְתַפְסִיק יַת כָּל דְּכָרָא לְמַדְבַּחָא עֲלֵתָא הוּא
קִדְּשׁ לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְיָא קִרְדָּנָא קִדְּשׁ : יח הוּא :

רשב"ם

קצ"ח לעזרה : (ט) וחגרת אותם חכט . אהרן בניו . כן נחלקי בנפשת יומא לפי שאין סדר לפשתן אכתיב כאן כסדר בני
את אהרן ולפי הכשר אין לדקדק : (ו) נזר הקדש : (ס"ח)

וְיָרָא אֲחֵרֹן וְעַת בְּנֵי תַקְבֵּל לְתַבַּע מִשְׁבּוֹ וְזָמַן וְתַסְבּוּל יַחְזִין בְּאַרְבָּעִין סָאִין דְּמִין מִין : ה וְתַסַּב יָרָא
לְבִישׁוֹ וְתַלְבַּשׁ יַת אֲחֵרֹן יַת בִּיתְרָא יַת מִנְטֵר מְצִיל אֲפִדָא יַת אֲפִדָא יַת חִישְׁנָא וְתַסְבֵּס יַתִּיה בְּהַמִּין אֲפִדָא :
ו וְתַשְׁרִי מִצְנַפְקָא עַל רֵשִׁינָה וְתַחַן יַת כְּלִילָא דְבִיָּה תַקִּיק שְׂמָא דְקִרְדָּשָׁא עַל מִצְנַפְקָא : ז וְתַיִסֵב יַת מִשְׁחָא
וְגוֹ : ח וְיָרָא בְנֵי וְגוֹ : ט וְתַסְבֵּס יַחְזִין בְּקַמְרִין לְאַחֲרֹן וְכַנּוּשׁ לְחֹן כִּוְכָעִין וְתַחַן לְחֹן וְגוֹ :
י וְתַקְרִיב יַת תּוֹרָא קִדְּשׁ מִשְׁכֵּן זְמַנָּא וְגוֹ : יא וְתַיִסֵב יַת תּוֹרָא קִדְּשׁ לְתַבַּע מִשְׁבּוֹ וְזָמַן :
יב וְתַיִסֵב מִצְדָּמָא דְתּוֹרָא וְתַיִסֵב עַל קַרְנֵת מִדְבַּחָא בְּאַדְבָּעָד וְגוֹ : יג וְתַיִסֵב יַת כָּל מְרָבָא דְחָפִי עַל כְּנֵי וְגוֹ
יַת דְּמִשְׁחָא עַל תַּצֵּר בְּכָרָא יַת מְרָמִין כֹּלְעִין יַת מְרָבָא דְעַלְיָחֹן וְתַסְפֵּד עַל מִדְבַּחָא : יד וְיָרָא בְּשָׂרָא דְתּוֹרָא
יַת מִוִּשְׁפִּיָּה וְעַת בִּיעִיָּה תּוֹקִיר כְּנִרָא וְגוֹ : טו וְיָרָא דְכָרָא וְגוֹ : טז וְתַיִסֵב יַת דְּכָרָא וְתַסַּב יַת אֲדָמִיָּה וְתַדְרוֹק
עַל מְרָבָא תּוֹרָא תּוֹרָא : יז וְיָרָא תַפְסִיג לְפַסְגֵּי
וְתַחֲלִיל כְּנֵי גִנָּה וְכַרְעֵיו וְתַסְפֵּד עַל אֲיָרֵיו וְעַל רֵשִׁינָה :
יח וְתַפְסִיק יַת כָּל דְּכָרָא לְמַדְבַּחָא עֲלֵתָא הוּא
קִדְּשׁ לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְיָא קִרְדָּנָא קִדְּשׁ : יח הוּא :

מכלל יופי

(ה) ואפרת לו) וחגרת וע"ש החגורה נקרא
האפור אפור :
(ט) ומלאה יד אהרן) :
כמשמעו שימלא ידוהם מן
הקדבנות : (יב) ער) :
מט 49

קרנות) . וזויות : (א) חיתרת) הוא הקרא בלשון רז"ל
טרפס ואמר על הכבד ופירושו עם כבד כי מעט מן הכבד
היה נוטל עם הזוהרת :
הכליות יזוורת נספחה (ד) פרשו) . הווא
וגם כלתה נספחי תובל שבכרס הבחמור :
בי"ט כ"ח חיות הווא :

כל האיל המזבחה עלה הוא ליהוה ריח
 חמישי ליהוה אשה ליהוה הוא יום ולקחת את האיל
 השני וסמך אהרן ובניו את יריהם על ראש
 האיל : כ ושחשת את האיל ולקחת מדמו
 ונתתה על סנדל און אהרן ועל סנדל און בניו
 הימנית ועל בתיך ידם הימנית ועל
 בתיך רגלם הימנית וזקקת את הפס על
 המזבחה סביב : כא ולקחת מן הדם אשר
 על המזבחה ומשמן המשחה והיתת על
 אהרן ועל בניו ועל בגדיו ועל בגדי בניו
 איתו וקדש הוא ובגדיו ובגדיו בניו
 איתו : כב ולקחת מן האיל החלב והאליה
 ואת החלב המכסה את הקרב ואת יתרת
 הקרב ואת שתי הכליות ואת החלב אשר
 עליהן ואת שוק הימין כי איל מלאים
 הוא : כג וכפר לחם אמת וחלת לחם
 שמן אמת ורקיק אחר מסל המצות אשר
 לפני יהוה : כד ושמת הכל על כפי אהרן
 ועל כפי בניו והנפת אתם תניפה לפני
 יהוה : כה ולקחת אתם מידם והקמרת
 המזבחה על העלה לרית ניהוה לפני יהוה
 אשה הוא ליהוה : כו ולקחת את החטה
 מאיר המלאים אשר לאהרן והנפת איתו
 תנופה לפני יהוה ויהי לה למקרה :
 כז וקדשת את חנה התנופה ואת שוק
 התרומה אשר הניף ואשר הורם מאיל
 המלאים מאשר לאהרן ומאשר לבניו :
 בח ונתת לאהרן ולבניו לתקיעולם מאת
 בני

הוא קדש יי לאתקבלא בדיעו קורבנא
 קדש יי הוא : יט ותסב ית דכרא תננא
 וקסמוך אהרן ובנוהי ית יריהון על ריש
 דכרא : כ ותכוס ית דכרא ותסב מדמיה
 ותתן על דום אונקא דאהרן ועל דום
 אונקא דבנוהי דימינא ועל אליין יריהון
 דימינא ועל אליין ריגלהון דימינא ותרוק
 ית דמא על מדבחא סחור סחור :
 כא ותסב מן דמא דעל מדבחא וממשחה
 דרבותא ותדי על אהרן ועל לבושוהי ועל
 בנוהי ועל לבושי בנוהי עמיה ויתקדש הוא
 ולבושוהי ובנוהי ולבושי בנוהי עמיה :
 כב ותסב מן דכרא תרבא ואליקא ונתת
 תרבא דחפי ית צוה וית חצר בכדא ונתת
 תרבא כולין וית תרבא דעליהון ונתת
 שקא דימינא ארי דכר קורבנא דהוא :
 כג ופתא דלחם חרא ונריצתא דלחם
 משח חרא ואספוג חר מסלא דפשיטא ו
 קדש יי : כד ותשוי כולא על ידי דאהרן
 ועל ידי דבנוהי ותריס יתהון ארמא קדש
 יי : כה ותסב יתרוון מנדחון ורסוק
 למדבחא על עלתא לאתקבלא ברעו
 קדש יי קורבנא הוא קדש יי : כו ותסב
 ית חדנא מדכר קורבנא די לאהרן ותריס
 יתיה ארמא קדש יי יודי לך להולק :
 כז ותקדש ית חדנא דארמוחא וית שקא
 דאפן שויתא דאתרם ודא תפדש מדכר
 קורבנא מדי לאהרן ומדי לבנוהי : כח ויהי
 לאהרן

בני
 מא
 ליו
 יתה
 דמא
 ארמא
 ועל
 על
 דלח
 ועל
 (יה)
 כסח
 וחא
 נחח
 כהו
 ולבו
 וכני
 (מח)
 כתי
 סכע
 למי
 (כה)
 סלח
 סכע
 (ב)
 סז
 (מ)
 עכס
 (ב)
 חו
 (גח)

בני ישראל בני תרומה הוא ותרומה יהיה
 מאת בני ישראל מובתי שלמיתם תרומתם
 ליהנה: בט ובגדי הקדש אשר לאהרן
 יהיו לבניו אתריו למשחה בהם ולמלאכתם
 את

בני ישראל בני תרומה הוא ותרומה יהיה
 מאת בני ישראל מובתי שלמיתם תרומתם
 ליהנה: בט ובגדי הקדש אשר לאהרן
 יהיו לבניו אתריו למשחה בהם ולמלאכתם
 את

יונתן בן עוזיאל

ע ותיסב זר דברא תנינא זגוי: כ ותיסב זר דקרא ותיסב מן ארמיה ונתן על הקחום אונקא דאחור
 דומיקא ועל ספקו אונקא דבגדי דמיקא ועל איליו דיהוה דמיקא ועל איליו דיהוה דמיקא ותרוק זר מותר
 ארמא על מרבהא זחור חור: כא ותיסב מן ארמא דעל מרבהא וימשיחא דרבוהא ופרי על אחרן ועל לבישה
 ועל בגדי ועל לבושי בגדי עמיה: כב ותיסב מן דקרא ארמא ונתן ארמא דקסי זר בגי גווא ונת דמיקא
 על חצר בקרא ונת פרמין פוקין ונת פרמא בעליוהו ונת שנקא דמיקא ארום דבר קורבנא הוא: כג ועגול
 דלחיים חר וקריץ דלחיים פתח דמשך חר וקריץ חר מפלא דמיקא דקסין: כד ותיסב מן ארמא ועל זר אחרן
 ועל זר דבגדי זגוי: כה ותיסב מן ארמא ותיסב מן ארמא ועל ארמא זגוי: כו ותיסב זר זגוי:
 כז ותיסב זר זגוי: כח ויהא לאהרן זגוי: כט ולבושי קודשא זגוי: שובעא

דשי

(יא) דיהוה חות - כתיב דוח למי שחודתי ונעשה דלוי: אשה - לטן חסויה בקטרת חברים שכל האם: (ב) הנוך - (ת"כ"ב צו) הוא
 הפחוס האמצעי שבתוך הארון שקורין טכר"ס: (ג) בהן ידם - הגודל וכמרחק האונקא: (ד) החלב - זה חלב הדקים או הקיכה (חולין ב"ט)
 והאליה - מן הכליות ולמטה כמו שמפורש בקרא שחמר (דוקרא"ג) לעת העלויסירנה מקום שהכליות יעלות וכאמרו הכר לא
 נחמר חליה שחין חליה קריכה אלא ככנסה וכלי הכל מור ועו חין טענים חליה: ואת שוק הימין - לא ענינו הקטרס כשוק הימין עם
 האזורים חלל וכלבד: כוואיל מלואים הוא - שלמים לטן שלמות שופלם ככל מגיד הכתוב שהחלואים שלמים שהשמים שלים ליחבם
 ולעובד העבודה ולכלבים (עין כמורח) לכן חיי עבדי כחזו לטיות לו לעובד העבודה לזה וזה חסיה שמשם כחלואים והשאר חללו אחרן
 וכניו הם בעלים ובמפורס טעין (בג) זכבר לחם - מן החלות: והחלת לחם שכן - מעין הכוכה (ת"כ"ב) דוקק -
 (ממחות עה) מן הדקיקין חמד מעשר שכלל מן ומק לא מניו תדומת למס כח עם זכב בקטרת חלל ויכניד שתדומת לחמי תודה וחי למיד
 כתיבה לכהנים עם חזה וזקוק וזוה לא היה למטה לזכב חלל חזה כלל: (כד) על כפי אהרן והנפת - שניהם עשוקים בתנופה
 סבעלים וזכהן הא כניד דקן מניח דות חת יד סבעלים ומניף וזוה חז אהרן וכניו בעלים ומטה סק: הנזפה - (מנחות בג) מולק ומטיח
 לחי יד רוחות העולם שלות נופה חזכת וחסלת סודעניות ורוחות רעות ועלה ומוריד לחי שהשמים והארץ שלו ומינכסת לללים רעים:
 (כה) על העולה - על האיל הראשון שהעלית עולה: לריח הוה - לנחת רוח לחי שאמר ונעשה דעו: אשה - לאש כתיב: לה - לשמן
 של מקום: (כו) וקדשת את חזה ההנפה ואת שוק ההרומה זגוי - קדש לדורות להיות נהנת ערומתם והנפתם חזוה וזקוק של שלמים
 חלל לא להקטר חלל וזוה לאהרן ולבניו לחמל: תנופה - לטן חלל וזכב חלל וטל"ד כלע"ו: הורם - לטן מעל הסודי:
 (כז) לחק עולם מאת בני ישראל - שהשלמים לבעלים ואת חזוה ואת שוק ההנפה חלל: כי הרומה הוא - הפוחזוק
 חזו: (כט) לבגין אחריו - לחי שגא שגדול אחריו: למשחה - להטנדל ככס שיש עשמה שיהא לטן מרס כנה

דשב

(כו) (וקדשת את חזה) - (הוא) שניהם לטן שגדול חזוה קורין תנופה כי לבו חזק וכלל חלל חזוק של כלן קטר: חלל של דורות
 שניהם חללן: למשקה ככס - להטנדל ככס כמין עשמה שחן וגם ככל מקום קורא הגדולים עשמים - חל ועניו בעשמי -
 ולכנס

מכלר יופי

(בג) (זכבר לחם) - פירוש לחסנדול כי השאר (אשה) - האר לקדבן ע"ש שהוא מלה באש:
 היו חלות דוקיקים: (כה) (לריח) - שם סמוך: (כו) (אשר הונף ואשר הורם) - פירוש ד"ל שהוא
 (גחוח) - עניו שהוא עז כו - זבלעו מואישם ו' דיר' פוש' ו' - מלך ומכא זהו לשון הנפתן התנועה אילך זאילך אבל
 תרומה

את ידם: ל שבעת ימים ולבשם חכתן
 תחתיו מבגיו אשר יבא אל אהל מועד
 לשרת בקדש: לא ואת איל המלאים
 תקח ובשלת את בשרו במקם קדש:
 לב ואכלו אהרן ובגיו את בשר האיל
 ואת הלהם אשר בסל פתח אהל מועד:
 לג ואכלו אתם אשר כפר בהם למלא
 את ידם לקדש אתם ותר לא יאכלו כיר
 קדש הם: לד ואם ינתר מבשר המלאים
 ומן הלהם עד הקר ושרפת את הנותר
 באש לא יאכל כיר קדש הוא: לה ועשית
 לאהרן ולבגיו לכה ככל אשר צויתי אתה
 שבעת ימים תמלא ידם: לו ופר תטאות
 תעשה ליום על הכפרים ותטאת עד
 המזבח בכפרה עליו ומשחת אתו לקדשו:
 לו שבעת ימים תכפר על המזבח וקדשת
 אתו והיה המזבח קדש קדשים כל הנגע
 במזבח יקדש: ם לח וזה אשר
 תעשה

אונקלוס ק"כ

ב

ששי

יהיו לבגויה בתרוהי לרפאה בהון ולקרבא
 בהון ית קורבנהון: ל שבעת יומין
 ולבשינון כהנה תחותיה מבגויה דיעול
 למשכן ומנא לשמשא בקודשא: לא וית
 דכר קורבניא תסב ותבשל ית בקרויה באחד
 קדיש: לב ויכול אהרן ובגויה ית בקר
 דכרא וית לקמא דבסלא בתרע משכן
 זימנא: לג ויכדון יתהון דאתכפר בהון
 לקרבא ית קורבנהון לקדשא יתהון
 וחילוניה לא יוכל ארי קודשא אינון:
 לד ואם ישמאר טבסר קורבניא ומן
 לקמא עד צפרא ותקיד ית דאשתאר
 בגורא לא יתאכיל ארי קודשא הוא:
 לה ותעביד לאהרן ולבגויה כדון כמ
 דפקודית יתך שבעא יומין תקריב קורבנהון:
 לו ותקרא דתטאתא תעביד ליומא עד
 כפוריא ותבוי על מדבחה בכפרותך עלות
 ותכבי יתיה לקדשותיה: לו שבעא יומין
 תכפר על מדבחה ותקדיש יתיה ויהו
 מדבחה קדש קודשא כל די קרב במדבחה יתקדש: לח ודין דתעביד על מדבחה

אמרין

רשי

(במבר יח) לך תתים לנשח (ה"ה א"ו) אל תגעו כמשיח (כ) : ולמלא במא אירם . ע"י הכנדים הוא תלכס ככה
 גדולה : (ל) שבעת ימים . רטפין : ילבשם הכהן . אשר יקום חכנו תחניז לכהנה גדולה כשימטהו להיות כהן גדול :
 אשר יבא אל אהל מועד . (יומא עג) אותה כהן המוכן לכנס לפני לבנים ביום הכפורים וזה כהן גדול שאין עבודת יום הכפורים
 כמרה חלה בו : תחתיו מבגיו . תלמד שאם יש לו לכהן גדול בן עולה את מקומו ימנה כהן גדול תחתיו : (ת"כ) . הכהן
 תחתיו מבגיו . וזאת ראייה כל לשון כהן מועד עובד יחם לפיכך נגזר תמיד כהן לבגיו (ג) : (לא) במקום קדוש . כחצר אהל מועד
 שהללוים הללו קדשי קדשים היו : (לב) פתח אהל מועד . כל החצר קרוי כן : (לג) וצבלו אותם . אהרן ובגיו . לפי שם
 צעמיהם : אשר כופר בהם . להם כל זרות ותעוב : למלא את ידם . צליל ולחם הללו : לקדש אותם . שעל ידי האלוים
 הללו נתמלאו ידיהם ונתקדשו לכהנה : כי קדש הם . קדשי קדשים ומכאן למדנו אזהרה לזר האוכל קדש קדשים שנתן התקדש טעם
 לדבר משום קדש הם : (לח) ועשית לאהרן ולבגיו ככה . טעם הכתוב וכפל לעכס שאם עשר דבר אחד וכל האזור בענין לא
 כתמלאו ידיהם להיות כהנים ועבודתם כסולה : אזהרה . כמו אהרן . שבעת ימים המלא וגו' . בענין הזה ובקרבנות הללו כול
 יום : (לו) על הכפורים . כשכל הכפורים לכפר על המזבח וכל זרות ותעוב ולפי שאלו שבעת ימים תמלא את ידם חלף
 חלף דבר הכא כשכילם גזון האלוים והלחם חבל הכא כשכיל הינוכח כגון פר שהו לחטוי הינוכח לח

ל שובעא יומין ולבשנון בתיא דיקום בתרוי סו בני ולא מן לונאי גזמן דיעולין למשבו גוי : לא נת
דבר וגוי : לב ויכול אהרן ובניו ית בישרא דירכא ווי : לב ויכלון ויהוון דאחפסר בהון לקרבא ית
קורבנהון למקדשא ויהוון לשמשא קדמי וחילוי לא יכור אר ס קודשא חינו : לר ואין ישפיר מבשר קורבנא
ומן לחמא עד צפרא וחוקד ית דמשפיר בנרא לא ימאכיל ארום קודשא הוא : לה ותעביד לאהרו ולבגותי
היכרין בקל די פמידות יתך שובעא יומין תקרב קר בהון : לו ותורא דחטאתא וגוי ותבני עליה לקדשותיה :
לו שובעא יומין וגוי ויהי מדבחה קודש קודשי כל דתעב במדבחה ותבש מן בני אהרו בכם מן שאר עמא לית
אפשר להון למקרב דלקא ותקדו באשא מצלתבא דנפיק מן קודשיא : לח ודון קורבנא דתעביד על מדבחה

אמרין

רש"י

שמענו לכך הולך מקרא זה . ונדרש ת"כ אומר כפרת המזבח הולכה שווא התנדב איש דבר גול במלאת המזבח והמזבח : וחטאת .
ומדכי לשון מתנת דמים התנוסס כאלכע קרוי טעו : ומשחת אותו . כשמן המשחה וכל המשחות כמין כ"י : (לו) והיה המזבח
קדש . ומה היא קדושתו כל הניגע בו מוכח יקדש אפילו ידו פסול שעלה עליו קדשו המזבח להכשירו שלא ירד מתוך שאלמר כל הנוגע
יקדש ושמע אני בין ראוי בין שאינו ראוי כגון דבר שלא היה פסולו בקדש כגון הכובע והכרבע . ומוקצה ונעבד והטרופה וכיוצא בהן ת"ל לוי אשר
תעשה הסמוך אחריו (ת"כ פ"צ) מה עולה ראוי אף כל ראוי שגדלה לו כבר ונספס משבח לעזרה כגון הלן והיואל והטמא ושכשע כמטעה

קין

באר רהובות דקדוקי רש"י

(כ) דהא ודאי אין לפרש מלת למשחה ענין משיחה ממש (וזלכוין) תקדש וכו' כמשחו בגדי כהונה אלא ודאי לשון שררה הוא למשחה
(א) הערש אפטיין) על ידי כבודי כהונה תגדל ותתכבד על דרך דאמר רבי יוחנן קרי למאני מכבדותיה : (ג) הולכת לדעת דמלת
כהן איכא לפרושי בכלשון שם התואר כהן (אין דיבר) ונקרא כך אף כשעה שאינו עוסק במלאכתו ונקרא כן ככל עת לפי אומנותו אכן כאשר
יודעו שעוסק בעשוי במלאכתו הולכתו להוסיף מלות אשר יכון דמלת כהן לאודיה אינו מוכן שעוסק ביה במלאכתו : וגם איכא לפרושי
מלת כהן בכלשון עובד ממש (ער דינט אינונד) והחילוק ביניהם הוא זה לפירוש הראשון כלשון שם התואר הולכתו להוסיף אשר יכון ולפירוש
השני כלשון עובד ממש אין לריכין להוסיף כלום וכו' ודאי יוסתברא טפי לפרושי הענין בכלשון עובד ממש והיינו בלתי הוספה מלפרושי כלשון זס
התואר ולהוסיף בקרא אור יכון וזה שפכת רש"י מאלו ראיה כל לשון כהן עובד ממש (ער דינט אינונד) דאם כפרשהו בכלשון שם התואר כהן
(אין דיבר) הולכתו להוסיף אשר יכון : ומה שכתב עוד ולפיכך ניגון התביר נמשך לפניו לזה הולכת לדעת דניגון התביר שייך ודבוק
הוא לניגון הטפחא כי אין תביר בלא טפחא ואם כן דעת רש"י באשר דמלת הכהן כתביר ומלת תחתיו בטפחא דשייכים ודבוקים להדדי גם
מאלו מוכח דכוונת הפסוק דלא להוסיף בקרא כלום דאם לא כן לא הוילקד מלת הכהן ומלת תחתיו בטפחא דשייכים ודבוקים להדדי כיון
דאם בקרא מלות אשר יכון אלא ודאי מלת כהן לשון עובד ממש הוא (ער דינט אינונד) ולא חסר בקרא כלום זה שסיים לפיכך ניגון
התביר נמשך לפניו לזה הולכת מותר מלת הכהן כמשך התביר לפני מלת תחתיו דהוא בטפחא דשייכים להדדי : וכל מה שכתבתי אחותי
ותפסתי מדברי הגאון פעל לבוש אורה רק הוספתי מעט בדבריו כדי להסין היעוים דבריו ונשתתו ודוכסו בקצר :

(א) דהא

רשב"ם

ולכסם הכהן בהתחכם להיות כהן גדול : (א) שבעת ימים תמלא את ידם שבעת ימים לפני יום השמיני שהיה עבודה באהרן
לענין היום משה חקים את המזבח ככל יום ומקריב קרבנות בכל (יום) ולערב היה עפרקו וכיום השמיני הוא בלחוד בניסן הוקם
המזבח לנמרו כדכתיב בלילה פקודי ומלכן וחילן עבודה בלחוד ובניו : (ב) כל המוגע . וקרב אל המזבח :

ונקדש

מכלל יופי

רבותי נשתמשו הרבה בלשון כך בלא הא כי כן רשורש
והעקר ורוב הילך יאת ענינו כמיוכו : (אתבה) . בא
מורכב מן איתך ואיתך והיא נוספת : (לו) (קדשי) .
פירושי אפילו קרבן פסול שעלה עליו
קדושת המזבח להכשירו וכיון שעלה לא ירד והוא שיהיה
ראוי למזבח אלא שנפסל באחד מהדברים הפוסלים הקרבן :

רבע 50 ג ( )

תעשה על-המזבח כבשים בני-שנה שנים
 ליום תמיד : לט את הכבש האחד תעשה
 בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים :
 מ ועשרן סלת כלול בשמן כתיב רבע
 ההין ונסך רביעת ההין יין לכבש האחד :
 מא ואת הכבש השני תעשה בין הערבים
 במנחת הבקר וכנסקה תעשה-לה לריח
 ניחח אשרה ליהודה : מב עלת תמיד
 לרתיכם פתח אהל-מועד לפני יהוה אשר
 אנער לכם שמרה לדבר אליך שם :
 מג ויעדתי שמה לבני ישראל ונקדש
 בכבדי : מד וקדשתי את-אהל מועד
 ואת-המזבח ואת-אהרן ואת-בניו אקדש
 לכהן לי : מה ושכנתי בתוך בני ישראל
 והייתי להם לאלהים : מו וידעו בני
 יהודה אלהיהם אשר הוצאתי אתם
 מארץ מצרים לשכני בתוכם אני יהוה
 אלהיהם : פ א ועשית מזבח
 מקשר קטרת עצי שטים תעשה אתו :
 ב אמה ארבו ואמה רחבו רבוע יהיה
 ואמתים קמותו ממנו קרנתיו : ג וצפית
 אתו זהב שהור את-גוו ואת-קירתיו סביב
 ואת-קרנתיו ועשית לו זר זהב סביב :
 ד ושתי טבעת זהב תעשה-לו מתחת
 לזרו על שתי צלעותיו תעשה על-שני צדיו
 ויהיה לבתים לבדים לשאת אתו בהקמה :
 ועשית

שביעי
ל

אמרין בני-שתא תרין ליומא תדירא :
 לט ית-אימרא חד תעביד בצפרא וית
 אימרא תנינא תעביד בין שמישיא :
 מ ועסרונא סולתא דפילא במשח
 כתישא רבעות הינא ונסכא רבעות הינא
 חמרא לאימרא חד : מא וית אימרא
 תנינא תעביד בין שמישיא במנחת צפרא
 וכנסקה תעביד-לה לאתקבלא ברענא
 קורבנא קדם-יין : מב עלתא תדירא
 לדריכון בתרע-משכן זימנא קדם יין דאנפין
 מימרי לכוון תפון למללא עמך תפון :
 מג ואנפין מימרי-תפון לבני ישראל
 ואתקדש ביקרי : מד ואקדש ות-משכן
 זימנא ות-מדבחה ות-אהרן ות-בגותו
 אקדש לשמישיא קדמי : מה ואשרי שכנת
 בנו בני ישראל ואהיו להון לאלהא :
 מו וידעון ארי אנא יין אלקהון דאפקית
 יתהון מארעא דמצרים לאשראה-שכנת
 ביניהון אנא יין אלקהון : א ורתעביד
 מדבחה לאקטרא עלוהי-קשורת-בוסמן
 דעאי שפין תעביד יתיה : ב אמתא
 אורכיה ואמתא פותיה מרבע יהי ותרתן
 אמין רומיה ומניה קרנהי : ג ותחפינתיה
 דהב דמי ית-אינניה וית-כתלוחי סהור
 סהור ות-קרנהי ותעביד ליה חיר דדרג
 סהור-סחור : ד ותרתין עומן דהב תעביד
 ליה ומלרע לדריה על-תרין ויתיה תעביד
 על-תרין סרוחי ויהי לאתנא לאר-תנא
 למיטל

ה וְעִשִׂיתָ אֶת־הַבְּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ לְמִישַׁל יְתִיה בְּהוֹן : ה וְתַעֲבִיד יְתִי־אֲרִיחִיא
אַתָּם וְהָב : ו וְנִתְתָּה אֹתוֹ לְפָנֵי הַפְּרֹכֶת בְּאֵי שִׁטִּין וְתַחֲפִי יְתִהוֹן בְּהָבָא : ו וְתַחַן
אֲשֶׁר יְתִיה

יונתן בן עוזיאל

אמרין בני שנה פהין ליומא תדירא : לט ית אמרא תר מעביד בצפרא וית אמרא תנגא מעביד ביני שימשא :
מ ועשרונא קמירא פתוך במשח ויהא במישא רבעית הינא וניסוקא רבעית הינא לאיקרא תר : מא וית
אמרא תנינא מעביד ביני שמשתא הי קמנחא צפרא ותי בניסוקא מעביד לה וגוי : מב עלת תירא וגוי :
מג ואינאן מימרי פשו לביני ישראל ואקבש ככגניהו בני יקרי : מד נאקדש ית משפן זיקנא וית מנדקא
וית אחרן וית בניי אקדש לשמשא קמי : מה ואשרי שכמתו וגוי : מו ונדעו בני ישראל ארום אגא ית
אלההו דוי הנפיקת נההו פריקין מצרעא דמזבנים לאשרארה שכנימי ביניהו אגא הוא ית אלההו : א ומעביד
מנדקא לאסקא עליו קטורת ברפמא דקמי שיטא מעביד יתיה : ב אמרא ארדביה וגוי מעיה יהו קדנו זקפין :
ג ותחפי יתיה דתב דבי ית איקריה וית כותלוי תוור תוור וית קרני ומעביד ליה זיר דתב תוור תוור :
ד ומרמין עשו דתב מעביד ליה מלרע לזריה על מרון וזימיה מעביד על מרון ציטרוי ויהי לאתרא לאריתיא
למישל יתיה בהום : ה ותעביד ית אריתיא דקמי שיטא וגוי : ו ותחין יתיה קדם פרגודא דעל ארונא
דסהרובא

דשיי

סוף לומנו וחון לתקומו וכיוצא בהן (זבחום נ"פ"ג) : (מ) ועשדן סלת : עשירית האיפה ע"ג כלים וחומש בינה : בשמון כתיב
לא לחוסה נאמר כתיב חלא להכשיר למי שאלמר כתיב למחור ומשמע למחור ולא למנחות יוכל לטפלו למנחות ת"ל כאן כתיב ולא נאמר כתיב
למחור חלא ליועם מנחות שחין לרין כתיב שחף העמון כרימים כשר בהן : רבע ההין . שלשה לוגין (כנחות פו) : וגמך . למעליס כמו
שמיכו כמסכת סוטה שני ספלים של כסף היו כדאש המזבח ומנוקבים כיון שני חושמין דקיס נותן היין לתוכו והוא מקלח ויוצא דרך החוטם
ומפל על גג המזבח ומש יורד לשתין במזבח בית עולמים וכמזבח הנחשת יורד מן המזבח לארץ : (מא) לריח ניהוה . על המזבח נאמר
שחזית : שבים כול : כלילוסדר הקרבת האיברים בתחילה ואח"כ המנחה שנאמר עולה ומנחה : (מב) המיר . מיום אל יום לאישיק יום
כתיב : אישר אוער לבם . כשאקבע מועד לדבר אליך שם אקבענו לפתויס חרותימו למדיס וכלן שמועל מזבח הנחשת היה קב"ה מודר
עם חסד משוקם המשכן ו"ה מועל הכסות כמו שאמר (שמות כה) ודברתי איתך מעל הכסות ואשר אועד לבם האומר כאן אינו אומר על
המזבח חלא על חלא מועד המזבח במקרא : (מג) וגוערתו שמה . איתועד עמם בדבור כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם עבדיו שם :
וגקדש . המשכן בכבודי שמה שטיני כו . (זבחוי קטן) ומ"ה אל תקרי בכבודי חלא בכבודי במכותים שלי כאן רעו לו מיתת בני אהרן כיום
הקמתו חזו שאמר נוסח (ויקרא ו) הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש והיכן דבר ונקדש בכבודי : (מו) לשכני בהובם . על זמנת לשפן
אין כתיבם : (א) מקטר קטורת . להעלות עליו קטור עשן שמים : (ג) ארת וגו' . זה היה לו גג חבל מנפת העולה לא היה
לוגג חלא ועלמים חללו ארונה ככל חנייתן : ור זרחב . סיון לכתר כהונה : (ד) צלעותיו . כאן הוא לשון זוויות כתר עשונו לשי
שאמר על שני דדיו על שתי זוויותו ששני דדיו : והירה . נועשה הטבעות האלה : לבתים לבדים . בית תהיה הטבעת לכר
(ז) לפני רהפרכת . שמה תאמר משוך וסנגד הארון לפנין או לדרוס ת"ל לפני הכבודת וכוונן כנגד הארון מנחין :

דשב"ם

(מז) ונקדש בכבודי . שהאש נראה לישראל כשאקים המזבח ותבא אש שלמעלה ותאכל את הקרנות וכתיב כיום שמיני כיום ה' נראה
אלהינו וכתיב זירח כבוד ה' חל כל העם . ותבא אש מלפני ה' ותאכל את העולה וגו' : (מז) הולאתי אותם ואלהן קטרים כדי לאכילת
כתיבם : (ח) מקער קטרת ולא עולה ופלמים ומנחות ונסכים : (ו) וכתת אותו לפני הערוכת . כהיכל אשר על ארון העדות
הוא

מכלל יופי

(ט) (דבע) . שם לחלק האלק הארבעה זכור רביעה .
(כז) (לשבו) . מקור בקמץ התוף :
(א) (מנחה) . אף על פי שלא יהיו מניינים
עליו זכחים נקרא מזבח לפי שהיה מזה עליו דם
היה אהת בשנה : (מקטר) . שם למזבח שמקטרים
עליו ובא בפה כמני המטביבות : (ג) (אויצה) . עמך
גמון

אשר על-ארץ הקרת לפני הכפרת אשר
 מצוה ק"ג על-הערת אשר ארעד להשמה: ז והקטיר
 עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו
 מצטיר את-הנרת וקטירנה: ח ובהעלת אהרן
 את-הנרת בן הערבים וקטירנה קטרת
 מצוה ק"ד תמיד לפני יהוה לדרתיכם: ט לא תעלו
 עליו קטרת זרה ועלה ומנתה ונגד לא
 תסבועליו: י וכפר אהרן על-קרנתיו אחת
 בשנה מדם חטאת הכפרים אחת בשנה
 וכפר עליו לדרתיכם קדש-קדשים הוא
 ליהוה:

וכפטרין אהה בן אדם הגד את בית ישראל
 בזחוקאל במימון ט"ג - ק"א - טיכאל מימון:

פ פ פ

יא וידבר יהוה אל-משה לאמר:

יב כי תשא את-ראש בני-
 ישראל לפקדיהם ונתתנו איש כפר נפשו
 ליהוה בפקד אתם ולא יהיה בהם נגף בפקד
 אתם: יג זה יהיטנו כל-העבר על-הפקדים
 מצוה קה מן צית השקל בשקל הקדש עשרים נרה
 השקל כדציה השקל הרומה ליהוה:
 יד כל העבר על-הפקדים מבן עשרים
 שנה ומעלה יתן הרומה יהוה: טו היגשיר
 לא-זרבה והדל לא ימעיט ממתצית השקל
 לתת

רש"י

יתיה לקדם פרוכתא דעל-ארונא דסהדותא
 לקדם כפורתא דעל סהדותא דאומי
 מימרי-לך תמן: ז ונקטר עלוהי אהרן
 קטורת בוסמין בצפר בצפר באר-נקטורת
 ית-בוציניא וקטירנה: ח ובאדלקות אהרן
 ית-בוציניא בין שמשא וקטירנה קטורת
 בוסמין-תדירא קדם יי לדריון: ט לא
 תסקון עלוהי קטורת-בוסמין נוכחא
 ועלתא ומנתה ונגסין לא תנסכון עלוהי
 י וכפר אהרן על-קרנתיה תדא בשתא
 מדם חטאת דכפוריא תדא בשתא וכפר
 עלוהי לדריון קודש-קודשין הוא קדם-יי:

פ פ פ

יא ומליל יי עם-משה למימר:

יב ארי תקבל ית-הושע
 בני-ישראל למניניהון ונתנון נבר פורק
 נפשיה קדם-יי בדרתמני ונתוון ולא-יהא
 בהון מותא כד-תמני ונתוון: יג דין
 יתנון כל-דעבר על-מניניא פלנות סלעא
 בסלעי קודשא עסרין מעין סלעא פלנות
 סלעא אפרשותא קדם-יי: יד כל דעבר
 על מניניא מבר עסרין שנין ולעילא יתן
 אפרשותא קדם-יי: טו דעתיר לא-יסקו
 ודמסכן

(ד) בחטיבו - לשון קורבן כי כן המורה מדעו הפתולות שכתבו כליל ויהי עשין כלל כקדוה: הנרות - מ"ט
 כל-ענין כל בית המזבח כמורה חן ומהם טלוחם סם העלאת טהור לשון דלקק: (ה) ובהערות - כמיליהם להעלות
 להנח: יקטירנה - כלום כים מקטיר אחרים וחרם מקטיר בין הערבים: לא העלו עליו - עליונות זה: קטורת זרה -
 שם קטורת של זרה כגן זרות לו חן טו: ועולה ומנתה - ולא עולה ומנתה עולה של כהנים ונגוף - מנחה היא של כהם:
 (ו) וכפר אהרן - מתן דמים: אהרה בשנה - כיום הכפרים הוא, שכתוב בתורה ויקרא (ו) ונתת אל המזבח אש
 לפני

דפחיהא וגו' : ז ויקטר עליו וגו' : ח רבא דלקוח אהרן יתר בריעניא בני שמשתא יקטריה וגו' : ט לא תסקרו עליו קטרת בוקמין דעממין נקראין ואלתא ומנתא וגיטריין לא תנסכוו עליו : י ויבפר אהרן על קרנוי תדא בשמא מן אדם תמאקא דכפריניא תדא וימנא בשמא יבפר עליו בייקא דכפריי לרביאון קולש קולשין הוא קדם :

פ פ פ

וידבר יא ומליל : עם משה למימר : יב ארום תקבל ית חרשבו בני ישראל למענייהון ונתנוו גבר פורקו גפשיה קדם : יג דין שיעורא איתחמי למשה בשוורא הי דניגרא דאשא ותיכרין ולא יתא בהון גינקא דמוקא בר תקני ותהון : יד מאן דעבר על מגניא פלגורה סילעא בסילעא דתבנעא דקדשא עשרין מגין סילעא וגו' : יו בל מאן וגו' : יז דעתור לא יסגי וקמסון לא יער מפלגורה סילעא למינן יח

דשיי

לפני ה' וכפר עליו : חטאת הכפורים - הם טר ושעיר של זיס הכפורים המכפרים על טומאת מקדש וקדשיו : קדש קדשים - המזבח מקודש לדברים הללו בלבד ולא לעבודה אחרת : חסלה פרשת תצוה (יב) כי השא - לשון קבלה כתרומתו (א) כשתחפון להכל סכום מנינס לדעת כמה הם אל תמונס לגלגולת אלא יתנוכל אחד מחצית השקל ותמנה את השקלים ותדע מנינס : ולא יהיה בהם נגף - שהמנין מולט בו עין הרע והדסר בא עליהם כמו שמנינו בימי דוד : (יג) זה יתנו - (מדרש רבה) הרחיק לוכותיו מטבע של אשומסקלה מחצית השקל ואמר לו כזה יתנו : העובר על הפקודים - דרך המנין מעבירין את המנין זה אחר זה וכן (ויקרא כו) כל אשר יעבור תחת השטט וכן (ירמיה ל) תעבורנה האין על ידי מונה : מחצית השקל בשקל הקודש - המסקל השקל שקצתו לך לשקולו שקלי הקדש כגון שקלים האמורין בפרשת ערכין ושדה אחוה : עשרים גרה השקל - עכשו פירש לך כמה הוא : גרה - לשון ונעה וכן בשמואל (שמואל ב) יבאלהשתחוות לו לאגרות כסף ולכבר לחם : עשרים גרה השקל - שהשקל השלם ד' זווים והיו מתחלתו חמש זמעות אלא כהו והוסיפו עליו שתות והעלהו לשש זמעות כסף ומחצית השקל הזה שאמרתי לך יתנו תרומה לה' : (יד) מכן עשרים שנה ומעלה - למדך כאן שאין פחות מכן עשרים יולא לבא ונמנה בכלל אנשים : (טו) לכפר על נפשותיכם - שאל תנגמו על ידי מנין - ד"א לכפר על נפשותיכם לפי שדמו להם כאן ג' תרומות שכתב כאן תרומות ה' ג' פעמים אחת תרומות אדנים שמתן כשהתחילו כדכרת המסכן שכתנו כל אחד ואחד מחצית השקל ועלה למזאת הככר שאלו (שמות לח) וכסף פקודי העדה הוא ככר וזהו כגזו האדנים שנאמר ויהי מזאת ככר הכסף וגו' והשנית אף היא על ידי מנין שנתן משה הקוס המסכן הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים (במדבר א) באחד לחדס השני בשנה השנית והתנו כל אחד מחצית השקל והן לקנות מהן קדשות לבור של כל שנה ושנה והזויה בהם עניים ועשירים ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם שהקדשות לכפרה הם באים והשלישית היא תרומות המסכן כמו שנאמר (שמות לה) כל מרים תרומת כסף ונכסף ולא היתה יד כלם טוח

באר החובות דקדוקי רשיי

(א) דהא ודאי אי אפשר לפרש עלת כיתשא מענין לקיחה מוטב וי' האדם נלקח ביד משה אלא ודאי כתרומתו ענין קבלה (כל"א עשאלנין) : ב רשיי

רשבים

היא הפרוכת להכדול כמו להיכל : (י) אלת בשנה כיום הכפורים כדכתיב באחרי מות ויאל אל המזבח אשר לפני ה' וגו' אבל ככ השנה כולה לא היו עליו דמים אלא קטורת : חסרת תצוה מוסוד רבינו שמואל (ב) וידבר כשקובל משה לישראל להשיג תרומות המסכן ונאם זה הכסף ניתן לעבודת המסכן כדכתיב נאלה פקודי וכסף פקודי העדה מלת וגו' : (ג) עשרים גרה וזין מטבע הוא : כסף

מכלל יופי

זמון : (ז) (בהטיבו) פירושו בהקא כלומר בשיהיה מדשו הפתילות שגשרפו כלילה והיה הוהה אפרן במחרתה בבקר והיה מתקן הגרות והיו מטיבין בכל בקר ובקר : (ט) ונאם לא הסכו - ענינם ענין יציקה : (י) וכפר אהרן - כתיבנה הרים על קרנותר המזבח יסיר עונות ישראל שירצם לפני המקום : (יב) כי תשא (אהראש) - פי' כללם כלומר שיהיו לראש אחד : (כפר נפשו) - הטרור עון נפשו כלומר פדיונו : (ג) (גרה) - פירושו מעתה : (ד) נא 51 בייך

על אפר שימא קדם ללכרא על נפשתיכון : טו ותישכ יח בקשא דכיפוריא מן בני ישראל נתימו ותיח על עיבורת משבו דמקא ותי לבני ישראל לדוכו סב קדם ללכרא על נפשתיכון : ז ומליל יי גוי : יח ומעבר פורא וגוי ומסדר ותי וגוי נתימו פמן מוי : יט ויסקרו מגיה בגטילא וביא ונקדשו פמוחי אחרו וקנוי יר ויהונו ותר דגליהו : כ קמו מייעלהו למשבו זיקא וקדשו טוי ולא ימיתו קאשא קצלקבא או פמקבקהו למקבא לשמשא לאסקא קורבניא קדם : כא ויקדשו דיהונו וריגליהו וגוי : כב ומליל יי גוי :

כג ואנא פב לך בוסמין בשרריא כור קהיר מתקל חמש מאה בני וקנימו בושם פלגמיה מתקל כואתן ופמישו מניו קנה בושמא מתקל כואתן ופמישו מניו קנה בושמא מתקל כר וקציעתא מתקל חמש מאה בני סילעין פסלעו קודשא ומשח

ירושלמי

ואת פב דך רישיה בוסמין סבין מור קסיר מתקל חמש מאהו פסלעין :

זיהא

רשיי

מנין כתיב רישא דהזב ונכנה המזון הראשונה והקום כתיב את חדש טהר כחד בטמן אבל שנת האשים ממיו למתין שנת עולם המתחילין מתשרי כמחשבי המנינים לכמה חת המזן הראשון היה כשרי לאחר יום הכפורים שנתרבה המקום לשראם לקלוח להם ונטנו על המשכן וכשני כחד קהיר : על עבודת יארקל מועד : הן חדש פגשומו : (יא) כור - כמן דוד גדולה וזה הדין המוריקים כפייה מים : זכנו וכתרנו כפייה מושב מתוקן לכור : לרחצה - מושב על כביר : זכין המזבח - מזבח העולה שכתובו שהוא לפני פתח אהל מועד ויהי הכיור מתק קמח וצומח כנגד חייב סמן המזבח והמשכן ואינו מפסיק כלל כתיים משום שנאמר ואת מזבח העולה סס פתח אהל מועד כלומר מזבח לפני אהל מועד ואין כור לפני אהל מועד הא כיצד משך קימחא כלפי הדרום כך שניה מוכים : (יט) את דיהם ואת דגליהם - ככת חת היה מקדש דיוורגלו וכן שנינו בזכמים כיד קדוש ידים ורגליים מניח ידו הימנית ע"ג רגלו הימנית וידו השמאלית ע"ג רגלו השמאלית ומקדש : (כ) בבאם אל אהל מועד - (ה"כ) שמיני זכמים יום) להקטיר שחרית ובין הערבים קשרת או לאות מדס פר כהן המשיח ושעירי ע"א : ולא ימותו - האם לחרתו ימותן שבתור הקלחה כללות מכלל לאותה שומעין : אל המזבח - המזן שאין בלחן ביאת אהל מועד אלא במזר : (כא) ולא ימותו - למי שנייח על המשכן במזבח ואינו רוחן ידים ורגליים שהייתה הראשונה לא שפיעו אלא על הנכנס להיכל : (כג) בשמים ראש - מזכים : וקנימו בשם - לפי שהקנימן קליפת עץ הוא יש שהוא טוב ויש בו ריח טוב וסיעו ויש שאינו אלא כעץ לכן הוצרך לומר קנימן בשם מן הטוב : בהציתו חמשים ומאתים - חלית הכאתו תהא משיח ומאתים מנא כלו חמש מאות כמו שגור מר דרור א"ל כלמה לאחר כן קלחן גזירת כתיב ה"א לבינו לחנף להרבות טוב' ככריות שאין עוקלץ עין טעין וכן ששיה ככריות (דף ה) וקנה בשם קנה של כסף לפי שיש קנין של כסף הוצרך לומר כסף : חמשים ומאתים - פן משקל כולו : (כד) וקדה - שם שרש עשה וכלשון חמשים קנינים : (שם) יכלתו וכתלקונו כמתי ישראל' אשיר אומר כן שלקוחת העקרון אמר לרבי יכודס וכלל לטון את העקרון אינו

רשב"פ

(י) כסף הכפורים - כסף כופר כסף - על עבודת האהל מועד - כדכתיב חלת אדום לחת הכפר כפר לאון : (כג) בשמים ראש - שזכים כדכתיב עם כל ראשי בשמים ונראה בעיני כי בשמים גדולי חילמת כדכתיב העימי גמי יולו בשמים אכל בשמים ראש עיני ערף חילן או דברים שמועילין מן הקרקע : מר

מכלל יופי

(יח) (כור) - כלי שהיו בו מים תמיד ודומה כעין אורנו הכלי שקורין לו קוג"קא בלעז וחיו לו פירות שיוצאין מיהם המים כשהיו רוחצין הכהנים ממנו את ידיהם ואת רגליהם שנאמר ממנו ולא בתוכו ודרז"ל כי בכח אחת היה הכורן רוחץ ממנו ידיו ורגליו הא כיצד מניח ידו הימנית ע"ג גבי רגלו הימנית ואת ידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית ורוחץ בכח אחת : (זכנו) - מקום מושבו : (לרחצה) - פועל יוצא : (כ) (ידו צו מים) - תחסר הביח במים ופירושו ירחצו ידיהם ורגליהם במים כחברין מן הקל ככלם פעלים יוצאים : (כג) (ב שמים ראש) - לפי שהראש מבחר הגוף כנה בו מבחר הבשמים והמשוכה שבהם ופירושן קה לך בשמים

והראש והמזבח שבהם חקח : (מר דרר) - פירשו הרמב"ם ז"ל כמעשה הקטרת שהוא הנקרא מושקו ובשרשו תמצא פירושם אחרים : (דרר) - המור הטוב שהוא חפשי מן הזיוף וההערובת : (וקנימן בשם) - הוא הבשם הנקרא בלעז לינאלו או הנהפרד קנימין ובסמוך יפול קמין העין וישוב שוא ויפול הדגש כחברו וקרן הקהלו ולא נפר בקנימן בשם : (וקנה בשם) - רבשם שהוא כדמות קנה הנקרא בלעז קני"לא נקרא בו : (כד) (וקדה) - חרנס אנקלוס וקציעתא וכן נקראר בדברי רבותינו ו"ל בפסוק הקטרת מור וקציעה וכן נקראר בלשון

מצוה ק"ז וית הין : כה ועשית אתו שמן משנת-
 קדש רקח מרקחת מעשה רקח שמן משנת-
 קדש יהיה : כו ומשחת בו את אהל מזבד
 ואת ארון העדת : כז ואת השלחן ואת-
 כל-כליו ואת המנורה ואת כליה ואת מזבח
 הקטרת : כח ואת מזבח העלה ואת כל-
 כליו ואת הכיור ואת-כנו : כט וקדשת
 אתם והיו קדש קדשים כל-הנגע בהם וקדש :
 ל ואת אהרן ואת-בניו תמשה וקדשת
 אתם לכהן לי : לא ואל-בני ישראל
 תדבך לאמר שמן משנת-קדש יהיה זרה
 לי לדורתכם : לב על-בשר אדם לא ייסך
 ובמתנתו לא תעשו כמהו קדש הוא קדש
 יהיה לכם : לג איש אשר ירקח כמהו
 ואשר יתן ממנו על-זר ונכרת מעמיו :
 ס לד נאמר יהיה אל-משה קח-לק
 סמים נטף ושחלת ותלבנה סמים ולבנה

מצוה ק"ח

מצוה ק"ט

זכה רשוי

קודשא ומשח ויתא מלא הינא : כה ותעבד
 יתיה משח רבות קודשא בוסס מבסס עומד
 בוסמנו משח רבות קודשא יהי : כז ותרכי
 ביה ית-משכן ומנא וית ארונא דסהדותא :
 כז וית-פתורא וית-כל-מנוהי וית-מנורתא
 וית-מנקה וית מדבקה דקטורת בוסמנא :
 כח וית-מדבקה דעלתא וית-כל-מנוהי
 וית-כיורא וית-בסיסיה : כט ותקדש
 יתהון ויהון קודש קודשא כל-דיקרב בהון
 יתקדש : ל וית-אהרן וית-בניו תרבי
 ותקדש יתהון לשמשא קדמי : לא ועם-
 בני ישראל תמליל למימר משח רבות-
 קודשא יהי דין לי לדריכון : לב על-בשרא
 דאנשא לא יתסד ובדמותיה לא תעבדון
 כנתיה קודשא הוא קודשא יהי לבון : לג
 גבר דיבסס דכנתיה ודי-יתן מניה על-חילוני
 וישתיצי מעמיה : לד ואמרתי למשה סבי

לך

אנו ספק אלא אראוס סמים שלא יכלעו את השמן ואח"כ הכיף עליהם השמן עד שקלט הדיו והפחו לשמן ועל העקרין : (כה) רוקח
 מרקחת . רקח סם דבר הוא והטעם מוכיח שהוא למעלה והרי הוא כמו רקח רגע ואינו כונו (ישעיה נא) רוגע הים וכמו (שם)
 מוב רוקח אהרן שהטעם למטה (כ) וכל דבר הנוגס כחכורו עד שום קופס עוה או ריח או טעם קרוי מרקחת : רקח מרקחת .
 רקח הנשוי ע"י אומנות ותערוכות : מעשה רוקח . סם האומן כדמי : (כו) ומשהתברו . כל המשיחות כמין כ"י חיון של
 מלכים שהן כיוון שר : (כט) וקדשת אותם . משיחה זו עקדתם להיות קדש קדשים וזה היא קדושתם כל כנוגע ונזוהר כל ריח
 לכני שרת ומסכסס לתוכו קדוש קדושת הנוף ליפסל כיוולא ולכנה וטבוליוס ואינו כמדה לנחת לחולין אבל דבר שחומר או לכס אין מקדש
 וסגויה היא חשקה שלייה אלל מוכח סג' (שבת כט) כל הנוגע במוכח קדש סומע אפי בין ראויו בין שאינו ראויו ת"ל לכבשים עהכבשים ראויוס
 אף כל ראויו כל משיחת משכן וכבשים וחלכים מתורגס לשון רבוי לפי שאין צורך משיחתן אלא לגדולה כי יסד הנוכך סז חנוך גדולתו וסאר
 משיחות כגון ריקיון מוחיון ראשית סומים יושחו לשון ארמית כהן כלשון עברית : (לא) לדריהום . (הוריות יב) מוכח לוח
 רבוקיט לומר טבולו קיים ל-תיד לבח : זה . בניו תרישר לוגין הוו : (לב) לא ייסך : סטיגיד"ן לשון לא יפעל כמו
 לזיון ייט"לך (ג) . על בשר אדם לא ייסך . יון השמן הוה עניו : ובמתנתו לא העשו כמהו . (כריתות ה') כססוס
 סוכיו לא תעשו אחרת כיווה במתקל סמיני הללו לפי מדת היו סתן אבל חס כחת או רכס סמונים למי מדת היו סתן מותר ואף העשו
 במתכנתו סלזק אין הסך וסוכו חייב אלל הרוקחו : ובמתנתו . לשון הסכון כמו (שמות ה') מתכנת הלכניס וכן במתכנתה של
 קטולת : (לג) ואשר יתן מוכני . מלותו של משה : על-זר . שאינו צורך ככונה וחלכות : (לד) נטף . הוא ל"י ועל
 שתי תולדות חרף הטיף וי-הקטף קרוי נטף וכל צ"ג ו"ג ו"ה והצרי קורין לו טר"אקה : ושחלת . סורס כזס סלק וסוכייר כלפון וכלסון
 הווסתה דין כיוון וסוס סורסס חקלוס וסופרס : ותלבנה . כסס סריחו רע וקורין לו גלכנה וסנאס הכתוב כין סמוני הקטורת
 ללונדו סל זיקל סטיגו ללרף עיונו סאגידת תעניונו ותפילתיו את סוטיגיראל סיהו כמנין עתו : סמים . אחרים : ולבנה

זכה

יתא מלי קסטא דסמימיה תריסר לוגין לוגא לכל שיבטא לתריסר שבטין : כה ותעביד יתיה קשה רבורת קודשא בושם סתבשם עובד סתבשם בשבטא ממניג קשה רבורת קודשא יהא : בו ותרכי ביה וגוי : כו וירת פתורא וגו : כח ויה מדבחה וגוי : כט ותקדש יתהון ויהון קודש קודשיו כל דיקרב בתהון מן פתניא ותבש אמשאר שבטניא ותקד באשא מצלבתא קדם : ל וירת אהרן וגוי : לא ועם בני ישראל וגוי יהא דין קדמי לדריבון : לב על בישראל דאישא לא יתמקד ובדפרייה לא תעבדון קנותיה קודשא יהא לבון : לג ובר די ימוג קנותיה ודיהון מינה על חילוגי דלא מקניי דאיהון וישמיצי מעמיה :

ירושלמי קטף ושוקלא מוכניא ותלקניא :

לד ואמר : למשרה סב לך בוסמיה קטף וקשרת ותלקניא בוסמין בחירין

רשי

גכה - (כריתוח שם) וזכאן למודו רבותינו י"א סמין דאמרו לו למשה בסניו מעוט סמים שנים נטף ושחלת ומלכנה ג' הריה' : סמים לרבית עוד כחו אלו הרי עשר ולכונה הרי"א ואלו הן הצרי והצפרין החלכנה והלכונה מר וקציעה שכלת נרד וכרם הרי"א שהשכלת ונרד אחד מהנרד דומה לשכלת הקטף והקטפה והקמון הרי"א : בורית כרשינא אינו כקטף אלא כו ספין את הנטפון ללכנה שתהא נאה : בד בכד יהיה - אלו הארבעה הנזכרין כאן יהיו סין משקל במשקל כוונתו של זה כן משקלו של זה וכן שנינו הצרי והצפרין החלכנה והלכונה משקל

באר רחובות דקדוקי רשי

(כ) רשי - מחלק אלל שם דבר (כ"א חין כחיון פון דער זאך) כמו בקת כן בקת (גווארן) רגע (אויגן בליק) הוירן להיות קטנים שקורין (טראפק) למעלה קודם יחודה אחרונה ואלל שם התחר (חין) כאמין פון דען בעל עלאכה) כמו ריקת (חין אפעיקר) וכן רגע (חין פרשפריער) הוירן להיות הטעם שקורין טראפק לאטה היינו אחר תקודה אחרונה :

(ג) לריצה רש"י במלת לא ייסך הוא השורש יסך ויר' ראשונה היא סיון לעתיד ויר' השנייה היא אות ראשונה מן השורש והוא על משקל יפעל רק מדרך הדקדוק נפלה השואל עון ויר' שנייה כמו שכלל במלת יטב מן שורש יטב ועיין בשרשים שחבר הר"ד קטף שורש יסך

רשב"ם

דרור - חסוב וכן מר עובר : חסוב בכל סופרי מדינות - וחליתו משרש ככריתות : (כה) רוקת מרקחת - לפי הפשט כתומים ומתנים בשמן וצירכס יפה : (כט) כל הנוגע בהם יקדש - לעהר תחלה קודם שיגע בהם לאחר שמוטחו : (לכ) וכמתכניו - כחשבון הכאנים של פרסה זו : (לג) ואשר יתן וימוג - ומשמן שעשה משה : (לד) סמים כבר פירשתי למעלה : סמים ולכונה זכה - לפי הפשט בתפלה כלל קח לך סמים ופירש מה הם סמים נטף ושחלת וחלכנה הרי אלו סמים שליתו שתקח לך מרקחת ולכונה זכה לפי הפשט לכונה זכה אינה סמים ומתים אחרון הם היו סמים ראשון שפסקו וכן דרך מרקחות טולל - ונפרש וחזיר וחזיר הרי ל כלל

מכרל יופי

בלשון ערבי ובלשון יון קציעא ורכי סעדיה ז' ל' פירש ביה הוא הקשט : (כה) (מרקחת) - בחירק המם והוא שם וכן רוקת : (כט) (יקדש) - פירוש כל הנוגע בכלי שרת משנכנס לתוכו קדש קדושת הגוף ל' ספל באחד מן הדברים הפוסלים הדברים שיש להם קדושת הגוף ואינו נפדה לצאת לחולין : (לב) (לא ייסך) - חסר הפועל כלומר הסך השמן על בשרו לא יסך מזה השמן ויהיה יסך וסוך פענין אחד ועוד אמרו המרדקקים שהוא כמו יוסך והיה חירק החת שורק הוו מומרת ביד והוא משלא נזכר פועלו משרש סוך שנמצא בענינו ברוב ושני הפנים נמונים בו : (וכמתכנהו) - כלומר הוכן הסמומים וכן אשר העשה במתבתה : (לג) (ירקח) - ענינו מעשה הבשמים כמו שיעשוים הרופאים המרקחות סמיני הבשמים מעורבים זרה בורה : (לד) (סמים) - פירוש רבותינו ז"ל בשרש סם עיין עליו : (נטף) - אמרו למשה נסיתי כי אחד עשר סמים כחמורו למשה בסניו מעוט סמים שנים נטף ושחלת ומלכנה ג' הריה' : סמים לרבית עוד כחו אלו הרי עשר ולכונה הרי"א ואלו הן הצרי והצפרין החלכנה והלכונה מר וקציעה שכלת נרד וכרם הרי"א שהשכלת ונרד אחד מהנרד דומה לשכלת הקטף והקטפה והקמון הרי"א : בורית כרשינא אינו כקטף אלא כו ספין את הנטפון ללכנה שתהא נאה : בד בכד יהיה - אלו הארבעה הנזכרין כאן יהיו סין משקל במשקל כוונתו של זה כן משקלו של זה וכן שנינו הצרי והצפרין החלכנה והלכונה משקל

זכה בר בבר יהיה : לה ועשית אתה
 קטרת ריח מעשה רוקח ממלח טהור קדש :
 לו ושחקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפע
 העדת באהל מועד אשר אועד לך שמרה
 קדש קדשים תהיה לכם : לו והקטרת
 אשר תעשה במחבתה לא תעשו לכם
 קדש תהיה לך ליהנה : לח איש אשר
 יעשה כמות להרים בה ונכבת מעמיו :
לא ס א ודבר יהוה אל משה לאמר :
 ב ראה קראתי בשם בצלאל בן-אורי
 בן-חור למטה יהודה : ג ואמלא אתו
 רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל
 מלאכה : ד לחשב מחשבת לעשות בזהב
 ובכסף ובנחשת : ה ובתרשת אבן למלאה
 ובתרשת עץ לעשות בכד-מלאכה :
 ו ואני הנה נתתי אתו את אהליאב בן
 אחיסמר למטה דן ובלב כל-חכם לב
 נתתי חכמה ועשו את כל-אשר צויתך :
 ז את אהל מועד ואת-הארן לעדת ואת-
 הכפרת אשר עליו ואת כל-כלי האהל :
 ח ואת-השלחן ואת-כליו ואת-המנרה
 הטהרה ואת כל-כליה ואת מזבח הקטרת :
 ט ואת-מזבח העלה ואת-כל-כליו ואת-הכזור
 ואת-כנו : י ואת בגדי השרד ואת-
 בגדי הקדש לאהרן תכהן ואת-בגדי בני
 לכהן

לך בוסמין גטופא וטופרא וחלבנתא בוסמין
 וקבנתא דכנתא מתקל במתקל יהי : לה
 ותעביד יתה קטורת בוסמין בוסם עובר
 בוסמנו מערב דכי קודשא : לו ותשחוק
 מנה ותדיק ותתן מנה קדם סהרותא במשח
 זימנא די אומין מימרי-לך תקן קודש
 קודשין ותהי לכוז : לו וקטורת-בוסמין
 די-תעביד כדמותה לא תעבדון לכוז קודשא
 תהי לך קדם יי : לח ובר דיעביד דכנתא
 לארתא בה וישתיצי מעמיה : א ומלוי
 יי עס-משה למימר : ב חזי דכביתי בשמי
 בצלאל בר-אורי בר-חור לשבטא דיהודה :
 ג ואשלמית עמיה רוח נבואה-מן-קדם
 יי בחוכמתא ובסוכלתנא ובמדע ובכל-
 עיבדא : ד ראלפא אומנון למעבד ברהמא
 ובכסףא ובנחשא : ה ובאומנות אבן-טבא
 לאשלמא ובנחרות אעגא למעבד בכד-
 עיבדא : ו ואנא הא יהבית עמיה יתי
 אהליאב בר-אחיסמר לשבטא דדן ובלב כל
 חכימי-לבא יהבית-חוכמתא ויעבדון ית-כל
 די פקידתך : ז ית משכן זמנא וית-ארונא
 לסהרותא וית-כפויקתא די עלוהי וית כל
 מני משכנא : ח וית-פתורא וית-מנוח
 וית-מנרתא דכיתא וית-כל-מנחא וית-
 מדבחא דקטורת בוסמין : ט וית-מדבחא
 דעלתא וית-כל-מנוחי וית-מזבחה וית-
 בסיסיה : י וית לבושי שמושא וית-לבושי בנות
 לשמשא

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

קב

בחרין דבייתא מתקל במתקל דהו : לה
ממוני מערב דמי קודשא : לו ותוכתוש מינה ותדוק וגו' : לו
תעבדון לבון קודשא מהא לבון קדם : לה גבר דעביד דבנותה לארמא בה וישתצי מעפיה : א ומליל
יוגו : ב חמי משה דתקשת בשום טב בצלאל
פר אורי בר חור לשבטא דיהודה : ג ואשלימית
עמיה רות קודשא מן קדם : ד בחבממא בסוקלתגו ובמנדעא

ירושלמי

רבב עיבדמא : ד למיתשב ברעיוניהון היך למעבד וגו' : ה דבאגלפית ברגליה לאשלימא ובנגרות קיסא
למעבד כל עיבדמא : ו באגיא הא מניית עמיה ית אהליאב בר אחיסימך לשבטא דרן וקליבא דרל חמימי
ליבא אוסיפית רות חרבממא ויעבדון ית כל מה דאפקדיהך : ז ית משכן וגו' : ח דית פתורא דית כל מנה
דית וגו' : ט ונת מדקמא דעלתא ונת כל קטי ונת כירא ונת בסיסיה : י וית לבושי שמושא וית וגו' :

וית

דשיי

משקל שבעים שבעים מנה זלשון כד נראה בעיני שהיא לשון יחיד אחד כאחד יהיוה כמות זה : (לה) כמלה . כתרומת מעורב
שיערכ שחיתן יפה יפה זה עם זה ואומר חני מדונה לו (יונה א) וייראו המלטים (יחזקאל כו) מלחין ומוכלין על שם שמהפנין את המים
במשטות כשמהפנין את המטפה כאלם המהפן ככף בליט טרומות לערבן עם המים וכל דבר שאדם רוצה לערכ יפה יפה מהפמו כאלבע אז
כסוך : כמלה טהור קדש . ממולא יהיה וטהור יהיה וקדש יהיה : (לו) ונתת ממנה וגו' . היא קטרת שכלל ויום שעל
המוכת הפנימי שהוא כהל עועד : אשר אוער לך שמה . כל מעודי דכור שאקבע לך חני קובעם לאתומוקוס : (לז) כמתכנתה .
במיתוסמיה : קדש תהיה לך לה' . שלא תעשה אלה לשמי : (לח) להריח בה . אבל עושה אתה כמתכנתה משלך כדי
למזכרה לזכור : (ב) קראתי בשם . לעשות מלאכתי את כנלאל : (ג) חכמה . מה שאדם שומע מאחרים ולמד .
תבונה . מנין דבר מלכו מתוך דברים שלמד : דעת . רוח הקדש : (ד) לחשוב מחשבות . ארינת מעשה חכם :
(ה) ובהרושת . לשון חוננות כמו חרש חכם ואנקלוס פירוש שמה כפירושן שלומן חכמים קרוי אומן וחרש עין קרוי גבר :
למלאות . להשיבה כמתכנת טלה כמלוכה לעשות המושכלת למדת מושב האכזרועיה : (ו) ובלבבל חכם לב וגו' . ועוד שאר
חכמי לב יט כסם וכל אשר נתתי כו כמתוועשאת כל אשר נותין : (ז) וארתי הארץ לערורי . לזרף לומות העדות :
(ח) הטהורה . על שם זה טהור (מנחות כט) : (י) ואת בגדי השרד . אומר חני לפי פשוטו של מקרא שאי אפשר לומר
שבגדי כהונה ודבר למי שא' אלם ואת בגדי הקודש לאהיו הכין ואת בגדי בניו לכהן אלה אלו בגדי השרד הם בגדי התכלת והארגמן
ותולעת שני האמורין כפרשת וקציעת (במדבר ד) ונתנו עליו כנד תכלת ונתנו עליו כנד ארגמן ונתנו עליהם כנד תולעת שני וכראין דכרד
שלאמר (שמות לט) ומן התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד לשרת בקדש ולא הושר ששעמיהם ואם בגדי כהונה מוכר לא
מנינו כאחד מהם ארגמן או תולעת שני כלא שם : בגדי השרד . י"ט לשון עבודה ושירות כתרומתו לכושי שאמא ואין לו דמיון במקרא
ואני אומר שהוא לשון חרמי

רשב"ם

כלל שאמרתי לך . וכן כנח ויאמר אליהם זאת אות הכרית אשר הקימותי וגו' : (לה) ממולא . מעורב כמנהיגי ספיות כים
שקורין מלטים עפמי שמערכים המים כלבתם : (לו) ושקת ממנו וגו' . לקיים כיום הכפורים מה שכתוב באחרי מות וקטרת
סמים דקה והכח מוכית למרות : (ו) וכלב כל חכם לב . שיכל לעשות המלאכה כבר כתתי בהם חכמה ועשו וגו' : (י) כנד
השרד . כמין קליעות : והם בגדים שמינים כהם הארץ והשלמן והמורה המפורשים כפרשת כנדכר . מתי וערשו עליו כנד כלל
תכלת

מכלל יופי

זה כמשקל זה כי היה בהם שהיה משקלם שוה והם מפורשים
בתורה נטף ושחלת וחלבנה ולבונה . וכן אמרו רז"ל
הצרי והצפורן והחלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים
מנה : (לה) (ממלה) . אמר בו התרגום מעורב כלומר
שהיו הסמנים שחוקים ומעורבים יחד היטב ואפשר
שהיה פירוש ממלה מעין מלה כי מלה סדומית היה ברה
כמו שגזר בפטום הקטרת מלה סדומית רובע דקב :

עשוין

לכהן : יא ואת שמן המשחה ואת קטרת הסמים לקדש ככל אשר צויתך ועשו : פ יב ויאמר יהוה אל משה לאמר : יג ואתה דבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתתי תשמרו כי אות הוא ביני וביניכם לדעת כי אני יהוה מקדשכם : יד ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה ונקרתה הנפש ההוא מקרב עמיה : טו ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש ליהוה כל העשה מלאכה ביום השבת מות יומת : טז ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדרתם בקיר עולם : יז ביני ובין בני ישראל אות הוא לעלם כי ששת ימים עשה יהוה את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש : ס יח ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני שני לתת העדת לתת אבן כתבים באצבע אלהים : לב א וירא העם כי בשש משה לרדת מן ההר ויקהל העם ער אהרן ויאמרו אליו

קמ"ב כ"ק

שני

לב

לשמשא : יא וית משחא דרבותא וית קטורת בוסמיא לקודשא ככל די פקידתך ועבדון : יב ויאמר יי למשה למימר : יג ואת מליל גס בני ישראל קמימר ברם ית יומי שבאי די לי תסרון ארי את היא בין מימרי וביניכון לדריכון למידע ארי אנא יי מקדשכון : יד ותסרון ית שבתא ארי קודשא היא לכון דיחלינה איתקטלא ויתקטיל ארי כל די עביר בה עיבדתא וישתיצי אנשא ההיא מנו עמיה : טו שיתא יומין התעביר עבדתא וביומא שביעאה שבת שבתא קודשא קדש יי קלי די עביר עיבדתא ביומא דשבתא אתקטלא ויתקטיל : טז ויטרון בני ישראל ית שבתא למעבד ית שבתא לדריהון קים עלם : יז בין מימרי ובין בני ישראל את היא לעלם ארי שיתא יומין עבד יי יתא שמיא וית ארעא וביומא שביעאה שבת ונח : יח ויהב למשה כד שיצי למלקא עמיה בטורא דסיני תרין לוחי סהרותא לוחי אבנא כתבין באצבעא דוי : א וחא עמא ארי אחר משה למיחת מן טורא

קום

רש"י

ואתכניש

בתרגום של קלעים ותרגום של מכבר שהיו ארונים בחוש עשויים נקבים נקבים לוי דין כלע"ו : (יא) ואת קטרת הסמים לקדש - לזון הקטרת הכיכל שהוא חוש : (יג) ואתה דבר אל בני ישראל - ולתת להם על פי שהפקדתי ללוחים על מלאכת המשכן אליהם בעיניך לדעת את השבת מפני אותה מלאכה : אך את שבתותי השמורו : חף על פי שיהיו רדוסין וזרין מריוות המלאכה שבת אל תדמה מפני מה לא כיון ורקין מעוטין לחצט סכח מעלאת המשכן : כי אות היא בני וביניכם - אות גדולה היא כי ינינו שבתתי בכס בהכחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה : לדעת - האמות בה כי אכיה מקדשכם : (יד) מות יומת - אם יס עדים והתראה : ונכרתה - כל התראה : מחלליה - הכוונת כחול הקדושה : (טו) שבת שבתון - מנוחת מרנוע ולא מנוחת עראי : קודש לה - שמירת קדושה לשמי ובנותי : (יז) וינפש - כתרומות וכל לזון כוסהויל לזון נפש שמשכ כפשו ונשותו בהרגיעו מטורח המלאכה וחי שכתוב בו ישעיהו (ט) לא ייגע ולא ייגע וכל פעלו כמאמר הכתוב מנוחה למנוח לשכר האון מה שהיא יכולה לשחוט : (יח) ויהן אל משה וגו' - אין ומוקדם ומאמר כתורה עשה העגל קודם לזון מלאכת המשכן ימים רבים היה סהר כ"ז בתש"ו

יא ונת משח רבותא ונת הטורת בוסמא לקודשא חי ככל מה דפקודתך יעבדו : יב ואמר יי וגו' :
 יג ואתה תטיל עס כני ישראל למימר כבם ית ימי שפיא די לי תנטרוו ארום את הוא בין מימרי וביניכון
 למידוע ארום אגא הוא יי מקדישכון : יד ותנטרוו ית שבתא ארום קודשא היא לכוו כל נפסיגה איתקטלא
 איתקטיל ארום כל מאן דיעביד בה עיבדמא וישיגי בר גשא בהרא כעמיה : טו שותא יומין ותעביד עיבדמא
 רביקא שביעאה שבת שבתא קודשא קדם יי כל מאן דיעביד עיבדמא ביקמא דשבתא איתקטלא ותקטיל במטלות
 אגניו : טז וינטרוו בני ישראל ית שבתא למעבד מפנתי שבתא לדגיהו קדם עלם : יז בין מימרי רבין בני
 ישראל את היא לעלם ארום בשימא יומין ברא יי ושכליל ית שמיא ונת ארעא רביקא שביעאה שבת ונת :
 יח ויתב למשה בד פסק למללא עמיה בטוורא דסיני תרין לוחי פתורתא לוחי דאבן פסירגון מכורסי יקרא
 בתקלתון ארבעין פאין קמבין בארבעא ביי : א וחקמא עמא ארום אשתי משה מן למיחות מן טוורא ואתפגיש
 עמא על אחרו בן תמון דעבה זיקמא דקבע להון ואל פטגא ונאטעניו וחדר לבהון והוהו ונאמר ליה קום עיבד לנא
 בתלו דישילן מקמא ארום דין משרה גברא דאחקמא מארעא דמציבום אשפלתב בטוורא דאישא מצלתמא מן קדם יי

לא

רשי

בשתכרו הלוחות וכיום הכפורים נתרצה הקב"ה לישראל ולמחרת התמילו כנדבת המושכן והקום באחד בניסן (ל"ג טוכא דילמא הכל
 כסדר וזווי הקדוש ברוך הוא למשה היה בארבעים ימים הראשונים טרם עשותם העגל וקודם רדתו מההר עשו את העגל ומשה לא
 הגיד לישראל זווי המושכן עד למחרת יום הכפורים שהיו ישראל מרונים להקדוש ברוך הוא . וכן הוא בהדיא בזהר ויקח אשר על כן
 בזווי הקב"ה כתיב מזה כל איש דהיינו נס ערב רב כמו שדרשו רבותינו ו"ל איש איש מלמד וכו' . ומושה בזווי אחר לישראל קחו
 מאתכם דווקא ולא מערב רב לפי שהם גרמו במימים וק"ל) : פבלותו ככלתו כתיב חסר שמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן
 שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה . דבר אחר מזה כלה ונתקשטת ככ"ד קאטין הן האמורים בספר ישעיה ח"ת ת"ח לר"ך
 בתי ככ"ד פורים : לדבר אחר . החקים והעשפים שכולם המעשפים : לדבר אחר . מלמד שהיה משה שומע מפי הגבורה
 וחזרון וסוגין את ההלכה מיהם יחד : לוחות . למת כתיב שהיו שתיין שוות : (א) כי בשיש משה . כתרגומו לשון איחור
 וכן (שופטים ה') כש רכבו (שם ג') ויחילו עד כוש כי כשעלה משה להר אמר להם (שבת פ"ט) לכוף ארבעים יום אני באכתוך
 ו' שעות כסבורים הם שאלתו יום שעלה מן המצין הוא והוא אמר להם שלמים ארבעים יום ולילו עמו יום עלייתו אין לילו עמו כו' בסיון עלה
 נמנא יום ארבעים כשעלה עשר בתמוז כ"ו נא טען וערבך את העולם והראה דמות חשך ואפלה וערכוכיא לומר ודאי משה נות לכך
 בא ערכוכיא לעולם אמר להם מות משה שכבר באו שש שעות ולא בא וכולי כדאיתא במ"ש : (דף פט) וא"ל לומר שלא טעו אלא
 ביום המושכן בין קודם חלות בין לאחר חלות שהרי לא ירד משה עד יום המחרת שנאמר וישכיוו מנוחת ויעלו עולות : אשר ילכו
 לפנינו . אלוהות הרבה היו להם : כי זה משה האיש . כעין דמות נפש הראה להם השאן שגשאין אותו באור רקיע השמים :
 אשר

רשב"ם

תכלת בני ארבעין כנד תולעת שני : וזאתו כנדים עשויים כעין שרד וקליעות : (יג) אך את שבתותי . אטילו מלאת המושק
 לא תעשו כשבת . כי אות היא . שאתם שוכתים ממותי לפי שאתם עמי : (א) אשר ילכו לפניו . כעין תרפים העשויים כשכספות
 שגידו לרביהם : (ד) וינר

מכלל יופי

עשוין כמין קלעים דמהרמיון סרדין : (יג) (אך) . פירוש אבל וענינו אין זה הדבר לבד כי גם זה : (טז) (יעשה
 מלאכה) . בא לנקבה כלשון זכר ולא שיהיה לשון זה
 נופל על זה אלא יש בו דבר נסתר נופל ולא פירש אורו
 ובפירוש שמואל ט' וכתב כי רוצה בו על הענין וכן במדרשים
 ב' : (שבת שבתון) . דרך העברים להוסיף אורחות
 להקטין כמו אישון האמינו וכן כאן אמר שבת על יום
 השבת מערב עד ערב ושבתון על התוספת שמוסיפין מחול
 על הקדש וכן דרך לשון הלעז שמוסיפין אותיות להקטין :
 (טז) (לעשות את השבת) . לרנקנו ולשמרו :
 (לדרתם) . בא כסימן רבוי הנקבות לבד : (יז) (שבת) .

ענינו הבטלה והפסק הדבר : (וינפש) . נה ודבריה תורה
 כלשון בני אדם :
לב (א) (כיבשש) . ענין איחור והוא פועל עבר מן
 המרובע בשקל כונן במלבים ב' סימן ח' :
הנה בעל ספר הכור בשכחו את ישראל הקשה לו הכוזבי מענין
 העגל שעשו והוא השיבו כדכרס לחים ופיס שעון העגל
 היה חטא שהגדילוהו עליהם לגדולתם והגדול הוא שחטאו ספורים
 והעד כגדולתם שהם יתברך חסר בהם לעס חסין כל אשר האומות
 וחל הענין האלהי על עמונס עד שהגיעו כלם למעלת הנבואה ועבר
 הענין אל נשיהם להיות גם המה נביאות בהיות קודם הזמן ההוא
 הנבואה בלתי נמלאת אלא כמחירים כאלם הראשון שהיה ככלית
 הפליות

קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו
כי יזרע משה האיש אשר העלנו מארץ
מצרים לא ידענו מה יהיה לו: ב ויאמר
אלהם אהרן פרקו נזמי הנהב אשר באזני
נשיכם בניכם ובנותיכם והביאו אלי:

ג ויתפרקו כל העם את נזמי הנהב
אשר באזניהם וביאו אל אהרן: ד ונקח
מידם ויצר אתו בחרט ויעשהו עגל מסכה
ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלך
מארץ מצרים: ה וירא אהרן ויבן מזבח
לפניו ויקרא אהרן ויאמר חג ליהוה מקר:
ו וישלימו ממחרת ויעלו על תנוגשו
שלמים וישב העם לאכול ושתו ונקמו
לצחק: ז וידבר יהוה אל משה
לקרר כי שחרת עמך אשר העלית מארץ

ואתכניש עמא על אהרן ויאמרו ליה קום
עביד לנו דתקן דיהכין קדמנא ארי רון
משה נבא די אסקנא מארעא דמצרים
לא ידענא מה יהוה ליה: ב ויאמר להו
אהרן פריקו קדשי דדהבא די באודני נשיכו
בניכו ובנותיכו ואיתו לי: ג ואתפריקו
כל עמא ית קדשי דדהבא די באודניהו
ואיתאו לנת אהרן: ד ונסיב מידיהו
וצר יתיה בזיפא ועבדיה עגל מסכה ויאמר
אילין דחלקך ישראל דאסקו מארעא
דמצרים: ה וחזא אהרן ויבנא מדבחה
קדמויה וקרא אהרן ויאמר חגא קדמי
מקר: ו ויאקדו ביומא דבתרוהי ואסיקו
עלון וקריבו גבסין ואסחר עמא למיבד
ולמשתי וקמו לחיבא: ז ומליל יי עמי

מצרים

רשי

משה

אשר העלנו מארץ מצרים. וזה עורה לנו דרך אשר נעלה בה עתה נריבין לנו לאלוהות אשר ילכו לפנינו: (ב) באנו
נשיבם. אשר חרין כלבו הנשים והילדים חסים בתכשיטין שוח יתעכב הדבר בתוך כך יכא משה והס לא הויתנו ופרקו וכל
עמנו: פרקו. לשון נזמי מוגרת פרק ליחיד כמו ברכו מוגרת כרך: (ד) ויתפרקו. לשון פריקת מסה כשנעלה
על זביתם נחלו הם מפורקים עמויהם דוקרין כלע"ו: את נזמו. כמו מנומי כמו (שמות ט) כאלתי את העיר ון העיר:
(ה) ויצר אותו בחרט. יס לתרגומו כשני פנים האחד ויזר לשון קשירה. בחרט לשון סודר כמו (ישעיה ג) המטפחת והחרשין
(מלכים ב ה) ויזו ככרם כסף בזני חייטין. והס ויזר לשון נורה בחרט כלי חומות הצורפין (ה) שמורטין וחורטין כו צורות כזה
כעט סופר החורט אותיות בלחות וסנקסן כמו (ישעיה ה) וכעט עליו בחרט חנוס וזהו ש"ח וזר יתיה כויפח לשון וינף אוח כלי חומות
שמורטין כו כזה אותיות וסקדים שקורין כלע"ו ו"ל ומויפין על ידו חותמות: עגל מסכה. כיון שהשלימו לאור כבוד כלו מכשפי עוב
רכ שעלו עתה מצרים ועשהו ככשפים ויש חומרים מיכה היה שם שילח מתוך דמוסי כנין שכתובתו כי במצרים ויהי בידו שם ועם שכתב
לו עשה עלה שור עלה שור להעלות ארצו של יוסף מתוך נילוס והשלימו לתוך הכורוילא היגל (סנהדרין קא): מסכה. לשון ויתכת דבר
אחר ק"ה קטריין וזהו בו בגימטריא של מסכה: אלה אלהיך. ולא נאמר אלה אלהינו מכלן שעי"כ רכ שעלו מצרים הם שקבלו על
אהרן וכס שעשהו ולאחר כך העשו את ישראל אחריו: (ה) וירא אהרן. שהיה כבוד מייס שנאמר (תהלים קו) כתבית שור
אוכל עשב ורזה שהעלית מעשה שטן ולא היה לו פה לדמות לגמרי: ויבן מזבח. לדחותם: ויקרא חג לה' מחר. ולא היוס שחיה
תסה קודם שיעבדוהו זה פשוט. ועוד שזו ביקורת רבה דברים הרבה ר"ח אהרן ר"ח חור כן אחינו שהיה מוכיחן והיה זהו ויכן (לשן
סנה) מוכח לפניו (ויכן ויבוח לפניו) ועוד ראה ואמר מוטם שיתלה כי הם חון ולא כהם ועוד ראה ואמר הם הם כונים אותו המוכח זה מכל
קרור וזה מביא חבן ומזאת מלכתן: שיהם כבת ח' מתוך שאני כונה אחיו ואני מתעגל כחלכתו בין כך ובין כך משה כח:
חג לה'. כלבו היה לשמי' כעוה היה שיכא משה ויעבדוהו המקום: (ו) וישבימו. השטן ורום כדי שיטטאו. לצחק. יש
באשמע הזה גלוי עריות כמו זאמר (בראשית לט) לצחק בו וספי"כ דמיס כמו זאמר (שכזאל ב) יקומו הנערים ויחזקו לפני
חף כאן כהג חור. (ז) וידבר. לשון קושי הוא כמו (בראשית מב) וידבר אתם קשות: לקרר. (ברכות לב) ר"ל
תדולתך לא תתילך גדולה אלא שטיבם בחותם עשה נתגדה משה עמ"ד שלמעלה: שחה עמך. שחת העם לא נאמר אלא

לא אשתמוך עמא מה תוח ליה בסיפיה : ב ואמר להון וגוי ואיתו לוחמי : ג וסריבו נשיא למיתן פבשיטוח
 לגבריהון וכו' עד פריקו כל עמא וגוי : ד ונסיב מדיהון וצר ימיה בשושיפא ורקה ויהי בטרפדא נעבדה עינל
 בתמא ונאמר אליו בחלקך ישראל דתנפקדך מארעא
 דמזבובים : ה ותמא אחרו ית חור נכיס קדמוי ודחיל
 ונבא מדבחה קדמוי וקרא אחרו בקל עצים ואמר חנא :
 מיתר מאבסרת קטול בעלוי דבבוי אליו דקפריו בקמריהון
 ופרגו עקר שבינתי : בעינא הדיו : ו ואקדמו
 כיוקא תרא ואסיקו וגוי וקמו להון למנבחה בפרלקנא נוקראה : ז ובגילי : י עט משרה אהל חורת מן רבות

באר רחובות רדוקי רשיי

וסך תמלא דעות אחרות כמלת לא ייפך : (ד) הוצרכת לדעת כייה בנין אחד נקרא פועל הדגש כעבור כי תמיד
 דגש תוך אות אמצעית השורש ומורה חזקת עונס הפעולה והלכו מזה הכינוי הוא כזה פקד פתח תחת הפ"א ודגש תוך הקוף אינו כשורש
 שרק אות אמצעית מן השורש היא ר"י ודין הריש שאינה מקבלת דגש אות לנטרף הדגש אל תחת הפתח ונעשה משניהם קוץ
 מה פקד במקום פקד ולרבים פקדו במקום פקדו וכיון שכן תתעורר המלה עם חלפת פקדו לשון עבר ואקוץ שבה היא מלך הדין
 ולא מלך הכירוף וכן כוונת המאמר על לשון נוו כי אחר מזה להס לכן קאמר רש"י
 לשון נוו ורצה לומר הקוץ כמלת פקדו היא מלך הכירוף והלפת הדגש ולא מלך הדין ועל דרך זה אלת פקדו כיגס בה אות אמצעית
 היא ריש : (ה) רצה לומר ללשון ראשון כמלת וינר הוא השורש צרר ומלא כדכרי רז"ל צרורים וקסורים וללשון
 זה

רשבים

(ד) וינר אותו כחרט . והנה לקח מיד כל אחד ויבין אותו וקשר את כולם ככנף עד שעשו דפוס של חמר ושל שעור כדרך
 המתכין ועשו בו צורת עגל והשליכו הזהב בתוכו ונעשה עגל . כדכתיב ואשליכהו כאז וינל העגל הזה . וכתוב וינר ככרים כסף
 בשני חרטים : אלה אלהיך ישראל אשר העלון . וכי שוטים היו שלא היו יודעים שעגל זה שחלד היס לא יעלוס חמורים אלא כל עובדי
 עב"ם יודעים שאלהינו בשמים כרא את היגולס אך כזה היו שוטים שהתדפוס יס בהס רוח טומאה כמו הנכחיים שיש בהס רוח הקדש
 וקסורים שעגל שהיה נזכר ברוח הטומאה כאלו היה נזכר ברוח הקדש שחמלה ולכן אומרים אלה אלהיך ישראל אשר העלון :

מבלל יופי

היו עושים צורות לעבוד אותן ואלו היה חטאת שעשו בית צדוקים
 לעבוד השם לכיון אליו ולהקריב בו קרבנות ולכבדו לא היה דבר זר
 ומזנה מאלו אלהיו מפני שאכתבו כוהנים היוס לעשות צמים להחלל
 ולהתברך בהם ונאמר שהשכינה מלה בהם ומלכתי אלהים חונים
 פכיותיהם ולולא הנורך להחמירות קהלנו היה הדבר הזה נכרי
 כאשר היה ימי המלכות שהיו מומין במקריבים כמדות והיו חסידיו
 המלכים הורסים אותם כדי שלא יגדילו וולתי הכית אשר בחר בו
 השם והתכונה אשר לזה כה ולא היו סו הכרובים דבר נכרי לפי
 שזה השם בהם והנה יורה על מיעוט החוטאים שהיו בעגל שהם נהרגו
 כלם והיו כשלוש שפי איש ולא פסק הקו מלרדת להזנות והענין למוקף
 עליהם ועמוד האש להאיר להם והנכונה מתעודת כוניהם ולא נעדר
 מהם דבר מכל אשר נתן להם האלהים וולת שתי הלוחות ששבר חשה
 והושכולהם והוכללות דכרי פי חכם תן : ור"ל אמרו שהעבר רכ
 עבדו את העגל ואמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלון מארץ
 מצרים ונאמס כל העם על שלא מיתו בידם והיכה דברים כאמרו
 כזה הענין ואין להאריך :

(ב) פדקו . ענינו הפרשת דבר מדבר וכיון חפדקו :
 (ד) ויצר . ענין צורה : (בחרט) . הווא עט
 סופרים . ריש מפרשים בדפוס : (לצחק) . ענינו
 השעשוע והשכחה : (י) כישחה) . פירוש שהיה
 דרכו

קדרי דלא יהיבית לך רבימא אלתו בני ישראל וקדרי חבילו עובריהון עמד דאפיקתא מארעא דמערב : ח סטר
 בפריע מן ארץ קדרי רפיקדמינו בסיני לא מעברו לבין אצלם ועיררה וכל דמו וקדרי לחון עגיל מתקא וסגודו ליה
 ודקרו ליה וצבריו קדמו אליו וגו' : ט ואמר : למשה גלי קדמי ודוניהו דעמא דבין וקא עם קשי קדל הוא :
 וקדרי אנה בערתך ולא תפגין עליהו קדמי וצבריה דמו אשתא פקיפתא בהון וגו' : יא ואתחלתל משה מן
 דמיתא ושרי לצלצה קדם : אלהיה ואמר למא : ויקוף רונוד דעמד דהנפקת מארעא וגו' : יב למא דין יקדרי מן
 מצראי דמשפירין למימר בבישא אנפיקינו לקסלא יתחון בני טונוביא חביר וחרמון ושריו וסיני ורגון לשיצאה
 ותחון מעל אנפי ארעא תוב מתקופ רונוד ויהו תוהו קדמך על בישתא דמלילת למעבר לעמד : יג והו דבור
 לצבריהם ליצחק ולישראל עברך דמיקתא לריון במיקך ומלילתא לחום אפני ית דגיכוו הי דכוכבי שמיא וכל ארעא
 הדיא דאמריה לבין איתו דלגיכוו ויחסנו לעלם : יד ונתה תוהו מן קדם : על בישתא דחשיב למעבר לעמיה :
 טו ואתפני ונתה משה מן טונובא ותחין לוחי סתורא כידיה לוחין פתיכוו מתרון

ציטריהו מיקא ומיקא אינו כתיבין : טז ולתתא עובדא דין הינו וכתבא וגו' :
 יז ושמע יהושע ית קל עמא פד מביכוו בתדוא קדם עגלא ואמר למשה קל
 פדרי קרבא במשירתא : יח ואמר לא קל גברו דנצחיו בסדרי קרבא ולא קל
 חלשיו דמתנצחיו מן בעלי דבכיהו בסדרי קרבא קל פדתי פולקתא נוקרעה ומנחבו

ירושלמי
 מבשיו :
 מקלסין בפולקתא
 נוקרעה :
 קדמיה

רשי

עמד ערב רב שקבלת מועדך ויירת' ולא נמלכת כי ואורת טוב שידכך גרים כשכינה הם שמתו והשחיתו : (ט) קשה עורף
 מחזרין קשי ערפס לבגד מוכיחיהם ומחיהם לשמוע : (ז) הגיתה לי עדיין לא שמענו שנתפלל משה עליהם והוא חומר הכינה לי אלא
 כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו שאם יתפלל עליהם לא יוכלו (שמ"ר) : (יא) למה ה' יחרה אפך כלום ויתקנה אלא
 חכם כחכם גבור כגבור : (יב) והנחם התעשת מחסכה אחרת להטיח להם (ו) על הרעה אחר חשבת להם :
 (יג) זכור לאברהם (ש"ר) אס עברו על עשרת הדברות אברהם אביהם נתנסה בעשר נסיונות ועדין לא קבל סכרו תנהו לו
 ולא עשר בעשר : לאברהם ליצחק ולישראל (ש"ר) אס לשדפה הם זכור לאברהם שוקר עזמו לישדף עליך כאור כשדים אס
 להריגה זכור ליצחק ששטט מוראו לעקידה אס לגלות זכור ליעקב שגלה לחרן ואס אינו נלווין בזכותן מה איה חומר לי ואעשה אותך לגוי גדול
 ואס כסא של ג' רגלים אינו עומד למיך בשעת כעסך ק"ו לכסא של רגל אחד (ברכות ל"ר) אשר נשבעת להם בך לא נשבעת
 להם בדבר שהוא כלה לא כשמים ולא בארץ לא כהרים ולא כנבעות אלא כך שאתה קיים ושוכעתך קיימת לעולם שאומר (בראשית כב)
 כי נשבעת נאס ה' וליצחק כאמר (שם כג) והקיימת את שבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך וליעקב כאמר (שם לה) חייך אל
 שדי שירה ורכה נשבע לוי באל שדי : (טז) משיני עבריהם היו אותיות נקודות ומוצא נסים הוא (שבת קד) : (יז) מועשה
 אלהים המה כששנינו הוא ככדור עשין ד"א כאלס האומר לחבירו כל עסקיו של פלוני כמלאת פלוני כן כל שששנינו של הקד"ה
 בתורה : חרות לשון חרות וחרת אחד הוא שניהם לשון חיקוק חט"ו כלעז : (יז) ברעה כהריעו שהיו מריעים ושחחים
 ומוחקים : (יח) אין קול ענות גבורה אין קול הנה נראת קול עניית גבורים הצועקים נחון ולא קול חלשים שצועקים ווי אוניסה
 קול

באר רחובות דקדוקי רשי

וללשון זה מלת בחרט הוא ענין סודר ויזר (ער כענדט אין בחרט אין איין טון) וללשון השני מולת ויזר הוא השורש יזר מן לשון כלל כלי ויזר ומלת
 בחרט הוא שם דבר לחמד מכלי אומנות הנורפין ויזר (אונ' ער פאריוועט בחרט אין איין פארס) : (ז) כעבור מלת התעשת כר"ט הוא
 ענין

רשב"ם

כלומה רוח הקדש יש בו וכאלו רוח הקדש הולך לפניו וכן לכן אמר על התרומם למה נגבת את אלהי ולנסית בו את ישראל יתן בו
 רוח הטומאה של עוין מיני חכמות ואס וידעני כח בו להכחיש פוליא של מועלה ולהניד נולדות לדעת אס היו תמים לה' אלהים
 ולא יהיה בהם נועון ונחש ונכסף ולא מחזין ללות ומזפת של רוח כנולת הטומאה כדכתיב כי מנסה ה' אלהים אתכם לדעת אם
 יתם אלהים את ה' אלהים וגו' : וירח משה את העם כי ברע הוא : (יא) עמד אשר הולאת עמד ולא עמי אשר הולאת
 ולא אני העליתי אלא אתה למה יחמדו עשה למען שחך שלא יתחלל : (טז) מועשה אלהים המה ולא פסל אותם עשה אכל האחרונים
 כעוס בהם פסל לך : חרות כמו חרות : (יח) חלושה נחון כדכתיב ויחלוש יכוסע : וישלך

מכלל יופי

דרכו ומעשיו : (טז) (והמוכתב) שם על הכריכה שם ענין תרועה שהיא השמיעת הקול בתרועה לשמחה :
 עצמה : (חרות) כשעם חקוק : (יז) (ברעה) : (יח) אין קול ענות גבורה ואין קול ענות שנידח
 מקור

נד ז

אנכי שמע: יט ויהי כאשר קרב אל-
המחנה וירא את-העגל ומהלך ויחר-אף
משה וישלח מידו את-הלוח וישבר אתם
תחת ההר: כ ויפק את-העגל אשר עשו
וישרף באש וישחן עד אשר-דק ויזר על-
פני הפנים וישק את-בני ישראל:

מידיו קרי

כא ויאמר משה אל-אהרן מה-עשה
לך העם הזה כי-הבאת עליהם חטאה גדלה:
כב ויאמר אהרן אל-גחור אף אדוני אתה
ידעת את העם כי ברע הוא: כג ויאמרו
לוי עשה-לנו אלהים אשר ילכו לפגינו
כיונה משה האיש אשר העלנו מארץ
מצרים לא ידענו מה-היה לו: כד ויאמר
להם למי זהב התפרקו ויתנו-לי ואשלכהו
באש ויצא העגל הזה: כה וירא משה
את-העם כי פרע הוא כי-פרעה אהרן
לשמעה בקמיהם: כו ויעמד משה בשער
המחנה ויאמר מי ליהנה אלך ויאספו אליו
כל-בני לוי: כז ויאמר להם כה-אמר
יהוה

דנצחין בקרבא ואף-לא קל חלשין דמתברין
קל דמתייבין אנא שמע: יט והיה כד
קריב למשריתא נחוצא ית-עגלא וחנין
ותקיף רוגזא דמשה ורמא מידוהי ית-
לוחיא ותבר יתהון בשפולי טוררא:

כ ויסיב ית-עגלא די עבדו ואוקיד בגורא
ושף עד-דהנה דקיק וירא על-אפי משה
ואשקי ית-בני ישראל: כא ואמר משה
לאהרן מא-עבד לך עמא דרין ארי-איתיקא
עלוהי חובא רבא: כב ויאמר אהרן לא-
יתקיף רוגזא דרבוני את ידעת ית-עמא
ארי בביש הוא: כג ויאמרו לוי עיביד-קנא
דחלן דיהקן קרמנא ארי-דין משה גברא
די אסקנא מארעא דמצרים לא ידענא מא
הנה ליה: כד ויאמרית להון למאן דהבא
פריקו ויהבו-לי ורמיתיה בגורא ונפק עגלא
הרין: כה ונחא משה ית-עמא ארי בשול
הוא ארי-בטיליגון אהרן לאסכותהון שומ
ביש בדריהון: כו וקם משה בתר
משריתא ויאמר מאן דחלני-דיני ייתון לוח

ויתכנישו לנחיה כל-בני לוי: כז ויאמר להון כדנן-אמר וי אלהא דישראל ש

קול ענות . קול חרושין ונדוכין המענין את נפש שומען כשנאמר לו (ו) : (יש) וישלח מידו וגו' . (שבה סכפו) אה
מה מסת שיהא חזק מן האלות אחרים תורה כל כן ככר לא יתכל כו התורה ללה כאן וכל ישראל הסומדים ואתנה להם : תחת ההר . לנה
סהר : (ב) זור . לזון נספן וכן (איוביח) וזרו על טוהוגפרית (ח) וכן (משליח) כי חנס טוורה פרשת טוורין
דנו וקטנית : וישק את בני ישראל . (יזמא פז) כתכון לכודקן כפוטות שלב מיתות נדונו טס חס יש עדים והתראה כסיף כוונת
אלא עיר הכדפת טסן מרוכין . עדים כלל התראה כחגפה טג' ויגוף ה' את העם . לא עדים ולא התראה כהדרוקן שכלקום היום וט
בעומס : (כא) מה עשה לך העם הזה . כמה יסורים סכלת שסרוך עד שלא תכיל עליהם השואה : (כב) כי ברע הוא
בדרך רע טס הולכין תמיד וכנסיות לפני סקקוס : (כד) ואומר להם . דבר אחד למי וסכלכד וסס מהרו והתפרקו ויתנו לי
ואשליכנה באש . ולא ידעתו שיהא העגל הזה ויאל : (כה) פרוע . מוגולה שחמו וקלומי פמו (בסדרה) ופרע את רוח
האשה : לשמעה בקמיהם . להיות להם הדבר כזה לננות כפי כל הקמים עליהם : (כו) מילה אלי . יבא אלי : כד
לוי . (יזמא כו) מכתן טכל הטבת כשר : (כז) כה אמר וגו' . וסיק חמר (שטור) בו) ונסת לאלהים יתום כד זכור כמנעילת
אחי

התמורה אגא שמע : יש תורה בד קריב משה למשקיתא ותמא ית עיגלא וחנינו בידהו כלשיעא מחנינו
 ומתחין קרמו וסמא תורה בגויה מטפו ומשבור קדם עמא ומן יד תקף רמח רמניה דמשה וסלק מן דרוי ית ליתא
 רמח ויהוון בשיפולי טוורא ברם בתבא דרשא די בהון תנה פרח ועסי דצור שמיא ותורה צוות ואמר חבל על
 עמא דשמיא בסיני מן פים קודשא לא בעקרוו לפיו צלם וצורה וכל דמו ולסוף ארבעין יומין עברו עיל
 מתבא דלית ביה מישא : כ ונסכי ית עיגלא בעברו ואוקר בגורא ושף עד בתורה דקיס ודרי על אגפי מוי
 התחילא ואשקי ית בגא ישראל וכל מאן דתב תקו כל מאנא דתבא תורה סמא נקא נקא : כא ואמר משה
 מוי ארום אתמא עלוי הובא רבא : כב ואמר אהרו וגוי אנת דעת ית עמא ארום בני צדיקא אינו ברם
 יצרא בישא הוא דאטעניו : כג ואמרו לי עיבד לנא בתלו דיטילון דקמא ארום דין משה בגרין דאסקנא
 מארעא דמצרים אישפתלב בטוורא באישא מצלתבא מן קדם : דלא אשפתמבענא מה תורה ליה בסיפיה :

כד ואמר ליהוון למאן אית דתב פריקי ויקברו לי וטלוקתיה בגורא ונאל סמא בגויה ונפס מניה דמות עיגלא
 דרוי : כה נתבא משה ית עמא ארום פריעין הינו
 ארום פריעו על דרי דאתרו ית כלילא בקישא בהנה
 ברישיהוון ותורה שקא רבא ונקרא תקיס דמקבש ביה
 דנפקטמיהוון ביש בעממי ארעא וקמוו בהון שום ביש
 לדריהוון : כו וקם משה בתבע פנהרין דמשקיתא
 ואמר מאן הוא בתלוא בני יתרו לומי ואתמנשו לומיה כל בני דלוי : כז ואמר ליהוון כדון אמר : אלהא דישאאל
 כל

באר רחובות דקדוקי רש"י

ענין חלשכה כמו כיום הוא אכדו עשתמתי . והודיעך כזה תרי חלי חלא דאין חלת והנחם מענין תנחומין (טריסטין) תכינא דלענין
 וחשכה הודיעך כעבור כי חלל השם כ"ה לא זיכר שום קבלת הפעולה . לפ"ז דגש שתוך המון כמלת והנחם המורה סיון לשון כפעל היינו
 דוקא לאותו לשון כפעל הדומה להפעל והנחם (בדעק דין זעלבסטן) : (י) רצה לומר בין חלת ענות חלושה וכן כמלת קול
 ענות בשניה הוא השורש ענה רק המסון מחלקו כמלת ענות חלושה הנ"ע כלתי דגש הוא לשון קל ונעיינו הרמת קול כמו וענות ואחרת
 חלל קול ענות שה"ן כדגש נקרא לשון כמד היינו מחוק הפעולה וזה הוא מרופין ודופין כמו אש אגה תענה (כל"א פייניגין אודר
 לעשרין) : (ח) כדי דלא תטעה לומר שחלת וזה הוא השורש מר בג"ן בתחילה ויהיה תפמעו וזר העגל (ער החש
 ד

רשב"ם

(יש) ושלך נידוד . כשראה את העגל תשש כמו ולא היה בו כל להשליכם רחוק ממנו קלת שלא חיק את דגליו כנפלים כדרך כל משלכו
 נשוי כשאין בהם כל לשאת . וכן ראיתי בפרקים של רבי אליעזר ועיקר פשוטו כן : (כ) וזר . ויסור . זיקן . ען קנה : וזר . מן זרה :
 ככה הוא זרה . ואת האש זרה הלאה וישק את בני ישראל . כדקן כסוסות : (כד) וינא העגל הזה . נגמרה מלאכתו . כדכתיב וינא
 לצורך כלי . מונח כלי למעשהו : (כה) כי פרוע הוא . ככל מן החלות חמלות בוראו . כדכתיב ותפרעו כל ענתו פרעוהו אל
 תעברו כו : לשחנה . לדברי לעג וקלם נשאייהם כמו ותקח אזני סקן מנהו . בעין דיבור : (כז) איש את אחיו . המוטל
 כעגל

מכלל וופי

מקור מפרעל הקל ענין צעקה ופירושו לא צעקת המנצחים
 כמלחמה ולא צעקת המנצחים : (חלושה) . שם :
 (קול ענורא אנמי שמע) . ענינו הובחה הקורל כשיר :
 (יט) (ומהלח) . שרשו חלל ולא נדגש בקמוץ והיה
 וא קחלות כדגש אלא שבא בהתחמורת הכפל להכביל
 בני ובין יעטיה וצקחלות עפרואפשו שיהיה
 מנחי העין : (כ) (וישרף באש) :
 פירוש התק העגל באש לבטל צורתו ואחר כך טחנו בפצירה
 פיספי הזהב לא ישרף אבל יותך : (ויטוון) . כדומר שף
 אוהו בפצירה פיס וזו היא טחינתו : (אשר דק) . עבר והוא

קמץ מפני האתנה : (כד) (התפרקו) . ענינו הפרשת דבר
 מדבר פירוש התפרקו מגומי הזהב אשר באוניהם זלפי כד
 כלשון התפעל כי ברצון גדול עשו ורצו לרצות נפרקים
 מנזמיהם שלא יהיו להם עוד : (כה) (כי פרוע הוא) .
 פירוש מנולה ממעשיו הרעים : (לשמחה) . מקור
 ופירושו לדבה ולשמחה : (בקמיהם) . נקראו האויבים
 קמים לפי שקמים על
 ואנקלוס תרגם לדריהוון ולפי שכנגדם דרעה
 דעתו הוא כמו בקמים תמיהם (כו) (מי לוי אלו) .
 ע

יהוה אלהי ישראל שימו איש-חרבו על-
 ירכו עברו ושובו משער לשער במחנה
 והרגו איש-את-אחיו ואיש את-רעהו ואיש
 את-קרבו : כח ויעשו בני-לוי כדבר
 משה ויפל מן-העם ביום ההוא בשלישת
 אלפי איש : כט ויאמר משה מלאו ידכם
 היום ליהוה כי איש בבנו ובאחיו ולתת
 עליכם היום ברכה : * ל ויהי ממחרת
 ויאמר משה אל-העם אתם חטאתם חטאה
 גדלה ועתה אעלה אל-יהוה אולי אכפרה
 בעד חטאתכם : לא וישב משה אל-יהוה
 ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה
 ויעשו להם אלהי זהב : לב ועתה אם-
 תשא חטאתם ואם-אין מחני נא מספרך
 אשר כתבת : לג ויאמר יהוה אל-משה
 מי אשר חטא-לי אמחנו מספרי :
 לד ועתה לך נחה את-העם אל אשר-
 דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך ובינים
 פקדי ופקדתי עליהם חטאתם : לה וינף
 יהוה את-העם על אשר עשו את-העגל
 אשר עשה אהרן : * א ויגבר יהוה
 אל-משה לך עלה מזה אתה והעם אשר
 העלית מארץ מצרים אל-הארץ אשר
 נשבעתי לאבותיך ליצחק וליעקב לאמר
 לורעה אתננה : ב ושלחתי לפניך מלאך
 וגרשתי את-הכנעני האמרי והחתי והפרזי
 החוי והיבוי : ג אל-ארץ זבת חלב ודבש
 כי לא אעלה בקרבך כי עם-קשי-ערוף אתה

פז

גבר-חרביה על-ידי-כיה עיבירו ותובו מארץ
 לתרע במשריתא וקטולו גבר-ית-אחיה
 וגבר ית-חבריה ואנש ית-קרביה :
 כח ועברו בני-לוי כפתנמא דמשה ונפשו
 מן-עמא ביומא ההוא כתלתא אלפינ נקרא
 כט ויאמר משה קריבו ידכון קורבנא
 יומא-דין קדם-י ארי גבר בכריה ובאחיה
 ולאיתתא עליכון יומא דין ברכן : ל והיה
 ביומא דבתרוהי ויאמר משה לעמא אתם
 חבתון חובא רבא וכען אסק קדם-י מאי
 אכפר על-חוביכון : לא ותב משה לקדם-
 י ויאמר בקעו חב עמא הדין חובא רבא
 ועברו להון דחלן דדקב : לב וכען אם-
 שבקת לחוביהון ואם-לא מחיני כען מספרך
 די כתבתא : לג ויאמר י ל משה מן די
 חב קדמי אמחיניה מספרי : לד וכען אין
 דבר ית-עמא לאתר הו-מלילית לך הא
 מלאכי יהוה קדמד וביום אסערותי ואסעו
 עליהון חוביהון : לה ומתא י ית-עמא
 על די-אישת-עברו לעיגלא די עבר אהרן
 א ומליל י עס-משה איזול סק מכתא
 את ועמא דאסקתא מארעה דמצרים
 לארעה די קיימית לאברהם ליצחק וליעקב
 למימר לברך אתננה : ב ואשלח קדמד
 מלאכא ואתריד ית-כנענאי אמוראי וחסאי
 ופרוזאי חיואי ויבוסאי : ג לארעה עברא
 חלב ודבש ארי לא אסליק שכינתי מבינה
 ארי עם-קשי-קדל את דילמא-אשיצין

פז

כל מאן רבתי לטענות עממיה יתקטיל בסיפא וכדון עיכרר ותברו מתרע פנהדרין לתרע בי דינא במשריתא רבני
 מן קדם יי דישמיק לכוז חוכא דא ואתפרער מן רשיעיא פלתי פולחנא נוקראדא וקטולו אפילו גבר ית אחוי וגבר
 ית חבריה ואיש ית קריביה : כח ועברון גני לוי הי קפחוקא דמשרת ונפלו מן עמא דהנרי סימא באשיהון
 קתטילרין סיפא ביומא ההוא כמנין תלהא אלפין נקרא : כט ואמר משה קרובו קורבנכון על שפיכות אדמא
 דן בדיכון ויתכפר לכוז קדם יי ארום נעמתו גבר בקריה רבאחוי ולאייחאדא עליכון יומא דין ברבנא : ל ונהו
 ביומא חרי ואמר וגוי וכדון איסק ואיגלי קדם יי הלואי איכפר על חוביכון : לא ותב משה וצלי קדם יי ואמר
 במטר מיגד ריפון כל עלמא גלי קמך חשוכא הי כנהורא וכדון חב וגוי : לב וכדון אין תשובק לחוביהון שבוק
 ואין לא קחיני כדון מן ספר צדוקא דתבת שמי בגריה : לג ואמר יי למשה לא חמי למיחתי שמך אלהו מאן
 דחב וגוי : לד וכדון איול דבר ית עמא לאתר דמלילית לך הא מלאכי ישורל קדמך וגוי : לה ותבל מוקרא
 דין ית עמא על דנתנו לעיקלא דעבר אהרן : א ומליל יי עם משה אזל איסקלק מאד דלמא יתקף רחח רוגוי
 בעמא ואשיניגון קנין בן שיל אנת נעמא דאסיקתא מארעא דמציבום דמימית לאברהם ליצחק וליעקב למימר לבנה
 אוקנינה : ב ואינמו קדמך מלאך ואיתרף על ידוי ית גנענאי וגוי : ג לאבע עבדא חלב ודבש ארום לית
 אפשר דאיפלק שכינת יקרי סביגיכון קדם לא יתי יקרי שרי במדור משרותיהון ארום עם קשי קבל אנת דילמא

איש ציכון

רשי

אחור - מאנו ויהוא ישראל : (כט) מלאך ידוכם - אתם הכורגים אותם בדבר זה תתחנכו להיות כהנים למקום (ובחיים קטו) :
 כי איש - מוכס ומלח ירו ככנו ובחמיו : (ל) אכפרה בעד חטאתכם - חסיס סופר וקוחוס תימה לנגד חטאתכם להכדיל כתיכס
 וסין החטא : (לא) אלהי זהב - (ברכור ל ב יומא פו) אתה הוא שגרתת להם שהשפעת להם זהב וכל חזנס מה יעשו שלא יחטאו
 וטל לולך שהיה מחכיל ומשקה את כנו ומקשטו ותולה לו כים בלואו ויועניו ויועניו כפתח בית זכות מה יעשה הכו שלא יחטא : (לב) דעתה
 אב ותשא חטאתם - הריעוב חני חומר לך מחני - וחם חין אחי וזה מקרא קצר וכן הרבה : מספרך - (ברכות לב) מכל
 סתורה כוכה שלא יחמרו עלי שלא הייתי כדתי לכקש עליהם רחמים : (לד) אל אשר דברתי לך - יש כאן לך אלל דבור במקום חליך
 וכן (מלכים א ב) לדבר לו על חדניו : הגה מלאכי - ולא חני : וביום פקדי וגו' - עתה שזעתי אליך מלכותם יחד ותמיד
 תמיד כשחפוק עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מניע מן העון הזה עם סתרה עונות ואין פורענות בזה על ישראל שאין בה קצת מפרעון
 עון העגל : (לח) ויגוף ה' את העם - מיתה כידי שמים לעדים בלא התראה : (א) לך עלה מזה - חיי גבוה מכל הארצות לכן נאמר
 עלה ד"ח כלמי שאמר לו בשעת הכעס לך רד חמר לו בשעת רגון לך עלה : אהה והעם - כאן לא נאמר ועמד : (ב) ונרשתי את
 חכנעני וגו' - טעה חומות הם והגרשי עמד ושנה מפניהם מאליו : (ג) אל ארץ זבת חלב ודבש - חני חומר לך להעלותם :
 בילא אעלה בקרבך - לכן חני חומר לך ושלאתי לפניך מלאך : כי עם קשה עורף אתה - וכששכתי בקרבכם ואתם מארים בי
 מרבה

באר רחובות דקדוקי רשי

דש עגל חכ גשידין מן ישראל חוכ האש גו גו טחן) למקום חחר ועדין ישנו כעין בעולם ח"כ איכא למיחש מאן דאשכחיהו אתי למוטעי כתיב
 לכן קאמר לשון כמין ורלה לומר שרשו זרה (ער האט דש עגל פר שפרייט) כדינו חסרר וזרה לרות וסלקו לגמרי מן העולם :
 דקלת

רשב"ם

עגל : (כט) מלאך ידכס כמו כי מלאך אפרי ה' - לשעבר היום חנכו כל יד ויד שלכם כקרבן לה' - שזרי חיש ככנו ובחמיו
 שלחתם ידכם לשמים : (לכ) ויספרך ספר איים - אשר כתבת - כדכתיב כל הכיוב לחיים בירושלים - הרגני כל הרוג :
 (לד) כחה לארץ ישראל : וסיום פקדי - כלומר לפקדים לכשארצה ולא הכלביתד : (ג) מן חלכך - כמו חלכך חולך חותך כי ה' אש
 חוכלה

מכלל יופי

יבא ארדי ומעננו חבין על דרך והנה קמתם תת
 חסרונו : (כט) מלאך
 ידכס - כמשמעו מלאך
 ידכס מן הקרבנות כלומר כאלו הקריבו קרבו בהרוגם איש
 בנו ואחיו : (ל) (אכפרה) - אסיר עינותיכם בהפלרי
 בעד חטאתכם או אסיר כעס הכורא שכעס עליכם בעד
 חטאתכם : (לא) (אנא) - לשון הודאה שהתודה על
 חטאתם : (לב) (מספרך) - ענין כריבנה :
 (לד) (וביום פקדי ופקדתי) - ענין זכירה והשגחה
 על הדבר :
 לג (ג) (כי עם קשה עורף) - באעלורך ימיה א
 (גה) (ג) (באלה

פן אכלה בחרד: ד וישמע העם את-הדבר
 חרד הויה ויתאבלו ולא-שרו אמש עדיו
 זליו: ה ויאמר יהוה אל-משה אמר אל-
 בני-ישראל אתם גם-קשה-ערה רגע אתן
 אלהי בקרבך וכליתיד ועמה הורד עריך
 מקליד ואדעה מה אעשה-לך: ו ויתנצלו
 בני-ישראל את-עדים מתר חורב:
 ז ומשה יקח את-האהל ונטה-לו מחוץ
 למחנה הרהק מן-המחנה וקרא לו אהל-
 מועד והיה כל-מבקש יהוה יצא אל-אהל
 מועד אשר מחוץ למחנה: ח והיה בצאת
 משה אל-האהל יקומו כל-העם ונצבו
 איש פתח אהלו ותביטו אחרי משה עד-
 באו האהלה: ט והיה בבא משה האהלה
 צרד צמוד העין ועמד פתח האהל ודבר
 עם-משה: י וראה כל-העם את-צמוד
 העין עמד פתח האהל וקם כל-העם
 וקשתחו איש פתח אהלו: יא ודבר
 יהוה אל-משה פנים אל-פנים כאשר
 ידבר איש אל-רעהו ושב אל-המחנה
 ומשרתו יהושע בן-נון נער לא ימיש

באורחא: ד ושמע עמא ות-פתגמא
 בישא הדין ואתאבלו ולא שויאו זבר תקון
 זיעה עלוהי: ה ויאמר יי למשה אימ
 לבני ישראל אתון עם-קשי-קדל שיע
 תנא אסלק שבינתי-מבינך ואשיציןך וכש
 אצני תקון-ינך מנך גלי קדמי מה-אעביד
 לך: ו ואצדיאו בני-ישראל ית-תקון
 זיעהון מטורא רחורב: ז ומשה נסיב ית
 משכנא ופרסיה-ליה מברא למשריתא
 ארחיק מן-משריתא וקרי ליה משכן בית
 אולפנא ויהי כל-דתבע אולפן-מן-קדם
 נפק למשכן בית אולפנא דמוכרא למשריתא
 ח והיה בר-נפק משה למשכנא קיימין
 בר-עמא ומתעדתין זבר בתרע משכנא
 ומסתכלין אחורי משה עד-דעגליל למשכנא:
 ט והיה כר-עגליל משה למשכנא נחית
 עטורא דעננא וקאים בתרע משכנא
 ומתמליל עם-משה: י נתון כל-עמא ית
 עמוך דעננא קאים בתרע משכנא וקיימין
 כל-עמא וסגדון זבר בתרע משכנא:
 יא ומליל יי עם-משה ממלל עם-ממלל

מתוך דשיי
 כמא
 חרדה אבי עליכס זעם: אכלך: לשון כליון: (ד) הדבר הרע: שאין השכינה שויה ונתבלת עמם: איש עזיו: עוהד מורס (שכח
 פ"ה) כתרס סלתנו להם בחורב כשאמרו נעשה ונסמע: (ה) רגע אחר אעלה בקרבך וכלידיך: אם אעלה בקרבך ואתם עומים
 די בקציות ערפכם ארעום עליכס רגע אחד שהיא שיעור זעמו שאחר (ישעיה כו) חסי כמעט רגע עד יעבור זעם ואכלה אתכם לפיך
 עוב לכס שאעלה ואלך: ועעה: פורענות זו תלקו מיד שתורידו עדיכם ועליכם: ואדעה מה אעשה לך: כמקודת של
 העין אבי חרע מה שכלכי לעשות לך: (ו) את ערים מדרה חורב: את העדים שיהיה כולם נזהר חורב: (ז) ומשה: עולות
 עון ובלא: יקח ארת האהל: לשון טווס הוא לוקח אהלו ונטהו ונחק לחתכה (ט) אמרנו מורה לרב מוכנה לתלמיד: הרהק
 אלמים אזהר בעין שלחך (יהושע ג) אך רחוק יהיה מיניכם וכיכור כלמים אחת כוונה: וקרא לן: זיהו קורא לכו אהל מועד הוא
 שיציעד לזוכק י מורה: כל מבקש ה' יחלן לזכק פני וקן כזכקל פני שכינה: יצא אל-אהל מועד: כמו יתא ד' ויהיה
 כל מבקש ה' אפילו תלמי חסרת כשהיו טוללים וקום שכינה חבוריים אומרים להם הרי הוא כאהלו של משה: (ח) ויהיה: לשון כוונה
 עשאת משה: ען העתה ללכת אל האהל: יקומו כל העם: עומדים ומניין וקן יושבין עד שנתכפה מהם: וזוכיטו אחיל
 משה

איש צינור בארקה ז ד דשמע עמא גוי ולא שוויי גבר ית תיקון ויגיה דאיתחב להון פסעי דביה שמה רבא
 תתדישא תיקון ומפשי עלוי ז ה וצמר ז למשה אימר לבני ישראל אתרו עם קשי קבל שעא תרא קלילא
 איסלק אנקר שבינמי מפגך ואיש צינור וקדו אצרי תיקון זינך מינך דאמגלי קדמי מצו אצבר לך ז ו ואחרונך בני
 ישראל מן תיקון וימהון דשמה בכא קפבש קמיב בהון דאיתתבו להון למתנה מן טורר חורב ז ומשה נסיבנות
 וקמירינו במשבן אולפן אורייתא דליה ברם זת משקנא נסב מתמן ופרסיה ליה מקרא למשריתא ארמיק ימיה מן
 משריתא עמא דאתגדו תרוו אלפין אמין ותנה קמי ליה משבן בית אולפנא ותהו כל מאן דתבר בתתקא בלב שלים קדם
 ז תנה גפיק למשבן בית אולפנא דמקרא למשריתא מודו על חוכיה ומצליה על חוכי ומצלי ומשתבך ליה ז

ה ותנה פד תורה גפיק משרה מן משריתא ואיל למשקנא קיימין כל בשיעי עמא ומתעקדו גבר בתרע משקניה
 ומתפלין בעינא בישא אחורי משה עד זמן מיעליה למשקנא ז ט ותורה בר אציר משה למשקנא נחיר
 שמותא בעני וקרא וקרא בתרע משקנא ומתמליל מיקרא בן עם משה ז י ותמן כל עמא ית עמוקא בעניא קמי
 בתרע משקנא ומן ד קיימין כל עמא וסגדו כל קבל משקנא בתקיימין גבר בתרע משקניה ז יא ומתמליל ז

ירושלמי

עם משה מתמליל קבל מקלל קל דבורא הנה שמוע ברם
 וז אפין לא הנה קמי היקרא ומתמליל גבר עם חכרוא
 והו גמר דאספלק קר דבורא האבי למשריתא ומתני

בתנמ"א

דש"י

משה - לשכתאשר ילוד אשה סך מוכטא שהכניה תכנס אחדו לפתחיהלו : (ט) ודבר עם משה - כמו ומדבר עם משה
 תרגומו ומתמליל עם משה הוא כבוד שכניה כמו (יחזקאל) ויסמע את הקול מדבר אליו ואינו קורא מדבר אליו כשהוא קורא מדבר
 סגרונו הקול מדבר בינו לבין עצמו וההדוויט שומע מחליו וכשהוא קורא מדבר משמע שהמלך מדבר עם ההדוויט (י) : (י) והשהחוו -
 לשכניה : (יא) דבר ה' אל משה פנים אל פנים - ונותמלל עם משה : ושכאל המהנה - לאחר שדבר עמו היה משה
 שב אל המחכה ומלמד לוקחים מה שלמד ודבר היה כגב משה מיום הכפורים עד שהקם המשכן ולא יותר פהרי כשבעה עשר בתמוז נסתבר
 הלכות ובי"ת סוף את העגל וכן את הכופאים (העגירות) זכ"ט ע"ג שאלה שאמר (שכורית לב) ויהי ממדת ג' אומר משה אל העם
 זג

באר דחובות דקדוקי דש"י

(ט) דאלת יקח לשון עתיד הוא (בר ווערט בעמין) וזכונת כונת (המאמר על לשון סיבוי (ער נעמט אינעם) לכן קאמר דש"י לשון
 קוב ור"ה לומר מדרך הכתוב כאשר ר"ה לדבר דכר הרגיל להיות ככל עת אזי מדרך המקרא לכתבו כלשון עתיד ומה יקח (ער פלענט
 לו בעמין) ועל דרך זה ה"ה ויהי ועיין פרשת יתרו כ"ה כי יבוא : (י) נפוש דמלת ודבר לשון עבר הוא (ער האט גירעט) וזה לא
 יתכן דכונת המאמר על לשון סיבוי (ער רידיט אינעם) על זה כתב דש"י ודבר עם משה כמו ומדבר ר"ה לומר העבר הוא תמורת לשון סיבוי
 ובעבור דשני מיני סיבוי הם ענין ראשון ק"ב"ד המס בשוא והוא פועל ואל לנגוף אחר מדבר (ער רידיט דייטליך לו זאין אנדר) וזה אין
 כבוד השכינה לכן קאמר דש"י ואינו קורא ק"ב"ד דמשמע שהמלך מדבר עם פהדוויט אכן ענין סיבוי השכינה הוא ק"ב"ד המ"ם
 מחיריק והדלת כנגד להורות חסרון תי' ולשון התפעל זהרי כאלו כתוב מדבר כתרגומו מתמליל והוא פועל עומד בעלמ
 (ער רידיט מיט ון ועלכון) וההדוויט שומע מאילין דהוה הפעיעה היא לאונסי וועיין סוף ע' בשאלות חילת פ' ואלת הברכה כד"ה מדברות דש"י
 לדעת

דש"ב"ם

אוכה הוא : (ד) עדין - מיני תכטיין - לפי שנהנו אכלות כדכתיב ויתאכלו ולא שמו איש איש עדין עליו שהיו אונר להן הקב"ה
 כורד את עדין : (ו) יקח - לקח הרמין - שגוה סין כיומדים שלא חפן הקב"ה לדבר עם משה בתוך מתי"א ישראל :

מכלל יופי

באלה נבלת עליה ופירושו שלא פמ אר"ה הקורא
 אותם : (פ' אכלר) - בא כפתה קטן החת פתח גור
 וכשפטו אכלר כפתה הכף ורגש הלמד והוקל כמו איוב טו
 יאחך שפע לי : (ו) (ויחצרו) : ענין
 ההסדר וההשלילה ופירושו והנצלן מערים שלא לבשורו
 עור : (יא) (גער) - מי שהתא קטן בשנים יקרא גער
 ורפי עדרך הקטן לשויה אח הגדול נקרא המשרר גער יאך
 על פי שהוא גדול בשנים : (לא ימיש) - פועל עומד עכו
 יוסרה

שלישי מתוך האהל : פ יב ויאמר
 א משה אל יהוה ראה אלה אמר אלי העל
 ארתי העם הזה ואתה לא הודעתני את
 אשר תשלח עמי ואתה אמרת ידעתך
 בשם וגם מצאת חן בעיני : יג ועתה אם
 נא מצאתי חן בעיניך הודעני נא את דרכך
 ואדריך למען אמצא חן בעיניך וראה כי
 עמך הנני הוה : יד ויאמר פני יגלבוהנתי
 לך : טו ויאמר אליו אם אין פניך הלכים
 אל תעלנו מזה : טז ובמה יודע אפוא
 כי מצאתי חן בעיניך ואני ועמך הוה
 בלכתה עמנו ונפלינו אני ועמך מפל העם
 רביעי אשר על פני האדמה : פ

יז ויאמר יהוה אל משה גם את הדבר
 הוה אשר דברת אעשה כי מצאת חן בעיני
 ואדריך בשם : יח ויאמר הראני נא את
 כבודך : יט ויאמר אני אעביר כל טובי
 על פניך וקראתי בשם יהוה לפניך וחננתי
 את

יח ויאמר אחצני בען ית יקרד : יט

ואקרי

רשי

כמאד ממלל גבר עם חברה ותבל משריתא
 ומשומשונה יהושע בר נון עולימא לא
 עדי מנו משכנא : יב ויאמר משה קדמי
 הני דאת אמר לי אסיק ית עמא הדין ואת
 לא הודעתני ית דית שלת עמי ואת
 אמרת רביהך בשום ואף אשכחתי רחמי
 קדמי : יג בען אם כען אשכחתי רחמי
 קדמך הודעני בען ית אורת טובך ואני
 רחמך בדיל דאשכחתי רחמי קדמך וגלי
 קדמך ארי עמך עמא הדין : יד ויאמר
 שכינתי תהך ואניח לך : טו ויאמר קדמו
 אסלירת שכינתך מהלך כא ביננא לא
 תסקיננא מכא : טז ובמה יודיע הקא
 ארי אשכחתי רחמי קדמך אנה ועמך
 הלא במהך שכינתך עמנא ויתעבדון לנא
 פרישן לי ולעמך משגימכל עמא די עני
 אפי ארעא : יז ויאמר יי למשה אף ית
 פרנמא הדין די מלימתא אעביר אורי
 אשכחתי רחמי קדמי ורביהך בשום :

יח ויאמר אחצני בען ית יקרד : יט

ואקרי

וגו' עשה סס ארבעים וסוקס רחמים טמאור (דברים ט) ואתנפל לפני ה' וגו' ובראש חודש אלול נאמר לו ועלית בספר אל הר סיני
 לקבל לוחות הפקודות ועשה סס ח' יום טמאור כהם (דברים י) ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים וגו' מה הראשונים ברטון חן
 כחחרונים ברטון חמור מעתה חמורעיים היו ככעם - כי כתיב ותרצה הק' כה ליהרל בשעתה וכלם שלם וחמור לו למשה פלחתי ומסרתי
 לוחותי חמורות וירד והתחיל למוותו על מלאכת המען ועפאזוהו עד אחד כניסן ומשהקס לא נדכר עמו עוד אלא אהל עושה : ושכח
 הכחנה - תרגומו ותיאיר למשריתא למי סהול לשון הוה וכן כל הענין ורצה כל העם וחזן ונכחו וקיימין וההישו והסתכלין והשיח
 וסגדין - ועדרו דכר ה' אליו עשה שיש סהול המהנה חמור לו אני ככעם א' כני וקריכס : (יב) ראה אתה אויבר אלי - ראהני
 עיניך ולכך על דבריך אתה חומי חלי וגו' ואתה לא הודעתני וגו' ואשר אמרת לי (שמות כג) הנה אנכי שולח מלאך חן וזהו הודעני
 שאין אני חפן כה : ואתה אמרת ידעתך בשם - הכרתך משאר בני אדם כעם חשיכות שהרי אמרת לי (שמות יט) הנה אנכי בא אלך
 בעב העני וגו' וגם כך יאמינו לעולם : (יג) ועתה יאס חמת שמאלתי חן כעניך הודיעני כאלת דריכך מה סכר אתה כותו לעוולתון כעניך
 וארעך למען אמצא חן בעיניך - ואלד שכחו עדת תנוולתך מה היא מניחת חן שאלתי כעניך ופתרון למען חונת חן למען אכיר כמה עני
 פלחתי חן - וראה כי עמך הנני הוה - שלא תאמר ותיסר חן לנני גדול ואת חלה מעוברתה כי עמך הס ומקדם ואם בהם תחלס חן
 פוקך על כוונתים מחלני שיתקיימו ואת תשלוס הסכר שלי כעם הוה עני ורומתינו דרסוהו כמס' כרכות (דף ו) ואני לייסס העקרית על
 חכמה

התנאים לבני ישראל ביום ששמו שניה יהושע בר גור הזה טלי לא הוות וייע מגו משפניה : יב ואמר
 משה קדם : קמי מה דאנת אמר לי פליק ית עקוא הדיו ואתה לא אודעתהו ית מאן דאנת שלח עמי ואנת במימרך
 אמרת מנישר יתך בשום טב ואף אשפחתי בתמיין קדמי : יג וקדון אין פבעו אשפחתי בתמיין קדמך אודעני קדון
 ית אורח טיבך ואנדע בתקמך היך אנת קבבר עם בני נשא וקאין קמי להון הי בתמיין וקמיין הי קבאין ותיב וקאין
 קמי להון הי קבאין וקמיין קמי להון הי בתמיין וקמיין קמיין קדמך וקמיין קדמך ארום עמך עמא
 קדמי : יד ואמר אמרו עד דהתברו קבר אפיין דרוקא וקו קבר דרון אנת לך : טו ואמר ליה אין לית אפיין
 מסלקא מנינא לא תסלקינא מיכא בספר אפיין דרוקא : טז וקמי יתידע דרון ארום אשפחתי בתמיין קדמך
 אלהו במלילת שכינתך עימו ויתעבדו לנא פרישו בסלקותך רוח נבואה מעלוי אומיא ותתי מתמליל ברום קודשא
 לו ולעמך מן בגלל דגיהי משניי כקל עממא דעל אנפי ארעא : יז ואמר : למשה איה ית וגו' ופגית קדמך
 בשום טב : יח ואמר אקמי קדון יתי ית קדמך :

ירושלמי

יט ואמר האנא מעבר קל מביילת טובי קדמך
 ואיקרי בשום מיכריה דין קדמך ואיחרים על מאן דקמי
 ליה למיחרים ואיחרים על מאן דקמי ליה למתבתא :
 ואמר

רשי"י

אמניהם ועל סדרם באתי : (יד) ויאמר פני ילכו • כתרגומו לא שלח עוד מלאך אני בעצמי אלך כמו (שמואל יז) ופניך הולכים
 בקרב : (טז) ויאמר אליו • כו אני חסדכי ע"י ואלך אל תעלנו מזה : (יז) ובמה יודע איפוא • יודע מציאות החן הלא
 בלכתך עמנו ועוד ד"א אני שואל מומך שלא תשרה שכינתך עוד על אומות העולם ע"א : ונפלינו אני ועמך • ונהיה מוסדלים בדבר הזה
 מכל העם כמו (שמות ט) והפלה ה' בין מנקה ונזרים וגו' : (יז) גם את הרבר הזה • שלא תשרה שכינתך עוד על ע"א אעשה
 ואין דבריו של כלעם ע"י שריות שכינה אלא נופל וגלוי עינים כגון (איוב ד') ואלי דברי גומם שומעין ע"י שליח • (יח) ויאמר הראני
 נא את כבודך • ראה משה שהיה עת רגון ודכריו מוקבלים והסוף לשאול להראותו מרדית כבוד : (יט) ויאמר אני אעביר וגו' •
 הגיעה

רשב"ם

(יב) ראה אתה אומר אלי העל • כדכתיב לעיל לך נחה את העם : ואתה לא הודעתני • אלא הנה מלאכי ילך לפניך ואני חסד
 כי אם בלכתך עמנו בעמך : (יג) הודיעני נא את דרכך • אתה עצמך תהיה מודיע לנו את הדרך שתראינו דרכך ואני אלך אחריו :
 (יד) פני ילכו • אני בעצמי אלך כמו שקשת כדכתיב וכני הולכים בקרב : והנחותי לך • אלך עמך לכבוש את הארץ עד שאניח
 לך מכל אויבך ומסככי כדכתיב עד אשר (יניח) ה' לאחייכם ככם • והיה כהני ה' אלוהיך מכל אויבך וגו' והמסרם והניחותי לך נחת
 רוח אעשה כמו שאנשה בקשתך שטות הוא • וכי כל דברים שהיה הקב"ה ותרצה לבקשת משה יאמר לו והניחותי לך (והלא) (פ"א ואלא)
 ייתור לשון חכמה • (טז) אם אין פניך וגו' כלומר שאם אין אתה בא עמנו : (טז) כמה איפה וגו' • ונפלינו אני ועמך וגומר
 תחלת בקשה אחרת היא • עוד אני מבקש מומך שיופלה ויובדל אני לכדי מכל עם ישראל לדעת כי אני נאמן לכניא ולמוכות ויהיו
 שומעין לדברי • וגם עמך יהיה נפלא כעוד שתלך עמם מכל העם אשר על פני האדמה : (יז) גם את הדבר הזה אשר דכרת
 אלי להיות מופלא ונראה שופט וגדול עליהם ולכדד העליכה שאלך עמם אשר כתרצית לך כבר וזהו קירון פנים שכתוב בו לפנינו כגד
 כל עמך אעשה נפלאות • הכל כמו שכתוב עם הראינו נא את כבודך תמה על עצמך החיך מלאו לבו למשה רבינו להנות מויו השכינה
 ואלא הכתוב משבח ויבשר משה פניו כי ירא מהכיש אל האלמים • ח"ו לא נתכוון אלא לכרות לו כרית על שני דברים שנתרצה לו
 הקב"ה על קירון שלו • ונפלינו אני ועמך • ושל פני ילכו להניח לך מכל אויבך • וכן אמר הראינו נא את כבודך בכריתות ברית
 על מה שהכתיבתי כמו שעשה לאברהם כשאמר סנה אדני • וכתוב עם ובהה תנור ועשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים ופניך ליה
 כיום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר לורעך בתתי • אף כאן שאל משה להקב"ה קיום ברית ותרצה לו ה"ב שיראה לו פניו ופניו
 ברית כדכתיב ויבשר ה' על פניו ויקרא וגו' • וכתוב בתורה הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות כמו שקשת ונפלינו אני
 ועמך וגו' כי מורה הוא כדכתיב וראו מנשת אליו : (יט) וחנותי את אשר אחזן וגו' • שם אשרש לך את מידותי :

מכלל יופי

אסרה : (יב) (את דרכך) • באסר יוד הרבים עם פירושי אתון חני ואך על פי שפירושו קרוב לענין המלה
 הבנוי : (טז) (ונפלינו) • כלומר נהיה נפרשים מבר פירושו
 ( ) נן 56 פירושו

את אשר אהן ורחמתי את אשר ארחם :
כ ויאמר לא תוכל לראת את פני כי
לא יראני האדם וחי : כא ויאמר יהוה
הנה מקום אתי ונצבת על הצור :

כב והיה בעבר כבדי ושמתיד בנקרת
הצור ושכתי כפי עליך עד עברי :

כג והסרת את כפי וראית את אחרי
רד ופני לא יראו : פ א ויאמר

חמישי יהוה אל משה פסל לך שני לוחות אבנים
כראשנים וכתבתי על הלוחות את הדברים
אשר תני על הלוחות הראשנים אשר שבקת :

ב והיה נכון לבקר ועלית בבקר אל הר
סיני ונצבת לי שם על ראש ההר :

ג ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל
ירא בכל ההר גם הצאן והבקר אל ירעו
אל מול ההר ההוא : ד ויפסל שני לוחות
אבנים כראשנים וישלם משה בבקר ויעל
אל הר סיני כאשר צוה יהוה אתו וינח

בדו שני לוחות אבנים : ה ויחד יהוה בעלן
ויחצב עמו שם ויקרא בשם יהוה :

ו ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה :

ו ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה :

ו ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה :

ו ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה :

ו ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה :

ו ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה :

ו ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה :

ו ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה :

ו ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה :

ו ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה :

ו ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה :

ו ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה :

ו ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה :

ו ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה :

ו ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה :

ואקרי בשמא בני קדמך ואהון למאן דאהון
וארחם על מאן דארחם : כ ויאמר לא
תכול למחוי ותאפי שכניתי ארי לא
יחויני אנשא ויתקיים : כא ויאמר יי הא
אתר מתקן קדמי ותתעמד על טנרא :

כב ויהי כמי עבר יקרי ואשוניך במעבת
טנרא ואנין במימרי עלך עד דאעבר :

כג ואגדי ית דברת יקרי ותחוי ורת
דבתני ודקדמי לא יתחוי : א ויאמר יהוה
למשה פסל לך תרין לוחי אבניא כקדמאי
ואכתוב על לוחיא ית פתנמאי די הונו על
לוחיא קדמאי די תברתא ב והונו זמין
לצפרא ותסק בצפרא לטורא דסיני ותתעמד
קדמי תמן על ריש טורא : ג ואנש לא
יסק עמך ואף אנש לא יתחוי בבקר טורא
אף ענא ותורי לא ידעון לקבל טורא ההוא :

ד ופסל תרין לוחי אבניא כקדמאי ואקדם
משה בצפרא וסליק לטורא דסיני כמא
דפקיד יי ויהי ונסיב גידיה תרין לוחי
אבניא : ה ואתגלי יי בענניא ואתעמד
עמיה תמן וקרא בשמא בני : ו ויאעבר יי
שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

שכינתיה

יהוה רשי

בנינה טעה פקראיה ככבודוה שיהיה אותך לראות לפי שאני רוצה ונריך ללמדך סדר תפלה שכנצרכת לנקט רחמים עלי ישראל חוטב
לי וכות חבות כבוד אתה טחס תמה וכות חבות אין עוד תקוה חני אעביר כל מות טובי לפניך על הכור וחת הכתוב כוונתו וקראתי בשם ה'
לפניך ללמדך סדר נקשת רחמים חף חס תכלה וכות חבות (ר"ה י"ו) וכסדר שאת הרוח אוחי מעוטף וקורא י"ג מדות בני תלמוד
אז ישראל לעשות כן ועל די שזכירו לפני רחום ותנוכי רחמי לא כלים : וחנותי את אשר אהון : אותן פעמים שארנה לתון :
ורחמתי : עת שאחפון לרחם עד כאן לא הכתיבו אלא עתים אענה ועתים לא אענה אבל כשעת מעשה אמר לו כנה חכמי כרת סייג
הכתיבו שאינו חזרת ריקס (ר"ה שם) : (כ) ויאמר לא תוכל וגו' : חף כשאעביר כל טובי על פניך איני מותך רשות לראות
את בני : (כא) הנה במקום אתי : כבר אמר חני מדבר עתך תמיד במקום מוכן לי לנרנך שאטוייך שם שלא תזוק ומשם תראה מה
שערה יי כשאתי על מקום שהכנינה שם מדבר ואומר המקום אתי ואינו חומר חני במקום שהקדוש כרוך הוא המקום
סל ולס ואין עלתו וקומו : (כב) בעבור כבודי : כשאעבור לפניך : בבקררת הצור : כס
(כב דברי) העני האניס הכס תקר (משליל) יקרוה עוד כינחל (ישעיה לו) חני קרתי ועתמי מים גורח חספ

עוזי

כ ואמר לית אפשר לך למיחמי ית סבר אפי ארום לא יחמיני אינשא ותקיים : כא ואמר יי הא אמר קמקו
 קדמי ותדי מעמד על טינרא : כב ויהי קמעבר יקר
 שכינתי ואישונך באפפדיא וטינרא ואניו קמיקרי עלך
 עד ומו דאעבר : כג ואעבר ית פיתי מלאכי דמימי
 קמישמיני קדמי ותחמי ית הטור דבינא דתפיל אקר
 שכינתי ואפי אקר שכינתי לית אפשר לך למיחמי :

ירושלמי

ואטיל ית ידי :

א ואמר יי למשה פסל לך תרין לוחי אבניו הי בקדמאי וגוי : ב והיו זמני לצפרא ותיסוק לצפרא לטוורא
 קסינו וגוי : ג ואינש לא יסק עמוך ואוף אינש לא יתחמי בכל טוורא אוף ענא ותירי לא ירעו כל קביל טוורא
 ההוא : ד ופסל תרין לוחי אבניו הי בקדמאי ואקדם משה בצפרא ופליק לטוורא קסיני היקמא דפקיד יי ויהי
 תפסיב בדיה תרין לוחי אבניא : ה ואתגלי יי בעניי אקר שכינתי ותתעבר משה עמיה פסן וקרא משה בשם
 מימרא ביי : ו ואעבר יי שכינתי על אפי וקרא יי
 יי אלהא בתמנא ותנא ארך רים יקריב בתמין קסיני
 למעבר

ירושלמי

ועברת יקר שכינתי ביי קדמוי וצלי משה ואמר יי
 אלהא

רשיי

להס (יא) : נקרת הצור . כריית הצור : ושכותי כפי . (ת"כפ ויקרא) מלאן שנתנה רשות לחמכלים לחמכלות רגמו
 ואניו כמיומרי כמי הוא לדרך ככד על מעלה שאינו ידון לשוכר עליו ככף ממש : (כג) והסירוהו את כפי . ואעדי ית דכרת יקרי
 כאתמלק הנהגת כבודי ונכנך קמך ללכת משם ולהלך : וראית את אחורי . הראהו קשר של תפילין : (א) פסל לך . הראהו
 מחלס ספי ימין מתוך אהלו וחמרו לו הפסולות יהיה סלך משם יתעבר משה הרבה : פסל לך . אתה שכתה הראשונות פסל לך אחרות
 משל לחלף שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות ונתן לקול השפחות ילא עליהם רע עמד שושבינה וקרע כתובתה אמר אם
 יאמר המלך להורגה חמרו לו עדין איכה אשתך כדק הולך ומלא שלא היה הקולול אלא מן השפחות כתיבה לה אמר לו שושבינה כתובה
 כתובה אחרת שנקרעה הראשונה אמר לו המלך אתה קרעת אותה אתה קנה לה נייך חמר ואני אכתוב לה ככתב ידך כך המלך זה הקדוש כרוך
 הוא השפחות אלו ערכרב והשטנין והמשה ארוסתו של הק"ה ישראל לכן נאמר פסל לך : (ב) גבון . מווסן : (ג) ואיש לא
 יעלה עמך . הראשונות על ידי שהיו כתשואות וקולות וקולות שלטה בהן עין רעה חין לך ריבמין הנניעות : (ה) ויקרא בשם
 ה' . מתרגמינו וקרא בשם דה' : (ו) יי . (ר"ה ין) מלת רחמים היא חמת קודש שיחטא וחמת היא לאחר שיחטא ויטוב : אל
 חף וי מדת רחמים וכן הוא חומר (תהלים כב) אלי אלי למה עזבתני ואין לומר למדת הדין למה עזבתני כך מנאתי במכילתא :
 ארך אפים . (סנהדרין קיא) מחרון חסונו ינו ממחר לפרע שמא יעשה תשובה : ורכחסד . לזריבים קמד שאין להם זכות כל כך
 ואמת

באר רחובות דקדוקי רשיי

(יא) לדעת רשיי ככולם הוא השורש נקר וענינו ידועה (כל"ה לעכרין) רק לפעמים תבוא מ"ן השורש ופעמים חסירה מהמכתב
 והמדקדקים מודו ליה בשלשה הראשונות אבל כמלת קרתי אמרו דרשו קור ענין מקור אני קרתי (אין האכ גיגרוט) :

רשבים

(כג) ורלית את אחורי לאחר שאעבור על פניך כריתות ברית לרחות כעין העגל אשר כרתו לגוים ויעברו בן בתרין . דרך עברה
 היו כורתים ברית : (ה) ויתלכעמו . עם משה שהיה נלכסם כדכתיב ונכנת על הצור . ויקרא בשם ה' . הק"ה קרא בשםיה
 עובר

מכלל יופי

פ' רשו קרוב למהנה : (כ) כילא יראני . כא בפרוח
 גדול החת קמץ קטן והראוי יקאני :
 ותי . כמו ויהי והטעם כי מיד ימות . ויש אומרים כי מלת
 לא ישרת בעבור אחר וכן הוא כי לא יראני האלם ולא
 החי שהוא המלאך :
 (כב) (בנקרת הצור) . הוא מוקם המנוקד בצור כמערה
 לך (ו) (ורכחסד) . תאר סמוך עניו רבוי :
 לאלפים

יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד
 ורחמי ואמת : ז נוצר חסד לאלפים נשא
 עון ופשע וחסאה ונקה לא ונקה פקד ועון
 אבות על-בנים ועל-בני בנים על-שלישים
 ועל-רבעים : ח וימהר משה ויקד ארצה
 וישתחו : ט ויאמר אס-נא מצאתי חן
 בעיניך אדני ולך-נא אדני בקרבנו כי עם-
 קשה-ערה הוא וסקחת לעוננו ולחסאתנו
 ששי ונחלתנו : י ויאמר הנה אנכי כרת ברית
 נגד כל-עמך אעשה נפלאות אשר לא-נבראו
 ע בקר-הארץ ובכל-החיים וראה כל-העם
 אשר-אתה בקרבו את-מעשה יהוה כי-נראה
 הוא אשר אני עשה עמך : יא שמר-לך
 את אשר אנכי מצוך היום הנני גרש מפניך
 את-האמרי והכנעני והחתי והפרזי והחוי
 והיבوسی : יב השמר לך פן-תכרת ברית
 ליושב הארץ אשר אתה בא עליה פן-יהיה
 למוקש בקרבך : יג כי ארתי-מוצחתי
 תחצון ואת-מצבתם תשברון ואת-אשכנזי
 תכרתון : יד כי לא תשתחוה לאל אחר
 כי יהוה קנא שמו אל קנא הוא : טו פן-
 תכלת ברית ליושב הארץ ונגני אהרני אלהיהם
 וזבחו

שכינתיה על-אפודי וקרא יי אלהי
 רחמנא וחנונא מרחיק רגז ומסמי למעבד-
 טבנן וקשוט : ז נטר טיבו לאלפי-דרין
 שביק לעונן ולמרוד ולחובין סלח-לך-תיבין
 לאורייתיה-ולדלא-תיבין לא-מוכי מסער
 חובי אבהון על-בני ועל-בני-בנין קרין
 על-דר-תליתאי ועל-דר-רביעאי :
 ח ואוחי משה וברע על-ארעא וסגיד :
 ט ואמר אס-כען אשקחית רחמין קדמך
 יי תהד-כען שכינתא-דיי ביננא ארי עם-
 קשי-קדך הוא ותשבוק לחובנא ולחטאנא
 ותחסננא : י ואמר הא אנא גזר קיים קדם
 כל-עמך אעביד פרישן דלא-אתבראו
 בכל-ארעא ובכל-עממאי ויחוי כל-עמא
 דאת ביניהון ית-עובדא-דיי ארי-דחילו הוא
 דאנא עביד עמך : יא טר-לך ית דאנא
 מפקדך יומא-דין הא-אנא קתריך מן-
 קדמך ית-אמוראי וכנענאי וחתאי ופריואי
 וחינאי ויבוסאי : יב אסתמר לך דילמאי
 תגזר קיים ליתיב ארעא די-את עליל עליה
 דלמא יהי-לתקלא בינך : יג ארי ית-
 אגריהון תתצעון וית קמתהון תתברון וית
 אשריהון תקצצון : יד ארי לא תסגוד
 לטענות עממאי ארי יי קנא שמיא אל קנא הוא : טו דלמא-תגזר קיים ליתיב ארעא
 ויטעון

ר"ה יז : ואמת . לשלם שכר טוב לעושי רצונו : (ז) נוצר חסד . שהאדם עושה לעניו : לאלפים . לשני אלפים דורות
 טובות . חלו הדורות . פשעים . חלו כמרויח האדם עושה להכעיס : ונקה לא ינקה . לפי פשוטו משמע טליתו מותר על השון
 לנמרי חלא כפרע עומנו חעט וק"ד ננקה הוא לשבים ולא ינקה לשליטן שבים (יוכא פז) פוקד עון אבות על בנים . כשאומוס חסיה
 חותיהם בידם שכר פוקד בעקרת אהר לשנתי : ועל רבעים . דור רביעי גמולת מדה טובה מרובה על מדת מרעכות אחת לחמט
 קיאות

למערד חסד וקשוט : : גטיר חסד וטיבו לאלפי דרין
 שרי ושביק ער חובין ומעבר ער מרודין וקפפר על
 סטאין סלח לדמייבין לאוביבא ולדלא מייבין לא קצוי
 ביום דינא רבא מבער חובי אבתו על גנין מרודין על בר
 תדיחא ועל רביעאי : ח נאחתי משה ונתן על ארעא
 וסגיד : ט ואמר אין בקעו אשקחירי בתמין קמך :
 חסד גדון שקיעת יקרד : ביענא ארום עם קשי קבל הוא

אלקא רחמנא ונתנא רחיק רגו וקרוב בתמין ומסא
 למעבר חסד וקשוט :

גטיר סיבו לאלפי דרין שרי ושביק לחובין ולסידתניו ומבויא
 לא מופי : ית חייבא ביום דינא רבא ומפפר חובי אבתו
 בשיעו על גנין מרודין על בר תדיחא ועל בר רביעאי :
 ונרין משה ונקד על ארעא נאורי ושבח :

ותשבוק לחובנא ולחטאנא ומתסנינא ית ארעא בתמימית דלא השלחפינא בעם אוהבו :
 ואמר הא אגא נגר קים דלא אשלחיי עמא דרין בעם אוהבו כרם מינך יפקרו ארבלויסין דצדוקין קביל קר
 עמך אעביד פרישו לחון בזמן דיהבין בשבימא על גתרוות קבל ואפילו קיננו מתמין ואשרינו מן לגיו לנתר סמבטין
 וקחינו פרישו לא אפתרין קבל בירי ארעא וקבל עממיא וקחמון קל עמא דאנת שרי ביגהון קיימא יהוא ית
 ערנדא הן ארום דחיל הוא דאנא עביד עמך : יא טור לך ית מזה דאנא מפקיד לך יומא דין האנא מרודך מן
 קמך וגו : יב אוסממר לך דילמא תגור קיים ליתבי ארעא דאנת עליל עלה וגו : יג ארום ית איטרידון
 וגו : יד ארום לית לכוון רשו למקוד לאלה אנתו ארום : קנאי ופורעו שמייה אדה קנאי ופורעו הוא :
 טו דילמא תגור קיים ליתבי ארעא וקטעו דתמ טענתהו וידקתו לטענתהו וצמנון לך ותיכול מן דיקת

טעוהוון

רש"י

עלות שמחה טובה הוא אומר נזר חסד לאלפים : (ח) וימהר משה - כשראה משה שככה עוכרת ושניע קול הקריאה מיד ושמתו :
 (ט) ילך נא' בקרבנו - כמו שהכחשת מחמת שאתה נזר : עזרא יס קשה עורף הוא וימרוכך וחזרת עלולת מן אכלך בדרך
 אתה תסלח לעובדי וגו' יס כי במקום חס : ונחלתנו - ונתנו לך לנחלה מייסדת ויהי חקשת ונפלינו אינו עמך שלח תפלה על
 החיות ע"א : (י) כורת ברית - עלולת : אעשה נפלאות - לזון ופליטו שיהיו מוכלים בנו מכל החיות ע"א שלח משה
 שכינת ע"ה : (יא) את האמורי וגו' - ו' אומות יש לחוכי הנרגשי עמד ופכה מכניהם : (יג) אשריו (ע"ז מ"ד) הוא
 חלק עובדים חותו : (יד) קנא שמו - מקנא ליפרע ואינו מותר ויהי כל לשון קנאה חותו כנחמתי ופריע חלוניו : (טו) ואכלת
 מוכחו - כמכור אתה שאין עונש כחכילתו ואינו מעלה עליך כמורה כעבודתם שזתוך כך אתה כל ולוקח מכנותיו לכניך (כ"מ ח') :
 חדש

רשב"ם

עובר כסס כמו שהולך ומפרש : שכן כתיב למעלה וקראתי כססה : נזר : (ח) וימהר משה - משראה הק"כ עובר ושניע קולו ויך
 אתה ללשנת חיות : (ט) כי עם קשי עורף הוא : יכול איה ללכת בקרבנו עתה שסולחן ורמזן אתה : (י) הנה אני כורת
 ברית

מכלל יופי

(י) (לא'פים) - למד השמוש בקמין וכו' שאר
 דאלפים בפתח : (וחטאה) - בהרגש : ונקח ר' א
 ינקח - מענין חללים כד נקיכפיים עיוסר ונקיון
 ענין ופירו ו' לא ינקח את האדם מן העון מכל וכל אף על
 פיש הוא נושא אלא יעניש את האדם מעט כדי ליסרו
 ולהשיכו לדרך טובה - ורז' לפירשו מנקה הוא לישיבים
 ואינו מנקה לישיבים שבים : (ט) (כי עם קשה ערף
 הוא) - מלת הטעם ופירשו לפי שאמר הקב"ה הנה אנכי
 שלח מלאך לפניך אל המרבו כולא ישא לפשעכם אמר
 משה ילך נא' בקרבנו כי עם קשה עורף הוא ומתמידים
 הם לחטא ואם תשלח מלאך
 לפנינו ויהוא לא ישא
 לפשעינו כרגע נחיה כלים
 וימפראים חף על פשיס קשה
 עורף הוא וכמוהו וסלקת לעוני

כי רכ הוא רפאה נפשי כי אבל צריך שתלך אתה ואם
 מטאתי לך : יחטאולך וסד'תת לעינינו
 ולחטאתנו ופירוש ונחלתנו
 הנחל אותנו שנהיה נחלתך כמו שאמר כי חלקה' עמו יעקב
 חבל נחלתו וכו' והם עמך ונחלתך והפועלות בקל יוצא אל
 פעול אחר לכד והוא הנחלה : ערף - הוא אחורי הפנים
 וכו' אמרו רז"ל ערף דלהי פנים : (י) (נגד כל עמך אעשה
 נפלאות) - פירש הר"קס כי שתי אותות אמר לו בפסוק
 הזה קרינת פני משה והוא מק שאמר כי נורא הוא אשר אני
 עושה עמך ועמידת השמש ליהושע והוא מה שאמר נד כל
 עמך אינישה נפלאות ונתנו לו אות קרוב להאמין באיר'תחוק
 וזהו מה שכתב בשם יחזעי הלא היא כתובה על ספר
 הישר והוא ספר תורת משה : (יג) (אשריו) - כל יעץ
 שעובדיו

שמות לר כי תשא

אוונקלוס

תבחו לאלהים וקרא לך ואבלת מנחתו :
 טו וקחת מבנתיו לבגד ונתנו בנתיו אחרי
 אלהיהן ונתנו את בגדי אחרי אלהיהן :
 יו אלהי מסכה לא תעשה לך :
 יח את-תג המצות תשמר שבעת ימים
 תאכל מצות אשר צויתך למועד חדש
 האביב כי בחדש האביב יצאת ממצרים :
 קמ"ב יט כל-פטר חסם לי וכל-מקנה תזכר
 פטר שור ושה : כ ופטר תמור תפדה
 בשנה ואם-לא תפדה ונרפתו כל בכור
 בליך תפדה וקראו פני ריקם :
 כא ששת ימים תעבד וביום השביעי
 תשבת בהריש ובמציר תשבת : כב ונתן
 שבעת תעשה לך בכורי קציר חטים וחרג
 האסיף תקופת השנה : כג שלש פעמים
 בשנה יראה כל-זכורך את-פני האדן והנה
 אלהי ישראל : כד כראורי גוים מפניך
 והרחבתי את-גבלך ולא יתמד איש את-
 ארצה בעלתך לראות את-פני יהוה אלהיך
 שלש פעמים בשנה : כה לא-תשחט
 על

וישעון בחר טענותיהן וידבחו לטענותיהן
 ויקרון לך ותיכול מדבתיהן : טו ותפס
 מבנתיהן לבגד וישעין בנתיהן בחר טענותיהן
 וישעין נת-בגד בחר טענותיהן : יו דתג
 דמתקא לא תעבד-לך : יח ית-תג
 דפטינא תשר שבעא יומין תיכול פטינא
 כמא דפקידתך לזמן ירחא דאביבא
 בירחא דאביבא נפקתא ממצרים : יט כל-
 פתח ולדא דילי הוא וכל-בעירך תפדה
 פקדיש בכור תור ואמר : כ ובוכרי
 דחמרא תפרוק באימרא ואם-לא תפרוק
 ותנקפיה כל-בוכרא דבגדת-פרוק וקרא
 ותחזון קדמי ריקנין : כא ששת יומין
 תפלה וביומא שביעאה תנוח בנורעא
 ובחצדא תנוח : כב ונתא דשבויעא תעבד
 לך בכורי חצר חטין ותנא דבגנשא במפקא
 דשתא : כג תלת זמנין בשתא ותחזון קלי
 דכורך קדם רבון-עלמא יי אלהא דישאל
 כד אבי-אתריך עממין מן-קדמך ואפתח
 ית-תחומך ולא יתמיד אנש ית-ארצך
 במסקך לא תחזאה קדם יי אלהך תלת זמנין
 בשתא : כה לא-תכוס על-חמייג דם-פסחי ולא-יביתון לצפרא בר-מפדבתא

קמ"ב

מ"ב

על

תרבי

דשי

(יח) חדש האביב - חדש הכיבוד שהתבואה מכבדת בשלושה : (יט) כל פטר דחפלי - נאדם : וכל מקנה תזכר וגו' - וכל
 חקך אשר תזכר בפטר שור וזה אשר יפטר וזכר את רחומי : פטר - לשון פתיחה וכן (בשליח) פטר מים ראשית - פדון מ"ו של מוט
 לשון נקבה היא מוסב על היולדת (כ) : (כ) ופטר חבור - ולא חזר כהנהגותיה : הפדה בשנה - נותן ש"ל לכהן והוא חובן
 כד כהן ופטר חבור מותר בעבודה לבעלים : וערפה - עירטו בקופין הוא הססיד עטון בהן לעיך יופסד חומו : כל בכור בכין תפדה -
 חוסבם שלשים כדיומו תלוב מנאנוד (כמ"ד ב"ר) וכדיועבו חדש תפדה : ולא יראו פני דיקם - לטי פשוטו של וקרא דכר כפני עממו הוא
 וחינו מוסב על הכסור שאין כוונות כבוד ראיות כמים אלא אזכרה אחרת היא וכשתעלו לרגל לראות לא יראו פני דיקם מזה עליכם להטיל
 עולה ראית פנים ולכו מדרש כריותא וקרא יתד הוא וימימה לגורם שיה ללמד על הענקתו של עבד עכרי מהוא חמשה שלשים וכל דין ודין
 כעדין כבוד כחשכת קדושין (דף י"ג) : (כא) בהריש ובמציר - למה מוכר מדיש וקצדיש מרבותינו אחרים על חרית של ערס סביעיל

הכנס

טו ומיסב מבנההון לנגד ובר טעניו בנההון דבר טעניו ארף ית בנגד דבר טעניוהון :

י בתלו דמקמא לא תעקרוו לבון : יח נתא דפטיכיא הנטרון שובעא יומין חיכול פטירי חקמא דפטיךמך לזמן נקמא דאפיקא צרום בנקמא דאפיקא

ירושלמי

קד קדמוי פלתי ונקמא הפרשון לישימי כל פטיריכוו דכרמא קדמוי פלתי מלקא דתורא ודאיקמא :

הוא וכל בערך פקדיש מנהון דכרמא דתורי ואקרוי :

עמי בית ישראל לית אהון בשאון למינמי : אלקהכז בנהון מן כל מצנה :

כ ובוקמא דתמקמא מפרוק באיקמא ואין לא תפרוק ומתקמיה בקרפין וכל בוקמא דכרך מפרוק וכל ותתמון קרמי דקנין : כה שימא יומין תפלה וקוימא

ירושלמי

לא תכסת על תמיש איבם ניקפת דפסקה לא יבית מן בישראל

כג מלה זמנין בשמא ותתמיוו כל דכורך וגוי : כד צרום איתרין וגוי בנמו מיקהך לאתתמא קדם : אלקהך

רשי"י

הכנסם לטביעית וקציר של טביעית היואל למואל טביעית ללמדך טמוסין ממולעל הקדש (ר"ה ט) וכד חשמינו שתימים תעבוד וכיום הטביעית טעכות ומכודת ו' הימים שהתדתי לך יש טנה שהחדש והקציר אסור ואין לך לומר מריש וקציר של טביעית טהרי ככר לאמר (ויקרא כה) שך לא תורעלנו' ואל טחימוכר אלל כמבת וחריש וקציר טהוכר כולומר לך מה חריש דשותיך קציר דשות יאל קציר העומר ט הוא מלוח ודוחה את הטבת : (כב) ביכורי קציר חטים - שאתה מכיא כוטיה הלחסי מן החטים (ר"ה כא) : בכורי - שהיא מנחה ראשונה טכאה מן החדש חטים לתקדש כי ומנחת העומר הכא כפסת מן טעעוריס היא : זחג האסוף - כויון שאתה אסוף תכואתך מן השדה לטביח חטיפה זו לשון הכנסה לטביח כמו (דברים כב) כל זכורך - כל הזכרים שכן - הרכה מלוח טתורה נאמר וכלפלו ויס מהם שלש פעמים וחדש לחיכ ולעגוס על מנין לאוין טכסה ועל מנין עשה טכסה : (כד) אורישי - כתרוננו אחרין וכן (דברים ב) החלרש וכן (בבבבר לב) וירש את האנורו לפון גרושין (ג) : זחדחכתי את גבולך - ואתה דחוק עכית טחחיריה זחין וכולל לחיות לכנייתויד לכך אתי קובע לך שלשה רגלים הללו : (כה) לא תשחט וגו' - לא תשחט את הפסח זגדין חתן קיים זחורה לשוחט או לזורק או לחמד טכתי חמורה (פסחים טג) : ולא לין - כתרוננו חין ליה טעועלת כראש המוכח ואל ליה אלל כעמוד השחר : זכה חג הפסח - חמורד ומחלן

באר דחובות דקדוקי רשי"י

(יב) דהא כודאי חין לפרש התי' וכלת תוכר נוכח לוכד (הוא מעשה חלסט דיון תקנה לאוין נוויין חין וכד) וכי כדדיה תליח חללת לאליד ווקעזוכר לכן קלאר תיו של תוכר לשון נקיכה היא זקלי על הכחה היולדת (דיח טהמה זוערס נוויין חין וכד) :

דש"ס

ברית על זאת שאלך עומס : ונס את הדבר הזה אשר דכרת לעשה טחמרת וכפליח חני זעמן - טנגד כל עמן אעשה לך הפלאה זכאה כל הינס את הנדולה טחני עומס עמן כי מורא כדכתיב ויראו מנשת אליו - וטעיורחו טני ישראל את פני עשה כיקרן וגו' : (יג) כל פטר דחס לי - לפי טעי' חכת בכורות נתקדשו כל כסור כיניחמו מנצרים נכתב כאן : (כא) שתי ימים תעבוד - עבודת קרקע כדכתיב כותעבוד את האדמה - עובד אדמתו וטכע לחם - כחריג זחקציר טכסות שהיא חסונה ועדיכה לכריות זכ"ש שאר מלאכות :

מכלל יופי

הפירות לבתים לפני הגשמים : (חקופה השנתי) - שרשו קוף והוא מענין כי הקיפו ימי המישה ויקף וקוף בענין אחד זהו ענין סבוב ואמר תקופ השנה על הקופה השמש שישוב בסוף השנה לתקופתו : (כה) לא תשחט על חסידים זכתי : לא תוכח זחגחולא מורוק דמו על חסיד ואתה חמקרא

כי קרן עור פני משה והשיב משה את-
המסנה על-פניו עד-באו לדבר אתו:

ומפטירין ושלח אחאב . במלכ"א
סימן י"ח : קל"ט חנ"א ל . סימן :

ס ס ס

וה א ויקהל משה את כל-עדת בני ישראל

ונאמר אליהם אלה הדברים

אשר-צוה יהוה לעשות אתם : ב ששת

ימים תקשה מלאכה וביום השביעי יהיה

לכם קדש שבת שבתון ליהוה כל-הקשה

בו מלאכה יומת : ג לא-תבשרו אש בכל

משבתכם ביום השבת : ד ויאמר

משה אל-כל-עדת בני-ישראל לאמר זה

הדבר אשר-צוה יהוה לאמר : ה קחו

מאתכם תרומה ליהוה כל נדיב לבו יביאה

את תרומת יהוה זהב וכסף ונחשת :

ו ותכלת וארנמן ותולעת שני וששועים :

ז וערת אילים מאדמים וערת תחשים

ועצי שטים : ח ושמן למאור ובשמים

לשמן המישה ולקטרת הסמים : ט ואבני-

שהם ואבני מלאיכ לאפור ולחשן :

י וכל-חכס-לב בכם יבאו ויעשו את כל-

אשר צוה יהוה : יא את-המשכן את-

אהלו ואת-מבטתו את-קרסיו ואת-קרשיו

את-בריתו את-עמדיו ואת-אדניו : יב את-

הארן ואת-בדיו את-הכפרת ואת פרקת

המסך : יג את-השלתן ואת-בדיו ואת-

כל

סני זיו וקרנא דאפי-משה ומתיב משה

ית-בית אפי על-אפוהי עד-דעליל למקלא

עמיה :

ס ס ס

א וכןש משה ית-קל-כנישתא דבני

ישקאל ונאמר להון אלן פתגמא

דפקיד ו למעבר יתהון : ב שתא יומן

התגביר עיבדתא וביומא שביעאד ית

לכון קודשא שבא שבמא קדם-ו ב-

דיעביר ביה עיבדתא יתקטיל : ג לא-

תבערון אשרתא בכל מותבניכון ביומא

דשבמא : ד ונאמר משה לבל-כנישתא

דבני-ישקאל למימר דין פתגמא דפקיד ו

למימר : ה סבו מנכון אפרשותא קדם-

ו כל דיתרעי לביה ייתי ית אפרשותא קדם

ו דהבא וכספא ונחשא : ו ותכלא וארנמן

וצבג זהורי ובוץ ומעזי : ז ומשכי דרכו

מסמקי ומשכי דססונא ואעי שטיין :

ח ומשקא לאנהרותא ובוסמא למשח

רבותא ולקטורת בוסמא : ט ואבני-

בורלא ואבני אשלמותא לשקעא באפוקא

ובחושנא : י וכל-חכימילבא דבכון יתון

ויעבדון ית-כל-דפקיד ו : יא ית-משכנא

ית-פרסיה וית-חופאיה ית-פורפוהי וית

דפוהי ית-עברוהי ית-עמודוהי וית-סמכוהי :

יב ית-ארנא וית-אריחוהי ית כפורתא

וית פרוכתא דפרקא : יג ית-פתורא וית

אריחוהי וית-כל-מנוהי ונת להם אפיא :

וית

נת אקונין דמילה ארם אישמתר. וזו אקונין דאנפי משה ואח"כ משה נת סודרא על בית אפוי עד ומו טיעליה למקלה עמיה :

פ פ פ

ויקהל א וכנש משה וגו' : ב שיחא זמון חתעביד עיבתא וקומא שביעאה זתי לבון קודשא שבתא ניקחא קדם : כל דעביד עיבתא קומא דשבתא

ירושלמי

אתקטלה יתקטיל במטלות אבנין : ג עכו בני ישראל לא תבערון אשתא קבל אחר מותבניכון קומא דשבתא :

ד וא"ר משה וגו' : ה סבו מעכוון אפרשותא קדם : כל מאן דאיתרעו לביה זמתי ית אפרשותא זתי דתבא ובקפא יתשא : ו ותכלא וארגונא וגו' : ז ומשכי דדיכרי מסמקי ומשכי דסמגנא וקסי דשומא :

ירושלמי

ח ומשה לאנהרותא כושמא וגו' : ט מרגליו דברקליו דענו דמרגליו דאשלומוהא למשקעא באפודא אכחושנא : י זכר חכימי וגו' : יא ית משקנא

נת פרסיה ונת חופאה דילה עת פורפוי ונת לחווי ונת גרוי ונת עמורוי ונת חוקרוי : יב ית ארוקא ונת אריחוי ונת כפרתא ונת פרוקא דפרסא : יג ית פהורא

דש"י

(א) ויקהל משה . למחרת זום הפורים כשרד נח הכר והוא לשון הפעיל שאינו חוסף אנשים בדיים אלא הן לאספין על פי דבורו ותרומו ואכניס (א) : (ב) ששת ימים . הקדים להם אוקרת שבת לזווי מלאכת המסכן לומר שאינו דומה לת השבת : (ג) לא תבערו אש . (מסחים זבמות) יש מרבותינא אומרים הכפרה ללאו ינאת דיש אומרים למלק ינאת : (ד) זה הדבר אשר צוה ה' . לי לאמר לכם : (ה) נדיב לבו . על שם שלכו נדכו קרוי נדיב לב ככר פירשתי נדבת המסכן ומלאכתו כקום גוואתם : (יא) את המשכן . ידועות התמתנות הנדחות בתוכו קרוי משכן : את אהלו . הוא אהל יריעות צוים העשו לנג : זאת מבסרו . מכה ערות אלים וזה חמס : (יב) ואת פרכת המסך . פרכת המחילה כל דבר המתן כן מתעלה כין ממנגד קרוי משך וסך וכן (א'ובא) ופכת בעדו . (הושע ב) הכי טן את דרכן : (יג) לתם הפנים . ככר פירשתי על טס

באר רחובות דקרוקי דש"י

(א) הוציאת לדעת אלו הויתים ויקהל כיו"ד סך הה"א חז"ל דהיא עיקר סימן לשון הפעיל לא הוירש"י זריך לפרוש דהוא לשון הפעיל דניכר מחילא כתימורק השת דכתיב ויקהל כלתי יוד סימן לשון הפעיל דאפשר לעמי ולפרשולשון קל והוינו חוסף בדיים ער

רשב"ם

עומד ואלו מחיבי כל חספרך אשר כיתבת מוספר זה שלא חכר שמו כי כבר אמרתי להם כשחך באצרים שתביאם לארץ כאשר צויתני שנתנו כפ' וחרת וגם הקומות ית ברית' אתם לתת להם את ארץ מגוריהם וגו' ואומר לבן חמור לכני ישראל אביה' והולאתי וגו' :

חמלה כי השא מיסוד רבינו שמואל (ה"ג כ"א ק"ט . ויקהל עשה .)

לקחת יוכל' . ללגלת . וגם להזירם על מלאכת המסך : (ג) לא תבערו אש . לפי שנינו טובים כתיב אשר יוכל לכל כפ' הוא לכדוי ישה לבס . שם הוירא הכערת אש לאפות ולכסל . אבל בשבת כתב את אשר תאפו אמו מבעוד יום : ואת אשר תכנושמו לכן מחיר כי שבת לא תבערו אש למלאכת אוכל נפש וכ"ש שאר מלאכות שאסורים אפילו כיום טוב : (ח) זלקעות . לנודק קטורת תבאיו הפיזים : לשרת

מכלל יופי

לה ויקהל (י' ואת פרכת המסך) . שרשו סך . מחיצה ומזן והבדל בין דבר לדבר כי לא הירא הפרכת ומשפטו מסך כפלס מקלל והוא ענין ער הארון אלא סמוך לו מבדיל בינו ובין אהר טוע וכן

כליכליו ואת לחם הפנים : יד ואת מנרת
 המאור ואת כליה ואת נרותיה ואת שמן
 המאור : טו ואת מזבח הקטרת ואת
 בנניו ואת שמן המשחה ואת קטרת הסמים
 ואת מסך הפתח לפתח המשכן :
 טז את מזבח העלה ואת מכבד הנחשת
 אשר לו את בנניו ואת כלי כליו את
 הכיור ואת כנו : יז את קלעי החצר את
 עמודיו ואת אדניה ואת מסך שער החצר :
 יח את יתדת המשכן ואת יתדת החצר
 ואת מיתריהם : יט את בגדי השרד
 לשרת בקדש את בגדי הקדש לאהרן הכהן
 ואת בגדי בניו לכהן : כ ויצאו כל עדת
 בני ישראל מלפני משה : כא ויבאו
 כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה
 ברוחו אתו הביאו את תרומת יהוה למלאכת
 אהל מועד ולכל עבודתו ולבגדי הקדש :
 כב ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב
 לב הביאו תח נזם ושבעת וכומז כל כלי
 זהב וכל איש אשר הנף תנופת זהב ליהוה :
 כג וכל איש אשר נמצא אתו תכלת
 וארנמן ותולעת שני ושש ועגים וערת אילים
 מאדמים וערת תחשים הביאו : כד כל
 מדים תרומת כסף ונחשת הביאו את
 תרומת יהוה וכל אשר נמצא אתו עצי
 שטים לקל מלאכת העבודה הביאו :
 כה וכל אישה חכמת לב בידיה טוו
 ויביאו מטה ארנה תכלת ואת הארנמן
 את

יד ואת מנרתא דאנהורי ואת מנרתא ואת
 בוציקתא ואת משחא דאנהרותא : טו ואת
 מדבתא דקטורת בוסמיא ואת אריהויה
 ואת משחא דרבותא ואת קטורת בוסמיא
 ואת פרסא דתרעא לתרע משכנא : טז ית
 מדבתא דעלתא ואת סנדא דנחשא דליה
 ית אריהויה ואת כל מנוהי ית כיורא ואת
 בסיסה : יז ית סרדי דרתא ית עמודויה
 ואת סמכתא ואת פרסא דתרע דרתא :
 יח ית סכי משכנא ואת סכי דרתא ואת
 אטוניהון : יט ית לבושי שמושא
 לשמשא בקודשא ית לבושי קודשא
 לאהרן כהנא ואת לבושי בנוהי לשמשא :
 כ ונפקו כל בני שתא דבני ישראל מן
 קדם משה : כא ואתו כל נבר דאתרעי
 לביה וכל די אשלמת רוחיה ויהי איתאו
 ית אפרשותא קדסיי לעבדת משכן ומנא
 ולכל פולחניה וללבושי קודשא : כב ומיתן
 נבריא על נשיא כל דאתרעי לביה איתאו
 שירין ושכין ועוקן ומחוד כד מן דרוב
 וכל נבר דארים ארמות דהבא קדסיי :
 כג וכל נבר דאשתכח עמיה תכלא
 וארננא וצבע זרורי ובוץ ומעני ומשגי
 דכרי מסמקי ומשגי ססונא איתאו :
 כד כל דארים ארמות כסף ונחש איתאו
 ית אפרשותא קדסיי וכל דאשתכח עמיה
 אעי שטין לכל עיבדת פולחנא איתאו :
 כה וכל אשתא חכימת לבא בידהא מעולא
 ומיתן

את
 תל
 פתור
 מדק
 ות פ
 כ
 אפר
 וכל
 ארמו
 בתי
 סס
 כוים
 מנה
 עמוד
 עשרים
 קלעים
 כסים
 רק
 וזה
 ומה
 ער
 פת
 זמל
 טמס
 יט
 וכו
 שפת
 נקרא
 המאו
 נכה
 עם
 כלע

את תולעת השני ואת השש: כו ובל- ומיתן בדרעזיל ית תכלא ונת ארנגא ית
הנשים אשר נשא לבן אתנה בהכמה טון צבע זהורי ונת בוץא: כו וכל נשיא
את

יונתן בן עוזיאל

פתורא וגוי: יד וית מנרתא וגוי: טו וית מןקתא וגוי וית פרקא דתרעא לתרע משכן זיקנא: טז וית
מןקתא דעלתא וית מןקתא דתקשא דוליה וית אריחוי וית מנוי וגוי: יז וית ווילות דרמא וית צמודוי וית חומןקתא
וית פרקא דתרע דרמא: יח וית מןקתא משכונא וית מןקתא וית אטרגיהון: יט וית לכושי שמושא וגוי:
כ ונפקר כל וגוי: כא ונתו כל גבר דאיתרע לביה וכל דאשלימת רוחיה בנבואתא דעמיה בירחוי וית
אפרשתא לקדם: כב ונתו גרבויא עם נשיא כל מאן דאיתרע לביה בנתי שריו ושריו עמון קחוכין
וכל תכשיט דתהב כל גבר וגוי: כג וכל גבר דהישמפח עמיה וגוי ומשכי פסגונא בירחוי: כד כל דאריס
ארמות בספא ונתקשא איתוי וית אפרשתא קדם: כה וכל מאן דהישמפח עמיה קיסין דשישא לכל עיבורי פורקנא
בירחוי: כו וכל אקתא תכופת ליקתא ביקתא ונת עזלא ומתין קל עזיל וית תיקלא וגוי: כז וכל נשיא

דאהרעי

רשי

סס שהולו פניס לכאן ולכאן שהוא עשוי כמין תיבה פרוזה: (יד) ואת כליה - וולקחים וממתות: נרותיה - לוזי"ט כלעז
כויכס שהשון והפיליות כתונין סין: ואת שמן המאור - חף הוא לרין מכיו לכ שהול משונה ושאר שמנים כמו שמפורש במתכות
ומגוריו כראש היות והוא כתייתוף: (טו) מסך הפתח - וילון שלפני המזרח שלא היו סס קרשים ולא יריעות: (יז) ארת
צמודוי ואת אדניה - הכי חמד קרוי לאן לשון זכר ולשון נקבה וכן דברים הרבה: ואת מסך שערי החצר - וילון פרוס ללד המזרח
עשרים חמה אונעיות של רוחב המזר שהיה חושבים רחב וסתומין הימנו ללד לשון ט"ו חמה וכן לדרוס שאלמר וחמש עשרה חמה
קלעים לכסף: (יח) יהודה - לתקוע ולקשור בהם סופי היריעות בארץ שלא ינוע כרוח: מיתריהם - חכלים לקשור:
(יט) בני השרד - לכסות הארון והשלחן המנורה והמזבחות השעת סילוק מסעות: (כב) על הנשים - עם
הנשים ומחוכין אליהם (ומה שהתרגום הניח על כפשוטו משום דלא עתרגס ויכחו האנשים ואתו גבריה כמו שמתרגס לעיל מיניה
רק מתרגס ומייתן - ורצה לומר שהכיווץ חס וכוס בעודו על הנשים כמו שכתב רש"י על טו את העזים): חח - הוא תכשיט של
זהב עגול כתון על הזרוע והוא המיד: וכמו - כלי זהב הוא כתון כנגד איתו זקוק לאשה ורבותינו פירשו סס כומו כאן זקוק
ומה: (כג) וכל אשר נבוצא אתו - תכלת או ארנגן או תולעת שני או עורות אלים או תששים כולם הכילו: (כו) טו ארת
העזים

באר רחובות דקדוקי רשי

(ער האט ויא ועלבין איין גיוזאמילט) לכן הולך לומר דאף על פי כן הוא לשון הפעיל דאם לא כן הוילנקוד ונקהל ומדכתיב בנקהל פתח
פתח היוד הוא לשון הפעיל כי כן דין אותיות איתן כלשון הפעיל המה כפתח אפקיד ופקיד (ער האט) מחכין איין
זאמלין) עוד הולכת לדעת מה דקאמר רש"י דהוא לשון הפעיל ומכיל
המשמעות דגרסי בתרגום רבנש הן משוכשת רק אקניש הוא לשון הפעיל ועין במגילת אסתר כד"ה לא יסוף מזרעם סס ככתתי
טעם כי אף לגרסת התרגום וכשג"כ כגון: דכוודאי

רשב"ם

(יט) לשית בקדש - לכפית (ס"א לכסות) כלי המשכן בעת שנוסעים: (כא) למלאכת אהל מועד יריעות המשכן והפרוכת ולכל
קלעי החצר וכלי הקדש: (כה) חמת לב - אשה חכמה - חכל חכמת

מכלל יופי

וכן ואת מסך הפתח: (יד) ואת נרתיה - הכלי
שהפתילה דולקה בו נקרא נר והכלי שמישיבין עליו את הנר
נקרא על שמו מנורה ופירש ואת מנורת המאור כלומר שהיה
המאור עליה המיד: (יח) החצר - רובו כרשון
נקבה וכל בלשון זכר: (כב) על הנשים - פירוש
עם הנשים: (חח) הוא העכס שקורין לו קשקב"ל
כלעז לדעת רבי יונה - ולדעת רד"ק הוא חלי שהוא כמין

מחט שנוקבין ומחברין בו שתי שפתות החלוק חחת הגרון
ובלעז אישפי"גילה מענין
ור"ל אמרו טעו מעל העזים
למען יהיה כטווי וזהרנוסף על
כן כתוב אשכנשא לכן חיתנה
הרחם: (כו) (אתנה)
חח 59 נש

את העינים : כו ותנשאם הביאו את אבני השתם ואת אבני המלאים לאפור ולחשן : כח ואת הבשם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ולקטורת הסמים : כט כל איש ואשה אשר נדב לבם אתם להביא לכל המלאכה אשר צוה יהוה לעשות ביד משה הביאו בני ישראל נדבה ליהוה : פ ל ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא יהוה בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה : לא וימלא ארתו רוח אלהים בחכמה בתבונה וברעת ובכל מלאכה : לב ולחשב מחשבת לעשת בזה ובבכסף ובנחשת : לג ובחרשת אבן למלאות ובחרשת עץ לעשות בכלי מלאכת מחשבת : לד ולהורת נתן בלבו הוא ואהליאב בן אחיסמך למטה דן : לה מלא אתם חכמת לב לעשות כל מלאכת חרש והשב ורקס בתכלת ובארנמן בחולצת השני ובשש וארג עשי כל מלאכה וחשבו מחשבת : א ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב אשר נתן יהוה חכמה ותבונה בהמה לדעת לעשת את כל מלאכת עבדת הקדש לכל אשר צוה יהוה : ב ויקרא משה אל בצלאל ואל אהליאב ואל כל איש חכם לב אשר נתן יהוה חכמה בלבו כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשת אתה :

שלישי
שני בשחו
מחברין

לו

ויקהו

דאתרעי לבהן עמהן בחוכמא עולן ית- מעניא : כו וברבניא איתיאו ור. אבני בורלא ור. אבני אשלמותא לשקעא באפודא ובהושנא : כח וית בוסמא וית משחא לאנהרותא ולמשחא דרבותא ולקטורת בוסמא : כט כל נבר ואתתא דאתרעי לבהון עמהון לאיתארה לקר- עיבדתא די פקיד וי למעבד בידא דמשה איתיאו בני ישראל נדבתא קרס וי : ל ויאמר משה לבני ישראל חזו דרבי וי בשום בצלאל בר אורי בר חור לשבטא דיהודה : לא ואשלים עמיה רוח נבואה מן קרס וי בחכמתא בסובלתנו ובמדע ובכל עיבדתא : לב ולא לפא אומנון למעבד בדתא ובכסף ובנחשת : לג ובאומנות אבן טבא לאשלמא ובנרות אעא למעבד בכל עיבדתא אומנון : לד ולא לפא יחב בלביה הוא ואהליאב בר אחיסמך לשבטא דדן : לה אשלם עמהון חכימות לבא למעבד כל עיבדת נגד ואומן וצויר בתכלא ובארנונא בצבע זהורי ובבוצא ומחי עבדי כל עיבדתא ומלפן אומנון : א ועבד בצלאל ואהליאב וכל נבר חכים לבא דיהב וי חוכמתא וסוכד תנותא ברוח למידע למעבד ית כל עיבדת פולחן קודשא לכל די פקיד וי : ב וקרא משה לבצלאל ולאהליאב וכל נבר חכים לבא דיהב וי חוכמתא בלביה כל דיתרעי לביה למקרב לעיבדתא

א
הש
נדבה
הש
ממלא
א
דאתר
אורי
באש
בסמך
כט
דמשה
לא
אומנו
לאשל
עיבדת
אומנו
עמהון
ב
קמנה
דעני
דלו כט
ומי ש
לעשות
ל)
למכמ
חטק
לכניס

לעיבדתא למעבד יתה : א ונסיבו מזן
 קדם משה ית כל אפרשותא דאיתאיו בני
 ישראל לעיבדת פולחן קודשא למעבד יתה
 ואנון מוימן ליה עוד נדבתא בצפר בצפר :
 ד נאתו כל חמימא דעבדין ית כרד
 עיבדת קודשא נבר נבר מעיבדתיה דאנון
 עבדין : ה נאמרו למושה למימר מסנן
 עמא

ג ויקחו מלפני משה את כל התרומה
 אשר הביאו בני ישראל למלאכת עבדת
 הקדש לעשות אתה והם הביאו אליו עוד
 נדבה בבקר בבקר : ד ונבאו כל התקמים
 העשים את כל מלאכת הקדש איש איש
 ממלאכתו אשר הקמה עשים : ה ויאמרו
 אל משה לאמר מרבים העם להביא מדי
 העברה

ירושלמי

יונתן בן עוזיאל

דאחרעי לכהון עקתון בתקמתא הוון שולן ית מעשיא על גמיהון ואנפסן עתון בר היגין חיון : כו ועניי שמיא
 אולין לפישון ודליון מסמון ית אבני בודלנות חילא ית אבני אשלקמתא לשקעא באיפודא ובהרשנא ימחמו ורדיון
 באנפי מדברא אולין בדרבני ישראל ומימון עתון לדרוך עיבדתא : כז נתקבין עניי שמיא ואולין לזו ערו ונסבין
 מסמון ית בושקא בחילא ית משקא דזיתא לאנדרותא ית אפרסקא בקיא למשה רבותא ולקטרת בוסמיא :
 כט כל גבר בר ישראל ואקתא בת ישראל דאחרעי לכהון עקתון לאיתתא לכל עיבדתא דפקיד ית למעבד בידא
 דמשה חתי בני ישראל נדבתא קדם ית : ל נאמרו משה לבני ישראל חמון דפני ית בשום טב בצלאל וגוי :
 לא ואשלים עמיה רוח נכוחא מן קדם ית בחוקתא קסיכלקתו ובמנדעא ובכל עיבדתא : לב ולאלפא
 אומנון וגוי : לג ובאגריפור מרנליקיא טבריא
 לאשלקמתא בהון ית עיבדתא ובגרות קיסא למעבד בכל
 עיבדת ארמנון : לד ולמילף אומנותא למשאר
 אומנא יתב מנדעא בלביה הוא וגוי : לה אשלים
 עקתון וגוי ובכרעא נכדי עבדי כל עיבדתא ומלפי אומנון : א
 ב תקרא משה וגוי כל באן דאיתרעי וגוי : ג ונסיבו וגוי נהיטון מוימן ליה חוב נדבתא בצפר בצפר מן
 קמונהון : ד נאתו כל חמימא דעבדין : ה נאמרו למושה מסמון עמא למימרא מיסת וגוי :
 ופקיד

ירושלמי

ובקולפית אבנא טבתא דאשלקא וגרות קיסא למעבד
 בכל עיבדתא דאומנון :
 א ועבד בצלאל וגוי לכל מה דפקיד ית :
 ג ונסיבו וגוי נהיטון מוימן ליה חוב נדבתא בצפר בצפר מן
 נאמרו למושה מסמון עמא למימרא מיסת וגוי :
 ופקיד

רשמי

העוים - (שכה צט) היא היתה אונמות זיורה שמעל גבי העוים שוין אוהם : (כז) והגשויים הביאו - אמר רבי נתן מה
 דאז נשיאים להחריב כחטבת הנוכח בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו זכור מה שמתנדבין
 ומה שחפדים אנו ושליון איתו כיון שהשלימו זכור את הכל שנאמר (שמואל לב) והמלאכה היתה דים אמרו נשיאים וזה עלינו
 לעשות הביאו את חבני הסהם ונזווד לכך התנדבון כחטבת החובת תחלה ולפי שנתעללו בתחלה כחטרה אית משום והנשאים כתיב -
 (ל) חור - כנה של מרים היה : (לד) אהליאב - משכנן מן הירודין שכשטים עכביהשמות והשוה התקום להללח
 למלאכת המשכן והוא עגדולי השכנים לקיים מה שנאמר (איוב לד) ולא ככר שזע לכי דל : (ה) מדי העבודה - יותר מכדי לזרך
 העבדה

רשבי

חטף קנן הוא סס דבר - כזו חכמת זכרים : בדיה כל אחת ואחת טוו - במוינה ליחיד משלמה : (כו) והנשיאים הביאו את
 אבני הסהם - שהרי שנות שכנייהם כתובים עליהם : (כז) ולממן הנשקה - שכן ית הין : (לד) ולהורות לתתיהם
 (ו) אל

מכלל יופי

הוא נוספתי : (טוואת העוים) - פירוש טוו את שער העוים

ויבלא

העבדה למלאכה אשר צוה יהוה לעשות אתה : ו ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא :

ו והמלאכה היתה רגיס ולכל המלאכה רביעי לעשות אתה והותר : ס ח ויעשו כל תכנס לב בעשי המלאכה את המשכן עשר וריעת שש משור ותכלת וארגמן ותולעת שני כרבים מעשה חשב עשה אתם : ט אך היריעה האחת שמנה ועשרים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לכל היריעת :

י ויחבר את חמש היריעת אחת אל אחת וחמש וריעת חפר אחת אל אחת : יא ויעש ללאת תכלת על שפת היריעה האחת מקצה במחברת פן עשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית :

יב חמשים ללאת עשה ביריעה האחת וחמשים ללאת עשה בקצה היריעה אשר במחברת השנית מקבילת הללאת אחת אל אחת : יג ויעש חמשים קרסי והג ויחבר את היריעת אחת אל אחת בקרסים ויהי המשכן אחד : פ

יד ויעש וריעת עזים לאהל על המשכן עשת יעשה וריעת עשה אתם : טו אך היריעה האחת שלשים באמה וארבע אמות רחב היריעה האחת מדה אחת לעשתי עשרה וריעת : טז ויחבר את חמש היריעות

עמא לאיתתא מיסרת פולחנא לעיבידתא דפקידין למעבד יתה : ו ופקיד משה ואעברו כרוז במשריתא למימר גבר ואיתתא לא יעבדון עוד עיבידתא לאפשרות קודשא

ופסק עמא מלאיתתא : ז ועיבידתא הנת מיסת לכל עיבידתא למעבד יתה ויתרת : ח ועבדו כל חכימי לבא בעבדי עיבידתא נת משכנא עסר וריעין דבוין שזיר ותכלא וארגננא וצבע זהורי צורת כרובין עובד אומן עבד יתהון : ט אורכא דיריעתא תדא עסרין ותמנא אמן ופוחיא ארבע אמן דיריעתא תדא משחתא תדא לכל

יריעתא : י ולפיף ית חמש וריעין תדא עס תדא וחמש וריעין לפיף תדא עס תדא : יא ועבד ענובין דתכלא על ספתא דיריעתא תדא מסטרא בית לופי פן עבד בספתא דיריעתא בסטרא בית לופי תננא : יב חמשין ענובין עבד ביריעתא תדא וחמשין ענובין עבד בסטרא דיריעתא דבית לופי תננא מכונן ענובין תדא

ל קבל תדא : יג ועבד חמשין פורפין דדהב ולפיף ית היריעתא תדא עס תדא בפורפיא והנה משכנא חד : יד ועבד וריעין דמצו לפרסא ער משכנא תדא עסר וריעין עבד יתהון : טו אורכא דיריעתא תדא חקרתין אמן וארבע אמן פוחיא דיריעתא תדא משחתא תדא לתדא עסרי וריעין : טז ולפיף ית חמש וריעין לחוד

וית

היריעה
הקיצ
על
ית
האח
ערת
מלק
למש
אמר
תק
תנת
ט
וגו
חדס
לחוד
חמשין
פוחיא
כאובח
כעכוס
מוסק
(י)
(פ)
לו
רצה

היריעת לבד ואת שש היריעת לבד :
 יו ויעש ללאת תמישים על שפת היריעה
 הקיצונה במחברת ותמישים ללאת עשה
 על שפת היריעה החברת השנית :
 יח ויעש קרסי נחשת תמישים לחבר את
 האהל להיות אחד : יט ויעש מקסה לאהל
 ערת אילם מאדמים ומקסה ערת תמישים
 מלמעלה : ס חמישי כ ויעש את הקרשים
 למישבן עצי שטים עמדים : כא עשר
 אמות ארך הקרש ואמה וחצי האמה רחב
 הקרש האחד : כב שתי ידות לקרש האחד
 משלבת

ותישית יריען לחוד : יז ועבד ענובין
 חמישין על סיפתא דיריעתא בסטרא בית
 לופי וחמישין ענובין עבד על סיפתא דיריעתא
 דבית לופי תנינא : יח ועבד פורפין דגחש
 חמישין ללפפא ית משכנא למהוי חד :
 יט ועבד חופאא למשכנא דמשכי דדכרי
 מסמקי וחופאא דמשכי ססגנא מלעילא :
 כ ועבד ית דפיא למשכנא דאעי שיטין
 קיימין : כא עסר אמין אורכא דדפא
 ואמתא ופלגות אמתא פותיא דדפא חד :
 כב תרין צידין לדפא חד משלבין חד
 לקבל

יונתן בן עוזיאל

ופקיד משה ואזכרו קרוזא במשירתא למימר גבר ואיתתא לא יעבדון טוב עבידתא וגוי : ז ועבידתא
 תנת כמיסת לכל עבידתא ועבדו יתה וברם שירר : ח ועבדו כל חמימי ליבא ית משכנא עשר יריען וגוי :
 ט אורכא דיריעתא חדא עשרין ותמני אמין ופותיא ארבע אמין סביב דיריעתא חדא וגוי : י ולפיף ית
 וגוי : יא ועבד ענובין וגוי : יב חמישין ענובין וגוי : יג ועבד חמישין וגוי : יד ועבד יריען וגוי
 חדקרי יריען עבד יתהוין : טו אורכא דיריעתא וגוי משחתא חדא לתד סרי יריען : טז ולפיף ית חמש יריען
 לחוד כל קביל חמישא ספרי אוביתא ות ישית יריען לחוד כל קביל שימא סדרי מתנייתא : יז ועבד ענובין
 חמישין על סיפתא דיריעתא דציטרא בית לופי וגוי : יח ועבד פורפין דגחשא וגוי : יט ועבד חופאא למשכנא
 משכי דדכרי מסמקי ומשכי דסגנא מלעילא : כ ועבד ית לוחיא למשכנא מן קיסי שיטא קיימין הי
 כאובח נציקהו : כא עשר אמין אורכא דלוחיא ואמתא ופלגא דאמתא פותיא דלוחיא חד : כב תרין צידין
 ללוחא

רשי

העבודה : (ו) ויכלא . לשון מניעה : (ז) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה . ומלאת הסכא היתה דים של עושי
 הושק לכל המלאכה של עושי לעשות אותה ולהותיר : והותר . כמו (שמות ח) והכבוד את לנו . (מלכים ב) . וככות את
 מואב

רשב"ם

(ו) אלי יעשו עבוד מלאכה שהיו טווים כדכתיב ויכחו טווה : (ז) דים . כמו מ"ס מן ריקס . ותהי הכנס
 (ח) ויעשו כל חכם לסגנון תחלה עשו המסך וחס ככלים כמו שפירשתי כויקח לו תרוקה : חסלת מיסוד רבינו שמואל
 אלה

מכלל יופי

לו (ו) (ויכרא) . ענין מניעה ועצירה
 (ז) (והמלאכה) . הוזהר והותר . שם המועל ולמ"ד
 רוצה לומר הכסף והזרב והותר . שם המועל ולמ"ד
 לעשות עשרת בעבור שנים וכן אשר הביאו ושאר הדברים :
 הוא לעשות אותה ולהותיר : (דים) . די ספקים
 60 6 0 3

משלבת אחת אל אחת בן עשה לכל קרשי
 המשכן: כג ויעש את הקרשים למשכן
 עשרים קרשים לפאת נגב תימנה:
 כד וארבעים אדני-קסוף עשה תחת
 עשרים הקרשים ושני אדנים תחת הקרש
 האחד לשתי ידתי ושני אדנים תחת הקרש
 האחר לשתי ידתי: כה ולצלע המשכן השנית
 לפאת צפון עשה עשרים קרשים:
 כו וארבעים אדניהם קסף שני אדנים
 תחת הקרש האחד ושני אדנים תחת הקרש
 האחר: כז ולירכתי המשכן ימה עשה
 ששה קרשים: כח ושני קרשים עשה
 למקצת המשכן בירכתים: כט והיו
 מ' תואמים מלמטה ויחדו יהיו תמים אל דאשו
 אל השבצת האחת בן עשה לשניהם ושני
 המקצת: ל והיו שמונה קרשים ואדניהם
 בסף ששה עשר אדנים שני אדנים שני
 אדנים תחת הקרש האחד: לא ויעש
 בריחי עצי שטים חמשה לקרשי צלע
 המשכן האחת: לב וחמשה בריחים לקרשי
 צלע המשכן השנית וחמשה בריחים לקרשי
 המשכן לירכתים ימה: לג ויעש את
 הברית התיכן לברית בתוך הקרשים מן הקצה
 אל הקצה: לד ואת הקרשים צפה זהב
 ואת שבועתם עשה זהב בתים לבריחים
 ויצף את הבריחים זהב: לה ויעש את
 הפרכת תכלת וארזמן ותולעת שני ושש
 קשור מעשה השב עשה אתה כרבים:
 ויעש

דקבל חד בן עבד לכל דפי משכנא:
 כג ויעבד ות דפניא למשכנא עשרין דפין
 לרוח עיבר דרומא: כד וארבעין סמכין
 דכסף עבד תחות עסרין דפין תרין סמכין
 תחות דפא חד לתרין צירוהי ותרין סמכין
 תחות דפא חד לתרין צירוהי: כה ולקסוף
 משכנא תנינא לרוח ציפונא עבד עסרין
 דפין: כו וארבעין סמכיהון דכסף תרין
 סמכין תחות דפא חד ותרין סמכין תחות
 דפא חד: כז ולסיפי משכנא מערבא עבד
 שמה דפין: כח ותרין דפין עבד לזוית
 למשכנא בסופיהון: כט והיו מכונני מלרע
 ובתרא הוו מכונני ברישיהון בעוקמא תרא
 בן עבד לתרניהון לתרין זון: ל והיו
 תמניא דפין וסמכיהון דכסף שמה עשר
 סמכין תרין סמכין תרין סמכין תחות דפא
 חד: לא ועבד עברי דאעי שיטין חמשה
 לדפי סטר-משכנא חד: לב ותמשה
 עברין לדפי סטר-משכנא תנינא וחמשה
 עברין לדפי משכנא לסופיהון מערבא:
 לג ויעבד ות עברא מציעאה לא עברא
 בנו דפניא מן-סיפי לסיפי: לד וית דפניא
 תפא דתבא וית-עוקמהון עבד דתבא
 אתרא לעבריא וחפא ות עבריא דתבא:
 לה ויעבד ות-פרוכתא דתכלא וארזמן
 וצבע זהורי ובזן שזיר עובד אומן עבדיתה
 צורת

לו
 וזהב
 כסף
 וארזמן
 לקס
 וזהב
 וארזמן
 ויעש
 ללוחא
 לוחין
 לתרין
 לוחין
 משכנא
 ובתרא
 דכסף
 משכנא
 סיפי
 ועלי
 לד
 פרוכא
 צמרת
 פשרתא
 מלכ
 (ס)
 כזה

לו ויעש לה ארבעה עמודי שטים ויצפם
 ויהי נוהם ויהי ויצק להם ארבעה ארבעי
 קסף : לו ויעש מסך לפתח האהל תכלת
 וארנמן וחולעת שני ושש משור מעשה
 לקם : לה ואת עמודיו תמישה ואת
 נוהם וצפה ראשיתם ותשקיתם ויהי
 וארניהם תמישה נחשת : פ לו א
 ויעש בצלאל את הארון עצי שטים אמתים
 וחצי

צורת כרובין : לו ועבד לה ארבעה עמודי
 שיטין ותפסון בהבא וניהון בהבא ואתיר
 להון ארבעא סמבין דכסף : לו ועבד
 פקסא לתרע משקנא תכלא וארננא וצביע
 זהורי ובויז שויר עובד ציור : לה ונתת
 עמודוהי תמישא ונתנויהון נתפי רישיהון
 וכבושיהון בהבא וסמביהון תמישא דתמישא :
 א ועבד בצלאל ית ארנא דאצי שטין
 תרתין

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

ללוחא חד מכוונן סטר חד בגו סטר חד היקרין עבד לקל לוחי משקנא : כג ועבד ית לוחיא למשקנא עשרין
 לוחין לרות עובר דרומא : כד וארבעין חוקרין דכסף עבד תחור עשרין לוחיא תרין חוקרין תחות לוחא חד
 לתרין צירי ותרין חוקרין תחות לוחא חד לתרין צירי : כה ולסטר משקנא תמינא לרות ציפנא עבד עשרין
 לוחין : כו וארבעין חוקרין דכסף תרין חוקרין תחות לוחא חד לתרין חוקרין תחות לוחא חד : כז ולקסיפי
 משקנא מערקא עבד שיחא לוחין : כח ותרין לוחין עבד לוחות משקנא כסופיהון : כט והוון מכוונן מלרע
 וצחרא תנו מכוונן ברישיהון בענקתא תרא היקרין עבד לתריהון לתרתי ויעשו : ל והוון תמינא לוחין וחוקריהון
 דכסף שיחא חוקרין תרין חוקרין תחות לוחא חד : לא ועבד גרין דקסי שטא תמישא ללוחי סטר
 משקנא חד : לב ותמישא גרין ללוחי סטר משקנא תמינא ותמישא גרין ללוחי סטר משקנא לסופיהון מערקא :
 לג ועבד ית נגרא מצינא לשלבישא בגו לוחיא מן
 קסיפי לקסיפי מן אילנא דנציב אברהם אבוהו בכירא דשבע
 וצלי תקון בשום מימרא מן אלהא עלקא :

לד ונת לוחיא תפא בתבא נת עוקתהון עבד בהבא אקרא לגרין ותפא ית גרין בתבא : לה ועבד ית
 פקנא דתיכלא וארננא וצביע זהורי ובויז שויר עובר אימון עבד ותה כדובין צירין : לו ועבד לה ארבעה
 עמודי קסי שיטא ותפסון בהבא וניהון בהבא ואסר להון ארבעא חוקרין דכסף : לו ועבד וילון פדים לתרע
 משקנא דתיכלא וגי : לה נת עמודי תמישא נת וניהון תמישא נתפי רישיהון וכבושיהון בתבא וחוקריהון
 תמישא דתמישא : א ועבד בצלאל ית ארנא תמי

רשי

תואב (כ) : (א) ויעש בצלאל - לפי שנתן כספו על המלאכה יותר משאר חכמים קראת על סמו :
 ככ

באר רחובות דקדוקי רשי

(כ) דכודלי אין לפרש חלף והוה ללמן מן שמוס טיכילוכל כך הרבה כדי שיתורו דאס כוהו לעכזחכלז והוהר לעי
 לשוהו תנוס על מלאכת המסכן ומדכתיב אחר מלאכת המסכן על מרחיק לטון מקור הוא והוהר (אונ' איברין) וכסתתן דיברהכתוס
 כ

מכלל יופי

וצרכט : (לג) (לברח) . פועל מהבריה הסמוך לו : (לו) (בתים) . מקומות & ואת

והצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו : ב ויצפיהו זהב טהור מבית ומחוץ ויעש לו זר זהב סביב : ג ויצק לו ארבע טבעת זהב על ארבע פעמיותיו ושתי טבעת על צלעו האחת ושתי טבעת על צלעו השנית : ד ויעש בדי עצי שטים ויצף אתם זהב : ה ויבא את הברדים בטבעת על צלעת הארץ לשאת את הארץ :

ו ויעש כפרת זהב טהור אמתים וחצי ארקה ואמה וחצי רחבה : ז ויעש שני כרבים זהב מקשה עשה אתם משני קצות הכפרת : ח כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה הכפרת עשה ארבע

קצוותיו קרי

הכרבים משני קצותיו : ט ויהיו הכרבים פרשי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על הכפרת ופניהם איש אל אחיו אל הכפרת היו פני הכרבים : פ ויעש את השלחן עצי שטים אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קמתו : יא ויצף ארזו זהב טהור ויעש לו זר זהב סביב :

יב ויעש לו מסגרת טפח סביב ויעש זר זהב למסגרתו סביב : יג ויצק לו ארבע טבעת זהב ויתן את הטבעת על ארבע הפאת אשר לארבע רגליו : יד לעמדת המסגרת היו הטבעת בתים לבדים לשאת את השלחן : טו ויעש את הברדים עצי שטים ויצף אתם זהב לשאת את השלחן :

ויעש יתפתורא : טו ועבד יתאריחיא דאצי

תרתינא אמיין ופלגא אורמיה ואמתא ופלגא פותיה ואמתא ופלגא רומיה : ב נתפיה דהב דכי מנו ומברא ועבד ליה דיר דדהב סחור סחור : ג ואתיך ליה ארבע עוקן דדהב על ארבע זוויתיה ותרתינא עוקן על סטריה חד ותרתינא עוקן על סטריה תנינא : ד ועבד אריחי דאצי שטין ונפא יתהון דהבא : ה ואעיל ית אריחיא בעיקתא על סטרי דארונא למיטל ית ארונא : ו ועבד כפורתא דדהב דכי תרתינא אמיין ופלגא אורכה ואמתא ופלגא פותיה : ז ועבד תרין כרובין דדהב נגיד עבד יתהון מתרין סטרי כפורתא :

ח כרובא חד מסטרא מקא וכרובא חד מסטרא מקא מן כפורתא עבד ית כרוביא מתרין סטרוהי : ט נתו כרוביא פריסין נדפיהון לעילא מטלין בנרפיהון על כפורתא ואפיהון חד לקביל חד לקביל כפורתא הו אפי כרוביא : י ועבד ית פתורא דאצי שטין תרתינא אמיין אורמיה ואמתא פותיה ואמתא ופלגא רומיה : יא נתפא יתיה דהב דכי ועבד ליה דיר דדהב סחור סחור : יב ועבד ליה נדנפא רומיה פושקא סחור סחור ועבד דירי דדהב לגדנפיה סחור סחור : יג ואתיך ליה ארבע עוקן דדהב ויהב ית עוקתא על ארבע זוויתא דלארבע רגלוהי : יד לקביל נדנפא הווא עוקתא אתרא לאריחיא למיטל שטין ונפא יתהון דהבא למיטל יתפתורא :

ועבד

טז וַיַּעַשׂ אֶת־הַכֵּלִים וְאֲשֶׁר עַל־הַשְּׁלֹתָן
 אֶת־קַרְנֵיהֶן וְאֶת־כַּפְתֵּיהֶן וְאֶת־מַנְקֵיהֶן וְאֶת־
 הַמְּשֻׁשֹׁת אֲשֶׁר יִסַּד בְּהֶן זֶה־כְּשֹׁהוֹר : שישלשי
 פ' וַיַּעַשׂ אֶת־הַמְּנֹרָה וְהֵב שְׁהוֹר מְקֻשֶׁת
 עֲשֶׂה אֶת־הַמְּנֹרָה יִרְכָה וְקָנָה נְבִיעֵיהָ
 כַּפְתֵּיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה הָיוּ : יח וְשֵׁשֶׁת
 קָנִים יֵצְאִים מִצְדֵּיהָ שְׁלֹשָׁה קָנֵי־מְנֹרָה מִצְדֵּיהָ
 הָאֶחָד וְשְׁלֹשָׁה קָנֵי מְנֹרָה מִצְדֵּיהָ הַשֵּׁנִי :
 יט שְׁלֹשָׁה נְבָעִים מִשְׁקָדִים בְּקָנָה הָאֶחָד
 כַּפְתֵּר וּפְרָח וְשְׁלֹשָׁה נְבָעִים מִשְׁקָדִים בְּקָנָה
 אֶחָד כַּפְתֵּר וּפְרָח בֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֵּצְאִים
 מִן

טז וַעֲבַד ית־מְנִיָּא דְעַל־פְּתוּרָא ית־
 מְנִיָּסוּהִי וְיַת־בְּזִיכוּהִי וְיַת־מְכִילְתֵּיהָ וְיַת־
 קְשֻׁתָּא דְמַנְסַכִּין בְּהִינְדָּהָב דְכִי : יז וַעֲבַד
 ית־מְנֹרְתָא דְדָהָב דְכִי כְּגִיד עֲבַד ית־מְנֹרְתָא
 שְׂדָה וְקָנָה כְּלִידָהָא חִיזוּרְהָא וְשׁוֹשְׁנָהָא מִנָּה
 הָיוּ : יח וְשֵׁשֶׁת קָנִין נְפַקִין מִסְטְרָהָא תְּלַת
 קָנֵי מְנֹרְתָא מִסְטְרָה חַד וְתְּלַת קָנֵי מְנֹרְתָא
 מִסְטְרָה תְּנִינָא : יט תְּלַתָּא כְּלִידִין מְצִיירִין
 בְּקָנִיָּא חַד חִזוּר וְשׁוֹשֵׁן וְתְּלַתָּא כְּלִידִין מְצִיירִין
 בְּקָנִיָּא חַד חִזוּר וְשׁוֹשֵׁן בֵּן לְשֵׁשֶׁת קָנִין דְנַפְקִין
 מִן

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

שיטא מרחין אבין ופלגא ארבייה ואמתא ופלגא רומיה : ב וחפיה דהב דכי מניו ומברא ועבד ליה
 דיר דהב חזור חזור : ג ואמך דיה ארבע עתון דהב על ארבע אסתוורו וגו' : ד ועבד ארית דמיסא
 שיטא ותפא ותהון דהבא : ה ואעיל ית וגו' : ו ועבד כפורתא דהב דכי מרחין אבין ופלגא ארביא ואמתא
 ופלגא פורניא ברם סומכה הונת פישקא : ז ועבד תרין וגו' : ח כרובא חד כסטרא מיכא וכרובא חד
 כסטרא מיכא נגידין נאדמין הוון כרוביא ולא מהפרשין מן כפורתא ארום בחוקמת רות נבואה עבד ות כרוביא
 מתרון סטרו : ט ותוון כרוביא פריסין גרמיהון בתרי כישיהון לעילא מטללין בגרמיהון על כפורתא ואפיהון חד
 לקביל חד כל קביל כפורתא הוון אפני כרוביא : י ועבד ית פתורא דקיסי שיטא וגו' : יא ותפא ימיה דהב
 דכי ועבד ליה דיר דהב חזור חזור : יב ועבד ליה

שיטא מרחין אבין ופלגא ארבייה ואמתא ופלגא רומיה : ב וחפיה דהב דכי מניו ומברא ועבד ליה
 דיר דהב חזור חזור : ג ואמך דיה ארבע עתון דהב על ארבע אסתוורו וגו' : ד ועבד ארית דמיסא
 שיטא ותפא ותהון דהבא : ה ואעיל ית וגו' : ו ועבד כפורתא דהב דכי מרחין אבין ופלגא ארביא ואמתא
 ופלגא פורניא ברם סומכה הונת פישקא : ז ועבד תרין וגו' : ח כרובא חד כסטרא מיכא וכרובא חד
 כסטרא מיכא נגידין נאדמין הוון כרוביא ולא מהפרשין מן כפורתא ארום בחוקמת רות נבואה עבד ות כרוביא
 מתרון סטרו : ט ותוון כרוביא פריסין גרמיהון בתרי כישיהון לעילא מטללין בגרמיהון על כפורתא ואפיהון חד
 לקביל חד כל קביל כפורתא הוון אפני כרוביא : י ועבד ית פתורא דקיסי שיטא וגו' : יא ותפא ימיה דהב
 דכי ועבד ליה דיר דהב חזור חזור : יב ועבד ליה

ירושלמי

ירושלמי

ג' יסוף חזרה עזקתא וגו' : טו ועבד ית אריחא דקיסי שיטא וגו' : טז ועבד ית מניא דעל פתורא ית
 פלומיה ות בזכיי ית מפלמיה ות מסותא דמחפין בהון דהב דכי : יז ועבד ית מנרתא דהב דכי נגיד עבד
 ית מנרתא בהים דעה וקנהא כלידהא חזורהא ושושנהא מנה הוון : יח ושימא קנין נפקין מסטרותא
 תלתא קני מנרתא מסטרותא חד ותלתא קני מנרתא מסטרותא תנינא : יט תלתא כלידין משקעין בצורההון בקניא
 חד חזור ושושן ותלתא כלידין משקעין בצורההון בקניא חד חזור ושושן היכדין לשימא קנין דנפקין מן מנרתא :
 ובמנרתא

ג' יסוף חזרה עזקתא וגו' : טו ועבד ית אריחא דקיסי שיטא וגו' : טז ועבד ית מניא דעל פתורא ית
 פלומיה ות בזכיי ית מפלמיה ות מסותא דמחפין בהון דהב דכי : יז ועבד ית מנרתא דהב דכי נגיד עבד
 ית מנרתא בהים דעה וקנהא כלידהא חזורהא ושושנהא מנה הוון : יח ושימא קנין נפקין מסטרותא
 תלתא קני מנרתא מסטרותא חד ותלתא קני מנרתא מסטרותא תנינא : יט תלתא כלידין משקעין בצורההון בקניא
 חד חזור ושושן ותלתא כלידין משקעין בצורההון בקניא חד חזור ושושן היכדין לשימא קנין דנפקין מן מנרתא :
 ובמנרתא

באר רחובות דקדוקי רשי

יהוה לא לזה רק שיכחו דים וזה הכיוון כד שיתירו כ' חן עניית כמקום עשירות וכירוש הכפוק כך הוא והמלאכה כיתה דים
 ונתנה (אז"ל נאך חזריג) :

מכלל יופי

לו (טו) (ואת הקשוות) בהראור למד הפועל (אשר יסך בהן) ענין החסתר והכסוי וענין כסימן כ"ח
 בפלם תכליסה ויראו יושבי קצורת :
 סא 61 במראת

בלוי עשה נחשת : ד ויעש למזבחה מכבד
מעשה השח נחשת תחת ברכבו מלמטה
עד חציו : ה ויצק ארבע טבעות בארבע
תקצות למכבד הנחשת בתים לבדים :

ו ויעש את הברדים עצי שטים ויצף
אתם נחשת : ז ויבא את הברדים בטבעת
עד צלעת המזבחה לשאת אתו בהם נבוב
לחת עשה אתו : ס ה ויעש את
הבנותי נחשת ואת כפו נחשת במראת
הצבאת

מחמתא כל-מנוחי עבד נחשא : ד ועבד
למדבחה סנדא עובד מצרתא דנחשא
תחות סוכבית מלרע עד-פלגיה : ה ואתיד
ארבע עוקתא בארבע וניתא לסנדא דנחשא
אתרא לאריתא : ו ועבד ית-אריתא

דאעי שטין ותפא ותהון נחשא : ז ואעג
ית-אריתא בעוקתא עד סמרי מדבחה
למיטל ותיה בהון חליל לוחין עבד ותיה :
ח ועבד ית כיורא דנחשא ונת בסיסית
דנחשא

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

כ ובמנרתא ארבעא בלדין משקעין בצוריתו חיוקתא ושושנתא : כא וחיוור מחורר חרין קנין דשינר
וחיוור מחורר חרין קנין דמינה וחיוור מחורר חרין קנין דמינה לשימא קנין דגפקין מינה : כב חיווריהון וקנייהון
וגוי : כג ועבד ית ברציקתא שבקא ומלקטתא וכתמיקתא דרוב רבי : כד קנטינר דרהב וגוי : כה ועבד
ית מדבחה דקטורת בוסמין מן קיסי שיטא וגוי מינה הוין קרניו זקפין : כו ותפא ותיה דרוב רבי ית איגרייה
ות כותלוי חוור חוור ונת קרניו ועבד ליה דיר דרוב חוור חוור : כז ותפא ותיה דרוב רבי ליה מלרע לדיריש
על חרין וותיה על חרין סיטרוני וגוי : כח ועבד ית אריתא דקסי שיטא וגוי : כט ועבד ית משחא
וגוי : א ועבד ית מדבחה דעלה דקסי שיטא וגוי : ב ועבד קרניו על ארבע וותיה מינה חוורא קרניו
זקפין לעיל ותיה נחשא : ג ועבד ית כל מאני מדבחה ית דורנפא ות כגרופיתא וית סורביתא וית
משילרנא וית מרתיתא לכל מגוי עבד נחשא : ד ועבד למדבחה בגול עובד מצרתא דנחשא תחות סוכבית מלרע
עד פלגיה מטול לקבלא גורמא וגורמא דגפלו מן
מדבחה : ה ואתיד ארבע עיקו בארבע וותיה
לקבלא דנחשא אתרא לאריתא : ו ועבד ית
אריתא דקסי שיטא וגוי : ז ותנעל ית אריתא
בעוקתא על סמרי מדבחה למיטל ותיה בהון חליל לוחין מלי עפרא עבד ותיה : ח ועבד ית כיורא דנחשא ונת
בסיסית דנחשא מן אספקלירי נחשא גשיא צניעיתא ורעיון דאתן לצלאה בתרע משבו זמנא הווא קנימיו על

כ ובמנרתא ארבעא בלדין משקעין בצוריתו חיוקתא ושושנתא : כא וחיוור מחורר חרין קנין דשינר
וחיוור מחורר חרין קנין דמינה וחיוור מחורר חרין קנין דמינה לשימא קנין דגפקין מינה : כב חיווריהון וקנייהון
וגוי : כג ועבד ית ברציקתא שבקא ומלקטתא וכתמיקתא דרוב רבי : כד קנטינר דרהב וגוי : כה ועבד
ית מדבחה דקטורת בוסמין מן קיסי שיטא וגוי מינה הוין קרניו זקפין : כו ותפא ותיה דרוב רבי ית איגרייה
ות כותלוי חוור חוור ונת קרניו ועבד ליה דיר דרוב חוור חוור : כז ותפא ותיה דרוב רבי ליה מלרע לדיריש
על חרין וותיה על חרין סיטרוני וגוי : כח ועבד ית אריתא דקסי שיטא וגוי : כט ועבד ית משחא
וגוי : א ועבד ית מדבחה דעלה דקסי שיטא וגוי : ב ועבד קרניו על ארבע וותיה מינה חוורא קרניו
זקפין לעיל ותיה נחשא : ג ועבד ית כל מאני מדבחה ית דורנפא ות כגרופיתא וית סורביתא וית
משילרנא וית מרתיתא לכל מגוי עבד נחשא : ד ועבד למדבחה בגול עובד מצרתא דנחשא תחות סוכבית מלרע
עד פלגיה מטול לקבלא גורמא וגורמא דגפלו מן
מדבחה : ה ואתיד ארבע עיקו בארבע וותיה
לקבלא דנחשא אתרא לאריתא : ו ועבד ית
אריתא דקסי שיטא וגוי : ז ותנעל ית אריתא
בעוקתא על סמרי מדבחה למיטל ותיה בהון חליל לוחין מלי עפרא עבד ותיה : ח ועבד ית כיורא דנחשא ונת
בסיסית דנחשא מן אספקלירי נחשא גשיא צניעיתא ורעיון דאתן לצלאה בתרע משבו זמנא הווא קנימיו על

ירושלמי

ירושלמי

ז ועבד ית כיורא דנחשא ונת בסיס דרוב דרוב נחשא חוור חוור נחשא
צניעיתא בהון צניעו בתרע משבו זמנא :

ז ועבד ית כיורא דנחשא ונת בסיס דרוב דרוב נחשא חוור חוור נחשא
צניעיתא בהון צניעו בתרע משבו זמנא :

קרבן

קרבן

קרבן
קרבן

קרבן
קרבן

מכלל יופי

מכלל יופי

מכלל יופי
מכלל יופי

מכלל יופי
מכלל יופי

מכלל יופי
מכלל יופי

מכלל יופי
מכלל יופי

שמות לח ויקהל

הצבאת אשר צבאו פתח אהל מועד :
 ס ט ויעש את החצר לפאת נגב
 תימנה קלעי החצר שש משור מאה באמה :
 י עמודיהם עשרים ואדניהם עשרים
 נחשת ווי העמודים ותשקיהם כסף :
 יא ולפאת צפון מאה באמה עמודיהם
 עשרים ואדניהם עשרים נחשת ווי העמודים
 ותשקיהם כסף : יג ולפאת ים קלעים
 חמשים באמה עמודיהם עשרה ואדניהם
 עשרה ווי העמודים ותשקיהם כסף :
 יד ולפאת קדמה מזרחה חמשים אמה :
 יז קלעים חמש עשרה אמה אל-הכתף
 עמודיהם שלשה ואדניהם שלשה :
 טו ולכתף השנית מזה ומזה לשער החצר
 קלעים חמש עשרה אמה עמודיהם שלשה
 ואדניהם שלשה : טז כל-קלעי החצר
 סביב שש משור : יז והאדנים לעמודים
 נחשת ווי העמודים ותשקיהם כסף וצפוי
 ראשיהם כסף והם מחשקים כסף כל עמודי
 החצר : יח ומסך שער החצר מעשה
 רקס חבלת וארזמן ותולעת שני ושש משור
 ועשרים אמה ארך וקומה ברחב חמש אמות
 לעמת קלעי החצר : יט ועמודיהם ארבעה
 ואדניהם ארבעה נחשת ווייהם כסף וצפוי
 ראשיהם ותשקיהם כסף : כ וכל-הימדות
 למשכן ולחצר סביב נחשת :

קכ"ב . טוואה סימן . וכפ"ט
 ויעש הירוס במלכים א' סימן :

אלה

אונקלוס

דנחשא במחנות נשיא דאתין לצלאה בתרע
 משכן ומנא : ט ועבד ית-דרתא לרוח
 עיבר דרומא סדרי דרתא דבוץ שזיר מאה
 באמין : י עמודיהון עשרין וסמכיהון
 עשרין דנחשא ווי עמודיא וכבושיהון כסף :
 יא ולרוח צפונא מאה אמין עמודיהון
 עשרין וסמכיהון עשרין דנחשא ווי עמודיא
 וכבושיהון כסף : יב ולרוח מערבא
 סדרי חמשין אמין עמודיהון עשרין
 וסמכיהון עשרה ווי עמודיא וכבושיהון
 כסף : יג ולרוח קדומא מדינהא חמשין
 אמין : יד סדרי חמש עשרה אמין לעברא
 עמודיהון תלתא וסמכיהון תלתא :
 טו ולעברא תנינא מכא ומכא לרתע
 דרתא סדרי חמש עשרה אמין עמודיהון
 תלתא וסמכיהון תלתא : טז כל-סדרי
 דרתא סחור-סחור דבוץ שזיר : יז וסמכיא
 לעמודיא דנחשא ווי עמודיא וכבושיהון
 כסף וחפוי רישיהון דכסף ואנון מקבשין
 כסף כל עמודי דרתא : יח ופרכא דרתע
 דרתא עובד ציר תכלא וארזונא וצבע
 זהורי ובוץ שזיר ועשרין אמין אורקא ורומא
 בפותיא חמש אמין לקביל סדרי דרתא :
 יט ועמודיהון ארבעא וסמכיהון ארבעא
 דנחשא וויהון כסף וחפוי רישיהון
 וכבושיהון כסף : כ וכל סכיא למשכנא
 ולדרתא סחור סחור דנחשא :

אלין

צא
 מלוי
 תרבו
 ית דרתא
 יא
 חמשין
 לעיברא
 עמודיהון
 דנחשא
 יח
 נוימיה
 אלה
 סגוריס
 עס סגור
 סגור
 חמשים סגור
 כל סגור
 סגור
 (כא)
 סגור
 סגור
 (כב)

כב ובצלאל בן-אורי בן-הור למשה יהודה עשה את כל-אשר-צוה יהוה את-משה : כג ואלו אהליאב בן-אחיסמך למטה-הרן חרש וחשב ורקם בתכלת ובארנמן ובתולעת השני ובשש : ס כד כל-הנהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקדש ויהי זהב התנופה תשע ועשרים ככר ושבע מאות ושלושים שקל בשקל הקדש : כה וכסף פקודי העדה מאת ככר ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל בשקל הקדש : כו בקע לגולגלת מחצית השקל בשקל הקדש לכל העבר על-הפקודים מבין עשרים שנה ומעלה לשש-מאות אלה ושלושת אלפים וחמש מאות וחמשים : כז ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני הקדש ואת אדני הפרכת מאת ארבעים למאת הככר ככר לארון : כח ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה וניס לעמודים וצפה ראשיהם וחשק אתם : כט ונחשת התנופה שבעים ככר ואלפים וארבע-מאות שקל : ל ונחש בה את-אדני פתח אהל מועד ואת מנבח הנחשת ואת-מכבר הנחשת אשר-לו ואת קר-כלי המנבח : לא ואת-אדני החצר סביב ואת-אדני שער החצר ואת קר-יחלת המשכן ואת-בל-יחלת החצר לט סביב : א ומן-בתכלת והארנמן ותולעת השני עשו בגדי-שחר לשבת בקדש ועשו

את

כהנא : כב ובצלאל בר-אורי בן-הור לשבטא דיהודה עבד ית כל-דפקיד יי-ית משה : כג ועמיה אהליאב בר-אחיסמך לשבטא דרן נגר ואומן וציר בתכלתא ובארננא והורי ובנוצא : כד כל-דהבא דאתעביר לעיבדתא בכל עיבדת קודשא והוה דהב ארמותא עסרין ותשע ככרין ושבע מאה ותלתין סלעין בסלעי קודשא : כה וכסף מנינא בנישתא מאה ככרין ואלף ושבע מאה ושבעין וחמש סלעין בסלעי קודשא : כו תקרא לגולגלתא פלגות סלעא בסלעי קודשא לכל העבר על-מנינא מבר עסרין שנין ולעילא לשית מאה ותלתא אלפין וחמש מאה וחמשים : כז והנאח מאה בכרי כסףא לאתבא ית סמכי קודשא וית-סמכי פרוכתא מאה סמכין למאת ככרין ככרא לסמכא : כח וית-אלף ושבע מאה ושבעין וחמשה עבד ונין לעמודיא וחפי רישידון וכבש ותהון : כט ונחש ארמותא שבעין ככרין ותריין אלפין וארבע-מאה סלעין : ל ועבד בה ית-סמכי תרע משכן ומנא וית מדבחא דנחשא וית-סרדא דנחשא דליה וית בלי מני מדבחא : לא וית-סמכי דרתא סחור-סחור וית-סמכי תרע דרתא וית-כל-סמי משכנא וית-כל-סמי דרתא סחור-סחור : א ומן תכלא וארננא וצבע והורי עבדו לבושי-שמושא לשמושא בקודשא ועבדו

ית

את-יהוה את-כב כד מאה כה ושבע מנינא כל קפי אלפין דליה חוקרי שילי חסילי דהתכד ריש ויקק ככלאל ון סרק הרן חליחב ככלאל מ לי-הקב סלעין ס (כז) ודבר וית חלף חסל ושבעים סמכות וזאוקיא (כה) ונחש (י)

שמות לט פקודי

אונקלוס

קבב

את-בגדי הקדש אשר לאהרן כאשר צוה יהוה את-משה : פ שניחמישי ב ויעש את-האפוד והב תכלת וארנמן ותולעת שני ושש

יונתן בן עוזיאל

כב ובעלאל בר אורי בר חור לשבטא דיהודה עבר ית בל דפקיד ית משה : כג ועמיה אהליאב וגוי : כד כל בהבא דאתעביד לעיבדקא בכל עיבדת קודשא ותה ככוס דהב דצמיקא עשרין ותשע קנטירין ושבע מאה ותלתין סלעין בסלעי קודשא דין הוא דהב דצמיקא דארמיו בני ישראל כל גבר דאתקעו לביה לאפרשא : כה ורפף מניני דכני ישראל דיקבר בזמן דממנון משה גבר פורקן גפשיה מאה קנטירין ואלפא ושבע מאה ושוקעין ותמש סלעין בסלעי קודשא : כו ברקמיקא דגלגלקא פלגות סלעא בסלעא קודשא לכל מאן דעבר על מניניא סבר עשרין וגוי : כז ותואה מאה קנטירין דכספא לכתא ית חוקרי קודשא ית חוקרי פרגודא מאה חוקרין כל קביל קנטירין קנטיער לחוקרא : כח ויה אלפא וגוי : כט ונתשא דצמיקא שקעין קנטירין ויהרין אלפין וארבע מאה סלעין : ל ועבר בה ית חוקרי תרע משפון ויקמא ית מדבקה דנחשא ית קנקלי דנחשא דליה ית כל מאני מדבקה : לא ית חוקרי דרמא חזור ית חוקרי תרע דרמא ית כל מהתי משפונא ית כל חוקרי דרמא חזור חזור : א ומן תכלא וגוי ועבדו ית לבושי קודשא די לאתרו פתנא הו קמה דפקיד ית ית משה : ב ועבד ית אפודא דהבא תכלא וארנונא

רשי

שלי : (כב) ובעלאל בן אורי עשה את כל אשר צוה ה' את משה . אשר צוה אהרן כתיב כאן אלא כל אשר צוה ה' את משה אשילו דברים שלח אחר לו רבו הסכומים דעתו לזון גלגל למשה כסיני כי משה צוה לבעלאל לנסות תחלה כלום ואחר כך תשכן (לא לענין זון) לתכנס קאמר דהא חדרכה להיפך זון הקב"ה כפרשת תרומה ויתחלה הכלים שלחן מזבח וייעות ואח"כ ציווי הקרשים וציווי משה רבונו ע"ה ריש ויקבל תחלה המסכן וצוה וזכ"ה הכלים אלא ציווי צנין ציווי לפיעל איך יטעול כסדר . ותולא כפרשת כי תשא ראה קדחתי כסם כללאל וגו' הוזכר ויתחילה את אל מועד ואח"כ הכלים חבל לענין להתנדב להכין מה שיהיו צריכין . מה לו מה שעתידים תחלה וענין בתוספת טרף הרואה (ברכות גפ) וז"ל מכלן שורעי"ה צוה לבעלאל הפך הענין . וי"ל דכתיב כפרשת ויקהל ויקרא משה אל כללאל ואל אהליאב וגו' וקצר מה שזכר עמם . וכאן קרא וידכתיב אשר צוה את משה חזוקן דהיה מלוא להם כהיפך . ודוק היפך . אחר לו כללאל מנהג העולם לעשות תחלה בית ואחר כך משיס כלים בתוכו אחר לוכן שמעתי מפי הקב"ה אחר לו משה כלל אל היית כי כודאי כך צוה לי הקב"ה וכן עשה המסכן תחלה ואחר כך עשה כלים : (כד) כבר . טעם מנה ומנה של קדש כפול היה דרו הככר ק"כ מנה והמנה כ"ה סלעים דרו הככר של קדש שלשת אלפים שקלים לטיב מנה רזושרוט כל שקלים שפחותין כוונתם ית' אלפים שאין מגיעין לככר : (כו) בקע : הוא שם חשקל של תחנות השקל : ליש מאות אלף וגו' : כך היו ישראל וכן יעלה מנינים אחר שהוקם המסכן כסדר ודבר ואף עתה כנדכת המסכן כך היו מענין חלפי שקלים של שש מאות אלף יעלה מאת ככר כל אחד של שלשת אלפים שקלים כי שש מאות אלף חלפין דרו הן שלש מאות אלף שלמים דרו הן מאות ככר והשלשת אלפים וחמש מאות וחמשים מאות עולים אלף ושבע מאות ומחמשים שקלים : (כז) לצקת : כתרנו ונולדתא : את ארני הקדש . של קרשי העסקן שהם מ"ח קרשים ולהן ל"ו אדנים ואדני המרכת ארבע הרימא וכל אשר האדנים נחשת כתיב בהם : (כח) וצפה ראשיהם . של עמודים מהם שכולן כתיב וצפה ראשיהם ומזוקים כסף : (א) וכן התכלת והארנמן וגו' . שם לא נאמר כאן ויכאן את חומר שאין בגדי שרד הללו בגדי כהונה שכתב דיקונה היה

רשבים

(כה) וכסף פקודי העדה מאת ככר וגו' כי השש מאות אלף בקע לגלגלותם שלש מאות (ס"ח אלף) שקלים ומנה כ"ה שקלים ומנה של קדש כפול היה . חמשים שקל והדבר ששים מנה הרי לכל ככר ג' אלפים שקל ולמאת הככר ג' מאות אלפים שקל (ולמאת הככר שלש מאות אלפים שקל ולמאת הככר שלש מאות אלפים שקל) : ואת מכלל יופי (ו) בקע) . הוא כחצירת השקל ונקרא כן לפי שבקע מה שקר : (כז) (לצקת) . ענין חתכה : טס

וְשֵׁשׁ מִשּׁוֹךְ : ג וַיִּרְקְעוּ אֶת־פְּתֵי הַהֹבֵב
 וַיִּקְצֹץ פְּתִילֹם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ
 הָאֲרָגְמָן וּבְתוֹךְ תוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ
 מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב : ד כִּתְּפֹת עֲשׂוּ־לוֹ חֲבֵרֹת
 עַל־שְׁנֵי קַצּוֹתָיו הַבָּר : ה וְחֹשֶׁב אִפְדָּתוֹ
 אֲשֶׁר עָלָיו מִמְּנוּ הוּא כַּמַּעֲשֵׂהוּ זָהָב תְּכֵלֶת
 וְאֲרָגְמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשּׁוֹךְ כַּאֲשֶׁר־צִוָּה
 יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה : ס ו וַיַּעֲשׂוּ אֶת־אֲבָנֵי
 הַשֹּׁהַם מִסִּבְּת מִשְׁבָּצֹת זָהָב מִפְּתוּחַת פְּתוּחֵי
 חוֹתָם עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : ז וַיִּשָּׂם
 אֹתָם עַל־כַּתְּפֹת הָאֲפֹד אֲבָנֵי זָכָרֹן לְבָנֵי
 יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה : פ
 ח וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֹשֶׁן מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב כַּמַּעֲשֵׂה
 אֲפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאֲרָגְמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
 מִשּׁוֹךְ : ט רְבִיעַ הָיָה כְּפּוֹל עָשׂוּ אֶת־הַחֹשֶׁן
 זָרֵת אֲרָכּוֹ וּזְרֵת רָחְבוֹ כְּפּוֹל : י וַיִּמְלֹאוּ־בּוֹ
 אֲרָבָעָה טוֹרֵי אֲבָן טוֹר אֲדָמָה פַּטְרָה וּבִרְקָת
 הַטּוֹר הָאֶחָד : יא וְהַטּוֹר הַשֵּׁנִי נֶפֶךְ סַפִּיר
 וַיְהִלֵּם : יב וְהַטּוֹר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שָׁבוּ
 וְאֶחְלָמָה : יג וְהַטּוֹר הָרְבִיעִי תַרְשִׁישִׁי שֹׁהַם
 וַיִּשְׂפֶּה מִוִּסְבֹּת מִשְׁבָּצֹת זָהָב בְּמִלְאָתָם :
 יד וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָיָה
 שְׁתֵּים עָשָׂרָה עַל־שְׁמֹתָם פְּתוּחֵי חֹתָם אִישׁ
 עַל־שְׁמוֹ לְשֵׁנַיִם עֶשֶׂר שִׁבְטֹת : טו וַיַּעֲשׂוּ
 עַל־הַחֹשֶׁן שְׁרָשְׁרֹת גְּבֻלֹת מַעֲשֵׂה עֲבֹת
 זָהָב טָהוֹר : טז וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבָּצֹת זָהָב
 וַיִּשְׂתִּי טְבַעֲת זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת־שְׁתֵּי הַטְּבַעֲת
 עַל

עצמות קרי

יד

על

ג וַיִּרְדּוּ יַת־שְׁסִי דְדַהְבָּא וַיִּקְצִיצוּ חוֹטִין
 לְמַעַבְד בְּנֵי תְּכֵלֵא וּבְנֵי אֲרָגְמָנָא וּבְנֵי צִבְע
 זְהוּרֵי וּבְנֵי בּוּצָא עוֹבֵד אֹמֵן : ד כַּתְּפִין
 עֲבָדוּ־לֵיהּ מִלְּפָפִין עַל־תְּרִין סְטְרוֹהֵי מִלְּפָפִין :
 ה וְהַמִּין תְּקוּיָה דְעֵלוֹתֵי מַגִּיה הוּא
 כְּעוֹבְדֵיהּ דְדַהְבָּא תְּכֵלֵא וְאֲרָגְמָנָא וְצִבְע זְהוּרֵי
 וּבּוּץ שְׁזִיר כְּמָא דְפִקוּד יְיָ יַת־מֹשֶׁה :
 ו וַעֲבָדוּ יַת־אֲבָנֵי בּוֹרְלָא מִשְׁקַעֲן מִרְמָצֵן
 בְּדַהֲב גְּלִיפִן כְּתֵב מִפְּרֵשׁ עַל־שְׁמֹת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל : ז וְשׁוּי יַתְּהוֹן עַל כַּתְּפֵי אִיפּוּדָא
 אֲבָנֵי דוֹכְרָנָא לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דְפִקוּד יְיָ
 יַת־מֹשֶׁה : ח וַעֲבָד יַת־חוֹשְׁנָא עוֹבֵד
 אֹמֵן כְּעוֹבֵד אִימּוּדָא דְדַהְבָּא תְּכֵלֵא וְאֲרָגְמָנָא
 וְצִבְע זְהוּרֵי וּבּוּץ שְׁזִיר : ט מְרַבְעֵי הָיָה
 עִיף עֲבָדוּ יַת־חוֹשְׁנָא זְרֵתָא אֲוִרְכִיָּה וּזְרֵתָא
 פּוֹתִיָּה עִיף : י וְאֲשְׁלִימוּ בֵיהּ אֲרָבָעָא
 סְדָרִין דְאֲבָנֵי־טְבָא סְדָרָא־קְדָמָאֵה סִמְקֹן
 יֶרֶקֶן וּבֶרֶקֶן סְדָרָא קֵד : יא וְסְדָרָא תְּנִינָא
 אֹמֵרְנָדִין שְׁבוּזִי וְסִבְהִלוֹם : יב וְסְדָרָא
 תְּלִיתָאָה קִנְבִירֵי טְרַקְיָא וְעִין־עֵינָא :
 יג וְסְדָרָא רְבִיעָאָה כְּרוֹס־יִמָּא וּבוֹרְלָא
 וּפְנִתִירֵי מִשְׁקַעֲן מִרְמָצֵן דְדַרְבִּי
 בְּאֶשְׁלָמוֹתְהוֹן : יד וְאֲבָנֵיָא עַל־שְׁמֹת
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִין פְּרִתָּא עֶסְרֵי עַל־שְׁמֹתְהוֹן
 כְּתֵב מִפְּרֵשׁ־כְּגִלוּף דְעֻקָּא גְּבַר עַל־שְׁמֵיהּ
 לְתַרֵּי עֶסֶר שְׁבָטִין : טו וַעֲבָדוּ עַל־חוֹשְׁנָא
 תְּכִין מִתְּחִמֵן עוֹבֵד גְּדִילוֹ דְדַהֲב דְכִי :
 טז וַעֲבָדוּ תְּרִתִין מִרְמָצֵן דְדַהֲב וְתְרִתִין

עזקן

על-ש
 הוהב
 יח
 על-ש
 אל-מ
 וישימ
 אשר
 שתי
 האפד
 יצונו
 יג
 דהב
 תכל
 משה
 אפוד
 ו
 ארבע
 שבת
 קלת
 קלת
 ועליו
 על ש
 למרי
 ורין
 קליו
 מרין
 סה
 רט

על-שני קצות החשן: יו ויהנו שתי העבתת
 הדהב על-שתי הטבעת על-קצות החשן:
 יח ואת שתי קצות שתי העבתת נתנו
 על-שתי המושבצת ויתנס על-כתפת האפד
 אל-מול פניו: יט ויגעשו שתי טבעת זהב
 וישימו על-שני קצות החשן על-שפתו
 אשר אל-עבר האפד ביתה: כ ויגעשו
 שתי טבעת זהב ויתנס על-שתי כתפת
 האפד מלמטה ממול פניו לעמדת מחברתו
 ממעל

עזקן דהב ויהבו ירת-תרתין עזקתא על-
 תרין סטרי חושנא: יז ויהבו תרתין גדילן
 דדהב על-תרתין עזקתא על-סטרי חושנא:
 יח וית תרתין גדילן דעל-תרתין סטרוהי
 יהבו על-תרתין מרמזתא ויהבינון על-
 כתפי איפודא לקביל אפוהי: יט ועבדו
 תרתין עזקן דדהב ושוואו על-תרתין סטרי
 חושנא על-ספתיה דלעברא דאיפודא דגיו:
 כ ועבדו תרתין עזקן דדהב ויהבינון
 על

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

וארנונא רצבע והורי וברין שויר: א וברירי ית ססי דתקא נקטעי יתהו שוירי למעבר דגו חילא וארנונא
 וגו: ד כתפין עבדו לית מלכפו על תרין ציטרי יתלפף: ה והמין טיכוסיה דעלוי מניה הוא הו בעבדו
 דתקא חילא וארנונא רצבע והורי וברין שויר היקמא דפקיד: ו ית סשה: ז ועבדו ית מרגליו וכוורלת
 תלא משקעין כרמזין גליפו כתב תקימ מפרש על שמתר בני ישראל: ז ושני יתהו וגו היקמא דפקיד: יג
 משר: ח ועבד ית חושנא עובר אימון הו בעובר
 איפודא דתקא וגו: ט מרבע הוה עיף וגו:
 י ואשלימו ביה ארבעא סדרין מרגליו טבו כל קביל

ארבעת טריגיון דעקמא סדרא מקימא סמוקתא ירוקמא וברקמא סדרא חד ועליהו תקימ ומפרש שמתת מלת
 שקטמא ראובן שמעון ולוי: יא ושום סדרא תנינא איזמורד ופסרניו וברכוניו ועליהו תקימ ומפרש שמתת
 תלת שקטמא יהודה דן ונפתלי: יב ושום סדרא תליתא קנגריו וטרמיו וגו עיגל ועליהו תקימ ומפרש שמתת
 תלת שקטמא גד אשר ויששכר: יג ושום סדרא רביעא כרום וקא וברך דתלת תלא ומרגליו אפנטוריו
 ועליהו תקימ ומפרש שמתת תלת שקטמא וכולן יוסף ובנימין משקעו מרמזין דדהב באשלימו תהו: יד ומרגליתא
 על שמתת בני ישראל תריסרי על שמתתהו כתב גלוי תקימ ומפרש הו גלוי דעזקא גבר מרגליתיה על שמה
 לתריסר שקטמא: טו ועבדו על חושנא שלשלו מתמסו עובר קליעא דתב דכי: טז ועבדו תרתין וגו על
 תרין ציטרי חושנא: יז ויהבו תרתי קליעין דתב על תרתין עזקתא על ציטרי חושנא: יח ורת תרתין
 מליעו דמסרבו על תרין ציטרי ויהבו על תרתין מרמזתא ויהבינון על כתפי איפודא כל קביל אנפוי: יט ועבדו
 תרתין עזקו דתב ושוואו על תרתין ציטרי חושנא וגו: כ ועבדו תרתין עזקו דתב ופרונון על תרין כרופי

איפודא

רש"י

ס"ה ט"ז תלת הס כגדים שזכמים כהם כלי הקדש כשעית סלוק חסעות. ט"ז ה"ז כהם ט"ז: (ג) וירקעו. כונו (תהלים קלו) לרוקע

מכרל יופי

לט (ג) (פתיח הוכח) פירוש טסים ונקראו כן שרוב פרושים כמוהפח: (פתילים) חוט כפול ושזור: הפעמונים 63 סג

מוֹעֵל לְחֶשֶׁב הָאָפֶד : כֹּא וַיִּרְבְּסוּ אֶת־
 הַחֹשֶׁן מִטְּבַעְתּוֹ אֶל־טְבַעַת הָאָפֶד בְּפִתִּיל
 תְּכֵלֶת לְהִיָּת עַל־חֶשֶׁב הָאָפֶד וְלֹא־יִנָּח
 הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאָפֶד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
 מֹשֶׁה : פ כֹּב וַיַּעַשׂ אֶת־מַעֲיֵל
 הָאָפֶד מַעֲשֵׂה אֶרֶג כְּלִיל תְּכֵלֶת : כֹּג וּפִי־
 הַמַּעֲיֵל בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַּחְרָא שְׁפָה לְפִיו סָבִיב
 לֹא יִקְרַע : כֹּד וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׁוֹלֵי הַמַּעֲיֵל
 רְמוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְנָמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מִשׁוֹר :
 כֹּה וַיַּעֲשׂוּ פָּצְמָנִי זָהָב שְׁהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת־
 הַפָּצְמָנִים בְּתוֹךְ הַרְמוֹנִים עַל־שׁוֹלֵי הַמַּעֲיֵל
 סָבִיב בְּתוֹךְ הַרְמוֹנִים : כֹּו פָּצְמָן וְרַמָּן
 פָּצְמָן וְרַמָּן עַל־שׁוֹלֵי הַמַּעֲיֵל סָמָב לְשַׁלַּח
 כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה :

שלישי ששי

ס כֹּז וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַכֶּתֶנֶת שֶׁשׁ מַעֲשֵׂה
 אֶרֶג לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו : כֹּח וְאֵת הַמְצַנֶּפֶת
 שֶׁשׁ וְאֵת פְּאַרְי הַמְּזַבְּזוֹת שֶׁשׁ וְאֵת־מִכְנָסֵי
 הַכֹּהֵן שֶׁשׁ מִשׁוֹר : כֹּט וְאֵת־הָאֲבָנֹת שֶׁשׁ
 מִשׁוֹר וְתְּכֵלֶת וְאַרְנָמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֵׂה
 רָקִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה :
 ס ל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־צִיץ נֹזֵר־הַקֹּדֶשׁ
 זָהָב שְׁהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתָּב פִּתּוּחֵי הַזֹּהֵם
 קֹדֶשׁ לַיהוָה : לֹא וַיִּתְּנוּ עָלָיו פִּתִּיל תְּכֵלֶת
 לְתַח עַל־הַמְצַנֶּפֶת מִלְּמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה : ס לֵב וְתַכְלֵל כֹּר־
 עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֱהִל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 כְּכֹל

משקנא משכן זמנא ועבדו בני ישראל

עַל־תְּרַמִּין כְּתָפֵי אִיפֹדָא מְלַרְע מוֹלְקָבִיל
 אַפּוּחֵי לְקָבִיל בֵּית־לּוּפֵי מוֹעֲדֵי הַמִּינִין
 אִיפֹדָא : כֹּא וְאַחֲדוּי־תְּחֹשֶׁנָּא מַעֲזוּקָתָהּ
 לְעִזּוּקָתָא דְאִיפֹדָא בְּחוּטָא דְתַכְלָא לְמַהוּ
 עַל־הַמִּינִין אִיפֹדָא וְלֹא־יִתְּפַק חוּשְׁנָא
 מֵעַלְוֵי אִיפֹדָא כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ יְת־מֹשֶׁה :
 כֹּב וַעֲבַד יְת־מַעֲיֵלָא דְאִיפֹדָא עוֹבֵד מְחֵי
 גְמִיר תְּכֵלָא : כֹּג וּפּוּמֵיה־דְּמַעֲיֵלָא כְּפִילֵי
 לְגִיָּה כְּפּוּם שְׂרִינֵי תְּרָא מִקְּף־לְפּוּמֵיהּ
 סְחוֹר־סְחוֹר דְּלֹא יִתְּבּוּעַ : כֹּד וַעֲבָדוּ עַל־
 שִׁיפּוּלֵי מַעֲיֵלָא רְמוֹנֵי תְּכֵלָא וְאַרְנָוֹנָא
 וְצִבְעֵי זְהוּרֵי שׁוֹר : כֹּה וַעֲבָדוּ וַיִּנֵּן דְּרַהֲבֵי
 דְּכִי וַיִּהְיוּ יְת־זָנָא בְּגוֹ רְמוֹנָא עַל־שְׁפּוּלֵי
 מַעֲיֵלָא סְחוֹר־סְחוֹר בְּגוֹ רְמוֹנָא : כֹּז וְזָנָא
 וְרְמוֹנָא זָנָא וְרְמוֹנָא עַל־שְׁפּוּלֵי מַעֲיֵלָא
 סְחוֹר סְחוֹר עוֹבֵד לְשִׁמְשָׂא כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ יְת־
 מֹשֶׁה : כֹּז וַעֲבָדוּ יְת־כְּתוּנִין דְּבוּצָא עוֹבֵד
 מְחֵי לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו : כֹּח וַיִּרַת מְצַנֶּפֶתָא
 דְּבוּצָא וַיִּת־שִׁבַּח קוֹבְעָנָא דְּבוּצָא וַיִּת־מִכְנָסֵי
 בּוּצָא דְבוּץ שׁוֹר : כֹּט וַיִּת־הַמִּנָּא דְבוּץ
 שׁוֹר וְתַכְלָא וְאַרְנָוֹנָא וְצִבְעֵי זְהוּרֵי עוֹבֵד
 צִיר כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ יְת־מֹשֶׁה : ל וַעֲבָדוּי־
 צִיצָא כְּלִילָא דְקוֹדֶשׁא דְרַהֲבֵי דְכִי וְכִתְבוּ
 עָלָיוּ כְּגִלוֹף דְּעִקָּא כְּתַב־מִפְרֵש־קֹדֶשׁא
 לֵי : לֹא וַיִּהְיוּ עַל־זוּתֵי חוּטָא דְתַכְלָא
 לְמַתָּן עַל־מְצַנֶּפֶתָא מִלְּעֵילָא כְּמָא דְפַקִּיד
 יְיָ יְת־מֹשֶׁה : לֵב וּשְׁלִימַת כָּל־עֵיבִינֵיחַ
 כְּכֹל־דְּפַקִּיד יְיָ יְת־מֹשֶׁה בְּן עֲבָדוּ :
 וְאִיתָּאוּ

ככלא פ
 אפודא
 אפודא
 כב
 שיבוא
 חובני
 שיפולי
 מקשר
 ולבני
 קמירא
 כליא
 למיתו
 משכן
 מרשי
 מוקיע
 מירדיס
 וכנס
 המנבע
 של חוט
 כתיב על
 הוואה
 מחון לא
 על ככל
 פניל
 תכלת
 וכי כתב
 התלכח
 הקודש
 עי חלם
 (כט)
 (כה)
 ורשון
 השבח

כָּבֵל אֲשֶׁר צִוְּהָ יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּן־עִשׂוֹ רַבִּיעִי פ לָג וַיְבִיאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־מֹשֶׁה אֶת־
 לָג וַיְבִיאוּ אֶת־מֹשֶׁה וְיַת־גִּבְרִי מְנוּחֵי־פּוֹרְפוּהֵי דְפּוֹרְטֵי
 עֲבֹדוֹהֵי הָאֹהֶל

יונתן בן עוזיאל

אִפּוּדָא מִלְרַבּ מִלְחָבִיל אֲנָפּוּי כָּל קָבִיל בֵּית לֹפִי מַעֲלִינֵי לְחַמְשֵׁן אִפּוּדָא : כֵּא וְסָבִיר יַת חוּשְׁנָא מַעֲזַקְתָּא לְעִצְמָת
 אִפּוּדָא בְּשׂוּר הִכְלָא לְמַהוּ אָדִיק עַל חַמְשֵׁן אִפּוּדָא וְלֹא יִתְפַּק חוּשְׁנָא מַעֲלִינֵי אִפּוּדָא הִיבְקָא דְפָקִיד יַיַת מֹשֶׁה :
 כֵּב וַעֲבַד יַת מְנַטְר מַעֲלִיא עוֹבַד גְּרָדִי שׂוּר הִכְלָא : כֵּג רַפּוּס מְנַטְר מַעֲלִיא כְּפִיל בְּמִצְעִיהָ דְּרֵי כְּפּוּס
 שִׁיבִיא חוּרָא בְּשִׁפְתֵיהּ בַּקָּף לְפִימֵיהּ חוּר חוּר מְטוּל דְּלֹא יִתְבַּע : כֵּד וַעֲבַדוּ עַל שִׁפּוּלֵי מְנַטְר מַעֲלִיא
 וְיִכְנְעוּ דְּרִיבְלָא וְאַרְנוּנָא רַבְּעָה וְהוּרִי שׂוּר : כֵּה וַעֲבַדוּ חוּרֵינֵי דְּרַבְּב וְיִבְנוּ יַת חוּרֵינֵי בְּמִצְעוֹת רֹמְמִיא עַל
 שִׁפּוּלֵי מְנַטְר מַעֲלִיא חוּר חוּר בְּמִצְעוֹת רֹמְמִיא : כֵּו חוּרָא וְרֹמְמִיא חוּרָא וְרֹמְמִיא כִּלְהוּן שְׂבָעִין עַל שִׁפּוּלֵי
 מְנַטְר מַעֲלִיא חוּר חוּר לְשִׁמְשָׁא הִיבְקָא דְּפָקִיד יַיַת מֹשֶׁה : כֵּז וַעֲבַדוּ יַת כְּהוּיִן דְּבוּיָן עוֹבַד גְּרָדִי לְאַהֲרֹן
 וְלִבְנָיו : כֵּח וַיַּת מַעֲזַקְתָּא דְּבוּיָא וַיַּת בְּרַבְּוּיָן כּוּבְעִיא דְּבוּיָא וַיַּת אֲנוּרְקָסִי בּוּיָא דְּבוּיָן שׂוּר : כֵּט וַיַּת
 קְמִירָא דְּבוּיָן שׂוּר וְהִכְלָא וְאַרְנוּנָא רַבְּעָה וְהוּרִי עוֹבַד צִיר הִיבְקָא דְּפָקִיד יַיַת מֹשֶׁה : ל וַעֲבַדוּ יַת צִיצִית
 כְּלִיא קְרוּדְשָׁא דְּחַב דְּכִי וְקָבִי עֲלֵי גְלִיף וְקִיק וּמְפָרֵשׁ קוּדֵשׁ לֵי : לֵא וּפְתָרוּ עֲלֵי שׂוּר חֲרָטָא דְּהִכְלָא מְטוּל
 לְמִטָּה עַל מַעֲזַקְתָּא כּוּן לְעִילָא דְּהִפּוּלָא דְּרִישָׁא הִיבְקָא דְּפָקִיד יַיַת מֹשֶׁה : לֵב וְשְׁלִימַת גִּבְרִי עִבְדִּירַת מַשְׁכָּנָא
 מְשֻׁבָּה וְיִקְנָא וְעַבְדוּ כֵּי יִשְׂרָאֵל הִיבְקָא דְּפָקִיד יַיַת מֹשֶׁה הִיבְרִין עַבְדוּ : לֵג וַאֲיִתְהִי יַת מַשְׁכָּנָא לְיַת מֹשֶׁה לְבֵית
 דְּרִישָׁיהּ דְּהוּר תְּקוּן וְתְּקוּן מֹשֶׁה וְאַתְרוּ וְכִנְיֵי וְתַנְהֵי קִפְרֵי לְהוּן פְּרֵי דְּהוּרְקָא וּמְקוּן וְתְּקוּן סְבִי יִשְׂרָאֵל וְאַחֲוִיאוּ לֵיהּ יַת
 מַשְׁכָּנָא

דשי"י

לְקוּבַע הָאֲרָץ כְּתַרְגוּמוֹ וּרְדִידוֹ טַסוֹן הִינּוּ מַרְדִּינֵי מִן כּוּכַס אֲשֶׁר דְּרַח בְּלֵעִי וְטַסוֹן דְּקוּבַע - כֵּאֵן הוּא מַלְמֵדן הַיָּד דְּיִטְוִינֵי אֶת הַזֶּה עִם הַחוּטִין
 מַרְדִּים הַטְּוִינֵי דְּקִין וְקוּלְצִין מִן פְּתִילִים לְאֲרֹךְ הַטֵּם לְעִשׂוֹת אִתּוֹן פְּתִילִים תְּעִרְכֹּת עִם כָּל מִין וּמִין כְּחוּטֵי וְאִכּוּד שֵׁן כֵּאֵן זֶה חוּט אֶחָד עַל
 זֶה חוּט שֵׁם חוּטֵי מִן תְּכֵלֶת וְכֵן עִם כָּל מִין חוּטֵי שְׁכָל הַמִּינִים חוּטֵי כָּל עֵשֶׂה וְהַזֶּה חוּט זָבִיעִי עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד : (כח) וְאֶת פִּאֲרֵי
 הַמַּגְבָּעוֹת - תַּפְּאֵרֶת הַמַּגְבָּעוֹת - הַמַּגְבָּעוֹת הַמִּפְּוִי - (לא) לְהַתְּעֵל הַמַּצְטָפָה מִלְּמַעְלָה - זַע"ה פְּתִילִים הֵיךְ מוֹשִׁיבִין
 עַל הַמַּגְבָּעוֹת כְּמִין כְּתָר וְאִי לְאֹרֶךְ הַיָּד עַל הַמַּגְבָּעוֹת שְׂהִי בְּשִׁיטָה קְדִישָׁה עֲלֵיהֶן שֶׁעֲדוּ הֵיךְ נִרְאָה כִּין צִין לְמַגְבָּעוֹת שֶׁשֶׁסְּעִינִיחַ תְּפִילִין וְהַיָּד הֵיךְ
 כְּתוּבָה עַל הַתַּנְחֵי הִיךְ הַמַּגְבָּעוֹת לְמַעְבָּה וְהַיָּד לְמַטָּה וְהַזֶּה עַל הַמַּגְבָּעוֹת וְהַזֶּה עַל הַמַּגְבָּעוֹת וְהַזֶּה עַל הַמַּגְבָּעוֹת וְהַזֶּה עַל הַמַּגְבָּעוֹת
 הַזֶּה הוּא חוּרֵי (שְׁמוֹת ל) וְכֵתִיב אִתּוֹן עַל פְּתִילֵי תְּכֵלֶת וְאִתּוֹן אִתּוֹן עַל פְּתִילֵי תְּכֵלֶת זֶה חוּטֵי הֵן לְקַשְׁרוֹתֵיהֶן כְּמַגְבָּעוֹת לְפִי שֶׁהַיָּד הֵיךְ אֵלֶּה
 מֵאֲחוּן לְאוּן וְכֵתִיב יִקְשְׁרוּן כְּמַחֲוִי וְהִיבְקוּבַעִין כּוּ חוּטֵי תְּכֵלֶת לְעִירָא וְכֵתִיב וְהַזֶּה חוּטֵי הַמַּגְבָּעוֹת כְּמַגְבָּעוֹת לְפִי שֶׁהַיָּד כְּרַאשׁוֹ מִי חוּטֵי
 אֵל כֵּל קֶסֶה וְקֶסֶה אֵת חַמְעַל וְאֵת מִתְּחַת לְעַד מִלְּטוֹן וְכֵן כְּמַגְבָּעוֹת כֵּן שׂוֹרְכֵי לְקַשׁוֹר וְאִין דְּרַךְ קְשִׁירָה כְּמַחֲוִי מִשְׁנֵי חוּטֵי לְכָךְ כְּאִתּוֹן עַל
 פְּתִילֵי תְּכֵלֶת וְעַל פְּתִילֵי תְּכֵלֶת וְקוּשֵׁר דְּרִישָׁיהּ הַטְּוִינֵי כָּל מִין חוּטֵי מִלְּטוֹן לְמַחֲוִי חוּטֵי עַד פְּתִילֵי תְּכֵלֶת וְהַזֶּה חוּטֵי עַל פְּתִילֵי תְּכֵלֶת וְהַזֶּה חוּטֵי עַל פְּתִילֵי תְּכֵלֶת
 תְּכֵלֶת הוּא חוּרֵי הֵן שְׂהִי מִינֵי כְּמִין וְאִפּוּדָא וְיִרְכְּסוּ אֶת הַחֲשֵׁן וְגו' וְעַ"כְּ כִּפְתוּת מִשְׁנֵי לֹא הִי שְׂהִי כְּשִׁי קִנּוֹת הַחֲשֵׁן הִיךְ עֲבָעוֹת הַחֲשֵׁן
 וְכֵן כְּמַחֲוִי הַחֲשֵׁן עֲבָעוֹת הַחֲשֵׁן וְכֵן חוּטֵי הַחֲשֵׁן וְכֵן חוּטֵי הַחֲשֵׁן וְכֵן חוּטֵי הַחֲשֵׁן וְכֵן חוּטֵי הַחֲשֵׁן וְכֵן חוּטֵי הַחֲשֵׁן וְכֵן חוּטֵי הַחֲשֵׁן וְכֵן חוּטֵי הַחֲשֵׁן
 הַמַּלְאכָה כָּל אֶשֶׁר לֵיהּ יָגוּ : (לג) וַיְבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן וְגו' - שְׁלֵא הִינּוּ יִכְוִין לְהַקִּימוֹ וְלִפִּי שְׁלֵא עֲשֵׂה מִזֶּה שׁוּם מַלְאכָה כְּמַשְׁכֵּן הַיָּד לֹא הַקְּבִ"ה
 הַקְּבִי"ה שְׁלֵא הִי יָכוֹל לְהַקִּימוֹ עִם אֲדָם מִתַּחַת כּוּכַד הַקְּדִישִׁים שְׁאִין כֵּחַ כְּאֲדָם לֹא קִפְּנוּ וְנִשְׁעָה הַיָּמִידוֹ אֲחֵר וְנִשְׁעָה לְפַנֵּי הַקְּבִ"ה חִין אִפְּטֵר הַקְּמֵתֵל
 עַ"י אֲדָם ח"ל עִסְקוֹן אֵתֵי בִינָךְ נִרְאָה כְּמִקְרִימוֹ וְהוּא לְקוּבַע וְקַס מַעֲלִינֵי וְהוּא שְׁחֵאֵר הוּקַס הַמַּשְׁכֵּן הוּקַס מִלְּטוֹן מִדְּרַשׁ ד"ת :

דשב"ם

(כט) וְאֶת הַכֹּכַבִּים שֶׁמִּשְׁמֵר : נִדְכַר הוּא כְּתוּבָה נִתְּקוּ רְכוּבוֹתֵיהֶן אִם מִדְּכַר בְּאִכְנַס שְׁלֵהִינֵי שׁוֹכְבֵיהֶן גְּזוּל לְכַדוֹ : (לט) וְתַכְלֵל
 כְּמוֹתֵיהֶן מַעֲזַת כְּהוּיִן :

מכלל יופי

(כח) (הַפְּעֻמָּוִת) - כְּתוּבָה דְּרֹמְמוֹטִים כְּלֹמֶד בִּין רְמוֹן וְרִטוֹן הִיךְ פְּעֻמָּוִת : (כח) (פִּאֲרֵי הַמַּגְבָּעוֹת) - עֵינֵינוּ
 הַשְּׂכָח וְהוּפִיּוּהֶם הַמַּגְבָּעוֹת שֶׁהֵם פִּאֲרֵי לְאֲדָם בְּשִׁהֶם עַל
 רִאשׁוֹנוֹת מְכַלְלָל שֶׁם לְכוּבְעִים שְׁעַל הַרְיָאשׁ לְפִאֲרֵי :
 (ל) (צִיָּין) - טַסְשֵׁל וְהֵב (נֹזֵר הַקְּדִישׁ) - פִּירוּשׁוֹן
 עֲטָרָה : (לכ) (וְתַכְלֵל) - עֵינֵי הַשְּׂלֵכָה :
 אֵת

האהל ואת כל כליו קרסו קרשיו בריחו
 ועמדו ואדגו : לד ואת מקסה עורת
 האילס המאדמים ואת מקסה ערת התחשים
 ואת פרכת המקד : לה את ארון הערת
 ואת בדיו ואת הכפרת : לו את השלחן
 את כל כליו ואת לחם הפנים : לו את
 המנרה המטה את נרותיה נרת המערכה
 ואת כל כליה ואת שמן המאור : לח ואת
 מזבח הזהב ואת שמן המשחה ואת קטרת
 הסמים ואת מסך פתח האהל : לט את
 מזבח הנחשת ואת מכבר הנחשת אשר
 לו את בדיו ואת כל כליו את הכיור ואת
 כנו : מ את קלעי הקצר את עמדיה ואת
 אדניה ואת המסך לשער הקצר את מיטתיו
 ויתדותיה ואת כל כלי עבדת המשכן לאהל
 מועד : מא את בגדי השרד לשרת בקדש
 את בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי
 בניו לכהן : מב ככל אשר צוה יהוה
 את משה בן עשו בני ישראל את כל
 העבדה : מג וירא משה את כל המלאכה
 והגה עשו אתה כאשר צוה יהוה בן עשו
 ויברך אתם משה : פ

א וידבר יהוה אל משה לאמר :
 ב ביום החדש הראשון באחד לה' שם
 הקים את משכן אהל מועד : ג ושמת
 שם את ארון העדות וסכת על הארץ את
 הפרכת : ד והבאת את השלחן וערכת
 את ערכו והבאת את המנרה והעלית את
 נרתיה

מ
 חמישי
 שביעי

גרת
 לפני
 למש
 פתח
 הכיור
 משכן
 דמש
 חר מי
 סדור
 לו
 וית
 קני
 בני
 יתהו
 דישו
 פתור
 עלמ
 דרומ
 ית ב
 דתק
 ותש
 דעלמ
 כאל
 (מ)
 סתפ
 (ח)
 (ל)
 והכ

גרתיה: ה ונתתה את מזבח הזהב לקטרת לפני ארון העדות ושמת את מסך הפתח למשכן: ו ונתתה את מזבח העלה לפני פתח משכן אהל מועד: ז ונתת את הכיור בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שם מים

בוצינהא: ה ותתן ית מדבחה דנהב לקטורת בוסמיא לקדם ארונא דספרותא ותשוי ית פרסא דתרעא למשכנא: ו ותתן ית מדבחה דעלתא לקדם תרע משכנא משכן זימנא: ז ותתן ית כיורא בין משכן

יונתן בן עוזיאל

משכנא ונת כל מנחי פרפוי לוחי נגרוי עמודי וחומר: ל ונת חופא דמשכי דדברי מסמקי ונת חופא דמשכי מסמנא ונת פרטא דפרסא: לה ונת ארונא דספרותא ונת אריות ונת פפרתא וכוונא דנפקין נגיד מינה ונת מימא ונת מימא: לו ונת פתורא ונת כל מנחי ונת לחים אפיא: לו ונת מנרה ונת בוצינהא בוציני סורא דמסדרין כל קבל שבעתי כוכביא דנהוין כשישטיהון דתיעא כיומא וכל לילא ונת משחא דאנחורא: לח ונת מדבחה וגוי:לט ונת מדבחה דנחשא ונת קנל דנחשא דיליה ית אריות ונת כר קנני ית כיורא ונת כפיסיה: מ ונת וילוי ברמא ונת עמודא ונת חוקרמא ונת פרסא לתרע דרמא ונת אטוני ומתהרא ונת כל מני פולחן משכנא למשכן זימנא: מא ית לבושי וגוי: מב הי קבל סת דפקודי ית משרה היכרין עברו בני ישראל ית כל פולחנא: מג ונתמא משה ית כל פולחנא ונת עברו ית היכמא דפקודי ית היכרין עברו וברך ונתחן משה ואמר השרי שכינתא בני בעוברי ידכו: מד ומליל וגוי: מע ביומא דנחמא קמאת הוא יתחא ונתסן דבד דנחמא וגוי: מע יתשוי חמן ית ארונא דספרותא ונתליל על ארונא ית פפרתא: מד ותנעל ית פתורא בסטר אפינא מטול דמפמן מתהב עתרא דמפמן ולחן רסיפי מלקושיין על עיסיין למתפרנסא ברוח דיידי עלמא ותפדר ית סדרוי חרין סדרי לתמא נראה שית עגולין בסידרא כל קביל שכוני דנעקב ותנעל ית מנרה בסטר דיומא מטול דמפמן שכיילי שמשא וסיתרא ומפמן אפרטון דנהורי ומפן וגוי חכמתא דמתילין לנהורי ומדליק ית בוצינהא שיקעא כל קביל שבעתי כוכביא דמתילין לצדקא דמנחרין לעלמא בוכיתהון: ה ומיחן ית מדבחה דנהבא לקטורת בוסמיא קדם ארונא דספרותא מטול חכימא דעסיקין באוניתא ורייתיהון נדרף הי קטורת בוסמיא ותשוי ית פרסא דתרעא למשכנא מטול צדקא דמפן בוכיתהון על עמא בית ישראל: ו ומיחן ית מדבחה דעלתא קדם תרע משכן זימנא מטול עתיבא דמסדרין פתורא קדם מרציהון ומפרנסין מסמנא ומשחבין לחון חוכיהון כאילו מקרבין עלמא על מדבחה: ז ומיחן ית כיורא וגוי מטול חביא דתדרין בתייבתא ושניין עקמומיהון

רשי

(מ) ויברך אותם משה - אמר להם י"ר שתשרה שכניה במעשה ידיכם (ההלים צ) ויהי כועסה' אלהינו עלינו וכו' והוא אחד מ"א מנזורים שתפלה למשה - (ג) וסכות על הארון - לשון הגנה שהרי מחינה היה (ה) וערכת את ערכו - שמים מערכות שללם הפנים: ויפרוש

באר החובות דקדוקי רשי

(ה) דכודאי אין לפרש חלת ופכות מלשון סכך ומתן והיינו דבר המגן על המעלה ופכות (דוא זאלסט כדעקין) שהרי הפכות מחינה היתה ומכללת בין קודש ובין קדש קדשים חלא וז' לשון הגנה הוא ופכות (דוא זאלסט כשיטנין) והיינו דבר המכיל: דכוונת

מכלל יופי

(לו) (אתננהיה) - הכלי שהפתילה דולקת בו נקרא נר והכלי שמושימין עליו את הנר נקרא על שמו מנורה. (מ) (וסכת על הארון) - ענין מחיצה ומגן והכבוד בין דבר לדבר ופירושו על הארון סמוך לו כי

קיים: ה ושמרת את ההצר סביב ונתת
את מסך שער הצר: ט ולקחת את
שמן המשחה ומשחת את המשכן ואת
כל אשר בו וקדשת אתו ואת כל כליו
והיה קדש: י ומשחת את מזבח העלה
ואת כל כליו וקדשת את המזבח והיה
המזבח קדש קדשים: יא ומשחת את
הכיר ואת כנו וקדשת אתו: יב והקרבת
את אהרן ואת בניו אל פתח אהל מועד
והצפת אתם בקים: יג והלבשת את
אהרן את בגדי הקדש ומשחת אתו וקדשת
אתו וכהן לי: יד ואת בניו תקריב
והלבשת אתם כתנת: טו ומשחת אתם
כאשר משחת את אביהם וכהנולו והיתה
להית להם משחתם לכהנת עולם לדרתם:
כ טו ויעש משה ככל אשר צוה יהוה אתו
ששי בן עשה: ס יז והיה בחדש הראשון
בשנה השנית באחד לחדש הנוקם המשכן:
יח ונקם משה את המשכן ויתן את
אדניו ונשם את קרשיו ויתן את ברייתו
ונקם את עמודיו: יט ויפרש את האהל
על המשכן ונשם את מכסה האהל עליו
מלמעלה כאשר צוה יהוה את משה:
ס כ ויקח ויתן את הערת אל הארץ
ונשם את הבדים על הארץ ויתן את הכפרת
על הארץ מלמעלה: כא ויבא את הארץ
אל האשקן ונשם את פרקת המסך ונסך
על

משכן זמנא ובין מדבקה ויתן תמן תמן מנא:
ח ותשוי ית דרתא סחור סחור ויתן
ית פרסא דתרע דרתא: ט ותסב ית
משחא דרבותא ותרבי ית משכנא וית
כל דביה ותקדש ויהי ויתכל מנוהי ויהא
קודשא: י ותרבי ית מדבקה דעלתא
וית כל מנוהי ותקדש ית מדבקה ויהי
מדבקה קודש קודשין: יא ותרבי ית ביורא
ויתבסיסיה ותקדש ויהי: יב ותקריב
ית אהרן וית בניו לתרע משכן זמנא
ותסחי ויתו במנא: יג ותלבש ית אהרן
ותלבושי קודשא ותרבי ויהי ותקדש ויהי
וישמש קדמי: יד וית בניו תקריב
ותלבש ויתו כתונין: טו ותרבי ויתו
כמא דרבייתא ית אבוהון וישמשון קדמי
ותהי למקו להון רבותהון לכהנות עקס
לדרהון: טז ועבד משה ככל דפקיד יי
ויהי כן עבד: יז ויהנה בירחא קדמא
בשתא תניתא בחד לירחא אתקם משכנא:
יח ואקם משה ית משכנא ויהב ית
סמכוהי ושוי ית דפוהי ויהב ית עברורו
ואקם ית עמודהי: יט ופרס ית פרסא
על משכנא ושוי ית חופא דמשכנא
עלוהי מלעילא כמא דפקיד יי ית משה:
כ ונסיב ויהב ית סהדותא בארונא ושוי
ית אריתא על ארונא ויהב ית כפורתא
על ארונא מלעילא: כא ואעיל ית ארונא
למשכנא ושוי ית פרוכתא דפרסא ואטיל
על

על אר
ס
על יר
כג
כאשר
אתה
ירך ה
וי כמא
ומינו
עמא
למפק
וקניו
כמא
בית יש
י
מה דפק
משה
משכנא
לוחי
ת אר
ארונא
מקור
מקרא
קדם
קדמא
(ש) וי
דפרכת
ובין אר

על ארצו הקדושה אשר צוה יהוה את משה :
 ס כב ויתן את השלחן באהל מועד
 על ירך המשכן צפנה מחוץ לפרכת :
 כג ויערך עליו ערד לחם לפני יהוה
 כאשר צוה יהוה את משה : ס כד וישם
 את המנורה באהל מועד נכה השלחן על
 ירך המשכן נגבה : כה ויעל הנרת לפני
 יהוה

על ארצו דסהדותא כמא דפקיד יי ורת
 משה : כב ויהב ית פתורא במשכו ומנא
 על צידא דמשכנא צפונא מברא לפרוכתא :
 כג וסדר עלוהי סדרין דלחם קדם יי כמא
 דפקיד יי ית משה : כד ושני ית מנרתא
 במשכן ומנא לקביל פתורא על צידא
 דמשכנא דרומא : כה ואדליק ית יי
 בוצינא

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

הי כמא : ה ומשני ית דרמא תוור קטול זכותא אקתת עלמא דסתורין תוור תוור לעמא בית ישראל
 ומינו ית פרסא דחבע דרמא קטול זכותא אקתת עלמא דפרים בתרע גהיגס מן בגלל דלא יעלו פקו נפשת דרדקי
 צמא דישראל : ט ותסיב ית משחא דרכותא וגוי קטול כליל דמלכותא דבית יהודה ומלכא משיחא דערתי
 למפקד ית ישראל בסוף יומיא : י ותבבי ית מרבהא דעלתא וית כל מגו וגוי קטול כלילא דכהונתא דאברהם
 זכני ואלהי בהנא רבא דעמיד דמשפלתא בסוף גלותא : יא ותבבי ית כירא וגוי קטול יהושע משיחא דמשיחא
 זכא דסתורין דעמיה דעל ידו עתידה ארעא דישראל לאיתפלגא ומשיחא פר אפכוס דנפיק מיניה דעל ידו עתיד
 בית ישראל למנצחא לגוג ולסיעתיא בסוף יומיא : יב ותקריב ית אהרן וגוי : יג ותלכש ית אהרן וגוי :
 יד ונת כניו מקריב ומלבישינו כיתוניו : טו ותרכי יתהון היכמא דרבית וגוי : טז ועבר משה הי ככל
 מה דפקיד יי ויהי היקדיו עבר : יז ונאה בגרמא קמאה הוא ירחא דגישן בשתא חמינתא וגוי : יח ואקיס
 משה ית משכנא ויהב ית חוקריו נשני ית לוחי ויהב ית נגרו וקיס ית עמודי : יט ופרס ית פרסא על
 משכנא ושני ית חופא דמשכנא עליו מן לעלא היכמא דפקיד יי ית משה : כ ונסיב ית תרין לוחי אמניא
 לוחי קמא דאתהיכו ליה בחורב ותו קיסין על את כבית אוקפנא הנון לוחי סתותא ומכרי לוחי בארנא ושני
 ית ארתיא על ארנא ויהב ית כפורתא בחדו כרוביא דנפקין נגיד מינה על ארנא סלעילא : כא והנעל ית
 ארנא למשכנא ושני ית פרנא דפרסא וטלליה על ארנא דסתותא היכמא דפקיד יי ית משה : כב ויהב ית
 פתורא דמשכן זמנא על שידא דמשכנא ציפונא
 מברא לפרגורא : כג וסדר עלוהי סדרין דלחם
 קדם יי היכמא דפקיד יי ית משה : כד ושני ית
 מנרתא במשכן זמנא כל קביל פתורא על שידא דמשכנא דרומא : כה ואדלק בוצינא קדם יי היכמא דפקיד

ירושלמי

וסדר עלוהי לחים סדר אפוא קדם יי :

מברא לפרגורא : כג וסדר עלוהי סדרין דלחם קדם יי היכמא דפקיד

דשיי

(ט) ויפדש את האהל . כן ידועות העדים : (ב) את העדות . כלומר : (כב) על ירך המשכן צפונה . (יומא לג) לפני המשכן של רומא

מכלל יופי

הפרכת לא היתה על הארון אלא סמוך לו מסך מכיל כינו ויתן את העדת אל הארון . כמשמע כלומר לקח לו חזקת . ובן אהל מועד וכן ויסד על ארון העדות : (ב) (ויקה

ויהי משה : כו וישו ית מדבקה דהבא במשפן זימנא קדם פרוניא : כו ואסיק עליו קטורת באשמן היקבא
 דפקוד ית משה : כח וישו ית וגו' : כט ויהי מדבקה דעלקא שרי בתרבע משקנא ואסיק עליו ית עלקא
 ויהי פונקתא היקבא דפקוד ית משה : ל וישו ית ביקרא על בסיסיה בינו משפן זימנא וישו מדבקה ויהי פון
 מיו מיו לקידוש ולא פפקע ולא פרוי כל יומיא : לא עסקין משה וצחרו וקנו מיניה בנטלא וקמדישין מיניה
 על דיהוה ויהי דעליהו : לב קמו מעלהו למשפן זימנא וקמיקרבהו למדבקה דמקדשין היקבא דפקוד ית
 משה : לד וצאם ית דקרא תוור תוור למשקנא ולמדבקה ויהי גמ פקסא דתהבוע משקנא וקמר משנה ית
 עיבדקא : לה וצאם ענו קרא ית משפן זימנא ואקר שכנתא דיי איתמלי ית משקנא : לה ולא יהו אפטר
 למשה למשל למשפן זימנא ארס שרא עליו ענו קרא ואקר שכנתא דיי איתמלי ית משקנא : לו וקאישין
 אסתלקות ענו קרא מעיני משקנא בטליו בני ישראל ככל בטלניהו : לו ואין לא מספלק ענו קרא ולא
 בטליו עד יום אסתלקותיה : לח ארס ענו קרא
 ויהי הנה מטלל על משקנא ביקמא ועמירא
 ראשהא

אדרס ענו קר שכנתיה דיי הנה מטלל על משקנא
 בימא

רשי"י
 וזכר הכית : ירך . כתרגומו ויהי כירך הזה שהוא כלדו של אדם : (כו) ויקטר עריו קטרת . שמרית וערבית כמו שנאמר
 (שמות ל) כקור כקור כהטוב את הכרות וגו' : (כח) ויעל עליו וגו' . אף כיוס השמיני למלואים שהוא יום הקמת המסכן שום
 משה וקריב בקרבנות כבוד מן מולותו שנשטו כובדיו סל (ויקרא ט) קרא אל המזבח וגו' : (כט) את העולה . עולת התמיד :
 ואת המנחה . מנחת נפכים של תמיד כמו שנאמר (במדבר כח) ויגשון סלת כולל בשמן וגו' : (לא) ורחצו ממו משה ואהרן
 ובגו . יום שמיני למלואים הושח כולם לכזהו ותרצו ומקדשין מיניה כו כיוס קדש משה עמהם : (לב) ובקרבנם . כמו ובקרבם
 כשיקרבם : (לד) ולא יכול משה לבא אל אהל מועד . (ת"כ פ' ויקרא) וכתוב ח' אומר (במדבר ז) וכתב משה אל אהל מועד
 לא לכתוב השלישי והכריעו בניהם כי שכן עליו הענו חומר אפיה כל זמנא שהיה עליו הענו לא היה יכול לבא כשתלק הענו ככנס ומדבר עמו .
 (לה) לעיני כל בית ישראל בכל מסעייהם . כללמסעי שהיו מסעים היה הענו שכן במקום אשר יחנו מס' מקום מתייתן אף הוא קרוי מסע
 וכן (בראשית יג) וילך למסעי וכן (במדבר לא) אלה מסעי לשי שנתקום האמנייה חזרו ונסעו לכן קראו כולן מסעות :

חטלת פרשת פקודי

פ' מעשה האפור לרש"י ז"ל תמצאהו מפורש ופה בפ' תצוה בפירושו לפסוק ועשו
 את האפור וכו' ע"ש :

באר רחובות רדוקי רש"י

(כ) דכחית הפסוק הוא על לשון עתיד כאלו יאמר כשיקרבו לבני חמשה יחזו מים זככה לא היו לרש"י לפרש בקצרה ובקרבנות כמו
 כשיקרבו ויהיו שולת בקרבנות סס דבר הוא תמורת כשיקרבו דזה לא מנינו בשום מקום שיכח שולת כשיקרבו דהוא לשון פעל (בשמיט' ח')
 זמן עתיד תמורת בקרבנות דהוא סס דבר (הט' ג' ר' קיין לייט) אפלו מנינו שכתוב לשון מקור (הט' קיין רעכטי לייט) אבר דאך איין כיוס
 לייט) תמורת שניהם כי לכן קרא לשון מקור שהוא מקור לגולם לכן מרמיב רש"י הדיבור תמורתה לתורה ויקרא ב'תם כמו ויקרא ב'תם
 וזה לומר כאלו בתיב ויקרא ב'תם והיינו לשון מקור תמורת השם דבר והוא מדרגה ראשונה וכוון דכראין דכאלו
 עתיד ויקרא ב'תם לשון מקור אמרינן לתי תמורתה שיהי דלילת ויקרא ב'תם היא תמורת כשיקרבו והיינו לשון פעל זמן עתיד
 (ויא ווערין גבעהק) :

רשבים

(כט) ויעל עליו . אהרן ובניו ואת העולה ואת המנחה כל הימים : (לה) ולא יכול משה לבא אל אהל מועד . שעת הקמתו : כישכן
 עליו

מכלל יופי

הכרית ונתנם בארון : (לד) (מלא) . פועל עבר :
 חס ונשלם ספר שמות : בעזרת האל שנתן לנו עזו ותעצומות :

בשבת זכור
 קורא המפטיר בסוף סדר כי תגאל מן זכור את אשר עד סוף הפרשה :
 לפורים
 קורין נ' בני אדם בסוף סדר בשלח מן ויבא עמלק :
 בשבת פרה
 קורא המפטיר מתחילת זאת חקת התורה עד תטמא עד בערב :
 בשבת החדש
 קורא המפטיר בס' כל מן החדש הזה עד תאכלו מנות :

לראש חדש
 בקול קריא ארבעה בני אדם כפנתם מן את קרבני עד עולת
 התמיד . וכסכת המפטיר קורא בס' תשני מן ויכוס השבת עד
 ייגשה ונספו :
 בשבת שקלים
 קורא המפטיר כפי תשא מתחלת הסדר עד על נפשותיכם :

ברכות שאומרים קודם ההפטרה

ולאחריה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם
 הנאמרים באמת : ברוך אתה יי הבורח בתורה ובמשנה עבדו ובישראל
 עמו ובנביאי האמת וצדק :

וכשיפיים ההפטרה יאמר

ובמלכות בית דוד משיחך : במהרה יבא
 ויגאל לבנו על כסאו לא ישב זר ולא יגחלו
 עוד אחרים את כבודו : כי בשם קדשך
 נשפעת לו שלא יכבה גרו לעולם ועד :
 ברוך אתה יי מגן דוד :

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים ועל
 יום השבת הזה שנתת לנו יי אלהינו
 לקדושה ולמנוחה קבוע ולתפארת . על
 הכל יי אלהינו אנו מודים לך ומברכים
 אותך ותברך שמך בפני כל תי תמיד לעולם
 ועד : ברוך אתה יי מקדש השבת :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם צור
 כל העולמים צדיק בכל הדורות
 האל הנאמן האומר והעושה המדבר
 והמקיים שכל דבריו אמת וצדק : נאמן
 אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריך ודבר
 אהר מודבריך אחר לא ישוב ריקם כי אל
 מלך נאמן ורחמן אתה ברוך אתה יי האל
 הנאמן בכל דבריו :
רחם על ציון כי היא בית הוינו ולעלובת
 נפש תושיע במהרה בימינו ברוך
 אתה יי משמח ציון בבניה :
שמחינו יי אלהינו באליהו הנביא עבדך

הפטרות מספר שמות

הפטרות שמות כמנהג האשכנזים בישיבה בסיומן כ"ז

יִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב יִצְחָק
וּפְרַח־יִשְׂרָאֵל וּמִלְאֵו
פְּנֵי־חֶבְלֵי תְנוּבָה :
הַכְּמֶכֶת מִכְּהוּ הַכְּהוּ
אִם־כְּהַרְגֵי הַרְגֵי

הַכְּבֵּי
הַכְּבֵּי
הַכְּבֵּי
הַכְּבֵּי
הַכְּבֵּי

הַרְגֵי : בְּסֹאסָאָה בְּשִׁלְחָה תְּרִיבְנָה הַרְגֵי
בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים : לִכֵּן בּוֹאֵר
יִכְפַּר עֵינֵי יַעֲקֹב וְזֶה כָּל־פְּרֵי הַסֵּר הַטְּאֵתוֹ
בְּשׁוּמוֹ כָּל־אֲבְנֵי מִזְבֵּחַ כְּאֲבֵי־גֹר מִנְפָצוֹת
לֹא־יִקְמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמְטִים : כִּי עֵיר בְּצִוְרָה
בְּדָר גְּזֶה מִשְׁלַח וְנִגְעַב בְּמִדְבַּר שֵׁם וְרַעְרָה
עַגְל וְשֵׁם יִרְבֵּץ וְכִלְה סַעֲפִיָּה : בִּיבֶשׁ קִצִּירָה
תִּשְׁבְּרָנָה נְשִׁים בָּאוֹת מֵאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא
עַם־בִּינוֹת הוּא עַל־כֵּן לֹא־יִרְחַמְנוּ עֲשׂוֹהוּ
וְיִצְרוּ לֹא יִחַנְנוּ : וְהִידֵּה בְּנוֹם הַהוּא יִחַמְט
יְהִנֶּה מִשְׁבֵּלַת הַנְּהַר עַד־גַּחַל מִצְרַיִם וְאַתֶּם
תִּלְקַטְמוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : וְהִידֵּה
בְּיוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל וּבָאוּ הָאֲבָדִים
בְּאַרְצָ אֲשׁוּר וְהַנְּדָחִים בְּאַרְצָ מִצְרַיִם
וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לַיהוָה בְּהַר הַקָּדֵשׁ בִּירוּשָׁלַם :
זֶהוּ עֲטַרְתָּ נְאוֹת שְׁכָרֵי אִפְרַיִם וְצִיץ נֹכַח
צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גִּיא־שְׁמֹנִים
הַלּוּמֵי יָיִן : הִנֵּה חֹק וְאִמִּיץ לְאֲדָנִי כֹרֶם
בְּרֵד שַׁעַר קֶטֶב כֹּרֶם מִים כְּבִירִים שְׁטָפִים
הִנֵּים לְאַרְצָ בֵּיךְ : בְּרִגְלֵים תִּרְמַטְנָה עֲטַרְתָּ
גְּאוֹרֵי שְׁכָרֵי אִפְרַיִם : וְהִיִּתָּה צִיצַרְתָּ נֹבֵל

צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גִּיא־שְׁמֹנִים
כְּבִכּוּרָה בְּטָרֶם קִיץ אֲשֶׁר יִרְאֶה הַרְאֶה אוֹתָהּ
בְּעִידָה בְּכַפּוֹ יִבְלַעְנָה : בְּנוֹם הַהוּא יְהִידֵּה
יְהִנֶּה צְבִאוֹת לַעֲטַרְתָּ צְבִי וְלַצְפִּירַת תִּפְאַרְתָּ
לְשַׁאֲרַ עֲמוֹ : וְלָרוּחַ מִשְׁפָּט לְיוֹשֵׁב עַל־
הַמִּשְׁפָּט וְלַגְבוּרָה מִשִּׁיבֵי מִלְחָמָה שְׁעָרָה :
וְנִס־אֱלֹהֵי בֵינֵי שְׁנֵי וּבִשְׁכָר תִּגְדּוּ בָהֶן וְנִבְיֵא
שְׁנֵי בִשְׁכָר נִבְקְעוּ מִן־הַיַּיִן תִּעֲזוּ מִן־הַשְׁכָּר
שְׁנֵי בְּרִאָה פָּקוּ פְּלִילִיָּה : כִּי כָל־שְׁלֵהֲנוֹת
מִלְאֵו קִיָּא צִאָה בְּלֵי מְקוּם : אֶת־מֵי יוֹרֵחַ
דָּעָה וְאַת־מֵי יַבֵּין שְׁמוּעָה וּמוֹלֵי מַחְלָב
עֲתוּקֵי מִשְׁדֵּים : כִּי צוֹ לְצוֹ צוֹ לְצוֹ קוֹ לְקוֹ
קוֹ לְקוֹ זְעִיר שֵׁם זְעִיר שֵׁם : כִּי בִלְעָגֵי שְׁפָחָה
וּבִלְשׁוֹן אַחֲרָת יִדְבַר אֶל־הַעַם הַהוּא : אֲשֶׁר
אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הִנִּיחוּ לַעֲיָף וְזֹאת
הַמְּרֻגְעָה וְלֹא אָבּוֹא שְׁמוּעָה : וְהִיָּה לָהֶם
דְּבַר־יְהוָה צוֹ לְצוֹ צוֹ לְצוֹ לְקוֹ לְקוֹ קוֹ לְקוֹ
זְעִיר שֵׁם זְעִיר שֵׁם לְמַעַן יִלְכוּ וּכְשִׁלּוֹ אַחֲוֹל
וְנִשְׁבְּרוּ וְנִקְשְׁוּ וְנִלְקְדוּ : לִכֵּן כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי בֵית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אֲבֹרָהֶם
לֹא־עֲתָה יָבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עֲתָה פָּנָיו יִחְזְרוּ :
כִּי בְּרִאָתוֹ יִלְדוּ מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יִקְדִּישׁוּ
שְׁמִי וְהַקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוּשַׁת יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל וְעַרְיָצוּ :

הַפְטֵר וְלֹא שְׁמוֹת כְּמִנְהַג הַסְּפָרַדִּים וְאִשְׁלֵאֲנִי בִירְמִיָּהוּ כְּסִי א
דְּבַר־יְרִמְיָהוּ מִן־חִלְקִיָּהוּ מִן־הַקְּהֵנִים
אֲשֶׁר בְּעֵנְתוֹת בְּאַרְצָ בְּנִימָן : אֲשֶׁר
הִיָּה

היה דבר יהוה אליו בימי יאשיהו בן אמון
 מלך יהודה בשלש עשרה שנה למלכו :
 ויהי בימי יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה
 ערבתם עשתי עשרה שנה לצדקיהו בן
 יאשיהו מלך יהודה עד גלות ירושלם בהרש
 החמישי : ויהי דבר יהוה אלי לאמר :
 בשלם אצריך בלטן ידעתך ובשרם תצא
 מרחם הקבשתיך נביא לגוים נתתך : ואמר
 אהה אדני יהוה הנה לא ידעתי דבר כי
 נער אנכי : ויאמר יהוה אלי אל תאמר נער
 אנכי כי ערכל אשר אשלחך תלך ואת כל
 אשר אצוהך תדבר : אל תרא מפניהם כי
 אתה אני להצלה נאם יהוה : וישלח יהוה
 אתיהווי בן עלפי ויאמר יהוה אלי הנה
 נתתי דברי בפיך : ראה הפקדתיך היום הנה
 על הגוים ועל הממלכות לנתוש ולנתוץ
 ולהאבד ולהרוס לבנות ולנטוע : ויהי
 דבר יהוה אלי לאמר מה אאתה ראה ירמיהו
 ואמר מקל שקד אני ראה : ויאמר יהוה
 אלי היטבת לראות כי שקד אני על דברי
 לעשותו : ויהי דבר יהוה אלי שנית לאמר
 מה אתה ראה ואמר סיר נפות אני ראה
 ופניו מפני צפונה : ויאמר יהוה אלי מצפון
 תפתח הרעה על כל יושבי הארץ : כי
 המן קרא לכל משפחות ממלכות צפונה
 נאם יהוה ובאו ונתנו איש כסאו פתח
 שערי ירושלם ועל כל חומתיה סביב ועל
 כל ערי יהודה : ודברתי משפטי אותם

על כל דעתם אשר עזבוני ויקשרו לאלהים
 אחרים וישתחוו למעשי ידוהם : ואתה
 תאנור מתמיד וקמתי ודברת אליהם את כל
 אשר אנכי אצוה אל תחת מפניהם פן
 אחתה לפניהם : ואני הנה נתתך היום
 לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולהמות נחשת
 על כל הארץ למלכי יהודה לשויה לכהניה
 ולעם הארץ : ונלחמו אלי ולא יוכלו לך
 כי אתה אני נאם יהוה להצלה : ויהי
 דבר יהוה אלי לאמר : הלוך וקראת באזני
 ירושלם לאמר כה אמר יהוה זכרתי לך
 חסד נעורך אהבת כלולתיך לכתך אחרי
 במדבר בארץ לא זרועה : קדש ישראל
 ליהוה ראשית תבואתה כל אכליו יאשמו
 רעה תבא אליהם נאם יהוה :

הפטרות וארא ביחוקאל בסימן כ"ח :

ולא יהיה עוד לבית ישראל סלון ממאיר
 וקוץ מכאב מכל סביבתם השאטים
 אותם וידעו כי אני אדני יהוה :

כאן מתחילים האשכנזים והספרדים :

כה אמר אדני יהוה בקבצי את בית
 ישראל מן העמים אשר נפצו בם
 ונקדשתיכם לעיני הגוים וישבו על אדמתם
 אשר נתתי לעבדי ליעקב : וישבו ערליה
 לבטח ובנו בתים ונטעו כרמים וישבו לבטח
 בעשורתי ישפטים בכל השאטים אותם
 מסביבתם וידעו כי אני יהוה אלהיהם :
 בשנה

בשנת העשרית בעשרי בשנים עשר לה' ש
 היה דבר יהוה אלי לאמר : בן אדם שים
 פניך על פרעה מלך מצרים והנבא עליו
 ועל מצרים כלה : דבר ואמרת בה אמר
 אדני יהוה הנני עליך פרעה מלך מצרים
 החיים הגדול הרבץ ברחוק יאריו אשר
 אמר לי יארי ואני עשיתי : ונתתי החיים קרי
 החיים בלתיך ויהי רבתי דגתי יאריך
 בקשקשתיך והעליתך מתוך יאריך וארת
 כל דגתי יאריך בקשקשתיך מדבק :
 ועשיתיך המדברה אותך ואת כל דגתי
 יאריך על פני השדה תפול לא האסף
 ולא תסבץ לתת הארץ ודעוף השמים
 יתיד לאלקה : וידעו כל יושבי מצרים
 כי אני יהוה יצן היותם משענת קנה לבית
 ישראל : בתפושם בה בכף חרוץ
 ובקעת להם כל בתיה ובהשענם עליך
 תשכר והעמדת להם כל מתנים : לכן כה
 אמר אדני יהוה הנני מביא עליך חרב
 והברתי ממך אדם ובהמה : וקויתח ארץ
 מצרים לשממה וחרבה וידעו כי אני יהוה
 יצן אמר יאר לי ואני עשיתי : לכן הנני
 אליך ואל יאריך ונתתי את ארץ מצרים
 לחרבות חרב שממה ממגדל סוגר ועד
 מגדל כוש : לא תעברו בה רגל אדם ורגל
 בהמה לא תעברו בה ולא תשב ארבעים
 שנה : ונתתי ארץ ארץ מצרים שממה
 בתוך ארצות גשמות ועלית בתוך ימים

מחרבות תהינן שממה ארבעים שנה
 והפצתי את מצרים בגוים וירייתם בארצות
 כי כה אמר אדני יהוה מקץ ארבעים שנה
 אקבץ את מצרים מן העמים אשר נפצו
 שמה : ושבתי את שמות מצרים והשיבתי
 אתם ארץ פתרוס על ארץ מכורתם והיו
 שם ממלכה שפלה : מן הממלכות תהיה
 שפלה ולא תתנשא עוד ער החיים
 והמעטתים לביתי רדות בגוים : ולא יהיה
 עוד לבית ישראל למבטח מקור עון בפנותם
 אחריהם וידעו כי אני אדני יהוה : והיו
 בעשרים ושבע שנה בראשון באחד לה' ש
 היה דבר יהוה אלי לאמר : בן אדם
 נבוכדראצר מלך בבל העביר את חילו
 עבדה גדלה אל צר כל ראש מקרה ופל
 כתי מרוטה ושכר לא היה לו ולחילו מצר
 על העבדה אשר עבד עליה : לכן כה
 אמר אדני יהוה הנני נתן לנבוכדראצר
 מלך בבל את ארץ מצרים ונשא המנה
 ושכל שללה וכוון ביה והיתה שכר לחילו :
 פעלתו אשר עבד בה נתתי לו את ארץ
 מצרים אשר עשו לי נאם אדני יהוה : ביום
 ההוא אצמיד מן לבית ישראל ולך אתן
 פתחון פה בתוכם וידעו כי אני יהוה :
 הפטרות כאלפרעה לך איש לא יכשעה סימן יח :
 בעת ההוא יבלשי ליהוה צבאות עם
 ממושך ומורש ומעם נורא מן הוא
 וקראה ניומקדקו ומבוסה אשר בואו נהרים
 ארצו

ארצו
 מצר
 ובא
 מצר
 במצ
 עיר
 מצר
 האל
 הירד
 קשה
 צבא
 ויבש
 מצר
 על-פ
 ואנו
 ופרש
 ויבשו
 והיו
 נפש
 פרע
 ק
 הכמי
 צבאו
 שרי
 יהוה
 מצר
 ולא
 ונגב

ארצו אל מקום שם יהיה צבאות הרציון :
 משא מצרים חנה יהיה רכב על עב קל
 ובא מצרים ונעו אלילי מצרים מפניו וקב
 מצרים ומס בקרבו : וסכסכתי מצרים
 במצרים ונלחמו אש באתיו ואיש ברעהו
 עיר בעיר ממלכה בממלכה : ונבקה רוח
 מצרים בקרבו ונצתו אכלע ודרשו אל
 האלים ואל האשים ואל האבות ואל
 הידעים : וסכרתי את מצרים ביד אדנים
 קשה ומלך עז ומשל בם ואם הארץ יהיה
 צבאות : ונשתומים מהים ונהר יחרב
 ויבש : והאזניהו נהרות דללו וחרבו יארי
 מצור קנה וסוף קמלו : ערות על יאור
 על פי יאור וכל מזרע יאור ובש נדף ואיננו
 ואנו הדיגים ואבלו כל משליכי ביאור הכה
 ופרשי מכמתת ער פני מים אמללו :
 ובשו עבדי פשתים שריקות וארנים חורי :
 והיו שחתיה מדכאים כל עשי שכר אנמי
 נפש : אך אולים שרי ציגן חכמי יעצי
 פרעה יצח נבערה איף תאמרו אל פרעה
 מן חכמים אני בן מלכי קדם : איס אפוא
 חכמיך ונידו נא לך וידעו מה יעץ יהנה
 צבאות על מצרים : נואלו שרי ציגן נשא
 שרי נף והתעו את מצרים פנת שבטיה :
 יהנה מסך בקרבה רוח עושים והתעו את
 מצרים בכל מעשהו כהתעות שבור בקיאו :
 ולא יביה למצרים מעשה אשר יעשה ראש
 ונגב כפה ואגמון : ביום ההוא יהיה מצרים

כנשים ותרד ופחד מפני תנופה יד יהנה
 צבאות אשר הוא מגיף עליו : והיתה אדמת
 יהנה למצרים לחנא כל אשר יזכיר אתה
 אליו ופחד מפני עצת יהנה צבאות אשר
 הוא יועץ עליו : ביום ההוא יהיו המש ערים
 בארץ מצרים מדברות שפת כנען ונשבעות
 ליהנה צבאות עיר החרם ואמר לאהת :
 ביום ההוא יהיה מוצח ליהנה בתוך ארץ
 מצרים ומצבה אצל נבולה ליהנה : והיה
 לאות ולעד ליהנה צבאות בארץ מצרים כי
 יצגו אל יהנה מפני לחצים וישלח להם
 מושיע ורב והצילם : ונודע יהנה למצרים
 וידעו מצרים את יהנה ביום ההוא ועברו
 זבח ומנחה ונדרו נדר ליהנה ושלמו : וננה
 יהנה את מצרים ננה ורפוא ושבנו ער יהנה
 ונעתר להם ורפאם : ביום ההוא תהיה
 מסלה למצרים אשרה ובא אשור במצרים
 ומצרים באשור ועברו מצרים את אשור :
 ביום ההוא יהיה ישראל שלישיה למצרים
 ולאשור ברבה בקרב הארץ : אשר ברבו
 יהנה צבאות לאמר ברוך עמי מצרים
 ומעשה ידו אשור ונחלתי ישראל :

הפטרות בא אל פרעה כמנהג האשכנזים בירמיה כס"ו :

הדבר אשר דבר יהנה אלי ירמיהו הנביא
 לבוא נבוכדראצר מלך בבל
 להכות את ארץ מצרים : הנידו במצרים
 והשמיעו במגדול והשמיעו בנף ובתחפניהם
 אמרו היתצב והכן לך כי אכלה הנה

ואתה לא-אנשה כל-ה ויסרתך למשפט
ונקה לא-אנקך :

הפטרות וירי בשלה כשעטים סימון :

ודבורה אשה נביאה אשת לפידות היא
שפטת את ישראל בעת הקיא :
והיא יושבת תחת-תמר דבורה בין הרמה
ובין בית-אל בהר אפרים ויעלו אליה בני
ישראל למשפט : ותשלחותקרא לברקבן
אבי-גם מקדש נפתלי והאמר אליו הלא-
צוה יהוה אלהי-ישראל לך וישבת בהר
תבור ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני
נפתלי ומבני זבלון : ומישבתי אליך אל-
נחל קישון את-סיסרא שר-צבא יבין ואת-
רכבו ואת-תמונו ונתתיהו בידך : ויאמר
אליה ברק אם-תלכי עמי והלכתי ואם-
לא תלכי עמי לא אלך : ותאמר הןך אלך
עמך אפס כי לא תהיה תפארתך על-הרןך
אשר-אתה הולך כי ביד אשה ימכר יהודה
את-סיסרא ותקם דבורה ותלך עם-ברק
קדשה : ויועק ברק את-זנולו ואת-נפתלי
קדשה ויעל ברנוליו עשרת אלפי איש ותעל
עמו דבורה : וחבר הקני נפרד מקין מבני
הקב התן משה ויש אהלו עד-אלון כעננים
קרי בצענים אשר את-קדש : ויפדו לסיסרא
כי ענה ברק בן-אבינעם הר-תבור : ויועק
סיסרא את-כל-רכבו השע מאות רכב ברזל
ואת-כל-העם אשר אתו מהרשת הגוים אל-
נחל קישון : ותאמר דבורה אל-ברק קום

סביבך : מדוע נסתף אביריך לא עמד כי
יהוה הדפו : הרבה כושל גם-נפל איש אל-
בלהו ויאמרו קומה ונשכה אל-עמו ואל-
ארץ מולדתנו מפני הרב היונה : קראו שם
פ-עה מקר-מצרים שאון העביר המועד :
חי-אלי נאס-המלך יהוה צבאות שמו כי
כתבור בהרים וככרמל בגם יבוא : כליגולה
עשי לך יושבת בת-מצרים כי-נף לשמה
תהיה ונצתה מאין יושב : עגלה ופה-פיה
מצרים קרץ מצפון בא בא : גם-שכרית
בקרבה כעגלי מרבק כי-גם-המה הפנו נסו
יחדיו לא עמדו כי יום אידם בא עליהם עת
פקדתם : קולה כנהש ילך כי-בחיל ולכו
ובקרדמות באו לה כחטבי עצים : כרתו
יערה נאס-יהוה כי לא יחקר כי רבו מארבה
ואין להם מספר : הבישה בת-מצרים
נתנה ביד עם-צפון : אמר יהוה צבאות
אלהי ישראל הנני פוקד אל-אמון מנא ועל-
פרעה ועל-מצרים ועל-אלהיה ועל-
מלכיה ועל-פרעה ועל הבטחים בו : ונתתים
ביד מבקשי נפשם וביד נבוכדראצר מלך-
בבל וביד עבדיו ואחרי-כן תשכן כימי-
קדם נאס-יהוה : ואתה אל-תירא עבדי
יעקב ואל-תחת-ישראל כי הנני מושיעך
מרחוק ואת-ערעך מארץ שבים ושב יעקוב
ושקט ושיאנן ואין מחריד : אתה אל-תירא
עבדי יעקב נאס-יהוה כי אתה אני כי אנשה
כלה בכר-הגוים אשר הדחתך שמה

כי זה היום אשר נתן יהוה את סיסרא בידך
הלא יהוה יצא לפגוע בך ברגלך בידו
והשבת אלפים איש אחריו : והם יהוה
את סיסרא ואת ליהרוב ואת כל המחנה
לפי חרב לפני בך ויד סיסרא מעל
המרכבה ונגס ברגליו : וברק רדף אחריו
הרכב ואחרי המחנה עד חרשת הנוים ויפל
כל מחנה סיסרא לפי חרב לא נשאר עד
אחד : וסיסרא נס ברגליו אל-אהל ועל
אשת חבר הקני כי שלום בין ובין מלך-
הצור ובין בית חבר הקני : ותצא ועל
לקראת סיסרא ותאמר אליו סורה אדני
סורה אל אל-תרא ונסר אליה האהלה
ותכסהו בשמיכה : ויאמר אליה השקיני-
נא מיט-מים כי צמתי חסא ותפתח את-
נאוד החלב ותשקהו ותכסהו : ויאמר אליה
עמד פתח האהל והיה אס-איש יבא
ושאלך ואמר היש פה איש ואמרת אין :
ותסח ועל אשת-חבר את-יתד האהל ותשם
ארו-המסקרת בינה ותבוא אליו בלאט
ותתקע ארו-היתד ברגתו ותצנח בארץ
והוא נרדס ונגף וימת : והנה ברק רדף
את סיסרא ותצא ועל לקראתו ותאמר לו
לך ואראך את האיש אשר אתה מבקש
ויבא אליה והנה סיסרא נפל מות והיתד
ברגתו : ויכניע אלהים ביום ההוא את
יבין מלך-כנען לפני בני ישראל : ומלך-
בני-ישראל הלוד ומשה עד ובין מלך-

כנען עד אשר הכריתו את יבין מלך-כנען :
ותישר דבורה וברק בן-אבינעם ביום ההוא
לאמר : בפגע פרגות בישראל בהחנדב
עם ברכו יחודה : שמעו מלכים האזינו
רונים אנכי ליהוה אנכי אשיחה ואומר ליהוה
אלהי ישראל : יהוה בצאתך משעיר
בצעדך משנה אדום ארץ דגשה גם-שמים
נטפו גם-עבים נטפו מים : הרים נדדו
מפני יהוה זה סיני מפני יהוה אלהי ישראל :
בימי שמור בן-ענת בימי יער חדרו
ארחות והלכי נרחבות וילכו ארחות
עקלקלות : חדרו פרזון בישראל חדרו
עד שקמתי דבורה ישקמתי אם בישראל :
יבחר אלהים חדשים אז לחם שערים מגן
אס-יראה ורמח בארבעים אלף בישראל :
לבי לחוקקי ישראל המתנדבים בעם ברכו
יהוה : רכבי אתנות צהרות ישבי על-מדין
והלכתי על-דרך שיהו : מקור מחצאים
בין משאבים שם יתנו צדקות יהוה צדקת
פרזונו בישראל אז ירדו לשערים עם-יהוה :
עורי עורי דבורה עורי עורי דברי-שיר קום
ברק ושברה שביה בן-אבינעם : אז ירד
שריד לאדירים עם יהוה ירד לי בנבורים :
כני אפרים שרשם בעמלק אחריו בנימין
בעממיה מני מכיר ירדו מתקקים ומובולן
משמים בששבת ספר : ושתי בוששכל עם-
דברה ויששכל בן ברק בעמק שלח ברגליו
בפלגות ראובן גדלים חקקי-לב : למד

ישבת

דבורה

והשקט הארץ ארבעים שנה :

הפסטר וישמע יהוה בשעיה סי' ו' :

בשנת-מורת המלך עזיהו נאראה אר-
 אדני ישב על-כסא רם ונשא
 ושוליו מלאים את-ההיכל : שרפים
 עמדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים
 לאחד בשמים ' יבסה פניו ובשמים יבסה
 רגליו ובשמים יעופף : וקרא זה אל-זה
 ואמר קדוש ' קדוש קדוש יהוה צבאות
 מלא כל-הארץ כבודו : נגעו אמרת
 הספים מקול הקורא והבית ימלא עשן :
 ואמר אוי-לי כי-נדמתי כי איש טמא-
 שפתים אנכי ובחור עס-טמא שפתים אנכי
 ישב כי את-המלך יהוה צבאות ראו עיני :
 ונעף אלי אחד מן השרפים ובידו רצפה
 במלקתים לקח מעל המזבח : וניע על-
 פי ויאמר הנה נגע זה על-שפתך וסר
 עונך וחטאתך תכפר : ואשמע את-קול
 אדני אמר את-מי אשלח ומי ילך-לנו
 ואמר הנני שלחני : ויאמר לך ואמרת
 לעם הנה שמעו שמוע ואל-תכינו וראו
 ראו ואל-תדעו : השמן לב-העם הוזה
 ואזינו הכבד ויעינו השע פני-יראה בעיני
 ובאזינו ישמע קמץ-גריבוע ולכבו יבין ושב
 ורפא לו : ואמר עד-מתי אדני ויאמר
 עד אשר אם-שאו ערים מאין יושב ובתים
 מאין אדם והאדמה תישא שממה :

ושבת בין המשפטים לשמע שרקות
 צדקים לפלנות ראובן גדולים הקרי לב :
 בלעד בעבר החדן שכן ודן למה יגוד אניות
 אשר ישב לתוף ימים ועל-מפרציו ישכן :
 זבלון עם חרף נפשו למורת ונפתלי על-
 מרומי שדה : באו מלכים נלחמו אז נלחמו
 מלכני כנגדו בתענד על-מי מוגידו בצע כסף
 לא לקחו : מן-שמים נלחמו הכוכבים
 ממסילותם נלחמו עם סיסרא : נחל קישון
 נרפס נחל קדומים נחל קישון תדרכי נפשי
 ע : אז הלכו עקבי-סוס משהרות דהרות
 אביריו-אורו מרוזאמד מלאך יהוה ארו ארו
 יש ביה כי לא-באו לעזרתו יהוה לעזרת יהוה
 בנבורים : תכרך מגשים ועל אשרת חבר
 הקיני מגשים באהל תכרך : מים שאד-
 הלב נתנה בספל אדירים הקריבה חמאה :
 ידה ליתך תשלחנה ומינה להלמות עמלים
 והלמה סיסרא מחקה ראשו ומחצה והלפה
 רפתו : בן-רגליה כרע נפל שקב בין רגליה
 כרע נפל באשר כרע שם נפל שדוד : בעד
 החלון נשקפדי ותיגב אם סיסרא בעד
 האשם מווע בשש רכבו לבוא מדוע אחרו
 פגמי מרפבותיו : תקמות שרותיה תענה
 אף-היא משיב אמריה לה : הלא ימצאו
 יחלקו שלל חסם בחמתים לראש נבר שלל
 צבעים לסיסרא שלל צבעים דקמה צבע
 רמקמים לצוארי שלל : כן יאבדו כל-
 אויבך יהוה ואהבו כצאת השמש בנגרתו

הפטרת משפטים בירמיה סיומן ל"ד :

הַדְּבָר אֲשֶׁר-הָיָה אֵל-יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
אָחֳרַי בְּרַחַת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית
אֶת-כָּל-הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם לִקְרֹא לָהֶם
דְּרוֹר: לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת-
שִׁפְחָתוֹ הַעֲבָדִי וְהַעֲבָרְתָּה הַפְּשִׁים לְבִלְתִּי
עֲבֹד-בָּם בַּיהוּדִי אֲחִיהוּ אִישׁ: וַיִּשְׁמְעוּ
כָּל-הַשְּׂרָפִים וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-בָּאוּ בְּבְרִית
לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת-שִׁפְחָתוֹ
הַפְּשִׁים לְבִלְתִּי עֲבֹד-בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ
וַיִּשְׁלַחוּ: וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵיהֶן וַיָּשִׁיבוּ אֶת-
הָעֲבָדִים וְאֶת-הַשִּׁפְחֹת אֲשֶׁר שִׁלְחוּ הַפְּשִׁים
וַיִּכְשׁוּם קְרוֹי וַיִּכְבְּשׁוּם לַעֲבָדִים וְלַשִּׁפְחֹת:
וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵל-יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
לֵאמֹר: כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אֲנִכִּי בְרִית אֶת-אֲבוֹתֵיכֶם בַּיּוֹם
הַזֶּה אֲנִי אֹתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים
לֵאמֹר: מִמָּוֶן שֶׁבַע שָׁנִים תִּשְׁלַחוּ אִישׁ
אֶת-אָחִיו הַעֲבָדִי אֲשֶׁר יִמְכַר לָךְ וְגַבְדְּךָ
שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוֹ חֲפָשִׁי מִעִמְךָ וְלֹא-
שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת-אָזְנוֹם:
וַתֵּשְׁבוּ אֲתָם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת-הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי
לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ וַתִּכְרְתוּ בְרִית
לִפְנֵי בַּיִת אֲשֶׁר-נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו: וַתִּשְׁמְעוּ
וַתַּחַלְלוּ אֶת-שְׁמִי וַתֵּשְׁבוּ אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ
וְאִישׁ אֶת-שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר-שִׁלַּחְתֶּם חֲפָשִׁים
לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אֲתָם לְהִיּוֹת לָכֶם לַעֲבָדִים
וְלַשִּׁפְחֹת: לָכֵן כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱתָם לֹא-

הַדְּבָר: וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירֶתָּה וְשֶׁבַע וְהִיתָה
לְבַגְדֵי בָאֵלֶּה וּקְאָלוֹן אֲשֶׁר בְּשַׁלַּחְתָּ מִצִּבְרֹת
בָּם זָרַע קָדָשׁ מִצִּבְרֹתָהּ:

כאן סיומן הספרים

וַיְהִי בַיּוֹם אֲחֻז בְּנֵי-יֹתָם בְּנֵי-עֲזִיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה עָלָה רִצְיוֹן מֶלֶךְ-אֲרָם וּפְקַח בֶּן-
רַמְלִיָּהוּ מֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם לְמִלְחָמָה
עָלֶיהָ וְלֹא יָכַל לְהִלָּחֵם עִשָׂיָה: וַיָּגֵד לְבֵית
דָּוִד לֵאמֹר נָחָה אֲרָם עַל-אֲפְרַיִם וַיַּעַז לְבָבוֹ
וּלְבַב עַמּוֹ כְּנוֹעַ עֲצִי-יַעַר מִפְּנֵי-רוּחַ:
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל-יִשְׁעִיהוּ צֹא-נָא לִקְרֹאת
אֲחֻז אֶתָּה וְשָׂאֵר יִשׁוּב בְּנֵךְ אֶל-קִצְהָ תַעֲלֶה
הַבְּרִכָּה הַעֲלִינָה אֶל-מִסְלַח שְׂדֵה כּוּבָם:
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הֲשִׁמְרִי וְהִשְׁקֵט אֶל-תִּילְיָה
וּלְבָבְךָ אֶל-יָבֶךְ מִשְׁנֵי זַנְבוֹת הָאוֹדִים הַגִּישְׁעִים
הָאֵלֶּה בְּחֲרִי-אֶף רִצְיוֹן וְאָרָם וּבֶן-רַמְלִיָּהוּ:
וַיֵּן כִּי-יִזְעַן עֲלֵיךָ אֲרָם רֵעֵה אֲפְרַיִם וּבֶן-
רַמְלִיָּהוּ לֵאמֹר: גַּעֲלָה בַיהוּדָה וְנִקְיָצְתָה
וְנִקְיָצְתָה אֵלֵינוּ וְנִמְלִיךְ מֶלֶךְ בְּחוּכָה אֶת
בֶּן-טַבָּאֵל: כִּי-יִגְדֵל יִלְדֵנוּ בֶן נִתָּן לִנּוֹ
וַתְּהִי הַמִּשְׁרָה מִסְחֻמָּה כִּאֲמַעַע חִיבָה עַל-שִׁכְמוֹ
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פְּלֹא יוֹזֵעַ אֵל גְּבוּר אֲבִי-עַד
שֶׁר-שָׁלוֹם: לְמַרְבֵּה הַמִּשְׁרָה וּלְשָׁלוֹם אִין-
קִין עַל-כִּסֵּא דָּוִד וְעַל-מַמְלַכְתּוֹ דְּהַכִּין
אוֹתָהּ וְלִסְעָדָה בְּמִשְׁפַּט וּבְצַדִּיקָה מַעֲתָה
וַעַד עוֹלָם קִי-אֶת יְהוָה צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה-
וְאֵת:

שמעתם אלי לקרא דרור איש לאחיו ואיש
 לרעהו הנני קרא לכם דרור נאם יהוה אל-
 החרב אל הדבר ואל הרעב ונתתי אתכם
 לזעיה קרי לזעיה לכל ממלכות הארץ :
 ונתתי את האנשים העברים את בריתי
 אשר לא הקימו את דברי הבליית אשר
 כרתו לפני העגל אשר כרתו לשנים ויעברו
 בין בתריו : שרי יהודה ושרי ירושלם
 הסריסים והכהנים וכל עם הארץ העברים
 בין בתרי העגל : ונתתי אותם בין אויביהם
 וביד מבקשי נפשם והיתה נבלתם למאכל
 לעוף השמים ולבהמת הארץ : ואת צדקיהו
 מלך יהודה ואת שריו אתן בין אויביהם
 וביד מבקשי נפשם וביד חיל מלך בבל
 העלים מעליכם : הנני מצוה נאם יהוה
 והשבתיים אל העיר הזאת ונלחמו עליה
 ולכדוה ושרפה באש ואת ערי יהודה אתן
 שממה מאין ישב :

כאן האשכנזים והספרדים חוזרים לאחוריהם ואומרים
 אלה השני פסוקים :

כה אמר יהוה אם לא בריתי יומם ולילה
 חקות שמים וארץ לא שמתי : ונס-
 זרע יעקוב ודוד עבדי אמאס מקחת מזרעו
 משלים אל זרע אברהם ושתק ויעקב כי-
 אשיב קרי אשוב את שבותם ורחמתיים :

והאשכנזי אינם חוזרים לאחוריהם
 אבל מוספים ואומרים גם סימן ל"ה :

הדבר אשר היה אלי ירמיהו מאת יהוה
 בימי יהניקים בן יאשיהו מלך

יהודה לאמר : הלוך אל בית הרקבים
 ודברת אותם והקאותם בית יהוה אל-אחת
 הלשכות והשקית אותם יין : ואלה את-
 יאזניה בן ירמיהו בן חבצנרה ואת אחיו
 ואת-כד-בניו ואת כל-בית הרקבים :
 ואכא אתם בית יהוה אל-לשכת בני חנן
 בן יגדל יהו איש האלהים אשר אצל לשכת
 השרים אשר מפעל לשכת מעשיהו בן-
 שלם שמר הסף פתח כס"פ : ואתן לפני
 בני בית הרקבים נביעים מלאים יין וכסות
 ואמר אליהם שתו יין : ויאמרו לא נשתה-
 יין כי יונדב בן רכב אבינו צוה עלינו לאמר
 לא תשתו יין אתם ובניכם עד-עולם :
 ובית לא תבנו וזרע לא תזרעו וכרם לא-
 תטעו ולא יהיה לכם פי באהלים תשבו כל-
 ימיכם למען תחיו ימים רבים על פני האדמה
 אשר אתם נרים שם : ונשמע בקול יהונדב
 בן רכב אבינו לכל אשר צונו לבלתי שתות
 יין כל-ימינו אנהנו נשינו בנינו ובנותינו :
 ולבלתי בנות בתים לשבתנו וכרם ושרה
 זרע לא יהיה לנו : ונשב באהלים ונשמע
 ונעש ככל אשר צונו ונדב אבינו : ויהי
 בעלזת נבוכדראצר מלך בבל אל-הארץ
 ונאמר באו ונבוא ירושלם מפני תיל הכשדים
 ומפני תיל ארם ונשב בירושלם :

הפטרות תרומה במלכים א' סימן ה'

ויהוה נתן חכמה לשלמה כאשר דבר
 לו ויהי שלם בין הים ובין שלמה

ויברתו

ויכרתו בבית שניהם : ויעל המלך שלמה
 מס מכל ישראל ויהי הפיס שלשים אלף
 איש : וישלחם לבנויה עשרת אלפים בחודש
 חריפות וחדש יהיו בלבנון שנים חדשים
 בביתו ויאדירם על המס : ויהי לשלמה
 שבעים אלף נשא סבל ושמונים אלף הצב
 בהר : לבוד מישרי הנצבים לשלמה אשר
 על המלאכה שלשת אלפים ושלוש מאות
 הררים ביום העשים במלאכה : ויצו המלך
 ויסעו אבנים גדולות אבנים וקורות ליסד
 הבית קמח כסרהא אבני נזית : ויפסלו בני
 שלמה ובני הירוס והגבלים ויכינו העצים
 והאבנים לבנות הבית : ויהי בשמונים שנה
 וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ
 מצרים בשנה הרביעית בחדשו רוא
 החדש השני למלך שלמה על ישראל ויבן
 הבית ליהוה : והבית אשר בנה המלך שלמה
 ליהוה ששים אמה ארכו ועשרים רחבו
 ושלשים אמה קומתו : והאולם ערפני
 היכל הבית עשרים אמה ארכו ערפני רחב
 הבית עשר באמה רחבו על פני הקיור :
 ויעש לבית קמח כסרהא חלונות שקפים אטמים :
 ויבן על קיור הבית יציע קרי יצוע סביב את
 קירות הבית סביב להיכל ולדבירו ועש
 צלעות סביב : היציע קרי היצוע דמתחתנה
 חמש באמה רחבה והתיכנה שש באמה
 רחבה והשלישית שבע באמה רחבה כי
 מגרעות נתן לבית סביב הוצה לכלתי אחו

פקירות הבית : והבית בהבנתו אבן שלמה
 מסע נבנה ומקבוצו והנרון כל גלי ברזל
 לא נשמע בבית בהבנתו : פתח הצלע
 התיכנה אל כתר הבית הימנית ובלולים
 יעלו על התיכנה ומן התיכנה יארו
 השלשים : ויבן את הבית ויכלהו ויספן
 את הבית גבים ושדרת בארזים : ויבן את
 היציע קרי היצוע על גל הבית חמש אמות
 קומתו ויאחו את הבית בעצי ארזים : ויהי
 דבר יהוה אל שלמה לאמר : הבית הזה
 אשר אתה בנה אם תלך בהקמתי ואת
 משפטי תעשה ושמרת את כל מצותי
 ללכת בהם והקמתי את דברי אתך אשר
 דברתי אל דוד אביך : ושכנתי בתוך בני
 ישראל ולא אעזב את עמי ישראל :

הפטרות ואתר הוצה ביחוקאל סימן מ"ג

אתה בן אדם הנד את בית ישראל
 את הבית ויבכלמו מעונותיהם
 ומדרו את תקנית : ואם נכלמו סבל אשר
 עשו צורת הבית ותכונתו ומוצאיו ומוצאיו
 וכל צורותיהם צורתו ואת כל חקתיו וכל
 צורותיו קרי צורתו וכל מורותיו קרי תורתו הודע
 אותם וכתב לעיניהם וישמרו את כל
 צורתו ואת כל חקתיו ועשו אותם : זאת
 תורת הבית על ראש הקר כל גבלו סביב
 סביב קדש קדשים הנה זאת תורת הבית :
 ואלה מדות המזבח באמרת אמרה אמרה
 ושפת ותיק האמרה ואמרה רחב ויגבולה

הפטרות הצוה כי תשא

וישפחה סביב זרתי האחד וזה נב המזבח :
 ומחיק הארץ עד העזרה התחתונה שמים
 אמות ורחב אמה אחת ומקצורה הקטנה
 עד העזרה הגדולה ארבע אמות ורחב
 האמה : וההואל ארבע אמות ומהאויאל
 קרוי ומקצוראיל ולמעלה הקרנות ארבע :
 והאויאל קרוי והאראיל שמים עשרה ארך
 בשמים עשרה רחב רבוע ארבעת רבועיו :
 והעזרה ארבע עשרה ארך בארבע עשרה
 רחב א ארבעת רבועיה והנכול סביב אותה
 חצי האמה והחיק לה אמה סביב ומעלתהו
 פנות קדים : ויאמר אלי בן אדם כה אמר
 אדני יהוה אלה תקוים המזבח ביום הקשיותו
 להקלות עליו עוליה וקורק עליו דם :
 ונתתה אל הקהנים הלויים אשר הם מובע
 צדוק הקרבים אלי נאם אדני יהוה לשרטי
 פרוץ בקר לחטאת : ולקחת מדמו ונתתה
 על ארבע קדנותיו ואד ארבע פנות העזרה
 ואל הנכול סביב וחטאת אותו וכפרתהו :
 ולקחת את הפר הטטאר ושקפו במפקד
 הבית מחוץ למקדש : וביום השני הקרבים
 שיעיר עינים תמים לחטאת וחטאתו את
 המזבח באשר הטטאו בפר : בכלותה מהטטא
 הקרבים פר בן בקר תמים ואיל מן הצאן
 תמים : והקרבתם לפני יחודה ויהי שליכו
 הכהנים עליהם מלת וחגלו אותם עלה
 ליהוה : שבעת ימים תעשה שיעיר חטאת
 ליום ופר בן בקר ואיל מן הצאן תמים

יעשו : שבעת ימים יכפרו קרוי וכפרו את
 המזבח וטהרו אותו ומלאו ידיו קרוי ידו :
 ויכלו את הימים והיה ביום השמיני והקלאת
 יעשו הכהנים על המזבח את עולותיהם
 ואת שלמיהם ורצאתי אתכם נאם אדני
 יהוה :

הפטרות כי תשא כמנהג אשכנז במלכים א' סימן י"ח

ויהי ימים רבים ודבר יהוה היה אל
 אליהו בשנה השלישית לאמר לך
 הראה אל אחאב ואחנה מטר על פני
 האדמה : וילך אליהו להראות אל אחאב
 והרעב חזק בשמרון : ויקרא אחאב אל
 עבדיו אשר על הבית ועבדיו יהוה ירא
 את יהוה מאד : ויהי בהכרית איובל את
 נביאי יהוה ויקח עבדיו מארה נביאים
 ויחביאם חמישים איש במערה וכלכלם
 לחם וקנים : ויאמר אחאב אל עבדיו לך
 בלארץ אל כל מעיני הפנים ואל כל הנחלים
 אולי נמצא חציר ונתיה סוס ופרד ולוא
 נכרית מהכחה קרוי מן בהמה : ויחלקו להם
 את הארץ לעבר בה אחאב הלך בדרך
 אחד לבדו ועבדיו הלך בדרך אחד לבדו :
 ויהי עבדיו בדרך והנה אליהו לקראתו
 ויכרהו ויפל על פניו ויאמר האתה זה
 אדני אליהו : ויאמר לו אני לך אמר
 לאדניך הנה אליהו : ויאמר מה חטאתי
 כי אתה נתן את עבדך ביד אחאב
 להמיתני : תי יהנה אלהי אסי ישדני
 וממלכה

וממלכה אשר לא שלח אדני שם לבקשך
 ואמרו אין והשביע את הממלכה ואת
 הגוי כי לא ימצאכה : ועתה אתה אמר
 לך אמר לאדניך הנה אליהו : והיה אני
 אלה מאתך ורוח יהוה ישאף על אשר
 לא אדע ממך ונבאתי להניד לאחאב
 ולא ימצאה והרגני ועבדך יבא את יהודה
 מקרבי : הלא הנד לאדני את אשר עשיתי
 בחרג איזבל את נביאי יהוה ואחבא מנביאי
 יהוה מארה איש חמשים חמשים איש
 במעלה ואכלכלם לחם ומים : ועתה אתה
 אמר לך אמר לאדניך הנה אליהו והרגני :
 ויאמר אליהו הי יהוה צבאות אשר עמדתי
 לפניו כי היום אראה אליו : וגלך עבדתי
 לקראת אחאב ונגדלו וגלך אחאב לקראת
 אליהו : ויהי כראות אחאב את אליהו
 ויאמר אחאב אליו האתה זה עבר ישראל :
 ויאמר לא עברתי את ישראל כי אסאתה
 ובית אביך בעזבכם את מצות יהוה ותלך
 אחרי הבעלים : ועתה שלח קבץ אלני את
 כל ישראל אל החר הכרמל ואת נביאי
 הפעל ארבע מאות וחמשים ונביאי האשרה
 ארבע מאות אכלו שלתן איזבל :

הפטרת כי תשא כמנהג הספרדים והאיטליאני
 מלכים א' סימן י"ח

וישלח אחאב בכל בני ישראל ויקבץ
 את הנביאים אל החר הכרמל :
 וישאל אליהו אל כל העם ויאמר עד מתי

אתם פסחים על שתי הסנפים אם יהוה
 האלהים לכו אחריו ואם הבגל לכו אחריו
 ולא ענו העם אתו דבר : ויאמר אליהו
 אל העם הני נותרתי נביא ליהוה לבדי
 ונביאי הבגל ארבע מאות וחמשים איש :
 ונתנו לנו שנים פחים ויבחרו להם הפך
 האחד וינתהו וישימו על העצים ואיש
 לא ישימו ואני אעשה את הפך והאחד
 ונתתי על העצים ואיש לא אשים : וקראתם
 בשם אלהיכם ואני אקרא בשם יהוה והיה
 האלהים אשר יענה באש הוא האלהים
 ויען כל העם ויאמרו טוב הדבר : ויאמר
 אליהו לנביאי הבגל בחרו לכם הפך האחד
 ויעשו ראשונה כי אתם הרבים וקראו בשם
 אלהיכם ואיש לא תשימו : ויקחו את
 הפך אשר נתן להם ויעשו ויקראו בשם
 הבגל מהבקר ועד הצהרים לאמר הבגל
 עגנו ואין קול ואין עגה ויפסחו על המזבח
 אשר עשה : ויהי בצהרים ויהתלץ בהם
 אליהו ויאמר קראו בקול גדול כי אלהים
 הוא כי שים וכי שיג לו וכי דרך לו אנכי
 ישן הוא וקץ : ויקראו בקול גדול ויתגדרו
 כמשפטם בחרבות ובקמחים עד שפך
 דם עליהם : ויהי בעבר הצהרים ויחנבאו
 עד לגלות המנחה ואין קול ואין עגה ואין
 קשב : ויאמר אליהו לכל העם גשו אלי
 ויגשו כל העם אליו וירפא את מזבח יהוה
 הקרום : ויקח אליהו שתים עשרה אבנים

הפטרת כי תשא ויקהל

כמספר שבט בני ישראל אשר היה דבר
 יהוה אליו לאמר ישראל יהיה שמך: ויבנה
 את האבנים מובח בשם יהוה ויגש העלה
 כבית סאתים ורע סביב למזבח: ויערך את
 העצים וינתח את הפור וישם על העצים:
 ויאמר מלאו ארבעה כדים מים ויצקו על
 העלה ועל העצים ויאמר שנו וישנו ויאמר
 שלשו וישלשו: וילכו המים כביב למזבח
 וגם את העלה מלאים: ויהי בעלות
 המנחה ויש אלהי הנביא ויאמר יהוה
 אלהי אברהם יצחק וישראל היום: וידע כי
 אתה אלהים בישראל ואני עבדך וברוך קרי
 וברכך עשיתי את כל הדברים האלה:
 ענו יהוה ענו וידעו העם הזה כי אתה
 יהוה האלהים ואתה הסבת את לבם אחרנית:
 ותפוך אש יהוה ותאכל את העלה ואת
 העצים ואת האבנים ואת העפר ואת
 המים אשר בתעלה לחכה: וירא כל
 העם ויפלו על פניהם ויאמרו יהוה הוא
 האלהים יהוה הוא האלהים:

הפטרת ויקהל במלכותא בסיון ו' כנורא הספרדים
 והאיטליאני:

וישלח המלך שלמה ויקח את היתם
 מצר: בן-אשה אלמנה הוא
 ממטה נפתלי ואביו איש-צרי חרש נחשת
 וימלא את החכמה ואת התבונה ואת
 הדיעת לעשות כל-מלאכה בנחשת ויבוא
 אל המלך שלמה ויגש את כל-מלאכתו:

ויצר את-שני העמודים נחשת שמלה עשירה
 באמה קומת העמוד האחד והוט שתים
 עשרה אמה יסב את-העמוד השני:
 ושתי כתורות עשירה לתת על-ראשי
 העמודים מצק נחשת חמש אמות קומת
 הכתרת האחת וחמש אמות קומת הכתרת
 השנית: שבבים מעשה שבכה גדלים
 מעשה שרשרות לכתרת אשר על-ראש
 העמודים שבעה לכתרת האחת ושבעה
 לכתרת השנית: ויגש את-העמודים
 ושני טורים סביב על-השבכה האחת
 קמץ ברביעי לבסות את-הכתרת אשר על-
 ראש הרמזים וכן עשה לכתרת השנית:
 וכתרת אשר על-ראש העמודים מעשה
 שושן באולם ארבע אמות: וכתרת עלי
 שני העמודים גם-ממעל מלצמת הלמן
 אשר לעבר השבכה קרי שבכה והרמזים
 מאתים טרים סביב על הכתרת השנית:
 ונקם את-העמודים לאלם ההיכל ונקם
 את-העמוד הימני ויקרא את-שמו יכין
 ונקם את-העמוד השמאלי ויקרא את שמו
 בענו: ועל ראש העמודים מעשה שושן
 ותתם מלאכת העמודים: ויגש את-הים
 מוצק עשר באמה משפתו עד-שפתו
 עגל סביב וחמש באמה קומתו וקרי וקרי
 שלשים באמה יסב אתו סביב: ופקעים
 מתחת לשפתו סביב סבבים אתו עשר
 באמה מקפים את-הים סביב שני טורים
 הפקעים

הפטרות פקודי

ולא יבנו מרב: ויביאו הכהנים את-ארון
 ברת-יהוה אל-מקומו אל-דביר הבית ל-
 קדש הקדשים אל-תחת כנפי הכרובים:
 כי הכרובים פרשים כנפים אל-מקום הארון
 ויסכו הכרובים על-הארון ועל-בדיו
 מלמעלה: ויצריכו הכרובים ויראו ראשי
 הכרובים מן-הקדש על-פני הדביר ולא יראו
 החוצה ויהיו שם עד היום הזה: אין בארון
 רק שני לחות האבנים אשר הנה שם משה
 בחרב אשר כרת יהוה עם-בני ישראל
 בצאתם מארץ מצרים: ויהי בצאת הכהנים
 מן-הקדש והעגן מלא את-בית יהוה:
 ולא יכלו הכהנים לעמד לשרת מפני העגן
 כי-מלא כבוד-יהוה את-בית יהוה: אז
 אמר שלמה יהוה אמר לשכן בערפל:
 בנה בניתי בית זבל לך מקון לשבתך עולמים:
 ויסב המלך את-פניו ויברך את כל-קהל
 ישראל וכל-קהל ישראל עמד: ויאמר
 ברוך יהוה אלהי ישראל אשר דבר בפיו
 את דוד אבי ובידו מלא לאמר: מן-היום
 אשר הוצאתי את-עמי את-ישראל ממצרים
 לא-בחרתי בניר מכל שבטי ישראל לבנות
 בית להיות שמי שם ואבחר בדוד להיות
 על-עמי ישראל: ויהי עם-ללב דוד אבי
 לבנות בית לשם יהוה אלהי ישראל: ויאמר
 יהוה אל-דוד אבי יען אשר היה עם-לבבך
 לבנות בית לשמי המיבית כי היה עם-
 לבבך: רק אתה לא הבנת הבית כי אסי

בנה הוצא מחלציו הוא יבנה הבית לשמי:
 ונקם יהוה את-דברו אשר דבר ונקם תחת
 דוד אבי ואשב על-כסא ישראל כאשר
 דבר יהוה ואבנה הבית לשם יהוה אלהי
 ישראל: ואיש שם מקום לארון אשר-שם
 ברית יהוה אשר כרת עם-אבותינו בהוציאנו
 אתם מארץ מצרים:

כשחל ראש חודש באחד בשבת אוסר הפטרה זו
 בשמואל א' בסומן כ'

ויאמר לו יהונתן מותר הדש ונפקדת
 כי יפקד מושבך: ושלשת חוד
 מאד ובאת אל-המקום אשר-נסתרת שם
 ביום המצוה וישבת אצל האבן האול:
 ואני שלשת החצים צדה אורה לשלח-יני
 למטרה: והנה אשלח את-הנער לך מצא
 את-החצים אם-אמה אמר לנער הנר
 החצים ממך והנה קחנו ובאה כי-שלום
 לך ואין דבר חי-יהוה: ואם-כה אמר
 לעלם הנה החצים ממך והלאה לך כי
 שלחך יהוה: והדבר אשר דברנו אני
 ואתה הנה יהוה ביני וביןך עד-עולם:
 ונסתר דוד בשדה ויהי החדש נושב המלך
 אל קרי על-הלחם לאכול: וישב המלך
 על-מושביו כפעם בפעם אל-מושב הקוד
 ונקם יהונתן נושב אבנר מצד שאול ונפקד
 מקום דוד: ולא-דבר שאול מאומה ביום
 ההוא כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא
 כי לא טהור: ויהי מקהבת החדש השמי
 ויפקד

החצי ויבא אל-אדניו : והנער לא-ידע
 מאומה אך יהונתן ודוד ידעו את-הדבר :
 ויהן יהונתן את-כליו אל-הנער אשר-לו
 ויאמר לו לך הביא העיר : הנער באודוד
 קס מאצל הנגב ויפל ל-אפיו הארצה
 וישתחו שלש פעמים וישקו איש את-
 רגלו ויבכו איש את-רגלו עד-דוד הנקרי :
 ויאמר יהונתן לדוד גד לשלום אשר
 נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר
 יהוה יהנה ביני ובינך ובין זרעי ובין זרעך
 עד-עולם :

הפטרות שבת וראש חדש בישיבה סימן ס"ו :

כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הרגם
 רגלי אי-נה בורא אשר תבנו-לי ואי-
 זה מקום מנוחתי : ואת-בר-אלה ירי
 עשתי ויהיו כל-אלה נאס-יהוה ואל-זה
 אביט אל-עני ונכה-רוח וחרד על-דברי :
 שוחט השור מכה-איש זבח השנה ערב
 בלב מעלה מנחה דם-חזיר מזכיר לבנה
 מברך און נס-הקמה בחרו ברדכייהם
 ובשקוציהם נפשם הפצה : נס-אני אבחר
 בתעלוליהם ומגורתם אביא להם יען קראתי
 ואין עונה דברתי ולא שמעו ויעשו הרע
 בעיני ובאשר לא-הפצתי בחרו : שמעו
 דבר-יהוה החרדים אל-דברו אמרו אחילם
 שנאיכס ומנדובם ל-מען שמי וכבר יהוה
 ונראה בשמתתכם והם יבשו : קול עואון
 מגיר קול מהיכל קול יהוה משלם נמור-

ויפקד מקום דוד ויאמר שאול אל-יהונתן
 בנו מדוע לא-בא בן-ישי נס-תמול נס-
 היום אל-הלקחם : ויען יהונתן את-שאול
 נשאל נשאל דוד מעמדי עד-בית לקחם :
 ויאמר שלחני נא כי זבח משפחה לנו בעיר
 והוא צנה-לי אחי ועתה אס-מצאתי חן
 בעיניך אמלטה נא ואראה את-אחי על-
 כי לא-בא אל-שלחן המלך : ויחר-אף
 שאול ביהונתן ויאמר לו בן-נעות המרדות
 הלוא ידעתי כי-בחר אתה לבן-ישי לבשתך
 ולבשת ערנת אמוך : כי כל-הנמים אשר
 בן-ישי חיי על-האדמה לא תבון אתה
 ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אליו כי בן-
 מות הוא : ויען יהונתן את-שאול אביו
 ויאמר אליו למה יומת מה עשה : ויטל
 שאול את-החנית עליו להפכו וידע יהונתן
 כי-כלה היא מעם אביו להמית את-דוד :
 וקס יהונתן מעם השלחן בחרי-אף ולא-
 אבל ביום-החדש השני לחם כי נעצב אל-
 דוד כי הקלמו אביו : ויהי בבקר ויצא
 יהונתן השדה למועד דוד ונער קטן עמו :
 ויאמר לנערו רץ מצא-נא את-החצים
 אשר אגבי מורה הנער רץ והוא-ירה
 החצי לה-זכרו : ויבא הנער עד-מקום
 החצי אשר יבה יהונתן ויקרא יהונתן אחרי
 הנער ויאמר הלוא החצי ממוך והלאה :
 ויקרא יהונתן אחרי הנער מהרה חושה
 אל-תעמד וילקט גער יהונתן את-החצים ק'

הפטרת שבת וראש חודש

לאיביו : בשרם תחיל ילדה בשרם יבוא
 חבל לה והמליטה זכר : מי שמע בזאת
 מי ראה באלה היוהל ארץ ביום אחד אם
 יולד נוי פנים אחת כיהתנה נס ילדה ציון
 את בניה : האני אשכיר ולא אוקיר
 יאמר יהוה אם אני המוליד ועצרתי אומר
 אלהיך : שמחו את ירושלם וגינו בה
 כאהבירה שישו אתה מישוש כד
 המתאבלים עליה : למען תינקו ושבעתם
 משד תנחמיה למען תמצו והתענגתם מויו
 כבודה : כי כה אמר יהוה הנני נוטה
 אליה כנהר שלום וכנחל שופף כבוד נוי
 וינקתם ער צד תנשאו וער צדנים
 תשעשעו : כאיש אשר אמו תנחמו בן
 אנכי אנתחמכם ובירושלם תנחמו :
 וראיתם וישש לבכם ועצמותיכם כדשא
 תפחנה ונודעה ידי יהוה את עבדיו וזעם
 את איביו : כי הנרה יהודה באש יבוא
 וכסופה מרבתיו להשיב בחמה אפו
 וגערתו בלהבי אש : כי באש יהוה נשפט
 ובחרבו את כל בשר ורבו חללי יהוה :
 המתקדשים והמטהרים אל הננות אתר
 אחר אחת קרי בתוך אכלי בשר החזיר והשקץ
 והעכבר יחדו יספו נאם יהוה : ואנכי
 מעשיהם ומחשבתיהם בארה לקבץ את
 קדי הגוים והלשונות ובאו וראו את כבודי :
 ושמתי בהם אור ושלחתי מהם פליטים
 אל הגוים מר שיש פול וקוד משכי קשרת

תובל ויון האיים הרחקים אשר לא שמעי
 את שמעי ולא ראו את כבודי והגידו
 את כבודי בגוים : והביאו את כל אחיכם
 מכל הגוים מנתה ליהוה בסוסים וברכב
 ובצבים ובפרדים ובכרכרות על הר קדשי
 ירושלם אומר יהוה כאשר ביאו בני ישראל
 את המנחה בכלי טהור בית יהוה : ונס
 מהם אקח לכהנים ללויים אמר יהוה : כי
 כאשר השמים החדשים והארץ החדשה
 אשר אני עשה עמדים לפני נאם יהוה
 בן יעמד ורעכם ושמכם : והיה מדי חדש
 בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר
 להשתחות לפני אמר יהוה : ויצאו וראו
 בפגרי האנשים הפשעים כי תולעתם לא
 תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר :
 והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו
 יבוא כל בשר להשתחות לפני
 אמר יהוה :

הפטרת פרשה שקלים מלכים ב סימן א כמנהג הספרדים :
 ויכרות יהודע את הבכירת בין יהוה
 ובין המלך ובין העם להיות
 לעם ליהוה ובין המלך ובין העם : ויבאו
 כל עם הארץ בית הפעל ויחצו את
 מזבחתם מובחתי ואת צלמיו שברו הישב
 ואת מתן כהן הפעל הרגו לפני המזבחות
 וישם הכהן פקדת ער בית יהוה : ונקח
 את שרי המאות ואת הכרי ואת הרצים
 ואת כל עם הארץ ויכרו את המלך מבית
 יהוה

יהיה ויבואו בדרך שער הרצים בית המלך
וישב על כסא המלכים : וישמה כל עס
הארץ והעיר שקשה ואת עתהו המתו
בחרב בית המלך קרי מלך :

כאן מתחילין אשכנזים והאים דיאני

בן שבע שנים יהואש במלכו : בשנת
שבע ליהוא מלך יהואש וארבעים שנה
מלך בירושלם ושם אמו צביה מבאר
שבע : ונעש יהואש הישר בעיני יהוה כל
ימיו אשר הורהו יהוה הע הכהן : רק
הקמות לא סגרו עוד העם מזבחים ומקטרים
בקמות : ויאמר יהואש אל הכהנים כל
כסף הקדשים אשר יבא בית יהוה כסף
עובר איש כסף נפשות ערכו כל כסף
אשר יעלה על לב איש להביא בית הוה :
יקחו להם הכהנים איש מאת מקרו והם
יחזקו את ברכ הבית לכל אשר ימצא שם
ברק : ויהי בשנת עשרים ושלוש שנה
למלך יהואש לא חזקו הכהנים את ברכ
הבית : ויקרא המלך יהואש ליהוידע
הכהן ולכהנים ויאמר אלהם מדוע אינכם
מחזקים את ברכ הבית ועתה אל תקחו
כסף מאת מקריכם כי לבדק הבית
חתהו : ויאתו הכהנים לבלתי קחת כסף
מאת העם ולבלתי חזק את ברכ הבית :

ויקח יהוידע הכהן ארון אחד ויקבחו
בדלתו ויתן אתו אצל המזבח סימון קרי בימין
בבוא איש בית יהוה ונתנו שמה הכהנים

שמתי הסף את כל הכסף המובא בית
יהוה : ויהי כראותם כי רב הכסף בארון
ויגל ספר המלך והכהן הנדוד ויצרו ויטנו
את הכסף הנמצא בית יהוה : ונתנו את
הכסף המתכן על יוקריד עשי המלאכה
המקדשים קרי ה פקדים בית יהוה ויוציאהו
לחדשי העץ ולבנים העשים בית יהוה :

ולגדרים ולהצבי האבן ולקנות עצים ואבני
מחצב לחזק את ברכ בית יהוה ולכל
אשר יצא על הבית לחזקה : אך לא
יעשה בית יהוה ספות כסף מזמרות מזרקות
הצצרות כל כלי זהב וכלי כסף מן הכסף
המובא בית יהוה : כי לעשי המלאכה
יתנהו ויחזקו בו את בית יהוה : ולא יהשבו
את האנשים אשר יטנו את הכסף על
ידם לתת לעשי המלאכה כי באמנה הם
עשים : כסף אשם וכסף חטאות לא יבא
בית יהוה לכהנים יהיו :

הפטרה פרשת זכור כשמואל א סימן טו :

ויאמר שמואל אל שאול ארתי שלח
יהודה למשחך למלך ער עמו
על ישראל ועתה שמע לקול דברי יהוה :

כאן מתחילים האשכנזים

כה אמר יהוה צבאות פקדתי את אשר
עשה עמלק לישראל אשר שם לו
בדרך בעלתו ממצרים : עתה לך והמיתת
את עמלק והחרמתם את כל אשר לו ולא
תחמל עקיו והמיתה מאיש ער אשרה

מעולל

וְעַד-יוֹגֵם מִשׁוֹר וְעַד-שֶׁה מִגֹּמְלוֹ וְעַד-
 חֲמוֹר : וַיִּשְׁמַע שְׂאוֹל אֶת-הַעֵם וַיִּפְקְדֵם
 בַּמַּלְאִים מֵאֲתִים אֶלְהָ רִגְלֵי וַעֲשֵׂר־אֲלֵפִים
 אֶת-אִישׁ יְהוּדָה : וַיָּבֵא שְׂאוֹל עַד-עִיר
 עַמְלֵק וַיַּרְבֵּב בַּחֶסֶל : וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל-הַקִּינִי
 לֵכוּ סִרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עַמְלֵקִי פֶן-אֶסְפְּדָ עִמּוֹ
 וְאַתֶּם עֹשֵׂי־חֶסֶד עִם-כָּדָבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 בְּעֵלּוֹתֵם מִמִּצְרַיִם וַיִּסַּר קִינֵי מִתּוֹךְ עַמְלֵק :
 וַיֵּךְ שְׂאוֹל אֶת-עַמְלֵק מִחַוִּילָה בְּיוֹצֵף שׁוֹר
 אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי מִצְרַיִם : וַיִּהְיֶשׁ אֶרֶץ-אֲנָג
 מִלֶּךְ-עַמְלֵק חַי וְאֶת-כָּל-הַעֵם הַחֲרִים לְפִי-
 חֶרֶב : וַיַּחְמַל שְׂאוֹל וְהַעֵם עַל-אֲנָג וְעַל-
 טִיטָב הַצֵּאֵן וְהַבְּקָר וְהַמִּשְׁנֵים וְעַל-הַכְּרִים
 וְעַל-כָּדָבְנֵי הַטּוֹב וְלֹא אָבּוֹ חֲחֵרִים וְכָדָב-
 הַמַּלְאָכָה נִמְבּוּהָ וְנִמַּס אֶתְּהָ הַחֲרִימוּ : וַיְהִי
 דְבַר יְהוָה אֶל-שְׂמוּאֵל לֵאמֹר : נַחֲמֵתִי כִי-
 הַמַּלְכֵתִי אֶת-שְׂאוֹל לְמַלְךְ כִּי-שָׁב מֵאֲחֵרֵי
 וְאֶת-דְּבָרֵי לֹא הָקִים וַיְחַר לְשְׂמוּאֵל וַיִּזְעַק
 אֶל-יְהוָה בְּלִילָה : וַיִּשְׁכַּם שְׂמוּאֵל
 לִקְרֹאת שְׂאוֹל בַּבֶּקֶר וַיַּעַד לְשְׂמוּאֵל לֵאמֹר
 כֹּא-שְׂאוֹל תִּכְרַמְלֶה וְהִנֵּה מֵצִיב לוֹ יָד וַיִּסַּב
 וַיַּעֲבֹר וַיַּרְדַּ הַגִּלְגָּל : וַיָּבֵא שְׂמוּאֵל אֶל-שְׂאוֹל
 וַיֹּאמֶר לוֹ שְׂאוֹל בְּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הַקִּימֵתִי
 אֶת-דְּבַר יְהוָה : וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל וּמָה קוֹל-
 הַצֵּאֵן הַזֶּה בְּאָזְנִי וְקוֹל הַבְּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי
 שֹׁמֵעַ : וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל מִעַמְלֵקִי הַבִּיאוּם
 אֲשֶׁר חָמַל הַעֵם עַל-טִיטָב הַצֵּאֵן וְהַבְּקָר
 לְמַעַן זָכַח לַיהוָה אֱלֹהֵיךָ וְאֶרֶץ-הַיִּזְרְתָר

הַחֲרַמְנוּ : פַּהַח כֶּסֶף פ : וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-
 שְׂאוֹל הֲרַף וְאֶנְיָדָה לָךְ אֶת אֲשֶׁר דִּבַּר יְהוָה
 אֵלַי הַלִּילָה וַיֹּאמֶר קִי וַיֹּאמְרוּ לוֹ דְבַר :
 וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל הֲלוֹא אִם-קָטַן אַתָּה בְּעֵינַי
 רֹאשׁ שְׂבִטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וַיִּמְשַׁחךָ יְהוָה
 לְמַלְךְ עַל-יִשְׂרָאֵל : וַיִּשְׁלַחךָ יְהוָה בְּדַרְדַּר
 וַיֹּאמֶר לָךְ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת-הַחֲטָאִים אֶת-
 עַמְלֵק וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד-כְּלוּתָם אוֹתָם : וְלָמָּה
 לֹא-שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַשׂ אֶל-הַשְּׂלֵלָה
 וַתַּעַשׂ הַרְעָה בְּעֵינֵי יְהוָה : וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל-
 שְׂמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וְאֵלַי
 בְּדַרְדַּר אֲשֶׁר-שָׁלַחְתָּנִי יְהוָה וְאָבִיא אֶרֶץ-אֲנָג
 מִלֶּךְ עַמְלֵק וְאֶת-עַמְלֵק הַחֲרַמְתִּי פַהַח כֶּסֶף פ :
 וַיִּסַּח הַעֵם מִבְּשָׁלָל צֵאֵן וּבְקָר רֹאשֵׁי־הַחֲרָם
 לְזִבְחָ לַיהוָה אֱלֹהֵיךָ בַּגִּלְגָּל : וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל
 הַחֲפֹץ לַיהוָה בְּעֵלּוֹת וּבִזְבָּחִים כִּשְׁמֵעַ בְּקוֹל
 יְהוָה הִנֵּה שָׁמַע מִזְבַּח טוֹב לְהַקְשִׁיב מִחֶלֶב
 אֵילִים : כִּי הִטְאֵת-קֶסֶם מְרִי וְאוֹן וְהִרְפִּים
 הַפֶּצֶר וְעַן מֵאֶסֶת אֶת-דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסֶךָ
 מִקֹּדֶךָ : וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל-שְׂמוּאֵל הֲטֵאֲתִי
 כִי-עֲבַרְתִּי אֶת-פִּי-יְהוָה וְאֶת-דְּבָרֶךָ כִּי-
 יִרְאֵתִי אֶת-הַעֵם וְאֲשַׁמְעֵ בְּקוֹלָם : וַעֲתָה
 עֲזָא נָא אֶת-הַטְּאֲתִי וְשׁוּב עִמִּי וְאֲשַׁתְּחַוְדָה
 לַיהוָה : וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-שְׂאוֹל לֹא
 אֲשׁוּב עִמָּךְ כִּי מֵאֶסֶתָה אֶרֶץ-דְּבַר יְהוָה
 וּמֵאֶסֶתָה יְהוָה מֵהַיּוֹת מִלֶּךְ עַל-יִשְׂרָאֵל :
 וַיִּכַּב שְׂמוּאֵל לְלֶכֶת וַיַּחֲזֵק בְּכַנְף-מַעֲלוֹ
 וַיִּבָּעֵ : וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׂמוּאֵל קִרְעֵ יְהוָה

את

את־ממלכות ישראל מעליך היום ונרְחֶמֶה
 כְּרַעַף הַטּוֹב מִמֶּךָ : וְגַם נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא
 יִשְׁקַר וְלֹא יִפְחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם :
 וַיֹּאמֶר הַטָּאֲתִי עִתָּה כְּבַדְנִי נָא נְגִד־זִקְעִי
 עִמִּי וְנָגִד יִשְׂרָאֵל וְשׁוֹב עִמִּי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי
 לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ : וַיֵּשֶׁב שְׂמוּאֵל אַחֲרַי שְׂאוֹר
 וַיִּשְׁתַּחוּ שְׂאוֹל לַיהוָה : וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל הִנְיִשׁוּ
 אֵלַי אֶת־אֲנִי מִדָּר עַמְלֹק וַיֵּרֶךְ אֱלֹהֵי אֲנִי
 מִעֲרֵבַת וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶכֶן סָר מֵר־הַקּוֹת :
 וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁבַּלְה נְשִׁים חֲרַבְךָ
 בְּנִתְשִׁבֵל מִנְשִׁים אִמָּה וַיִּשְׁסַף שְׂמוּאֵל אֶת־
 אֲנִי לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל : וַיֵּרֶךְ שְׂמוּאֵל הַרְמַתָּה
 וְשְׂאוֹל עָקָה אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּבְעַת שְׂאוֹל :

הפטרות פרשת פרה ביחזקאל סימן ל"ו :

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר : בְּנ־אֲדָם
 בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־אֲדָמָתָם
 וַיִּטְמְאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטִמְאֵת
 הַנְּדָה הַקֵּיתָה דַרְכָם לִפְנֵי : וְאֲשַׁפֵּךְ חֲמָתִי
 עֲלֵיהֶם עַל־הַדָּם אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ עַל־הָאָרֶץ
 וּבַגְּלוּלֵיהֶם טִמְאוּהָ : וְאֲפִיץ אוֹתָם בְּגוֹיִם
 וַיָּזְרוּ בְּאֲרָצוֹת בְּדַרְכָם וּבַעֲלִילוֹתָם שִׁפְטִים :
 וַיָּבֹאוּ אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁמוּ וַיְחַלְלוּ אֶת־
 שֵׁם קֹדֶשׁ־יְהוָה אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי
 וּמֵאֲרָצוֹ יָצְאוּ : וְאֶהְיֶה עַל־שֵׁם קֹדֶשׁ־יְהוָה אֲשֶׁר
 חִלְלֵהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁמָּה :
 לִכְן אֹמֵר לְבֵית־יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֱלֹהֵי יְהוָה
 לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־
 לְשֵׁם־קֹדֶשׁ־יְהוָה אֲשֶׁר חִלַּקְתֶּם בְּגוֹיִם אֲשֶׁר־

בְּיַחַת שֵׁם : וְקֹדֶשׁ־יְהוָה אֱלֹהֵי יְהוָה
 חִמְלָל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בְּתוֹכָם וַיִּדְעוּ
 הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה נְאֻם אֱלֹהֵי יְהוָה בְּהַקְדִּישׁ־
 בְּכֶם לְעֵינֵיכֶם : וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם מִן־הַגּוֹיִם
 וּקְבַצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל־הָאֲרָצוֹת וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם
 אֶל־אֲדָמַתְכֶם : וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים
 וְשִׁחַרְתֶּם מִכָּל טִמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גְּלוּלֵיכֶם
 אֲטַהֵר אֶתְכֶם : וְנָתַתִּי לְכֶם לֶב חָדָשׁ וְרוּחַ
 חָדָשׁ אֲתֵן בְּקִרְבְּכֶם וְחִסְרֹתַי אֶת־לֵב הָאֲבָן
 מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לְכֶם לֵב בָּשָׂר : וְאֶחֱדַתִּי
 אֲתֵן בְּקִרְבְּכֶם וְעֲשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר־בְּחַקִּי תִלְכוּ
 וּמִשְׁפָּטֵי תִשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם : וַיִּשְׁבַּתֶם בְּאָרֶץ
 אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאֲבֹתֵיכֶם וְהִיִּיתֶם לִי לְעָם וְאֲנִי
 אֶהְיֶה לְכֶם לֵאלֹהִים : וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל
 טִמְאוֹתֵיכֶם וְקִרְאתִי אֶל־הַדָּגַן וְהַרְבִּיתִי אֹתוֹ
 וְלֹא־אֲתֵן עֲלֵיכֶם רָעָב : וְהַרְבִּיתִי אֶת־פְּרִי
 הָעֵץ וְתִגְוַבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־תִקְחוּ
 עוֹד חֲרַפַּת רָעָב בְּגוֹיִם : וּזְכַרְתֶּם אֶת־דַרְכֵיכֶם
 הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקַטְתֶּם
 בְּפִנְיֵיכֶם עַל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְעַל חַוְעַבְתֵיכֶם : לֹא
 לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֱלֹהֵי יְהוָה וַיִּדְעוּ
 לְכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכְלִמוּ מִדַרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל :
 כֹּה אָמַר אֱלֹהֵי יְהוָה בְּיוֹם טְהַרִי אֶתְכֶם מִכָּל
 עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הָעָרִים וְגִבְעוֹת
 הַחֲרָבוֹת : וְהָאָרֶץ הַנְּשֻׁמָּה תִעֲבַד חַחַת אֲשֶׁר
 הִיְתָה שְׂמֹמָה לְעֵינֵי כָל־עוֹבֵר : וְאָמַר
 הָאָרֶץ הַלֹּא הַנְּשֻׁמָּה הִיְתָה כְּגוֹן־עֵדֶן וְהָעָרִים
 הַחֲרָבוֹת וְהַנְּשֻׁמּוֹת וְהַנְּהַרְסוֹת בְּצוֹרוֹת יִשְׁבוּ :

הפטרות פרשת פרה ופרשת ההדש

וידעו הנזים אשר יעשהו סביבותיכם כי
אני יהוה בלתי המהרסות וטעתי המשמה
אני יהוה דברתי ועשיתי : כה אמר אדוני
יהוה עוד זאת אדרש לבית ישראל לעשות
לכם ארבה אתם כצאן אדם : כצאן קדשים
כצאן ירושלים במועדיה בן תהינה הערים
החרבות מלאות צאן אדם וידעו כי אני
יהוה :

הפטרות פרשת החרש כחוקאל בסימן מה :

כל העם הארץ יהיו אל התרומה הנות
לנשיא בישראל ועל הנשיא יהיה
העולות והמנחה והנסך בחנים ובקדשים
ובשבתות בכל מועדי בית ישראל הוא
יעשה את החטאת ואת המנחה ואת
העולה ואת השלמים לכפר בעד בית
ישראל :

זקצת קהילות מחילין כאן .

וכה אמר אדוני יהוה בראשון באחד לחדש
תקח פרי בן בקר חמים וחטאת את
המקדש : ולקח תכהן מידם החטאת ונתן
אל מוונת הבית וארבע פנות העזרה
למזבח ועל מוונת שער החצר הפנימית :
וכן תעשה בשבעה בחדש מאיש שגרה
ומפתי וכפרתם את הבית : בראשון
בארבעה עשר יום לחדש יהיה לכם הפסח
חג שבעות ימים מצות אכל : ועשרה
הנשיא ביום ההוא בערו ובעד כל עם

הארץ פר חטאת : ושבעת ימי החג יעשה
עולה ליהוה שבעת פרים ושבעת אילים
חמימים ליום שבעת הימים וחטאת שליש
עזים ליום : ומנחה איפה לפר ואיפה
לאיל יעשה ושמן הזין לאיפה : בשביעי
בחמשה עשר יום להדש בחרג יעשה כאלה
שבעת הימים כחטאת בעלה וכמנחה
וכשמן : כה אמר אדוני יהוה שער החצר
הפנימית הפנה קדים יהיה סגור ששת
ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום
החדש יפתח : ובא הנשיא דרך אולם
השער מחוץ ועמד על מוונת השער
ועשו הכהנים את עולתו ואת שלמו
והשתחוו על מפתן השער ונצא והשער
לא יסגר עד הערב : והשתחוו עם
הארץ פתח השער הרוא בשבתות
ובקדשים לפני יהוה : והעלה אשר יקרני
הנשיא ליהוה ביום השבת ששה כבשים
חמימים ואיל חמים : ומנחה איפה לאיל
ולכבשים מנחה סתת גדו ושמן הזין לאיפה :
וביום החדש פר בן בקר חמימים וששת
כבשים ואיל חמימים יהיו : ואיפה לפר
ואיפה לאיל יעשה מנחה ולכבשים כאשר
תשיג ידו ושמן הזין לאיפה : ובבוא
הנשיא דרך אולם השער יבא ובדרגו
צא : ובבוא עם הארץ לפני יהוה במועדים
הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך
שער נגב והבא דרך שער נגב יצא דרך
שער

שער צפונה לא ישוב בדרך השיגור אשר
 בא בו כי נקחו יצארו יצאו : והנשיא
 בתוכם בכואם יבוא ובצאתם יצאו :
 ובהנים ובמועדים תהיה המנחה איפה לפי
 ואיפה לאיל ולכבשים מתת ידו ושמן הזן
 לא פה : וכי תעשה הנשיא נדבה עולה
 או שלמים נדבה ליהודה ופתח לו את
 השיגור הפנה קדים ועשה את עולתו ואת
 שלמיו כאשר יעשה ביום השבת ויצא
 וסגר את השיגור אחרי צאתו : ולכש בן
 שנתו תמים תעשה עולה ליום ליהודה בבקר
 בבקר תעשה אהו : ומנחה תעשה עליו
 בבקר בבקר ששית האפה ושמן שלישיית
 ההזן לרם את הסלת מנחה ליהודה

הקית עולם תמיד : יעשו את הכבש
 ואת המנחה ואת השמן בבקר בבקר
 עולת תמיד :

ויש מוסיפין :

כה אמר אלני יהודה ביריתו הנשיא
 מתנה לאיש מבניו נחלתו היא לבנו
 תהיה אתותם היא בנחלת : וכי
 יתן מסנה מנחלתו לאחד מעבדיו והיתה
 לו עד שנת הדרור ושבת לנשיא אר
 נחלתו בנו להם תהיה : ולא יקח
 הנשיא מנחלת העם להונתם מאחותם
 מאחותו יתיל את בניו למען אשר לא
 יפצו צמי איש מאחותו :

תרגום שני

קמ

על מגילת אסתר

אשר ישכונגלה ונסתר . עם פירוש חדש אשר לא היה בעולם כמוהו . עם הג'ה מרויקה כחמר ויהרוחלף . מפי הפרים ופופרים הנמצאים בכתב ישן נושן בקלף . אח כל אלה הכינו גם הקרו גבר דגמר ומליף . ההכס הנעלה הוא האלוף . מהר"ף נר"ו . אשר שמו נודע בשערים . הוא בויער אפו טרה ויגע ביגיעת כפו . אף זכות הרבים יקרא על שמו . ויהיה אלחועמר : ויזכה להגדיל תורה ויאדיר בעדר עמו . כן יעשה האל אמן :

לא היו ידעין אנשי מדינתא מן ישויו עליהו למלכא
וכד מית נבוכדנצר מלכא דבבל קם אויל מרודך בריה
בתריה ולא הו עבין אנשי מדינתיה למוקמיה עדידיון
בבם קהיבין ואמרין ליה נבוכדנצר אבוך דיא הנה
מדינה עם אנשא ואיך מוקמין אנהא יחד מלכא עלינו
כבר מהפני אבוך נבוכדנצר ואחי עלנא נקטיל יתו . ובר
שמע אויל מרודך ית שהגמי הדיו האנשי מדינתיה אפרין
ליה . קתיב ואמר להון נבוכדנצר אביא מיר וטרוד מן
עלמא ועד בעו לית אחיו מדינתו . מדינתו ואמרין ליה
נבוכדנצר אבוך ארשישת ארעא כולה ית מלכא כולהון

ביומי אשורוש הוא אשורוש חד מן עמר מלכין דין
מלכין ועדידיו בעלמא ואילו אינו עמר מלכין .
מלכותא קדמיתא דמלך מלכא : צבאית דבעגלא
תתבל מלכותיה עלו . מנגא דנקרו . הליקאה דפרעה
מלכא דמצרים . רביעאה דישראל . חמישתא
דנבוכדנצר מלכא דבבל . שתיאה דאשורוש .
שביעאה דונו . תמינאה דרומי . תשיעאה דבן דוד
משיחא . עשראה דמלך מלכא : צבאית דבעגלא
תתבל מלכותיה עלו ועל כל ביתי ארעא . כד מטר
מלכות בבל למוקדא מן ארעא ושולמנה ועדו מנייה

דעליו

פחשגן הכתב

(א) ויהי בימי אשורוש . הוא אשורוש אחד ועשרת המלכים אשר מלכו ואשהקין עתידים בעולם : ואלה הם העשרה המלכים :
היילכות הראשונה למלך יוסף המלכים י"י נבחות שממרההתגדל מלכותו עלינו . המלכות הזאת למרודך .
השלישית לפרעה וולך חמרים : הרביעית לישראל . החמישית לנבוכדנצר מלך בבל . הששית לאשורוש . השביעית ליון . השמינית
לרומי . התשיעית למשיח בן דוד . העשירית למלך מלכי המלכים י"י נבחות שממרההתגדל מלכותו עלינו ועל כל יושבי הארץ : כאשר
נגיע מלכות בבל לאחד מן העולם ונחשלתו לסי' חמנו . לא היו יודעים אנו מדינתו מנישיון עליהם מלך . וכמות נבוכד נר . מלך
בבל קם אויל מרודך בנו חמיו . ולא היו חפצים אנשי מדינתו להקיון עליהם למלך . עטו ואמרו לו הלא נבוכדנצר חבך לא היה נר עם
הלמים ואיכתי מקיונים חמנו חותך מלך עלינו . כבר פנה נבוכדנצר חבך ויכוח עלינו ויג חותנו . וכשמוע אויל מרודך חת הדברים
האלה אשר חנשי מדינתו דוכרים חליו עכתי ויאמר אליהם . נבוכדנצר חבך מית ועבר מן העולם ויג עתה איכתי חמיו חמיו . עטו ויאמרו
לו נבוכדנצר חבך כרגו אח כל הארץ ואת כל הממלכות אשר עליו הכתוב מפרש הוה האו ירגו הארץ ויורעיש ממלכות : מהעשה
אויל מרודך בעת הוה נח חלגמו המלך ויניח נוסח כבלי כרול ונחשת וישלך חותם בעקבות נבוכדנצר חבך ויחשכו ויעלכו ויקברו
כאשר עברה הכתוב עליו ואת ההשכלת תקברך כנלך נעמך : וכרות חנשי המדינה שישא אויל מרודך רעון חביו ששמים . המו כולם
שמתים ויבטחו את אויל מרודך לבוש מלכות תכלת וארגמן ויתגלו יקר וגדולה וכבוד כמלך אחד : עמוד דניאל איש חמודות ויאמר
אל אויל מרודך . הנה כל ימי נבוכדנצר חבך לא הניח חסידים ביה כאשר מפרש עליו הכתוב חסידיו לא פתח ביתה : וכאשר נתחייבו
סגולתם עליו חל התגבר ויעל עליהם נבוכדנצר חבך וקריב את חן ישראל . ויבד ירושלים עיר הקדש . ויסרוף את בית המזבח
כאן . ויגלא בני ישראל חרצים . ויבא חותם לכבל . ויגל עממם את יבויכון מלך יהודה ויאפור חותם בבית האסורים שבע ושלמים
ענה עד אשר לא שם חל לבו לעשות רעון חביו ששמים . ונס נבוכדנצר התפאר בכבוו לאמר חן מלך ושלישית חני . כאשר מפרש

אשר בין הקריסים וקצף המלך מאד
 נחמרו בערה בו : יג ויאמר המלך
 לחכמים ודעי העתים כי-כן דבר המלך
 לפני כל-יודעי דת ודון : יד והקרב אליו
 ברשעא שתר אדמתא תרשיש מרס מרסנא
 ממוקן שבגת שרבי פרס ומדי ראי פני
 המלך הישבים ראשנה במלקות : טו כדת
 מה-לעשות במלכה ושתי על אשר לא-
 עשתה את-מאמר המלך אחשוורוש ביד
 הקריסים : ס טז ויאמר סמוקרי מומקן
 לפני המלך והשרים לא על-המלך לבדו
 עותה ושתי המלכה כי על-כל-השרים
 ועל-כל-העמים אשר בכל-מדינות המלך
 אחשוורוש : יז כי-יצא דבר-המלכה על-
 כלי-הנשים ולהבנות בעליהן בעיניהן באמרם
 המלך אחשוורוש אמר להביא את-ושתי
 המלכה לפניו ולא-באה : יח והיום הורה
 תאמרנה שרות פרס-ומדי אשר שמעו
 אר-דבר המלכה לכל שריו המלך וכדו
 בגוין וקצף : יט אם-על-המלך טוב יצא
 דבר-מלכותו מלפניו ויכתב בדתו פרס-
 ומדי ולא יעבור אשר לא-תבא ושתי לפני

המלך אחשוורוש ומלכותה יתן המלך
 לרעותה הטובה ממנה : כ וישמג פתנס
 המלך אשר-יעשה בכל-מלכותו כי רבה
 היא וכל-הנשים יתנו יקר לבעליהן למגדול
 ועד-מקן : כא וישב הדבר בעיני המלך
 והשרים ויעש המלך כדבר ממוקן :
 כב וישלח ספרים אל-כל-מדינות
 המלך אל-מדינה ומדינה בכתבה ואל-
 עם ועם בקשונן להיות בל-איש
 שרר בביתו ומדבר בקשון עמו : ס
ב א אחר הדברים האלה כשד תמת
 המלך אחשוורוש זכר את-נשתי ואת אשר-
 עשתה ואת אשר-נגזר עליה : ב ויאמרו
 גערי-המלך משרתיו ובקשו למלך נערות
 בתולת טובות מראה : ג ויפקד המלך
 פקידים בכל-מדינות מלכותו ויקבצו את-
 כל-נערה בתולה טובת מראה אל-שושן
 הבירה אל-בית הנשים אל-יד הנגא
 סרים המלך שמר הנשים ונתון המרקהן :
 ד והנערה אשר תיטב בעיני המלך
 תמלך תחת נשתי ויטב הדבר בעיני המלך
 ויעש כן : ה איש יהודי היה בשושן

הבירה

רשי

שמשם עדושה בשבת . וקצוף . ששלחה לו דכרינא : (יג) כי כן דבר המלך . כי כן מנהג המלך ככל משפט לשום את זכרו
 לפני כל יודעי דת ודון : (יד) והקרוב אליו . לערוך דבריו לפניו כלו הס כרשנא שתר וגו' : (טז) כדת מרה לעשורה .
 ויטב עליו את המלך לחכמים . (טז) עושה . לשון עון : (יז) כי יצא דבר המלכה על כל הנשים . זה שכתבה את
 המלך על כל הנשים להבנות חף הוא את בעליהם : (יח) האמרנה שרות פרס ומדי . לכל שריו המלך את הדבר : והריוה עקרה קר :
 דבר בזיון . ויש דכרי הוא הרבה בזיון וקצף : (יט) דבר מלכות . גזרת מלכות של נקמה שמה להרגה : ויכתב בדתו פרס
 ומדי . כשצרי חיק ונענה המלכות : ולא יעבור . חוק זה מביניהם שיחל זה חוקודת לכל הסוה את בעלה : אשר לא תבא ושתי .
 בלבד להרגה : (כב) ומדבר כלשון עמו . כושה את אשתו ללמד את לשונו אם היא בת לשון אחר : (ג) ויפקד המלך פקידים .
 למי שכל מקד ופקיד ידועות לוכזים היפות שמדינתו : זכר את ושתי . את יפיה ונענש : המרוקיהן . הן דברים התנחלתן כמו ומורק
 אסתר שן עדכמיני סמיס וכשפס המשרין ומעגין את הכאר : (ה) איש יהודי . על שכל עם כלות יהודה כל אותן טגולעם
 מלכי

דעליו
 מלכי
 גנו מ
 בעקמו
 דהקדו
 נמעה
 אכרו
 אגיל
 ורבו
 לאגיל
 אסירא
 אפיקו
 אהבבו
 דשאר
 כנירא
 ואגיל
 קבית
 רעיה
 ואמר
 עלוהי
 שעקא
 אפיקו
 רבית
 קתתיא
 מישת
 ותלמי
 קר

דעלוי מפרש בתקא הנה תאיש מרגיש הארץ ומרגיש
 פמלכות . מה עבר אגיל מרודך בהיה שעתא על לבי
 גנו מלקא ואפיק מסמו שלשון דפרזל ודגמש ורמא
 בעקבי דנביבדנצר אברתי ונעז ואפיק ימיה מקבניה
 דהכרין מפרש עלויה חקא ואתה השלכת מקדוך כנצר
 נקעב . וכד תוי אנשי מדעמיה בעבר אגיל מרודך רעות
 אכוי דבשמיאממו כולהון בהרזה רבא ואלבישו יר
 אגיל מרודך ארמוןא טבא דמלכותא ויהבו ליה נקד פניא
 ורבו יתרא . קתיב דניאל גברא דתממדתא ואמר ליה
 לאגיל מרודך הא כל יומי דנביבדנצר אבדך ליה גפך
 אפירא מן ביתיה לעלם דהיכרין בתקא מפרש עליה
 אפיקו לא פתח בותה . וכד אהמכיו פנאיהון דיהודאי
 אהנבר וקליק עליהון נביבדנצר אבדך ואתריב ית ארעא
 דישראל רבנו ער מרקה וירושלם ואוקיד ית בית מקדשא
 כנרא ואגלי ית עמא דישראל ואימי ידהון לבגד
 ואגלי עקהון ית יהוכין מלקא דבית יהודא ואמר יהיה
 דבית אפירי תלמין ושבע שגין מן קדם דקא שם צרוי
 רעות אכוי דבשמיא ואף נביבדנצר אהנבר כלבניה
 ואמר לית מלך ושליט אלא אגא דהקא מפרש בהקא
 עלויה אעקא על דקתי עב אבמה לעליון : דקא
 שעתא עבר אגיל מרודך רעות אכוי דבשמיא ועל לבית
 אפירי ואפיק מסמו ית יהוכין בר יהוקים מלך שבטא
 דבית יהודא ונקרו עמיה כל אפירי מה עבר אגיל מרודך
 בתמא שעתא על לבי גנו מלקא ואפיק מסמו כל
 משתני טבין וכל מיני בוסמין ואפתי יתיה ומשה יתיה
 ואלביש יתיה לכושא דמלכותא ואכל לחם דקרא קדמין
 קל יומי חיויה נכרנש מרקה קביל מלכותא רוא

אחשורוש מלקא פרקאה בר דרנש מלקא מדאה הוא
 אחשורוש דאמר למייתי חקרא מן קאח ועקרין ושבע
 כדניו למארה ועקרין ושבע מלכין דגניין קדמין וישמי
 כל גבר וגבר מן חמר כדעמיה דלא יתנון . הוא
 אחשורוש מלקא מעוקא . הוא אחשורוש מלקא טפשא
 באמר תקטל מלכותי ולא תקטל נוכתי . הוא אחשורוש
 דתהלקלן עצמיה ולא תקנו נוכתי . הוא אחשורוש
 דאמר לאעלא ית וישמי טלקתא ערטילקתא קדמתי ולא
 עלתה . הוא אחשורוש דביזמותי איזבנני דבית ישראל
 כנן דלא ככף דדכתיב חנם גמברתם . הוא אחשורוש
 דאשפתרו בימותי אשתי דבית ישראל כשילי קדרא .
 הוא אחשורוש דאמר למייתי ארני מן לבנון ודתיב מאופיר
 ולא מייתי . הוא אחשורוש דביזמותי איתמיס ער בית
 ישראל מה דכתיב בספר אובייתא דמישה כבקר האמר
 מי יתו ערב . הוא אחשורוש חקשא קתיב בהון רוא
 ואיתקריין בשיען וחקשא קתיב בהון הוא ואיתקריין
 צרניא אברם הוא אברתם . הוא אהרן ומשה . הוא
 משה ואהרן . הוא הנביא . הוא עזרא . אליו חקשא
 צדיקין : וחקשא בשיען דקראה נמרוד דכתיב ביה הוא
 היה גבור צוד . הוא עשו אבי ארום . הוא דתן ואבירם .
 הוא המלך אהו . הוא אחשורוש ועל האמר ולא עבר
 אהסררויזמוי . ברם מלך מהודו ועד כוש מהודו דמעברא
 ועד כוש דמדניקא על קאח ועקרין ושבע מדנין . הוא
 אחשורוש דקטל אהתיה מטיל רחמיו . הוא אחשורוש
 דקטל כתבני הקן מטיל אהתיה . הוא אחשורוש המולך
 מהודו ועד כוש ונלא הודו נכוש קריבין תניא דקא
 בתרא אלא היך בתנה שליט בהודו נכוש בתון קריבין ליה

לקבל

פתשגן הכתב

עלוי הכתוב אעלה על כותבי עב אדמה לעליון : כעת הדין עשה אגיל מרודך רעון אכיו סכסמים ויכח אל בית האסורים ויזיל משם
 את יהוכין מלך יהודה ויזנו עמו כל האסורים מלם . קע עשה אגיל מרודך כעת הדין כא עוד אל גמיו המלך ויזיל משם כל מיני שונן
 סתמה הטובים וכל מיני סכסמים . ויתחן אותו ויזיל משם ארעו וילכש אותו כדדי מלכות . ואל כל לחם תמיד לפניו כל ימי חייו . ודרוש הענין
 יש על כסא מלכותו : הוא אחשורוש המלך הכרמי כן דרוש מלך מדי . הוא אחשורוש אשר נזה להכית יין מסכע וצפרים וטלה מדינה .
 להקנות את שבע וצפרים וטלה מלכים כיוצאים לפניו ולמען נסתה כל אחד ואחד מין מדניתו ולא יתק : הוא אחשורוש מלך מעות .
 הוא אחשורוש מלך טפא אשר חור תכטל מלכותי ולא תכטל נזרתי . הוא אחשורוש סופר מעותיו ולא קעו גזרותי . הוא אחשורוש
 אשר חור להכית את וסתי הולכה ערוסה לפניו ולא חלה : הוא אחשורוש סבתני נזכרו ביישראל חס כלם נספ ככתוב חס נעברתם .
 הוא אחשורוש סבימי דתקרו כהנים שלישראל כזלי קרה . הוא אחשורוש אשר נזה להכית ארום מן לבנון וזכר מחופיר ולא כוסחו :
 הוא אחשורוש סבימי בתקיים כתיב ישאל מה סתובב בספר תורת עשה כבקר תאחר עינתן ערב : הוא אחשורוש . מוטעם בלערה
 כהם הוא . ונקראו רשעים . ומוטעם בלתי ידעם הוא . דנקראו צדיקים : אברם הוא אברהם . הוא אהרן וזש . הוא משה ואהרן :
 הוא חוקים . הוא עזרא . אלה הם סתמה הצדיקים : ומוטעם הרשעים . סראטן גזרוד סתובב בו הוא היה גבור ליד . הוא עשו אבי

אלום

תמי הנה שרית עלי מאה ועשרין ושבע מדין וצפנכיא
 די להו דנותיה את משכח דשלמה מלכא שליט כבדלי
 עבר גהרא מהפסח ועד עזת והרא מפסח ועזת קריבין
 בנין תרא לתרא אלא היך דתנה שליט של הפסח ועזת
 די תנין קריבין תמי תנה שליט על כולי עבר גהרא
 עלמא . ארבע הנין דשליטו מסוף עלמא ועד סופיה
 קרין מן אמי עלמא וקרין מן ישראל . שלמה ואחאב
 מן ישראל . בשלמה כתיב כןאמריה . באחאב כתיב
 אם יש גוי וממלכה . הנכבדנצר וצפנכיא . אלא
 אחשורוש אהקצרת מלכותיה ולא תנה שליטא לא על
 מאה ועשרין ושבע מדין ולמה נכה די שליט על מאה
 ועשרין ושבע מדין אלא אמר קודשא בריך הוא ערזר
 הוא למסקנה לאסתר דהיא מן גנת גהרא דשרה בתיה
 מאה ועשרין ושבע שנין תיעיל בת גנתא דשרה בתיה
 מאה ועשרין ושבע שנין ותמלוך על מאה ועשרין ושבע
 מדין : ב בימים קיימא דאגון בר הנה ירתיב
 מלכא אחשורוש על כרסיה בתנה מווקן ליה גישושן
 בינתיקא הא כרסיה לא דידיה ולא דאבתיה אלא כרסיה
 דמלכא שלמה דאתמן ימיה תיכב בר אתמא ארמלתיא
 דעזר בקמיה בקא . ואי שלמה מלכא בקא דאמליך

ימיה קודשא בריך הוא מסוף עלמא ועד סופיה כתר יי
 ביה עד דלא אחיליך מספני אמנה רחם דתיה גלא ליה
 רניו טמירין ואחרי ליה סתרון עמיקון . דעמא וחוכמה
 יתב ליה וקנה לכא מן בראשית . הוא הנה מסתבל
 דבעלי דינא פו הוו אמין למבו קדמין ועד אגון לרא
 יבילין לפללא קדמין מילין דשקרא מן קדם דתנה ידע
 בין זקנה ובין סיקא זינא ותררא אשמיך ערוזתי
 וכתרא דמלכותא אהיהיב ברישיה זינא וכתרא אלביש
 ימיה קמא דאלביש לרוד אבוי . כל יומין עבר כבר תלמא
 עקרי שנין קיומא קדמאה דקביל ית מלכותיה ודידיה הוו
 קרו ליה מטיל דתנה רחיים למלך עלמא יי צבאור
 דהיקרון קמא ספרש נישלח בני סתן הגביא ויקרא אור
 שמו ודידיה . שלמה הוו קרון ליה מטיל שלמא דתנה
 קיימין דתכו קמא ספרש ואמר וישב יהודה וישאר
 לבטח בו הוו קרון ליה משום דתנה בני ית מקדשא
 בני צבאות דהיקרון כתיב בנה בניתי בית זבול לך .
 אימאל הוו קרון ליה משום דמימר אלהא הורה
 בפעדיה דכו כתיב ויתכם מכל האדם . יקא הוו קרון
 ליה דתנה רב ושלטי על כל מלכי ארץ מדינתא
 ומשקרא דכו כתיב ושלמה ישב על כסא דוד אביו .

כל

פתשגן חכמה

זווס . הוא דתן ואכירי . הוא המלך אחז . הוא אחזרוש . ועל אשר חזר ולא עשה קרני ימיו : רק מלך מהודו ועד כוס . מהודו אשר
 באערב ועד כוס אשר כמורח על סבע ועשרים ומאה ודניה : הוא אחזרוש אשר כעבור אוהבו : הוא אחזרוש אשר הרג
 אוהבו ונתן כעבור אחז : הוא אחזרוש המולך מהודו ועד כוס . וכלא הודו וקוס קרובים היו זה לזה . אבל כאשר היה מושל על הודו ומש
 הקרובים לו כן היה מושל על סבע ועשרים ומאה ודניה ואייהם . ככה אתה מואל כתוב בשלמה המלך אשר היה רודה בכל עבר ההר
 ומתפסח ועד עזה . והלא תפסח ועזת קרובים היו זה לזה . אלא כאשר היה רודה על תפסח ועזת אשר היו קרובים כן היה רודה על כל
 עבר כהר העולם . ארבעה הם אשר תלכו וקצה העולם רגד קהו . שנים מן אומות העולם . ושנים מישראל . שלמה ואחאב מישראל .
 בשלמה כתוב כאשר אמרו . כאתחלכתוב אסי יש גוי וממלכה . וכוכדלאל ואחשורוש . אבל אחזרוש קנה מלכותו ולא היה מושל כן אס
 עלסבע ועשרים ומאה ודניה : ומדוע זכה לשלוט על סבע ועשרים ומאה ודניה : כי כן אמר הק"ה עתיד הוא לקחת את אסתר לאשה
 אשר היא נזרעה של מרה ואשר הייתי שני חיים שבע ועשרים ומאת שנה . תבא בת בתה של מרה אשר תיתת מאה ועשרים ושבע שנים וממלך
 עלסבע ועשרים ומאה ודניה : (ב) בימים ההם . כשכת המלך אחזרוש על כסאו המזוהר לו בשושן הבירה . זה הכסא לא היה לו
 ולא לכסיתו . כי אס כסאו אשר לנלך שלמה ואשר הבינו חירם בן אב הלמנה ונצור בחכמה חכה : הוא שלמה המלך הגדול אשר המלך
 אותו הק"ה וקצה העולם ועד קהו . כתר ה' כו ערס נולד מתי ג' אמו . אהב אותו . גלה לו צפוני סודות . ויגד לו סתרים עמוקים .
 חכמה ודעת נתן לו . וכיות לכתיב בראשית : הוא היה מסתכל כבעלי הדין כאשר היו פאים לדון לפניו . ואף גם הם לא היו יכולים
 לזכר לפניו דברי טוב . כי הוא יודע להסתיין בין וכלי וכן חיים : הוד והדר בשקן עליו . וכתר מלכותו ניתן בראשו . מן ומסד הלגים אותו
 כאשר הלכיש את דוב אביו . והוקים אשר עברו ערס יתולך שלם עשרה שנה : כיום הראשון כשכת על כסא מלכותו היו קוראים לו ודידיה
 על אשר היה אוהב אותו מלך העולם ה' בשלמה עמו . כאשר הפסוק נפרש ושלח ביד נתן הכיאי ויקרא את שמו ודידיה : שלמה היו
 קוראים לו על חודות השלום אשר היה בינו סק כתוב וישב ימיה וישראל לבטח : כן היו קוראים לו יען אשר בנת את מקדש ה' בשלמה סק
 פתוח ככה כתיב בית זבול לך : אימאל היו קוראים לו כעבור אשר רוח אלהים בושקן כתוב ויתכם מכל האדם : תמא היו קוראים לו על
 פייה רכז שליט על כל מלכי ארץ מורח ומערב סקן כתוב ושלמה ישב על כסא דוד אביו : כל המלכים היו קוראים תינו . יתהבויס
 ולאגות היו שונעים לו . שדים . רוחות . פגעים . ולטין היו חסורין בידיו . עסיס היו נכונתים לו כלדני הים ועוף השמים .

זווס . הוא דתן ואכירי . הוא המלך אחז . הוא אחזרוש . ועל אשר חזר ולא עשה קרני ימיו : רק מלך מהודו ועד כוס . מהודו אשר
 באערב ועד כוס אשר כמורח על סבע ועשרים ומאה ודניה : הוא אחזרוש אשר כעבור אוהבו : הוא אחזרוש אשר הרג
 אוהבו ונתן כעבור אחז : הוא אחזרוש המולך מהודו ועד כוס . וכלא הודו וקוס קרובים היו זה לזה . אבל כאשר היה מושל על הודו ומש
 הקרובים לו כן היה מושל על סבע ועשרים ומאה ודניה ואייהם . ככה אתה מואל כתוב בשלמה המלך אשר היה רודה בכל עבר ההר
 ומתפסח ועד עזה . והלא תפסח ועזת קרובים היו זה לזה . אלא כאשר היה רודה על תפסח ועזת אשר היו קרובים כן היה רודה על כל
 עבר כהר העולם . ארבעה הם אשר תלכו וקצה העולם רגד קהו . שנים מן אומות העולם . ושנים מישראל . שלמה ואחאב מישראל .
 בשלמה כתוב כאשר אמרו . כאתחלכתוב אסי יש גוי וממלכה . וכוכדלאל ואחשורוש . אבל אחזרוש קנה מלכותו ולא היה מושל כן אס
 עלסבע ועשרים ומאה ודניה : ומדוע זכה לשלוט על סבע ועשרים ומאה ודניה : כי כן אמר הק"ה עתיד הוא לקחת את אסתר לאשה
 אשר היא נזרעה של מרה ואשר הייתי שני חיים שבע ועשרים ומאת שנה . תבא בת בתה של מרה אשר תיתת מאה ועשרים ושבע שנים וממלך
 עלסבע ועשרים ומאה ודניה : (ב) בימים ההם . כשכת המלך אחזרוש על כסאו המזוהר לו בשושן הבירה . זה הכסא לא היה לו
 ולא לכסיתו . כי אס כסאו אשר לנלך שלמה ואשר הבינו חירם בן אב הלמנה ונצור בחכמה חכה : הוא שלמה המלך הגדול אשר המלך
 אותו הק"ה וקצה העולם ועד קהו . כתר ה' כו ערס נולד מתי ג' אמו . אהב אותו . גלה לו צפוני סודות . ויגד לו סתרים עמוקים .
 חכמה ודעת נתן לו . וכיות לכתיב בראשית : הוא היה מסתכל כבעלי הדין כאשר היו פאים לדון לפניו . ואף גם הם לא היו יכולים
 לזכר לפניו דברי טוב . כי הוא יודע להסתיין בין וכלי וכן חיים : הוד והדר בשקן עליו . וכתר מלכותו ניתן בראשו . מן ומסד הלגים אותו
 כאשר הלכיש את דוב אביו . והוקים אשר עברו ערס יתולך שלם עשרה שנה : כיום הראשון כשכת על כסא מלכותו היו קוראים לו ודידיה
 על אשר היה אוהב אותו מלך העולם ה' בשלמה עמו . כאשר הפסוק נפרש ושלח ביד נתן הכיאי ויקרא את שמו ודידיה : שלמה היו
 קוראים לו על חודות השלום אשר היה בינו סק כתוב וישב ימיה וישראל לבטח : כן היו קוראים לו יען אשר בנת את מקדש ה' בשלמה סק
 פתוח ככה כתיב בית זבול לך : אימאל היו קוראים לו כעבור אשר רוח אלהים בושקן כתוב ויתכם מכל האדם : תמא היו קוראים לו על
 פייה רכז שליט על כל מלכי ארץ מורח ומערב סקן כתוב ושלמה ישב על כסא דוד אביו : כל המלכים היו קוראים תינו . יתהבויס
 ולאגות היו שונעים לו . שדים . רוחות . פגעים . ולטין היו חסורין בידיו . עסיס היו נכונתים לו כלדני הים ועוף השמים .

בהקות

יח ויצא המלך משתה גדול לכל שריו
 ועבדיו את משתה אסתר והנחה למדינות
 עשה נתן משאח כיר המלך : יט ובהקבץ
 בתולות שנית ומרדכי ישב בשער המלך :
 כ אין אסתר סגדרת מולדתה ואת-גמיה
 כאשר צוה עליה מרדכי ואת-מאמר מרדכי
 אסתר עשה כאשר היתה באמנה אהו :
 ס כא בימים ההם ומרדכי יושב בשער
 המלך קצה בנתן וחרש שני-סריכי המלך
 משמרן הסף ויבקשו לשבת יד במלך
 אחשוורוש : כב ויודע הדבר למרדכי ונגד
 לאסתר המלכה ותאמר אסתר למלך
 בשם מרדכי : כג ויבקש הדבר
 וימצא ויתרו שניהם ער-עץ ויקתב
 בספר דברי הימים לפני המלך :
 ס ג א אחר הדברים האלה נדל
 המלך אחשוורוש את-המן בן-המרתא
 האגגי וינשאהו וישם את-בסאו מעל כל-
 השרים אשר אהו : ב וכל-עבדי המלך
 אשר-בשער המלך כרעים ומשתחווים
 להמן כירבן צוה-לו המלך ומרדכי לא-

יכרע ולא ישתחוה : ג ויאמרו עבדי
 המלך אשר-בשער המלך למרדכי מדוע
 אתה עובר את מצות המלך : ד ויהי
 באמרם כאמרם קרו אליו נוס ויום ולא שמע
 אליהם ויערו להמן לראות היעמדו דברי
 מרדכי כי-הגיד להם אשר-הוא יהודי :
 ה ויגא המן כי-אין מרדכי כרע
 ומשתחוה לו וימלא המן המה : ו ויבו
 בעניו לשלח יד במרדכי לבדו כי-הגיד לו
 את-עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את-
 כל-היהודים אשר בכל-מלכות אחשוורוש
 עם מרדכי : ז בחדש הראשון הוא-חדש
 ניסן בשנת שתיים עשרה למלך אחשוורוש
 הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום
 ליום ומחדש לחדש שנים-עשר הוא-חדש
 אדר : ס ה ויאמר המן למלך אחשוורוש
 ישנו עם-אחד מפזר ומפזר בין העמים
 בכל מדינות מלכותך ורחיהם שנות מכל-
 עם וארדתו המלך אינם עשים ולמלך
 אין-שורה להניהם : ט אס-גל המלך
 טוב יכתב לאבדם ויעשרת אלפים ככר-

כסף

רשי

הכנולות שאף נשים כעולות קנן : (יח) והנחה למדינות עשה - לכבוד הניח להסמן המם שעליהם : ויתו משאח
 אה דורונות להם והכל כדי לפתותה חולית גור מולדתה : (יח) פכאין אסתר עונת מוכרתה לפי שחזרתי יוסב כשער המלך המוחזר
 והורונה על כך : (כא) לשלח יד - להשקותו ססמות : (כב) וידע הדבר למרדכי - סקיו אספירוס דכריהם לפניו כלפון
 ערמי ואין יודעים שהיה מרדכי מכיר כשכניס לשנות שהיה מיוסטי לנכת הגוית : (כג) וכתב בספר דברי הימים - הטובים ששם
 מרדכי למלך : (א) אחר הדברים האלה - סנכרית דפואה וזלכות לתמונה לישראל : גרל המלך את המן - סהקוליה
 בורא דפואה לזכותו של ישראל קודם שיבוא הנכה עליהם : (ב) בורעים ומשרהוים - שעה עליו חלום לפיכך ומרדכי לא יכרע ולא
 ישתחוה : (ד) היעמדו דברי מרדכי - האומר שלא ישתחוה עולמות כי הוא יהודי והואהר עליה : (ז) הפיל פור -
 הפיל מי שהפיל ולא פירס עיווקרה קנר הוא : הוא הגורל - הכתוב מפרס וזוהי ספור הוא גורל הפיל גורל כחזק חדש ילנית :
 פועם ליום - כחזק יום בחדש מילית : (ח) ואתרה המלך - לתת נוס לעבודת העולך : אין שורה - אין חסד כלומר אין
 כניע : (ט) יכתב לאבדם - יכתב סכריכ לזכות לשוריהודות לאבדם : (י) ויעשרת אלפים כסף - ויסר

פי שיה איד קאתא דתיב (סא מידה יתוב) תישבחה
 למרי מלכין כפמה פרמיה כהצוצרתא מרוקום ומשבת
 דמלכא . קמא ליה אהיהב מסתאא דכא דפתחין ביה
 כל חרעו חוכמתא ובינת לכא ידע ושמע מילי עופא
 בתרא כעירא וחיות כרא טבין ואילין בהטין קדמין
 ארין ונקרין אחריו ונא חכים בלישנה מן כל איניא
 כהרא סבר פל מחיבתא ועין כניה כל מלכיא וכל
 מלכותא קתימתא אחריו כל שלטניא וליה אחיהב כליל
 היש דנצחין ורמא שעבור על כל אנשא הוא חנרת ריש
 כל מלכיא . ומלכותא לקבל תכרמה לא נשא ונא כל
 מלכיא אהבערו מניה וכל מדינן גלה ליה רזין ויבע כל
 רזי בני אנשא בנין דעבר ויבב צדקתא ועבר ומילור
 חקרא מן קראשיות הוא וכה בעלמא תרין לוחי מלכיא
 ואף הוא וכו לעלמא דאתי הוא שלמה מלכא דעבר
 כורסיה בכא דמלכותא חפי ימיה דהבא טבא דאופיר
 מקרבע באבני כורלא ומשקע באבני ציצא ושישא
 ומקורעין ביה ומקורעין ובדבורעין ובקורליו ובבגליו וכל
 מנין טבין לכל מלך לא אהעבוד כותיה וכל מלכותא לא
 זבלין למתקנא כורסיא דדמי ליה נדין הוא עובדא
 דכורסיא קיימין עליו תרין עטר ארין דהבא ולקבליהון
 תרין עטר נשביא דהבא ארין לקבל נשרא ונשרא
 לקבל

פתשגן הכתב

בנמות וחיות הארץ עולות וכחות יחד לבית הוועכחים להיות שמועות לעבודת שלמה העשיר והאדיר : קנה כסף וזהב וכספים לרוב
 עמד . פתר משלים . הגיד מסתרים . ונלה סודות עד אין קץ : אויביו ומשנאיו היו אוהבים אותו . וכל המלכים שנועוים אליו . עומדים
 כולם לראות פניו וחומדים לשמוע רוח שפתיו : רס ונשאל היום אותו כעבור דור אביו עבדו . שמועה הולך בין המלכים . ותקמו בין
 המלכים . תס וישר היה וסר חרע יודע רזי שמים וחכס : אלהימורם הגדול ולכותו מכל המלכים ושכלו וכל בני מחול . כשמוע
 הננוס שמועה חרפיו . היו מתקבלים וכחים יחד לשאול לו לשלום ואוהבים אותו : כל המלכים רעדה אחותם . כל השרים והמושלם
 בית ארבים לו כניהם ובנותיהם להיותם עבדים ושפחות . רעים היו לפניו . וחסנים לעמוד לפניו . ומתאווים לשמוע דבר שפתיו ומכותו :
 ונאד היה פותח פיו לדבר היו כורעים ומשתחווים לפניו כל המוכנים לראות פניו . כל זרי המדינות והפקידים היו מכוים עריהם
 ומקומותם . ומשנאים חזריהם וטירותם . וכחים לשמוע דברי חכמתו ונועם אחרותיו : וכאשר היה נותן שבת והודאה לשלך מלכי המלכים
 היה פותח פיו כשמתה וכמולרות ומורום ומשבת לשלך הכבוד : בידו נוסר הספתח הגדול אשר כופות חים כל שערי חכמה וכיות לב :
 ידע ושמוע לכלי העופות . יחד בהמות וחיות הארץ . נכחים ואילות השדה רעים לפניו . אריות וטורים אוחים חרב . חכס היה כלשונם
 מכל העוים . יחד חכין כל התשובות : המלכים והמלכות כולם רגזו ומוטו . חיל לחז לכל שרי הארץ . לו לכדו ביתן עטרת הנלוים .
 ויש חס על כל האנשים : הוא היה ראש לכל המלכים . ולא הרים מלך לקראת אחיו את כלי מלחמתו . כל המלכים והמדינות פחדו מומו :
 ועלה עמוקות גלה לו רזים . והיה יודע חשבינו כט חרם עקב אשר עשה נשפט ונדקה חסד וחיות עם האנשים . משעת ימי טראשית וכה
 להיות מלך בעולם הזה ובעולם הבא : הוא המלך שלמה אשר עשה כסא גדול למלכותו . לפה אותו והכמופו כמקרא באבני שהם וקישקיש
 באבני בהט וש . וקמלא אותו מלוחת אבני נכך לשם ומטדה . וכל מיני מרגליות טובות . כמוהולת הזה ולא נעשה
 לכל מלך . ואין כל מלכה יכולה להכין ולעשות כסא הדומה לו : וזה מעשה הכסא . עומדים עליו שנים עשר אריות זהב .
 ולעומתם שנים עשר נשרי זהב . אריות לעומת נשר אריות אריות מקבילים אים אל אחיו . יד אריות בימינו לעומת כנף נשר זהב
 כשמתו . וכנף נשר זהב כשמתו יד אריות אריות אריות שבעים ושנים והנשרים שבעים ושנים . וראש עגול לכסא
 קמול למקום עושב המלך . ולוש מעלות זהב . ככתוב ויעש המלך כסא ונש מעלות לכסא : וכן על המעלה הראשונה רוכן שור זהב
 ולעמתו

בסוף אשקול על יד י עשי המלאכה להביא
 אל יגע המלך : ו יסר המלך את טבעתו
 מעל ידו ונתנה להמן בן המרדכא האגני
 צור היהודים : יא ויאמר המלך להמן
 הכסף נתון לך והגם לעשות בו כטוב
 בעיניך : יב ויקראו ספרי המלך בחדש
 הראשון בשלושה עשר יום בו ויכתב בכל
 אשר צנה המן אל אחשדרפני המלך
 ואל הפחות אשר על מדינה ומדינה
 ואל שרי עם וגם מדינה ומדינה במרהבה
 וגם נעם כלשונו בשם המלך אחשורוש
 נכתב ונתתם בטבעת המלך : יג וגשלות
 ספרים בין הרצים אל כל מדינות המלך
 להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים
 מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד
 בשלושה עשר לחדש שנים עשר הוא
 חדש אדר ושללם לבוא : יד פתשגן הכתב
 להנחן דרם בכל מדינה ומדינה נלוו לכה
 העמים להיות עתידים ליום ההוא : טו הרצים
 יצאו רחופים בדבר הפולד והדרת נתנה
 בשושן הבירה והמלך והמן ישבו לשחות
 והעיר שושן נבוכה : ס ד א ומרדכי

ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי
 את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך
 העיר ויועק זעקה גדולה ומרה : ג לבוא
 עד לפני שער המלך כי אין לבוא אל
 שער המלך בלבוש שק : ג ובכל מדינה
 ומדינה מקום אשר דבר המלך ודחו מגיע
 אבל גדול היהודים וצום ובכי ומספר שק
 ואפר יצע לרבים : ד ותבואינה ותבאנה קרי
 גערות אסתר וקריסיה וגיירו לה ותתחלת
 המלכה מאד ותשלח בגדים למלביש את
 מרדכי ולהסיר שקו מגדיו ולא קבל :
 ה ותקרא אסתר להחך מקריס המלך
 אשר העמיד לפניו ותצוהו על מרדכי
 לדעת מה יהיה ועל מה יהיה : ו ויצא החך
 אל מרדכי אל רחוב העיר אשר לפני
 שער המלך : ז ויגדלו מרדכי את כל
 אשר קרהו ואת פרשת הכסף אשר אמר
 המן לשקול על גני המלך ביהודיים
 לאבדם : ח ואת פתשגן בתכרית אשר
 נתן בשושן להשמידם נתן לו להראות את
 אסתר ולהניד לה ולצוות עליה לבוא אל
 המלך להחננו ולבקש מלפניו על

עמה

דשי

(י) ויסר המלך את טבעתו - הוא חתן כל דבר גדול שישראלו מאלת בעלך להיות מייסד טבעת צדו שליו בכל דבר המלך : (יג) וגשלות
 ספרים - ויהיו נשלמים ספרים חוש טרעו"ס שלע"ז ויהיו ענין רת (שמואל א' ב') אם נלחם נלחם (שם) נגלה נגלת נדמה
 נדמתי : בשלושה עשר לחדש שנים עשר - כיום י"ג לחותו חמש עשרה י"ג לחודשי המלך : (יד) פתשגן - לשון חרש ספור
 הכתב דרישענ"ס כלעז - להנחן דת - צווי הכתב שהיה חומר להנחן חוק גזירת המלך : גלא לכל העמים - דבר זה : (טו) והרח
 נתנה פשושן - עוקם שהיה המלך עם ביתן החוק בו ביום להיות עתידים ליום י"ג לחודש אדר לכה : והעיר שושן נבוכה - היהודים טעם :
 (א) ומרדכי ידע : טעם החלום חזרו לו שהסכיוו העליונים לכך לפי מהשתחוו לאלים צווי נכוכד נדר וסנהנו עם עודת אחשוורוש :
 (ב) כי אין לבוא - אין דרך ארץ לבוא אל שער המלך בלבוש שק : (ג) דבר המלך ודרה - פזה שלוחים נושאי הספרים עונדים
 טענתה דת כעיר : (ד) פרשת הכסף - ציוש הכסף : אל

וחדר (כא וחד) גביא ביהוה ועל ריש קמקא קביע
 בריא בתבא דמלא משחא דויהא בריא דמנה מרלמא
 דלקא לביה מקרשא ותחת מנה קביעא אנמא דבא די
 בתבא דמלא משחא דויהא בריא דמקריבין מנה משחא
 לבויעא דמקמא ועיר עלה עלי פרימא רבא וברמון
 שקליו דבתבא נקרו מן אנמא דבא דציריו עליו קרו
 בני דעלי חפני ופיקס רבנו שקליו די דבתבא נקרו
 חכיו אנמיו דבתבא דציריו עליו קרו חכיו דציריו
 נדב וציריו וקרו מוקמיו דבתבא קד לבתבא ברא וחד
 לסגו בתבא ועיל מן רישו כדפיה קביעין שבועין כדפיו
 די בתבא די עליו קרו ימיו שקעין סתרוו ביימ דנא
 קדם מלקא שלמה ומקמיו בנת ימא ימיו מן מקמיו
 אודני דמלקא שלמה דלא זבועו ועיל מריש
 כורסא קביעין ביה עקרו וארבעא גפני די בתבא דקביו
 טלקא למלקא שלמה ונדבני מלקא שלמה למינד
 לקל אמר די הוא צבי כורסא דמוקמיו אוד החרוי
 ומשום נח ריגליה על ברנא דמקמא מרא די בתבא
 פשיט יתיה על ברנא מנינא ומן מנינא לפליהאוד
 ומתליתיה לקביעהא ומקביעהא לתמישחא ומתמישחא
 לשמיתיהא ומשמיתיהא עד דגמיו גשריו וקספיו נח מלקא
 שלמה ומקמיו ומתכיו ורזיה על ריש כורסא ומנינא
 דכספא חר דמוקמיו וכד שמעו מלקא נח שמעיה
 דכורסא דמלקא שלמה אתפישון כולוהו ואתון
 פתרא ואשמחו קדמיו ואקרו לקל מלקא לא אתפיד
 חיד כורסא תבא וכל אוקה ואוקא לא יקליו לקמקא
 כומיה וכד תור מלקא שקמיה דכורסא נחתו ושכחו

לקבל אריא מכוניו אליו לקבל אליו דא נאריא דבתבא
 דימניה להבל גפיה נשחא דבתבא דשמליה ונפי נשרה
 די בתבא דשמליה לקבל דא נאריא די בתבא דימניה
 וסכס ארוו שבועין וקרו וגשרא שבועין וקרו וריש
 סלקל הוה לכורסא מלעיל אמר ביה מוקמיה דמלקא
 וליה שמה ברמיו בתבא דמנינא נשחא דמלקא שן
 ויש מעלודי לכסא וכו על ברנא דמקמא רביע מרא
 די בתבא ולקמליה רביע אריא די בתבא ועל ברנא
 מנינא רביע דיקא די בתבא ולקמליה רביע אריא די
 בתבא ועל ברנא תליתא רביע נשחא די בתבא
 ולקמליה אריא די בתבא ועל ברנא רביע רביע
 נשחא די בתבא ולקמליה רביע טווסא די בתבא ועל
 הקא תמישחא רביע שונקא די בתבא ולקמליה רביע
 סקניולא דבתבא ועל ברנא שתיקאר רביע בר נצא
 דבתבא ולקמליה ינה די בתבא ועל ריש כורסא
 מנינא ינה די בתבא אחידא בר נצא בידיה ואף קרו
 עתרוו כל אריא ולישנא וקמסרוו ביה מלקא משחא
 ומר ישאל ועיל מריש כורסא מנינא בנתבא די
 בתבא מתקמא בתקמיהא וקבוציהא וקמיוקמיהא
 וקמיוקמיהא וקמיוקמיהא וקמיוקמיהא וקמיוקמיהא
 לקביל סטרא דקמקא שבועא קרו דמקמא די בתבא
 דציריו עלה שקעת אכמיה עלקא אליו שקמתו קדם
 מקמא ונתושים רבא ואקרום יצחק ויעקב ואיוב
 מנינא ולקבל סטרא מנינא דמקמא מנינא קרו
 אוקמיו דציריו עליו קרו שקעא תפיה עלקא ואליו
 שקמתו לוי קנת עקמם משה ואהרן ואלעד ומידר

פתשגן הכתב

ולעומתו אריא וסכס על המעלה השנית רוכן זכס וליעומתו כסס וסכס על המעלה השלישית רוכן כמר זכס וליעומתו גמלוזס
 על המעלה הרביעית רוכן כמר זכס וליעומתו טווס זכס על המעלה החמישית רוכן תמולזס וליעומתו תרנגולזס ועל המעלה
 הששית רוכן זכס וליעומתו ונת זכס ועל ראש הכסא נצבת ונת זכס וכיה איתו קן זכס וככה עתידים כל העמים והלשונות
 להמסר ביד מלך המשיח וכיה ישראל עמו ויחזעל לראש הכסא עומדת ומרת זכס ערוסה בכל מערכותיה סגרותיה כפתורותיה
 כמלקחיה כמחתותיה כנביעיה וכרחיה וינחיש מנהגה החדר שבעת קני עמרת זכס המזוירים עליה שבעת אבות העולם ואלה
 שמותם שדס כה סס אכרס יצחק ויעקב ואיוב ביביס ונזדה כשני ינחיש שבעה קנים אחרים המזוירים עליה
 שבעת חסדי העולם ואלה שמותם לוי קהת עורס משה ואהרן אלעד ויעקב ותור (כ"א וחגי) סכסא ביביס
 ועל ראש המזויר קבוע כד זכס מלא שון זית וך אשר מוזנו מעלים נרות כיה סתקס ותחתיה קבוע אגן והס גדול מלא שון זית וך אשר
 מוזנו מוקדמים שון נרות האמרה וזהו מתואר עליו עלי סתקן גדול ואתי סכלי זכס ואלת חן האגן הגדול המזויריות עליו שני כני
 עליו חפני וכחם ווכין שתי סכלי זכס ואלות שתי נצרות זכס המזוירות עליה שני כני אחרן כדכ ואכיהוא ונזי מושבי זכס איתו לכין גדול
 וחדר לסגן סכסס ויחזעל לראש הכסא היו קבועים שבעים כסאות זכס אשר כס ויחזעל סכסס סכסס מוכני משכס למני הולך סלוח
 ונזי די יום יושבים ישי אורי המלך סלוח למען לא יזוע זמקום הכסת ויחזעל לראש הכסא קבועים כו ארבעה ועשרים נפיו זכס העושים
 כל למען סלוח וכסבסס המלך סלוח ללכת לכל מקום אשר יהוה חפשי וסכסא המלך חפשי שתכונה הידועה לן וכאשר ישיב רגלו על

למן די בקא שלמא כוליה וכד הוה סליק מלכא שלמה
 ויחוב על בורקיה דמלכותא תנה חור נישרא רבא ונסיב בירא
 דמלכותא ויהיב ית בירא ברישיה ומן כמי בן הורה
 מניא ברא קנפע כמנניו והוון צריו ונישריו סלקו
 כמנניו ומטליו על רישיה מלכא שלמה וינה די דבכא
 נתתא מן עמודא ופתחת ארונא ונקבר ספרא
 ואורייתא נקבא ליה כיוו דמלכא שלמה למוקמה ברה
 דאמר כשרה ויהיה עמו וקרא בו קל ימי חיו ויהי
 עמיה ויהי קרו ביה כל ימי חיה ויהי קרו ליה על
 מלכותיה היא וכניו בני ישראל : וכו' והא פתגא רבא
 למשאל בשלמא דמלכא שלמה וכל סבא חור ורבי
 מן ימינא דבורקיה ומן שמליה ודיניו דינא דעמא וכו'
 חור עילוי סבא די ספרו שקבא קדם כלכא שלמה
 חור כמנניו פקעין גלגלא חורו חורו געין ארייתא גתמין
 דוכין חטפין ארין פעין גמרין פעין ארין פעין שירין
 טייסין טויסין מלגין פרנגליו בקרקרו בני נאן סחטפין
 צפורין קילגין למתטור לקריו דסתבא דלא יסדרו
 סתותא דשקרא ונתון סתבא אקרו בלחון נקריד
 סתותא דקישטא ואלא (ס א וא לא כציל שט תיכות)

בינו עלמא מתעקר הון ארייתא וכליו בוסקנו כמסקיה
 דמלכא שלמה למיתב על בורקיה דמלכותא וריו
 כורסיא דמלכא שלמה לא הורה לכל מלכא . וכו'
 איתחייבו פנאיהו דישראל איתגבר וסליק עכריהו
 נכירבנצור בשיעא מלכא דקבל אתריב ית ארעא דישראל
 מן יריב ית קרתא דירושלים וצקלי ית ביה מוקרשא
 כירא וצקלי ית ביה ישראל ואימי יתהוון לרברקה די
 באבע תמה וצקלי עמהו ית כורסיא דמלכא שלמה וכו'
 כני מלכא נכירבנצור בשיעא דוסק ווסב עליו לא הוה
 ינע די כמנניו חור סלקו ליה אפרים ית ריגליה על
 ברנא בקרא וצקלי דנתקא פשיט ית איטמיה דימינא
 וקמא יתיה על איטמיה דשמליה ונתה מתגר מינה עד
 יום מותיה . וקסר נכירבנצור מלכא דקבל ארא
 אלכסנדרוס מוקדון ושבא ית בורסיא דשלמה מלכא
 ואוביל יתיה למצרים וכו' הוה יתיה שישק מלכא דמצרים
 ית שבחיה דבורקיה דתוה מישבח מן כל בורסיא דמלכא
 הוה סתקמיר דוסק ויחוב עליו ולא הוה ינע די כמנניו
 סלקו ליה אפרים ית ריגליה על דרנא קדכאה וצקלי
 די דתבא פשיט איטמיה דימינא וקמא יתיה על איטמיה
 דשקלא ונתה סתקרי פרעה תגרא עד יום מותיה .

פתשן הכתב

וכי

המעלה הראשונה שור הוזהרה מאת היותו על המעלה הזאת . וכן השנית לשלישית . וכן הרביעית לחמישית . וכן
 החמישית לששית . וכן הששית עד אשר ירדו הכזבים ולו חזקתם את המלך שלמה . ומצליים ומושיבים אותו על ראש הכסא . ותמונה והוא חסד היה
 מתוקן כסא כדמות גלגל המתגלגל : וכאשר היו שומעים החכמים כלם את שמוע כסא המלך שלמה מתקבלים וכלים יחד ומוזגים חיים למנו
 ולחיים לכל החלכות לא נעשה כסא כזה . וכן כל חזקה וכל יכולה להכין כחיה : וכאשר החכמים היו רואים שסא הכסא ומתבוננים
 משמעים ומחלים למי ברא העולם כלו : וכשהיה עולה המלך שלמה יושב על כסא מלכותו . היה שם הגשד הגדול ולוקח אתר חלמית
 ומתכה בראשו . ואחריו חתן הגדול היה מתגלגל בגלגלים שבעה בחכמה . ואחריו רבגרים מתגלגלים בחכמה ועולם להיות כל
 על ראש המלך שלמה . וזאת היתה יודעת מן סגור ופותחת הארון ולקח את ספר העזרה ונתינתו כיד המלך שלמה . לקיים מה שאמר משה
 בתורתו והיתה עמו וקראו כל ימי חייו . למן יאריך ימים על מלכותו הוא וכניו כתרסיראל : וכסא הכתב גדול לשלם כלום המלך
 שלמה . וכל הזקנים וזכרים ותימן הכסא ונתמלכו וזכרים את העם . ואחרים עלי קרי כלים לפני המלך שלמה . היו הגלגלים הנעשים
 נחכה ונתגלגלים וסוכים . או האריות נעשים . האריות נעשים . הנעשים כו' נים . הנעשים לנעשים . הנעשים
 כים . הנעשים חללים . הנעשים סוכים . הנעשים קוראים . הנעשים הנעשים . והנעשים כלם נעשים ונעשים לנעשים הנעשים
 לפני לא יעמדו עדות סקר . והנעשים סוכים הנעשים כעוד עדות חמת . ואם חן נחיה כעקרים ונעשים מן העולם : וכעלות המלך
 שלמה לשבת על כסא ולמותו . אחר כמותו לא היה ולא נעשה לכל החלכות . היו חן ויתורקים וחפיים כל מימי כזמים כעלנו :
 וכאשר נתחייבו סוכים שלמה . הנהגו העולם שלמה נכירבנצור הרשע ויך כלל החכמה חן ירמל . נתן את עיר ירושלים
 לנו . שף את בית הוקדש סלם . סגלה את בית ישראל . סגלה חותם הכתב חן חתן חמת . ויגל עתה את כסא המלך שלמה .
 וכעקד כחוכמה חלך הרשע לעלות ולשבת עליו . לא היה יודע כי סבבית הגלגלים סמת גלגלים היו גולים מן . פרש יגל על הנועלה
 הראשונה והנה הוזהר ויהי יודע חכמתו וחסדו על ירכו החלמית . והוא נולד עליהם בעיניו געוים חותו : ואחר נכירבנצור חלך כלל את
 אל סוכים חוקדון וישק חן כסא חילך שלמה ויחלכו חלמית : וכדחת סוק חילך חתום את סבת הכסא ומתכונתו אשר היה סוכים
 מכל סוכות החלמים . החלום חלום לעלות ולשבת עליו . ולא היה יודע נסן כי סבבית הגלגלים היתה גלגלים היו עושים מן . כדש
 רגלו על המעלה הראשונה ויראה הוזהרה עליו על ירכו החלמית . והוא נולד על ירכו ויך חן חתו פרעה ככה עדין חותו .
 וכסא איטמיה מן חטויים חלך ויגל על סרן חתום ויפסד אותה . וישק חן כסא חילך עתה . איטמיה חלמית . והנעשים
 רגל

והוא אמת אנושינים בר אנטיוכוס פלגא וסליק על ארעא
 דהעכוים ואתריב וקא ושקא ית כורסיה מלכא שלמה
 ואימי וקא בהפינו ואישתקטתברעיה דכורסיה בשושילקא
 די תבא ואימי כל אימי דעלקא וכל קנאייא לבתקנא
 ית ברעיה דכורסיה וקא ימיר למיתקנא יתיה עד וקא
 הריו ובר גטילת מלכותיה וקם כורש פרקא בתרתי
 ובכות די איתעפא בבית מןקשא וקא דיוס ויתב על
 תהוא כורסיה דמלכא שלמה דכומיה לא תורת לכולן
 מלכיא ו ג בשנת בשנת תלת למלכותיה
 דנביבנצור תון בית ישראל בקינו מתאנמו ומתקמו
 ואמרו וי לו אתגבר עלו שנתא בן ית ארעא אתריב ית
 מדינתו כנליתא פגלי יתו וקלא קשר עבר בן סבינא
 כשושילקא אפר ובברבנו כדורקא אגלי עילקמו בתרשא
 קטיל וטפלינו איביל בשקיא כליל דהושבתו אנתסיב
 סיו ובר קמו מלכיא דכית דוד דאנו מלכו עלמא כילה
 וכן בתר דוד קם שלמה ברית ואמריד יתיה קודשא
 ברך היא על תורת ברך ועל עופי שבמיה ועל ריתשא
 דצקעא ועד שיריו ועל רוחו ועל ליליו ותורה יבע
 משלל כוליהו ואנו ידעו בממלחיה דחקיו כתיב ובר
 על העצים : ובר שפר לביה דמלכא שלמה בתקרא
 שבר ופשו לקל מלכיא מדינתא ומעברא בתו סמיכו ליה
 לארעא דישראל ואנו יתרונו בנ טרכונא בבית

מלכותיה . ותוב בר שפיר לביה דמלכא שלמה דהמרות
 אמר למעלא גבלין ואילצלו וחיפין וקירין בתוה קומר
 בהו דור אבוי ותוב בר שפר לביה דמלכא שלמה
 בתכריה אמר לאיתמא תורת ברך ועוף שמיא וריתשא
 דצקעא ושינו ורוחין וליין למרקא קדמו דמונו
 בכותיה לכל מלכיא דגנו קדמו וסיפרין דמלכא קריו
 ותו בשמחהו וכולון מתבנשין ואמין לותיה דקרא
 אסירין וברלא וקמו וברלא אנש דדבר ותוה ביהשעתא
 אתבעי תרגולא ברך בני עופיא ולא אשתכח ופקיד עלו
 מלכא דציתי יתיה ברונא ובעא לשחבלא יתיה כתיב
 תרגול ברך קדמו דמלכא שלמה ואמר ליה שמע מרי
 מלכא דצקעא אציה בארדגך ושמע פתגמי הלא תלת
 עתיו די תבית עיטא כלבי ומלכו קשיטין עם מילמי מונ
 לא אקלית ומוי לא שתיית ומו קדם דתנית וטויסית
 בעלקא כוליה ואמריה אידא היא מדינתא או שליטתא
 ולא משתמע ליה למרי מלכא אסתקלית אקא ותואית
 מדינתא תרא ברך דקישור שמרהא בצקעא מדינתא
 עפרא גיר מן בתקא וכספא פגיל בשוקין ואילגין מן
 בראשית תמן מצובין . ומדינתא דעדו אנו שתיין מנא
 אית תמן אקלוסין פניאין כלילן ברישיהו מן תמן מצובין
 מן גינתא דעדו למיקום בקרבא לית הינו דעין למסתי
 בקושטא לא וקליו ברב בקישטא תמית אמתא תרא
 שליטיא

פתשגן הכתב

ורגל הכסא כשרשרת הכסא . ליה להביא כל חרשי העולם העושים
 ולא יכלו לייבנה עד היום הזה : ויהי בקרוב ותמלכו ויקם כורש הכרס וימלך תחתיו : וככות אשר אמר לכנות את בית ה' . וזה לעלות
 ולשבת על כסא המלך שלום . אשר כוהנולא נעש : לכל החמלות : (ג) בשנת שלוש למלכות . ככוד נזר היו בית ישראל
 טובים . כלתים . ומשתוממים . וחומרים איה לא למוכי נברה עליטוד האים . כו את חרנו . החרים את עריו . הנלה איתנו
 גולה . ומשמים אשר לא יעשו עשה בנו . וקינו ככולי כרול אשר . כערינו כנולה הנלה . כחורינו וכתולותינו כחרס הרג . וטפיו
 הליך כשני . עטרת פתרתנו נלקחה ומתנו : ויהי כלאר החלו וכלי בית דוד למלך על כל העולם כולו . ויקם שלמה בנו וימלך
 אורו קש"ה על חית הגדה . על עוף השמים . ועל הרים הרומע על הארץ . על שדים . פנעים . רוחות . וליין . ויהי הוא ידע
 שנת כלם . וחס יודעים שנתו . שכן כתיב וידבר על העצים : וכטוב לם המלך שלמה בין שלח ויקרא את כל חלבי אורח ומערב הקרוכים לו
 לארץ ישראל . והוא יכס כמות היכל המלך : ועוד כתיב לם המלך שלמה בין . לזה לקחת ככלים . ללללי . תפים . וכנורות . אשר בהם
 היה מונגן דוד אביו : ועוד כטוב לם המלך שלמה בין . איה להביא עוף השמים . חית הארץ . ורמש . הארעה . שדים רוחות .
 ומגעים . ויהי עוקדים ומכרמים לכנו . להראות החלבים היושבים לפניו את יקר תפארת גדולתו . ומפרי המלך היו קוראים
 אותם בשמותם . וכלם מתקנים וכלם אליו לא כותיקים ולא ככולי כרול . ולא ככן אדם המוגה כס . בעת ההיא ביקש ונדדשו יו אדי .
 (הוא תרגול הכר) בין העושות ולא נמלא . וילוצלו המלך כחצו לכסאו ולסרו . ויען יו שדי לפני המלך ויאמר לו . הסכת ושוע
 לוננו מלך כל הארץ ויבוא דברי כאוץ . הלא שלח מדעים אשר כתי ענה כלבי ועלות ישרות כתי ענתי . לחס לא אכלתי ויחיים לא
 טעתי . כי ארתי אעופה וראח בעולם כלו . היו מלכות או מושלח אשר לא ישוע לאדוני המלך . כמתכלתי וראיתי מדינה אחת אשר סם
 עירוקשור בארץ נורח . אדמתו מוזב יקרה . וכספך בחיות כוסל . ועלי הטהר שתולים סם משמת יתי בראשית . ושמים מים ויגן
 עין . חיל גדול וכל רב כתוכה . ועטרת זכר הראש . אין כיום לצרוך תלמיה . ואין יכולתם לבכות ולירות בקשת . והכוח מחרס
 נשרת : חף חזנס רחמי איה אחת מושלת ומולכת עליהם . ושנה עלכת שטא : ועתה חס לא מנחמי חן כענין : וכשר הדבר לפני

הפרתמים והלבשו את האיש אשר המלך
 הפץ ביקרו והרכיבו על הסוס ברחוב העיר
 וקראו לפניו בכה יעשה לאיש אשר המלך
 הפץ ביקרו : י ויאמר המלך להמן מהר
 קח את הלבוש והתהסוס כאשר דברת
 נעשה כן למרדכי היהודי הישב בשער
 המלך אל תפל דבר מכל אשר דברת :
 יא ויקח המן את הרכבו ורכיבו ברחוב העיר
 ויקרא לפניו בכה יעשה לאיש אשר המלך
 הפץ ביקרו : יב וישב מרדכי אל שער
 המלך והמן נדחף אר-ביתו אבד והפני
 ראש : יג ויספר המן לורש אשתו ולכל
 אחיו את כל אשר קרהו ויאמרו לו חקמיו
 וורש אשתו אם מנרע היהודים מרדכי
 אשר החלות נפל לפניו לא יחובל לו כי
 נפול תפול לפניו : יד עודם מדברים
 עמו וקריסי המלך הגיעו ויבהלו להביא
 את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר :
 ז א ויבא המלך והמן לשתות עס-
 אסתר המלכה : ב ויאמר המלך לאסתר

גם ביום השני במשתה הזו מזה שאמרת
 אסתר המלכה ותנהן לך ומה בקשתך עד-
 חצי המלכות תקש : ג נתען אסתר
 המלכה ותאמר אס-מלכותי הן בענין
 המלך ואס-על המלך טוב תלהן לי נפשי
 בשא-תי ועמי בבקשת : ד כי נמכנו
 אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד ואלו
 לעבדים ולשפחות נמכרנו החושתי כי אין
 הצד שיה בנות המלך : ה ויאמר המלך
 אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה מי הוא
 זה ואי-נרה הוא אשר-מלאו לבו לעשות
 כן : ו ותאמר אסתר איש צר ואובד המן
 הדע הזה והמן נבעת מלפני המלך והמלכה :
 ז והמלך קם בחמתו ממשתה הזו אל-
 נפת הבית והמן עמד בבקש עד-נפשו
 מאסתר המלכה כי ראה כי-כלתה אליו
 הדעה מאת המלך : ח והמלך שב מנפת
 הבית אל בית-משתה הזו והמן נפל על-
 המטה אשר אשר אסתר עליה ויאמר המלך
 הגם לכבוש את המלכה עמי בבית הדבר
 יצא מפני המלך ופני המן קפו : ט ויאמר

הרבונה

רשי

(ט) ונתון הלבוש והסוס על יד איש - ולא כתר לא הזכיר שראה עימו של מלך רעה על אסתר שיתנו הכתר כראש אלה :
 (יב) וישב מרדכי - לשקולת עמיתו : אבל וחפז ראש - רכובו מירא הדבר כעסקת זוגיליה : (יג) אשר החילות
 לנפול וגו' - חזרה חזקה ונמולו לכוכבים ולעפר כזהם זרדים עד לנפר וכזהם עוליס עולם עד לרקיע ונד הכוכבים :
 (ג) הנתן לי נפשי - שלא אהרג כשלה עשר כאלה מנורת נורת היריה על עמי ומולתי : ועמי - יתנו לי בבקשתי של
 יורגו ואם תאמר מה איכפת לך כי איככה חובל ורחייתונו : (ד) כי אין הצד שיה בנות המלך - אינו אומר בנות המלך שיה יורדן
 אחר הנתן זה לו לומר מחר אותם לעבדים ולשפחות וכל המתן זה הים אותם להיות לך לעבדים הם זרעם : (ה) ויאמר המלך
 אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה - כל תקום של ויאמר ויאמר כי פעמים אינו חלל למדרש ומדרשו של זה כשאלה היה מדבר עמה :
 שליח עכשיו שיש עתה שפחות מלכים היא דבר עמה הוא בעמנו : (ז) כי כלתה - נשאתה כרעה והשאלה והתקנה : (ח) והמן
 נפול - המלך דחפו : על המטה אשר אסתר עליה - דיון זה למסכת עוד ועל זמן על גבי האמות כמו שכתב בראש הספר וימות
 זה ונסף לטו השפחה : הגם לכבוש - למקומה הוא לכנס למנוח כחוק איתו (במדרש לב) ונכסה המן : (ט) גם הנה חפזי

אנו רמיו וצדו וכליו אנו לוינו דחנקו עקבו על
 ערסתינו כל בסיני חיה ברא קטרו יתנו בחקלא
 עיני שמי אכלו את פסרין טנבו וכו' שמיטת מלכא
 שקא את פתמי אגראתא תוב תנת דבת דה על לבישא
 וכו' וכו' וכו' שלמה וקרת לביא וכו' וכו' וכו'
 לתו לא ידעמו סרה שלח לי מלכא שלמה מדיבין
 ואמרין ליה אנתא ודעין למלכא שלמה ולא השבין את
 סרביניה . והיא לא אחרת צת ולא שמיטת מלכא
 ושלחת וקרת לכל פפני ימא וצטענית יתו אשפרין
 ומרגליו ואבני טבין ושררת ליה שיתא אלפי טרין
 וטליהא וכו' וכו' בני שמיא חדא וכו' וכו' בני ירמא חד
 וכו' וכו' בני יומא חד וכו' וכו' בני שעה חד וכו' וכו' בני
 קומא חדא וכו' וכו' בני קציצא חדא וכו' וכו' בני שנין
 לבישא ארנונא וכו' וכו' אגראתא ושררת ליה למלכא
 שלמה בידהו מו ברבא דקיסור לארעא דישראל מכלד
 שבע שניו בעו בצלותך בבעינתך ואבשי סו קודק צוית
 ליהך לסוף תלת שניו ותוה לסוף תלת שניו אתת מלכא
 שקא לנת מלכא שלמה וכו' שמיטת מלכא שלמה דאתת
 מלכא שקא אפיך לנתה נת בניהו בר יהודע דבמו
 דשפרקרא דנשיק בעו צפרא ודמי לכוכב ניהא דבניהו
 וקאים בני מלכא ודמי לשושנת דקאים על פדצו
 דכיא וכו' תנת מלכא שקא את בניהו בר יהודע דבניהו
 מו רביקתא . קתוב בניהו בר יהודע ואמר לה לקוה

אהרבינת

פתשון הכתב

אזני המלך . אזור כנפי חלני . ואקום ואלך לעיר קיסור למדינת שבה . אחסור מלכיה כויקום וככדיהם כככלי כדול ואכיאם אל אדוכ
 המלך . יושב ידכ למלך ויקראו סיפרי המלך וכתב כויקום . ויצגו ויקראו חיות ככני ויו עדי : ויקום ויעל לשמי מרומים . ויעף כיעף
 כן העיפות . וכסיוו מרח ועופף . פתחו ויעופפו כל העיפות חרות . וילכו לעיר קיסור למדינת שבה : ויהי לפנות בקר ותלא מלכת
 שבה לכתחול לשיום כעשטה . והנה חך השמשא עני העופית . ותשלח דה ככנדיה ותקראם . ותהי כמשתונמות . וכחיותה משתונמה
 יד אליה וזו מדותה וכה חגרת קשורה ככנפו . פתחה חגרתה ויקראה . וזאת היא ענינה . מאת המלך שלמה שלום לך ושלום
 לשריך . הלא ידעת אם לא עת . כי המלך אותי הקס"ה על חית הארץ . ועל עוף השמים . על שדים . על רוחות : ועל לילין .
 וכל מלכי חורית וועירם כמון ודרום . כלים ושואלים לעלמיו : עתה חסי את נפשם לאל ואלה כלולמוי . כבוד גדול אתן לכם וכל
 המלכים העומדים לפני . ואם תחלו ומרותם ולא תחלו לעלמוי . חללתי אתכם מלכס . חילים . ופרשים : ואם תחמו ומותם
 מלכס : חילים ופרשים חזר למלך שלמה . חיות השדה המה המלכים . עוף השמים הם הפרשים . והחילים הם השדים והרוחות והלילין
 כל הקים אתכם על ערסיתם וכסעיתם . לחיות השדה יצרנו אתכם ככדוצוף השמים יחלנו את פשרכם מעליכם : וכשמוע מלכת שבה את
 חן דברי חגרת הארץ . שיה ותשלח דה ענית ככנדיה ותקראם . ותטו לקרוא לקנים ולשדים ותחמר אליהם . הלא ידעת אם לא
 שבעת מה שלח אלי המלך שלמה . ויעני יחרו ויאמרו אליה . חן אנו ידעו את המלך שלמה . ובמלכותו חן אנו חפצים : והלא לא
 שנה לכה נת לרביהם ולא שבעתם . חך שלמה ותקרא אל כל תיפשי מוט וחללי הים אשר לה . ותצולעמוס ולטעון החניות כעלי כרושים
 וככל חיות וירגניות טובות . ותשלח למלך שלמה ששת אלפים כעירים וכעורות . כלם בני סנה ארץ . כלם בני יום אחד .
 כלם בני רגל אחד . כלם בני קומה אחת . כלם בני קנכ אחד . וכלם לבושים לבוש ארגון . ותכתוב חגרת . ותשלמה כדדיהם
 למלך שלמה : חגידי קיסור ועד חרן ישראל מעלכה שבע שנים עתה חקקו מורך וארצה פניך . ואבוא לפניך חקק שלש שנים .
 ויהי חקן שלשת השנים . ותכוא מלכת שבה אל המלך שלמה ירושלמיה : וכשמוע המלך שלמה כי כחה חליו המלכה שבה . הוציא לקראתה

אש

הרבוה אחר מן הפרסיות לפני המלך גם
 הנקה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר
 דבר טוב על המלך עמד בבית המן נבה
 חמישים אמה ויאמר המלך תלהו עליו :
 ויחלו את המן על העץ אשר הכין
 למרדכי וחמרת המלך שקכה : ה
 א בנים ההוא נתן המלך אחשוורוש לאסתר
 המלכה את בית המן צרר היהודיים יחרי
 ומרדכי בא לפני המלך כי הגידה אסתר
 מה הוא לה : ב ויסר המלך את טבעתו
 אשר העביר מהמן ויחנה למרדכי ותשם
 אסתר את מרדכי על בית המן :
 ג ותוסף אסתר ותדבר לפני
 המלך ותפל לפניו ונתבך ותתחנן לו
 להעביר את רעה המן האנגי וארת
 מחשבתו אשר השב על היהודים :
 ד וישט המלך לאסתר את שרבוטותה
 ותקם אסתר ותעמד לפני המלך :
 ה ותאמר אם על המלך טוב ואם
 מצאתי חן לפניו וכשר הדבר לפני המלך
 וטובה אני בעיניו יכתב להשיב ארח
 הספרים מחשבת המן בן המדחא האנגי
 אשר כתב לאבד את היהודים אשר בכל
 מדינות המלך : ו כי איכבה אוכל וראיתי

ברעה אשר ימצא את עמי ואיכבה אוכל
 וראיתי באבדן מולדתי : ס ז ויאמר
 המלך אחשוורוש לאסתר המלכה ולמרדכי
 היהודי הלה בית המן נתתי לאסתר ואחז
 חלו על העץ על אשר שלח ידו
 יחרי ביהודיים : ח ואתם כתבו על
 היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך וחתמו
 בטבעת המלך כי כתב אשר נכתב בשם
 המלך ונתתם בטבעת המלך אין להשיב :
 ט ויקראו ספרי המלך בעת ההיא
 בהרש השלישי הוא הרש סיון בשלושה
 ועשרים בו נכתב בכל אשר צוה מרדכי
 אל היהודים ואל האחשדרפנים והפחות
 ושרי המדינות אשר מהדו ועד כוש שבע
 ועשרים ומאה מדינה מדינה ומדינה
 ככתבה ועם ועם כלשון ואל היהודים
 ככתבם וכלשונם : י וכתב בשם המלך
 אחשוורוש וחתם בטבעת המלך וישלח
 ספרים ביד הרצים בסוטים רכבי הרקש
 האחשדרפים בני הרמקים : יא אשר נתן
 המלך ליהודים אשר בכד עיר ועיר
 להקח ולקח על נפשם להשמיד להרג
 ולאבד את כל הילד עם ומדינה הצרים
 אתם שף ונשים ושללם לבז : יב ביום

אחד

רשי

בס רעה אחרת עשה שכתב העך לתלות אוהבו של מלך שהחל המלך טוסס העות : (א) מה הוא לה - איך הוא קרוב לה :
 (ב) להעביר אחר רעה המן - שלא תקיים ענתו הרעה : (ג) ונתתה הכל רואים שהני חסד נכס וכל
 מה שתאחרו יתחילו הכל שנתתי הוא לפיכך אין לריבן חסד להסיס אלא בכתוב ספרים אחרים כטוב בעיניכם : (ד) אין להשיב :
 אין נאה להסיס ולנאש את כתם המלך בוית : (ט) ככתבה - באותיות שלם : כלשון הוא הדיבור : (י) ביד הרצים -
 רכבי

הישיה כנאמין שבת לחורין גנאי למסמין שבת
 למתיים גנאי לחיין חדו לציופורין נסים לנינין מתיב
 נאמר לה כיתנא . מתיבה נאמרה ליה לא האמתי
 לדברים עד אשר באתי ותראינה עיני והגדה לא הוגר לי
 החצי הוספת חכמה וטוב על השמיעה אשר שמעתי
 אשרך ואשרי אנשיך ואשרי עבדיך אלה ואעיל יתה בנו
 שרכינא בבית מלכותא וכו' חות מלמח שקבא רכותיה
 ויקריה (דמלקא שלמה) יתבת שקבא רמאן די ברא
 יתיה נאמרת ירוי אלהיך ברוד דאתרעי בד למפל יתך
 עד בורקיה דמלכותא למעבר צדקמא ודינא ויהבת
 למלקא דהקא וכספא טבא (פני לחרא) ויתב לה מלקא
 כל מה דצבת . ומלכי משרבא ומדינחא וציופונאוןרוכא
 בד שמעו שמעיה כלהון פחדא מענענעוין ואהיו מן
 אתריהון גמר רב ורכבו רבא וברחב ובכסף וכאכנא
 טבין ומרגלין . וכד אתתיבו פנאידיון דישראל הוה
 ירמיה נביא מתנבא נבואה סגיאין עליהון ולא מקבלין
 סגיה אלהו שבישת יתיה הוחא דקודשא ואובילת יתיה
 לארעא שבט בנימין דהכין כתיב נוצא נבמיה מירושלום
 ללכת ארץ בנימין ואיה דהוה ירמיה נביא בנו ירושלם
 הוה כשי בחמי מן קדם אביו דבשמיא ולא אתמסבת
 חקמא ירושלם בידיהון דבסדא ולא אתתיבוין יתה אלא

אתרביה מן רכובתא . מתוב בגמרי בר יהודע ואמר
 לה למה אתרבינת מן רכוביך כותובה ואמרה ליה לית
 את מלקא שלמה . מתיב ואמר לה לית גנא מלקא
 שלמה אלא חד מן משמשיא דקיימין קדמוי ומר אתררא
 אפאה לאחזרה ומתלת מתלא לברבניא אי לא חזי לכון
 אחיא אמין חזון מרבעותיה ואין לא חזיתין מלקא שלמה
 אתון חזון שפר דגבר הקאים קדמוי ואייתיה יתה בגמרי בר
 יהודע לקדם מלקא וכד שמע מלקא הצמת לוויה קם
 אצל ויתב כבית וזיתא וכד חות מלקא שקבא דמלקא
 בבית וזיתא יתיב מושבא בקבה ואמרה דמלקא במינא
 זיתב ומליוור תילתה דמעבר וחוא לה סערא בריגרה .
 מתיב מלקא ואמר לה שופרדך שופרא גנשי וסערך סער
 דקרא וסער דקרא שפר ולאחחא גנאי . מתיבה מלקא
 שקבא נאמרה ליה מרי מלקא צמחיל לד מלקא מתדיון
 דאין תפאר יתהון לי רעיה גנא דגבר חביס את ואי לא
 את קשאר בני אנשא מתיבך ואמרה מהו גרגרין
 רעא וכו' וכו' דפרול דרלו אבנא ויפשי מיא מתיב ואמר
 לה גיבתיא רכותלא . מתיבה נאמרה ליה מהו עפר מן
 האדמה יצא ומאכלו עפר מן הארץ נשפך בפנים ומביט
 לבית מתיב ואמר לה נפטא . מתיבה נאמרה ליה מהו
 ארבליו אויל בריש כולרהון וצנה צנחא בקא ומריכא

פתשגן הכתב

את כתיבן יהודע הדומה לאשנורה הולאת לעת בקר . ולאית השחר העומדת והמחרת בין הכוכבים . והדומה לשושנה היוספת על
 פלנינים : ויסי כדחותו המלכה שבת . ירדה מעל פנורכה . עוד כתיבן יהודע ויאמר לה למה ירדת מעל מרכבתך . ותען המלכה
 ותאמר לו . האם חייך המלך שלמה . ויגן כתיבן יהודע ויאמר אליה . אין אלהי המלך שלמה כי אם אחד מעבדי הוושבים לפני . ותשב
 מניחא זולגית . ותשא עשלה לשריותא חזר . חס לא רחיתם את הארוב . אתם ברוחים את רבנו . ואם לא רחיתם המלך שלמה :
 אתם רחיתם את מראה החיש היטה העומד לפני : ויבא אותה כתיבן יהודע אל המלך שלמה . וכאזר שמע עוד כי כזה אליו המלכה
 שבת והגישה אל בית מלכותו . קם המלך מהיכלו ויך וישב אל בית זכיות אשר לו . ותחשבה המלכה כלבה כאשר ראהו ותאמר . המלך
 שלמה כתיב הוא יושב . או הבטיח עולי בנדום לעבור ונחלתה לה שכרות ברגליה . ענה המלך שלמה ויאמר להיפך הוא ופי כנחום
 ומגדך הם עשרות האנשים . והעריפה לאנשים ודופי לנשים . ותען המלכה ותאמר לו אדוני המלך חמודה לך שלמה מידות . אם
 תפתור אותם לי אדע כי איש חכם אתה . ואם לא כיתר האנשים את הלי : ותשא עשלה ותאמר . כאר עז ודלי ברול השואב אבנים
 ומסקה עוים . ענה הוא . ענה המלך ויאמר לה . זאת היא סופרת הקנה אשר נותנים בה החצא . ענתה המלכה ותאמר . עפר
 מן האדמה יצא ומאכלו עפר מן הארץ כשך בניס וחביט לבית . ענה הוא . ענה המלך ויאמר לה . זה הוא האפת : ותען המלכה
 ותאמר . רוח סערה הולך כראש כלם ונועק נעקה גדולה וזרה . כוסף ראשו כאלגיון . שכה לשמים ודופי לאכיונים . כאר למח יסויגון
 לחיים . שוחה לעופות ואשל לדגים . ענה הוא . וען המלך ויאמר זאת היא הפשה : ותדבר אליו המלכה כדברים האלה . לא תחשתי
 לדברים עד אשר באתי ותראינה עיני והנה לא הוגר לי . ויבא אותה מלכותו : וכראות יולכת שבה את יקר תפארת גדולתו נתכה שבה והודאה למי ברא אותו ותאמר . יהיה לי יך
 כיון אשר חזר חזן כך לתתך על כסא המלכות לעשות לדקה ויושפט : ותתן לו לך זהב וכסף הרבה מאד . ויתן לה המלך את כל חפזה : וחלבי
 ויש וקדוה נכונה ונגסה כאשר שמו את שמו . קמו וענו כולם יחד . וכאן מוקמותיהם כסבור גדול . ופעושר רב וכו' כההו ובלגים
 טובות ומרגליות : ובאשר . נתחייבו שגלויס עלי ישראל היה ירמיה הנביא מתנבא נבואה רבות עליהם ואין שומעים אותה . חבלגת
 אותו ונחם אליהם והוליכו אל חרץ כנימין שכן בתוס וילת ילמיה מירושלם ללכת חרץ בנימין . ובהיות ירמיה קבץ בירושלם היה עתפלל
 ותתחנן

אחד בכל-מדינות המלך אחשוורוש
 בשלושה עשר לחודש שנים-עשר הוא-
 חדש אדר : יג פתשגו הקרב להגות דת
 בכל-מדינה ומדינה גלוי לכל-העמים
 ולחיות היהודיים עתה קרי עתה ליום
 הזה להגקם מאיביהם : יד הרצים רכבי
 הרכש האתשתרנים יצאו מבבלים ודחופים
 ברבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה :
 טו ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש
 מלכות תכלת נהור ועטרת זהב גדולה
 ותכריד בוך וארגמן והעיר שושן צהלה
 ושמחה : טז ליהודים היתה אונה ושמחה
 וששן ויקר : יז ובכל-מדינה ומדינה
 ובכל-עיר ועיר מקום אשר דבר-המלך
 ודחו מגיע שמחה וששון ליהודים משמה
 ויום טוב ורבים מעמי הארץ מתהודים כי-
 גפר פחד-היהודים עליהם :
 טז א ובשנים עשר חדש הוא-חדש
 אדר בשלושה עשר יום בו אשר הגיע
 דבר-המלך ודחו להעשות ביום אשר
 שברו איבי היהודים לשלוט בהם ונהפוך
 הוא אשר ושלטו היהודים המה בשנאייהם :
 ב נקהלו היהודים בעריהם בכל-מדינות
 המלך אחשוורוש לשלח יד במבקשי-רעתם
 ואיש לא-עמד בפניהם כי-גפר פחדם

על-כל-העמים : ג וכל-שתי המדינות
 והאשר פנים והפחות ועשי המלאכה
 אשר למלך מנשאים את-היהודים כי-
 נפל פחד-מרדכי עליהם : ד כי-גרה-
 מרדכי בבית המלך ושמינו הולך בכל-
 המדינות כי-האיש מרדכי הולך וגדול :
 ה ויכו היהודים בכל-איביהם מפת-
 הרב והרג ואבדו ויגיו בשנאייהם
 ברצונם : ו ובשושן הבירה
 הרגו היהודים ואמר חמש מאות
 איש : ז ואת
 פרשנדתא : זאת
 דלפון : זאת
 אספתא : ח ואת
 פורחא : זאת
 אדליא : זאת
 ארדתא : ט ואת
 פרמשתא : זאת
 אריסי : זאת
 ארידי : זאת
 ונתא : י עשרת

בני המן בן-המדנתא צרר היהודים הרגו
 ובבנה לא שלחו את-ידם : יא ביום ההוא
 בא מספר התרועים בשושן הבירה לפני
 המלך : יב ויאמר המלך לאסתר המלכה
 בשושן

רשי

רוכבי פוסים שנה ליום ארבע האחשתרנים - עין גמלים כמסעדים לרוח : (טו) והמלך בוך - יתעשה סגלית כיגפר להשתעף
 (יז) מהיודים - סתמיים : (ג) ועושיהמלאכה - איתם שהיו עובדים לעשות לרבי המלך
 (ד) ובכזה לא שלחו את-ידם - שנת יתעורר ויעזרה כמעט : (ב) עשרת בני-המן - רמזי כפסדר עולם שלוש
 שבת

אוד ירמיה הנה בארבע שבת בנימין אתגבר וסליק עליהו
 נבוכדנצר מלכא דבבל ואחריו ית ארעא דישראל בן ית
 קרמא דירושלם וקלית בית מקדשא בנירא ועד נבוכדנצר
 בשיעא יתיב באנטיוקיא רכלתה שלה על ירושלים עד
 נבוכדנצר רב קטולא ומרעו עת שרתי דקרמא ירושלם וכד
 אתא ירמיה נביא ותוא ית קרמא ירושלם דאתחריב
 ותיקוואתא דבסדאי בקפיו לה הנה ירמיה נביא עת
 בקלא קמא יקבי בקיא רבא וקרורא מתיב וכו אמר
 פתמי יי ואפת שבשפמי יי ואשפכשית מקיפמא ירמי
 ויבילמא . וכד שמע נבוכדנצר בשיעא מלכא דבבל
 דאתפכישת קרמא ירושלם בניש כל חלוריא דבסדאי
 ותוא וקס על בית מקדשא ימנר ברישיה וטוביל ומייתי
 בדיה סו קדסדי הנה ובע מה דתורה בסוף משירייתיה
 דסנחריב בר אשפלה עליהו מלאביא מן מרוקא וקטל
 קהו חמני עטר ברברגני ומקשא אלפין פרשין ולא
 אשפיר בשירייתיה דסנחריב אלא הוא בלחוריו .
 ונפקת תיב בת קלא ואמרת ליה נבוכדנצר מלכא דבבל
 קום אויל ותיב לרקלה בארבע חמת קלקל בחצום שאל
 בתרפים . שדא גירא למערבא ותרר ונפל לגוירושלם שדא
 גירא למדינתא ותרר ונפל לגו ירושלם שדא גירא לקרתא
 ותרר ונפל לגו ירושלם וקס ושדר ברברגני על ירושלם ומה
 שמתהוון נרגל שראצר שמגר גבוער סביס רב סריס
 דתיקלא . עני וכו אמר ירמיה ביתא ומשלם לקריא

נכריא

פתשון הכתב

ומתחן לפני אכז ששמים . שלא תוסר עיר ירושלים כיד הכתוב ולא יחריבו אותה . אך כהיות ירמיה הנביא בחרן בנימין גברועלה
 עליהם נבוכדנצר מלך בבל . ויחריב את ארץ ישראל . כזו את ירושלים עיר הקדש . וישרוף את מקדשו באש . וכשבו נבוכדנצר הרשע
 באנטיוכיא ובלתה שלח את נבוכדנצר רב הטכמים על ירושלים וינתן את חומותיה . וכשבא ירמיה ירושלמיה וירא והנה נחרבה העיר עדודי
 כשדים וסוכים אותה . כשא ירמיה הנביא את קולו בכייתו סרורים . ויצעק לצעק גדולה ומרה ויאמר . פתיתי בני וחסת חוקתני ותוכל .
 וכשמוע נבוכדנצר מלך בבל הרשע כי נכבשה עיר הקדש . קצן את כל חיל כשדים ויבא ויעמד על בית אלהים . ויניע ראשו ויגן יו . כי היה
 יודע כל המונחות אשר קרו את מחנה סנחריב . כאשר שלח עליהם הקב"ה את מלאכי מרום . ויהרגו כהם הרג רב שמונה עשרה רכוש
 וחמשת אלפים מרשעים . ולא נשאר במחנה סנחריב כי אס הוא לבדו . ונתה בת קול ואמרה לנבוכדנצר מלך בבל . קום לך ועוב רבלתה אשר
 בארץ חמת . קלקל כתמים שאל בתרפים . ירה חן למערס ונפל בירושלים . ירה חן למורח ונפל בירושלים . ירה חן לעיר
 ונפל בירושלים . קס ושלח את שר באותיו לירושלים . וחלה שמוס נרגל . שראר . שמגר . נכוסר . סביס .
 דבסריס . רב חמני . ויקסו ויגן אתריס ויבוא אל בית תפארתנו . וינין נבוכדנצר ויאמר . אתה הוא האל הגדול אשר הנרתו ונתת ביאמ
 על עירך ועל הזכלק . וכאשר ראו שערי בית מקדשו כי גו טמא נלס לפניהם . נבגרו הדלתות מחליהם ולא אבו להפתח . ויכחו כלב גודר
 כשדים ויכחו עמם שלח מאות זשדים גמלים כושאים קרדומי ברזל וזמקבות . ותכלע אותם שיער הכינן אשר לבית אלהינו . וככל זאת לא
 לא אבו עלמוס להפתח . עד אשר בא כריסום וישטח את החזיר . ויצר מדמו על בית המקדש ויטמאהו . ואחר שנטמא כפתחה הדלת .
 שמוס נבוכדנצר אל בית אלהינו . ויגן וישב אל עזרת זכריה בן יהוידע הכהן הגדול . וירא והנה דמורות ומות כענע בארץ . שאל אל זכרי
 ישראל ויאמר אליה אלפי הדם הזה . ויענו ויאמרו אליו כביל אשה היה בינונו . ויהי בהוכיחו ואלו כיוס ולא שמענו אליו ונקס עליו ונהרגה
 סבית אלהינו . וכשמוע נבוכדנצר הרשע את סבדרם שקלס אמר אליהם לכו והביטו אלי יארבעת אלפים מרתן בהונס . וישטח אותם על הדש

כזה

בשׁוֹשֵׁן הַבַּיִת הַקָּדוֹם הַיְהוּדִים וְאָבָד חַמֵּשׁ
מֵאוֹת אִישׁ וְאֵת עֶשְׂרֵת בְּנֵי־הַמֶּן בְּשֶׁנֶּהָר
מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ מִהָ עָשׂוּ וּמֵה־שְׂאֵלֶתָךְ וַיִּגְחֹן
לְךָ וּמֵה־בִקְשֶׁתְךָ עוֹד וְחֶקֶשׁ : יג וַתֹּאמֶר
אֶסְתֵּר אֶס־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב וַיִּמְחַן נֶס־מִחֶרֶד
לַיהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוֹשֵׁן לַעֲשׂוֹת בְּרַחַת הַיּוֹם
וְאֵת עֶשְׂרֵת בְּנֵי־הַמֶּן וַתְּלוּ עַל־הַעֶץ :
יד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַהֲעֲשׂוֹת כֵּן וַתִּמְחַן דַּת
בְּשׁוֹשֵׁן וַיֵּאָרֶת עֶשְׂרֵת בְּנֵי־הַמֶּן תְּלוּ :
טו וַיִּקְהָלוּ הַיְהוּדָיִים יְהוּדָי אֲשֶׁר־בְּשׁוֹשֵׁן
גַּם בַּיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אֲדָר וַיִּהְרֹגוּ
בְּשׁוֹשֵׁן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ וּבְבִזָּה לֹא שָׁלְחוּ
אֶת־יָדָם : טז וּשְׂנֵהָר הַיְהוּדִים אֲשֶׁר
בְּמְדִינֹת הַמֶּלֶךְ נִקְהָלוּ וַעֲמִד עַל־נַפְשָׁם
וְנֹחַ מֵאִיבֵיהֶם וְהָרוּג בְּשֵׁנֵי־יָדָם חֲמִשָּׁה
וּשְׁבַע־עֶשְׂרֵים אֶלֶף וּבְבִזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם :
יז בַּיּוֹם־שְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אֲדָר וְנֹחַ
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וַעֲשֵׂה אִתּוֹ יוֹם מִשְׁתֵּה
וּשְׂמִחָה : יח וְהַיְהוּדָיִים אֲשֶׁר־בְּשׁוֹשֵׁן נִקְהָלוּ
בְּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר בּוֹ וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְנֹחַ
בְּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ וַעֲשֵׂה אִתּוֹ יוֹם מִשְׁתֵּה
וּשְׂמִחָה : יט עַל־כֵּן הַיְהוּדִים הַפְּרוּסִים קָרוּ

הַפְּרוּסִים הַיְשֻׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרוּזוֹת עֲשִׂים
אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אֲדָר שְׂמִיחָה
וּמִשְׂתֵּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלַח מְנוֹת אִישׁ
לְרֵעֵהוּ : כ וַיִּכְתֹּב מְרַדְכִי אֶת־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־הַיְהוּדִים
אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אֶת־שׁוֹרוּשׁ
הַקְּרוּבִים וְהַרְחוּקִים : כא לְקִים עֲלֵיהֶם
לַהֲיֹת עֲשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ
אֲדָר וְאֵת יוֹם־חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל־שָׁנָה
וְשָׁנָה : כב בַּיָּמִים אֲשֶׁר־נָחַו בָּהֶם הַיְהוּדִים
מֵאִיבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נִהְפָּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן
לְשִׂמְחָה וּמֵאֲבֵל לַיּוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי
מִשְׂתֵּה וּשְׂמִיחָה וּמִשְׁלַח מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ
וּמִתְּנוֹת לְאִבְיָנִים : כג וַקָּבַל הַיְהוּדִים אֵת
אֲשֶׁר־הִחֲלוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵת אֲשֶׁר־כָּתַב מְרַדְכִי
אֲלֵיהֶם : כד כִּי הָמֶן בֶּן־חַמְדָּא הָאֲגֹנִי
צָרַר כָּל־הַיְהוּדִים חֹשֵׁב־עַל־הַיְהוּדִים לְאַבְדָּם
וְהִפֵּל פּוּר הוּא הַנּוֹרֵל לְהָמָס וּלְאַבְדָּם :
כה וּבְבִזָּה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אָמַר עַם־הַסֵּפֶר
יָשׁוּב מִחֲשַׁבְתּוֹ הִרְעִה אֲשֶׁר־חָשַׁב עַל־
הַיְהוּדִים עַל־רֹאשׁוֹ וַתְּלוּ אִתּוֹ וְאֶת־בְּנָיו
עַל־הַעֶץ : כו עַל־כֵּן קָרְאוּ לַיָּמִים הָאֵלֶּה

פורים

רשי

סכתו טענה על יחוס וירושלים כמו שכתוב בס' עזרא (עזרא ד') ובמלכות אחשורוש בתחלת וולכותו כתבו טענה על יחוד הירושלים ומה היה הטענה לכתל העולים וכן הגולה כימי כורש שהתחילו לכות את הספית והלשונות עליהם הכותים והחדילים וכמות כורש וכלך אחשורוש והתנשא הנון דלג טלא יעקבו אותן שכירושלים ככנין ושלחו כסם אחשורוש לשדי עבר הנהר לכשנין : (יג) זאה עשרת בני המן יהלו על העין . איתן שנהרגו : (יד) והגרתן דרת . נגור מוק המלך : (טו) דרפרוזים . טליכס וסכיס בעמי חונה כארסעה עשר ונוקבק חונה טו' כזון ודיקף זה נרף טיזים טיעות יכושע כן גון כך דרפי ולמדו רכותינו : וטש' לוח . טס דטר כזון חומר לפיכך הסי' נקוד' רטי' : (כ) ויכתוב מרדכי . הוא הענלה הזאת כמות סה'א : (כד) כי חסון בן הסדחא : חסכ לחונס ולאכדס : (כה) זככח . אסתה אל האלך להסתקלו : אסור עם הספר . אסר הולך כפיו וזוה לשתוב ספרים שתשוב ועתכנה דרעה בר אשו : (כו) על כן על סל דברי האגרת הזאת . נקכענו הימים הלה זולכן נכתבה

קבריו ותורו ית בניבון ובנותיבון עמא דישׁראל תרבות
 ותו בקרשׁטא דאזלון בשׁביא רשׁתקבין בגלותא דלא
 מסאנא מתיבא רוח דקדושא וכו' אכרת קול ברקא גשמיע
 קם מקברי אמתקא ואזל ונפל על קברי נביא עני וכו'
 אמר נביא נביא קבצמוני משה ושמורא קומר מקבריבון
 ותורו ית עמא בני ישראל דבגרתון ותהון בקרשׁטא
 דאזלון בשׁביא ומהלכין בגלותא דלא מסאנא מתיבא
 רוקא דקדושא וכו' אכרת כבר אכרית לך ורמיה נביא
 אם יעמוד משה ושמורא לפני קם מקברי נביא (ואזל)
 ונפל על קברי (ברזמיה) עני וכו' אמר אוכלין ימי לחם
 אבילין ואשׁקצין ימי פסא דתנחומין די אנא כהצביל על
 עמא דישׁראל דאזלון בשׁביא ומהלכין בגלותא
 מתיבא רוקא דקדושא ואמרת אל תבא בית כרוח
 ותור ורמיה ספיד ובכי וקנוליל עלבית ישראל דאזלון בשׁביא
 ומהלכין בגלותא ערטילאין וטעינו תלא על צרעהריון
 אעניו ומלביהון נבךרביהון ושלטוניהון עד דמטון לצרעא
 דשׁמיה בית כורר ואפיקו לכושין ואלבישו ותון
 עני ורמיה נביא ואמר לנבוכדנצר בשיעא וילכל תיילותון
 דכסדאין דאתון עמיה דלקא תיילון לבתר טענתכון
 ותשבתון ותון בקרשׁטא תרעון עמא קטילא קטלתון
 ועמא שׁביא שׁביתון ותון מדברין ואזלון עד די מטו
 להווא

והטריא לא הווא ביה . ורקא אנפשיה לגו נורא ויקד וכד
 תור שאר פהניא בהנא דליק בנורא . אף אינו נסיכו ית
 נבליהון ות בניגריהון וכל באני זמריהון ונפלו לגו נורא
 ויקירו . וכד בעא נבוכדנצר למיעל לבית קדש קדושא
 אמתמימו הרעי היכלא ולא פתחו נפשיריהון עד די נפסת
 בת קלא משמי כרוכא . ונאכרה ליה פתח לבגון
 דלתיך ובהר בו פתח נפשיה ועל נבוכדנצר בשיעא
 מסאנא לבית קדש קדושא (ותוא) שכתיה דמלך כל
 עלמין ו צבאות . ותוא ית באני קדושא (דאשתמשו
 כהון פהניא ומלביא דבית דוד) דאשתלעו מן קדמוי רגו
 ורגוא דלא ונפק מן מקן פד כוכחל וקטר קשקא בכא
 ושכא שביא דלא ואפיק ית עמא וישׁראל פד אפירון
 בשׁילשׁונון דפרזל ואוביל ותון ערטילאין פד טעינו על
 צרעהריון תלא . ורמיה נביא אזל עמהון . עד דמטא
 קברי אמתקא וצנח ורקא ועני וכו' אמר אמתקא מרחמני
 אקרובים יצחק ויעקב קומר כגו קבריו ותורו ית בניבון
 עמא דבית ישראל דאזלון בשׁביא ומהלכין בגלותא
 מתיבא רוח קדושא ואמרת ליה כבר אכרית לך ורמיה
 נביא כי אספתי את שלומי קם מקברי אמתקא ואזל ונפל
 על קברי אימתקא . עני וכו' אמר אמתקא מתיבניא
 (כתיב מרתמניא) שרה ורבה ורחל ולאה קומר כגו

פתשגן הכתב

זה . ועדנה לא נכלע פארך . עד אשר נער כו נבוכדנצר הרשע ויחיר חלו . עלך תארפ כל עמך . ואחר תכלע : ויהי כראות הכהן
 הגדול את הכהנים הכהנים ושכחשים . לכש את מעילו . ויחפד כוהת האפוד . ויקח את מפתחות המקדש כידו . ויקם ויעל על גג
 היכל : וישא את קולו ויאמר . נחמר הבית ופולס כעליו והאומרים לא יהיו כו . וכפל לתוך האש וכשרף : וכאשר ראו יתר הכהנים את
 הכהן הגדול כשרף האש . לקחונם הם כטורותיהם ונכליהם וכל כלי זמירותיהם ונפלו לתוך האש וכשרפו : וכאסקס נבוכדנצר הרשע לכנא
 אל בית קדש הקדשים . שעריו היכל נגעלו ולא נפתחו חונם . עד אשר יח את קול משני מרומים ויאמר אליהם . פתח לבגון דלתין .
 ופתחו בפתחיהם . ויבוא נבוכדנצר הרשע והטח אל בית קדש הקדשים . וירח את שכת המלך וינבאות כור עולמים ואת הדור .
 וירח את כלי הקדש אשר ישרתו כהם בקדש . הכהנים ומלכי בית דוד כי נכלעו מפניו . קנף קנף גדול וינא נשם כחכמהל . ויהרוג הרג רב
 בשׁשׁ שני גדול וינא את כתי שרף אלסירים ככשורת וככלי כרזל . ויולך אותם ערומים וכואחים חול על צארים . וירמיה הנביא הולך עמהם
 עד שהגיע אל קברי חבותיו ויצעק כככי ויבוקול גדול ויאמר . חבותינו חכוכי עליון אברהם יצחק ויעקב . קומו מקבריים ורלו את
 בניכם בית ישראל ההולכים בגולה והעת הלכים בשני . ענתה רוח הקדש ותאמר לו . הלח אחרתי לך ירמיה הנביא כי אספתי יאת שלומי :
 קם מקברי חכוכי וילך ויפול על קברי החמות וישא את קולו כככי ויאמר . אמהות רחמניות ונחמנות שרה רבקה רחל ולאה . קומנה
 מקברין ורמינה את בניכין ואת כמותיכין בית ישראל אשר טפתן ורבינתן בחמנה . איכה הולכים בגולה ומתהלכים בשני עומים ויחפים :
 הטיבה רוח הקדש ותאמר לו : קול כרמה נשמע : קם מקברי החמות וילך ויפול על קברי הנכחיים . וכן אמר . נביאים נביאים הידדים .
 אשר ושמאל . קומו מקבריים ורלו את עם בני ישראל אשר נחיתם בחמנה ההולכים יחפים בגולה . וזאת הלכים בשני . השיבה רוח הקדש ואמרה .
 הלח אחרתי לך ירמיה הנביא אס יעמוד משה ושמורא לפני : קם מקברי הנביאים וילך ויפול על קברי האבלים האומללים ויען ויאמר
 האבילוני לחם חכוכי והאקוני כוס תנחומים . כי אתי את הכל על עם בני ישראל ההולכים בגולה והמתהלכים בשני . השיבה עוד רוח הקדש
 ותאמר אל תבוא בית מרוח : ויהי ירמיה כוסד כוכה ומיכב בקול מר אל בני ישראל . ההולכים בגולה והמתהלכים בשני . ערומים
 ויחפים וטעינוס סול על צארים . השם מלכיהם שריהם וכהניהם . עד אשר הגיעו למקום ההוא הנקרא בית כרו . וינאיו כגדים וילכישו
 עומם : פתח ירמיה הנביא את פיהו ויאמר לנבוכדנצר הרשע ולכל גדידי כסדים הכאים עמנו . תולית לבו אל בית שונותיכם ונילוכיש

פורים על-שם הפור על-כן על-מל-דברי
 האגרת הזאת ומה-ראו על-לכה ומה הניע
 אליהם: כו קימו וקבלו קרי וקבלו היהודים
 עליהם ועל-זרעם ועל-כל-הנכונים
 עליהם ולא יעבור להנות עשים את-שני
 הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל-שנה
 ושנה: כח והימים האלה נקבלים ונגעשים
 בכל-דור ודור משפחה ומשפחה מדינה
 ומדינה ועיר ועיר וימי הפורים האלה לא
 יעברו מתוך היהודים וזכרם לא-יסוף
 מנצחם: ס כט וכתב אסתר
 המלכה בת-אביתל ומרדכי היהודי את-
 כל-התקף לקים את-אגרת הפורים הזאת
 השנית: ל וישלח ספרים אל-כל-
 היהודים אל-שבע ועשרים ומאה מדינה
 מלכות אחשורוש דברי שלום ואמת:

לא לקיים את-ימי הפורים האלה
 בזמניהם כאשר קים עליהם מרדכי היהודי
 ואסתר המלכה וכאשר קימו על-נפשם
 ועל-זרעם דברי הצומות וזעקתם:
 לב ומאמר אסתר קים דברי הפורים
 האלה וכתב בספר: ס י א וישם
 המלך אחשורוש מס על-הארץ ואיי הים:
 ב וכל-מעשה תקפו וגבורתו ופרשתו
 ודלת מרדכי אשר גדלו המלך הלא-תם
 כתובים על-ספר דברי הימים למלכי מדי
 ופרס: ג כי מרדכי היהודי משנה
 למלך אחשורוש וגדול היהודים ורצוי לרוב
 אהיו דגש טוב לעמו ודבר שלום קל-
 זרעו:

חוק

כנס פסוקי מגלת אסתר מאה ושישים ושישה וסי' על כן קראי לימים האלה פורים - וסדריו עשרה וסימן
 בא גר - והציו והען אסתר ותאמר:

רשי

כתבה לדעת דורות הבאים: ומה דאו: עושי המעשים האלו שבאום: ומה הניע אליהם - מאי אהאשורוש שבנתמש בכלי הקודש
 ומה הניע עליהם שכל שטן ורקד כיוסח והרג את ושי - מה ראה המן זכתקח במרדכי ומה הניע אליו שתלו אותו ואת בניו - מה ראה
 מרדכי שלא יכרע ולא ישתחוה ומה ראתה אסתר שזימנה להמן: (כו) הנלוים עליהם - גרים העתידים להתנייר: ככתבם:
 שמהא הנוגילה כתוכה כתב אשורית: (כח) נזכרים - בקריאת מגילה: ונגעשים - עמיתה ושפחה ו"ש לתת מנות וזמנות:
 כושפחה ומשפחה - מתאסתיך יחד וחוכלים ושותין יחד וכן קבלו עליהם סיני המורים לא יעברו: וזכרם - קריאת מגילה: לא
 יסוף - מרגום שלא יתום דהתרגם עד תום עד דסק ו"ח לומר להיות מנורת (בראשית יט) כן תספה מנורת (שמואל א כז) עתה
 אספה ויס אחר שאם כן היה לו לכתוב לא יספה מורעם: (כט) אה כל חוקף - תוקמו שלכם של אשורוש ושל המן ושל מרדכי ושל
 אסתר: השנית - לשנה השנייה וסולתו ספרים שיעשו מרים: (לב) ומאמר אסתר קים וגומר - אסתר בקשה חזת חמוי
 הדור לקבעם ולכתוב ספר זה עם שאר הכתובים הזו וזכתב בספר: (ג) לרוב אחיו - ולא לכל אחיו מלמד שפרשו קמנו מקנת
 סנהדרין לפי שנתנה קרום לחלכות וסיה בטל חלמודו: לכל זרעו - מוסס על עמו לכל זרע עמו:

נשלם פירוש מגלת אסתר

לכהווא מדינא ונתה יקמיה ונתה קבי ומתנה ונתהו מן
 עיניו פרמיז דמקעו נתהו פקו פרוו מביעין דמא עד יוקא
 תרוו וכד אתרו וקטו לנהרואה דבבל עני מלכא
 נכורבנצר בשיעא ואמר לון לבית ישראל אילין אינון
 ומביא בהנתינו זמרון קדם קריכוו רבא די בירושלם יתרו
 וזמרון קדמי . וכד שקעו לינאי קטלו נת פינורוהון
 בערבתא דמקינון על גתכוותא דבבל דתכין כתיב עד
 גרזת ככל וגומר עד ערכים בתוכה וגומר ועגלו
 לינאי ואמרין ליה לנכורבנצר בשיעא אין אנון עברין
 רעית אבוקא די בשמא ונתנון קושקוין קדם אכרין
 דבשמא בירושלם בוקא דודך לא איחסקרין . תשקא
 אוד גשפח דקדמך שקתא די קרנו . דתקנון דתבא קפבש
 ואמר איך גשור שור יי כד שמע נכורבנצר בשיעא
 יד שקתא קרין עני וכוו אמר קטלוו גרזתו על דעברו
 על גזרת מלכא עני פלטיא כד יהוודע קד מן ישראל
 ואמר ענא די מסרה קרה כד בעיא נאקא דוקא ונסב מן
 ענא מן קאו מתבעיא עני ואמר ליה מן בעני דרוא
 מתבעיא עני ואמר ליה ישקיעו אינדך מה דאמר פומך
 ופקיד מלכא ואיתי לדקתיה מלכא ואעבירי מיניה עת
 שלשלנוו דפרזל ונחש ושני נת לבושיה ויסוריה :
 כשנת בשתא תליהא למלכוותיה עבר משמא לכל
 נכרבוו ועברו . אוכלוסי פס רמבי איספרתינו וכוונן
 להורו

פתשנן הכתב

ובללת אותם כחמרכס ידועים עשת הזאת . תדעו כלומה כי עם הרוב הרגתם . ונזו שבו שבתם . ויהיו הולכים וכלים עד שהגיעו
 למדינה הזאת . אשר בהיותו יראיה כוכה ונלחח מזו עיניו שתי דמועות ויהיו סס שני זכוכי מים עד היסוד : וכשאוויגו יעו אל הכרות
 ככל ענה המלך נכורבנצר הרשע ויאמר אל בית ישראל . אלה הנומרות אשר אתם ומרתם לפני אלהים כירושלים כולו וזמרון לפני . וכשמוע
 מליוס אותו . תלו כטורות יוסס בערכים אשר כנהרות ככל עקן כתוב על נהרות ככל וגו' על ערכים כהוכה וגו' . ועניו הלויס ואחרו לנכורבנצר
 המלך הרשע . לולי היינו עושים רגון אכינו פסעמים וזהללים את שמו בירושלים . לא היינו כתובים ונמקורים כדך . ועתה איך ככלל לפניך
 את תולדות אלהינו . סכן כתוב איך נסיר את שיר ה' : כשמוע נכורבנצר את הדבריה האלה ענה ואמר לאנשי הרגו אותם על אשר עברו על
 מצוור המלך . ויען אחר אביהודים ששמו פלטיא כן יהודי גויאמר . לאן שמסר בעליו ביד הדוועה וכל האזש וטרף מן האזן . מיד מי
 ידע האזן . ויען המלך ויאמר מן הדוועה ידע . אחר כל טיאישיעו באזניך הדברים אשר ילאו זופיך : וינו המלך ויביאו את נדקיהו המלך
 ופסויו ומתנו את ככלי הכרזו והנחשת . ונסה את כנדי כללו : בשנת שלס למלכו עשה חשת לכל עריו ועכדיו חיל פרס ומדי הפרתמים
 אן כתי' כהרותו את עשרו . אך כהרותו את עושר כבוד מלכותו . האוכלים ושותים ושמתים לפני : (ד) בהראותו .
 עושר לכסר וסס . כיכל העושר לה' נשלות שמו . סכן כתב ליה הכסף ולי כהכח אחר יי נשלות : ששה איגרות וגנו המלך היה מרחב אותם
 ככל יוס שחונים ואחת יוס . ככתוב עושר כבוד מלכותו יקר מפאר גדולתו . אלה הם ששה : ובראותם שם בני ישראל את כלי בית
 ה' . לא היה בהם חסן לשבת לפניו . ויאמרו לו אל המלך איך חסן כיהודים לשבת פה מנכי אשר ראו את גלי בית ה' . ויאמר המלך
 עזאלס חקוס אחר מיוחד לקדכו : (ה) ובמלאת . הימים האלה אחר המלך . עתה אעשה חשתה לפני מקומו לכל העם הנמצאים
 בשושן הכירה למגדולו עז קטן חשתה שבעת ימים . ויביאם אל גלית הכיתך אשר כושטולים כל ימי כשמים ופירות . מה עשה כסף עז לין
 ועש כהם כעין כולות אחים וכרות עמי בזמים וזושים עליהם . ויערוך לפניו טורי אבניה טובות וזמרגלות . ועצי זללים :
 (ו) חור . ברסס ותכלת אחו כתבלי כון וארגון על גלילי כסף ועמודי שש משותף זכס וכסף על רגעת כהטו וזמרגלות וקחת :
 (ז) והשקות

אלה
 יהודי
 פשם
 קם :
 פרים
 וישם
 הקם :
 רשת
 חתם
 י מדי
 שנה
 לרוב
 קבל-

ויסין
 הקודש
 מה ראה
 בם .
 נגות :
 לא
 עתה
 יבי ושל
 ת חמו
 ת מקנת

תרגום שני

והיון קישאלין לה הוד דמך מלכא והוה מתוזה להו למח
נשי כעו דרעו כל מידי ונות אמרה להון קנצא דמלקא
לקא אמר ולכא שמי ולכא דמך מטיל בן כתיב ביה
המלכות : כיום קומא שריעא בד שפיר לבית
דמלקא כממרא ולכהון דמארה ועפרין ושבע מלכין וכו'
צמיה דברו קטרין כלילא דשכרמא תוה חגרא וכו'
בידוון קשעם חמיהון תוה מתעסקו בנותא : מלכ
מערכא תוה אקרין נשי דילו שפירין וכילו תוה אקרין
דילו שפירין ואורף מלקא אמשורוש קשעם חמיהון
קתיב ואמר להון ליה נשי דעלקא דשפירין אלא נשי
בכלתא ואין ליה אחרון מהימנו לי רמא בכלתא תוה
מותבת קטו שרכינא דמלכתא דלי אשכח ואקרין יתה
לקדמי ולקדמיכו ותתוין תה דהיא שפירא מן כל נשי
(דלכין) כמיהא שעמא שלח עלה מלקא אמשורוש
שבעא סריסא (ומשמשא דקדם מלקא : יא להבא
קתיב ואמר לון זילו ואקרין לה לנשי מלקתא קומר מן
כורסי מלכיהון ולריוח ערקלניא ורמי סנא דרשך וקסא
די בתבא גר ומינד וקסא די בתבא גר שפאליד ועיל
לקדמי ולקדמי דמארה ועפרין ושבע מלכין קטרין תו
דחזון ריחך דאנת שפירא מכל נשיא : יב ותמאן
סתיבא נשי מלקתא וצמרת לון לשבעא סריסא גמא

זילו

פתשן הכתב

(1) והשקות . והיו שמים בכלי זהב וכוסות זהב . ואשר היה שמים בכוס אחד לא היה שונה ושותה בו עוד . אבל היו כלי זהב
אחרים מלבני וזוהי אחת תתיו . והיו גם נביעים וכוסות שונים ולכן הכתוב אומר וכלים חללים שונים ויין חללות היה רב והשקות אותם . ועני
המקדש ושמים בהם הגויס האלה . היו פניהם משתנים ולכן הכתוב אומר וכלים חללים שונים ויין חללות היה רב והשקות אותם . ועני
שהיו שוללים לאיש השותה אותם כמה שני חייך . והוא היה חומר כששל שני חיי חרבעים . והיו נוסקים אותו יין בן אחד וארבעים שנה : וכן
יעשו לכל איש ואיש . ולכן כתוב ויין חללות רב כיד המלך : (ח) והשקותיה . והיו שמים נדת כל עי הנזקס . ולמה כלתי הנזקס כי אכל הפרסום
היה להם כוס אחד גדול . ויכל ארבע אונות חמות ידועות . ושנות פתק . והיו מביאים אותו אל המשתה והיו נוסקים בו לכל איש ואיש
כוס אחד לאיש . וחין מסירים את הכוס חלפני האיש טרם ושתהו כלו : וזר המשקים המטקת את הפרסום עשיר גדול היה . ואיכבה היה
עשיר . על אשר היה משקה לאיש אחד הכוס הידוע ועל אשר לא נמנה איש אחר ושתהו . והיה האיש ההוא מורה באנשנותיו אל המשקה לחמו
בעבר הכוס הזה חלפני . ואני אתן לך מנה אחת זהב . כגלל הדבר הזה עשיר גדול היה : והמלך חשורוש אמר לא יכוחו הכוסות האלה אל
המשתה לשתות כס . רק כל איש ואיש ושתה כרוננו . ולכן כתוב והשתיה נדת : (ט) גם . ושתי המלכה עשתה משתה כגסם . ושתי
משקת להן יין אדום ותושיכנה בהיכל החלך להראותנה את עושר המלך . ותהייתה שוללות לה חיפה החלך טוב . והיא הייתה עוגדת להן כל
מה שלכן חסנה . כי היו הנשים מבקשות לדעת כל שישועי ותענוגי המלך . ותהי אונורת להן פה המלך טוב . פה אוכל . ופה שותה :
ולכן כתוב בית המלכות : (י) ביום השביעי . כעוב לב החלך ולב השבעה ועשרים וזאת חלכיה אשר אתו ביין . ואשר כתר חללות
ברחשם . כפל מנה ומריבה ביניהם על אודות היין . והיו מדברים דבריונות : מלכי מערב היו אומרים כשינו יפות תאר הן . וכן כלם היו
עשכחים ומחללים נשיהם . וגם המלך חשורוש כשעם היין אמר חין נשים יפות כעולם כנשי ככל . ואם אינכם חתונותיותי . סנא
ככליית חתונותי לי הושבת תוך היכל מלכותי . אשלח ואקרא אלי לפני ולפניכם . וראיתם אותה כי היא יפה וכל הנשים אשר לכם . בעת
היא שלח אליה החלך חשורוש שבעת הסריסים המשרתים את פני המלך : (יא) להביא . ויען ויאמר אליהם לכו וחמרו לה אל ושמתי
המלכה . קומי חכסא מלכותך ונגדי ערומיים תפשיטי . נשימי כתר זהב בראשך . וכוס זהב בידך הימנית . וכוס זהב בידך השמאלית .
וכתי לפני ולפני השבעה ועשרים וקחה מלכים אמוכתרים . לעיני יראותך כי יפה את וכל הנשים : (יב) ותמאן . ותען המלכה ושתי

אל

לחברו מטול בן כתיב ומאני מן מאני משנין אלא כרחון
ספקין למאני רבית מקדשא ומאני בהון הינון אומי עלקא
תוה קשמי ויהון ומטול בן כתיב ובלים מפלים שונים
וממרא דמלקא רב (תוה) בן מאן דשחרי ומטול בן
תוה שתוהו תוה משאיל ליה לגמרא בר פמה שניו אנת
והוא אמר ליה בר ארבעין שניו ותוה משקי ליה תמרא
בר ארבעין שניו ודקתויה לכל גמרא וגמרא ומטול בן
קתיב יין סלכרת כב גר המלך : ה והשתיה
ושמיון כנימסא ולית דמתניק ולמא לא הוה מתניקין
מטול מן כסא דאנשי פרסארה בר הוה אנתו לון כסא
רבא ותוה למיר ארבעא הקשא המיעו והורה מתקריה
שמה פתקא ותוה משקין ביה לכל גמרא חד ולא תוה
שקין ליה עד דשמיאי ביה חד . ומאנה דמורה קאי
להון לפרסאי עמרא רבא תוה עמיר איד תוה עמיר תוה
מניג ליה לגמרא ועל דלא תוה משבח גמרא דשמי קמיו
ליה לסוונא עמירתי מניא ולך דפקו וזינו מטול דלא
תוה משבח דשמי אלא אמר אמשורוש לא יעלו בני כסי
לשיתויו אלא איד דעבי כל גמרא וגמרא ושמי מטול בן
קתיב ותשתיה כרה : ט גם לחוד ושמי מלקתא
עבדת משקיא לנשי ותורה מונא להון תמרא איקמא
ואותיבת יתרוון דפלטין מטול דתהו להון עמרא דמלקא

אל

וילך ואמר ליה לקריבון שטיא דאוף אמין שטיירון
 כותיה אגא היא ושתי מלקתא בת מלכיא דמלכי כבל מן
 שריותא בלשצד אבא לקביל אלפא סקרא שתי ולא
 אשעי ותיה סקרא למימר מילין דלא כשרין כותך .
 כהויה שעתא אלו ואמרו ליה למלקא שתקמא דנשתי
 מדקתא וכד שמע מלקא נת פתגמא האילן רגו רגוז
 רבא ורגויה דליק בלביה . והיב שלח לה בעד שבכתי
 סריסא דמלכותא דתכין קדמוי במלכותא בעו איולו
 ואמרי לנשתי מלקתא אין לא השמעי מני ולא תעלין
 לקדמי דלקדמי מלכיא האילין . קטילנא יחיד ומובדנא
 ית שפרוד טניך . וכר אלו בקרבני דמלקא ואמרו לה
 ולא ספנת יתהון אלא מתיבא ואמרי לון איולו גאמרו
 למלקא טפשא דמסקלון עצמיה ולא תחזין נזיריה
 תליא אגא היא ושתי מלקתא בבת איל סרודך ברתיה
 דכריה דנכירבצור מלקא דכבל מן יוקא דאתקריתי עד
 בעו לא חזא איגש גיפי אלא אנת מלקא (בלחודך ואין)
 בעו עיילא אגא לקדמך וקדמיהון דמאך ועפרין ושבכע
 מלכין קטרי חגי קטלון יתך ונסיבין יתי לראיקא .
 מתיבא בבתא דפרסיאתא ואמרה לת לנשתי מלקתא אין
 קטול יחיד מלקא ומוכיר ית שפרוד מינך לא תפרסמי
 ית שמיא דילך ונת שמיא דאבקהך ולא תתיון גיפך
 ונזיריה לכל בר גש אלא למלקא בלמורויה . ברהא
 שעקא בד אקרו בקרבני למלקא דסריבת ושתי מלקתא

למככש

פתשגן הכתב

אל סבעת הסריסים ותדכר אליהם דושי . לכו ואמרו לאלהיכם . משוגע אתה ואתם משוגעים כמותי . אפי' הוא ושתי המלכה וסת מלכים
 עמלכי ככל אפי' . כלשנר אפי' למכר אשונא היה אותה יין כנגד חלפי אפי' : ולא התענה אותי היין לאחור דכרים אשר לא טענים כמון . בעת
 היא לכו ואמרו אל המלך כדכרים האלה דכרה ושתי המלכה . וכשמע המלך את הדברים האלה קלף קלף גדול וחמתו כערה כלכו .
 ושלח עוד אליהם ביד סבעת סריסי המלך היושבים לפניו במלכות . לכו ולאמרו לנשתי המלכה . אם לא תשמעי את דברי ולא תבואי
 לפני ולפני הסבעה ובערים ומאחז מלכים האלה אחרונותך ובהכדתי את ייך עמך . ובכואם סריסי המלך לאמר אליהם כדכרים האלה .
 לא שמתם אלהים רק הטיבם לכם דבר ותאמר אליהם . לכו ואמרו למלך הטעם הזה אשר עשיתו תוסר וגורתו לא תקום . אלה אפי'
 הם ושתי המלכה בת חיל מרודך בת כנו לכו וכדנכר מלך ככל . ועשודי עד היום הזה לא ראה איש את כשרי כי אם אתה המלך לבדך . ואם אסות
 עת לפניך ולפני הסבעה ובערים ונאחז מלכים היושבים . גם איתך ירגוואותי יתחו להם לאזה . ויען הגדול שבערססיס ויאמר לה
 לנשתי המלכה . אם יארגך המלך ויאבד את ייך עמך . לא תקפרי שתך ואם אכתיך אכעולם . וכשרך ועמךך לא תראה לכל אדם כי את
 למך לבדו . בעת הטיח באמנם הסריסים אל המלך כי מאחז ושתי המלכה לכו כדכר המלך . אשר שלח טיב הסריסים ויקוף המלך מאח
 וחמתו תקפה עליו : (יג) ויאמר . המלך לחכמים יודעי העתים כי בן דכר המלך לפני כל יודעידת ודין : (יד) והקרוב .
 והקרובים אליו לעלמו . הקרובים והרחוקים כרענא ותרטיס . עת מהודו . אדאתא חאדום . תרטיס ממזרים . קרם מרסא עיורם
 ארץ רחוקה . ממוכן עירושלים : סבעת שרי פים ועדו רוחי בני המלך היושבים ראשונה במלכות . מקודת המלך אחשוורוש אשר שלח טיב
 הסריסים : (טז) ויאמר . ממוכן הוא דניאל . ולמה נקרא שמו ממוכן . כי כאשר גלושכט יהודה לכלל גלו עומס חזיה
 מיאאל ועוריה . ודניאל היה בגולה וכעשועו על ידיהם נסים ופעלות . ועוד כגור מן השמים כי ושתי המלכה תהרג ע"י דניאל . על כן נקרא
 שמו ממוכן ממוכן . ויאמר ממוכן לפני המלך והשרים כי בן דכר המלך בעת שהיו ושבים בענה . הסריסים הצעירים היו יענים לפני

תרגום שני

למבשר על נשיא דאירון מיקרין לגוריהון ככן אמר
קמיון קדם מלקא ושלטוניה לא על מלקא בלחודו
אסטת ושתי מלקתא אלא על כל עממיה ושלטוניה דאית
בכל מדינתא דמלקא אחשורוש : יז כי ארום
יפיק פתגמיו דמלקתא על כל נשיא כולהון למדינו
שייטין בעליהון בעניהון ותהו כל אהתא אפרה קבעלה
דילקא אפ וקיר מן מלקא אחשורוש דו אמר דתיתי
נשתי מלקתא קדמו ולא צבנת למיתי : יח והיום
ויומא דרין אמרין שלטוניה דפרס ומדי דשמעין ית
מלקא דמלקתא לכל שלטוניה דמלקא במיסת דו תהו
בסירא למרנו עלויה : יט אם וקמין דגור קמיון
גורמא דהא דתיל מן נפשיה ואמר דילקא לא יעביד
מלקא גורמא דא (וכד תיעול) נשתי ותשמע גורמיה
דו גורמיה עלה ומידו יתי דגין בישון ותקטול יתי אלא
אנא אחוזה דמלקא אחשורוש לא תיעול נשתי קדמו
ואומי יתה במוקתא דפרסאי וקדאי דהינו בתלון מנהון
לכו אמר סמכו אין על מלקא שפר עפוק דין פתגמא מן
קדמו ונקתום מימי קנורמיה דמדי ופרסאי ולא יבטיל
דלא תיעול נשתי קדמוי דמלקא אחשורוש וטקתיה יתו
מלקא לרעיהתה דטבת מינה : כ ונשמע וישתמע
פתגמא דמלקא דו יעבר בקל מלכותיה ארום פגיאה היא
וכל נשיא ומנו יקרא לבעליהון למן בכרנגא ועד ועיביא :

כא וייטב ושפר פתגמא פעני מלקא ושלטוניה
ועבר מלקא דפתגמיו מלוי קמיון : כב וישלח
ושדר מלקא איגראתא על כוליהון מדינתא דמלקא על
מדינתא ומדינתא הון בקבה ועל עמא ועמא הון
לישניה למדינו כל זכרא מתקור בביתיה ומתמלל הון
לישון עמיה : ב אחר ברר פתגמא הארין
כד נח רוגא דמלקא אחשורוש שדר וקרא לכל בכרנגא
ואמר לון לא על נשתי אנא רגו אלא עליכון אנא רגו
וקטיל דאין אנא אמרית מילתא בהטרא אהו למה
(בגותיו) עלי למקטול ית נשתי מלקתא (ואעביד שבת
מן מלקתא אורף לכין אנא קטיל מעבר שקכוון מן
מלקתא וברר דאתקטלי בקרנגויהי דמלקא אךכרות
נשתי נת מה דאתקורח עליה דלא תנר שווא לגורמא
דדינא דקטלא אלא מן מרומא תנה ריסוף ורעיה
דכרנגא מלקא דככל : ב ויאמרו ואמרין עירומי
דמלקא שלטנו ומשמשינו יקעו למלקא עליכון בתולמן
ואין שפירן בחוון : ג ויפקד ויבני בלקא שליטין
ומהימנו על כל מדינת מלכותיה ויכנשו ית מדינתו
עוליקא בתולמן דשפירן בחוון דשישון פינתא לבית
נשיא על דווי הנא קריסיה דמלקא נטיר נשיא ואתהבוי
תקניהון : ד והנערה ועוליקתא דתשפר (באפוי)
דמלקא פקליך תלפיו נשתי ושפר פתגמא באפוי
דמלקא

פתשגן הכתב

בתחלה . ואם העצה טובה היא יעשו אותה . ואם לא טובה היא . הגדולים שבהם היו יוצאים . ומוזכר היה הענין שכלם והוא נתן העצה
תחלה לפני המלך . ויהי לו למוזכר אזהרה פרסית אשר היה עשירה חמנו . ותחתיו לדבר עמו כי אם כלטובה : ויאמר מוזכר כלבו כחשד נתן
עליות דברים . להיות כל איש סודר על הנשים . ואשר תתנויקר לבעליהן . ולכן אמר מוזכר לפני המלך והשרים לא על המלך לסדר עותה
ושתי המלכה כי על כל השרים ועל כל העמים אשר בכל מדינות המלך אחשורוש : (יז) כי . יבא דבר המלכה על כל הנשים כלם להסוות
בעליהן בעיניהן . ותהי האשה חומרת לבעלה . חולי גדול איה מן המלך אחשורוש אשר חמר תכזב ושתי לפניו ותמאן לבוא :
(יח) והיום הזה . תאמרנה שרות פרס ומדי אשר שמעו את דבר המלכה לכל שרי המלך וכדי אשר יהיה כיון לקצוף עליה :
(יט) אם . ובעת אשר גור מוזכר הגורה הזאת . חרד על כפאן לאמר . חולי לא יעשה המלך כדבר הזה . וכבולא ושתי
ותשמע הגורה הזאת אשר גורת עליה תשפט חוטי משפטים רעים וקשים ותהיו חוטי . חמס חכי איה ענה כלבי לחטן לא תביא
המלך אחשורוש את ושתי המלכה לפניו . ואשביע אותה כשבעת פרס ומדי אשר הם ירחים מונה . ולכן אמר מוזכר חס על המלך טוב לא
הדבר הזה מלכניו ויכתם השכונה כדתי פרס ומדי ולא יעבור אשר לא תבא ואני לפני המלך אחשורוש ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה
מונה : (כ) ונשמע . פתגם המלך אשר יעשה בכל מלכותו רבה הוא וכל הנשים יתנויקר לבעליהן למגדול דגד קטן :
(כא) וייטב . הדבר בעיני המלך והשרים ויעש המלך כדבר מוזכר : (כב) וישלח . ספרים חלל מדינות המלך חל מדנה
ומדינה ככתבה ואל יעם כלטוב להיות כל איש סודר ומדבר כלפון עמו : (א) אחר . הדברים החלטה כפון חמת המלך אחשורוש .
שלת ויקרא לכל שריו ועבדיו ויאמר אליהם . לא על נשתי חרה חמי כי חס עליכם על אשר דברתי דברי בעצם היין . ואתם הקנפסת חוטי
לפנות את ושתי המלכה ולהאביד את שמה מן המלכות . גם חכי איה חס ואתכס ואתכסו את שמה מן המלכות . ואחד סנהרני שרי המלך
זכר את ושתי ואת אשר נגזר עליה . כי לא היתה ראוייה להגור עליה משפט מות . אך מן השמים היה הדבר לטלות את ויעבדכדבר מוזכר
בכל : (ב) ויאמרו . בערי המלך שריו ושרותיו וקצו למלך בערות כחולית ישית וטובות מראה . (ג) ויפקד . המלך סקידים
בכל אדויות מלכותו ויקנעו את הלכירה בתולה טובת מראה חל טמן כבירה חלכות הנשים חליה הנא פרים המלך שחור הנשים ונתון
תמרוקין

קמא דתובי בארבייתא דמשירי דינא דקריקטא לא העיר
 ונבא בעמך לא תלוט והיא אקיל לדוד מלכא דישראל
 ומס עלתו דוד דלא למקטול ימיה דחמא דמנימו מיניה
 תני קמי צדניא ומתפרקין על ידיהו בית ישראל :
 ו אשר מרדכי ואסתר הון מירושלם בגלדיה
 דגלה עם זכניה מלכא שבטא דבית יהודה וחזר וסליק
 מרדכי עם עמא דתקביו ויסקו ויבנו לבית במקדשא
 חגיגות וחוב אגלי ימיה נבוכדנצר מלכא דבבל וימניו
 תרמו ותיב בצרע בני גלותא לא נתת נפשיה מן ניסין
 ויבדו : ז והיו גתה (מרדכי) סכפי גר הדסה
 היא אסתר ובהסה תנה שמה כמה דאסא היך מטול
 דבסיס ריחיה דרדס בגו עלמא אף היא אסתר כדון הנת
 עקבא עיבדון טבין בגו עלמא היא אסתר דהיך שמה כדון
 הון עיבדא ואתקרי שמה הדסה בלישנא עברא ולמה
 אתקרי שמה הדסה מטול דצדניא מתילין בהדסה די
 עלה איתגבי ישעיה נביא (ואמר) תחת הגעצוץ יעלה
 ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס כמה געצוץ הגתא היא
 תלוף הגתא ישק ברוחא וחלוף מרדכי צדניא ישק המן
 בשיעא לזקיסא נספרד היא אורבניא וחלוף אורבניא
 ישק אסא וחלוף בשמי תמליך אסתר ויבני גלה מרדכי
 דאמר מיטב ראול בגלותא ואיבני לאסתר דאחי בצרעא
 דישראל . איתקרי שמה אסתר בשם כוכב נוהא
 ויגית אסתר ובהסה אתקרייה בשם צדניא וכו אסר

על

פתשגן הכתב

תמרוקין : (ד) והנערה . אשר תיטב בעיני המלך תמלך תחת וסתי ויטב הדבר בעיני המלך ויעשכן : (ה) איש . יהודי
 היה בשוגן המרה וזמן מרדכי . ולמה נקרא שמו איש יהודי . עקס היה ורא חטא ואליו נכח דוד המלך ויאמר . היום יומת איש מישראל .
 ומיהא איש הזה . הוא החיש מרדכי בן יאיר . כן שמעי . כן שמידע . כן בענה . כן חילה . כן מיכה . כן מפוסת . כן יהונתן .
 כן שול . כן קיש . כן חילאל . כן צורר . כן בכורת . כן חפיה . כן שחריס . כן עזיה . כן שישק . כן מיכאל . כן חילאל .
 כן עמיהוד . כן שפטיה . כן תושאל . כן פיתון . כן מליך . כן ירובעל . כן ירוחס . כן חנניא . כן זכרי . כן חלמעל . כן שמרי .
 כן זכריה . כן מרימות . כן מוסיס . כן שמורה . כן גוה . כן עוה . כן גרח . כן כלע . כן כנימין . כן כנו של יעקב הכנור הנקרא
 שמו ישראל : ומה ראה מרדכי אשר נקרא כן שמעי . על כי שמעי קלל את דוד המלך ישראל . ויאמר לו לא לא איש הדמים ואיש הכלילעל .
 ויען חביבי כן כרויה ויאמר לדוד איבערה כל ואסירה את ראשו . מזה דוד המלך כנכוחא כבי מרדכי ילא ממנו . וכראותו דוד המלך כן לזה
 לצליה כנו ויאמר לו . כאשר יעמוד שמעי ויהוליד תהנה הולד לחען תנח נסו ותנכה לגולם הכא . ועל אשר ילא ממנו כן נדיק אשר על ידיו
 יקשי נסיס ונפלאות לישראל כגלות הרביעי : והוא מרדכי מר דרור בן יאיר כן שמעי כן קיס משכט כנימין . ושמעיה היה כן מות ככתוב
 בתורת משה . אלהים לא תקלל וכסאי בעמך לא תאור . והוא קלל את דוד מלך ישראל וחס עליו דוד ולא המיתו . כיראה כי יכא
 ממנו שבי נדיקים וכנסו כניסאל על ידיוס . (ו) אשר . מרדכי ואסתר מירושלים היו עם הגולה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה .
 ויטב ועל מרדכי עם הגם אשר התכרכו לעלות ולפנות את בית המקדש שבי . ועוד הגלה אותו ככוכד מלך ככל פעמים שנים . ועוד כריותו
 סליך הגולה לא מנעו ממנו נסיס ונפלאות : (ז) והיו . מרדכי ומומן את הדסה היא אסתר . והדסה היתה שמה . כהדס הוא
 מלך ריחי כגולם ככה היתה אסתר עושה פעמים טובים כגולם : היא אסתר כשמה כן מעשיה . ונקראת שמה הדסה כלשון עברית
 ולחשקראת שמה הדסה . על כי הנדיקים נמשלים להדס . אשר עליה נכא ישעיה הנביא ויאמר . תחת הכענן יעלה כרוס . ותחת
 הספר יעלה הדס . מה הוא כענן . מיני קיסס : תחת הכענן יעלה כרוס . תחת מרדכי הנדיק יעלה המן הרשע על העין . וספרד
 סוף

חרגוס שני

על חגיגה מישאל ונצורה והוא הקאים בין הנפוא די
גליירא . וצולה היא ככלל דמן כתיב האומר לצולה
הרבי ואסתר איתקרי שמה דבסה בשם אסא האיד ולא
אסא ובש קייטא וסיריא אוף צדקיא אית להון חולקא
קעלקא הדיו ורעלקא דאמי ותיא אסתר הנת בת אהוי
דאבו דמרדכי . היא אסתר בטליתא והיא כסיומה ולא
פסקת מן עובדיו טבין ולא הנה לה אבא ואמא וטליתא
חורה יצא בריווא ושפירא וחסודא דהואל ובר מיר
אביהא ואמא נסכה מרדכי ליה לכרמא : ה ויהי
נתון בר אשחמנא פתגמתי דמלקא ונצורה ובר אהמנשר
עילמקא סגיאמא לשישון ברנמא על דיו דהני קריסיה
דמלקא נטיר נשיא ובר שמוע מרדכי דבתולמא כחבנעיו
שקר וננשא לאסתר מן ברבננהי (שלימיה) דמלקא
אחשורוש דגמקי למכעי בתולמא דלא יתח ונדברנה .
וטקרה כג קושוו דלא יתמו ויה שלימיה דמלקא ונת
עממא בר הוון שריתיה עיכרין (מקו) הון קרדיו
ומסויון שומרוון מן קווא ונקרי שריתיה דמלקא
ואימיה בתולמא סגיאמא מן קווא ושלימיה דמלקא
הון דעין לה לאסתר ובר חמו דלית אסתר עם הון
בתולמא אקרין חד לחד מן לעינו בקרימא איה הקא
לנא במדינתו טליתא חדא יצא בריווא ושפירא דחיווא

פתשון הכתב

הוא מין ערבה : ותחת הריכדיעלה הדם . תחת ושתי תמלך אסתר : ועל אודות אסתר הנלה מידני . כי אחר טובלי ללכת בגולה
והיא ונתן את אסתר וסיותי בחרן ישראל : נקראת שנה אסתר על פסח הכוכב הנקרא כל שון נקראת חילת השחר . וכלשון חכמים נגה . וכלשון זונות
אסתר . ונקראת שנה הדם בשם הנדוקים . וכן נאמר על אנטיה מישאל ונצורה והיא עובדין הדמים אשר בגולה . ומעולה היא ככל .
שכן טובח האומר לגולה חרבי . ואסתר נקראת שנה הדם בשם הדם . וכאשר הכהם חינו ונשלח בקין ולא בחורף . כן לנד קיסוס
לסח חלק כעולם הזה וכעולם הבא : ואסתר ביתה בת אחי מרדכי . היא אסתר בילדותה והיא אסתר בנקבתה . ולא נחננה
חמשים טובים . ואין לה אלא והנערה יפת תואר וטובת מראה ונושאת חן . וכונות אביה ואמה לקחה ונרדכי לנפת : (ה) והיא :
כשהגיע דבר המלך ודתו וספקה נערות רבות אל טוסן הכירה אל ידי הגימרים המלך שומר הנשים . וכשנודע מרדכי סכנתה ולקחה
ואסוף את אסתר ביתה מפני שהרים פקודי המלך אחשורוש היואים לנפש אשה ולקחה אותה ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן
ופירא חותה פקודי המלך ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן
סתולת רבות מן המדינות : ופקודי המלך היו יודעים את אסתר . ובראותה כי אין אסתר בקרב הסתולות . חתרו חיש אל חתול לדיק
יגענו במדינות האלה . יש פה במדינות בתולה אחת יפת תואר וטובת מראה ונושאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן
אסתר ולא נעלה הודיעה למלך . והמלך בשמנו כתב פתגם אשר כל בתולה וכתולה אשר תסתר מפני פקודי המלך אחת דתו להמית .
וכשנודע מרדכי פתגם המלך ודתו וחל ויירא ויוציא את אסתר בת אחי אביו וביאה חנה . ותלקח אסתר אל בית המלך אל ידי הגימרים הנשים :
(ט) והיטב . הנערה בעיניו ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן ונשאת חן
המלך . ואננותיה אשר היו נותנים לאסתר היא נותנת אותן לנערות העמים . כי אין אסתר טועמת מין בית המלך . וישנה ונת נערותיה
לטוב בית הנשים : (י) לא . הנדה אסתר את עמה ואת מולדת כי מרדכי נזה עליה אשר לא תגיד : (יא) ובכל . יוסיוס
מרדכי מתהלך לפני חנה בית הנשים לדעת את שלום אסתר ונתן נשים ונפלאות ישיעו עלידיה : (יב) ובהגיע . תור נערה ונערה
לכוח אל המלך אחשורוש מן היות לה כרת הנשים . שנים עשר חדש כן ימלאו ימי מרוקיהן . יען אשר היו מתקטנות שנה מרשים
בשמן המור וששה חדשים בסמנים ובמרוקיה הנשים : (יג) ובזה . הנערה כחה אל המלך את כל אשר תאמר יתן לה לשוא עונה מכות
כנשים

וְכַהֲנָנָה רְכִיבָהּ עַל־אֵלָּהּ קָרַס מִלְּפָנָי וְיָתַל
 מִרַּחֲמֵי אֲמִירָה וְעוֹה מִתְּהִיב לָהּ לְמִיעַל עִמָּה מְבִירָה
 נְשִׂיאָ עַד בֵּית מִלְּכָא : י' בַּעֲרֵב בְּרִמְשָׁא הוֹת עֵינֵי לָא
 וּבְעַפְרָא תַּחַת תִּיבְכָא לְבִית נְשִׂיאָ הַנִּינִית עַל יְדוּחֵי דְשַׁעֲשֻׁנָּה
 סְרִיסִיָּה דְמִלְּכָא נִטְר נְשִׂיאָ וְשָׂמָה מִכְּמַתְּבָב וְכָא הוֹת עַל־אֵלָּה
 חֵיב לְתוֹתֵיהּ דְמִלְּכָא אֵלָּה אִין אֲתַרְעֵי בְּהַ מִלְּכָא וּבְתַקְרִוּא
 בְּשָׂמָה : טו וּבְתַגִּיעַ וְכַד מִטָּא וְכַמָּא דְאֲסַתְר בְּתַאבִּינִי
 אֲתוּי דְאָבִי דְמִרְדְּכִי דִי בְּבַר יִתָּה לִיָּה וְהוֹה מִרְדֵּי לָהּ מִן
 קִישְׁטָא הֵיךְ בְּרִמְיָה לְמִיעַל לִנְת מִלְּכָא וְלֵא עֵת בְּרַ
 מִיּוּדַעַס אֵלָּה מִיּוּדוּי דְהִנֵּי בְּעֵי סְרִיסִיָּה דְמִלְּכָא נְטִיר נְשִׂיאָ
 עֲרֻבַת אֲסַתְר גְּמִילַת חֵינָא וְחַסְרָא קָדָם כֹּל הַחֵינָא :
 טז וְתַלְקַח וְאֲבַרְבַּת אֲסַתְר לִנְת מִלְּכָא אֲחִישְׁרוּשׁ
 לְבִית מִלְּכֻתִּיהָ לְפִלְטוּן בְּרִחְמָא עֲשִׂינָאָה דְהוּא יִתָּה טַבַּת
 בְּשָׂמָה שְׁבַע לְמִלְּכֻתִּיהָ : יז וְיֹאחֵב וְרַחֲמִים מִלְּכָא
 עַת אֲסַתְר מְבִילְהוֹן נְשִׂיאָ וְאֲתַמְנַלַּת חֵינָא וְחַסְרָא קָרַמוּ
 מְבִילְהוֹן בְּתוֹלְתָא וְיִתֵּב מִנָּה דְמִלְּכֻתָּהּ בְּרִישָׁה וְאֲמִלְּדִי
 יָתָה סַלְף וְשָׂמִי : יח וְיַעֲשֵׂי וְעַבְד מִלְּכָא שִׁירֻחָא
 בְּתַחַת לְכָל שְׁלִטְנֵי וְעַבְדוּי עַת מִשְׁמִיתָא דְאֲסַתְר (י) וְכַמָּא
 לְקִרְיָתָא יִתֵּב) וְאֲמַר לָהּ חֵינִי לִי הִידִין עֲמִיד וְהִידִין
 חוֹלְדִימִךְ וְאֲמַרְת לִיח אֲנָא תְּפִיסָא לָא עֲמִי וְכָא תוֹלְדוּתִי
 דְמִטוּל רַבְד אֲנָא טוֹלְתָא מִיַּת אָבִי וְאֲמָא וְשָׂמְקִי וְיָתִי וְכַד
 שְׁמַע מִלְּכָא אֲחִישְׁרוּשׁ מִלְּהָא תוֹר וְשָׂבַק שְׁבִקוּן לְכִילִי
 עַלְמָא וְכַמָּא לְמִגִּינָתָא יִתֵּב מִטוּל רַחֲשִׁיב צִילְכָא בְּלִבִּיהּ

אסתר

פתשון הכתב

הנשים עד כית המלך : (יד) בערב . היא בלתי נכבדת היא חלשה אל בית הנשים שני אל די ששמו פריס המלך שומר הנשים ושנים היה
 נכתב . ולא תבוא עוד אל העלך כי אם חסן כה המלך ונקרא חסס : (טו) ובהגיע . תור אסתר כת אביסילדד עורכו אשר לקח
 אותה לו ואשר היה חונן אותה בחמולה ככת . לבית אל המלך לא בקשה דבר כי אם עזרה הגו הונקס פריס המלך שומר הנשים . וזה
 אסתר נישא לחן וחסד כעני כל דוסי : (טז) ותלקח . אסתר אל המלך אחשורוש אל היכל בית מלכותו כהמש העשירי הוא המש
 שכת ששנת זכע לאלכותו : (יז) ויאחב . החלף את אסתר וכל הנשים ותשחן וחסד לפניו וכל הבתולות ויש כתר מלכות כראשי
 ושלשלת ששתי : (יח) ויעש . המלך מזה גדול לכל שריו ועבדיו את עשית אסתר והנחה למדונות עשה . ויאמר לה הנני
 נל לי מלחמה עם את . וחיו היא ארץ מולדתך . ותאמר היא ארץ ירדנית את עמית עולדתי . כי בהיותי נערה עזת אבי ואמתי ועזבתי
 וכמוע המלך אחשורוש הדברים חלשה . שם ויתן חתנות לכל הנשים ולכל המדינות כי אחר ויתשום המלך בלבו הנני עושה את כל הנשים
 והמחלות . על כיעם אסתר ויש כתיבס : (יט) ובהקבץ . בתולות ששית . ואינו כמנות הבתולות שנת כי אם כעבור אסתר
 מיושבת בהיכל המלך . ואחץ אשה מכל הנשים ויש כתר מלכות כראשה . והבתולות האלה למה לקבלו שנית . כי אמרו השרים לחץ
 אם חסן את השתללה לך אם עז את עזת ואת מולדתה תקח אותה כנשים נכרות והיא תמיד לך עמה ומולדתה . ולכן כתוב
 ונקחן בתולות ששית ומרדכי ושב כשער המלך : (כ) אין . אסתר עבדת עמיה ומולדתה כאשר נוס עליה מרדכי . וגם
 כהקצן הבתולות לא הנידה רק כאשר נוס עליהם מרדכי ואת מאמר מרדכי ואת אסתר עשה . היא אסתר בילדותה עמה היתה וכעלותה
 למלכות כעמה עלתה . ולכן כתוב חונן ואת מאמר מרדכי אסתר עושה כאשר היתה כאמנה אמו : (כא) בימים . ההם ומרדכי
 ושב כשער המלך חץ בנתן ותרם חצי סייסי המלך משומרי הסף ויקבצו לשלוחך כעלך אחשורוש ולהמיתו . ויתנו עזה טיניהם לזוסריה
 פתנים בטוס הזה אשר ישנה בו אחשורוש . והיה כאשר יחפץ המלך לזנות כוניתו ולו ויטכחו הנשים וימיתו : (כב) ויודע הדבר
 כרוח הקדש למרדכי וכוח מרדכי ויגד לאסתר

אחשורוש
 מלך
 של
 מרדכי
 אחי
 יודע
 ליהודים
 א
 וית
 למי
 ה
 יתבא
 טעמ
 לא
 לטב
 עמקא
 חתני
 קדם
 ה
 נוסן
 וקמא
 מטול
 שלמין
 משקא
 נ
 ת כנולה
 חן ונית
 ככל
 קיסוס
 נחמנה
 יוחי
 לקח
 קסתר
 דויכיל
 ויריק
 כנקסה
 וית
 שים
 המכות
 גדוה
 וסווס
 וכרה
 מלשים
 מכות

ומדין וכניסוקנא לא מהלכין ובעי' כדנא לא צביא נפשחון .
 ועיבתיה דמלקא לית אגון עבדיו וכר חזיון לנא דמקון
 בארעא וחשבון לנא כמבעס סמאבא וכר איתנא נפקין
 למימר למשמר בעבדתיה דמלקא מנהון סלקין בשירון
 ופרציו דריו (וסלקין) ועליו דחדריו נפקין גפריצין .
 וכר אנתנא דתמין כמפוס יתו . וצמדרין וזמיון מפרקין
 עיגיתו ונתקין בשיריו וקבטשו כרגליריו וקבדלו
 יתנא ולית אנתנא יכלין למתפס יתו . כון בנתיהו לית
 אנתנא נסבין וכן כנתנא לא נסבין להו וכן דבר מנהון
 למעבד עיבדתיה דמלקא משק לייביא בהויא בשויה
 פיה . ויקא דאגון צביו למפון מנתנא אפריו לנא ויקא
 שריא הוא ויקא די אנתנא צביו למפון מנהון אפריו
 עלו שוקין ואפריו מן ויקא אפריו הוא . (ס א אפריו
 ויקא אפריו דהו עלו ואפריו שוקין .) כשעתא
 דקמיתא אפריו שבע קריו . כמיתא אפריו עליו
 מצלינו . בתליתיה אפריו לתפא אכלינו . כמיתא
 אפריו לאלהא די בשמיה סברקין דיהב לנא לתפא ומיה
 בתמישיתא נפקין . וכשיתיתא תיבין . ובשביעיתא
 נפקין לאפוחין גשיריו ואפריו איהא גרופיה בעקרי
 לכו בעבדתא דמלקא רשיעא . תר לשבעא וימיו עבדיו
 שקא עליו למית כנישתהו קרו כפריהו מתרמין

בנביאיהו וליוסין למלקנא וזכרון לשולטנא ואפריו
 דריו (הוא ויקא שביעא) דנה ביה אלהא דבא . ונתתיה
 לשבעא וימיו נפקין כפלגית ליליא נשיריו ומתאבין ור
 מיה . ולתמניא וימיו דריו ערכת מנהון ולא תימיו עליו
 ואפריו דהוי שניו כגני עממיה . ולתלתיו ויבין קרו
 עקא ואפריו תר חסר ותר קלא . כנכח ניסו תמניא ויבין
 טבין עבדיו ביה נעברו סרלקה ומרדוקא . ונרשין תמניא
 מן קדם פטירא ואפריו דין הוא ויקא דאחפריקו ביה
 אבהתא מן מצרים וקרין ורמיה ויקא דפסקא ועליו לבית
 כנישתא קרו כפריהו ונתרמין בנביאיהו וליוסין
 למלקנא ותריו לשולטנא ואפריו כהקדו דמנתנא
 תמירא מן קדם פטירא הקדו מתקדו מלכיהא דרשיעא
 מן בננא וכו' ותעבד לנא פורקנא מן מלקא טפשא דריו .
 כנכח סיון תרי וימיו שכנו עבדיו ביה ועליו לבי כנישתהו
 קרו שבע ופצלו וקרין בארבותהו ויתרמין בנביאיהו
 דיוסין למלקנא וזכרון לשירטנא וקרין ויהיה ויקא
 בעצרתא וסלקו לאער בית אלההו ושרין תוררי פוחים
 ומלקטין וקרין ואפריו דהוי כה דמלקטין תוררי הדיבין
 ומלקטו מנהון מן בננא ואפריו דין הוא ויקא דאתיתא
 ארבתא לאבהתנא על טורא דסיני . לעבדו בעדו ריש
 שמה קרין קדו דתשרו עליו לבית כנישתהו קרו
 כפריהו

פתשגן הכתב

הולכים וכאעפיו כפסם לא חכמה . ומלאכת הולך אינם עושים . וכשרואים אותנו רוקקים הם בארץ וחושבים אותנו כדבר טמא . וכאשר
 יולאים אכחנו לאור להם לעבוד עבודת הולך . מהם עולים כמאמות . ופורעים גדרות . ומהם באים כחדרים ויולאים כפרות : וכאשר
 אכחנו מר חנוים עתפוש אותם ונתפריים וצומדים ויבנים כביעהם . ומרוקים כמניהם . וכועטים כרגליהם . ומבהלים אותנו . ואין
 אכחנו יכולים לתפוש אותם . כמנותיהם אין אנו ליתקיים . ומכונתיהם אינם לוקחים . ואיש הלוקח נוהם לעבוד עבודת הולך ונתפוש
 באורו . שבת היום כפס היום . והיום חסר הם חפשים בו לקנות עתה חומרים היום הזה מותר לנו . וכשאכחנו חפשים לקנות מהם חומרים
 עלנו המוקים וחומרים היום הוא אשיריהו לנו : כשעה הראשונה חומרים שועהו קוראים . כשעה שניה חומרים תפלה אנו נותפללים :
 בשלישית חומרים לחם אנו חוללים . ברביעית חומרים לאלהיהם כשפחים אנו מברכים שנתן לנו לחם וימים . בחמישית יולאים . כשעת
 ששית . וכששביעית כשעה ויולאת לקראתם וחומרות חלנו הגריסין כדבר לכה עבודת המלך רביע הזה : יום אחד לכשת היוםם יושם
 שבת . באים לבית הכנסת קוראים בשפיהם עת רגומים כנביאיהם ומוקללים ונלכזו ושרינו . ואומרים זה הוא היום השביעי אשיריהו שבת
 האל הגדול : וכחצות לילה נדות שלהם וילאות לכשת . היומים לדרתן ומטותות את העים . וכשעונת יומים כורשם ערלת במיה ואין
 מורקמים עליהם וחומרים טהיה אונים מנהם הענים : לשלטים יום קוראים חסד ואומרים אחד קסר ואחד תלח . כחדש ניסון ועושים בו
 שונת ימים טובים ועושים הגעלה לכל כניהם . וכערים את החודך ומפני המנה . ואומרים זה הוא היום שנתנו אבותינו מנזרים וקוראים
 אותנו הפסח . וכאיש לפני כנסות שלהם קוראים כשפריהם ומתרגמים כנביאיהם ומקללים למלך ולשרים ואומרים כשם אלו מבערים
 הסוקטפני המנה . כה אלקינו תבער את מלכות הרשעה מקרבנו והוסינו מיד המלך הטפש הזה : כחדש סיון עושים שני ימים טובים :
 וכאיש כנסות שלהם וקוראים שונע ומתפללים וקוראים . כשפרי תורתיהם ומתרגמים כנביאיהם ומקללים למלך ולשרים : וקוראים
 אותנו עזרת אונן שבויע . ועולים על גג בית הכנסת שלהם ומפריים שונים ומפריים ומקללים אותם וחומרים . כשם אלו מלקטים
 בשושנים והתפחים הילה . ככה יתלקטו במיה עובדי וזמורים זה הוא היום שניתנה התורה לאבותינו בהר סיני : ומנחת לעת קוראים
 ראש השנה . לאחד בתשרי באים לבתי כנסות שלהם וקוראים כשפריהם ומתרגמים כנביאיהם ומקללים למלך ולשרים שלח . ותוקעים
 שאלנרות וחומרים : היום הזה עלה זכרון אבותינו לפני אלהים כששנים . וכדומה יעלה לטובה וזכרון שנתנו לרעה . וכשנתנו ימים
 לתשעה

בספריהו וכתרגומו בנביאיהו ולייטין למלקנא ותכרין
 לשולטנא ותוקעין בתצוץין ואקרין יומא הרין על דכרן
 אבהתא קדם אבהא די בשמיא דכרנא די לנא לטב ועול
 ורבעלי דכנא לביש ועול וכו' מטא בתשעה ביה גכסין
 חינו וצוון ואקליו ושמיו ומתפנקין אגין נשיהו ונביהו
 ובנתיהו בעשרא ביה קרן ירמיה צומא רבא וצייטין אגין
 נשיהו ונביהו ובנתיהו ומעיקין אוף טפליהו (נגמא)
 ולא תייסין עליהו ואקרין יומא הרין מתפכרין חוקנא
 וחובי די לנא מתפנשין ומתוספין על חובי בעלי דכנא
 ועליו לבי קנישהו וקרן בספריהו ומתרגומו בנביאיהו
 ולייטין למלקנא ומכרין לשולטנא ואקרין קרין מתכפר
 מלקיחא הרין מפשיא מעלקא ובעין בתמין ומתפנן
 דימור מלקא ויתבר שלטניה . בחמשא עשר ביה
 מטליו מטלמא מאער ביתהו ונפין לכוסתנא ושמיין
 רולקנא ומטפין אחרונא ומפשיין חיל פונא ותכרין
 בוסתנא . ועקרין פנייהו ולא תייסין . ועקרין הושענא .
 ואקרין מבעס דעבר מלקא כגו סרבי אנתנא עכרין
 ועליו לבי קנישהו וקרן בספריהו . ומצלין ותכרין .
 ותכרין בהושענא וישורין ומכרין חיד ערין ולא ידעין
 אם מילט לייטין לנא ואם מכרנא מקרין לנא וקרין
 עיה תנא דמטלמא ולא עכרין עיבתא דמלקא אקרין
 לו ויקא אסידא הוא ומפין לשמא בשמי שיה . ולא

עכרין בה עיבתא דמלקא . לחמשין שני קרן
 יוכלא לשבעה שני קרן שכרעה לתרין עשר ירחין קרן
 שמא לתלתין יומין קרן ירחא . ועכרין יומא טבא .
 לשבעא יומין קרן שבתא ועכרין ליה יומא טבא דיקא
 מרי מלקא ביה . פר תנה מלכותהו קיימא עליהו קס
 מנהו מלקא חד דוד הנה שמיה חשיב עלין מתשכין
 בישין וקעא לשיצא ותנא ולאוכרנא מן עלמא קטל
 ותנא מרמין פטימן וחד שבק ונדי שבק לעכרין יתהו
 שבק דתכרין פתב ויטרדם בתבל השכב אותם ארצה .
 ובתררהי קס מלקא חד טו מלקא די חוי קדמך נביכרנצר
 תנה שמיה סליק עליהו ואתריב ית מקבשהו וכו' ית
 קרקהו וצייטי יתרהו בגלוחא ועבין רוחיהו קמא וער בען
 לא שבקין בסותיהו ואקרין כני אבהתנא אנתנא דמן
 עלמא למלקא לית אנתנא פלחין וסגידין ולשולטנא לית
 אנתנא משתמעין ולכל אחר ואתר אינתהו אולין ומטין
 למכעין בתמין קדם אלהא דימור מלקא ויתכרי שולטנא
 ולית אנתנא ידעין . פר נחיהו אבתהו למצרים לא
 נחיהו מין אלא בשבעים גפשו וכו' סליקי מתמן סליקי
 בשמיין רכבו ונשמא דאיתנו בגלוחא לית לחין מיבעס
 ואקרין בני תסידו וסגידין אנתנא דמן עלמא וליתו מסגיין
 וחסירין בעלקא בנתהו . ועקא הרין מבבר ביני קרין
 מנהו מנבני קיר (ומנהו פלין ברצין) ומנהו ברקין

כל

פתשגן הכתב

לתעבא בו שחטיס בהנות חיות ועופות . ואוכלים ושתיים ומתענגים הם נשיהם וכניהם וכנותיהם .
 בעשרה בו קוראים אותו יום היום הגדול . ולמים הם נשיהם וכניהם וכנותיהם . וגם נשיהם את מקיהם
 ולת יוקיחם ולתן חשים עליהם . ואומרים היום הזה צומתינו מופרים והמה מתקבצים ומוספים על עונות זנאינו . וכל
 לכתו כנסיות וקוראים בספרים ונותרגמים כנביאים ומקללים למחך ולשרים ואומרים . ככת יזכור המלך הטעם הזה מן העולם .
 ומקבצים רחמים ותחנונים שימות המלך ותקריע מושלתו . וכחמשה עשר בו מללים על גבי בתיים . ויוצאים לנגות ומרדקים .
 וכותרים לולבים . וקוטפים את רגליים . ומקבצים הערבות . ומקריבים הנגות והמרדקים . ועוקרים הענפים . ואינם מקים .
 ועושים הושענא ואומרים . כאשר הולך יוסף כחלצונה ככה אחינו עושים . וכלים לכתו כנסיות שלהם וקוראים בספרים ומתרגמים
 מנביאים ומקללים למחך ולשרים . ומתפללים ושוחים ומקריבים בהושענא ומקריבים כגדיים . ואחזקו לא כדע אס מקללים אותנו ואס
 משרים אותנו וקוראים אותו חנה וקובות . ואינם עושים עבודת המלך ואומרים לנו יום אסור ולאכה הוא . ומנויאים השנה בשבת היום
 ובשבת היום ועבודת המלך אינם עושים . לחמשים שנה קוראים יוכל . לשבעת השנים קוראים שמיטה . לשנים עשר חדש קוראים
 שנה . לשלשים יום קוראים חדש . ועושים אותו יום טוב . לשבעת הימים קוראים שבת ועושים בו יום טוב ששבת בו אדון העולם .
 וכתיב עלכות קיימת עליהם קס מהם יולך אחר ודוד שמו . חסם עליו עונות שבות רעות וכקס להשמידנו ולאחד אותנו מן העולם . ונבי
 החלקים הרג בנו והאחד השאיר . ואשר השאיר לעבדים ולשכחות השאיר . סוכות וינדרם כחכל השכב אותם ארצה . ואחריו קס
 מלך אחד מן המלכים אשר היו לפניך ונבוכדנצר שמו . עלה עליהם ויתרבת חת מקדשם . ויכחו את יעריהם . ויכחו אותם בגולה . ועוד ידס
 נשים . ועד הנה לא עזבו גלותם ודודן לבס . ואומרים בני אחותינו אחנו ארז ועולם . אין אנו עובדים ומשתאיים למלכים . ולעלמין
 אין אחנו שומעים . ולכל מקום וקום הולכים ומתכבדים ומנועים אנרותיהם לבקש רחמים לפני האל . למען ימות המלך ויעכרו
 השלטונים מן הארץ . ואלא יודעים אחנו כסדרו אחותם מלכותה לא ירדו כי אס בשבעים נפש . וכשיאמרו יאלו בששים רבות .
 ועתה שהם בגולה אין להם מלכות . ואומרים בני חסדים וטובים אחנו ועולם . ואין עניים ומדולדלים כמנוס העולם . והיום הזה

תרגום שני

קדשא דתבא בגחירה בתורתא קמא דלא שפירא קדשי לתורתא כדון לא יצא דך מלכותא ואת דמי לאיקתא דשפירא וקרי טעמא : יב ויקראו ואתקראו סופרון דמלקא בניהא קדשא בקלת עשר יומין ביה דהרא יבה ניסו ואתקתיב קר ביה די פקוד הקו על יהודאי ועל יקריי דמלקא ועל רבקרנני דאית בכל מדינתא וקדינתא ועל כל שלטוני עמא ועמא מדינתא וקדינתא חיד דתבא ועמא ועמא חיד לישניה בשום דמלקא אחשורוש אקתיב נאקתתים בעוקתיה דמלקא : יג ונישלח ואשתדרון אגרתא בידוי דהיטרא לכילון מדינתא דמלקא למשיציא למקטול ולאוקרא ית כל יהודאי מן קראי ועד קני ספליא ונשיא ביומא חר דתבא עשר יומין לעתא דתרי עשר דרוא יבה אדר וארף דמירון לקיוו : יד פתשגן ואהפכש כתבא ואתפרסכת מילתא לכל מדינתא וקדינתא אירגולי לכל עממיא דתוון איטימוס עפדין ליוקא דבון על כל דין למידעא והך דמנה דמירון לא כטיל . אררון תוון אחוי דיוסף עדר דובנני לארעא ניקריהא בני מניהון אינדבנו לארעא ניקריהא . ויבטמן לא אשתומף עם אחוי . כטול כו נפקו מן בני גנו פריקין לישראל הוא מרדכי ואקתר : טו הרצים בהטין נפקו טריטין ודחפין במלחיה דמלקא ודיטגמא איהפרכסר בשושן בירתא וטקרא ודקון ירמי

כל דמונניו מונניו בעישקא ולא זגניו בשויאוי (ובקטמוס מלקא לא מסלקון) ונת גרמיה דמלקא לית היגיו עברין וטקרא לא שונה למחוקא (ולמשבח) ומהון (במני) : ט אס קדם מלקא ישפר ותקתיב להוקדוהון ועל כל חר וחר מנהון אנא יהיב לך מאה זוני דקבוס אקתתוון כר נפקי ממעבוס הנה שית מאה אלפי גברי וסבוס שית מאה אלפי זוני הנון עשבת אלפין בקרין דקספ (והשתא אין צמי מלקא ציחיונו טביה נגני דילי לבירת גנו דילך) לחוד קולמוסא אתקתיב לי ובקסא (אתקול) ותי מתקתיב על ידוי דעברי מטבצא לאעלא לביה גנו דמלקא עני מרי עלמא וכו אמר הא גבר וקבו סקעא לויקלתא כר נפקו ישראל ממעבוס דקבוס סקעא דהון מאה בקרין ואלפא ושבע מאה ושבעין ושבע סלעין ולית לך רשו למקונגרוס ולית רשו לאחשורוש לובגרוהון : י ויסר ואעביר טלקא ות עוקתיה בעילוי דיה ויהב יתה להקו כר המרתא אגניא מענהון דיהודאי : יא ויאמר נאמר מלקא להקו כספך יהיב לך ועמא למעבר ביה מה דשפיר בעינד ואת מלקא אחשורוש לא חיד ובריא ולא חיד מונבנא עברתא ובריא יהיב דתבנא ומונבנא שקיל דתבנא את לא ובריא ולא מונבנא ויהבת עונתך להקו ואמרת ליה כספך יהיב לך ועמא למעבר ביה מה דשפיר בעינד עלך אתקתיב כתבא דתבי

למיכל

פתשגן הכתב

מסור ומסורד בין דעריס . מהס מוכריס דוג . ומסס תוליס דרות . ומסס גדוליס ושריס . כל מהסמוכריס מוכריס בעוסקוויניס קוויס סעריד סוה . וכחוקי השלך אינס הולכיס . ואת דתי המלך אינס עוסיס . ולמלך אינס סוה להניח אלותס ולהניח אס כסיס : (ט) אס - על המלך טוב יכתב לאחדס . ועל כל אחר וואחד ויהי איתן לך מלה רכב שקל כסף . ומספר אבותס נאלתס מנעריס סס מלות אלף הנבוריס . ומספר סס מלות אלפי רכב שקל כסף כס עשרת אלפיס ככרי כסף . ועתה אס חסן המלך חיליס מות גנו לבית גנו המלך . אך יכתן לי עט סופר וכספך אשקול ויתנתן עיניוסי החל אכה להניח אל גנו המלך : אמרלו הקס"ה סס ככר גנו כקע לגלגלת כל אר ילאו בני ישראל מוכריס . ומתקל הכסף הוא מלה ככר ואלף וסכע ונקות וסכע וסכעיס שקל . ואין לך רשות לקוסיס ואין רשות לאחשורוש למכריס : (י) ויסר . המלך אית טבעתו ועל ידו ויתנה להקו כן המדעס האגני צורר היהודיס : (יא) ואמר . פתלך להקו הכסף נתון לך והעס לעשות בוכטוב בעינד ואתה המלך אחשורוש לא בקובס ולא כמוכר עשית . הקונה נתון הוה ומומר לוקחו . אתה לא קנית ולא מכרת . ונתת טבעתך להקו ולמורת לו . הכסף נתון לך והעס לעשות כו כטוב בעינד . עלך כתקיס סכתוב . כוס וזה כסף חויר . וכסס שאינו יפה גוס והכסף חויר כנה לא נלה לך המלוכה . והעס אתה לא הויסה וסרת עעס : (יב) ויקראו . סיפרי המלך כחדס הראשון הוא חדס ניסן בשלשה עשר יום סודית ככל אשר לזכר לזכרונס על היהודיס . אל אחשורוש המלך ואל הפחות אשר ככל מדינה ומדינה ואל שרי עם ועם . מדינה ומדינה ככתב דעס ועס כל גנו כסס המלך אחשורוש ככתב וכתבס כטבעת המלך : (יג) ונשלוח . ספריס ביד הרצים אל כל מדינות המלך להשמיד להרוג ולחכד את כל היהודיס מנער ועד זקן טף ונכוס כיוס אטד כסלעס עשר לחדס שנים עשר הוא חדס אדר וגם בתיהס לכון : (יד) פתשגן . ורגלה סכת וידע דכבר אל כל מדינה ומדינה גנו לכל העומיס . להיות מוככיס ועתידיס ליום הוה על כל זאת : להודיע אותך כי יודה סכדה לא כטל . אתס ראייתס אחיוסף על אדר מרור אותו לאתן נכריס כניסס נכרו כאלן ככריס . וכנימין לא כשתתף עם אחיו על כן ילאו חורוני מושיעיס לישראל ויהס קידיכו ויאסתר : (טו) הרצים . ילאו מוכהליס ודחופיס כוכר המלך וחדת כיתנה כשוסן הכריס והמלך והקו יסנו לאכול ולשתות העיר מושן היתס סויה :

ומרדכי

למובל ולמשימי וקרמא . ושישן הורא בקיא :
 א ומורכי ומרכי צדיקא תוא קרוי קודשא
 ית כל מה דאיתעביד שרר מלכא להיכליה כד עבריה
 צדקתא לת שני זכריה ומלאכי דתכון בלשכת הגזית
 ומתקבאי מקון על שירא כפא דירושלם ומן כתר
 דאתקבאי ביה שבעו ותרון מנדלון . שבר אחשוורוש
 בשיעא ואיתי קאח ועשרין ושבעה סופרין מן מארה
 ועשרין ושבעא מדגין גבר גבר מיגלתיא רפנקסיה צדיה
 ויהיבו בתרעו שישן וכתבו ושלחו גזירתא משיקא על
 יהודאי ועל ימוסיהון ואיךתא בקמא פתחו לה בשמיה
 דמלכא וחתכו לה בענקתיה דמלכא ושדרין ירה בע
 דהטיא וחקדון הנה קתיב באיךתא ובכיגני ניקמי (נעמי
 בת"ק) אנו דמיני מלכא אחשוורוש לכל עממיה
 ואומיא ולישניא די דירין בקל ארעא שלמיכון ומני
 מהוועניא לבון דנקרא חד אהא לוחקא לא מן אהרניא
 ולא מן כדנתנא הוא ואהא לאהוסקא ערנא ולאיתקרא
 על בעלי דבבנא בבקון ביה והמן שמיה בר אנג מלכא
 בר עקלק כבא בר רעאל בר אלפז בכריה דעשו פר
 שליטין וקרוי נכסין ועמורי ארעא . וישאל מיני שאילהא
 ועירא גמלילא ותרי לי על יהודאי ועל מליהון ועל
 ימוסיהון ועל דלא בשרין ואמר לי בד נפקו ממוצבום
 שימין ריבון גבריהון ובנא אמן

לך שימין ריבון מיני דבספא מנה וסנה לכל גבר
 וגבר ועמא דרין ובגית ליה לקטור קעו אנא מלכא
 אחשוורוש שני דרתי ובעמי שפרית עלי ובספא נסיבית
 מיניה ועמא ובגירה ליה לקטולא בען אכולו ושחרו
 ותרו כמה באנא אביל ושמתי ותרי דאחיד בקשהא ליחוד
 בקשהא דאחיד בספא ליחוד בספא ופוקר ושלטר
 בהון לארבעת עשר ורחבש עשר ליה אדר דלישניא
 ולא חחיסון לא על מלכיהון ולא על שליטהון ולא על
 בכרניהון ולא על ברךניהון אלהו ורתהון קטור
 וקומניהון ביוז גבר גבר לגפשיה דמיני מלכא אחשוורוש
 לכל עממיה ואומיא ולישניא ולכל אחר ואחר ולכד
 מדנה וידיקה ולכל שבטא ושבתא ולכל ערעי ורעי
 ולכל קרוי וקרניא די משפחה סמן עבדא יהודאי או
 אשקא יהודאיא ומנכסין בכרניהון על פרעי דתהיא
 קרוי מטיל דלא קבילו גזירתהא דמלכא די אנא אחשוורוש
 צבי דלא ישפח יהודאי על אפי ארע מלכותי . וכד
 תוא מרדכי צדיקא ית גזירתא די איתגוברת ית איגראתא
 דאיתחמית ארא לכוישי מן קדמוי ומן אחרוי
 ואיקבסי שקא ואיתפלשל בקישמא ובאים בקליה ואמר
 יי מה בכא היא גזירתא דרא דאתגור עלנא די גור מלכא
 והמן . לא על פקגא גר ופלגא שבק . ולא על מלקא
 ולא על רובקא אלהו על כל גופנא כולא גר עלנא
 מלכא

פתשון הכתב

ד- (א) ומרכי . הצדיק ראה כבוד הקדש את כל אשר נעשה . אשר שלח המלך אל היכל בית אלהינו ביד עבדיו הצדיקים אלחני
 זכריה ואלחזי היוסכיס בלשכת הגזית ומתנכחיס סס על החומה הגדולה אשר בירושל . ואתרי שנינו בו שנים ושבעים מנדלות : ואת אשר שלח
 אחשוורוש ויכוזו סבע ועשרים וזאה סופרים משכע ועשרים וזאה מדניות . איש איש מנדלתו ספרו כידו ויטבו בשערי שושן ויכתבו וגזירות
 ושלחו גזירות קשות על היהודים ועל דתיהם . והאגרת הראשונה כתובה בשם המלך ויחתמה כטבעת המלך . וישלחו אותה ביד הרצים
 (ב) כתוב באגרת הולת וכדכריס קשים וערים כאלה : ממני . המלך אחשוורוש לכל העמים הגוים והלשונות היושבים בכל ארצנו שלומכם
 ודכה . יודע לכם כי בא אלינו איש אחד לא ממוקמנו ולא מארצנו הוא ויכחא לסיפ כיו ולהתגבר על שוכנינו . חקרנו אותו והמן שמו :
 מן אנג המלך . מן עמלק הגדול . מן רעואל . מן אליפז בכור עשו . מן אלומס בעלי נכסים ועשירי ארצות . וישאל ממני שאלה
 קטנה וכוזיה . ויגדלי על היהודים . על עניניהם . ועל דתיהם . ועליהם שאינם טובים : ויאמר לי כאלתם ממזרים
 היו שמים רכוש הגברים . ואני אתן לך שש מאות אלף שקל כסף . שקל לזית אחד שקל לזית אחד . ואמכור את העם הזה לו לטבח .
 ועתה אני המלך אחשוורוש מאד שמחתי ויטב לבי עלי . הכסף לקחתי ממנו והעם נוכחתי לו להרג ולטבח . אכלוהו ושתו ושחמו .
 כאשר אני אוכל ושותה ושמת . האוזן בקשת יאחזה . והסולף כח רבישלפה . ולא וירדוכם בשלושה עשר וארבעה עשר למדע הנקרא
 בלשוננו אדר . ולא תחיסו לא על מלכיהם . ולא על שריהם . לא על גדוליהם . ולא על קטניהם . אך תהרגו אותם איש לכתשו
 וריסם תכון : כי ימתי הונק אחשוורוש אל כל העמים . הגוים . והלשונות . אל כל מקום ומקום . אל כל מדינה ומדינה . אל כל שבט
 ושבט . אל כל משפחה וימסחה . ואל כל עיר ועיר אשר ימצא שם עבד יהודי או אשה יהודית . ישחטו שריהם על שערי כעיר היות . ועין
 אשר לא קבלו גזירת המלך . ואני אחשוורוש חפץ שלא ימצא יהודי על פני ארץ מלכותי : וכאשר ראה מרדכי הצדיק הגזירה שגזירה ואלת
 הגזרת שחתמה . קרע בגדיו ולבשו ומאחריו וילבש שק ויתפלס כחצר וירם קולו ויאמר . איי כמה גדולה גזירה זו שגזירה עלינו שגזרו
 המלך והמן . לא על חנינו גזרו וחנינו הניחו . לא על שליטתנו ולא על רביעתנו . כי אש על כל הגפן כלה גזר המלך והמן לעקור
 ולשכרית אותנו ען הרשע . וכאשר ראו כית ית ישראל את מרדכי הצדיק הגדול והחשב עליהם . כלם התקטנו זיכואו אלנו ען שפיה קהל
 רכה

קדשי
 איךתא
 ופירין
 ית
 ועל
 יתא
 קתק
 אקמ
 שפרין
 שיניא
 קמי
 קתא
 וז
 א
 לקל
 טרמוס
 כקדח
 ארעא
 נקמין
 קמי
 רוצים
 טמא
 דרטי

תרגום שני

מלכא ויהיו למעקב ולשיצוא יתנא מן שרשיי נבד חור
עמא דבית ישראל ית כרדמי צדקא דבכ והשיב עליהון .
כולהון אהבנשו ואחרו לומיה עד בתיה . חבל רב ועם
פניא לתרא דלית להון מניין . קם כרדמי על רגליה
בגו קהלא עני וכו אמר לון עמא בית ישראל חביבא
ומתרא קדם אבוי רי פשמיא לא ודעתון מזה בתיה וקלא
שמינתון קם דגור עלקא מלכא והקו לאוקרא יתנא
מעילוי אפי ארעא ולשיצוא יתנא כמחוח שמיא .
לית לון מלכא דנסתמיד עני . אירף לא נבא דקעי
בתמין עלקא . אמר לית לנא למערוק . אירף קלא
מדינקא דנשמויב תמן . בקל אחר ואחר אהקריב
עלקא . וקבל מדינה ומדינה אשפר עלקא תביא פקעא
דלית לה רעי . וקספינקא כנפא דלית לה סבכרניא .
והוינא כממין דלית להון אבא . וכד אינון יתקו אמהון
כומת . בהשעמא אפיקו גר ארוקא למרעו שרשו .

ואפיקו עליו פקרא דאובייתא כד כרדך פקא ומפלפל
בתשימא . ובנון קרונו ביה בצר לך ומצאיך כי אל בחום
אלהיך . קם כרדמי על רגליה בגו קהלא עני וכו
אמר עמא בית ישראל עמא חביבא ומקרא דחביב ומקרא
קדם אלהית ניקים ונתנו מן אנשי יגויה כד אשפלה
עליהון יגויה בר אמיתו גביא למחפך ית קרמא דניגור
ומקא פתנקא לון מלכא דניגויה . והם פוכרסיה קרייה

פתישגן הכתב

רבינו עזרא ואלה אשר אין להם חסד . עמד מרדכי על רגליו בתוך הקהל . ויען ויאמר אליהם . בית ישראל עם אהוב ויקר לכם
אביו סמנים . הלא יודעתם מה סמיה . אם לא שמועתם מה שגזרו עלינו המלך והמון להשמיד אותנו מעל פני הארץ . ולהאביד אותנו
ומחת השמים . אין לה מלך כמסודך עליו . גם לא נביא מביקש רחמים עלינו . אין לנו מקום לנוס . גם לא מדינה אשר נמלט שמה .
בכל מקום ומקום נכתם עלינו . ובכל מדינה ומדינה נשלח עלינו . היינו כאלו אשר אין להם רועה . ואלהיה כלבי ים אשר אין לה חובל .
ותומוס היינו כחיה אב . וכיוקים אשר חנוט ותה . בעת ההיא הוציאו הארזים חל שיערי שושן . ויוציאו עליו ספר תורה ועוטר כסף וזמורה
שערי . ויקרחו בו כר לך ויוציאו כל הספרים האלה . פתחתי היונים ושבת עד ה' אלהיך ושבעת בקולו כי אל רחום ה' אלהיך וגו' . קם
מרדכי על רגליו בתוך הקהל וישגן ויתמר . בית ישראל עם אהוב ויקר לפני אלהיו . נקימה ונראה מלשוננו כי אשר נשלח אליהם יבנה
אחתי הנביא להטות את עיר נינוה . ובהגוי הדגור אל המלך קם מעל הסאו ויסר כתר מלכותו מעליו ויתכסה כסף ויתפלש בלשון
ויקרא סנינוה ויאמר . תטיעם והמלך וגדוליו לאמר האדם והבהמה הקר והלחן אל יטענו מחומה אל ירעו ועוים אל ישתנו ויתכסו פקים האדם
בעהמה ויקראו אל אלהים בתוקף ויסופו חוש מדרכו הרעה וימן החיים אשר בכמיהם . וינחם אלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא
עשה . וגם אכתוב נבטה כהם ונאור אום וקראת עבית אשר גליט מירושלים . וכשתחייבו סנאיהם מל ישראל יראה פת קול ותקרא
לנכוכה נכר מלך ככלות אחר לו . נכוכה נכר מלך כשמים . קום ועלה על ארשלים . והחרב אותה . ושרוף את בית המקדש באש . כשת
היה נכוכה נכר הרשע הנער ראשו וינף ידו . על כי היה ודע כל מה שקרא אל מחנה סנחריב . כאשר מולח אלהים מלכאים ונשתי מרומים .
ויהרגו בהם שמונה עשר רבוא ומחשת אלפים ולא נשאר כמותה סנחריב כי שוא לסדו . וכמרו אז מרדכי את הדבר הזה קדע את בגדו
וילבש שק ויסב בחסר ויתפלש בגפר . ויחל להוריד דקעות וכן אחר כמחלת כשייתו . אי עליכם בית ישראל מנור דין הזה אשר יא עליכם .
ויא בתוך העיר וינבך בעקה גדולה ומרה עד מאד : (ב) ויבא . לפניו שער היכל המלך על הנאירה הנגזרת כי אין לכוא חיש אל שער
בית המלך כלבוס שק . וזהו חיש ישראל הולך לחיש ככרי וחומר לו . מבקש חני ממך להיותנו חבו ופניו נאשתי לך לעבדים . רק כלי מן המות
הזאת . ופיה חומר לו החיש הנכרי ללחיש ישראל לא רחית מה שכתב המלך אסורו שדמו הנתתם . כי כל חיש ככרי אשר ימלא אלנו חיש יהודי
ישר .

ישקאל אזיל לגבר עממיא ואמר ליה געני אגא מינד נהו
אגא רבני ואחמי לך לעברו ובלחוד גשמיוב סו הוון
קטלא . יאמר ליה גברא עממיא לגבר ישקאל לא חזית
מה כתיב גדיטקמא דפרס מלקא אַתְשורוש דקר גברא
עממיא דמשקח גבוי גברא יהודאי והקטיל קוריה .
כבו הנה גברא ישקאל אזיל ליה לביתו בעקתא רבא .
בתשעה אתקיים על דבירא ישקאל מה דכתיב בספרא
דמשרה ותופננו תמו לבגלי דבביון לעברו וילאקרו
ולית דקני . ורבא יומא ויומא הנה כל גברא וגברא אזיל
וקרו גדיטקמא דפרס מלקא אַתְשורוש ומנה הוון דעיו
כמא איר ליה גיחא כגו עלמא ככו אתקיים על ביר
ישקאל מה דכתיב באורקה דמשרה ויהוון תיבון תלאון
לך מלקלא ותעבדעו ויקמא ויליא ולא התיבנו כתיבון
בשפרא תיביר איבת יהו רמישא ורבמישא תיביר איבת יהו
צפרא מו ויעקא דלככו דו רזועו ויחיו עיניכו דו
תחוון . ג . ובכל רבכל מדנקא ומדינקא ורבכל אַמר
ואמר דו פתקא מלקא וקוריה מטי אַבלא תרוף
ליחודאי וצומא ורבקא וצילא וספרא וספרא וקטמא משקא
לפניאין : ד . ותבואינה ואתין עיליכתהא דאסתר
וסריקתה ומניארה לה ואתקצת מלקתה לתרא ושנבר
לבישו מלקשא עת קרדכי ולמעבר סקא כניה ולא
קביל : ה . ותקרא וקברת אַסתר לתהך חד מסריסי
מלקא דו הנה קאים קדמארה ופקריריה יהיה על קרדכי

למדע מה דין ועל פרה דין : ו ויצא ונפק הרהך
לגור קרדכי לאשמי (לפיתאי) דקרא די אירי קדם
פרע בית מלקא : ז ויגר וחמי ליה קרדכי ית כל
בערע ימיה וית פירוש כספא די אַמר הקון למתקול לבית
גנזי מלקא מטול יהודאי למודא יתהון : ח ואת
נית פירוש כקבא ודיטקמא דפרס בשושן למשיציא יתהון
יתב ליה למתניא (לאסתר) וילמתניא לה וילמפקר עלה
למיעל לנת מלקא וילמתניא מינה וילמבעי מו קרמו
מטול עמה : ט ויבא ואתא תהך ומני לאסתר ית
מלוי דקרדכי : יוד ותאמר ואמרת אַסתר לתהך
ופקרתיה מטול קרדכי : יא כל קל עבדוי מלקא
ועמא די כדוניתיה מלקא ודעיו די קל גבר ואתהא די
יעול לנת מלקא לפלטרין גיחא קדלא מתקרי תרא היא
גורתיה למקטל אלהון אושיט ליה מלקא ית שרביטא
דחבא יחיי . ואגא הא תלהון יומין מצליא די לא יבעי
ימי מלקא ויתטי ימי דכד חזית מתרבניא לוקח הויחא אַמר
לי דכל אתהא דחשקבי מו כנת ישראל ותזיל לגור
עממיא מו צבת גפשה לית לה חילק וצחשנתה בני
שבטיא דישקאל ועל בתה תהך שליחא ביו אַסתר למקרדכי
תרוף רוקיה דהון (עלוי) וקטל ימיה : יב ויגדו
ותניאי למקרדכי בבביון ית פתגמי אַסתר : יג ויאמר
ואמר קרדכי לאַתקא טעמיא לאַסתר דלמיה תביון
בגפשיד ותקרו די אגא אַנדמנית למלכות למתניא מלקתא

ודילמא

פתשגן הכתב

יהרג כוונה . או היה הולך איש ישראל . לכיתו כפרה גדולה : בעת ההיא כתקיים על בית ישראל מה שכתוב בספר תורת משה ובתוכרתם
טס לאיכיל לעבדים ולשפחות ואין קונה : וככל יום יום היה כל איש ואיש הולך וקורא הדת אשר כתן המלך אשורוש ומענה היו יודעים כונה
יומי גמי חיים בעולם הזה ותקיימו על בית ישראל מה שכתוב בתורת משה והיו חייך תלואים לך מנגד ופחדת לילה ויוסם ולא תאמין בחך
כבקר תחמר מו יתן ערב וכערש תאמר מו יתן כקר מוכחד לכךך אשר תפחד וישראה עיניך אשר תחם : (ג) ובכל . מדינה ומדינה
ובכל מקום וזקום אשר דבר המלך ודעו מניע אכל גדל ליהודים ויוסם וככי ויללה ויספד שקואמר יוצע לרבים : (ד) ותבואנה . כערות
אסתר וסו יוסיה ותגידו לה ותתחלת המלכה עוחד ותסלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולקבל : (ה) ותקרא . אסתר
להתך חד מסריסי המלך העימד לפניה . ותזכו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה : (ו) ויצא . התך אל מרדכי אל רחוב העיר
אשר לפני עיר המלך : (ז) ויגר . לו ערדכי את כל ארץ קרהווחת פרשת הכסף אשר אמר הען לשקול על גבוי המלך כיהודים לחברם :
(ח) ואת . פתשגן כתב הדת אשר כתן האון להמניד שכתן לו להרחות את אסתר ולהגיד להולגויות עליה לבוא אל המלך ולהתחנן
לוולכש ומלפניו על עמה : (ט) ויבא . התך ויגר לחסרת את דברי ערדכי : (י) והאמר . אסתר להתך ותזכו אל ערדכי :
(יא) כל . יעבדי הילך ויגם מדינות אילן יודעים אשר כל איש ואשה אשר יבוא אל המלך אל החצר הפנימית אשר לא יקרא אחת דתו
לדמות לבד מואר יושט לו היתך את שרביט הזה ותיחם . ואני הנני שלשים יום ונתפללת למען לא יבקצני העלך ויחטוף אותי . כי כאשר
היית בחלמך אחר היית אומני לי ככאש ומני ישראל ההולכת ואוכפת עם איש כפרי מרצון כפשו . חן לה חלק ונחלה בתוך שבטי ישראל :
(יב) ויאמר . מירדכי ליה דבר אל אסתר . חזני תדמי כנספך ותאמרי . אחי מוכנת לחלמות להיות מלכה . ואולי תחכי
לכך ותאמרי חן אחי כי כנספך תחיים על בית ישראל . אס תמוט רגל אחת וכני ישראל אל תדמי כנספך להמלט עובל היהודים :
(יג) פנא

ודלקא מחשבין בליבויך ותימרון ליה אגא צריכה למיביע
בתמון על בית ישראל . דאין ריגליה דתד מן דיהודאי
מחנקא לא מחשבין בנפשיה דאגא משמיקא מן כל
יהודאי מתטר שאיל אבוי דאבוך גבם להון לישראל ית
בישאה דאם דאם קיים מרעם דאמר ליה שמואל גבויא
לא נפק עלנאוקסן בשיעא מרעיה דבית עמלק ואם קטל
יהוה שאיל לאגג מלקא לא נפק עלנא בר מקרוא דרין
ולא ופין ותנא בעשרא אלפין בקרי בספא ופין רדיו מלקא
אחשורוש ולא מסר קודשא ברין הוא ית ישראל בידא
דחרון בשיעון דמן שירויא לא אהא עליהון דבית ישראל
אלא עמלק אפא דאבוי דהקון בשיעא ואגא חרבא עם
יחושע בר גון ברפידים ובצלוחתאודצלי משה רבינו אהמתי
דקרנא דעמלק מן עלמא . ברם קרמי ורבי בתמון מן
קרם אבוך דו בשמא על עמא דבית ישראל . קמא
בעביר דגא בקדמאי הויה יעביר דגא דביתרא מן קאן
הויה מקיף הקון בשיעא או מן קאן אהמקיסיר גורחיה .
מן עמלק אבוי דאבוי דאהא עליהון על דבית ישראל וטרד
יתה קודשא ברין הויה מן עלמא . מן קאן הויה מקיף
מן תלמין נהר מלביא הויה מקיף דאמין עליהון על דבית
ישראל ונפק עליהון יהושע בר גון במלחא דשמא
קטול עתהו . מן קאן הויה מקיף מן סיקרא הויה מקיף
דאהא עליהון על דבית ישראל בתשע מארה ארתיכו
דפרנלא נאמר עליהון גרבי דמא במיבעם ולא יטבלו

ולא וקרו נשיא לבעליהון ולא יפשו ולא יסגו בעלמא .
וקמר יתיה קודשא ברין דרוא ביד אהא-וקטלת יתיה .
מן קאן הויה מקיף הקון בשיעא מן גיליה דאקרא וחסד
ית סידיה דבית ישראל ואמסר ביד דוד וקטל יתיה .
מן קאן הויה מקיף מן קתא דערפת הויה מקיף דארו
ואגהו קרא עם דבית ישראל ואמסרו ביד דוד ורבי
עברו וקטלו ורזו ברם לא תהמנעו פוימך מן צדו
ושפומך מן למנעו בתמון מן ברין ומלצלי דבוכות
אפחהגא אישתיכו ישראל מן קטלא ומאן דעבד לוישיא
ניסא בכל עידן ועידן הויה ימסור ית שונאא בידא
ונעבד בהום כרעות נפשגא . ברם לא תמנעו בנפשיה
אסתר דאגא משמיקא דבית מלקא מן כל יהודאי .
יר כי אקא אם משלא השלון בעדנא דהא
קדישהו ופרקנהו דיהודאי (דבכל שעתא) מצמית להון
פירקנא מאמר אנתרן נאץ ופיה אבוך מיבדו וקאן יע
דלקא דמשבין חוכי בית אבוך קרובת למלכותא .
טו והאמר ואמרת אסתר דבבא לאתבא פהגא
למך דבי . טז לך איזיל גנוש ית יהודאי דאשתיכתי
בשושן נצומר עלי ולא תיכלו ולא תשתו מלחא וימין
ומלחא ליקראהא ואוף אגא ועולימי אצום דנתרון
רבין איזיל לוח מלקא בלא פירקנא ואין איקרא מן עלמא
דדון בגלכות אית לי חילקא לעדקא דאהי . דעד דשקא
אגליה לגת מלקא בלא נערהו ונשקא כרעתי ופתי
ישראל

פתשגן הכתב

עלדכר שזול אבי אביך התגולל עליהם על ישראל את הרעה הזאת . שאם היה עוקים את הדבר אשר אלוהים מואל הכניא . לא היה יוצא
עלינו המון הרשע מרע עמלק . ואם היה שזול הורג את חגג המלך לא היה כח עלינו כן המדתא הויה . ולא היה קוסא חותנו בעשרת אלפים
ככרי כסף מיד המלך אחשורוש . ולא היה מוסר הקס"ה את ישראל ביד שני הרשעים האלה . ובתחלה לא בא איש על ישראל כי אם עמלק אב
אבי המון הרשע וילחם עם יהושע מן כרפידים . ובתפלה אשר התפלל משה רבינו כמותא זכר עמלק מן העולם . אמנם קומי ובקמי דחמיו
אלפני אביך ששמים על עמך בית ישראל . והאמת אשר עשה נוספת כראשונים . הויה יעשהמטב בחמיונים : ממי הויה חוק המון
הרשע . או ממי יקום גורתו . ועמלק אבי אבי אשר בא על בית ישראל . ויגרש אותו הקס"ה מן העולם : ומי הויה חוק . משלטים
ואחד המלכים אשר באו על בית ישראל . וינא עליהם יהושע כדכר ה' ויסרגם : ומי הויה חוק . ממי יארהו חוק אשר עבה על בני ישראל
כתשעה מחות רכב כרובל . ויסגור עליהם כחרות מים למען לא תטבלו ולא תלכו כמיהם אל בעליהם . ולא נפרו וירבו על הארץ . וינסור
אותו הקס"ה ביד אשה ות הרגהו : ממי הויה חוק הרשע . מגלית חסר ב' ח' וימסרו ביד דוד ויהרגהו : ומי
הויה חוק . ומכני ערפה הויה חוק אשר באו ויערכו חלמיה עם ישראל וימסרו ביד דוד ויבדו עבדיו ויהרגו : ולכן לא תתבע פיך
מהתפלל ושפתותיך מן הקש רחמים ותחגוגים מכורחך . כי בוכות אבותינו כמלטנו בני ישראל לחורב : ומי שעשה נפיש לישראל ככל עת
ועת . הויה ימסור את איבינו בידינו . ונעשה בהם כרוננו : ואל תדעו כנפשו להמלט בית המלך וכל היהודים : (יד) כי . אם
הארש תחרישי בעת הזאת . קדוש ומושיעם של ישראל ימיה להם ישועה ומוקוס אחר . זאת וכית אביך תאכדו . ומי יודע כי על אשר
כשקדועות בית אביך הניעת ליוגות : (טו) והאמר . אסתר ככתב להשיב דבר אל מרדכי . (טז) לך . כטס את כל
היהודים הנמצאים בשושן ונאמני עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשה ימים ושלשה לילות . וגם אבי ובערותי אלוס כמותם . וכמו אבני אל המלך
אשר לא כרת . ואם אובדכג ללכס מן העולם הויה לי חלק לעלם הבח . כי יעדיעתה בחייו אל המלך בלתי רעני ועתה אבוי כרוננו .
וכת ישראל האנושה מליש נכרו ענתרת לכעלה . ואל תתן מתדורו תמור טק . והכלה מחופתה וילא מעוללת בעמרי . ופדם ובהתה .

וישראל דאניסא מן בר עממין שרין לבעלה ונפון התנא
מבית מושביה בדסקא אסיר ובלתא מבית גינה סר רישה
מפלגל בקטמא . ואנשי רבא רבא ונורו וענא לא וטעמין
מבעם ואפרשו יגמין מן תרי אסתהון . כהשעתא
ברורו ביה בקהלא . ואשכחיה ביה תרי עטר אדפי כהנא
בתרי ואנקיטו יתהון שושבין בימיהון ואובותא
בסקאלהון . בסין וענן וכו אפרין כלפי לעילא .
אלהא דישראר הא אובתא די יתיבת לנא . הא עמא
רתימא כטיר מן עלמא מאן קאים נקרי ביה ומדבר עד
שקד . שמשא נסיבתא ותשוד נהוריהון ולא ינהור דהא
לא איהבתיא אלא גדיל עמד ושראל ונפלר על אפיהון
ואמרין ענני אקינו ענני . ענני מלכנו ענני . נשופתי
תקעין עמהון ועמא עננין בתייהון עד די כסין תיפלי
שמא נגור אבהתנא מן קבריהון : יו ויעבר ועבר
קרדפי נועבר קל מה דפקדת עלוי אסתר :
ה - א ויהי נתנה ביקמא תליתאה פר עמית אסתר
תלתא עומין צימא בטר צימא קמת מן עפקא ומן קטמא
בר כפיסה תוקמיה . ולא פשיטא ואיתקנת בתיקונהא
מטיבעם דמתקנו מלקאתא לכשרה לברשא דמלכוהא
מטקס בנהבא טבא דאופיר היא שיקאה פרענו טבא
דמטקס באכניו טבין ומרגליו די איתין יתיה במדינת
אפרתי נאמתת ברישא כלילא טבא דנהבא ושמתת בריהא
מסנאה דאבריון וברר כן אסתר בפלוחא מצינא וכו

אכרת את היא ארדא רבא דאברהם יצחק ועקב
ואל היה דבנימין אבא לא מן דשפירא אלא הדמד אבא
עלית קרם מלקא טפשא הדון . אלהן על עמד בירת
ישראל דלא יבדון מן עלמא . דמטול ישראל בריהא
נת עלמא כוליה דאין ישראל יבדון מן עלמא מאן יבד
הקמך קרוש קרוש קרוש ככל יומא ויומא תלת זמנין .
כמבעם דעבדא תנניה מישאל ועזריה מן אתון נרא
ומדמא נת דניאל מן גרמא דאריהא כן את שויב יתי מן
ידיה דמלקא טפשא הדון . ומטול עמי חנינא וחסדא ועניני
דמקעין אבית אסתר מלקא . וכמתנעין קדרת צלוחא
בקעו מינד שמוע צליון שמוע צליתי בעדנא הדון גליגן
וטרדינו מן ארעהנא . וכדיל חוכמא מסרחא ותנא די
ותחיים קנא פתקמא דבתיב ותנעננו ממו לבעלי דבכיון
לעקדו ולאסתהין ולית דקני . ודקא נפקא דקטלא וכולנא
סתמסרין לתרמא לקטילא ולשציא גמירא פתרא .
ורעיות דאברהם לברישין פקין . וקישמא רמי להון על
רישיון . אין הטרי אבהתא מה הטרי בניא . אם נשתיצי
מאן מינדי דקמך טפלא אם הטרי וארגיו מות עברו יגמי
חדיא (מה הטרי דקמך) יחבי ירושלם געי מן קבריהון
דמסכת בנייהון למתנקמא בענני שמיא אא מעבר ותנא
מה קלילין אינו יומא חדונון להמן רשישא מסרחא ותנא
ולבעלי דבכנא לאתנקמא . מדברא אגא דקמך עוברי
דמיקד מן אפרתים אישרי למימר נסימא ירהיה בקד

גסיונין

פתשגן הכתב

עור . ואלו . אל וטעמו מאומה ויפדרר וינקיס משה אנוס : בעת ההא כחרו מתוך הקהל ונמלאו בו שנים עשר כהנים בחדיה' . ויצו
אותם לקחת שופרות בימים . וספרי תורה כשחלם . ויענו כקול כניה ויאמרו נכח כניה' . אלא אלהי ישראל זאת היא התורה
אשר נתת לנו . הכה העם הזהוב יבעל מן העולם . מויקום ויקראו כה וזכור שגן . השמש והירח יתשבו אורם ולא יהלו . כאשר המה לא
אחריו כי אם כגלל עמך ישראל . ויפלו על פניהם ויאמרו עננו אבינו עננו . עננו מלכנו עננו . והשופרות תוקעים עמהם והעם עונים
אחריהם עד אשר כבו נבלות השמים . וינעו אבותינו מקברם . (יו) ויעבור . מרדכי ויעש ככל אשר צוהו עליו אסתר :
ה (א) ויהי . כיום השלישי . כלום אסתר שלשה לומות לום אחר לום . קמה מן העפר ומן האפר ככפית קומה ולא כוקיפה .
ותעדה בעדיי מלכות ותלכס לכוס מלכות מרוקע כזה מופו . וכתנת פסים טובה ממולאה באבנים טובות ומרגליות אשר הביאו אותה מחרץ
תרשי . ותתן כתר זהב טוב כראשה . ותשם נעלי זהב אופיר כרגליה . ואחריו כן הריונה קולה כשפלה . ותאמר : אתה הוא האל
הגדול אלהי אברהם יצחק ויעקב ואלהי בנימין אמי . לא מפני שטובה אני לפניך בזה אני לפני המלך הטפס הזה . כי אם על עמך בית ישראל
שלא יאבדו מן העולם . כי כבוד ישראל בראת את העולם כלו . ואם ישראל אבדו מן העולם מי יאמר לפניך קדוש קדוש כדוש כלל יום ויום
שלא פעמים . כל זרה הללית חננא מישאל ועזריה מתוך כסנו האש . זאת דניאל נכור האריות . כן תצילנו מיד המלך הטפס הזה . וגמול
נלתי ונתחמקו חרננו ובעונותינו נזכרתנו לחנן יתקיים בנו מחרא . שכתוב והתזכרתם עם לחויכך לעבדי ולשפחות ואין קונה : והדת
מתנה להרננו ולננו נסרנו כחרב ורגו ואכדן ולכליה גמורה כחד : והעו של אברהם לובשים שקים . וישליכו אפר על ראשיהם : והדת
חטאו האבות מה חטאו הבנים . אם נאכד מייחיה מודה לפניך : כהן אש חטאו והכניסו מה עשו ונקיטדים . יושבי ירושלים ינועו
מקברם על כי נוסרת כניהם לטבח : כענני שמים אתה מעביר אותנו : כנה נועטים הם ימי שמתנו של המן הרשע . כפת אותנו כיד
אוכנו להרגנו . מוזרת אני לפניך עשה אהונך . נאברהם אהל לחמר . נקית אותנו ככל הנסיונות . כחלת אותנו ונאלאת לבכנו כאמן
לפניך

נסיגתו בדתה ויריה ואשמחה כיהיו סגיד וסמיד לרני
 רחמי ודעיל יתהו בחותם קימא עילבגנא סבע מן הקו
 ופירעניתא מן בר המרתא פרע טיגיה על דא דעכר
 ישראל די בעא לשיצי ותגא במרא אימר צר ומשיק
 לעמד תגה לעקא קהו בקל אחריון קיים עלמא קייקא
 עימא עקודת יצחק תקיף ותגא רמא הקו כספא למקא
 למזבז ותגא בעשר אלפין בקרו דכסף שמוע קהנא ועג ותגא
 ואפי ותגא מן עקא לתתא תברתתיון תכרע המו ולא תהו
 תקימה למפלמיה ואורימת אסתר קלא ונחת צוהא רבא
 וילילי וללא סרורא בכקיא ובדמיצו אברר מל תהא
 יקמתיגיו סרבר צלוהה גרוהה איהתר מן תרם צוסר
 סימא נעיקא אסתמו מן דמעקתא בטיית אסתר בלכה
 נאמרת דלמא אעול קדם מלכא ולא קבל סיגי הוא אגא
 עלא קדם שלכא למקעי בתמין על אסתמי ומלאך
 דבתמין גרום יתי געיל עמי תגא ותקא זכותא דאברהם
 מיעיל קרמי עקיבת יצחק הוקיף יתי ומסר דעלב
 מתקב כפימי וחגייה דיוסף על לשיגי טיביה לאגש
 דמקרתיו עליי ולא קהית כל דרחיץ ביה ומיגיה ושקליה
 מפשוט לי דכהו קרא עלמא כוליה כל ישראל בעין
 עלו בתמין (ועל טיבתכו אגא קא סטיקנא) עליון
 אגא בעיא בתמין דמיבעם דתתנו אגש קדם קודשא
 קרין הוא מי שקמא צלומיה בעיבו עקמיה גהו
 נעביד בעיקרי אבההא נעביד קנהו ויריא נעביד לנא

פתשן הכתב

לפניך . סועד וסותך היה לפני ה' כדכונס אותם בלחות כרית . ריכה ריכנו את העין . ונקים נקונו ככונ המדתא על ידי עיון וסדאל
 הרי והנזיק לעשר בקש לבלותי ככה אחד . ויהי לחיוב להם ככל וקומויות יום . סבועת כרית יעילס נשבעת עמנו . עקודת יצחק תרים
 אותנו . זרק הין את הכסף לפני ה' לנקות חותמו בעשחת ח'מים ככרי כסף . שייח תולנו ועננו והוסינו מורה לרומה . סוכר חייבים
 סגור את העין ולא תהיה תקומוה למפלתו . ותסת חסתר את קולה ותלעק אקרה גדולה ותילל וללה מרה . בככי וכדודעת אחיה
 דבריה . ובתחומים סדרה תפלתם . גרוסה כתר זעקת סיה . ועיניה כלו מדמעותיה . תשכה חספת כלסותה ר . אולי אחיה
 לפני המלך ולא יקבלני . וחגי הנני כחה לפני המלך . ונולד דמקום יקדינו ויסח עמי כמן וכסבר . ונת
 אברהם תבוא לפני . עקודת יצחק תרוחמי . וחסד יעקב תכתן כפי . וחן יוסף על לשוני . חזרי הנכר חזר יבטת סיה . ונת יוספסג
 כבוט כו . ימינו וגו' אלו יתמוך עלי חזר בהם כרת עולם כלן . כל ישראל נעקדים עלי רחמים וכטונתם חנכי סוונת . נעקדת חגי רחמים
 עליהם כחיש המתחנן לפני אלהיו ופלתו נשבעת בעת נרתו . כחיה ועמי אבותינו ועגשה כהם . והוא יעשה לנו את בקשתנו . סתלו
 של אברהם אחיה כנולדו של יוסף . וימינו כנולדת . עשה ברמון טיב רזוק וכל התורה מעשות שלימותך . פתחת הרקיע סלונת
 סלונת לתת מקום למלאכי מרום הנועקים כמרדוכן חומרים . חיל לו עולם הם ככה ועשה . קורחה חיל לפניך עכני . כי חתה עונה
 לחוש אשר לו גרה ונוקה . ואתה רוחה לרת נפשו . רסום וחטן נקדחת . חרף חשים . ונורה לריסום . טסח עון ופסע .
 שומר הכרית והחסד לחיהו ולשוורי מניתי לחלף דור . וגם לחמיתנו רחום נקדחת . זאת היא הסנועה אשר נשבעת להם כך . כלשה
 שועת בקול יונה כחגי הדנה . כן שועת לקול ישראל המסולס ליונה . סוכים ויוסבים כלשה על היסבר . שועת קולנו ועגנו והוסינו
 מורה לרומה . שלשה נחמות נחתי לפניך . וימן היום הזה והלאה ויה אוכל לעשות . רכון העולמים יעולה הייתי לצום חרבעה חו אשמה
 ימים . וכל שעת שלשה ימים כגד שלשה ימים אשר הלך אברהם לבקוד את בנו על גבי היזבח לפניך . ולשבעת לו סבועה וחמרת לו .
 כי ככל עת אשר יבואו בניך כסכה תזכור להם . עקודת יצחק חברים . ותשוע אותם . וגם נותן שלשה ימים . כנגד כסכים ליום וישראלים

ית בעותקא שכאליה דאברהם אחיה בצוואריה דיצחק
 ומיניה על פסגא . עבר ברעוא . רעיהא מימרד וקא
 עכב מן שליחותך . פתחת רתיצא כרוו כרוו לסיחן אסתר
 למלאכי מרומו צומוין דמבר וכו אכרוו תכל לעלמא
 אם בו יעביד אגא קרוא קרמך עמי יתי דאת עמי לבל
 קמא דתיק ליה ולכל כמא דעיקו ליה . ואת חזי לעקת
 דנפש בתמנא ונתגא איתקריה מרתיק רבו ומסני למעבר
 טיכו וקשוט שביק לעגון ולחובין . גטר מוקא ותקדא
 לכתמוי ורנטי פיקודוי (איביקא) לעלפי דרוו וצף
 לעקתהא די לנא רחום אתקריה . הדין הוה מוקא
 דמויקא עמרון . שמינת בקל ויגה ובהת כפיא ותימת
 קאתהא על מתברא שמוע בקלא ועמי ותגא ואפי ותגא מן
 צרה לרוחא . תלתא אומין צמיית קדמך מכאן ואילך מת
 אכיל למעבר רבוו כל עלמא כשפחת הויתא צום ארבעא
 ותמישא אלא צמיית תלתא יומין לקביל תלתא וימין דאג
 אברהם למעמד בריה על גבי מדקתא קרמך . נתמיקתא
 ליה מוקא ואברהם ליה די בקל אימת דעליו גנך לאגנך
 איךר להו עמנדריה דיצחק אבוהו גפרוק ומרו נרוב
 צמיית תלתא ועמין קביל תלתא אומין דקמין כהני לונא
 וישראל כשיפולו (דנטרא) סיגי ואמר כל די טיולו
 נעביד ונקביל גפרוק יהו מן עקא קרוו . וענת אסתר
 נאמרת אלהא מרו חיליהא . דויק לבניו וקליון ארמי
 כשיקא תגא וכתיה דאברהם דיצחק דתעלב רמו שאלתי

לא

לא אסתדר ומו בעיני לא אתעבב : ותלבש ותבש
 אסתר לבושא דמלכותא . אכח בתבע בית מלכא דריא
 גוירא לתביל בית מלכא ומלכא תהו יתיב על בורסיה
 דמלכותא בבית מלכותא לקביל תבע בית מלכא :
 ב ויהי ותהו כד תהו מלכא ית אסתר מלכתא קיימא
 בדרתא ואיתגמלת היגא וחסרא קרמיו וקמו אפסקלטיורי
 דמלכא למימי למקטול ית אסתר ואושיט מלכא לאסתר
 ית שרביטא דבתקא די בדיה וקרבת אסתר ומטת ברישא
 דשרביטא . ג ויאמר ואמר ליה מלכא טרה ליד
 אסתר מלכתא ומה בעימך דמו לפלגא דמלכותא ואמו
 לד : ד ותאמר וכד שמעית אסתר מילא הארליו
 אתרטיטא ואמרת אסתר לירת אנא בעיא מיגד מיבעם
 אלהיו איז על מלכא ישער ועול מלכא והמן יוקא דין
 למשפתיא בעבדיה ליה : ה ויאמר ואמר מלכא קרון
 ית המן (נפרטיבי) יתיה למעבד ית שתקמא דאסתר ואתא
 מלכא והמן קשירותא די עבדת אסתר : ו ויאמר
 ואמר מלכא לאסתר במשקיא דחמרא מה שאלמך אסתר
 מלכתא ואמו לד ומה בעימך דמו לפלגא דמלכותא
 ואעבד : ז ותען ונערת אסתר ואמרת שאאלתי
 ובעימי : ח אם מצאתי ענת מלכתא ואמרת אנת
 מלכא איז חמך מלכא טוב ואיז אשקחית חנא וחסרא
 ודחמינו חמך ואיז על מלכא שפיר קמימו ית שאלתי

ולקמבר ית בעימי ית מלכא והמן לשירותא די אעבד
 לקון . ולקמבר אעבד איז כילוי דמלכא . ומטול
 תלקא שתקמין זמינת אסתר ית המן לשירותא . שתקמא
 קרטיא דבעת אסתר דחמך המן חיד קטל ית המן בבעת
 חיד בשליחותא בין אסתר למרדכי . ואמרת אמו ית
 המן לשירותא . שתקמא תמינא מטול דאעקור סינארא
 מלכיה ותוב ארמי טנאנא בין אסתרוש להמן ודמיטב
 מלכא טרה היא הקא מלכא דמפולחון שלטונא חיד
 לא קרית אסתר לשירותא אלא המן . שתקמא חלפתא
 אמת אסתר כולחון דבית ישראל עיניהון עלי חמך
 דאיבעי מן מלכא באסתרוש למקטליה להמן . אלא
 אמו יתיה לשירותא מטול דנתפיד לקהון דבית ישראל
 ונתפניו לנת אברהון די בשמיא . ובעיני רחמינו מקדמינו :
 ט ויצא וינפק המן ביוקא תהו חדי ושפיר ליפא
 וכד תמא המן ית מרדכי יתיב בתרע בית מלכא ולא
 ולא וע מיניה ואחמלי המן על מרדכי חמךא : י ויד
 ויהאפק ואחפסס המן ועל לגו בימיה ושבר וקרא
 לרחמינו ולורש אמתיה : יא ויספר ותני לרוח
 המן ית יקריה דעמריה ורביתא דבגוינת כל מה דרומים
 יתיה מלכא ית כל מה דנטיל יתיה לעיל מן כל דברבנא
 ועבדוי דמלכא : יב ויאמר המן ואמר המן ארף
 לא זמינת אסתר מלכתא עם מלכא לשירותא די עבדת

אלא

פתשגן הכתב

טלסא . אחר עמוד לפניך כתתית הר מיני ויאורו כל אשר דבר ה' כי נשעו ונשעו . והגלים מן הדרה הזאת . ותען אסתר ותאמר .
 אלהי המלכות כוחן לכות וכליות . זכור כא בעת הזאת וכות אברהם יתח ויעקב . ואל תשיבני ריקס משאלתי . ומחקתי אל תעכבני :
 ותלכס אסתר לכוס מלכות ותעמוד פתח בית המלך כזר הפנימית נכח בית המלך והולך יוספ על כסא זולכונו בבית המלכות ככת פתח בית
 המלך : (ב) ויהי . כראות המלך את אסתר המלכה עומדת בחצר ותשתחן וחסד לכינו . ויקומו שרי הטבחים אשר לחמך לבוא
 ולהרוג את אסתר . וישט המלך לאס דר את שרביט הוכח אשר בידו ותקרח אסתר ונערה כראש השרביט : (ג) ויאמר . לה המלך וקם
 לך אסתר המלכה ומה בקשתך עד חני המלכות וינתן לך : (ד) ותאמר . וכשוני אסתר הדברים האלה חרדה אסתר ותאמר אימתי
 מבקשת ויניח עאומה . רק אם על המלך טוב יבא המלך והמן ביום הזה אל המעשה אשר עשית לי : (ה) ויאמר . המלך קראו את העם
 והסרו אותם לעשות את דבר אסתר . ויבוא המלך והמן אל המעשה אשר עשית אסתר : (ו) ויאמר . המלך לאסתר כעשתה אסתר
 מה שאלמך אסתר המלכה וינתן לך ומה בקשתך עד חני המלכות ותען : (ז) ורעין . אסתר ותאמר שאלתי ובקשתה
 (ח) אם מצאתי . ענתה המלכה ותאמר . אתה המלך . אם לפניך המלך טוב . ואם מאלתי ית ומה דרומים לפניך : (ט) וחס
 על המלך טוב לית את שאלתי . ולעז את בקשתי . יבוא המלך והמן אל המעשה אשר עשית לכם . וימחר אעשה כדבר המלך : (י) וכל
 טלסא דברים כוונת אסתר את המן אל המעשה : האחר . כיודעה אסתר ותרח . חוכה הרג המן את התך על כי היה המלך כשלימות קמיה
 וכין מרדכי . ותאמר חושיף את המן אל המעשה : השני . לתען עקור המלכה מלכו . ועוד הפילה קנאה בין אסתרוש ובין המן ולמען
 יאמר המלך מה הוא הדבר הזה אז וכל הדברים האלה . לא קראת אסתר אל המעשה כי יאס המן : השלישי . חמרה אסתר כל בית ישראל
 עיניהם מלואם עלי . כי חמך מלך חמרוש להרוג את המן . חן חושיף אותה אל המעשה למען יתחמך לכם של ישראל .
 ויטול אל חביבים שסעתיים ויבן ארמיות מלכנו : (ט) ויצא . המן ביום ההוא ענת וטול לב וכראות המן את מרדכי וישב כעצת בית
 המלך ולא קם ולא יע וימא ויעלל המן על מרדכי חמך : (י) ויהאפק . המן יוסף אל ביתו ויסלח ויקרא אל חושיפו ואל גורש חמך :
 (יא) ויספר . להם המן את כבוד עשרו ורוב פניו וחת כל אשר גדלו המלך ואת כל אשר נשאו ועל כל השרים ועבדי המלך .

תרנוס שני

אלא ימי ואיך ליקר אגא אורגנית לה עם מלקא :
 יג וכל זה וכל כרו לא סליק חרונה קרמיו ולא
 שפר עלי קבל וכן די אגא חמי נח קרדכי והוראי דחויב
 סקרה מלקא : יד ותאמר ואמרת ליה ורש אגתתיה
 וכל רחמי בניקא לא תיכול למרמיה דאשחויב מיניה
 אכרסם אבוי בסיפא לא תיכול למקטליה דאשחויב מיניה
 יצחק אבוי . קמיא לא תיכול לשנימיה דאשחויבו
 סגרוון משה רבני ישראל . בגיב ארונתא לא תיכול
 למרמי ימיה דאשחויב מיניה דגואל . ברם עכידו וקוף
 חקשיו אפיו וכצפרא אומר למלקא ויצלבון נח קרדכי
 עלוהי דער כרוו לא אהנפי חר מנהון בצליבת קיסא
 דאשחויב סן כמר סן עול עם מלקא לבית משפיה בחרוו
 וישפר סהקמא קדם הקון ועבר קיסא לגרמיה :
 ו א כלילה בליליא סהרא סליקת קבילת
 ריכיא דבית ישראל לקיעא ויאשחבצת מקרס מרי עלמא
 הך קל כרוו ועזון ער דאהנדו כל אנגלי מרוקא וקמו
 מהבולו וקאריו איליו לאיליו דלקא אהא וסנא למתו
 עלם חרוב הא ככו אהקנשו ואזלו קרס מרי עלמא ענה
 רבו עלמא ואמר ריהו מה רין קר גרין די אגא שמע
 ענת מרת בתמיו וכו אמרת לא קל גרין אנת שמע אלהו
 קל ריכיא דבית ישראל דאזבגו למתו קטיליו על גיבת
 הקו בשיעא מן ער אהמלי מרי עלמא בתמיו נטיבו על
 עמיה ואמר לבצע נח סיסאמקרא דאהתקמא לכיש ער

בית ישראל דפקיד לטלאא די מנא על שיעיפת
 ונתת ועיניו נח אמשורוש ונדר נח שיעיה דמלקא
 דאמשורוש ואקדם בצפרא נסיס אפיו ואמר לשמי
 ספקא לאייהא סקרא דקרנא סתנמא יומא מרה דארי
 קבל מלקא די לשם ומוי ומוי יסות עלם וכד חזא שמי
 ספרא נח מה רחמי מרדכי על קתו ותרש . מנה מחפך נח
 פצימי ספרא ולא מנה זכו ליקרי וריות רעוא סן קרס
 מרי עלמא ואמתי לדר פצימיא מאליהם וכוו מהקרון
 מביא סן ג פצימיא קרס מלקא : ב וימצא ותי
 מסתבר נתמי מרה דרחמיב בספר דקנא דחיי מרדכי על
 כנהא ותרש כרוו שלטינ דמלקא נטרי רישיה דמלקא
 דקעין לאושטא ויהיו לספדר למלקא אמשורוש :
 ג ויאמר ואמר מלקא מה איהעכיד קרא ויקראת
 למרדכי בטיל הרוו מלקא ואמר עירימי דמלקא
 משיקשני לא אהעכיד עמיה מיבעם : ד ויאמר
 ואמר מלקא מן כדרתאונתו על לרבת בית כלמא דקיהא
 למימר למלקא למצלב נח קרדכי על זקפא דאהמיה ליה :
 ה ויאמר ואמר עירימי מלקא לנחמיה הא הקו
 קאים כררא ואמר מלקא יעול : ו ויבא וער
 הקו ואמר ליה מלקא מה ליעבר לגקרא די מלקא צמי
 כיהיה ונשיב הרוו דלביה קאן כבל עקרו דמלקא וקר
 קומי וקטא . הרעי מלקא למעבר וקרא נמר מני :
 ויאמר

פתשגן הכתב

(וב) ויאמר . הקון חף לא הוסיפה אסתר המלכה עם המלך אל המעשה אשר עשה כי חס אותי וגם לחחר אני קרוו לה עם המלך .
 (ג) וכל . זה חיינו עולה שמחה לפני . וחיינו טוב בעיני . בכל עת אשר אני רואה את מרדכי יהודי ויש לי צער המלך .
 (ד) ותאמר . לוורס אשת וכל אוהבו . כלם לא תוכל להפילו . כי הוול ממנו חברהם אהבו : חרסם לא תוכל להרוג :
 כינמלט ממנו ונחח אהבו : כמים לא תוכל לנערו . כינאיו וחס חסיה וכני ישראל : ככרה חריות לא תוכל להשטיבו . כינאיו מוט
 דניאל : חריעשו ען גבוי חמשים אמה וכבקר חזור למלך . ויתלו חז מרדכי עליו : כי ער הכה לא נוסה אחר חס בתליית ען ומלט .
 וחסרין כן כואיבם המלך אל המעשה שחח וייטס דכר לפני הקון ויעש לו היגן : ו (א) כלילה . הוול עלתה כעקת כגרי כני ישראל
 לרקיע . וכמעשה לפני חרון העולמים כקול גדיים ועוים . עד שהתמודדו כל מלאכי טרוס ויקומו מכוהלים . ויאמרו ליה ליה כהן
 להיות העולם חרוב . או התקננו וילנו לפני חרון העולמים . ויגן צור עולמים ויאחר חליהם . ויהו קול הנדוים התלה אשר חמי שומע :
 ענת המדת הכתמים וכן חררה . לח קול גדיים אלה שומע . כי חס קול כגרי כני ישראל המוכנים לטבח על דבר הכון הרשע : וידניאל
 חרון העולמים רחמים וטוב על עמו . ויאמר לקרוב החותם אשר נחתם לרעה על בית ישראל . ויבא את המלאכים המסומים על המהומה
 ועל הסהלה . וירדו ויכהלו את חזאורו ותרד ענת המלך חזאורו ויטכס כקד וכניו וועמים : ויאמר לזנוסי הסופר להכיל את ספר
 הזכרונות דברי פישם ולדעת ויה סקרה לולכי מדוי ופרס יומי קדם . וכראות עממי הסופר את אשר הגיד מרדכי על כנתכח ותרס . היה
 עתק דלתות הספר ולא היה חפץ לקרואן . וכרסן חדוני החדונים התגוללו הדלתות מחליהן ונקראו הדברים אשר תוך הדלתות לפני
 המלך : (ב) וימצא . והיה עיתכונן ורואה מה שכעז בספר הזכרונות . אשר הגיד מרדכי על כנתכח ותרס סני פרוסי הקון
 מצוטר רשע המלך . אשר סקסו לשלוח יד להרוג את המלך חזשורוש . (ג) ויאמר . היולך מה כעשה יקר ונדולה למרדכי על הספר
 הזה ויאמר כגרי המלך משרתיו לא כעשה עמו דכר : (ד) ויאמר . היולך די כחבר וחסו כל לחבר בית המלך הויאנה לאחר למלו
 לטלות את מרדכי על היגן אשר הכין לו : (ה) ויאמר . כגרי המלך חליו היה הקון צומד כחבר ויחית המלך יסוא : (ו) ויבוא . הקון
 ויאמר לו העלך מה לעשות סליש אשר המלך חפץ ביקרו . ויאמר הקון סלכו מי ככל עכרי המלך יקר כחמי . ולתי וחסן המלך לעשות יקר
 יותר

ויואמר עני ואמר הקו למלכא נקרא די מלכא צמי
 ביקרתי : ח יביאו יתה לבישא דמלכיתה די תורה
 לביש ביה מלכא נסיפא די תנה רכיב עלוי מלכא
 ואתקרב בתרא דמלכיתה ברישיה : ט ונתון ונתון
 לכושא נסיפא על ידו דנקרא ברחמיא מו שליטי דמלכא
 ונקישו גת נקרא די מלכא צמי ביקרתי ונרעונו ויהיה
 על סיפא באישק דקרא ויהיו סקריו קרמי וקארין
 קרו וקעביר דנקרא די מלכא צמי ביקרתי בכו אספבל
 מלכא ותנא גת הקו וחשב בלביה ואמר הקו למהטרי
 קצו ונקלוד חלופי קצי קטח די תנית בחווא : י ויאמר
 ואמר מלכא להקו סרחיב ועול לבית ונני דמלכא ופכ
 סתמן סד מו כיסויא דאקנוניא טמין ופכ סתמן (לבישא)
 שירא קמא פרוני דמשפס בצבניו טבין ופנולין ומליין
 בארבע סרנמיה דיביה וננא דבתבא ורימונא לקל רוחא
 ורוחא . ופכ סתמן קלילא קא דבתבא מוקנוניא דאיתויאר
 יתיה לי מוקרין וקדומא ביקמא קמקמא דקמית במלכיהא .
 ופכ סתמן ספסוקא ושיריאנא דילי דאיתין ליי ורמיה מו
 כוש מדומא ותרין בדיניו די לכושיהון לכושא דמלכותא
 וסרנוליאקא דאיתויאר ורין ליי מפרענא אפריקו ופוק
 קאבויא דמלכא ודבר סתמן סופיא דמלכא דקאם ברישיה
 דאוריקא די שמייה שיקרני די עלוי רביבית בוימא קמקמא
 דקמית במלכותא . נאלון קמא נקרא ורבימא דאמרית
 לק מויל וקעביר דמרדכי . עני הקו ואמר למלכא אית

לא

פתשנן הכתב

ויתר חמסי : (ז) ויאמר . ויען ויאמר הקו למלך איש אשר העלך חסן ביקרו . (ח) וביאו . לבוש מלכות אשר לבוש כוהמלך
 וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נתן כתר מלכות בראשו : (ט) ונאון . הלבוש והסוס על ידי איש אשרי המלך הסרתיים והלבוש ואת האיש
 אשר המלך חסן ביקרו והרכיבוהו על הסוס כרחוב העיר וקראו לפניו ויאמרו ככה יעשה לאיש אשר העלך חסן ביקרו . אז התבונן המלך וירא
 את המן ויחשוב כלבו ויאמר הנה המן חסן להרגני ולמלוך תחתי כאשר ראיתי בחלומי . (י) ויאמר . המלך להמן מה רכובו אל
 גמלי המלך וקח משס פסות ארגמן טוב ולבוש פסים טוב מרוקס ומסוכך כהכנים טובות ומרגליות ותלואים בארבע קרנותיו פעמון זהב ורמון
 לכל פנה ופנה : וקח משס כתר זהב גדול אשר הכיאו אותו לי מעיר ומדינת מוקנוניא כיום הראשון למלכותי : וקח משס כוכבי ושיריוני
 אשר הכיאו אותם לי ממדינת כוש ושני רכירי מרגליות אשר לבושיהם לבוש מלכות ואשר הכיאו אותם לי ממדינת תרשים : ואל לאורות סוסי
 המלך וקח סוס : המלך היושב בראש האורוב ששמו סימרגו אשר רכבתי עליו כיום הראשון כשכתי על כסא מלכותי : ואלה כליו קרנודלס
 אשר חמתי לך תלך ותעשה למרדכי : ויען המן ויאמר למלך הרבה יהודים יש בשושן כביר הושעם מרדכי [לא היה עושה חלק] . אמר לו המלך
 למרדכי יהודי אשר דבר טוב על המלך היושב בשער בתי . וכשנוע המן את הדברים האלה רע בעיניו מאד . ופניו נשתנו . ועיניו
 כבו . ופניו נלכסו . ומחשבותיו נכבדו . וקשרי חלצו הותרו . וכרכיו דפקות זולו . ויען המן ויאמר למלך . אדוני המלך הרבה
 מאד יש בעולם ואיני יודע על אימוה מרדכי אתה אומר לי . ויען המלך ויאמר להמן הלא אמרתי לך על מרדכי היושב בשער המלך .
 הלא אמרתי לך על השער הכא מכות הנשים עד בית המלך : ויען המן ויאמר למלך האיש ההוא איובי ואיני אכותי הוא . עשרת אלפים
 ככייכסף יתנו לו ואל יקשה לו הכבוד הזה . ויען המלך ויאמר להמן לך ותן לו העשרת אלפים ככרי כסף ואני אפקידה על ביתך .
 והכבוד הזה אל ימנע . מוזנו : ויען המן ויאמר למלך עשרה כנים יש לי ירונו לפני סוסך והכבוד הזה לא יעשה לו . ויען המלך
 ויאמר להמן אתה וכניך ואשתך יהיו עבדים למרדכי : והכבוד הזה אל ימנע ממנו : ויען המן ויאמר למלך איש מדלת הארץ הוא הפקידה על

מדינה

חרגוס שני

רא והעבר ליה - עני מלקא ואמר להמן על מדיו
במחציו אנא משליט ימיה וכל מלכותי ומה ויבשקה
ועמקעו ליה והרין יקרא לא יתמנע מיניה . עני הרין
ואמר למלקא טבעי וטבעך אזיל בכל מדינתא טבעך
וטבעיה יול (בכל מדינתיה) בכל עלבא והרין יקרא
לא והעבר ליה . עני מלקא ואמר להמן וקרא די אבר
מכתא על מלקא ושויב רישיה דמלקא מן קטרא טבעי
וטבעיה יול (בכל עלמא) בכל מדינתא והרין יקרא לא
יתמנע מיניה . עני המן ואמר למלקא פרודמקיו ואיגרא
אישפדא לכל מדינת מלקא לאיגרא ית עמיה דברדכי
(ויחפדו) והרין יקרא היך ומעבר ליה . עני מלקא
ואמר להמן איגרו ופרודמקיו די שדרית אנא מבטול והרין
וכל הרין יקרא לא יתמנע מיניה מנגירא גוף ביה מלקא
ואמר ליה (המן) המן בעגלא בעגלא לא תבטיל פקמא מן
כל מרה באמריה : יא ויקח ובר תוא המן בשיעא
השקמטוילא מתקבליון קדם מלקא וכל מדינו לא משפיקין
על לבי גניו דמלקא בר קפיפה קימיתא ולא פשיטא בר
אביל ותפי רישיה בר אידגיו מרששו ובר עניו קחששו
ובר פומיה מסתליף ובר לביה משקטום ובר (מעוריה)
טבועין ובר קטרי תרציה משפדיו ואבירבמיה דא לדא
נקשו . ונסיב מתמו לברשא דמלקא רציה יאיר ויהיה
פיקא קרמאה די קם במלכותא . ונסיב מתמו קר שני

דמלקא

פתשגן הכתב

ודינא אחת או על מחצו אחד ול יעשה לו בכבוד סוד : ויען המלך ויאמר להמן על המדינות ועל המחצו אחת להו וכל מלכות היסטוריה יעשו
לו . ויבכוד הוא אל ימנע מחמו . ויען המן ויאמר להמן על כל המדינות מעמד וסעו עו ילך בכל המדינות ויכל הפולס . ויבכוד הוא
לא יעשה לו : ויען המלך ויאמר להמן איש אשר דברט בעל המלך יעולט ראש המלך מחרס רעה שמעו ושמעו ילך בכל המדינות ויכל המולט
וכבוד הוא אל ימנע מחמו : ויען המן ויאמר להמן ספרים ואמרות מלכותי בכל המדינות המלך לאחד את עם מרדכי . ויבכוד המלך ויאמר
האלה . וכבוד הוא לא יעשה לו . ויען המלך ויאמר להמן הספרים והאמרות אשר מלתי . איני נכסל חותם . וכל הכבוד הוא אל ימנע
מחמו : ויען המלך ויאמר לו . המן המן חס ומתהרם אל תפל דבר מכל אשר דברתי : (יא) ויקח . וכרמות המן הרשע
דבריו חתם במעמד המלך . כל אל גמול המלך בכפיפה קימה ולא סוקפה כחכל וחמיראש . באוצו נכחיות . בשיטות כחיות .
בכפתו נכחיות . כלבו הטום . כמעו חוקקים . כקטרי חלבו חוקקים . וכרבו דוקותו לו . ויקח חתם לכוס שלכת אשר הביאו
אותו כיום הראשון אשר קם למלכותו . ויקח חתם כל כלי מלכות כאשר צוה . וילא חתם כנוסח וילן אל חרות סיס המלך . ויקח חתם
הקום אשר היה כראש המורה ואשר היה תלוי בו חרבו וזכ . ויאמרו כרסנו ויע כנוסח כול כל כלי המלכות ויאמר קרנו וירם טולי נדנדי .
וילך ויעמוד לפני מרדכי הנדיק ויען ויאמר לו קום לך מרדכי הנדיק בן אנדהס ואתקו יעקב . שקד ואשרך הקדומו לנערת אלפים כנר וקמ
אשר אמרתי להביא אכית גנוי אל בית גנוי המלך ולא קובלו . וקטי טיטסס אהובים אלמפי חטיסס שבטמים . וככל עת אשר חתם חתם ללבו
אליו הוא חקבל תכלתכס ונושיע חתכס עלויככס . ועתה קום נא מרדכי הנדיק משקד וקאשרך והלכס חותך לכוס מלכות ורכבכס סוס
המלך . ויען מרדכי הנדיק ויאמר להמן . המן הרשע ונתקפתת אמלק כתר לי ועיר ואוכל לחס לענה וא זאת סודאש . ואמריו כן תפילט
ותלכס אותי על המן : ויען המן ויאמר למרדכי קום לך מרדכי הנדיק בן ורע טוב . לחיית חבותיכס נענעו לכם איחיות ואופיתס גדולס
וענומיס : המן אשר הכינתי לרעיני הכינתי . עתה קום נא מרדכי הנדיק והלכס חותך לכוס מלכות ורכבכס על סוס המלך ודבר המלך
לא יופר . ויען מרדכי ויאמר להמן . אינכסס ענת טלס הינעס ושלס לילות איכסס ירכב על סוס המלך . וכשמוע המן את הדברים
האלה כח אל גמול המלך רוצח חתם כל חיי ספמים ואמן המסדה . ויתשח אונעו וירחן חותו וילכסס חותו לכוס מלכות ויעדה חותו חתם

כעדי

נת (לכריו) בעליו הקני עלי : יב וישב וקמו הוד
 סרדכי למכע ביה מלקא בעקר ובכרבה סגארה נהמד
 אמתסר ואל לביתיה אבל ורישיה מבסי ובההיא שעתא
 הנה בידו דהקו ארבע אומנון ספרא דספריה לסרדכי
 וקאמא דאסתי יתיה - גילייר בתוה גמוד לסוסיא
 כרונא ברהה מכריו קדמוי ואמר גדיו ירעביד לגכרא
 דמלקא עכי בקריו : יג ויספר ותני הקו לוריש
 אנתמיה ולכל רחיקא נת כל מרה די ארע יתיה - ואמרין
 ליה סדמי וורש אנתמיה לא שמיע לך מן קדמיתא
 בתון מלקא גיבריו יהודאין במדינת ככל חנניה מישאל
 בעזריה ועל דלא שמיעו למלוו (מלקא) דנבוכדנצר שרא
 נתון לאחמנא דנררא ונקרו מן עלהוביתא דנררא - ומרסא
 לא תורה קהון אלא נפק לישנא דנררא מונו אמתנא
 ואוקיר קמא דאכלר קרציהון - נאתון חנניה מישאל
 בעזריה פטרון מן אהון נררא יקודתא - ובשעתא אין איתו
 סרדכי מן קניהון דגובריא האינו עובדו בקנין לסר כניהון
 היך דאך שריר למופל קדמוי לא תוכל ליה ארי מופל
 מופל ולא תקום : יד עורם עוד הנון ממליו
 עמיה ושלטונוי דמלקא קריכו וסרדכי למתא נת הקו
 למשקא די עקבת אסתר : ז א ויבא ועל מלקא
 וחקו למשמי עם אסתר מלקא : ב ויאמר ואמר
 מלקא דאסתר אוף ביומא חנינא במשקו דחמרא ברת
 שאלתך אסתר מלקא ויתיהיב לך ומה בעומיד קמו

דמלקא - פר שמוע הקו נת סתמא קרוין על לבי גני
 דמלקא ואפיק מספון כל מיני בוסמין ומשתנין טבין
 ומשוח יתיה ואסתי יתיה ואלביש יתיה לברשא דמלקותא
 ומתון יתיה שפיר קקר הקוני מלקותא - ואוכל יתיה
 מן סעודא דשדבת דיה אסתר מלקתא - ומן קדם
 קריכו על סוסיא דמלקותא אישמררא ליה מן בית
 מלקא עפרין ושקעא אלפין עילמיו בחירי ופסין דנתבא
 בימינהון נכחא ונתבא בסמליהון (דמגרוין) ומשקחין
 ואזילין קרם סרדכי צדקא ואמרין קרוי יתעביד לגכרא
 דמלקא עכי בקריו - וכד הוון בית ישראל - אזרו מן
 ימיניה ומן שמאליה ומעניו ואמרין הקרוי יתעביד לגכרא
 דמלקא די קרא שמיא וארעא עכי בקריו וצדקת אסתר
 ונתיה נר מרדכי בר אחוי דאבוהא דלביש לברשא
 דמלקותא ונתרא דמלקותא יהוב ברישיה ורביב ער
 סוסיא דמלקותא אליאית ושכחיה לאלקא דשמיא על
 פירקא קרוי - כד יהיב סרדכי סקא על גושקא ומסומא
 יהיב על רישיה לעני מעיקין ובהא שעתא בחזיתיה
 לסרדכי בר אחוי דאבוהא ענתה ונאמרה ליה עלך
 אמתים קתב דכתיב בקתיבי וקרישי מקום מעפרא מסקניא
 ומן המלקא למכיבי ריקא למורקא יתון עם שליטיניו
 וביקריו יקרא מוסתין יתון - ואוף מרדכי שפח ואמר
 הפקא ספרא דדי דלחוקא עקבת סקא מי ואלבישה יתו
 לברשא דמלקותא - אשפח יהך על פרוקי ולא קרוי

פלגות

פתישגן הכתב

צעדיי מלכיס - ויבא אותו מן המשתה אשר שלחה לו אסתר המלכה - וערס ירכב על סוס המלך שולח לו נוכחית המלך כשעה ועשרים אלף
 צעדים כחירים - וכוס זהב כיונים ונכסיה זהב כסמאלס - והיו קוראים ומהללים והולכים לפני מרדכי הנדיק והומרים ככה יעשה לאיש אשר
 המלך חפץ ביקרו - וכראותם בני ישראל את מרדכי הלכו כיונים וכשאלו ויענו ויאמרו - ככה יעשה לאיש אשר המלך הכורא סוסים וארץ
 חפץ ביקרו - וכתב אסתר ותרא את מרדכי כן אחי אבי לבוש כלבוש מלכות ופתר מלכות בראשו ורוכס על סוס מלכות - ותשבח ותהלל
 את אלהי השמים על התשועה הזאת ואשר ענה אותו בעת צרתו אחרי אשר ראתה אותו לבוש סק על כשרו ואסתר על ראשו - וכעת הזאת אשר
 ראית אסתר את מרדכי כן אחי אבי ענתה ותאמר לו - עלך כתקיים ענה שכתוב בכתביהקודש - מקום נועפר דל מאשפות ירוס אכיון
 להוסיף על נדיבים וכסא כבוד יחילס - וגם מרדכי נתן סכה והודאה ויאמר הפכת חספדי לחומר ליו ולכיוסני לבוש מלכות - חודק לא על
 תשובתי ולא שמחת את לב אחי עלי - (יב) וישב - מרדכי אל שער המלך ביקר וגדולה רכה - והמן כתביש וכלס וילך אל ביתו וכל
 וחסור ראש - וכעת הזאת כי ביריהמן ארבעה כלי חומנות - היתער אשר גלת בו את מרדכי - האנן אשר רתן אותו כו - החכל אשר כו
 היה מונח את הסוס - וכלי החלוצרות אשר הם היה קורא לפניו ואוור ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו : (יג) ויספר - הנון
 לורש אסתו ולכל אוהביו את כל אשר קרהו - ויאמרו לו אמתיו וורש אסתו - הלא יודעת חס לא שנתת נוימי קדם שהיו כבודיך בכל שלש
 חגים יחודים וכס חנניה מישאל ועזרה - כי על אשר לא אמעו את דבר המלך כבודנר השליך אותם אל תוך ככסן האש ויצאו מלכת אש ומוס
 לא היה כס - אך יצאה לשון אש מתוך הככסן ותשרוף את האנשים אשר הלשינו אותם - וחנניא מישאל ועזריה בלו פליטו מתוך ככסן האש
 הכור - ועתה אם יש מרדכי אחד מלטי האנשים האלה נועשו דומים לאחד מהם - כאשר החילות לכפול לפניו לא תוכל לו כי כפול תסול וכל
 תקום : (יד) עורם - עורס עמו וסרסי המלך כנינו ויכילו להצא את הנון אל העשתה אשר עשתה אסתר :
 ז (א) ויבוא - המלך והמן לשמות עם אסתר המלכה : (ב) ויאמר - המלך לאסתר גס כיוס השני במשתה היין נע

שאלך

פליטת מלכותא ויהעביד : ג והעו זענת האסתר
 מלקתא וצמחית אוי אשכחית חסדא ובחמיו קרנד מלקא
 ואז על מלקא שפיר תתרחב לו נפשי בשאלתי ועמי
 דבעיתי : ד כי ארום אנבנית אנא ועמי למישיצא
 יהבתהטלא ולמוקדא ואילו לעברין ולצטתון אונקנא
 אשקא תווגא ארום ליה פעיל דבניה דמלקא שוי בטונא
 דמלקא : ה ויאמר נאמר מלקא אשפורוש לתירוקמיה
 נאמר תירוקמיה לאסתר מלקתא ברה יורו ובר קו יורו
 נקרא בתשיב ליה למעמד דרין : ו והאמר נאמרה
 אסתר נקרא בישא ופעיל דבכא הקו בישא הרין ודקרה
 אהקרי שמה הקו הא קו בנא למפשט ירה באומהרין
 דיהוראי דאתקרוו בני דמתי בוקא והוא בעי למקטר
 זתון והקו אחווע מן קדם מלקא ומלקתא : ז והמלך
 דמלקא קם בחימיה מן משקא דמקרא ועל לגינת ביתו
 ונאן מקצצין קדמוי אילנין טבין דתנות חמיה מינה ולא
 עתה והקו קם למכעז על גפשיה מן אסתר מלקתא בטול
 דתוא ארום שלומיה עליו בישקא מן קדם מלקא : ח
 והמלך ומלקא תב טגינת ביטא לבית משקא
 דמקרא מפתל ותמי ירי הקו דמי על ערסא דהותאסתר
 ומקא עליה ואמר ליה מלקא אוף למקבש ירי מלקתא
 עמי בטברלוגא אף בעירי : ט פתקא נפס מן פוקרה
 דמלקא ואפי דהקו דגניו תפיו : ט ויאמר נאמר
 מלכותא חד מן קריסא קדם מלקא והא מרבוך דביר
 דמלכא

לבישקא אלא על הרג דביר לטב סטיל דעם הקו תת
 בעצתא די גסיב (עצתא) לקענד צליבא דמדינא
 ובר מקא נשלימה בישקא על הקו ועל ביתיה אצל אוף
 הוא לזרמיה ואמר ליה למלקא אוף לך מלקא בעי דהקו
 נקטול וניסב ית מלכותך בינד : ואם לא מחוונת לך
 שבר ותמי ירי צליבא נעבה הקו למרדכי מסולר טקא
 על מלקא : והא קאם דביתיה דומיה תפשו אפיו
 עני מלקא ואמר למרדכי צלוב והיה עליו ועל הרג
 אהקיים טה דמתיב בכתבי קרישי בדר דעי מן קדם
 ארחתיה דנקרא אף בעלי דביר וקמיו עשיה : עני מלקא
 ואמר למרדכי יהודאי די עזוב למלקא בטול קדם אוף
 נפס ית הקו פעיל דבכא בישא מקענהון דיהודאי דלוב
 תיה על צליבא דצתקו לגפשיה ודרו תיה דעי בישן
 נעביד ביה היך דשפיר באשד : קהא שיקא נפס קרנד
 מן מלקא ונסב ירי הקו מן תרע בית מלקא עני קרנד
 ואמר להקו איתא לך עמי הקו סתא דפעיל דבכא בישא
 (דידי) וקענהון דיהודאי ונצלוך והך על צליבא ה
 אהקיתה למרדכי : י והירו עני הקו בישקא
 ואמר למרדכי צדיקא קדם עד לא יסקו תיה על צליבא
 דבעי מנפך קרנפי צדיקא לא הפליגי דהרין דצליבן
 דקרוי הדיסין : גברי עלקא לא פגירי והון וברנדי
 קריקא אשפעידי קרמיו ארישה כלבון במומר פויט
 דבמלל ספגתי אבהילית קרוי : ואנא דהון שפער
 דמלכא

פתשגן הכתב

שאלתך אסתר המלכה ויתן לך ומה כקמתך עד מתי המלכות יתעש : (ג) והעו : אסתר המלכה ויתאמר איס מלכתו חסד ורחמים
 ולפניך המלך ואם על המלך טוב תכתן לי כפשי כשאלתי ועמי בכקשת : (ד) כי : נעכרנו חני ועמי להסויד להרוג ולאתר ויליו לבערם
 ולשפוחי נחמרכו התרשתי כי אין אויב המלך שזה כנוק המלך : (ה) ויאמר : המלך אחזרום למליץ ויאמר המלך לא עמד המלכה פיי כותה
 זכתי הולדה פליש אשר מלא לכולעשותכן : (ו) ויאמר : אסתר איס נר ואויב הקו הרע הוי : זלמה נקרא שמו היין (הא מן) הס
 סוף וי קצז לעלות ירו כעס והודי אשר נקרויבטי אלח והוא כקש להרוג אויבם : ז והקו נכבעת מלפני המלך והמלכה : (ז) והמלך : קם
 בסמיה מיתיה היין ויכוח אל נגת הביתן ויהיו כורתים למינו ועלי פירות טובות אשר בהם תען חמתי חזוננו ולא סככה : והקו עמד לבקש חיל
 וכפשו חסם נר המלכה כי ראה כי כלתה אליו וקרעה נחלת המלך : (ח) והמלך : טכחונית הכין אל לבית משת הכין : ראה ויתביט
 אל היין נפול על התטה אשר אסתר יושבת עליה : ויאמר לו המלך הנם לבטוש את המלכה עמי כבית את המוכק : הדכר ית עידי העק
 זפני הקו אפי : (ט) ויאמר חרבונו אחר מן הסייסים לפני המלך : ובה חרבונו אומר לרע אך עלזאת זכר לטוב : כי הוא ית
 הכון היה כעלנו אשר לקח לעשות הנך למרדכי : זכראותו כי כלתה הרעה על הקו ועל ביתו : הלגוס הוא כעלנו : ויאמר למלך גוס לך
 כמלך בקש הקו להרוג ולקחת מלכותך מתך : ואם אין אתה מחמין לי שלט ורחה את העין אפר עסא היין למרדכי על אשר דבר טוב על המלך :
 ופנה הוא עושר כביתו כוס חמשים אמה : ויען המלך ויאמר למרדכי תלוהו עליו : ועל מרדכי כתיב קיים מה סככות כביתו הקדש : טגלות
 ס' דרכי אויס נס אויביו יעליס אמו : ויען המלך ויאמר למרדכי היסדי אשר הביאת המלך חמות : קוס לך וקח את הקו האויב הרע מרד
 היהודים וסמטו כשפטים רעים וצדק כוכסוכ סעינוך : כעית היא יתא ית מרדכי : קח את הקלך וקח את הקו אסתר בית המלך ויען מרדכי
 ויאמר להקו : כוח עמי הקו האולא האויב הרע אשר לי וצורר היהודים ונתלח אותך על בעך אסתר ביתך כנללך : ויען הקו הרע ויאמר
 למרדכי יבדוק שרם יעלו אותי על העך אטקס מונך מרדכי יהודיק מלא תהלה אותי כלאר ויגלו האסיס הסמחיים : אסתיסס אשר עושל
 שינ כחין עדי : וכלסס ותהו כמסכו לי : וישיה קרוי כמסעבדן לסגי : בהקו יתקמלות כמסעו פיי : וברוח שפתי הבהלתי מדעות :
 עמי

דמיון נקטין לכבודיה ודמי לביש אדם וזמנה - זמנה אדם
 וצדדיה ברישי לא יבילגא דוץטליב ברישי דמיון נקטין
 מושתא לקברתא - חפסין בויא ברא יחי למפדע שטרא
 דעבדתיא וכו' - סב חרנא דוץטליב ברישיה - אמר
 דיקלא קנב גטוריה - דעון כל בני אנשא דהא דיקנ
 בשיעא פר בחיה ראג דעקלק - כל מלביא יודו דקנד
 דאק היא אלקא ולית פר כינד ולך יארה למפדע בנא
 קמא דפרקמא נר אקתמא - מתיב קודשא ברך רוא
 ישר חילך כל מה דאמרת נסב יתך בעעה דוץטליב ברישי
 דאק ונא לקנשא דציון סכירא - אקברת אהרונא
 דוץטליב ברישי (לא ויילגא) די עלי אתר כל עמא
 כולקו למושב מן איבי לשבחה דקנד - פתח אפא פומיה
 ואמר די וץטליב ברישי לא יבילגא - די עלי אקרוי ששון
 ושקחה - ועיר די אגא שיפת עם אהרונא - צנה בלוטא
 ואמר די וץטליב ברישי לא יבילגא דבכירה מנקמא
 דרבקה קבירה בחותיה - קמא מוטמא ואמר די וץטליב
 ברישי לא יבילגא דצדקשלוס בריה דדנר אץטליב ברישי
 דוקנא אמר די וץטליב ברישי לא יבילגא דצדקיא מחילן
 לקבלי - שקעו מיני אמר אקרא זקופי יתיה להקמן בשיעא
 ולעקרא בגו על זקופא די אקמן לגפשיה : ויהל
 קופי ית הקן על קופא דאקמן דפרדבי וחקמיה דמלכא
 דשרי בקרומא גת וצל פרדבי אתקיים מה דתיב בכתבי
 קרשיו - צדקא מן אקמא אשתיב ועל רשיעא חלפא :

ביום

פחשגן הכתב

איהמן מנה לחך היה שמי - ואם למך נקראתי - יראתי מן גל תעשה לי כאשר זמתי לעשות לך - חוסא חל על כבודי ולא
 תהרגני ותשחיתני כאנג אחי הוקן - איה מרדכי עשה בטובך ולא תהרגני נפש כאשר אין כנס הרוני נפש -
 אל תזכור לי שגת אנג וקנחת עמלק - ואל תקח לי כלך באויב - ואל תטור אותי כאשר נקם ונטר עשו
 אחי - נפס גדולים בעולך כאשר בעול לאכותך בעברם כנס סוף - עיני בהזמרות פניך - ואין לי פתמונה לפניך - אחד
 אשר לקחתי עליך ענה מלחבי ויורשתי - בכקס מן חוסא חל על נפשי אדוני מרדכי הצדיק ולא תמחה את שמי כמרהה בעמלק אחי
 ושיכתי לא תתלה על הען - והרגני כאשר אתה חפץ - כרות ראש כהרס המלכות אשר כה הרגים כל גדולי המדינות : ויתל מן לעצוק
 ולככותי ולא הטע מרדכי את אומ אליו - זכרות מן כי אין דבריו נשעיס נש קולו כללה זכותי אל תוך גנת הביתן - וכן אמר האויב לי
 עליהן והטעיס אחר נוטעו ימיני כראשית : כי כך הדעת חקק לעלות לחלכס דוריא על כן פנדירא - התקננו בלס לענה ויאמרתי
 סוף גבוה חפשי אמה וקלה כען עליו - הגפן אחר קצרה אי ואין סייכות לתלות עלי וימני לוקחים סוף לנכסו - כתאזה אחר
 איהני יכולה לתלות עלי כי ממני לוקחים הפרי לכורים וימני לכאז ארס וחזה - הית אחר עלי לא יכול לתלות כי ממני
 לוקחים הפקן לחפור - והנהגה סודות בראשית לשלם נשי עובדיה הכתיא - יוקח אל עך אחר וכתלה עליו : אמר התמר לפני סומר
 על האנשים ודעים כיה מה מן הדשע כן כנו על אנג ומורע עמלק כל העלבים מודים לפניך כי אתה הוא האלהים ואין עוד מלבדך ולך נאה
 לילי הכנס באר האלהים החבות - השיב סכ"ה ישר כחך כל מה שאמרת לקחת אורח בענה לכלתי הלות עליך כי אתה רשע בבת ציון
 הרגיה - הית רוב אחר לא יכול לתלות עלי כי בראו כל העמים לי לקחת מפרי הלל ולשבת לפניך - פתח הכדס את פיהו ויאמר אינו יכול
 לתלות עלי כי עלי חמורים שטן ושמחה - ועוד שאני חובר עם החתונ - בעק חלוק ויאמר אינו יכול לתלות עלי כי תחתי בקברה דבורה
 עינת דבקה - קרהה סלה ואמר לא יכול לתלות עלי כי אבשלום כן דוד כלה עלי - הרמון אחר אינו יכול לתלות עלי כי הצדיקים
 ימזכים כי - שמעוני אשר הלחם תלו את הקן בהשעזות אשרת בני עמי - על הען אשר הכין לו : (י) ויגלו - את הקן על סעך

אשר

דהקו וקמיה לאסתר ויהי עליה על צליבא על דפשי
 ידיה ביהודאי : ח ואתם נאמרו בקבו על יהודאי
 בד שפיר בעיניכו בשמיה דמלכא והותירו בעיני
 דמלכא מטול דתקא דאתקתא בשמיה דמלכא ומתחמס
 בעיניה דמלכא לא כטיר : ט ויקראו ואתקראו
 ספרוי דמלכא בזמנא שהיא בקרא תלומאה די הוא וכו'
 סיון בעסרין ותקא יומין ביה ואתקתיב בכל מה די פקד
 קרדכי על יהודאי ועל יקרוי דמלכא ועל ברקנני ועל
 שלטוני דמדינתא דאיה מהגדתי ועד כוש דמאן ועסרין
 ושבע מדנין מדנא ומדינא תיך פקבא ועמא ועמא דיון
 לישנא ועל יהודאי תיך דתמיהון והיך לישנאון :
 י וכתוב וקב בשמיה דמלכא אתשורוש וקמיה
 בענתיה דמלכא ואשמדיו ויאמראתא בעד רבתיא בסופותא
 רוכבי רכשא ערטילי בני רמכיא : יא אשר די עני
 מלכא ליהודאי דאיה בכל תרתיא ותקתא למתקשא
 ולמקום על נפשיהון למשיציא ולמקטל ולמנדא וכו'
 כל תלתיא עמא ומדינתא די מעיקון יהון טפליא ונשיא
 נאף כמיהון ועבדיהון ניבואון : יב ביום ביוקא תנא
 כוליהון מדינתא דמלכא אתשורוש בהלמא עסר לקרא
 תרי עסר דהיא יתא דארב : יג פחשין פירוש פתחא
 נדוטקא אתפרקסיה מלכא אתשורוש שבר אנראתא על
 יתבי יקא ונשיא . ועל ארכוני מאדנאי ועל דרמני
 ועל תלתיא די בניין בכל ארעא שלכיבון וסנא .

כתבא

פתשון הכתב

אשר הכין למרדכי ומאת המלך היושבי בשמים שכה . ועל מרדכי בתקיים מה שכתוב בכתבי הקדש דיקי מרדכי נחלן ויבחרש פתחיו :
 ח (א) ביום - ההוא נתן המלך חשורוש לאסתר המלכה את בית המן לומר היהודים ומרדכי כל לפני המלך כי הגודה אסתר עשה
 כחלה : (ב) ויסר - המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי ותשם אסתר את מרדכי על בית המן : (ג) ותוסף -
 אסתר ותדבר לפני המלך ופתל לפניו וגלו ותתחן לו להעביר את רעת המן האגני ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים .
 (ד) ויושם - המלך לאסתר את מרדכי והותקם אסתר ועמוד לפני המלך : (ה) והאמר - אסתר אם על המלך טוב ולא
 מנחתו ללכני וכו' הדבר לפני המלך ושוכה אבי בעיניו יכתב להשיב את המסרים ומחשבת המן בן המדינת האגני אשר כתב אלכד את היהודים
 אשר בכל עד נות המלך : (ו) כי - חוכמה חוכל ורחימי ברעה אשר ימלא את עמי וחיכה חוכל ורחימי בחבדן עולדתי :
 (ז) ויאמר - המלך חשורוש לאסתר המלכה ומרדכי היהודי - הנה את אשיות מנחלה אשר שאלתיך וחסר חסרתי
 כך מפני עמ את - ואיה עמא מנהן עולכים ושדים ומאיוה נשכחה את ורחיה עמא עמא הגמונים והשמונים . ואתה חשבתלי
 אין אני יודעת כי כמות חכו ואמי עובו חותי ילדה וקטנה - ועתה הנה בית המן נתתי לאסתר וחיותו על העץ על אשר שלתי ידו ביהודים :
 (ח) ואתם - כתבו על היהודים כטוב בעיניכם שם המלך וחתמו כטבעת המלך כי כתב אשר ככתב שם המלך וכתתו כטבעת המלך
 אין להשיב : (ט) ויקראו - סופרי המלך בעת ההיא כחדש השלישי הוא חדש סיון כזלוש ועשרים בו וכתב ככל אשר לזה מרדכי אל
 היהודים ואל אחת עשרתים והפחות ושרי המדינות אשר מהודו ועד כוש אל שבע ועשרים ומאה מדינה - מדינה ומדינה ככתבה ועם כלטוני
 ואל היהודים ככתבם וכלטוני : (י) ויכתבו - כשם המלך חשורוש וחתם כטבעת המלך וישלח ספרים כי הרבים כסופים רוכבי הרגם
 אחת עשרים ביהודים : (יא) אשר - נתן המלך ליהודים חדר בכל עיר ועיר להקבל ולעמוד על נפשם להשמיד להרוג ולאלכד את כל חול
 עם ויודיה הנשים חותם טף וכשים וגם פתיים ומללם לכוו : (יב) ביום - אחד בכל מדינות המלך חשורוש ככלשה עשר לחמש שנים עשר
 המלך אחר : (יג) פתשון - הכתב להגדת מות המלך חשורוש אשר שלח ספרים עליושבי בים והיכשה - ועל שלטוני
 המדינות והסדים ועל החילים היושבים בכל ארצי שלומכם ירבה - כתבי כתיב להודיע לכם גדולתי אשר עשיתי בגוים רבים - ואל
 עולמי

ח א ביום ביוקא תנא ויהי מלכא אתשורוש
 לאסתר מלכא ית ביהיה דהמן בעיל דכבי דיהודאי
 ויקרדכי על קדם מלכא מטול דתריא אסתר מה דהיא
 לה : ב ויסר ובעביר מלכא ית עוקמיה די אעביר
 מהמן ויהבה למרדכי ושימא אסתר ית קרדכי על ביתיה
 דהמן : ג ותוסף ואיסיפת אסתר ומלילה קדם
 מלכא ונפלת קדם ריגלוי וקבת נאחמנערת ליה למעכרא
 ית כישא דהמן בר המדחא אעמא נת בחשכמיה די חשב
 על יהודאי : ד ויושט ואישיט מלכא לאסתר ית
 שרביטא דתקא וקמת אסתר ועלת קדם מלכא :
 ה והאמר וקמת אסתר איה על מלכא שפיר
 ואין אשקחית חסדא ורחמין קדמיו וכשר פתומא קדם
 מלכא ומתנא אנה בעיניו יהקמיה בתבא למכטל ית
 אנראתא מהשכמיה דהמן בר המדחא אעמא דכתב
 להוקדא ית יהודאי דאיהו בקר מדינתיה דמלכא :
 ו כט מטול דהיך אנה ויילא למחמי כבישורא
 די מערע ית עמי והיך אויבל למתני באנדנא דהולדתי :
 ז ויאמר ואמר מלכא אתשורוש לאסתר מלכא
 ולמרדכי יהודאי הא אנת קרחת מן שירינא דשאלתיך
 ואכרת ליה מן הידי ארמא איהיך אעביר מיניך מלכין
 ועליוסין ומן הידי ונעמיה אעביר מנהון במקומים
 ופיליטרסין ואמרת לי לית חביקא אנה די דשא אקא ואקא
 מיהון ועליתא ועורמא שקרון יתי : ונשיא הא ביהיה

כתבא

קחבא קחבית לקחניא לבין רבו מטול די בעממו פניא
 שליטית ועל זכאי יקא ונפשחא אמלוכית וביה במלכותא
 לא נתברכב אליא ברוחא ניקחא ומקונחא נהלך כל
 עמין ובשלמא פניאה לכשניא נהכו שלמא פניא וכל
 דדירין תחות כלכותי וכל דצמי לקמניא בומא ונבשחא
 לקתהפכא בין עמא לעמא ובין לישנא ללשנא חד אגא
 מן סופא דצדעא ועד סופא דבין קחבית לקחניא לבין
 על תמיכותו וקשיטתו דהינו דחיימו לכל עממיה
 ומקמין לכל מלכיה ועדו טב עם כל שליטני צדעא
 ואיה גוברין דמקרבין למלכותא ומלכותא אתמסבת
 בדיהון וקנבליהון ובשקרוהיהון אטעוין את מלכיהא
 וברבו את אנדאהא דלא תמני קדם שמיא ואורי קבני
 אנשא בישוין ועל מלכותא הינו קשיון והוא שאילמא
 דשאילר מן מלכא גתולו גברין צדקין ודמא וביא
 מניחא נשפכו כד בישורא לא עקרו וניא דמקרא
 לא תור מניו ואתהו הינו גברין צדקין אפטר די
 משקחא קבל תרוא ומרבי דתפיס בכל היקחא ומיקא
 לא אשקתחיה קהון ולא כאומתהו ונאנא השויית בגרמי
 דמיקא אפריקא שאיל מני ונאנא לא הויה יבע דיהודאי
 שאיל מני דמקמין בניו לקמי בולא די הוא קרא שמיא
 וצדעא וקמלקוון ברבין ופניסו מני זבר ותו ות
 אכתהוון מטול אוף דקמו בר מקנחא מהנדא תרה
 ומן צדעיה דבית עמלק תנה נאחא לתו ותוא מניו טקחא

בקהא ושקחא פניאה וכבוחא ורבינו יתיה וקרינו יתיה
 והרין יתיה אבא מלכא ומן ימינה דמלכא הילא יתיה
 והוא לא יבע לקיסורא ות יקרה אוף למקבלא מלכותא
 אלא תנה קבדור בלביה למקמל ית מלכא וקמייב
 מינה ית מלכיהא מטול דקמו בר מקנחא צלבינו יתיה
 וכל בתיה שני אפמין פרישיה ומן די קרא שמיא
 וצדעא אפיק פחשקתיה קרישיה יד הרצים בהמיא
 וקבי ריקסא נשליטני נקרו טרידו ודחיימו בעירתי
 דמלכא ודשומא אתפרסמה בישוין ביקחא מן ומרבי
 וקרבני נפק מן קדם מלכא בלבושא דמלכותא מקרא
 וחורי וקמנוקא די בתיה ביקחא וקלימא דכרין וצדקין טב
 וקחא דשישו קחא ומניא מן ליהודים ליהודאי
 תנה ניקרא וקחחא ודיעא ויקרא ובכל וקבני
 מדניחא ומדיחא וקבל קרנחא וקחחא אמר די פקמין
 דמלכא וקריהיה מטין חנוניה ודיעא ליהודאי ומשמיא
 ויקמא טבא ופניאין מן עממי צדעא מתקמין מטול
 דקבל דמלכא דיהודאי ועליריהון מ א ובשנים
 וקחני עפר יקחא הוא ית אבר בתלת עפר ימין ביה
 דמשוין פקמין דמלכא וקחחיה למתעבדא ביומא די קרו
 בעלי דקביון (דיהודאי) למישלש ברזון ביה ביקמא
 אתחייבו יהודאי ושלישו בפנייהון ב נקחלו
 אפנישו יהודאי קמורהון קבל מדניחיה דמלכא אשוריש
 למקשוש יתיהון וקמטול לאנשי דבעו בישתהון וקבר

לא

פתשון הכתב

מלכתי על ופניו ביום והכמה ובמלכותי לא גאיתי והתגדלתי אך בענוה וברוח נמוכה התלכתי כל ימי ושלוס רב
 כנס וכל היושבים תשת עומלתי והכניסם לחסור בין בים בין כיכסה ולהתכד בין עם לעם ובין לשון ללשון אחד אחי תקלה
 הארץ ועד קלחו לכן כתבתי להגוי לכם על תחיותם ועל כל צדקותם אשר הם אוהבים את כל העמים וחולקים כבוד לכל המלכים ועושים
 טובים כל שרי הארץ ויש אנשים קרובים למלכות והמלכות נמסר בידם ובנכליהם ושקריהם התיגו את המלכות וכתבות הספרים
 אשר לא טובים לפני ה' והם הם רעים לפני האנשים והם קשים במלכות וזאת היא השאלה אשר שאלו מות המלך נהרון אנשים
 צדיקים ודם נקי ורשעיון על לא חסם בכסם ואינם בני מות ואלה הם האנשים הצדיקים אשר אדם אשתר המושכות בכליופי
 ונורדי החסות בכל החסות ומוס לא נחשם ולא כעמם וזתי חסותי בעניני כי שאל חמני עם אחד ולא הייתי יודע כי יהודים
 הם אשר שאל חמני הנקראים בניו לארון הכל אשר ברא שמים וארץ ויכלסם חותם ואת חותם במלכים גדולים ועממים
 חמני ואף כי הוון מן המדת הים מהודו ונורע עמלק ויבוי אלימו ויקבל חמני טובה הרבה ויקר וגדולה במאד מאד ודלנו אותה וקראנו
 אותה חמלכות וליוון המלך הים יושב והוא לא ידע להתכבד בגדולתו ויקרו גם לא לקבל המלכות חמנס תשב כלבו להרוג
 את המלך ולקחת המלכות ממנו על כן תלינו אותו אל העץ והשיכמו גמולו בראשו ויוי אשר ברא את השמים ואת הארץ הסיב חסותנו
 בראשו (טו) הרצים רוכבי הרכש האש זתרים יאלו מכהלים ודחופים כרכר המלך וזדת נתנה כסוון הכירה (טז) ומררכי
 וזא חלפני המלך כלכוס חלמית תכלת וחור ועטרת זהב גדולה וכתרין סן ורגנן והעיר שוין כהלה ושמחה (יז) ליהודים היתה
 אורה ושמחה וישן ויקר (יח) ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר ויקום אשר דבר המלך ודתי חנויע שמחה ושמן ליהודים מיתה
 ויום טוב ורבים חנויעי הארץ מתיידיים כי נפל קחד יהודים עליהם (ט) ובשנים עשר חדש הוא חדש אחד בשלשה עשר אס
 בו אשר חנויע דבר המלך ודתי להעשות ביום אשר שברו אויבי היהודים לשלוש כנס הוא הפכו יהודים ושלטו בשומריהם
 (כ) נקחלו כיהודים כיהודים בכל מדינות המלך אחרונם לשלוש וכמקשרעתם ואיש לא עמד בפניהם כי נפל פחדם על כל
 העמים

תרגום שני

באבד יתחון קבון קחב אקפלב באוקראתא הדא (מרה
בחור אבהתא למקבע יומא ערד נפוא בעבר קהון כריה
דשמיא וקטול דבון עברו הנדעון כניהון) על קבון מרה
דארבע יתון : כו קימו קימו עילאי מה דקבילו
יהודאי עליהון ועל כל גיבויא) דימתוספין
עליהון דלא נפקו למחוי עבדון נה קבון יומיא דהאילון
היך דקביהון נהיך ומניהון בקל שיקא ושקא : כו והימס
יומאי האילון נדקרון נהעבדון בקל דקא נקרא נרעיקא
נרעיקא מדיקתא וסדיקתא קרעיקא נקריקתא ניומי פריקא
האיל ולא עבדון מני יהודאי ונדקריהון לא נקפון ולא
נפקון כנו כניהון : כח ותכתוב וקתבר אסתר מלכתא
בנהיה האביסול וקרדכי יהודא נה כל הוקפא למקניקא
נה אינקהא נפריא דבון הננינרת קטול ראון בני שקא
עבורא לא אקרון מילתא באברמנמאי אלא באבר בתרעה
אקרון ומה : כט וישלח רשבר אינקהא על כולקון
יהודאי על מאה ועשרין ושבע קדינא מלכותא אצח שגורש
מילי דשלקא וקרישקא : ל לקיים לקניקא נה
עמקא נפריא האילון כניהון היך מרה דהממו ערעיהון
קרדכי יהודאי נאסתר מלכתא היך מה דקנימי על נפשיהון

ועל כניהון מילי דנאמקא וערעיהון : לא ומאמר
רשברא דאמר אנתנים מילי דיומאי האילון נאיתקב
כספרא דמגילתא : י א וישם רשבי מלכא
אחשורוש פקמא על בוידי) ארעא נכד ידע אצחשורוש
עמא דאסתר ותלדקא שני יתרון בני חירון בנו עלקא
נשעבד יתון כולקון איקמא נבולקון מלכותא ועווי קמא
על ארעא ועל תנאי נמא : כ וכל נקל עיקון
הוקפיה ונדקריה ופירוש רבניה דקרדכי די רבי ומה
מלכא תלא אינו קתיבון על ספרא מילי דיומאי למלכא
כנו ופיקאי : ג כו קטול קרדכי יהודא פתשק
דמלכא אצחשורוש נקרא נקא דיהודאי בכ ערד כל
עמיקא מכוף עלקא וער סופיה אשקמע שוקמיה וכל
מלכיא דחורו נקמיה נכד תמיו ליה כונענעווי מניה
היא קרדכי (דעקיל למיך וקיא) נומי לכוכב נוקא
דמקמר (תניקו) בני כוכביא נומי לשפרפרא די נפיק
דעיקו צקרא נהיא כניהון דיהודאי נרעו כפניעיקרון
דאחוי והכע טקתא לעמיה
וקמליל שלקא לקל
נרעיקתא :

נשלם תרגום שני על מגלת אסתר
תהלה לאל עליון יושב בסתר :

פתשגן הכתב

וזה נה שראו אבותינו לקטוע ימים על הנפסין ששעה להם ארון שמים : ועל כן עשו שיהיו כיהם יודעים על ככה . וזה הנביא אליהם :
(כח) קיימו : העלוינים מה שקבלו היהודים עליהם ועל כניהם ועל כל הנגרים הנקראים עליהם . ולא יעברו להיות עושים לה שני
הימים האלה ככתבם וכוונתם בלשנה ושנה : (כו) והימים . האלה המזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה וזמנא עדינה ומדינה ועד
ועיר ויומי המורים האלה לא יעברו ונתון היהודים וזכרם לא יסוף מורדם : ותכתוב אסתר המלכה בתן הכתוב ומרדכי היהודי חת כל חוק
לקיים את חגרת המורים הזאת . ואם יכיה הסנה נעזבת לא יקראו המנהלה בארץ אשון . כי אם באלה שני יקראו חותם :
(כז) וישלח . ספרים אל כל היהודים אל סבע ועשרים ואלה עדינה ולבנות אחשורוש דברי שלום ולחם : לקיים את ימי המורים
האלה בכוונתם כאשר קיים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה וכאשר קיימו על נפשם ועל זרעם דברי המוות וזיקתם :
(כח) ומאמר . אסתר קיים דברי המורים האלה וכתבם בספר המנהלה : * (א) וישם . הונק אחשורוש מס על ופסי
הארץ . וכאשר ידע אחשורוש עם אסתר ונולדה מס חותם חסדים בעולם . והעביר אותם כל העמים וכל הממלכות וישם מס על הארץ ולי
היס : (ב) וכל . נעשה תקפונגו ונכרתו ונרשת גדולת מרדכי אשר גדלו הונק הלא הם כתובים על ספר אכרי הימים למלכי מדי וסין :
(ג) כי . מרדכי היהודי נעשה למלך אחשורוש פקיד ונקל ליהודים . גדול על כל העמים ונקמה העולם ונדק קמנו . וכסונו המלכים
את שנינו יכלו וטנו וכרלותו מרדכי ופניו . הוא מרדכי הנמשל לער דרור . והדומה לחילת הסנה החזירה והאסתרק בין הכוכבים .
ולאשורות הסקרה היוצאת כעת שחר . והוא הגדול שיהודים . והספר הנדולתם של אחיו : ודורש טוב לשמו וזכר שלום לכל זרעו :
הם *

ספר ההינוך מן ספר ואדה שמות

ו

פרישת ואלת שמות . ופ' וארא אין בהם מצות :
בא אל פריעה . יש בה תשע מצות עשה . ואחת עשרה מצות
לא העשה :

ד לקדש

חדשים ולעבר שנים כ"ד גדול כחמה סמוך בארץ
ולקבוע מועדי השנה ע"פ אותו קידוש סמליות
החדש הזה לכם ראש חדשים כלומר כשתראה חדשה של לבנה
תקבעו לכם ר"ח או חמילא לא תראו מתיא שהיא רחוקה להראות על פי
החשבון המקובל וכן תכלול מזה וז' מצות עיבור השנה לפי סידור מלות
קידוש החדש כדי שיעשו ישראל מועדי השם כמועד' וכמו כן מלות
עיבור השנה כזה וישראל היא ואלוה' ולבד זה המקרא הוא הערות
בכתבי התורה וזו על מלות העיבור והוא שכתוב ושמרת את החקק
הזאת למועדה . וכן שמרת את חדש האביב . וענין המילה שחיים
מני ישראלים שמים לפני ה' ומועדיהם לפניהם שראו הלבנה כחדשה
קובלים ראש חדש על פיהם שאנונין היום מקודש ונענם שאין מזה
או חלא בסמוכין לפי שבא כפירוש החדש הזה לכם גדולים וסמוכין
מנותקם כי למטה ואחר כך אמר . ועוד דרשו הדבר עדסוף לו דכרו
אל כל עדת זוהי ישראל כלומר שהיא להם לאותן שיקדשו החדש רשות
כל ישראל כלומר כחמיו גדולים כשיראל כנו"ב"ד הגדול וכן כל מי
שהוא חכם גדול בישראל וסמוך בארץ ישראל והפנימות ידוע איד
עושין אותו ים לו רשות לעשות מזה או חמילא פחולה לארץ והוא שלא
היה מותרו בארץ . וכן מוצאו שישן כן רבי יהושע ועקיבא
כן יוסף שהיו בענין זה . אבל בלתי תכלים חלוף רשות לשום אדם
בישראל לקבוע חדשים ולעבר שנים . ואם תשאל אם כן היאך אנו
עושין היום שאין לנו חמיו סמוכין . דע שכן קבלנו שר' הלל הגאון
נו של רבי יהודה הגאון שהיה גדול בדורו וסמוך בארץ והוא החכם
שעיקר לנו חשבון העיבור הוא קידוש חדשים ועיבר שנים העתידיים
למא עד שיבא אליהו ועל זה אנו סומכים היום והשנונו הוא על
דעת הרמב"ם ז"ל . והרמב"ם ז"ל יקרא קידוש החדש מזה אחת
ועיבור שנים מזה אחת ורחיטיו כמספר המנות שלו . וכן בעל הלכות
גם כן והפסוק המורה על מלות העיבור כמפורש שכתב התקופות
כדי שבעשה המועדים בזמן הקבוע להם הוא ושמרת את החקק הזאת
למועדה . וכן שמרת את חדש האביב כמו שכתבנו :

משרשי מזה וז' כדי שיעשו ישראל מועדי השם במועם שה"ל ז'ה
לעשות כסח בזמן שהתבואה באבים כמו שכתוב שמרת את
חדש האביב ועשית פסח . וזה הסוכות בזמן האסיף כמו שכתוב וזה
האסיף תקופת השנה . ואלו עיבור השנים יבאו המועדים שלא בזמנים
אלו לפי שיראל וחדשים חדשים ומועדיהם ליענות שנת הלבנה שהם
ש"ד יום ח' שעות תתע"ו חלקים והיא חסרה ופגת החמה י' ימים
לא שעות ר"ד חלקים סיון י' כ"א ר"ד . והישול התבואות והפירות
בנה של חנה גמולא שאלולי העיבור שלנו נשנים בו שנת הלבנה
בנות החמה לא יבא הפסח בזמן האביב והסוכות בזמן האסיף .
ולתקן הדבר להעשות בגדולי הדור לפי שהיא ענין חמה גדולה גם
יתרו כי וימנו ידוע וזקרה השנה בתבואות ואין ראוי למוסרו חלא
גדולים וחמדיים . דיני המילה כגון חקירת גדות החדש ואיום
החדש לפעמים ודין חלול שבת בעדות או כינוד . ועל זה מועברין את
השנה . ועל זה אין מועברין אותה . ואי זה חדש היו מועברין והוא אדר .
ומנו שדרשו ז"ל ושמרת את החקק הזאת למועדה ולעוד שאין מועברין
את השנה חלא בפרק הסמוך למועד . ועוד דרשו ז"ל בפסוק זה מנין
שאין מועברין את החדש חלא בזמנים ת' למימיו ימימה . ועוד דרשו ז"ל
לחדש השנה . חדשים אתה מושב לשנה ואי אתה מושב ימים . ועוד
אחרו בענין זה חדש ימים אתה מושב לחדש ואי אתה מושב
שעות . ויתר פרטיה מנאריים כמסכת ר"ה ופ"א של סנהדרין

ובכרמית (הרמב"ם פ"א מה' קידוש החדש) ונוהגת בכל מקום
ובכל זמן שיהיו לנו חמיו סמוכים בתנאים שכתבנו ומכר עליה ולא
עשה אם הוא חכם שראוי לה בטל עשה ועשנו גדול מאל שגורם
לקבל המועדות . ועכשיו בעונותינו שאין לנו מועברין שנים על פי
סמוכים אנו סומכים במשכוננו על החשבון המקובל מר' הלל
כמו שאמרנו :

ה לשחוט ביום י"ד בניסן בין הערכים שה תמים וזכר בן ששה או גדי
בבית הכמיר' וזה נקרא קרבן הפסח שג' ושחטו אותו כל קהל
עדת ישראל בין הערבים . וענין המילה הוא שמתקנים
אנשים מישראל לחבורות ולוקמין מן השוק או מכיתם גדי אחד או ששה
תמים זכר בן שנה ושוממין אותו בעזרת בית המקדש ביום י"ד בניסן
בין הערבים ואח"כ לערב חובלין אותו בן כולם אחר מאלוים לעולם
לאכלו על השבע . משרשי מזה וז' כדי שיזכרו יהודים לעולם
הנשים הגדולים שעשה להם הש"י ביציאת מצרים . דיני המילה כגון
זמן שחטתו ביום חיות ושהוא נשחט כג' כתות בעורה וכי דוחין שבת
עליו ודיני מוכיו וקריאת ההלל עליו ותקיעת חזנות . ויתר פרטיה
מנאריים כמסכת פסחים . (ה' קרבן פסח ע"ה) ונוהגת בזכרים
ובנקבות בזמן הבית . והעובר עליה בבוז ולא עשה פסח חייב ברת .
כשגג אינו מביא קרבן לפי שהוא אחד משלשה חטאי' שזכרונן כרת
ואין כשגגתן חטאת . וכן . זה . ומגדף . ומחלל מילה :

לאטל כשר הפסח בליל ט"ו בניסן על פי תנאים שכתבנו שגמור
ואכלו את הבשר בלילה הזה . ומשרשי מזה וז'
שכתבו שחיתו כדי לזכור הנס' הגדולים שעשה לנו האל כשהיו אנו
מועבדות . דיני המילה כמה חייב כל אחד לאכול מזה לכל הפחות .
והנמנין עליו איד יתנהגו עד שיאכלוהו שלא לאחת מן החמורה ושלא
ישנו ויתר פרטיה מנאריים כמסכת פסחים . (ה' קרבן פסח פ"א) ונוהגת
בזכרים ובנקבות ועובר עליה בטל עשה וכלל גדול בכל התורה לכל
האומר שיבטל מנות עשה שכתובין אותו כ"ד אס' כח' כ"ד עד
שיקיימו :

שלא לאכול מבשר הפסח באוכל כי אם עליה שג' אל האבולו
בזמנו נא ובשר מבושל בזמנו וכו' . הענין היה שלא יאכל
אותו קודם גמר בישולו חמי' בגלי וזהו כי נא שהבש' שהתחיל בו מעשה
האור וכלה נעט ואינו ראוי לאקילת אדם ועדיין נקרא נא . אבל כשהוא
ח' לגמרי שלא התחילו בו האור כלל אין בכלל לאו דנא ללקות עליו
מזה אם תאכלו מזה נא . אבל אסור מדאורייתא שכל שאינו עלי' אש
חסרה התורה דרך כלל . ופי' בשל ששלו ביום או בכל מוסקה או
בזמן פירות שגמור ושל מושל ריבה הכל . משרשי מזה וז'
מה שכתב שחיתו לזכור גם יציאת מצרים וזהו שגמורו לאכלו עלי'
דוקא לפי שכן דרך בני מלכים וסרים לאכול כשר עלי' שהוא מאכל
טוב ומוטעם אבל שאר העם אינם יכולים לאכול מעט כשר שחית
ידם כי אם מושל כזו למלא בטנם . ואנו שאוכלים הפסח לזכרון
שיאנו לחירות להיות מולכת בנשים וגוי קדוש ודאי ראוי לנו
להתנהג באכילתו דרך חירות ושחית מלכה שאכילת חלי יורה על
הפסון שיאנו המצרים ולא יכלו לשהותו כדי לשלבו בקדירה . דיני
המילה כגון אש עשהו עלי' קדירה או סכו במשקים או בני פירות או
במים או בשמן תרומה נזה דגו . ויתר פרטיה מנאריים כמסכת
(ה' ק' פסח פ"ח) ונוהגת בזכרים ובנקבות בזמן הבית . ועובר
עליה ואכל נא או מושל לוקה . וכן אם אכל עניהם כא' לוקה ולקות
ח' שניהם עליו אחת לדעת הרמב"ם ז"ל . והרמב"ם ז"ל מנה
אותן שני לאוין וכתב שלוקין עליהן על כל אחד ואחד . דכיון דכתוב
לא תאכלו כי אם עלי' נא ומושל למה לי שמוע מוכה ללקות על
כל אחד ואחד מן הפרטים ואמרנו ז"ל כי בכל המנות יהיה המניין כן
שכל 3

ספר החינוך - מן ספר שמות פרשת בא

בכחחו וזינית כנגדו ותפליין בראשו מוכטח לו שלא יחטא לפי שאלו
מונות תמידיות וכפעל בהם תמיד לכן חתה רחא גם רחא זה מלאכתך
ועסקך כי אחרים תושך ואתה לא תושכס ואל יבטיחך יצרך לומר
אחרי היות לבי שלם ותמים באמונת אלקים מה הפסד יש כי אתענג
לפעמים בתענוגי אגמים לשכת כשוקים וכרחובות להתלונן עם
הללים ולדבר רמות וכיוצא באלו הדברים שחין מביאין עליהן חטאות
ואשמות הלא גם לי לבב כמוהם קטני עבה עומתניהם ויודע ימשכמי
הם אחריהם . אל בני השמר מפניהם ען פלכד ברשתם רבים
שתו ושתוך כן כוס תרעלת' ולתה' את נפשך תגיל . ואחר דעתך זה
אל יקשה עליך מועתה רפוי המנות בענין זכירת טיפי מזרים שהיא
עמוד גדול בתורתנו כי ברבות עסקיכו בהם נתפעל אל הדבר כמו
שאמרנו . דיני המנוה כגון סוכר עשם ממנו אפילו אחר זמן
החילתו ודין אס יש כוית כשר עליו מה דינו ודין הסמוסי' וגידים הרבי'
שסופם להתקשות ויתר פרטי' ומפארו' כסמחים (סס פ' ט') ונוהגת
בזכרים ובנקבות כוון הבית ועובר עליה ושוכר עשם כפסח עטור
לוקה :

יז שלא יאכל הערל מן הפסח שא' ובל ערל לא יאכל בו .
והוא הערל שמתו אחיו מחמת פעילה ואין צורך לומר עבריו
לערלות ובו הוא דחינו אוכל אכל אוכל במזה ומדור וכן תושב ושכר
ג' כ משרשי עזוה וז מה שכתוב בשאר מצות הפסח . דיני
המצות כגון מילת בניו ועבדיו אס מעכבין אותו לשמוט ולאכול
הפסח ויתר פרטיה' ומבוארים כפסחים (סס) ונוהגת כוון הבית
ועובר עליה כגון ערל שאכל כוית ממנו לוקה :

יח לקדש הכבורות כלומר שיהיו כל הכולדים בראשונים כלומר חזא
ראשון מרחם הנקבה בין באדם בין בהמה הזכרים קודם לה'
שאמר קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם
ובבהמה לי הוא ודוקא בהמה היינו שור וכשב ועז אכל לא חיה .
ומכל בהמה טמאה חמור לכד כנוזה וז . וענין המנוה בהמה
טהורה כן שמוזה על הכעלים להקדישו ולומר הרי זה קדש . ומייבין
לתת אותו בכור לכהנים ויקריטו חלבו ודמו על העזובת וסס אוכלים
הכשר כירושלים . ואינו נותנו לו מיד שיוכל אלא מטפל בו בהמה
דקה ל' יום . ובגסה ל' יום . וכמוזה לארץ שאין לנו מקדש
מועל דלת בפניו ויות מחליו כדעת קלת החפשים . ונהם שאמר
שמעתיך לו ליעולם . אס נפל בו מום יאכל ביום ככל מוקוס ולכל
אדם שירצה הכהן ליתנו דמולין הוא נחשב . כמו שכתוב הטמא
והטהור יאכלנו ככזי וכאיל . וכ' כהנוס' ו' ל' בהלכות בכורות שלו
וככור אדם ופטר חמור נפרם עניכס במצות הפדיה שבכל א' ע' והם
כסדר זה . וכסדר ויקח קרח . משרשי מצוה זו שרצה הש"ל לזכותינו
לעשות מצוה בראשית פרו למען דעת כי הכל שלו ואין לו דבר בעולם
רק מה שיחלק לו הש"י כסמסיו ויכין זה בראותו כי אחר שיגע האדם
כמה יגיעות וטרח כמה טרחי' בעולמו והגיע זמן שעשה פרו וחיבי
עליו ראשי' פרו ככתב עינו מיד נותנו להקב"ה ומתרוקן רשותו עוממ
ונכתיבו לרשות בוראו ועוד לזכור הנם גדול שעשה לנו הש"י בככורי
מזרים שהרגם והטילנו מיידם : דיני המנוה באיזה מקום נשחט ונאכל
ועד אי זה זמן מנוה להם לאוכלו וענין המנוה הפוסלין בו ואי זה מקום
קבוע או מום עובר והחילוק שביניהם ויו כלוון על מנוויו ואס נפלו
בו או נעשו בו לדעת . ואיזה חכס ראוי להורות במנוויו . ודין
ככור השותפים ישראלים או שותף גוי . ובאיזה ענין כפטרה ההמה
מן הככורה או לא כפטרה . וככור ספק מה דינו . וענין יולא
דופן . וטונוטוס ואנדרונוטוס ויתר פרטי' ומבוארים כמס' בכורות
(י"ד ש"ע ע"כ) ונוהגת מצוה זו של קידוש ככור בהמה טהורה
מדאוריתא בא"י כלכד בכל זמן וכמו שדרשו ז"ל . מודכתיב ואלכלת

לקה

באמר הנמרה לפעמים סכרה הוא כלומר ואין צריך ראייה אחרת
(כ' ט' מו' ק' פסח) ונוהגת בזכרים ובנקבות כוון הבית שיש
סס פסח ועובר עליה והאכיל מנוונו לבן ככר עובר על לאו ואין בו
מלקות לפי שאין בו מועשה :

יך שלא להאכיל מוכסר הפסח לגר ולתושב שאמר הושבו ושיביר
לא יאכל בו והתושב הוא אדם מן האומות שקבל עליו
שלא לעבוד ע"ז' ואוכל נכילות . ושכיר הוא גר שמולא נטל שכן
פירשו חכמים ז"ל : משרשי מצוה זו מה שכתבנו בחרות לזכר
ויאת מזרים וכעבור שקרבן זה לזכר חרותנו ונולדנו בכרית נאמנה
עם הש"י . ראוי שלא יהנו כורק אותם שהשליחו באמונה והם
ישראל' גמורים ולא לו שעדיין לא באו בכרית שלם עמנו וענין הרחקת
הערל מאכילתו גם כן מצוה השרש (סס) ונוהגת כוון הבית בזכרי'
ובנקבות ועובר עליה והאכיל לאלו עובר על לאו ואין לוקין עליו שאין
בו מועשה :

טו שלא להוציא מוכסר הפסח ממקום החכורה שאמר לא תוציא
מן הבית כן הבשר הוציא . משרשי מצוה זו מה
שכתבנו לזכור טיפי מזרים ופניו שנעשינו אדונים בלא המנוה עליו
שיאכל כאלו במקום החכורה ולא נוציאו לחוץ כדרך תלמי ארץ שכל
שמוקן להם כאלו שהיכל' לרוב עם שלה' ודלת הארץ בעת ימינו סעודה
גדולה ושלחו מנוונו לחוץ מנות לריעייהם לפי שהוא חידוש אגלם . דיני
המצוה כגון מה דינו של כשר כשיצא חוץ והיה קף שצריכה החכורה
לעשות . ודין מחינה כשפרצה בין החכורות . ויתר הפרטים
מבוארים כפסחים (סס) . ונוהגת כוון הבית בזכרים ובנקבות
ועובר עליה והוציא מן הכשר לחוץ עבר על לאו ולוקין עליו והוא
שיעשה בה עקירה מן הבית והנחה לחוץ כדין הידוע בהוצאה של שבת :
ון שלא לשבור עשם מכל עצמות הפסח שאמר . ועצם לא
השברו בו משרשי המנוה לזכור טיפי מזרים כמו שכתוב
באחרות . וגם זה גזעו מן השורש הנזכר שאין כבוד לבני מלכים
ויועזי ארץ לגרר העצמות ולשכרם ככלבים לא יאות לעשות ככה כי
אס לעניני העם הרעבי' ועל כן כתחלת בואנו להיות סגולת כל העמו'
מוזלכת כהנים וגוי קדוש ובכל שנה ושנה באותו הזמן ראוי לנו לעשות
מועשים המראים בנו המעלה הגדולה שעלינו לה באותה שנה ומוותן
המועשה והדמיון שאמנו עושים נקבע כפסותינו הדבר לעולם . ולא
תחשוב בני לתפוש על דברי ולומר ולמה יצוה אותנו הש"י לעשו' כל זה
לזכרון אותה הנם והלא בזכרון אחד יעלה הדבר במחשבתינו ולא ישכח
מטי ורעינו דע כי לא תחזיקו תתפשני על זה ומחשב' הנוער שישאלך
לדבר כן . ועתה בני בינה ושמעה זאת והנה אונק ושנוע אלמדך
להעיל בתורה ובמצות . דע כי האדם כפעל כפי פעולותיו ולבו וכל
תחשבותיו תמיד אחר מועשיו שהוא עוסק בהם אס טוב ואס רע ואס'
רע גמור כלככו וכל יצר מחשבות לכו רק רע כל היום . אס יערה
רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמוד' בתורה ובמצות . ואפי' שלא
לש"י מיד יעטה אל הטוב ומותך שלא לשמה בא לשמה וככת מעשיו
ימית היצ"ה ר' כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות ואפילו אס יהיה
אדם צדיק גמור ולכבו יטר ומימיס חפץ בתורה ובמצות אס יעסקו
תמיד בדברים של דופי כאלו תאמר דרך משל שהפריחו המלך ומיניה
באומנות רעה באותה אס כל עסקו תאוד כל היום באותו אומנות
ישב לזמן מן המינים מודקת לבו להיות רשע גמור . כי ידוע
סדר ואמת שכל האד' כפעל כפי פעולותיו כמו שאמרנו ועל כן אמרו
חכמים ז"ל רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה
ומצות כדי להתפייס בהם כל מחשבתיו ולהיות בהן כל עסקיכו להטיב
לנו באחריתנו כי מתוך הפעולות הטובות אכחנו כפעלים להיות
עושים ונוטים לחיי עד ורמונו ז"ל . על זה באמרם כל מי שיש לו מונו

בכל כחיו כל חסדו וכל מה שאזוהו חסדו כל שיתקיים כל מה שיהיה
היוצאים מזה כגון לדעת שהיה לנוח מה כלתיו וכן כל מה שיהיה
הנוטים ישיגם החסרונות והוא כ"ה לא ישיגו מין ומיני
החסרון כמו שאמרנו וזאת דברים רבים האחרים בענין זה כולם
מובחרים בספרי יודעי סמכות החלשות אשר יהיו חלילה כי אז
יקיימו מצוה זו על בוריה (ה' יסודיתורה פ"א) ונראה שכל
זכ"ו בזכרים ונקבות ועובר עליה אין לו חלק וזכות עם ישראל כמו
שאמרנו וזאת מן המצוות שאין להם זקן וזקניו שכל ימי האדם מייב
להיות כמחשבה זו :

כו שלא לחמץ חלקים זו לתיב"ש"י לבדו שאמר לא יהיה לך
חלקים אחרים על פניו ופירושו לא תחמץ חלוקה אחרת
זולתי וכתב הרמב"ן ז"ל לא תמזג לעולם שיאמר הכותב חלקים
אחרים רק על החמץ הכלל על העשיה לא יאמר לעולם לא
תעשה חלקים אחרים כי לא תמזג לשון עשייה אחרים ויפה
דקדקו ז"ל דברי פי חכם חן וזאת המצוה היא העיקר הגדול
שבתורה שהכל תלוי עליו כמו שאמרנו ז"ל כל המורה בע"ה בחלו כופר
בכל התורה כולה ואחד המקבל בחלו לשום דבר זולתי ה"ש"י לבדו או
העובד אותו דבר כדרך עבודתו כלומר כדרך שעובדן אותו המאמיני'
זו או אפילו שלא כדרך עבודתו אם ישעבדנו כד' עבודות ידועות שהן
זיכוח וקיסור וניסוח והשתחואה עבר על לא יהיה לך וניסוח מורק
דבר אחד הוא ונתחייבין בזריקה כמו בניסוח שורש מצוה זו
נגלה וידוע פרטיה כגון מה שאמר אם קבל בחלו אחד וכל הכתובים
ואפילו מודה שהקב"ה שולט עליו ועל חלו עבר על לא יהיה ויש
הדבר שקרא דרך עבודתו ושלא כדרך עבודתו ואם עבדו דרך כיווי
ועבודתו כגון מה דים וד' עבודות האסורות בכל החלוקות עד
היך מתפשט איסורם כענין מה שאמרנו ז"ל דשיבד מוקל לפניו בכלל
זכוח הוא וכן מה שאמרנו ז"ל לקרות בספרי עו"ה המוכתרים
בעניני עבודתיהם או בענינים אחרים שלא כל שגורמין להחמין בו
בשום דבר איסור הכבוד הכלל אחרים ודין ישראל שעבדה אפי' פעם
אחת מזה דינו ואם קיבלו בחלו ואמר תן כדי דיבור כדכור והוא הדין
בענין קדושין והעובדה מאהבה שחייב אותה צורה לרוב ישיה
או מיראש שלא תריע ולא שוקלה בחלום וכן העשמה בה כבודות
כגון חיבוק גיטין סך וקבלתו מענין מה הוא דין אסורו ודיני ביטול
ע"ה כיצד וחילוק בין ע"ה דישאל לע"ה דעכ"ל לענין ביטול
ואיסורי הכאה של ע"ה עד היכן והחילוק בין תלוש הכעבד
לנוחבד מעיקרו ומאיתו היא נעשית ע"ה ודין משמש ע"ה
ואם ביטל היא מהיפה במשמיה ותקדוה שלמה דינו וע"ה
שהניחום עובדיהם והרחקה מעובדיהם כיום עבודתו ומוקדו לו והדברים
האסורים לנו לזכור לם ליעולם מפני חשק קלינה והרחקת עיר שיש
ע"ה כתובה ויתד פרטיה מובחרים במשכתת הכבוה גילה והוא
ע"ה (ו"ד) ונראה שזכרים ונקבות בכל מקום ובכל זמן והעובר
עליה ועבד ע"ה כדרך עבודתה או שלא כדרך עבודתה כד' עבודות
שכתבנו בעדים והתראה כסקל ובשגה חייב להדיח חטאת קבועה
וזאת המצוה היא בכללן מנות שנלמנו כל בני העולם בכללן
אבל מכל מקום חלוקין יש בפרטים בין ישראל לעכ"ל והכל
מובחר שם בע"ה וזון החלוקין כסין ישראל לעכ"ל בענין
המנות המוטלות על הכל הוא שישאל לא יתחייב לעולם כלל עדים
זה תראה וזאת האגויות אין נריבך התראה למי שאין חילוק בהן
בין שוגג לזחור וכן יתחייבו גם כן בהדלת פיהם מה שאין כן בשרש
שארך עד ש' ועוד יש חילוק אחר כי העכ"ל עברם על כל אחת
ממצוות יתחייבו לעולם מיתה והוא שאמרנו ז"ל אזכרתן והיא מיתתן
וישראל יתחייב בעמים קרן פעמים חלקות פעמים מיתה ופעמים

למי

שקוי ונקיח כל שאינו ערוהק יותר משלש פרסאות חזק לעיר
והפרסוד' מילין והמיל' אלפים אמה ומוודקן משפת הכית
המיון שבמיר אפילו היתה גדולה כנמה וזו דין תורה אלא
שחמשים גדרו גדר ואסרו שלא לילך יותר ואלפים אמה וכן לעיר
בישרשי מצוה זו שזכור זכדע שהעולם מחדש לא קדונו כמו
שכתוב בספרים כמות שכתב ששתי ימים עשה ה' את השמים ואת
הארץ את הים ואת כל אשר בהם ויח כיום השביעי על כן לזכור
הדבר ראוי שנגזר במקום אחד כלומר שלא כלך בדרך רק דרך טויל
ויגזר ובהלכות י"ב מילין יש בו טורח רב דינו במצוה כגון
מכות המדבר או בנערה מה דינו וכן מי שילך חזק לתחום לרצונו או
לחנם או ברשות כ"ה ואם הוקף בחמינה שבכת מה דינו ובית
היואל יותר מואחר בתי העיר בתוך ע' אמה ושיריסיכות הכנסת שיש
בו דירה ואולרות שיש בהן דירה ושלוש מחניות שאין עליהם תקרה
ונוביעה מה דרימה עיר ארצה מוכבעת ועולה עשויה כמין גס או
קשת מתיכן מוודקין להן וזכירה הכל מוודקין וכמה שיעורו של
הכל והביע גליה או להר או לטתל כיצד מוודק וכמי שמוכין במודק'
ומה שיהיה על התחומין יותר פרטים מובחרים במשכתת הכבוה
על זה והוא עירובין (א"ח) ונראה שכל מוכליון בזכרים ונקבות
עו"ה עליה והולך אפי' אמה אחת יותר וז' פרסאות לוקה וכן אם הלך
אפי' אמה חזק לחלפים אמה ממך לעיר לוקה וכתב מרדכי
דרימה ז"ל כתב כי מה שאמר הכ"ס ז"ל בשם המנות שלו
דאיסור תחומין דאורייתא הוא בית מאלפים אמה וכן מה שאמר
החבורו הגדול שחזר מזה וכתב שהשיעור של תורה הוא ג' פרסאות
כי הכל טעות שאין לנו איסור תחומין דאורייתא כלל וכן מתבאר
במקומות הרבה מן הגמ' שלנו שהיא גמרא בכל שאנו סומכין עליה
בכל דבריו והרבה הרב ראיותיו על זה במנות ש"י מן הלוחין
והוא יפרש אל יא אים כמו אל יזיא כמו שיש בגמ' במשכת עירובין
דמשמע עליה הכי :

וישמע יתרו יש בה' מצוה עשה וז' מצוה לא תעשה :

כה להחמין שיש לעולם אלוה אחד שהוציא כל המצוה ומחזקתה
היה כל מה שהוא ושיהיה ושיהיה לעדי עד וזי הוא הוציא
מאין מנדים ונתן לנו התורה שאמר בתחלת נתינת התורה
אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים זג' ופירושו
כאלו אמר תדעו ותחיימו שיש לעולם אלוה כי מלת אנכי תורה על
הנתיבות אשר אשר אשר הוצאתיך לומר שלא יפנה לכנס לקחת
ענין מצוה מעבודת מנדים וחכות המצוה דרך נוקרה חלל תדעו
שאנכי הוא שהוצאתי אתכם בחסד ובהשגחה כמו שהכתיב לאבותינו
אברהם יצחק ויעקב שירשש ונטה זו אין דרך ביאור ידוע הדבר
ונגלה לכל כי האמונה כולת יסוד הדת ואשר לא יאמין בזה כופר
בעקר ואין לו חלק וזכות עם ישראל וענין האמונה הוא שיקבע
בנפשו שהאמת כן ושא"ה בחילוף זה בשום ענין וזאת חשאל עליו
ויש לכלל ישראל מה ואמין להבולת ידע בחילוף זה אפילו יאמר להרצו
שכל זה תחוק וקובע האמונה הלב כשחוליה הדבר וכן הכח אל הפועל
דלוגי לו כשחוקים בדברי פיו מה שלבו גומר ואם זוכה לעלות
במעלות השכחה ולבטו יסין ועיני ראה כמות בחתך שהאמונה הוא
שאמין אמת וכדור א"ה להיות דבר בלתי זם או יקיים מנות עשה
זה מזה מן המוכרח ריגו מלבוזו כגון מה שחייב עלינו
להחמין עליו שכל היכולת וכל הגדולה וכל הגבורה והיחלרות וכל
ההוד ועל הכרחה וכל הקיום בו ושאין כמו כח ושכל להשיג ולהגיד
גדלו ושוכו לרוב קשתתו ונודו לא יושג רק לעצמו ולשלו ממה

גבן ולא
רובין על
רובין על
ל מדרו
האמונה
לכל הוי
בענינים
לכל הוי
מדרו ז'
לכטוב
דתן
השפע'
דעת
ותין גם
קטעין
הרעין
לחזק
ליו בורח
לשמות
יי ימי
הכנסות
מותרים
ונקבות
הפרה
בפדיון
ה' כתו
לו פדיון
ותן סוף
זוין
זרעאל
הס האל
כבו
כבו
סי
החמור
שכ"ה
ככנסים
הפרה
וחיפוי
פדיוה
הכאה
אחר
ת בכל
הר אל
עו על

ספר החינוך מן ספר שמות פרשת יהרו

וינו מתחייב בכל אלה אלא שהוא כעובר על מצות ואלו נכח שמו :
כז שלא נעשה צלמים שיעבדו אפילו לה עבדם העושה אותה העשייה
לכד אסורה להרחיק המושל . ואין הפרס בין שיעשה בידו או
יצוה לעשות שאלא לא תעשה לך פסל וכל חכונה והיגונה לעשותה
הוא הגורם העשייה זהו דעת הרמ"ם ז"ל . ודעת הרמ"ב ז"ל שאין
האזהרה בכלן אלא שלא יעשה צלמים על דעת לעבדם . גם כתב
שאין לנו למנות לאלו זה מן המקרא הוא כי לא יזהר בזה הכתוב רק
באסור עבודת אילים שהיא מצויה ובעשיית צלמים כל זמן שלא
עבדם אינו חייב בדבר אלא חלקות . והוא ז"ל כתב שכל פסוק זה
דלא יהיה לך נחשב לאלו אחד יזהיר שלא נודה האלקות לוולתו בין
שיקבלנו בחלוה כלומר שיאמר לו אלהי אתה : או שישתחוה לו בין
יעבדנו באחת מן עבודות האסורות או בעבודתו המיוחדת לו אבל
המניעה בעשיית הצלמים וקיומם כתב הוא דנקרא לך מפסוק דאל
תפסול אל האילים ואלקי מסכה לא תעשו לכם . ותמוה חזי על
ברמב"ם ז"ל שכתב שאין הפרס בין שיעשה בידו או יצוה לעשותם
שהרי מצוה משלח הוא וקיימא לן משלח פטור . שורש מצוה זו
ידוע שהוא להרחיק האילים . דיני המצוה כגון העושה צורות
או זו גורה אסורה לעשות ואי זו מותרת והחילוק שבין בולעת
לשוקעת . ודין טבעת שיש עליה חומס . ויתר פרטיה וכו' וכו' וכו'
כח ע"ז (י"ד קל"ט ק"מ קמ"א) ונוהגת ככ"מ וכו' בוכרים
ונקבות ויתר עליה ועשה צלמים העבדים כמודד לוקה :
כח שלא להשתחוה לע"ז אע"פ היא כל שיעבוד וולתי האל ב"ה
שנאמר לא השתחוה להם ולא תעבדם ואין פירוש
שכתוב לא תשתחוה על מנת לעבדו שכלמוד ומנו שהשתחוה לכד
שלא לכוונת עבודה שלא יהא אסור שהרי במקום אחר נאמר בתורה
כי לא תשתחוה לאל אחר שאסרה ההשתחוה לכד בשום נד ואמנם
סוף אליה ולא תעבדם לומר שהשתחוה היא אחת מדרבני העבודה
ולמדנו מאלן עם סיוע כתובים אחרים שארבע עבודות הם שהקפידה
התורה בהם ככל ע"א שבעולם ואפי' אין דרך עבודת' בכך שורש
מצוה זו ידוע . דיני המצוה כגון מה היא השתחוה אם כפיטוטיים
ורגלים או חשפה שיכבש פניו בקרקע והרחקת העינין כגון מה
שאמרנו שאם נכנס לו קוק בדגליו או כתפוזו לו מעות בבני ע"א שאין
רשאי לשוח ולעלם ומכני שגראה מונשתחוה . ויתר פרטיה וכו' וכו'
במסכת ע"א (ס) ונוהגת בכל עוקס ובכל זמן בוכרים ומקבות
ועובר עליה והשתחוה לשום ע"א כפולס או וכתוקטר ונסך או ורק
במודד תיב כרת ובעדים נסקל וכו' חייב חטאת . וביאור משפטי
העוכס כפ"ז ו' ונסהדרין :

כט שלא נעבד מום ע"א בעולם בדברים שדרכה שעובדים אותה
המאמינים בה ואפי' ע שאין עבודתה באחת מן עבודות
שאמרנו למעלה מיוון שעבדה כמה שדרכה להעבד חייב ואף על פי
שעבודת' דרך ביון כגון הפוגר לפעור וזרק אבן למרקלים וכו' ע"ז
שערו לכמוש שאמר ולא תעבדם כלומר מצוה שדרכן להעבד היו
עבודה שהיה שרשה ידוע דיניה כגון מי שעבדה דרך עבודתה
לכוונת שיוון מצוה דיעו ופח' פרטיה כמס' ע"א (ס) ונוהגת ככ"ז
ובכל זמן בוכרים ונקבות ועובר עליה סנויד ויש עדים נסקל . ומבאר
דין זה גם בפרק ז' מסנהדרין . שתי מצוה אלה שנייה הרמ"ם ז"ל
שהן השתחוה לע"ז . וכן שלא לעבדה כמה שדרכה לעבדה . כללם
הרמ"ב ז"ל בלאו דלא יהיה לך וכו' שכתבו למעלה מנזיל שיסלק שתי
מצוות בכלן ומחשבו של הרמ"ם ז"ל :

ל שלא נשבע לבטלה שנאמר לא תשא את שם ה' אלהיך
לשווא וענין הבטלה כד' דרדן כגון שנשבע על דבר ידוע שאינו
כן כגון יאמר של שים שהוא של זה וכן כל כיוצא בו . הכד השני כגון
שנשבע על הידוע שהוא כן כגון על החסן שהוא אבן ועל העין שהוא עין

וכל כיוצא בו . הכד השלישי שנשבע לבטל מצוה זו או מצוה שחייבנו
הש"ה בהן שגם זה לבטלה לגמרי הוא שאין בידו ליטבע על מה שכתב
חייבו האל וכמו שנשבע בדבר ידוע שאינו כן הוא . הכד הרביעי
שנשבע לעשות דבר שאין בו כח לעשותו כגון שלא יישן ג' ימים
רזופים או שלא יאכל פכעה ימים רזופים וכן כל כיוצא בזה . בשרשי
המצוה לדעת בני אדם ולקבוע בנפשותם ולחוק האמונה בלבושם
כי האל ב"ה אשר בשמים מומעל חי וקיים לעד אין קיום בקיומו ודאי
ומחוי' עליו בו כדכרו שמו הגדול על מעשיו ועל דבוריו לוונדו
בחינה ביראה ברתת וכזיע ולא כמותלים ומדברים בדבר קל כמו
הדברים ההווים ונפסדים ואינם נאדרים כקיומם כיונו אהבו בני
אדם ושאר דברי העולם השפל על כן ראוי לקבוע הענין הזה בלבבו
ולחיות יראתו על פניו לחיותו ולכותנו חייבנו במצוה הזאת ללא
נזכיר שמו הקדוש לבטלה ועגש מלקות על המקל ועובר עליה . ומה
השרש בעצמו הוא ענין שנות שקר כלומר נשבע לקיים דבר ולא
קיימו שהיא נקראת שבעת כוונת שאל עליה לאלו אחר בפני עצמו
בסדר קדושים היו כוונ שנאמר ולא תשבעו בשמי להקיר כי נשבע
בשם הגדול לאחת דבר שהיה והוא יודע ששקר בפני הנה הוא מקל
ביראת אלקים כאומר בלבו שאין אמת . תאלמנה שפיתו . וכן
הנשכ' לעשות ואחר כך לא יעשו הנה הוא גם כמודד אור מחשבי
האמת כי פירוש נשבע הוא לכי דעתי שנומר האדם בלבו ואומר בני
להיות מקיים אותו דבר שנשבע עליו ולא ישנהו לעולם כמו שהספס
ב"ה ק"י לא שתנה לעדי עד וזה שלשן שבעה יבא לעולם בלשון נשבע
כלומר שנשבע בדבריו להיותו קיים כמו שאמר בקיומו ב"ה . ובענין
הנדר דרך אחר יש בו שהוא כמניס דבר המותר בגדר האסור וכלו
אומר דבר פלו' שהוא מותר יהא אסור עליו כקרבן שאסר הסם ואמר
ז"ל דדוקא כשהו' נודר בדבר הנדר יהא חל הנדר ולא בענין אחר
שאל אומר הרי דבר פלוני אסור עלי קרבן כמו שאמרנו בזה יסוד
הנדר . אבל אם יאמר כבשר חזיר אין זה נדר שהתורה אמרה
כי ידור נדר כלומר כי ידור בדבר הנדר . וכמו שאסור דבר על
סבירו אז על עצמו כמו הדברים של קרבן שאסר לנו הש"י בענין
זה שהוא חלנו אומר דבר פלוני יהא אסור עליו אז על סבירו כמו
הדברים של קרבן שאסר לנו הש"י וזה הענין שיש בו כח לאסור דבר
לפי שהתורה למדתנו בכך מודתיה לאסר אסר לא יחל דבר וענין
זה דווקא להקדש שזולתו בתורה שיש כח לאדם להקדיש את שלו בדבר
כיו"ה אסור מיד לוולכל העולם בכתב' ואם כי יקדיש את ביתו
קדש . וכמו כן יש לו כח על עצמו לאסור דברים על גופו והוא
אמר ז"ל לעולם בלשון הנדרים הרי עלי אז כי לדיבור כלו' שהוא
מרחיק אותו דבר ממונו וכחיש לו לקשור עצמו באסור אותו דבר
כמו שיש לו כח בכבשו לאסרם והוא הדין והטעם בעצמו שהבטיח
חלה על דבר שיש בה ממש ועל שאין בה ממש כי על גוף האדם טמול
הבטיחה כלומר שגופו תקיי' לעשות אותו דבר והרי הגוף יש לו ממש
אבל הנדר חייב חל אלא על דבר שיש בו נומש לפי שהוא כמניס דבר
בגדר אסור שאר דברים כלומר דבר פלו' יהא עליו בגדר קרבן שהוא
אסור עליו . ואם אין מומש בזה שהוא מניס תוך הגדר לא טעם
ולא בטום . וכן מן הטעם הזה אין שבעה חלה על שבעה ונדד חל
על נדר שהרי שבעו' כיון שנכנס האדם בעצמו במחילת הקיום כמו
שאמרנו אפי' יכבול לדיבור אלף פעמים שהוא נכנס עם כניעת גופו
במקו' אחר בפנים אחת היא נעשית ואין זה אחר מיכן אלא ככובל
דברים לבטלה אבל הנדר שהוא מקבל על עצמו להיות לו דבר המותר
כאלו נאסר בכל עת שהוא סוגה בקבלתו מוסיף על עצמו אסור
חס יבטל קבלתיו ולפיכך הוא חייב על כל אחת ואחת . והוא הענין
בעצמו שהסבוע' אינה חלה על דבר ועוה והנדר חל אפי' על דבר מנוא

שהנשבע

טענת חונק ושגגה מנזיה אלכו אחר כן חזו שאמרו שהנשבע על דעת
 אחרים אין לו התרה - ומכל מקום לדבר מזהו הסכימו חכמים להיתר
 לפי שכל שיעשה האדם והיה דבר גורם לכתול מזהו או שתיעשה מזהו
 בהנמק אותו מיעשה לכ כל ישראל הוא שיטבל המעש' של הדיוט ותנשא
 מזהו ואמו רואים כאילו באו כל הרבים שנשבעו על דעתם עניו לפניו
 ואמרו שאילו ידעו הם שבועתו כטובל מזהו לא תסכים דעתם עניו
 והריוש למי טענת חונק ושגגה ולפיכך אמרו ז"ל אבל לדבר מזהו יש
 לו התרה - ואל תחשוב להקשות עלי על הכתה טעם זה שאמרתו
 שציקר הסיתר בהתחדש באדם דבר שאילו היה יודע בו מתחלה לא
 היה נשבע שהרי הוא כעין חנום או מוטעה ותאמר והרי מנינו לגבי
 שבוטות הש"י היתר כמו שדרשו ז"ל בויחל משה כטובל שהתירונו
 השבועה ועל ענין זה נכתב בן שאלתיאל שאמרו ז"ל ששאל אל משכונתו
 וחלילה להיות שיניו רעון אתו כיוש להשיבך והדין דין אמת שכל מה
 שבא בכתובי' כיוצא בענינים אלה הכל כאמר על לך המקבלים שם
 בני אדם כי חלילה לאל ומלכנו להאמין שיצטרך אדון הכל להשבע
 בדבר אף כי להתירו ולבטלו אחריו כן - אבל יאמר אותו דבר על לך
 קבלת העונש הכופל על הנשבע שאם נתחייב אדם לגדול טעמו
 להענישו עכ"פ עד שאין ראוי לתת לו מקום לתשובה ויפול על ענין
 האיש הלוה שבועה אלל השם כלומר חוק עניו וגזירתו עליו כאילו יש
 שבועה בדבר וכן לענין הטובה אם זכה האדם לרות חשיבותו לקבל
 טובה הוא זרעו ואמר הכתוב גס כן כי הש"י נשבע להטיב לו ועל זה
 וכיוצא בו אמרו ז"ל כדי לשבר את האוןן עה שהיא יכולה לשנוע שאין
 לדמות לכני אדם חונק דבר זקיונו רק כמה שהם מחוקים ומקיימים
 דבריהם ועל הדרך הזה בענינו דרשו ז"ל היתר על שבועות הש"י רכונם
 לומר כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורכ נוסד ומכפר על החטאים ואף
 על פי שגדל חטאים וחוק עד שראוי שאם יחטא איש לאיש כל כך ליטבע
 שלא ליחזול ליעולם ועל הדרך הזה אמרו ז"ל כי משה התירו כלומר
 שבועות תפלתו הטובה גרם שהש"י שהוא שומע תפלה קלח לעונם
 וזהו שלא תחזקו רז"ל שדרשו ענין היתר אלל שבועות ב"ה כי אם
 בהטא גדול שכל השומע גזור שאינו יתן לכפר' כלומר וראוי ליטבע
 עליו שלא לכפר אותו ורחמינו ב"ה גדלו על כל השבים אליו בכל לב -
 ואם רכ עונם ונשאל לטי דעתנו - והראיה לדברינו אלה מה שאמרו
 בראש השנה גבי גזר דין שיש עמו שבועה דחסיק רבא דבוכה ומנחם
 אינו ניתכפר הוא בדברי תורה - ואין זכר להם שם שיצטרך האל לשאל
 היתר עליה כי יודעים וברורים הדברים לכל רואי השמש שהכל כאמר
 על לך המושל אל המקבלים - ומפני כן הארכתי בזה עד הכה לפנות
 לך הדרך במקומות רבים ומה שאמרת לך שיכנו חכמים ז"ל לשון
 היתר שבועות הש"י לא תחזק זה לעולם אף במקום שיכנו לו השבועה
 למי שבריה אכל במקום שכינו לו שבועה לזכות בריה לא זכרו שם
 לעולם היתר כי רכ החסד משה כלפי חסד ולא ישיב דברו הטוב ריקס-
 רצוני לומר כי מאמר שגראה האדם שעה אחת זכאי לפני המקום ראוי
 לקבל הטוב כל כך שהוא כאילו הקב"ה נשבע עליו על הגמול הטוב
 כענין שאמר נשבע ה' לדוד - וכיוצא בו לא יסתלק ממנו הטוב עור
 כי יחטא הרבה וזה ממדותיו היקרות ב"ה :

דיני המצוה כגון כנוי שבועה שאמרו ז"ל שהן שבועות ופי'
 כנוי הוא לשונות הרבה שכן הן בני האדם לפי
 המקומות כעין מה שאמרו ז"ל שבות' שקוק' וכו' - וכן דין אלה ארור
 אם הם כשבע' והאומר לאו באזכרת הש"י וכן יתרון ושואל - ודין פני
 זלכו שוין - ומה שלמדנו מדין זה דפיו ולבו שנוהרין להרגין ולחרמים
 כגון שיאמר יאסרו כל פירות שבעולם עליו אם יהיה כן וכן יהיה כלבו
 שלא יאסרו כי אם היום - ואע"פ שזמן הסת' משמע ליעולם וכגון זה
 דוקא שאין דברי פני קותרין לגמרי נמשכת לבו הותר לנו שגדמי
 לפרג' :

הנשבע לדבר על גופו וגופו ככר נתקיים באותו ענין מהר סיני
 אבל כדרך חינו' נדבר חלף על הדבר שרובה להכניס בגדה האסור
 ועל אותו הדבר ממש לא נתקיים הוא מיעולם ולפיכך חל עליו האסור
 ואין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו וזהו שאמרו ז"ל שהנשבע אסר
 כשם על החפץ והנודר אסר החפץ על כשם - ואם תשאל מי שנדר
 שלא לאכול דבר שהוא מזהו עליו לאכלו איך לא יאכלנו שהרי אותו
 דבר מזהו הוא עליו בעשה ויכא עשה וידחה לא תעשה דלא יחל כי
 כן אמרו חכמים ככל מקום אתי עשה ודחי לא תעשה - תשובתך
 ויון הטעם הזה שאמרו שם השבועה גופו כפעל אמרו המתנים
 בשבועה פטור ובדברים חייב - כיצד מניע שנדר חכירו ואמר אף
 אני כיוונך בתוך כדי דיבור הרי זה אסור לפי שכונתו של זה לומר' כמו
 אשתה אסור בזה הדבר כן אשתה אני אסור בו וכך יספיק אליו אבל
 שבועה שאנו מדמים הראשון כאילו בעשה גופו כדבריו כמו שאמרו
 לא שהרמיק דבר אחר וגופו לא ראו ז"ל שיהיה האחרון בכלל
 הפעולות על עצמו - כגון שיאמר אף אני כיוון נשבע או שישנוע
 חפיו אחר שיפעלו לו לאותו דבר והוא יקיים וידה שחפץ באותן
 הפעולות כגון שיאמר לו לאדם אחר משיבך חנו' והוא יענה אף
 כללו שדבר לזון השבועה נריך לומר כפיו על עצמו או שיסרנו אחר
 עליו ממש והוא יקבל אבל מנח פעולות אדם אחר אינו נכפעל מוכין
 שגופו נריך הפעולות מנח"כ כדרך אופשר לו' כי נחמו' הכר
 שחא חמור מן השבועה שהרי דינו אותו לחיי המלך החמורו בו
 להיות נחפ' בקשה יותר מן השבועה - ויון הטעם הזה שכתבנו
 שבועה שענינה הוא שהאדם גומר לקיים דבריו ולאמת כגון שהוא
 מחמיק בקיום אלוהי' היה לנו ללמוד שלא תינכטל שבועה כשום נד אלא
 שהיא נחמדיה אלל עליו כדעת חולשת כנין נופיו ומיעוט דעותיו
 והתנדות שמי רכוננו לתת לנו עזה ללא ת מנחסר השבועה בהתחדש
 עליו הרצון בכל ית אפשר לנו לתלות בענין השבועה טענת חונק
 או שגגה כמו שפורסם כוונותו שבועות ובדדים ואולם לא הרשנו
 לזאת מומם בשאש כששם רק בתחבולה ובעצת חכם מיכא הנשבע לפני
 איש חכם וכוכן בדרכי התורה ויתודה אליו ומחוקו וידעתו שלא היה
 יודע בשעה שנשבע דבר שידע אחר כך הוא רוצה לכתול מה שנשבע
 עליו וכי הוא חכירו כי הביטול מיעוט דעתו וחוקונו גורם אותו לא
 דבר אחר ומחשבו חילונית שיהיה כלבו חלילה ואחר הודאת פיו על
 זה ויכיר הטובה ויראה כי יש מנוח בדבריו שנתחדש אליו דבר שאילו
 הסכים עליו כשעה שנשבע לא היה נשבע - ועל כן הוא מתחרט וקבל
 וידעו ויתירו מנשבעות וזה אמרם ז"ל הוא אינו מיתל אבל אחרים
 מוחלין לו על כן לעולם אי אפשר להיתר שבוע' כי אם בכתת שום
 חידוש לנשבע כגון שיאמר אילו הייתי יודע דבר פלוני לא הייתי נשבע
 לעולם שזה כעין חונק הוא - אבל אם אומר היתרני משבועתי בלא
 טענה אין כח באדם להיתרו ומכאן זה הענין אמרו ז"ל שאין פותחין
 בטול שאינו מזהו לפי שאינו אומר להדיא שהוא נחם כשנשבע
 שנתכרהו כלום אלא שרצונו היום כמו שהיה תחלה אלא שרצה עכשיו
 בהיתר - כיצד נשבע שלא יהנה בפלוני ועשה מופר העיר או טבח
 והוא אומר רצוני קיימת שלא הייתי חפץ ליהנות בו ולא הייתי רוצה
 שיעשה מופר או טבח אין מתירין לו עד שיאמר אחר שאני רוצה שזה
 האיש יעשה מופר מתבת' אני על משבועתי על הנאלק מיעולם ונד
 יתן שלא נשבעתי בענין זה ויתירך לו שהרי מודה שנתנה חפשו
 ומתחרט על מעשיו לגמרי בחסרון ידיעתו שאילו ידע בעת השבועה
 מה שהוא יודע היום לא היה נשבע מיעולם וכאנוס הוא ורשין האדם
 כשבועה פרט לאנוס ומה היסוד גס כן בשתולה שבועתו כדעת אחר'
 קשה להתירו דמכין דמילק דעתו מן הדבר ונתלה בדעת אחרים אין

שחייבנו
 מה שכתב
 הרביעי
 ג' ימים
 משרשו
 לכתוב
 וישו ורמי
 לו לזכרו
 רק קל כוונ
 לחתבו בני
 זה בלבבנו
 הולאת לבל
 ומה
 דבר ולא
 פני עצמו
 כי השבע
 הוא מקבל
 וכן
 רי מחשבו
 אומר כוונ
 כוונ ששם
 לזון נפעל
 ובענין
 סור וכאלו
 ואמר
 ענין אחר
 בזה יחול
 היה אחר
 דבר על
 ש"י כענין
 חכירו כמו
 דבר המות'
 כרו וענין
 שלו בדבריו
 את ביתו
 גופו והו'
 כלו' שהיא
 אותו דבר
 שהשבועה
 אדם תכל
 יש לו ממש
 הכנסים דבר
 רבין שהיא
 ר לא עשה
 ונדר חל
 קיים כמו
 יעשה גופו
 אל ככול
 דר היות
 חו אסור
 זהו הענין
 דבר מזהו

ספר החינוך מן ספר שמות פרשת יתרו

לראשון ולחמורין ולא כדל אחר - ויתר רובי פרישה בשמיעות ובכדורים
גדולת היום ומעלתו והכדלתו למסכת וסוף הימים שלפניו
ואחריו שג' זכור את יום השבת לקדשו כלומר זכרה וזכר קדושה
וגדול' וכפי' אחרו לנו כמיומו שבכרים אלו ימיו חבו לחומרים על
היון שכן כל כפי' זכרה על היון - והענין הוא שבתיון כיום יין
רביעית מי אנו עושה או יותר מרביעי' אבל לא פחות מזה והיו עשה
דיונה שהיא על חלק אחד של יין חי וטוב שלם חלקי מים ומבדקי עליו
קידוש שבת כמו שידוע הנוסח בין היסודים וכן ביציאת שבת גם כן
מבדקי על היון לכבוד היום ואותה כרסה של מנולא שבת נקראת
הכדלה - כושרשי מזה או כדי שבת עוררתך ועשה זה לזכור
גדולת היום וקבעו כלבכינו אונות חדוש העולם כי ששת ימים עשה
ה' וגו' - ועל כן כתתייבנו לעשות המעשה עם ה' לפי ששבע האדם
מתעורר בו הרבה שהוא סועד ומטומא וכבר אמרתי לך כי לפי
התעוררות האדם ומעשהו יתעבאל הדברים לעולם ויוה השורש
אחרו כגמרא וז' שם חסיד על האדם יותר שיקדש על הפת כי
או מתעורר טבעו יותר למה הוא תאכל ויא' שביציאת היום לא
אחרו כן אלא שתייבו להכדיל ביון עפ"פ גמ' בזה דקדו כי הם ז' גמ'
התורה השלימו יתרו לעולם כרום ובאמת כי רוב העולם יתרו אל
השתי' במנולא שבת יותר מן האכילה לפי שכבר קבעו סעודה
גדולה ביום לכבוד השבת ואין לזרף לתת טעם על חייבם אונות שהיה
ביום רביעית דפחות מזה היעורר היון ולא יתעורר לכ' אדם
עליו - ואשר חייבנו בהדחת הכוס ושלא לטעום עד שיקדש ושיקדש
במקום סעודה כל זה ענין שורש התעוררות שאמרתי - דיני המנוה
בגון נוסח הקידוש והכדלה חי וכו' - ואיזה היון ראוי לקדש עליו
ואיזה חינו ראוי ואם נקדשין או נבדלין כבשר - והאוכל בערב
שבת וקדש עליו שבת או בשבת ויא' שבת - וכן נוסח קידוש ימים
טובים והכדלתן - ודיני הכדלה שלנו חייבין לזרף על הכסויים ואי
זו כסויים הן ראויין לזרף עליהן או שאינן ראויין יותר כרטיה
מבוארים בסוף פסחים ובמקומות מוכרבות ושבת (א"ת רש"ב
ודע"ה) ונראה כלל מקום וכלל מן בוכרים ובנקבות ואע"פ
שהיא מן המנות שהיון גרמא שכן למדנו רז"ל שהגמים חייבות
בקידוש והכדלה - ועובר עליה ולא קידש השבת בדברים בטל מנות
עשה ואם קידשו בדברים בלא יין או בלא פת דיעבד יא' ידי תורה :

לב שלא לעשות מלאכה ביום השבת אנהו ולא נמוח לעשות
לכניסו ועבדיו ובהיותנו שגאמר לא העשה כל מלאכה
וגו' ואין ספק כי אע"פ שהכתוב הוסיף חיסור המלאכה בנו
ובכניסו ופכהונו פלאו אחד שאין הענין שוב כי העושה מלאכה בנו
יתחייב בלא לא יתחייב עליהם חטאו ונלקות שאין מלקות לעולם
במעשה אחרים ונולסון הרמב"ם ז"ל משמע שהוא סובר כי בלאו זה
דלא תעשה כל מלאכה אתה ובהיותך יבא למחור אחר סעודתו ובגון
שחורש בה עליו המחייבם בידו דאילו במחמר לכד לפי דעתו אין בו
אלא חיסור עשה - ועל כן אמרו בגמרא לפי דעתו שוב בלאו דמחמר
הוא בלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כלונו' אדם נהרג על זה ואין לוקח
עליו - והרמב"ם ז"ל יתפוס עליו הרבה כשירושו זה ואמר כי בלאו זה של

מחמר אינו אלא בהלך אחר בהמתו הטעונה משאו אבל האדם לא
יעשה שום מעשה בידו ולכן לא יבא עליו לעולם לא מלקות ולא חטא
ובדקיימאלן כל בלאו שאין בו מעשה אין לוקח עליו - וכמו שדרשו ז"ל
אתה ובהיותך ליכתוב קרא לא תעשה כל מלאכה ובהיותך - אתה לחיה
לי - הוא ביהו דכי עבד מלאכה מחייב - אבל על מלאכת בהמתו לא
מייחייב לא שמונהר עליה בלאו כמו במלאכת בנו הקטן וכדו הכעני -
אבל במלאכת עמנו מונום בזה לא היה צריך לומר מחייב שהרי עבדנו
מפרש כל העושה בו מלאכה יומת - וזה שאמרו בגמרא בלאו דמחמר
שהוא בלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד - פירושו לפי דעת הרמב"ם ז"ל כי
נפטי שהוא כולל שאר מלאכות גם כן שהן באזהרת מיתת ב"ד אע"פ
דמחמר ודאי אין בו אלא בלאו גרידא דאפילו מלקות נמי אין בו
אע"פ"כ נקרא בלאו זה בלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד - ונפטי אותן
דברים שהוא כולל שיש בהן מיתת ב"ד - וענין זה אמרו ז"ל בראשון של
עירובין בלאו דאל יא' חיש מוקמו דכיון שהוא כולל חף מוסיף מרשות
כדרא' שדרשו בו אל יוציא דבזה ליה מעשה לאו שניתן לאזהרת מיתת
ב"ד במקצת ענינו - וכיון שכן הוא אית לך לומר ביה בכל ענינו שאין
לוקח עליו ועל אונות הדרך בעמנו מפרש בלאו דמחמר בכאן

בשרשי מזה או שניה ככרים מעסקיו לכבוד היום לקבוע
בנקשותינו אונות חידוש העולם שהיא חבל הנושכת כל
יפודי הדת ונזכור ביום אחד בכל שבוע ושבע - העולם נכרה בששת
ימים חלוקים והשביעי לא נכרה דבר וכלל יום יום נכרו ענינים
חלוקים להורות על הרצון המשוע של דעת המתפלסים הנחמסים
לנו בדעתם זה שחשבים לאמר ששם היותו פ"ה היה הכל - ובמנוחתו
שביעי זכר לנו החידוש של עולם כי כשיצתו בני אדם כולם ביום
אחד כשבו ועי' שאל כל שאל מה עילת זאת המנוחה ויהיה הטענה כי
ששת ימים עשה ה' וגו' - כל אחד יתחוק מתוך כך באמונה האומרת
וולכד זכירת חידוש העולם יש בזכירת גם מזרים שהיינו עבדים שם
ולא היינו יכולים לטוח שעת חפצנו מנוחה והאל הילנו מידם ונו
לנו כשביעי ועל כן זכר במשנה תורה זה השורש שהני שיש לנו
במנוחה ואמר שם במנוחה הזאת וזכרת כי עבד היית בארץ מזרים
וגו' - על כן לך ה' וגו' - דיני המנוה כגון מה הן הדברים
הנקראים עיקר מלאכות לחייב בהן העושה אותן כגון ארבעים
מלאכות חקר אחת שמונו חכמים ותולדותיהן והמלאכות הקלות
שאמרהו ז"ל לגדר - והדברים גם כן הנקראין שבותין - וזה
שלמדנו ל' מן הכתוב כי דוחין הכל להלכת כפשות וכי ארזו לחלל שבת
הרי זה נוסחה - והטעם לפי ששבת עשיית המנוה הוא האדם וקיים
הסכה הוא קיום הכל - ונפטי בן אמרו ז"ל שגאמר כל חולה לומר
צריך חני שחללו שבת עלי - וכל מילה בקדחת שוכב על ערש דוי
ככלל סכה הוא לחלל שבת עליו - ויתר רובי פרישה מוכארים
במסכת שבת נו"ט - (ח"ת) ונראה כלל מקום וכלל מן בוכרים
ושקבות - ועובר עליה בנייד נסקל והוא סיהא שם עדים והתראה
שכל זה צריך לעולם שאין מיתה או מלקות חלל בעדים והתראה
והתראה ללעולם להבחין ו' שגג למוידי - ודע זה העיקר בכל מקום
ולא תשאל עונתי להחזירו ואם עשה מלאכת מקשבת בשוגג מיתת
חטאת קבועה :

לג לכבד האב והאם שנאמר כבוד את אביך ואת אמך וגומר -
ובא הירוש חיובו פיכוד מאכיל ומסקה מלביש ומסכה עוננים
ומזיח : כושרשי מזהו שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד
לפי שעשה עמו טובה ולא יהיה נכל ונותנכר וכבו טובה שזו מזה רעה
ואיזה בתכלית לפני חלקים ומלשים - ושי' אל לבו כי האב והאם
הם שבת היותו בעולם ועל כן באחת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל
תועלת שיוכל כי הם הביאוהו לעולם - גם יגמרו בו כמה יגיעות
בקטנותו

בקטנותו

לצורת אדם שלא נעשה אותו כלל ואפילו לנוי וזה להרחיק עב"ם • דיני המצוה כגון העושה צורת אדם ספר אבר אחד או יותר מה דינו • ויתר פרטיה ומבוארים בפרק ג' מע"א • וכמו שכתב סנהדרין אמרו שהלאו הוא כוללת ענינים אחרים אומנם עיקר הלאו במה שזכרנו וכן אמרו במכילתא (י"ד קמ"א סעיף ו') • ונוהגת בכל מקום ובכל יום בוכרים ונקבות ועובר עליה ועשה צורת אדם אפילו לנוי עבר על מצות מלך כלומר ואין בה חיוב חלקות :

ב שלא נכנה מונח מאבנים שיגע בהן ברזל שא"ל לא הבנה אתהן גזית • ע"י גזית הוא כשמוסלין מן האבן בכלי ברזל • ואם נכנה באבני גזית פסול • בושרשי מצוה זו ומקבצו ככפשותיו מיום עשותו שכתבו תבא לנו מחילת העוון והכרחה והצלום אחר כך • ועל כן לזכרון הדבר נצטוונו שלא לעשו' בודבר בכלים המוכנים להסתתה וזהו הכרזל שכורת ומזקן תמיד לשחוק דם וכבר הקדמתי לך בתחלה כי האדם כפעל כפי פעולותיו ונחשבותיו והולכות לעולם אחרי נעשיו על כן ראוי לנו לעשות דמויות הפעולות כפי כוונת הדברים והסכל המהביל דברים אלה לא ידע ולא יבין • דיני המצוה כגון מהיכן היו מביאין אותן האבנים שזכרנו בהם המונח שאמרו ז"ל מן בתולת קרקע או מן היס הגדול היו מביאין אותן ודין אדם נגע ברזל באבן אחר שכבד' במונח אדם פוסלת הכל או היא לכדה פסולה ומה שאמרו ז"ל כשחלטינן את המונח פעמים בשנה שלא ילכנוהו בכלי שיהא בו ברזל כדי שלא יגע ברזל באבן ויתר פרטי' ומבוארי' ב"מ"ם מדות (ה' בית הבחירה פ"א) ונוהגת בזמן הבית בוכרים ונקבות והעובר עליה ובנה אבן שנגע בה ברזל במונח או בכבש לוקה :

בא שלא לעלות על המונח במדרגות כדי שלא יעשה פסיעות גבו' בעלותו שאמר ולא העלה במעלות על מובחי אשר לא תגלה ערותך עליו • אבל כשהוא עולה עם ויהיך כנחת ויבדחה עקב כבוד גדול וכן אמר במכילתא • בושרשי מצוה זו מה שכתבנו במצוה הקודמת לה לקבוע ככפשותיו ויראת המקום ותשיבותו ועל כן הוזהרו שלא לנהוג עם קלות ראש בשום ענין והכל יודעין שהאבנים לא יקשרו בשום מין שאינן רחוקות ומה שזמנתי אלה כל הענין לתת ציור בלבנו ביראת המקום ותשיבותו וכבודו הגדול כי מתוך הפעולה הלבב נפעל כמו שכתבתי • דיני המצוה כיצד יעשו' הכבש כדי שלא יכאף לעבור עליו בלאו זה ולזכרו וכל ענינו ומבוארים בפ' ג' ממודות (ס) ונוהגת בזמן הבית בוכרים ונקבות והעובר עליה נקטע פסיעה גסה על המונח עד שיגלה ערותו במיד לוקה עליה וענינים ישכנו ארך :

ואלה המשפטים

יש בה שלוש ועשרים מצוות עשה ועשר מצוות לא תעשה

בב לזון כדון עבד עברי כוונ שכתוב בפרשה ט"ו כי תקנה עבד עברי וגו' כלומר שניעשה לו הדברים שנצטוונו בהן • כגון לשלחו בשביעית או ימותך שש אס פגע בו יוכל • או בדרעון כסף • או במיתת חזון שלא הניח בן זכר • ולכרע גס כן כדיו הכתוב בו הכל כוונ שלמדוהו ר"ל מתוך הכתוב כוונ שפורש בפרק ראשון מקדושין : בושרשי מצוה זו שרצה האל שיהיה עמו ישראל אשר בחר עם קדוש מלא ומעוטור בכל מדות טובות ומעלות כי מתוך כך תחול הכרחה עליהם והחם והרחמים מן המדות המזכחות שבעולם ועל כן הוזהרו לרחם על אשר הוא תחת דינו ולגמול לו קסד כאשר כתוב

בפרשה וכמו שידענו גס כן בקבלה : דיני המצוות כגון התלוקין שבין מוצר ענינו למזכרהו ב"ד והדברים שהוא נקנה בהן ושאלו יוצא בהן לחירות ושאר דיני ומבוארין סס בקידושין (י"ד רס"ו) : ונוהגות מצוה זו בוכרים אבל לא בנקבות שאין האשה קונה עבד עברי ודוקא בזמן שישראל שרויין על אדמתן שכן בא הפיר' המקובל שאין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל כונה • ויפורש הוא שדין היובל אינו אלא בארץ • ועובר עליה ולא עשה לעבד מזה שכתוב בו כט"ו עשה וגס נולמד כפשוטו להיות אכזרי וכמו עט שמציד על עצמו שאינו נוכח ישראל כי הם רחמים כתי רחמים :

בג ליעד אמה העברה כלומר שחזתו ישראל שקנה אמה העברה שישאלה לא לאשה שאמר אברעה בעיני אדמיני אשר לו יעדה והפדה • ואמרו ז"ל כלן רמו לך שנתנו בייוד וכפידות אמרו ז"ל מצות יעוד קודמת למצות פדיו • בושרשי מצוה זו שריחם האל על הענייה הנזכרת ועל אהיה שנצטרך למכרה ומה הקונה אותה לישא אותה לאשה ולעשותה נכרת כי אל חנון ורחום הוא • ואם אין הקונה חפץ בה ללמנו שישאלה לבנו כ"ג ע"ה כן ארזיה תשמח ותגל או שיגרע מפדיונה מכל זקום ויסייענה שנת נועדות ולא שיגרם עכ"פ שתעמוד תחת ידו עד זמן המכר גס אס ישרה בעיניו עבודתה הרבה וכל זה מחסדי האל על בראויו וממדותיו המעולות • דיני המצוה כגון עד מתי הכת נזכרת ושאינה נזכרת על ידי חזון כלל' ואפי' עבר ומכרה אין המזכרה כלום ומה שאיכול למזכרה כמה פעמים והדברים שהיא נקנית בהן וישאלה יונחת לחירות ובכמה יונחת היא ויתירה על העבד • ודיני הכוונות וזמן החלוקות • ויתר פרטי' ומבוארים בראשון של קידושין • (ס) ונוהגת בזמן שהיובל טוהג דוקא והעובר על זה ולא יעדה לא לו ולא לכנו ולא סייע מפדיונה לא קיים מצוה זו אבל חין לכונן לפי הדומה על קיום מצוה זו שהרי כתוב סס בפירושו ואם שלם לא לא יעשה לה מכלל שהתורה הניחה הדבר ברצונו • ואם נשאלה לאשה או השיאה לבנו כמו שכתבנו עשה כראוי ותבא עליו ברכה וכנים טובים וכשר' ראויים לזאת מצויו גס :

בד לפדות אמה העבריה שא"ל והפדה • וזו מצוה עשה כלות' שיסייע האדון הקונה אותה כפדיונה ויתן לה מקום לשום לבית אהיה כמו שאמרו ז"ל שנגרע פדיונה ותלא • כלומר שאם לקחה בששים דיברי' לשש עטים ועבדה שלש וקמנה שלשים דינר שיקחם וישלכנה ולא יעשו' עליה שאלים שנות עבודתה עכ"פ או שיאמר מעותי היו בעלות אלה תוסוף לי ריוח אס תרצה לזאת שאין זה כי אס רוע לם • ולכתי ישראל שסס בני מלכים רחמים בני רחמים ראוי להם ליעשות חסד עם הכריות אף כי לאשר עבדו' ואפי' יוס אחד • בושרשי המצוה מה שכתוב ביעוד ופרטיה גס כן בקידושין (ס) :

בה שכל מי שיקנה אמה עבריה לא ימכרהה לאדם אחר בעולם ע"י לעם נכרי לא ימשול למכרהו וגו' • ופירושו כתרוננו לגבר אחין • ולהרחיק הדבר מאמר כלשון זה כלומר שדומה לעיני הקטנה אם ימכרה לאדם אחר שנית כללו ימכרה לעם נכרי • בושרשי המצוה שרצה האל לזכותינו וזונו להסתגל במדת התמלה האהובה לפניו • דיני המצוה כתוב למעלה במצוות יעוד (ה' עבדים פ"ד) :

בו שכל קונה אמה העבריה ויעדה שלא יגרעה שאלה כסותה ועונתה • ופירושו שאר מוון : וכסות כמשמיעו • ועונה דרך ארץ ובכלל לאו זה כל כמות ישראל שלא לגרוע לכן דבר מאלה • קל וחומר שדברים אס לו לא יגרע כל שכן לאחרות כנות חורין

ספר החינוך סן ספר שמות פרשת משפטים

דנות אכל הם וכל חוקים בכלל דין השלומין בין שבוישו או כתיביו
וגם שם מתבאר תשלומי נזק האשה הנשואה היאך נחלקים :

ג שנגזרו להרוג העובדים על קצת מצוות התורה כסוף וזה הדין
נקרא לרבותי הרג והיא מיתה קלה ומ' חוק קלה יות' מונה -
ואחד מן העונות הכתובות והיא המכה עבדו אפילו כנגעני והוא שמת תחת
ידו שנאמר נקם נקם ובה הפי' שיהרג מכהו כסוף כבר כתבתי
למעלה שהרמב"ן ז"ל לא ימנה ארבע מיתות ב"ד כל' מצות כמו
הרמב"ם ז"ל : משרשו מצוה זו שרצה האל לעקור מתוך אומות
הקדושה רגע הלב והאחריות הגדולה וע"כ נותק שכל מי שיגבר עליו
כעם גדול כל כך שיכה הכאת מות לעבדו שהוא בביתו ואין לו מושיע
מיומת העושה זה אפי' שהעבד קניין כספו ואחד את מונו כמותו
חפ"פ כן יהרג אחר שהגביר כעסו על כספו כ"כ ודין רחמי וכשר הוא
משפטי השם אמת נדקו יתדיו : דיני העושה כגון דין וים או יושים
ויתר פרטיה וכו' אר"ם בבבא קמא (ה' סנהדרין פ"ד) ועובר
עליה ולא עשה בו דין חס יס כח עבדו בטל עשה וענשו גדול שגורם
תקלות לבני אדם :

גא לדין בדיני שור המזיק בין שהזיק אדם כמו שכתוב בפרשת
בי יצח . בין שהזיק מונון כמו שכתוב בפרשת
בי יצח . ועיקר פירושו של יצחק ויתרו ויניהו בין שהזיקו
בגופו או בדגליו או נשך שבוי או אפילו הזיק בקרניו כולן בכלל לשון
גניבה חשמה אבל גניבה לא חשמה אלא בקרן . וכבר נתבררנו
שור האדם מודכתי בפרשת כי יצח והמית דמשמה והמית מ"מ
בין בגניבה בין בשאר דברים . ולאו דוקא שור אלא אפילו כל בהמה
וחיה ועוף שהזיקו חייבין אלא שדבר הכתוב הרגיל וכבר אחרנו שכל
המצות הכחות לנו על דבר המשפט שרש אחד להן ודבר מושכל הוא
ואינו לרין לחזור אותו בכל אחת ואחת : דיני המושג כגון חיונו
המועד והתם והחילוק שבניהם והדברים שהבהמה מועדות בהם
בתחלה ושאינה מועדות בהן עד שגראה אותו ונרגלת בהן . והרגל
זה כלי זה ענין יהיה שכחוקה מועדות וכלי זה תניח ההרגל שתחוד
לתמותה . וחמשת מיני חיות המועדות נותחלתן וחילוק הרשויות
שתזיק בתוכו וזה שנקרא חב כגוקין וזה שנקרא תולדות והחילוק
שבניהם ובאחת . ודיני השחירות שאדם חייב לשמור כדי שלא יזיקו וכיני
יתחייב או יפטר בהן . ויתר דברי פרטיה וכו' אר"ם בבבא קמא
ראשונים מן בבא קמא . (ח"ה ס"א) ואלה הדינין שנקראין דיני
קנסות כבר אחרנו שאין דיני אותה אלא כ"ד הסמוכים ובהן ישראל
אבל המזיק חייב לשלם בדי שמים ככ"ז ואם תפס בניזק אין מושיעין
וידוע שזם חוקים :

גב שלא לאכול בשר שור הנסקל אפילו נשחט כראוי מיומן שנגמרה
דינו כשרו אסור כן מפורש במילתא שנאמר ולא יאכל אה
בשרו ולא דוקא שור אלא חף כל המזיקין בהמה חיה ועוף אלא שדבר
הרגיל משרשי המצוה כדי להסכים בדעתנו שכל מי שגאה תקלה
על ידו מרוחק ומחלם תם חלקים ועם אגסי ואפילו שנגג כמו
הבהמה שאין לה דעת וכל שכן עו"ד ובתתבו דעתנו על דבר זה יביאנו
להודיע הרבה בכל מעשינו עד שלא תלא תקלה נחתת ידיו לעולם
מדיני המצוה מה שביארנו ז"ל שבין תם בין מועד נסקל על כל בריה
שמית . בין חיה או אשה או קטן או עבד . שאין גומרין דיני
אלא בפני בעליו חסיו לו בעלים . וכן אמרו שיש לדין הרבה
שהשור מניח ואינו נסקל ויתר פרטיה מבוארים בקמא (ה' מאכלות
אסורות פ"ד) ונהוגה מצות איסור כשרו בזכרים ונקבות בארץ
ישראל דוקא טובה דין שור הנסקל על פי סוסיין וכב"ד של כ"ג ועובר
עליה ואכל מכשרו כות במזיד לוקה :

גג לדין כדני הפותח בור במקום שהוא כשולן לבני אדם אחר
כי פתח איש בור כנו שכתוב בפרשה ולא דוקא בור אלא
אפילו בית ומערה . ולא נאמר בור אלא ללמד שיהא בו כדי להזיק
דהיינו טעמים שרשעה כבר נכתב . דיניה כגון מה שאזכרו שור
ולא אדם חמור ולא כלים חופר בור ברשותו והפקידו רשותו ולא כור
חייב . הפקידו בורו ג' כ' פטור לפי שכתוב חופר מה שאין כן בחופר
ברשות הרבים שאינו חופר ברשות נותחלה ולפיכך חייב בו בכלל
וכן החופר בור ברשותו סמוך לרשות הרבים נמשך ולא הפקידו בור
ואין שום דבר ממסיק בין הכור לרשות הרבים כגון אלו החופרין
לאושיין פי' יסודות לכתלין פטור ומפני כן פטור אפי' ש"א לרבים
להשמר אחר שהוא סמוך לדרך כל כך שאי אפשר ליטוב הארץ בלתי
שיעשו כל אחד יסודות לבתיים . ודין המנלה בור אפי' שלא חפרו
שחפרו ז"ל שחייב דמכל מקום בעל התקלה הוא . וחילוק הדין
הכאם בענין הגלוי לפי כסופו של בור כשלא חפרו . ודין בור של
שופין בענין הכסוי ודין בור שחפרוהו שנים זה אחר זה על פי חוק
חייבו ודין חייב שיש לו לאדם בהרחקת הנזק כדי שלא יבא הנזק לדי
אדם כדמיון . וקולו וזכיותו . ויתר פרטיה מבוארים בפרק ג'
וה' תקמא וכתרא (ס"ה פ"ג) ונהוגה בזכרים שעליהם לפשות דין
ולא בנקבות שהן אינן דנות . אבל מכל מקום מכלל דין השלומין הן
בין הזיקו או חוקו :

גד לדין הגנב כמו שכתוב בפרשה כי יגנב איש וכו' וענין
הגניבה הוא הלוקח דבר מונון חבירו וכתיבו או חבירו שעת
שלא יראה בעל הבית ולא ידע וכן כל כיוצא בזה . (ח"מ ס"ח)
שורש מצות המשפט ידוע . דיניה כגון תשלומי כפל וד' וה'
ודין להרוג הגנב הכא בחמתה או למכרו בגיבתו . ודין
הגניבה שהשביחה בבית הגנב תאליה או תחמת הוצאה ודין גניבה
שנשלה קרן כעין שנגב ותשלומי הספלים כשעת העזרה בדין . ודין
גנב שנגב מיד הגנב שאין נשלה כפל לאחד מהם אפי' קדם יאוש .
ודין גנב כספי הקדש או גנב ע"כ"ס . או הגנב עבדים ושטרות
וקרקעות והגנב כשבת וכא עליו חיוב חלול שבת וגניבה טהרת מה
דינו לענין השלומין ומאיוה מנכסיו מוכין ב"ד ממנו השלומין
ואם כמור כגניבתו שרין שיהו כדמי הגניבה או חמות . אבל היו יותר
אינו נכזר . ודיני שומר שנגב חכית ודין איסור קניית גניבה מיד
הגנב . ומי שקנה מהן מה דינו עם הבעלים ויתר פרטיה מבוארים
בפרק ז' תקמא ובפרק ח' מסנהדרין וכשלישי תמצי' ובתקנות
ועש"ס מכתובות וקדושין ושבועות (ה' גנבה פ"א) ונהוגה בזכרים
שעליהם לפשות דין ובכל מקום שיש כ"ד סמוכים בארץ מתייבין לשלם
תשלומי ד' . ואם אין סמוכין אין להם כח לחייב אלא להחזיר
הגניבה או דמיה . אבל מכירת הגנב ענינו אינה נהגת אפי' בסמוכין
אלא בזמן שהיכול טובה :

גה לדין כגוקין שן ורגל . כלומר מי שהזיק לחבירו נזק הכא
מחמת השן או מחמת הרגל כגון שהכניס בהמתו בשדה חבירו
ואכלה שם או הכסידה ונקותו . בעברה שם ברגליה שיש עליה לחייבו
בתשלומין מן העדות שלו כל מה שהכסיד שן' כי יבער איש שדה
וג' ופרשו ז"ל דהיינו שן ומה שכתב אחר כך ושלת את בעירה וכו'
פירשו ז"ל דהיינו רגל וכאמר על שניהם מי שכתב שדהו וביטב כרמו
ישלם . שורש מצות המשפט ידוע . דיניה כגון מה הן
המקומות שחייבין שם על השן והרגל ומה הן שאין חייבין עליהן וחילוק
הדין באוכלת מה שראוי לה לאכול למה שאינו ראוי . וכן מה שראוי
לה ע"י הדחק כגון שרה שאכלה שעורים וחמור שאכל כרשנים או
גנים . וחמור שאכל בשר . וכלל שלקח את השמן . ותול שאכל
תמרים

פ' תמים - ואם נהי' שמשלמת ענה שנקנית ויתר פרטיה בניטין
 ובקמח והתם אחריו פרק החובל כי אמר רבא השור כשור גובין אותו
 בסן וברגל דמועדין מתחלתן ניטבו - (ח"ה מש"ס ע"ד ת"י)
 ונהגה כוכרים שעליהן לעשות דין ומכל מקום הנקבות בכלל דין
 בתשלומין ואין הויקא או הווקי - וב"ד העובר עליה ולא דן זה כמו
 שכתוב בטלעשה :

ג' דון ולחייב למלטי טעם חכירו באם - כגון שהדליק את
 גדישו או שרף לו שום דבר שחומר בו הצוא אש וגו' פי' תלא
 חשמה אפילו יצאה מעצמה וכל להחזיר שאפי' הידליק בתוך שלו
 ויצאה מעצמה והויקא שחייב לפי שלא שטר גחלתו שהאדם חייב
 לשמור אשו שלא תלא ופזיק שדרך האש ללכת מעצמה אע"פ
 שאינו בעל חיים - שרשיה ידוע כמו שאמרנו - דיניה כגון
 שיעור הכרמקא שמרחיקין כערה מן המזר סכוא לפי גובהה של
 דליקה - ודין השולחה ביד חרש שטה וקטן או פקח - ודין
 הרבים שאחד הכוא השור ואחד הכיא עמים - ואחד לכה - ודין
 לכה ולכתו הרוח - ודין כלים טעונים כגדישו או טעונים כבירה -
 ודין גמל עובר טעון פשתן ודלקה בגר חנוני מה דינו או בגר חנוכה -
 ויתר פרטיה מכווארים כפי' שני ושני עון קמח (ה' נוקי מחון פי"ד)
 ונהגה כוכרים כי לכה לעשות דין - וב"ד העובר עליה ולא דן את
 המויקא בתשלומין כמו שכתוב בטלעשה :

ג' דון כדין שומר חנם שחומר כיוהן איש אל רעהו כסף או
 כלים לשמור וכל הפירוש שפרשה זו נאמרה בשומר חנם
 ולפיכך פטר בו את הנגיבה - ופי' חנם שלא קבל הכפקד שום שכר על
 שמירת הפקדון השרוש דיניה ידוע - כגון הטיעון טענת גב
 כפקדון וכשכר ואחר כך באו עדים שהיא כרשותו מה דינו ודין טעון
 טענת אבדה ודין טעון טענת פקדון ונה דינו ודין טעון וחזר טעון
 טענת גב ונשכר - ואח"כ באו עדים שהיא כרשותו ודין טעון טענת
 גב כפקדון של קטן ויתר פרטיה מכווארים כפרק ט' עון קמח ונ'
 מעניעה וח' טעבועות (ח"ה סי' רנ"ה) ונהגה בכל מקום וככל
 זמן וב"ד העובר עליה בטלעשה :

ג' דון שכל טעון דון כדון טעון וטעון כלומר שניעשה דין לכל מי
 שפוכה את חכירו בשום דבר חוץ מהלבוז או גבולו או עשקו או
 חוספו שחומר על כל דבר פשיע וכו' אשר יאמר כי הוא זה וכל
 הדי' על לשון זה של כי הוא זה שאין כשכעין מן התורה אלא אם כן יורה
 הכתוב במקצת ההלואה אבל אם יאמר לא היו דברים מעולם או
 החודתי הכל במלוה ואפילו הפקדון שטור נשבעה מן התורה וזהו
 שחזרו ו"ל בגמרא דכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב כלומר על
 טענת גולה היא פרעתין או לא היו דברים מעולם - אבל על טענת
 שאמרים שהוא טענת אונס או נגיבה אפי' אם לא יורה מקצת אלא
 יאמר הכל נאנס חייב לישבע - ובפסוק זה נכללו כל הטיענות שבין
 בני אדם שניכנס ביניהן ההודאה והכחשה - שורש הדינין ידוע -
 דיניה כגון מודה בעקצת שנשבע ודאורייתא פי' מודה כפרוטה
 וכופר בשתי מעין כסף דפחות ונאמן אינו כשכר דאורייתא
 אלא אם כן עד יועיד כנגדו שנשבע אפי' כשכופר בפחות משתי מעין
 אבל בפחות מפרוטה אינו כשכר לעולם אלא א"כ טענו כלים שכלים
 אפילו טענו שני חטיין והודה באחת וכפר באחת נשבע וכשנשבע
 בהודאת מקצת כשטענו בדבר שבמדה או מנין או נשקל - ודין כופר
 בכל - והודא' גומעין הטענה והודאת בעל דין ודיני שוורים ונחויים
 שבויה דאורייתא או דרכין - ודיני נשבע וכפטר - וכשבע ונאמן - ודין
 חשוד על השבועה - והפוכי השבועה ובאיזה עבירה נעשה חשוד -
 פי' א' תשוכה ויציאו מן החשד - ופי' שלא כד"ג שהוא חשוד וכה כמקום

כשבויעתו ואח"כ באו עדים שחשוד היה שחייב להחזיר הונסון - ונחויים
 שבויעה שאינו יכול לישבע מה דינו - ודיני חנו ודיני כריח ושקא - ודיני
 גלגול שבויעה בין כריח על כריח או על שטא - ואפי' שחזר על שטא
 בכל ענין שבויעה מוגלגלין וככל שבויעה יש גלגול בין דאורייתא או
 דרכין ואפי' שהיא תקנת אחרונים ודיני הטענות שאנו דנים הכתוב
 כמשיב אכזה - והדברים שאין כשכעין עליהן דין תורה ופירות שהגיעו
 לכספים אם דינן קרקע לענין שבויעה והאומר לחצירו שטר כידך
 וחזית יש לי בו אם כופין אותו להוציאו - ודין הכא ליפרע שלא כפי
 הגולה - ודין מלוה על המשכן ואכד המשכן אם חולקין זה עם זה
 כמנין מעת המלוה - ודין המלוה בישוב ורצה למרעו במדבר - ודין
 לוה חומר פרעתי ונחלה והעדים מעדין שפרעו כולו - ודין לוה מודה
 בשטר שכתבו וטוען שפרעו אם כריך לקיימו המלוה - ודין שטר מלוה
 בו ופרעו - ודין שלח מנה ביד שליח לניי שכתביה לו ובא לחזור בו -
 ודין טענת פרוג בשטר שביד שליח - ודין שטר שאין בו מקום או זמן
 אם כשר - ודין אחריות טעות שופר בכל השטרות חוץ משטרות מתנה -
 ודין משעבד מטלטלין שלו - והעושה שדהו או עבדו לפועליו קמח או
 נופרש - ודין טריפת שבה ופירות בין כגול בין כבעל חוב - ודין מי
 שאכד שטרו או נחמק - ודין מי נותן שכר כפיבת השטר - ודין שומא
 דהדרא לגולם אח"כ וכה אורתא או יהבה במתנה - ודין הדכר' שאין
 שבויעה בהן אלא חרס סתם - ושאין מוקלדין עדות אלא כפיני בעל דין -
 וקטן אפי' כפניו כאילו אינו והסוואה שהוא ככריח לכל דבר חוץ מעדות
 ודין חוונני על פקסו ונועוד שלשתן קונה והיא הילכתא בלא טעמא -
 וכל התלוי בזה הענין - ודין מורשה עם מי שהורשה ועם מי שהורשה
 ולשון ההרשאה שהוא דון וכה ואפיק לכפשך - ודין האומר לא לוייתי
 כאומר לא פרעתי - ודיני מי שהחזיק כפרן - ודין מן שאומר לו
 ב"ד לא תן לו - ואמר פרעתי או איתא חייב ליתן לי - ודין האומר
 אל תפרעני אלא בעדים או כפיני פלוני ופלוני - ואם הלכו למדינת
 חום וחייה עלי - ודין המאמין המל' פטר כשני עדי' אם
 יועילו עדי פרעון ודין באי זה ענין יכול אדם לומר נשבע הייתי
 כך או אין אדם יכול לומר - ודין המוניה מחכירו - והדברים
 שיש להם חוקה שנקרא התוכען מוציא - ודיני חוקות ודיני גבית
 באיזה ענין יורדין לכסיו - ודיני ערכות - ודיני מחאזי -
 ודין האנשים שאין מוחיקין עליהם ולא הם על אחר - וכל דיני
 מוצריות ויתר רובי פרטיה מכווארים כקמח ועיקר כפרק ג' מוננו
 ובחייבה ועיקר כפרק ראשון ושמוני כפרתא וכשבעות כפרק
 חמישי שני ושביעי ובהרבה מקומות כגמרא כפזור קצת מן הדינין -
 (ח"ה מש"ט ע"ד ר"ד) ונהגה מלוה או שאנו חייבין לדון כוכרי'
 אבל לא כנקבות שאין דנות אבל מכל מקום הן כתורת דינין
 לתשלומין וככל דבר אלא שיש חילוק קצת בטענות הנשואות
 כענינים ידועים כמו שפורש במקומות שזכרנו - וגם כן
 מוגת בכל מקום וככל זמן וב"ד העובר עליה ולא עשה דין אם יש כח
 בידו בטלעשה ועבאו גדול מאוד שגורם חרבן לארץ שאין הארץ
 מתישבת אלא בדין - וכמו שאמרנו ל' על שלשה דברים העולם
 עומד ואחד מהן הוא הדין - וזאת אחת מן המצות שנצטוו עליה כל
 בני העולם ככלל לפי שא"ל לישוב העולם זולתה :

דברים שחומר
 א' בור אלא
 דיני לרבות
 שאמרו שו
 מן ולא כד
 כן בחומר
 וכו' בכלל
 כפזור כד
 לו החופין
 ח"ה לרבים
 הארץ בלתי
 שלא חפרו
 ליקו הדיני
 על מי מן
 הכוח לדי
 בפרק ג'
 לפשות דין
 גלגולין כן
 כו' וענין
 יסו בעת
 מ' שח"ה
 ג' וד' ו'
 כתו - ודין
 ודין גביה
 ודין - ודין
 דם יאוש -
 וטורות
 אחת מה
 התשלומין
 ה' ביויתר
 יבה מיד
 מכווארים
 בתקומות
 מכווארים
 בין לשלם
 להחזיר
 כשמוקין
 נוק הכא
 חכירו
 נו לחייב
 ש שדה
 ירה וכו'
 יבה כרבו
 מה הן
 חולקין
 מה שראו
 ינים או
 ול שאכל

ספר החינוך מן ספר שמות פרשת משפטים

אלה להקל בהם יותר משאר כל אדם ואמרו גם כן שבדיית כבוד להם
שנענין ומציקתם שחומר שמוע אשמיע לעקתו - וזהו נקרא להם
יתומים לענין מנוה או עד שלא יהו זריכין בעסקיהם לאדם גדול
אלא עושין כל דרכי עמון כשאר כל הגדולים - ויתר פרטיה
מזכירים במקומות מסוורים כגומרא וכמדרשות - (ה' דעות פ"ו)
וגוהגת ינוה או ככל מקום וככל זמן בזכרים ונקבות שחיבין בני אדם
לנוה עמהם דרך כח וכוונת ועובר עליה - והכניסין או רדה בהן או
אחד מוונס וכל שכן אם הכה אותם הרי זה עובר בלא תעשה וא"כ
שאין לוקין על לאו זה לפי שאין העיני דבר מסויים כדי להלקות עליו
כי לעולם יוכל המענה רשע לטעון בשקר כי מן הדין עגס או
לטובתם - הש"י שהוא כוחן לנכות תובע צערם והרי עגסו מפורש
בתורה שחומר והרצתי אתכם בחרב כלומר מזה כנגד מזה שתיכונה
נשי העעבים אלמנות וכניהם יתומים ולא ימצאו מרחם - שבניהם
שאלם ויודד בה ויודרין לו - ואם נקבה היא המענה תמות ואישה
ישא אחרת שתענה כניה - ודרשו"ל והיה כי יצאק אלי בן קונבל
לאביו - אשה לבעלה - אלמנה ויתום אלי - ושומעתי כי חנון אני -
והרמ"בן"ל ינוה אחרת יתום ואלמנה בשני לחוין מן הטעם
שכתבנו למעלה :

להלוות לעני כהגנת היד כפי מה שצריך לו למען הרחיב לו
ולהקל מעליו אכנתו - וזאת העולה של הלואה היא יותר
אזקה ומחויבת מתיבת הדקה שני שנתגלה וטודע דוחקו בין בני
אדם וגלה פניו לשאול מהם אין דחוק ואשילתו כמי שעדיין לא בא
לאותה בושא וירא ויחכם בה ואם יהיה לו מעט מעט של הלואה כוזה
שירויח מעט אולי לא יצטרך לשלמה לעולם וכשרמנו האל בריות
ישלם נשיו ויחיה כמותו ועל כן הזכירנו תורתנו הפלמה על זה
לעמוד היך כהלוואה טרם יצטרך לבוא אל השאלה שחומר אם כסף
תלו את עמי - ואמרו"ל במכילתא כלל אם ואם שבתורה כמות
חוק ע"י שם חובה וזה אחד מהם ויכריחו הדבר נדכר במקום אחר
בתורה דרך נווה והעבט תעביטנו : מושרשי המצוה שרדה
האל להיות ברואין מלומדים ומורגלים בודת החסד והרחמים כי היא
מזה עשוכת ומתוך הכשר גופם הבודות הטובות יהיו רחויים לקבלת
הטובה כוון שאמרו שחלות הטוב והדברה לעולם על הטוב לא בהפכו
ובטובי הש"י לטובים יושלם חפנו שחפן להטיב לעולם ואם לאו נגד
שרו זה הלל הוא ב"ה יספיק לעני די חסדו וזלתינו אלא שיהיה
מחסדו ב"ה שבעיניו שלוחים לו לזכותינו - ועוד טעם אחר בדבר
שרה האל ב"ה לפרנס העני על ידי בני אדם ויגדל חטאו כדי שיוכח
בזמנא בשני פנים בקבלת הכושת מאשר כגילו וכפחמנו מונו והעניין
זה שאמרו כד לזכותינו הטיב חכס ומחכמינו לגוי אחד שאלו אם
אלהיכם אוהב העניים שהרי נוה עליכם למה אינו מפרנסם וכו' כוון
שאל תנסכת ע"א : דיני העולה כגון חיזה עבי קודם כוונת
זוהאזכרות הרבה שהזכירו"ל עליה שאמרו שהאדם גורחוק ונמאם
ונתעב ואלא ומשוקן עד שקרוב להיות מוחוסו כדחוס ע"א אם יש לו
ומוסר דו מונוה זו - וכמה כחמד ונחמם ומרוחם ומתברך בכמה
צרכות המחויק בה - הכל מחוחר במקומות מכתובות ובתרא
ובמקומות רבים מן הגמרא : (ח"ה ז')

שנענו חלבוני החוב וכן הלואה כעת שדע שאינו יכול
לפרוע חובו לפי שאין לו שחומר לא היה לו כנושה ודעי
זאת המוניה תכלול גם כן שלא להלאת בריות למרחל : מושרשי
העולה לקנות לנו עדת חסד והחנינה והחנינה וכשיהיו קבועות לנו
או כניה רחיים לקבלת הטובה ויושלם חפן הש"י להטיב בעולם הזה
שבעולם הבא : מדיני העולה וזה שאמרו"ל תנין לנוה שחומר

מנה ויודע שאין לו שחומר לעבור לפניו שחומר לא תהיה לו כוונת
ומה שחמרו גם כן במכילתא לא תהיה לו כוון שלא יראה לו ככל זמן
ודברים אחרים הנחמרות בעניין זה כוונתו וכוונות בנמרח (ח"ה
ס' פ"ו) : ונוהגת בזכרים ונקבות ככל מקום והכל זמן והעובר
עליה ובעבד הלואה לחבירו ויודע שאין לו ותוכו כדי לעפרו עובר
על לאו והאזכרה כעובר על מצות חלק :

סח שלא נעמק בתלות רבית בין הלוא והמלוה כלומר שלא נעשה
להם ערכות ולא נעדי חליהם ולא נכתוב ביניהם שטר שיש בו
הזכרת רבית שחומר לא השימוין עליו נשך וכל הפירוש בענין
שהלאו הוה לחומר על המתעסקים בעניין כגון ערב ועדים וסופר -
ואם נאמר גם כן שהמלוה נכלל עימם בלאו זה תכלול הלואין האחרים
שמיוחדין בו - וכלל העניין שאמר חביי שם שהמלוה עובר על'ו לאוין
והלוא בשנים והמתעסקין באחד : מושרשי המנוה כי האל
העוב חפן שישוכ עמו חסר כחך ועל כן צוה להסיר ומשול ויזכרם לכל
יבלע האחד חיל חבירו מבלי מירגים בעלמו עד שימלא ביתו ריקס
ועל טוב כי כן דרכו של רבית יודע הדבר ומטי כן קרא נשך -
והמונע מן המעשה הזה ערכוסר ועדים יזנעו בני אדם מונו
ויתר פרטי המנוה מזכורים כוונתו (י"ד ק"ס) : וגוהגת בכל
מקום וככל זמן בזכרים ונקבות והעובר על זה ועשה סופר או ערב או
עד במנוה עבר על לאו זה - אבל אין לוקין עליו שאמרו החולם
אינו במלקות שהרי ניתן להסבין וליטו כדון דהני דאמי נתמתייה
יתחיבו תולקות :

סח שלא לקבל הדיינים שחומר אלהים לא תקלל ומירוש
לדיינים כוון אשר ירשיעון אלהים והיניחן הכתוב בלאו חליהם
כדי שיהא נכלל אם הלואו פוה לאו אחר והוא לאו דברכת הש"י כוון
שאמרו"ל במכילתא ובספרי אוהרה לברכת הש"י דברכת אלהים לא
תקלל ומה שכתוב כתורה במקום אחר ונקב ש"י בזה יומת זה
העונש אבל האזכרה היא מכלל כי לא יספיק לנו הזכרת העונש במונה
מבלי הזכרה - והוא שחמרו רבותינו תמיד עונש שמעוה אוהרה חייבין -
והעניין הוא בענין כן שאם לא תפא לט בדבר מניעת האל אלא שאמר
עושה דבר פלוני יענש כן היה כוונתו שיהא הרשות ביד כל הרואה
לקבל העונש ולא יחוס לעפרו לעבור על המנוה ולא יבא בזה כנגד חפן
הש"י ומזכותו וחומר דבר המנוה כגון עקח ומזכר כלומר הרואה
לעשות דבר פלוני יתן כן וכך יעשה או יתן כמנו לסבול כן יעשה -
וחיובוה על המנוה כן חלל שהאל לטובתינו ונענו בדברים
והודיענו בקצתם העונש המגיע לנו ויוד תכלול העברת רצונו שהיא
קשה מן הכל וזהו חמרו"ל בכל מקום לא ענש אלא אם כן הזכיר
כלומר לא יודיע האל העונש בלא לנו על העברת המנוה אלא אם כן
הודיענו תכלול שרצונו הוא שלא נעשה אותו הדבר שהעונש בלא עליו -
מושרשי המנוה להסיד מעל הדיינים וראת הדין והללתו כדי
שיציאו הדין לחיובו - ועוד הזכיר על זה גם כן במקום אחר
כתורה - ועוד מנאל תועלת אחר במנוה כי בקבלת הדין תקלות
רבית כי היינו העם במלכותם שונאים אותם ולא יזכירו על קללתו
אולי יקללוהו ויתגרורו מתוך כך לקום עליו כוון שחומר החסד לחלק
על המון העם הוה שלא יאמרו ואם יאמרו יעשו ויהיה בזה רעה רבה
כי הוא כמספט יעמיד ארץ - מדיני העולה בדיינים נוה שחומר חייב
הלאו אינו חלל המקלל הדין בשם משמות הש"י כוון יתאו שדי
ואלהים וכיונה בה או ככוון כגון חנון או יקנוה וכיונה בהן אבל בלא שם
וכוון כגון חרוד פלוני או לא יבי ברוך אין בו חייב לאו אבל אסור הוא
ומה שפירשו"ל גם כן בעניין זה שהחייב אינו כוונתו כלשון הקדש
דוקא חלל אפילו בכל לשון וכי צריך עדים והתראה בזה ככל חייבין
לאוין

ספר החינוך מן ספר שמות פרישת משפטים

בשר טרפה הוא - וזה שפטים בו הוא שומע על כל בשר שיא חוק
 מחייתו זאבור וכעשה טרפה כגון בשר קדשים שיא חוק לגורם
 וכן הנוכח שיא חוק למוציא חנו ומשמעותו של מקרא הוא כן כאלו אמר
 וכשר כשרה טרפה הוא כלומר בשר שיא חוק למחיתו שזה לשון שדה
 שאין לו מחייתו טרפה הוא וכל אלו שזכרנו ילאו חוק למחיתו ודין
 כטרופה וזו שאכל מהן כזית לוקה - מישרשי נזוהו וזו לפי שהגוף
 כלי לנפש וזו תעשה פעולתה וזולתה לא תושלם מלאכתה לעולם ועל
 כן באה כללו ולא לרעתה בלתי כי האל לא ירוע אכלו יטוב לכל מלא
 כי הגוף כן ידוע כמו האכילת ביד הנפש אשר עמו וזו כלי למועשהו
 וכאחת כי בהיות האכילת חזק ומכוון לאחוז בו הכלים יעשה החייון
 טובים ואם לא יהיה האכילת טוב לא יוכלו הכלים מכוונים
 ונאים וכמו כן בהיות בגוף חוס הפסד נואוה ענין שיהיה תתבטל
 פעולת השכל כפי אותו הפסד ועל כן הרחיקנו תורתנו השלמה
 וזכר הגורם בו הפסד - ועל הדרך הזה לפי הפשט באמר שאל
 לנו האיסור בתורה בכל מאכלות האסורות ואם יש מהן שאין נודע
 לנו ולא לחכמי הרפואה מוקן אל תתמה עליהם כי הרופא הנאמן
 סווארנו בהן חכם יותר ממך ומהם זכמה נסכל ונכחל מי שחשב שאין
 לו בדרמים מוק או תועלת אלה בזה שהיה הוא יושם לך לדעת כי
 לתועלתו לא כתגלה סכתו וזקוק פני יקומו אהבים נוחין ויעזוב
 בחכמים גדולים ויתחכמו לחומר נזק פלוני שאמרה התורה שיש בכשר
 פלוני איכנו כ"א במקום פלוני שטבעו כן וכאיש פלוני שטבעו כן - וכן
 יתפתה לדבריהם א"ן התאים ע"כ לא כתגלה טעונו להועיל לנו מן
 הנוכחול הוה וידוע הדבר מודרכי הרפואה שבשר כל הטרפות האסורות
 לנו מוליד הפסד אל גוף אוכלו וחיות שהטרפות מורה חולי כבהמה וזו
 תקשה עליך ולומר מה הפסד ויכל להיות כבהמה שטרפה מיד ושחטה
 כי לא מתכוון תקשה על זה הלא ידעת כי לכל דבר התחיל ואם תודה לי
 כי באורך הזמן ימלא הפסד בה נחמת הטרפות תתחייב להודות כי
 ברגע הראשון הותחל הפסד אלא שהוא מועט בהתחלה ואין ספק כי
 קו המוקרע אפילו מיעוט - ועוד שכל דיני התורה וכל דבר שיש לו
 קו"א בגדר כזה יתחייב להיות שאם תתן דברך לשיעורין לא יתקיים
 דבר בידך לעולם - דיני המצוה כגון הטרפות שנתקדשו לו למשה
 נוספו והם שנתה אבות דרום נקובה חסירה גטולה פסוקה קרועה
 גטולה סגורה - והדרוסה היא הטרפות החמור בטולן לפי שהוא
 נמורם בתור' ולפיכך אמרו ז"ל שכל ספק הוא לנו עליו אסור -
 וכשאר הטרפות יש בהן סתיקין מותרים וכל אחד ואחד נאלו האבות
 יש לו כונה וכזה תולדות כמו שאל פרטן בגמרא - ומשכן כלל
 הטרפות שאפשר שימלא כבהמה וזוהי נזוף העולה בדיניו כפרטן לפי
 הדומה מדברי הגמרא הם ע"כ עם טרפות אחד שיש בעוף יתר על
 ההמה ועליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע לפי שכל מכה שתארע
 לבהמה או לחיה או לעוף חוק מאלו שנתנו ונחמנו בדורות הראשונות
 והסבינו עליהם בתי דיני ישראל אפשר שתחיה ואפילו נודע לנו מדרך
 הרפואה שאין סופה לחיות וכל אלו המכות שנתנו ואמרו מהן טרפות
 בדרבי הרפואה שבידנו מתקנתן אין עמיתין ואפשר שתחיה אין לך
 אלא מה שנתנו חכמים שאלוהי על פי התורה וכל אחד מן הע"כ
 טרפיות שאמרו ונמורם בארובה עם כל תנאיו בעוסכת חולין וכל
 ולבדוק אותם טרם שיאכל בשר הכהונה והעוף מפני שחוקתם שכשרים
 הם כי נזכר בעלי חיים כמקור בריאש אלו מחוקין אותו זולתי באחת
 מהן שהצריכו חכמים לבדוק טרם שאלכל הבשר מפני שזה הטרפות
 מלוי הרבה והוא טרפות הריאה שנתנו רירין הנקראים סירכות ויש
 לחוש בהן שלא ינשנו קרום הריאה וינקונו לפיכך נריך לראות

לעולם בלי זה לדין אותן רירין כריאה טרם שיאכל מן הכהונה ואם
 ינזל אותם בענין שאפשר כי בתנועתם ינקבו הריאה טרופה שאנו
 אומרים כל העמוד ינקב עכ"פ כנקוב חשבונן ליה דכילי מתה היא
 אחר שאי אפשר לה להגלל מן המות וידוע הוא כי אותו החולי הנזכר
 אותן רירין כמקומות העתידין לינקב התחלת החולי הנזכר ליד
 מות הוא אחר שבאותן המקומות נעשו סרירין ואלו הן המקומות
 שהרירין טורפין לפי הכלל העולה בדינו מדברי הגמרא עם
 הפירושים הטובים - כל מקום בעולם שאומה סרוכה טרופה ואינה
 ניתרת כבדיקה זולתי בענין אחד - אם סרוכה לדוקן ויש מכה בדוקן
 והסרכה כולה יוצאת במקום הנוכה שבו כאמר תבדוק ויש מתירין כלל
 בדיקה - ויש מוסיף ומכלל זה אם סרוכה לאוכל שבדה מחיתוך
 לחיתוך וכן מנהגנו היום להתר - כל מקום בעולם שהעניונית
 דורדא היא מלד ימין סרוכה טרופה - ואומה הריאה הם חמץ
 מלכד העניוניתא - ויש מהן שלשה מלד ימין הכדוק בשעה שהכמה
 תלויה ברגליה האחרונים כדרך שתולין אותה הטבחים - ושתים מלד
 שמאל אם סנוניות או סרוכות או אלנו והסרכה יוצאת מחיתוך
 לחיתוך - וכן אם סרוכות אל ללעות הכהמה שהן רבונות כדוכן
 והסרכה יוצאת מוגב סרוכות אל הללעות ותופעות בללעות וכשר שכן
 הללעות וכל שכן כבשר לכל זה דעין להתר - אבל אם הסרכה יוצאת
 ביניהם מחיתוך האונח לגב חדרתה או מוגב לגב וכן אם יוצאת
 מאחזות אל הללעות ואינה תופעת כי אם בעצמות לבד - וכן כל
 מקום אחר שבעולם שבהמה שתהייה האומות סרוכות עם או
 סנוניות דעין אותו לאיסור - והרמ"ב ז"ל הוציא מכלל זה כל מן
 שטרפות לחוה ולשמנונית החיה ודן להתר ולא כן אמו נהגים -
 סירכה התלויה בכל מקום בין באומות בין באומה כשרה - ויש
 שטרופה ואנו נוהגין בה היתר כנזכר שאלו סנוניות שלא כסדר זה או חסירות
 נחשבות זה טרופה והעניוניתא דורדא נחשבות חסרון אחד - ואם
 נמצאו יתירוב ונחשבות זה הרבה אין בכך כלום - ובכבוד שלא ינזל
 היתרון מלד גבו דאילו מלד גבו אפילו אחת קטנה כעלה הדם או יותר
 קטנה חוסרת ויש מתירין כשהיא קטנה יותר מועלה הדם - ויתר
 רובי פרטי נזוהו ונעבדו כמקור' מחולין ובפרק זה עצמו כמו
 כן ובפרק אחרון ננומכות וראשון מכוונות יתבאר דיני שאר האיסורין
 שכתבו למעלה שנשמעין בלשון הכתוב כפנים שלו (י"ד הל' טרפות)
 ונכפלה אזהרה ונכפלה בספר יחזקאל כבהנים לבד שכתוב עליהן
 כל כלה וטרפה לא יאכלו הכהנים והודיענו חכמים שזמני כן נכפלה
 בהם לפי שהכתוב נזהר לאכול חטאת העוף במליקה ואע"פ שאמרה
 לישראל כנכלה - ואולי תחשוב מותר כן שיתר בהן אפילו בחולין
 מליקה או שמיטה נפסדת שלא תקמד תורה בהן דמכיון שינאו מן
 הגדר בדבר אחד יאל לגמרי בכל ענין השמיטה ולפיכך הוזהר הנביא
 בשם ה' בפירושו להודיענו שלא הותרו רק במליקה לבד בקרבן - אבל
 בחולין כשאריום באיסורם כמו ישראלים - ונוהגת נזוהו בכל
 מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות והעובר עליה ואלו כזית מן הטרפה
 ומכל אלו שנשמעים בפי' הכתוב שינאו חוק למחיתן לוקה - ואל
 יקשה עליך ואיך לוקה והא קיימא לן אין לוקין על לאו שבכללות והרי
 זה שכלל כמה דברים כמו שאמרנו כי פי' הענין זה כבר ביארונו
 בספר המצות בעיקר התשיעי שגדולי הדור והם הרמ"ב ז"ל
 והרמ"ב ז"ל והרמ"ב ז"ל שפירושהם וראויותיהם בזה לברר הדבר ופה
 ויארך הענין על כן האקתיו כפי מנהגי בספר זה ומכל מקום יש לך
 לדעת כי העולה מדברי שניהם שאין זה מכלל לכן שבכללות :

עד שלא ישמע הדיין טענת האחד שלא כפי כעל דינו שאלו לא
 השא שמע שוא וזוהי אל הדין על זה שלא יכניס כנפשו
 כזכר

בביתו של אחד מהם. וכן בא במכילתא שאזכרה שם על לא תשא וגו' על
 זה לאמרה ועוד אמרו שם שהיא אזכרה גם כן בעל הדין שלא יטעון גם
 הוא טענתו לדין שלא כפי בעל דינו ואפי' ירצה לשמוע אחת הדין
 ועל זה נאמר גם כן מדרש שקר תרחק. ועוד אמרו ז"ל שיהא האלו
 ככלל ומספר לשון הרע ומקבלו ומיעד עדות שקר: שורש המילה
 ידוע כי השקר כתעב ואלא כפי הכל אין דבר ואם נמנו והמארה
 והקללה בבית כל אזהבו מפני שה' אל אמת וכל אשר אמו אמת.
 ואין הכרחה מזה והלא אלא במתדנים אלו כמעשהם להיותם
 אמתיים כמו שהיא אל אמת ולהיותם מרחמים כמו שידוע שהיא רחום
 ולהיותם נגמלי חסדים כמו שהיא רב חסד. אבל כל מי שמועזי
 בהסך מודתיו הטובות והם בעלי השקר שהם בהפך מודתיו מזה גם כן
 תנח אמת לעולם מה שהיא הפך מודתיו והפך ענת הכרחה שהיא כן
 הוא המארה והקללה והפך המוח והשלוס והתענוג. שהם אמו הוא
 האמו והקטטה והנצר כל אלה חלק אדם רשע ואלהים. ויכל כן
 הוהיתמו התורה להרחיק ון השקר כמו שכתוב מדרש שקר תרחק.
 והנה הזכירה בו לשון ריחוק לרוב מילוכו מה שלא הזכירה כן בכל שאר
 האזכרות. ומדד הריחוק הוהיתמו שלא נטה אוניו כלל לשום דבר
 שנתעב שהוא שקר ואפי' שאלו אמו ודעין כדורו שהיא אמו הדבר
 שקר וכעין מה שאמרו ז"ל הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו. ובאמרי
 מדות בהקט"ה ויתברר אבי נמשך בדבר אחר דברי רבותינו ע"ה שיחסו
 אלו כ"ה שם מדות על כל המוקבלים אבל הוא כ"ה לגדלו ויחודו ונד
 עצמו אין לייחס אלו מדות כי הוא וחכמותיו ושלחו ומודותיו
 אחד כלי שום שיתוף ומירוד בעולם: מרובי המורה מה שאמרו ז"ל
 שכל דין שידע בדיון שהוא מרונה שחייב להסתלק מומו ולא יאמר
 אחת ויהיה קולד תלמי כזואר העדים והשכחי' הגדולים שנושבים
 חכמים כבקשת האמת והרחקת השקר בדיון. ויתר רשבי פרטים
 מכושרין בספר הדין ומדברים גם כן (כ"ה ע"ה סנהדרין).

עג שלא ילך הדין אחר דעת הרוב בדיני נפשות כשיהיה התוספת
 איש א' לבד וכיארור זה כי כשתהיה מחלוק' בין הדיני' בדיון אדם
 אחד ויאמרו קצתם שהוא חייב מיתה וקצת' שאינו חייב והיו המחלוקין
 יותר על המחוקין אחד שלא יעשה הדין כקוטף כדברי המחייבין שנת'
 לא תהיה אחרי רבים לרעות כלומר לא תלך אחר הרוב שידעין
 לחתוך משפטות וזהו לשון הכתוב שאמרו לרעות כלומר לחייב
 מיתה. והכו כשיהיה רוב מנומנם כלומר שההכרע אינו לא מחמת איש
 אחד אבל כשיהיה ההכר' כשיהיה חפי' לרעות נוטין על פיהם. ובמכילתא
 הטייתך לטובה ע"פ עד אחד ולרעה על פי שנים. מושרשי מנהג זה
 לפי שנטינו להדמות במעשינו למצות ה' ויחודותיו שהיא ארבע חסד
 כלומר שעושה עם בני אדם לפנים משורת הדין וגם אהבתו ונטינו
 בכך שיהיה הדין כדדיני נפשות יותר על הקיבוץ לפי שהוא דבר שאין לו
 תשלומין. ומשפטי המורה כפר' ד' מסנהדרין כמו שכתבתי למעלה
 במוצא עשה של אחרי רבים להטות. והעובר עליה וחייב ברוב
 המוכרע באחד עבר על עזות וילך וענאו גדול מאד שגורס לאיבוד
 נפש שלא כדיון:

עג שלא ילך אחד מן הדיינים אחר דעת דיון אחד גדול או אפילו
 אחר דעת הרוב על ד' שיאמינוהו לחיוב או לזכו ומכלי שיהיה
 הדבר מוכן אליו כשכלו. ואם הוא דין התלוי בגזירת הכתוב או מנד
 גזירה שיהא הקש שיהא יודע אותו הוא ולא יסגוף ויבטח על אחד
 מן הדיינים ולא על הרוב שנאמר ולא תענה על ריב לגטות ידנה
 לומר לא תאמר על הריב דבר לגטות כלומר מנד' הדיינים לבד אחר
 דברי הדין אחר גדול או אחר הרוב ולא מנד' הבנתך או שתרשע
 להחריש ממה שכלבך על הדין ולהטות אחר דבריהם לא תעשה
 כן. ולשון מכילתא לא תענה על ריב לגטות שלא תאמר די לי
 שאהיה כר' פלוגי אלא אמור מיה שלפניך וכול אף דיני ממונות כן
 ת"ל אחרי רבים להטות. וכזה הלואו כעצמו ככלל שהמלמד וכות
 בדיני נפשות לא יחזור וילמד חובה כמו שאמר לא תענה על ריב
 לגטות כלומר לא יהיה דברך להטות אותו לחובה וכמו כן ככלל בו
 אין פותחין בדיני נפשות לחובה ויבא הפי' כן לא תענה על ריב
 לגטות כלומר לא יהיה פתח דברך להטות אותו לחובה כי על
 ירחיקו בתחלת הדין יש לנו לפרש אותו שאי אפשר אומר שכלל הדין
 ויהיה שלא תענה בו לחובה. שאם כן לא יהיה שום אדם מידון לעולם
 וכמו כן שמועזי מזה הלואו שאין מתחילין בדיני נפשות מן הגדול אלא
 שלמה ממונו יגיד תחלה דעתו וזהו לא תענה על ריב כמו על רב כי
 בלא וי"ד נכתב כלומר לא תענה על גדול אלא הוא יענה אלק
 שאתה תדבר תחלה והענין הוא כדי שלא יסמכו על דברי
 הגדול. כל אלה הדברים למדנו מלא תענה על ריב לגטות. וענין
 זה מקמקמית התורה שיש להטין מנד' אחד ממונה כמה דברים וזהו
 שאמרו

בביתו של אחד מהם. וכן בא במכילתא שאזכרה שם על לא תשא וגו' על
 זה לאמרה ועוד אמרו שם שהיא אזכרה גם כן בעל הדין שלא יטעון גם
 הוא טענתו לדין שלא כפי בעל דינו ואפי' ירצה לשמוע אחת הדין
 ועל זה נאמר גם כן מדרש שקר תרחק. ועוד אמרו ז"ל שיהא האלו
 ככלל ומספר לשון הרע ומקבלו ומיעד עדות שקר: שורש המילה
 ידוע כי השקר כתעב ואלא כפי הכל אין דבר ואם נמנו והמארה
 והקללה בבית כל אזהבו מפני שה' אל אמת וכל אשר אמו אמת.
 ואין הכרחה מזה והלא אלא במתדנים אלו כמעשהם להיותם
 אמתיים כמו שהיא אל אמת ולהיותם מרחמים כמו שידוע שהיא רחום
 ולהיותם נגמלי חסדים כמו שהיא רב חסד. אבל כל מי שמועזי
 בהסך מודתיו הטובות והם בעלי השקר שהם בהפך מודתיו מזה גם כן
 תנח אמת לעולם מה שהיא הפך מודתיו והפך ענת הכרחה שהיא כן
 הוא המארה והקללה והפך המוח והשלוס והתענוג. שהם אמו הוא
 האמו והקטטה והנצר כל אלה חלק אדם רשע ואלהים. ויכל כן
 הוהיתמו התורה להרחיק ון השקר כמו שכתוב מדרש שקר תרחק.
 והנה הזכירה בו לשון ריחוק לרוב מילוכו מה שלא הזכירה כן בכל שאר
 האזכרות. ומדד הריחוק הוהיתמו שלא נטה אוניו כלל לשום דבר
 שנתעב שהוא שקר ואפי' שאלו אמו ודעין כדורו שהיא אמו הדבר
 שקר וכעין מה שאמרו ז"ל הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו. ובאמרי
 מדות בהקט"ה ויתברר אבי נמשך בדבר אחר דברי רבותינו ע"ה שיחסו
 אלו כ"ה שם מדות על כל המוקבלים אבל הוא כ"ה לגדלו ויחודו ונד
 עצמו אין לייחס אלו מדות כי הוא וחכמותיו ושלחו ומודותיו
 אחד כלי שום שיתוף ומירוד בעולם: מרובי המורה מה שאמרו ז"ל
 שכל דין שידע בדיון שהוא מרונה שחייב להסתלק מומו ולא יאמר
 אחת ויהיה קולד תלמי כזואר העדים והשכחי' הגדולים שנושבים
 חכמים כבקשת האמת והרחקת השקר בדיון. ויתר רשבי פרטים
 מכושרין בספר הדין ומדברים גם כן (כ"ה ע"ה סנהדרין).

עה שלא תקבל עדות איש חוטא ולא נעשה כשכיל עדותו שום דבר
 שנאמר אל תשרת ירך עם רשע להיורט עד חמס ותא
 הפי' אל תשת רשע עד. אל תשת חמס עד. כלומר בעל חמס
 להזיף את החמסין ואת הגולגין שהם פסולין לעדות. שנאמר
 לא יקום עד חמס באיש. שרשי מנהג זה כנלה שכל מי שעל עצמו
 לא חס ולא יחוש על מעשיו הרעים לא יחוש על אחרים ועל כן אין ראוי
 להאמינו בדבר. מרובי המצות מה שאמרו ז"ל שיעשה הן פסולין
 לעדות מן התורה ואלו הן. נעים. ועכדים. וקטלים. חרשים.
 שוטים. סומיין. רשעים. ואנשים הבוויין ביותר. וקרובים.
 ומוגעין בעדות. הרי אלו עשרה. וטומטום. ואלדרוניום ככלל
 שטה ופי' שחזו עבד ככלל ועכדים. הכנפה בעת כפייתו ככלל
 שטה. וגם שלא בעת כפייתו כדיון להתיישב בדבר אם דעתו
 מחוללת מנד' החולי וכן הפתאים ביותר שאין מבינים דברי' הדין וכן
 ואלו. וכן אנשים מובהלים ונחמסים בדעתם ומשתגעין כיושר כל
 אלו ככלל שוטים. וכן מה שאמרו ז"ל אי זהו הנקרא רשע
 שפסול מדבריהם כגון העובר על גול' דבריהם שהוא פסול
 מדבריהם ומכללם הוא משחק בקוביא שאין לו חומות אלא הוא
 ומשפטי יוני' שישומו דלי' בהמה דקה והמלוק שהוא בין פסול

ואם
 האמו
 היא
 גומל
 לדי
 כעם
 אפי'
 כדוקן
 על כלל
 חיות
 חיות
 כהמה
 שם מנד
 חיות
 בתוכן
 רשעין
 ואלת
 ואלת
 וכן כל
 שם או
 כל זמן
 ש.
 יש
 מטרות
 ואם
 אימלא
 או יותר
 יותר
 כמו כן
 אפי' כן
 רשעים)
 כעליהן
 ככפלה
 שאמרה
 וכוונתן
 יבואו מן
 רשעים
 אלא
 כל
 כל
 הטרדה
 ואל
 לות והרי
 כיארוהו
 כ"ה ז"ל
 הדבר יפה
 יסלך
 וית'
 אמר לא
 כנסת
 ין

ספר החינוך מן ספר שמות פרשת משפטים

שארורו ל' שבעים שנים לתורה - ולפי שידוע אלהים כי העם חקקו התורה בהתנבט על הדרך שנשטו בה יהיו נכונים אל החכמה ואל התבונה ויבינו בה כל המצוה להם אל ההנהגה העולם שנתם להם הדברים בתוקפונות ויזכרו להם הפירושים על ידי השקפה הגדול אשר ביניהם ויבינו ולא תהנה במלות רחבות יותר לפי שכל המלות גזורות ומחויבות בהשקפה ונכונות להיות ככה כי מלבד משפחות מוצתיה יקראו שאלו מוכינים בה בכלל בה חכמות גדולות ומשפחות עד שעלו רבותינו גדול החכמה שהיה האל כ"ה בתוכה שאמר עליה שהיה הקב"ה בה וברא את העולם : במשרשי מזה כינו שאזכרו תחלה שלא ילך אחד מן הדיינים אחר חבריו אלא יבין הדברים מעצמו הטעם ומפי שאפשר שיתקן כך יבא הדון כולו לפעמים על דעת אחד מהם וידוע הדבר כי בן הוא ולא רצה ה"ל למסור דין נפש לדעת אחד אבל בדין מומן שניתן להשכון אין מושגין לכל זה ואפילו לשלמה מוסרין אותו לכתחלה על סמך דאי אפשר דליכא בהו חד דגמיר ושאר הדברים שלמדו וזונו כגון מלמד זכות שלא ילמד חובה וש"חן פיתחין לחובה ואין מתחילין מן הגדול כלזה לחמלת ה"ל על בריותיו ויבטח החומל על בניו דרך משל כמו שכתוב כנים אתם לה' אלהיכם - והנה עמק על דרך משל אם יוליד איש מזה ונבנה להם עיר והושיבם שם וראה שלא יתקיימו ביישוב אלא אם כן יגזור עליהם שכל המכה רעהו יענש במוטו - ואם ינזיתו ימות וקם האחד ועבר על גזירתו אם ינוחל לו הרי היישוב בטל שלא תשאר מורא על הנשואים תהיה לו לעשות ולא יראה במות בניו - יחזור עכ"ל ככלל שיוכלו לפוטרו מן הדין אם וכל מוטו ואם אי אפשר כשם דהיה להנזיתו לקיים יישוב הארץ כיון הדבר הזה והבינו : כדרינו המלה מה שאמר ו"ל שאם עתה כולם טובה שפטור - ואם המוחיבין והמוכיבין שמוסיפין עליהם ועד כמה מוסיפין - ואם חומר אחד חייב יודע מה יבא בכך - ומה שאמר שהמלמד זכות חייב תור ומלמד חובה ודוק בשעת משא ומתן כאשר - אבל בגמר דין חוזר להחנות עם המחייבין ואם פתח ואמר אחד יח לי ללמד זכות ושתתק או מית שהיה כמי שאינו והמורה ונתן רואין אותו בגמר דין כאילו הוא בתוקפונות ולמוד הכח ללמד חובה עשתקין אותו ואם אמר ללמד זכות מעלן אותו ועם סנהדרין - ואם יש ממש בדבריו חייב יורד ומשם כל אותו היום בדרך מוסר - והגדון בעצמו שאמר יש לי ללמד על עמדי זכות שומעין לו והוא שיש ממש בדבריו - יותר פרעיה וכו' ארזים כפ' ז' ומנהגיהן (פ"ה ס) ונהגה מזה או בזכרים אבל לא כנשים שאינן דנות כמו שאמרנו למעלה בהרבה בתוקפונות - ואלי יקשה עליך מה שכתוב בדבורה הכניאה והיא שופטה את ישראל שאפשר לנו לתרץ שלא היה הדון נשדך על פיה אבל היתה אשה חכמה וכניאה והיו נושאין ונותנין עמה אפילו בדברים של איסור והתר דוינין ג"ס כן - ולכן כתוב עליה והיא שופטה את ישראל וכו' - או כאשר שקבלו לדון עליהם ראשי ישראל ואחריהם כל אחד ידון על פיה - דבקבלה ודאי הכל כשרים דכל תנאי שבמוון קיים ונכלל מקום כל זה שאמרנו שאינן דנות הוא בדעת קנת המפרשים וכדעת הירושלמי שכן נמצא שם מפרש - אבל לדעת קנת מן המפרשים כשרות בן לדון ואמרנו כי מקרא וולא הוא שנאמר והיא שופטה וזה שאמרנו בסנהדרין דכל שאינו כזה להעיד חייב כשר לדון וכשי דאי אין כשרות להעיד כדערכת שם אפשר שאמרנו לפי דעתם זה לפי שאין לזידין מן הכללות - והנראה מן הדברים וזוון הסכנה שאינן בתורת דין - וכדאיתא בירושלמי וכדעמנו לבי גמרין דרך פשיטותא : ומהגת מזה או כדרך ישראל בכבר שאינן דנין כפשות אלא שם - והעובר על זה ולא רצה ללמד בדין מה שיש בדעתו ומוסר על חבריו או שמת לחובה או שחזר ולמד חובה אחר הזכות או גדול שמת תחלה

עברו על לאו ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה א
ע
לגנות אחרי רבים הוא כשיטל מחלוקת בין החכמים בדין
מדיני התורה כולה וכמו בדין פירוש כלומר בדין שיהא בין
רואין ושומעין על דרך משל כפתיחה המחלוקת בין דיני עירם שקלם
דין כתיב - וקצתם לזכות לנשות אחרים לזכות לעולם שאמר אחר
רבים להטות וכשיאמר אמרו ל' רוב דאורייתא וכו' חכמת רוב זה
לפי הדומה הוא כשני הכתות החולקות יודעות בחכמת התורה שהיה
ש"חן לומר שבת חכמים מועטת לא תכריע כדבורים מרובה ואפילו
כיוצא בזה - אבל בהשוות החכמה או בקרוב הודיעתנו התורה
שכיו הדעות יסכימו לעולם אל האמת יותר מן המועט - וכן
שיסכימו לאותה אם לא יסכימו לפי דעת השומע הדון גותן שלא כבוד
מדרך הרוב וזה שאני חומר כי בחירת הרוב לעולם הוא כשני הכתות
החולקות שוות בחכמת האמת כי בן נאמר בכל מקום חזקן הסנהדרין
שבה לא נדקדק בהיותם חולקין אי זו כת יודעת יותר אלא לעולם
כעשה כדברי הרוב וזה שהטעם לפי שהם היו כחשבון מחויב מן התורה
והוא כאילו לזה התורה הפירוט אחד רוב של אלו תעשו כל בנייכם -
ועוד שחלוקה היו חכמים גדולים : ומשרשי מזה או שלשונות
בה לחוק קיום דמינו שאלו נטונו קיינו התורה כאשר נזכרו להשיג
כונת אמתתה כל א' וא' וישראל יאמר דעתי נותנת שאינתי ענין
כלוני כן הוא ואפילו כל העולם בהפסד לא יהיה לו רשות לעשות הענין
בהפך האמת לפי דעתו וזו מזה חרכן שתעשה התורה ככונה תורות
כי כל אחד ידון כפי ענינות דעתו - אבל עכשיו בפירוט נטונו לקבל
בה דעת רוב החכמים יש תורה אחת לכלולו והוא קיומו גדול בה ואין
לנו לזונו מדעתם - וכן בעשותנו מזהם אנו משלימין מזהם האל
ואפילו אם לא יבואו לפעמים האמת חלילה עליהם יהיה חטאת ולא
עלינו וזה הענין שאמרנו ל' בהריות שב"ד טעמו כהוראה ועשה
מזרשין שם - דיני המנהג כגון החלוקין שיש ברוב זה בין דיני
מוחזקות לדיני נפשות שבדיני נפשות לרוב שיהא יותר כיבד - ומה
אנשים כריבים לדיני נפשות ומוחזקות שאנו מוצין לעשות כדברי הרוב
ואין ראוי להיות איש אחד כשני דינים שהם רוב כנגד אחד - וכן מה
שאמרנו ל' שלמים ג"ס כן אלו העושים רוב כדני נפשות להיות
סמוכין - והסמיכה עדות להם שהם חכמים וכנשים ושלמים שראויים
לעשות כל דבר על ידם - ולא נמית אנשים על פי אנשים חסירים חכמה
מן יטעו בדין ולנויות אין תשלומין ושכדרינו נפשות המולמדים זכות אין
חורין ומלמדן חובה וכדרינו מוחזקות אינו כן - ונסתחין בזכות כדני
נפשות והנה נשתלק הפותח בכך מכת המחייבת ושהכל מלמדן זכות
בין רב בין תלמוד - יותר פרטיה וכו' ארזים כסוף סנהדרין :
ונהגה בכל מקום וככל זון בזכרים ובנקבות - ועובר עליה
ולא כשה אחריהם בטל עשה וענשו גדול מחד שהוא העמוד
שהתורה נסמכה בו :

ע
שלא יחמול הדיון על החלש ובכל בשעת הדין אלא שידון דינו
לחיותו לא על נד החמלה עליו אבל יזוה בין העשיר והכל
והכל להכריחו לפרוע מה שהוא חייב שנאמר ודל לא תהדר בריבו -
וכפלה הענין במקום אחר שנאמר לא תשא פני דל - נלשון
סיפרא שלא תחמר עני הוא זה ואינו והעשיר חייבים לפרנסו אוננו
ונמצא מתפרנס בנקות ת"ל לא תשא פני דל - ושורש המנהג ידוע
שהכל מעיד בהשוות הדין שדבר ראוי וכשר הוא :
ונהגה בכל מקום וככל זון בזכרים ועובר עליה והשוה הדין לחמלתו
על הדל עבר על מנות מלך ואין בה מלקות שאין בה עעשה :
למקור המושא נעל בהכמה שיגעה במשפחה כדרך של בה הראה
חבור

ובכל זמן בזכרים ונקבות אבל דין העובר עליה בין איש ואשה
שהם כסקילה אינו אלא בנזקים הראוי למשפט שהוא הכרח
הכרח :

פח לתוב ברגלים והוא שנטוינו לבלות לרגל למקדש שלש
פעמים בשבוע וכן קטן לפסח ושמועות וסוכות כדי שכתוב
הוא שחומר שליש רגלים החוגגו לבישנה ומועדין החגיגה הוא
שנעלה עם בקרבן ונקריבנו שלמים לכבוד ה' . ונכפלה זמנה
והפעמים תורה . ואחריו "למסכת חגיגה ג' מנות ננטו ברגל .
חגיגה ראיה שנתה . משרשי מנוחה ולי שחינו כדן לבלת
בזייס רקניות לפני המקום ב"ה ואף על פי שהחמת כוחינו לדין
דבר חידונו כמו שכתוב אם ארבע לא חומר לך . אף"כ בדמיון
נמשכתו לחמו רואים כחילו נעמוד לפני והחמת שהנפשות
קריבות אל הטוב בנזקים הוא יותר עשיר תקומות . ואור פני
מלך נוגה עליהם גם ועל כן ראו לנו לעשות מעשה בעת הקרבן
היא כי בפעולות הקרבן נתקן לקבלת העונות והתעלה כשנשינו
תעלה כמו שכתוב ב"ה דינו המנוחה מה שאחריו "ל שקרבות
אלו חן להם שיעור אלא חפילו אחד יספיק או בהמה או צוף תור או
גזל . ושחיב לעלות לירושלים עכ"פ בקרבן בידו או בכסף
שיקנה לו קרבן בירושלם אבל בשנה כסף אינו פטור . ואם לא
הקריב קרבנו ביום ראשון שיש לו שגליונו כל שבעה וכלכד שיהיה
הוא גם ביום ראשון יותר פרטיה וכוונתו במסכת חגיג' (פ"ח)
חגיגה) ונוהגת בזמן הבית בזכרים אבל לא בנקבות ולא
כל הזכרים שחגגו ופומא חפילו כחמד מעמי וחולה וזקן ועמוג
פרכה שאינו יכול לעלות ברגליו כולם פטורין . וכן טומטום
והדנוגוטים ועבדים . אבל כל שאר הזכרים חייבים חפילו יש
להם חומות ומכוער טמן קמח ומסרף ועבדן עטרתן גזמן ומלבושן
ועולין לפני ה' והם מקובלן לפני כשאר ישראל שטימף הנפש
הוא המעשים בני אדם לפני המקום ולא האמונות כל זמן שעושין
אותן כנחמנות ועובר עליה נראה בעצרה כיום דאשון של חג ולא
הביא קרבן בטל עשה וגם עבר על לאו שנאמר על זה ולא יראו
פני רוקם :

פח שלא נשחטו שה הכסח בארבעה עשר בניסן בעוד שיהיה
חזק כרשותנו עד שנוציחו חזק כיעור עד חייים כמו
הדרשו"ל . אך חלק שנאמר לא תזבח על חבוץ דם זבחי וכל
הפי' בו לא תשחטו שה הפסח ויהיה עדין חזק קיים ברשותך ונכפלה
זאת המניעה בלשון אחר בתורה וגם כן מנענו בכלל שירושלם אלא יהיה
חזק אלא שמוט חזק ולא חזק חזק דמן ולא חזק המקטיר חלבן ולא
אלא אחד חבני החבורה הנמני עליו : משרשי המנוחה לפי שקביעות
זמן בכל העניינים הוא קיים עשיית ידוע הדבר אל כל אדם ועל
כן בדבר הפסח שהוא דבר גדול אשלינו בקיום הדת כמו שכתבנו
למעלה וזה האל ב"ה שנעשה ענייני כבוד וקביעות זמן לכל
דבר נדבר מדבריו ולא תבא מנוחת עינין המועד הזה בגבול
חריטה ועל כן נראה להשכיח החזק הנשחט כעניינו לשענתו תחלה
ואחר כך להשכיח בקרבן הפסח שהוא התחלה שמת המועד הטוב .
ועוד אם מנענו טוב מזה בחזקתו : מדיני המנוחה מה שאחריו
שאין שחיתו אחר חמית ואם שחטו קודם חמית שפסל ואע"פ
שאחר חמית הוא זמנו אינו נשחט לכתחלה אלא אחר תעוד של
בין הערבים אחר שנקטירין קטורת של בין הערבים גם לאחר
שנוטב את קטורת יותר פרטיה בפסחים (פ"ד מה' קרבן פסח)
וגוהגת בזמן בני' בזכרים ונקבות והעובר עליה והניח מדעתו
כית קטן כרשותו כשעת הקרבן אחר שחט או זורק או עקטר

כאמור או חפילו אחד וכל כניה חבורה הנמני כחילתו לוקה
והפסח כשר מכל מקום :

צב שלא נכבש כשר בהמה כחלב שנאמר לא תבשל גדי בחלב
אמו . וכא שירושלם דלא דוקא גדי אלא חפילו כל כשר
בהמה כמשמע שאין לשון גדי אלא לשון בהמה והוא יאמר כלשון גדי לפי
שהכשר דבר דך כגדי ואין אלה לוד כן אלא מזה שאתה מוצא כמות
מקומות בתורה שכתוב גדי והולך לשרט גדי עוים הא למדת
שנזקקו שנאמר גדיקתם לאו דוקא גדי עוים אלא חף כל כשר בהמה
כיוצא

ובכל זמן בזכרים ונקבות אבל דין העובר עליה בין איש ואשה
שהם כסקילה אינו אלא בנזקים הראוי למשפט שהוא הכרח
הכרח :

פח לתוב ברגלים והוא שנטוינו לבלות לרגל למקדש שלש
פעמים בשבוע וכן קטן לפסח ושמועות וסוכות כדי שכתוב
הוא שחומר שליש רגלים החוגגו לבישנה ומועדין החגיגה הוא
שנעלה עם בקרבן ונקריבנו שלמים לכבוד ה' . ונכפלה זמנה
והפעמים תורה . ואחריו "למסכת חגיגה ג' מנות ננטו ברגל .
חגיגה ראיה שנתה . משרשי מנוחה ולי שחינו כדן לבלת
בזייס רקניות לפני המקום ב"ה ואף על פי שהחמת כוחינו לדין
דבר חידונו כמו שכתוב אם ארבע לא חומר לך . אף"כ בדמיון
נמשכתו לחמו רואים כחילו נעמוד לפני והחמת שהנפשות
קריבות אל הטוב בנזקים הוא יותר עשיר תקומות . ואור פני
מלך נוגה עליהם גם ועל כן ראו לנו לעשות מעשה בעת הקרבן
היא כי בפעולות הקרבן נתקן לקבלת העונות והתעלה כשנשינו
תעלה כמו שכתוב ב"ה דינו המנוחה מה שאחריו "ל שקרבות
אלו חן להם שיעור אלא חפילו אחד יספיק או בהמה או צוף תור או
גזל . ושחיב לעלות לירושלים עכ"פ בקרבן בידו או בכסף
שיקנה לו קרבן בירושלם אבל בשנה כסף אינו פטור . ואם לא
הקריב קרבנו ביום ראשון שיש לו שגליונו כל שבעה וכלכד שיהיה
הוא גם ביום ראשון יותר פרטיה וכוונתו במסכת חגיג' (פ"ח)
חגיגה) ונוהגת בזמן הבית בזכרים אבל לא בנקבות ולא
כל הזכרים שחגגו ופומא חפילו כחמד מעמי וחולה וזקן ועמוג
פרכה שאינו יכול לעלות ברגליו כולם פטורין . וכן טומטום
והדנוגוטים ועבדים . אבל כל שאר הזכרים חייבים חפילו יש
להם חומות ומכוער טמן קמח ומסרף ועבדן עטרתן גזמן ומלבושן
ועולין לפני ה' והם מקובלן לפני כשאר ישראל שטימף הנפש
הוא המעשים בני אדם לפני המקום ולא האמונות כל זמן שעושין
אותן כנחמנות ועובר עליה נראה בעצרה כיום דאשון של חג ולא
הביא קרבן בטל עשה וגם עבר על לאו שנאמר על זה ולא יראו
פני רוקם :

פח שלא נשחטו שה הכסח בארבעה עשר בניסן בעוד שיהיה
חזק כרשותנו עד שנוציחו חזק כיעור עד חייים כמו
הדרשו"ל . אך חלק שנאמר לא תזבח על חבוץ דם זבחי וכל
הפי' בו לא תשחטו שה הפסח ויהיה עדין חזק קיים ברשותך ונכפלה
זאת המניעה בלשון אחר בתורה וגם כן מנענו בכלל שירושלם אלא יהיה
חזק אלא שמוט חזק ולא חזק חזק דמן ולא חזק המקטיר חלבן ולא
אלא אחד חבני החבורה הנמני עליו : משרשי המנוחה לפי שקביעות
זמן בכל העניינים הוא קיים עשיית ידוע הדבר אל כל אדם ועל
כן בדבר הפסח שהוא דבר גדול אשלינו בקיום הדת כמו שכתבנו
למעלה וזה האל ב"ה שנעשה ענייני כבוד וקביעות זמן לכל
דבר נדבר מדבריו ולא תבא מנוחת עינין המועד הזה בגבול
חריטה ועל כן נראה להשכיח החזק הנשחט כעניינו לשענתו תחלה
ואחר כך להשכיח בקרבן הפסח שהוא התחלה שמת המועד הטוב .
ועוד אם מנענו טוב מזה בחזקתו : מדיני המנוחה מה שאחריו
שאין שחיתו אחר חמית ואם שחטו קודם חמית שפסל ואע"פ
שאחר חמית הוא זמנו אינו נשחט לכתחלה אלא אחר תעוד של
בין הערבים אחר שנקטירין קטורת של בין הערבים גם לאחר
שנוטב את קטורת יותר פרטיה בפסחים (פ"ד מה' קרבן פסח)
וגוהגת בזמן בני' בזכרים ונקבות והעובר עליה והניח מדעתו
כית קטן כרשותו כשעת הקרבן אחר שחט או זורק או עקטר

ספר החינוך מן ספר שמות פרשת תרומה

פרשת ויקחו לי תרומה

יש בה ב' מצות עשה . ואחת מצות לא תעשה :

צ"ה לכות בית לשם ה' כלומר שנהיה מקריבים עם קרבנותינו אליו ושם תהיה הפלייה לרגל וקיונו כל ישראל בכל שנה שנאמר ועשו לי מקדש . וזאת החזנה כוללת עמה הכלים הנקראים בבית אל העבודה כגון המזורה וכל שאר הכלים כולם : משרשי עונה זו מה שגדלה בסוף דברי ויחנן ויוראפי להתקרב אל משכן יי' כי ירעתי כל הקרב הקרב אל לא התקדשו למד לא יראה בבית וחי גס הכהנים הנגשים לעבודה יתקדשו ככלם אל הקדש לפני . והלויים אחי העהרו וינף אתם תנוסס טרם יתנו קולם בהיכל יי' אמרתי גם אני אנכי יצאתי ויחנן ויוראפי בתכלותי נגד וקייט . וחרתן בקנין כפי . טרם אעלה בית ה' : ידוע הדבר ויזכרום בנינו העם מקבלי הנותן כי שבעי פנים לתורה ובכל אחד מהם ששים גדולים ורבים ולכל שורש ענינים כל אחד ישא חשבון גדול על פירות נחמדים להשכיל לכות יום יום ויזיאו פרח לשוקד' עליהם פרחי חמה ואכל טוב כל עינים מלאות ורחבה וכסבה עונק חכמה עד שאין כח בחדש להשיג תכליתה כמו שהעיד המלך החכם אמרתי אחרונה והיא רחוקה מנוני ועם כל זה אין להרפות ידי העוסק בה כי אם תעט ואם הרבה יאכל כולה עתה ואם יש כמה אשר חפזו ען הגלגל תשיג יום לקח יתקו להם עליהן לתרופה . ואנכי עם דעתי גדול ערכה ורוב עתקו כי פליאה חמני נגמנה

פערתי כי לדבר בה ואסמון כמה שלמדתי רבותי ליג' יום איני ואע"ג דלא ידעתי קחור שנאמר גרסה נפסי לתוכה . דע בני כי כל אשר יגיע אל הש"י בעצות בני חכם כל מילתו אינו רק שחפץ הש"י להטיב לנו וזהו האדם מוכשר ומוכן בעשיית אותן המצות לקבל הטובה או ייטיב אליו השם ועל כן הודיעם דרך טוב להיותם טובים והיא דרך התורה כי כהיה האדם טוב כמנה כל המקבל מצותיו השלים חפצו כאשר הוא ראויו אז לקבל טובתו וכל שאינו מוכן עמנו לכן רמזו רבה שיעוד חפץ השם בזה והוא יעשה מעשיו כנגד חפצו ופרסה אחת נכתבה בתורה להודיענו עוקר זה לכד והיא מה שכתוב בסדר והיה עקב ועמה ישראל מה יי' אלהיך שואל מעמך ונ' . עד לטוב לך כלומר אינו שואל מעמך דבר לעשותך ענותיו רק שרצה בטובו הגדול להטיב לך . ומה שכתוב חריו הן ליי' אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה . כלומר אינו צריך לוותר רק עתה ואתה איתך לזכות . ויש פגועי יוצאת יסיונו ונגמט פניהם אל הטובה היא יתעסקו בהן לעולם ואלה תלקס בחיים וזוכים לעדן הן אלהים . וחולם לא הגיעו אל תכלית

יולא בו בשמיע : משרשי חזנה זו לפי הדומה שהיא כענין מה שכתבו בנות ומכמה כי יש בעולם דברים שנאמר לנו תערוכותן בסבת הענין שחמרו עם ואפשר שתערוכות הכשר עם החלב כמעשה הבישול והיה סיבת איסורן הסיוד הוא וקנת רחיה לזה לפי שכל הסיוד לנו כמעשה התערוכות אך על פי שלא נאכלנו מנראה כזה שאין איסורו שמתן טוק אכילתו כלל רק שלא נעשה פעולות אותו התערוכות להרחקת אותו הענין שאמרנו והזכרנו ג' כהקדום אחר שאם חולי נעשה התערוכות לכל נאכלנו ולא נהנה בו להרחק הענין . ואכילו אכלו אע"פ שלא נהנה ממנו כלל לוקה מה שאין כן כשאר כל איסורי המאכלות . וכל זה מורה סיפור טעמו הוא מחמת התערוכות וכענין שאמרנו בכישוף זה נאמר מתוך הדחק ועדיין צדיקים אנו למודיעי המקולל . והרמב"ם ז"ל כתב כענין טעם אחר חמור כי יש עובדי ע"ה יעבדו כמעשה התערוכות כשר עם חלב ולכן הרחיקה התורה אותה יערוכות וכל זה אינו שוה לי : דיני המזנה נכתוב בע"ה בקינור כמנהגנו במצות איסור האכילה והנהיה בסדר כי תשא : ונהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות ועובר עליה ובשל כשר בחלב ואע"פ שלא אכלו לוקה :

צ"ג שלא נכרות ברית כלומר שלא נכתיב בה הכתיבו אל העם הרע ככופרים שהם סביע יעמין שבתורה שהיו מחוקין בארצנו טרם בואינו עם . והם חתי ואמורי וכו' שנאמר לא תכרות להם ולא תהיה ברית כלומר שלא נעשה עמיהם שלום ונתי אתו לעבוד ע"ה : משרשי עונה זו לעקור ע"ה וכל משמשים מן העולם ואלו הן עממין היו עיקר ע"ה ויסודה הראשון ועל כן בעקרו מחרצנו ונלטינו לשרש אחרים ולא כד זכרם לעולם וכו' ע"ה עליהם בתורה החרם תחרימם והיא מנו' עשה בסדר ואתחנן ושם אחר כך בע"ה ונגיד סבת היות בעולם האומות הרעות למד וכו' מנהו או בכלל חמי הנהגות ואין האזהרה בהם דוקא אלא נאמרה אזהרה שלא לברות ברית לכל עובד ע"ה אלא ששאר האומות הם אין נלחמים עמנו אין מנהו עלינו לשרם לא שלא ישבו בארצנו עד שיצונו ע"ה . ולא הו' יעממים נכסוינו להורגם בכל מקום שזכר להם אלא אם כן יניחו ע"ה . והענין לפי שהם היו עיקר ע"ה ויסודה הראשון כמו שכתבתי . וכל זה שכל לידן אחד מהם ויכול להורגו כלל סמכה ולא הרגו עובר בלאו וזה שאמרנו ע"ה ע"ה כשאין נלחמים עמנו שלא נהרגם דוקא ע"ה מן האומות אבל ישראל עובד ע"ה כגון האשכנזים וכו' עלינו להורגם לפי שהם מצרים לישראל ומוטב יאכדו חלף כיוצא בהם ולא ישראל אחד כשר : מדיני הנותנה שחמרו שחוקבלין אותן הם רנו לחזור בתשובה ויתר פריש וכו' ארזים בסנהדרין : (י"ד ס' קנ"ה)

צ"ד שלא לזנוק עובדי ע"ה בארצנו שנאמר לא יושבו בארץ פן יחטיאו אותך לי משרשי החמיקה שנגלה בכתוב בסביל שלא נלמד מכפירתם : דיני המנהג מה שחמרו ל' שאילו רנו להניח ע"ה אע"פ שעבדו ונתחלתן שאותרים לשכון בארצנו וזהו הנקרא גר תושב כלומר שהיה גר לענין שהיה ליטב בארצנו כמו שאמרנו ז"ל חי וכו' גר תושב זה שקבל שלא לעבוד ע"ה . ואם לא הבית ע"ה אין צריך לומר שאין וזוכרין לו קרקע שיטבון בארצנו אלא חפילו לשטר לו בית אסור כל זמן שיסור לדורה לפי שכתובים עם ע"ה אכל לסחורתו חומר וכלכד שלא יסור לשלם בני חכם לפי ששלם דבר קביעות הוא ואין ראוי לקובים . וחילוק הדינים שאמרנו ז"ל יש כענין זה בין בתים שדות וברמים . וכן סוריא לח' ויתר פרטיה עכו' ארזים בסנהדרין ע"ה (ע) : ונהגת בזכרים ובנקבות שאין . ועובר עליה נאמר להם קרקע או שטרם להם במקום שאינו ראוי עבר על עונות חלף ואינו לוקה לפי שאפשר למכור להם קרקע או להשכיר בלא עשיית מעשה :

תכלית הכוונה הטובה אבל יש אשר זכו ונתן להם הש"י לכ לדעת ולהכיר
 בהדוניה המעולה ומתוך הכרתם יתקשרו ויקשר לבנם באהבתו
 קשר חזק ואמין עד שישימו כל כונת הכנת גופם כדי להשלים
 הכן הש"י לרוב חשק אותו ואל התועלת המועדת להם בעסק
 ההוא לא ישימו לב והיא המעלה הגדולה שעלו אליה האבות
 השלשה והרבה ממנה אחריהם וזכר כולם לזכרה . וזאת היא
 המדרגה העליונה שאפשר לכן אדם לעלות . וזעזעה בהיות
 הנחת דעתו על זה בענין מותו כ"ה תמיים אותו לאמר כי
 בנין בית לש"י ועשותו בה תפילות וקרבנות אינו אלא הכל להכין
 הלבבות לעבודתו ויתעלה לא מהיותו נרדף לשבת בין אנשים ולבא אל
 קורותם . ואם ארזו לבטון ויבטחו וברותים כי השמים ושמי השמים
 לא יכלכלוהו וברוחו יעמודו ח"י הכית אשר בנו בני אדם נרדף לכבודו
 חלילה . הלא ידועים הדברים וברורים שהכל להכשר גופותיו כי
 הגופות יוכשרו על ידי הפעולות וברכות הפעולות טובות ורוב
 התודות ונחשבות הלב מטהרות ונתלבנות וזקוקות והם חפץ
 בטובתן של בריות כמו שאמרנו . ועל כן זנו לקבוע מקום שיהיה
 טהור ונקי בתכלית הנקיית לטהר שם ונחשבות בני אדם ולתקן לבנם
 אליהם . והוא כ"ה בחר אותו המקום והכינו אל הטובה לבני אדם
 אולי מהיותו אמצעות העולם כיוון והאמצעות נבחר מן הקצוות או
 מן הטעם שיהיה כ"ה הודע ומותק הכשר המעשה וטהרת המחשבה
 שיהיה לנו שם יעלה שכלנו אל הדקקות עם השכל עליו ועל דרך
 הפשט על הגד הזה נפרש שריית השכינה במקום ההוא . והע"פ
 שהאיות כי אמרו ז"ל קדושתן עליהן אפי' כשהן שומעין שושמע
 בזה שאין כל שבת שריית השכינה שם מנד העובדים אפשר לומר
 כי אותו המקום בחרו האל לדרך בני אדם אשר ברא ונתוכו כמו
 שאמרנו וכמו שהיה חפצו לשלוח לבני אדם נביא להורות דרך
 ילכו בה ויזכו לקיים מצוות כמו כן חפץ בחסדיו הגדולים
 לקבוע להם מקום בדרך שיהיה נכון אל טובת הבריות וזכותם .
 וכל זה ונחמדו על בריותיו ויחלל מקום לעולם תתרה שם הברכה
 והקדושה לפי הפעולות הטובות שיעשו שם בני אדם ואלו עם
 הפעולות הטובות יפתחו ונעיימות הטוב כנגדו כי באמת אינה
 דומה קדושת המקום בחרבנו לקדושתו ביסודו והנחת הטעם הוא
 בענין הכית תמיים אותו גם כן לקוון אל הטעם הזה בעצמו
 לפי הפשט בענין הקרבנות וזכר עובד וכלים יקדים ידועים הלא
 אמרתי עקרי הלבבות תלוים אחר הפעולות . ועל כן כי
 יחטא איש לא יטהר לבו יפה בדבר שפתים לבד שיאמר בינו
 ולכותל חטאני לא אוסיף עוד . אבל בעשיתו מעשה גדול על
 דבר חטאו לקחת מנוכלותיו עתודים ולטרוד להביאם אל
 הכית אל הכהן וכל המעשה הכתוב בקרבני החוטאים מתוך כל
 מעשה הגדול הוא יקבע בנפשו רוב חטא ויזנע מזנו עם
 אחרת . וכעין זה הטעם נזכרתי לרמ"ב ז"ל על ג' הפשט
 שכתב בשם אחרים . וזה לשונו . כי בעבור מעשה בני
 האדם נגמרים במחשבה ובדיבור ובמעשה צוה הש"י כי כאשר
 יחטא יביא קרבן יסמוך עליו ידיו כנגד המעשה ויתודה בפני
 כנגד הדיבור וישרוף בלש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה
 והתאוה וכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאבתו
 ויודוק הדם על המוח כנגד דמו בנפשו כדי שיחטא אדם כעשותו
 כל אלה כי חטא לאלהים בגופו וכפשו . וראוי לו שיסמך דמו
 וישרוף גופולו חסד הבורא שלקח מזנו תמורה וכופר הקרבן
 שיהיה דמו תחת דמו . נפש תחת נפש . וראשי אבריו הקרבן
 כנגד ראשי אבריו והמוות להחיות בהן מזרי התורה שיתפללו

עליו . וקרבן התמיד בעבור שלא יכלו הרבים ונחטאו תמיד
 ואלה הדברים מתקבלין מושכין הלב בדברי אגדה ע"כ . והאריך
 הוא עוד בעניין וכתב ויצל דרך האמת יש בקרבנות סוד נעלם
 בו' כמו שכתוב בפירושו פרשת ויקרא . ועוד נוסף דברים על
 ג' הפשט ונאמר כי מזה הטורש זנו האל להקריב לעולם מדברי'
 שלב בני האדם חיווד מהם כמו הכשר והיון והפת כדי שיתעורר
 הלב ויתרעם העסק בהן . ולעני חייב להביא ממצע קמחו
 אשר עניו ולכו עליו כל היום . ועוד יש התעוררות אחר ללב
 בקרבן הבהמות מזד הדמיון שגוף האדם והבהמה ידמו בכל
 ענייניהם לא יתחלקו רק שבה כתן השכל ולא כזה . ובהיות גוף
 האדם יוצא מוגדר השכל בעת ההיא נגדר הבהמות אחר שלא יחלקם
 רק הוא לבדו ועל כן נצטוו לקחת גוף כשר כמוהו ולהביאו אל המקום
 הנבחר לעליו השכל ולשורפו שם ולהשפית זכרו כליל יהיה לא יזכר
 ולא יפקד תחת גופו כדי לזייר בלבבו לזר חזק שכל עניו של גוף כל
 שכל אבר ובטל לגמרי וישנח בחלקו בנפש המושכלת שחננו האל שיהא
 קיימת לעולם וגם לגוף השותף ינמה יש קיום בתמי' . בסבתה בלבנו
 בעצתה כלומר שימור מן החטא . ובקובעו לזר זה בנפשו וזר מן
 החטא הרבה והכטיחה התורה שבמציגה הגדול היה ובהשפית עושהו
 שיתנחם על חטאו מלב ומנפש תכופר אליו שגנתו . אבל הזדונות
 אלי ספיק לכפרם דמיון זה כיהוד לא יוכח בדמיונות ודברים כי אם
 שבת לגו כסילים . ואל יקשה עליך בהנחת טעם זה איך נביא קרבן
 נדבה לגולם כי טעניו זה יסכול גם הנדבות שאחר שאמרנו שהקרבן
 דמיון להשפלת הגופות ולעילוי הנפשות אף בלא חטא ידוע ימצא בו
 המקריב תועלת לקחת מוסר וקרבן עזאזל ששלת מאל מקום
 הקרבן והכליון נאמר בפשט העניין לכל ידמה החוטא הגמור . שאחר
 שתקבל נפשו עונש לחטאיה תשוב לעמוד במקום הטובים או תהיה לה
 השארות וטובה קצת ואפי' תהיה כירבעם בן נבט ומכיריו כמו שהיה
 רואה כל השנה כולה שיש לגוף הבהמה שהוא לדמיון גוף החוטא
 השארות קצת בית הש"י באפר שנשאר שם בעת השריפה לא יוציאו
 מן הכית עד אחר זמן הרבה . על כן בשעיר החי הנושא כל העונות
 יראו רמז כי החוטא שיעונותיו מרובין כמו האפיקורוסין ושכפרו
 בתורה ובתחיית הנפשות וכל היהודים המוצרים לישראל בכלל לא יראו
 בטובה לעולם ותולעם לא תמות ואשם לא תכבה כמועשה השעיר
 כשאו רבוי עונות כל ישראל יושך לגמרי אל ארץ גזירה לא ימצא בית
 השם לא לשחיתה ולא לזריקה זכרו יאבד מני ארץ . וזהו שאמרנו
 ז"ל כי בשעה שישראל מרוצים לא הגיע לחצי ההר עד שנעשה
 אברים אברים להודיעם דמיון החוטא הגמור כי כן יאבד וזכרה ויהיה
 כלה כליון גמור למען ילמדו יאחו מוסר וישיבו דרכיהם וזהו
 הסיון הטוב להם שאין נולד מוסר אלא האובב כמו שכתוב
 ואהבו שימרו מוסר . ובענין חילוק הקרבנות שחייטן
 ובמתנות הדם ובחלק הבהנים . ויתר פרטיה רבים אם נאמר
 לפי הפשט שהיה כן להיות נחשבת העובד מכוונת אל העבודה
 הרבה כי החלוקין וכוחו הרבה כיוון הנחשבה בדבר לא נעלה
 בידינו רק דברי כערות וכלל הדברים כי גם בפשטים לא נזכר
 ידיו ורגליו בלתי סעד המקובלים ואלהים נכרע אשים ופתח
 לנו בכל אלה העני' ואין לקרותינו מוכת הכסילים בהזיחנו כל
 רוחינו בדברים כי בפסולת רב מיעט אוכל נמצא לעתים . גם
 כי ראינו ל"בותינו ז"ל כיוצא בדברינו אונורים שאמרנו בקרבן
 סוטה היא עשתה מעשה בהמה לפיכך תקריב שעורים . ובקרבן
 מזרע הוא עשה מעשה פטיט יקריב נפירות וכדומה לזה אמרו
 ז"ל בענין הגידה נפטי מה אחרת תורה ליטב ז' נקיים שתהא
 מבינה

בכונתו
 שגם
 בלבים
 גולם
 ויראפי
 תקדשו
 כבואם
 תנוסם
 חצרון
 ת' ה'
 כינו
 שבע'
 ד מהס
 כל שורש
 לא שכל
 ללשכל
 לשוקד'
 טוב כל
 ובסכה
 ח הדם
 ד המלך
 והיא
 זה אין
 כי אם
 ל כלה
 י זכרי
 ח יקחו
 ונאמי
 ורוב
 כשגכה
 ש איני
 דע
 מותיו
 כעשיית
 הודיעם
 דם טוב
 ז לקבל
 בן השם
 בתורה
 כ ועתה
 כלומר
 ו הגדול
 ים ועני
 ולמותין
 יסיון
 ואלה
 יעו אל

ספר החינוך מן ספר שמות פרשת תרומה

חביבה עליו ביותר ובאותן שאין כל זה לדעתם תכלית הכוונה בדברים רק להודיע כי עניין המצוה יסבול הרבה רמזים וכלבד עקרום גדולים וחוקים : מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שקודם שנכנס בית בירושלם היו מקריבין קרבנות במשך מקומות . אבל משנכנס הבית נאסרו כל המקומות לבנות בהם בית לשם ולהקריב בהם שאלמר זאת עונותי עדי עד . וחלוהן הדברים שהן עיקר בניין הבית עושין בו קודש וקדש הקדשים ויהיה לפני הקדש מקום אחר והוא הנקרא חולם ושלשתם נקראים היכל ועושין מניחה אחת סביב היכל הנקרא חומה וממנו כעין קלעי המזר שהיו במדבר וכל היונק במניחה זו שהיא כעין מזר האל מועד הוא הנקרא עורה והכל נקרא מקדש ועושין בו קודש הכלים הכתובים בתורה שצריכים הם . ומה שאמרו שכל כלי הקדש שניקבו או נסדקו שיעד מתיכין אותן ועושין אותן חדשים . וסבין שמשטן מקחו או נפגם אין מתקנין אותו אלא גוזלין אותו מיד שאין עניינת במקום עשירות . ועושין בתוך העורה גבולין עד כאן להשאל עד כאן לכהנים . וכיון סמוך לה בתים להשתמש בהם לכל צרכי המקדש וכל אחת נקראת לשכה . ויתר פרטיה כגון בנין הבית כיצד ותבניתו וכל נודותיו ובנין היוזבא ומשפטיו ומבוארם כמסכת מדות . וכן תבנית המזורה ומזבח הזהב ושלחן ומקומום כהיכל במזרח ומזבח ויוזבא : ונהגת מצוה זו כיון שדרכ ישראל על אדמתן זו מן המצות שאינן נוטלות עליהם כי הם על היבוי כגון כשתכנה הבית כמזרה כימינו יתקיים מצות עשה :

צו שלא להוציא כדי הארון מתוך הטבעות שאלמר בטבעות הארון יהיו הברזים לא יסורו ממנו ומבואר הוא שמינה זו בכלל מצות הטובות לדורות הוא שאין פי' נהגות לדורות שלא יפסק משרא מעשה אותה מצוה לעולם בשום זמן אלא כן הוא הענין כל מצוה שלא נצטוו עליה לעשותה רק בזמן ידוע ולא יותר כגון מה שכתוב היו נכונים לשלשת ימים . וכמו כן אזהרה דסיני גם הארון והבקר אלא ירעו אל מול הבר ההוא . וכל כיוצא בזה שלא היפה המצוה אלא לשמה לבד אלו יקראו מצות . שאינן נהגות לדורות . אבל כל מצוה שלא נצטוו עליה לומר ידוע אע"פ ששלו הפסק בזמן מן המונים ועד גלותנו או במבית דבר אחר כגון עכשיו בעונותינו שאין לנו ארון מצוה הנהגת לדורות נקראת לפי שכל זמן שהיה לנו ארון מתיכין אנו לכל נסיר בדיו וממנו כדי שיעזובו בהם הלויים אם נלכדו להסיראן ומקום ליוקום בסבת מלחמה או נחיה סבה שתכח : משרשי המצוה לפי שהארון משכן התורה והוא כל עקריתו וכבודו וכתחייבנו לנהוג בה כל כבוד וכל הדך בכל יסולתינו על כן נצטוו לכל נסיר כדי הארון וממנו כן נהיה צריכים לנהגת עם הארון לשום מקום במהירות ואולי מתוך הטרדה וחפזון לא נכדוק ויהי רצון בדיו חוקים כל הצורך ושמות ח"ו יסול מידם ואין זה כבודו אבל בהיותם בו מוכנים לעולם ולא יסורו ממנו נעשה אותן חוקות הרבה ולא יארע תקלה בהן ועוד טעם אחר שכל כלי המקדש צורתן מחוייבת לרצו עניינים עליונים כדי שיהא האדם נפעל לטובה מתוך מחשבתו כהן זרעה האל לטובתו שלא תפסד אותה נורה אפי' לפי שעה :

עלש מצות שמסדר זה אין נהגות היום :
צו להשים כבית המקדש לפניו לחס תמיד שאלמר ונתנה על השלחן לחם פנים לפני המזבח : משרשי המצוה שצונו האל ב"ה מצוה תמידית כלחם לפי שנו יחיה האדם על כן צריך אליו להיות הכרחה מצויה בו תמיד מתוך עסקו בו לקיים עליו מצות הש"י יהיה הרצון וההכרחה תלים עליו ויתברך במיעו כי בכל שגשגה בו האדם רצון הש"י בו והוא מתברך כלפי כל ענין וענין שישים ומגמת פניו ומחשבותיו ועסקו בדבר מצוה לפי שהן ענין הכרחה מוכן אליו וכן נמצאת לרמז"ן ז"ל וכעין מה שאמרו ז"ל הביחון לפני עומר כספח

כדי שיתברכו לכם תבואה שבשדות נכחו לפני מים כהן כדי שיתברכו לכם גשמי שנה . תקנינו לפני בשומר של איל כדי לומר עקידת יצחק ועל הלחם הזה בעצמו חומר כי יופני שהוא תמיש המצוה וכו' נעשה רצון האל היתה הכרחה דביקה בו יותר וכל אחד מן הכהנים שגויעו לו מוצו כפול היה שבע . וחלה הדברים כגון שולחן ומזורה ולחם הפנים והקרבנות כגולן נצטוו מזה המקבלים וכענין שכתבתי אין ספק ופקטוק לכל מוכן עם תמיד שאין חסר תבנות בעולם יחשוב שבסוף לחם בית על שולחן שניחמו שלם ונקחו שלם תקובל שום הנאה למעלה חלילה לא במזרח ולא בריח ולא בשום דך רק שגזבו כן לחפזו ב"ה שנתברך וממנו מרוב עזת טובו גם הלבונה הכלה עם הלחם שכתבה אשה לוי . ואמרו מן המפרשים שאין מן הלחם לגבו כיום אלא הלבונה שנקטרת בכל שנת כשנשאלין הלחם אין כוונתם חלילה להיות חילוק כלל בין הלבונה והלחם למעלה . וקיום מצות האל כלחם וכלבונה אחד הוא כי כמו מצוה האל ב"ה להסיר הלחם לפניו ונעשה רצונו ומידרשו כן נעשה רצונו כלבונה מצוה להקטיר והקטירה קרב אחד לכל אהל כל אלה העניינים יכתבו על נד הבנות כיום ונעשה רצונו ומידרשו כן נעשה רצונו כלבונה מצוה יאכלו כי נמצא כי אין כולו לשם כי אחרים יחלקו בו . אבל בכל מצוה שלא יהנה בו האדם כלל אלא שגשגה וממנו מצות בורא וכלה לגמרי במצוה כה נמשל לומר עליו כי כולו לוי' כלומר שנכנס כולו במצותו לא אכל ממנו חסם ולא נכנה בו הנאה גופנית כלל ועל שהרוב חינו מן ההנאות של גוף רק והנאות הנפש לא יקבל רק הנאת החושם יכנו לעולם ענין הריח אל הש"י אע"פ שהוא ב"ה וכרוך שמו חינו לרוב מועלתו ונדלו כנגד עניינים אלה כלל לפי שאינו גוף ולא כח בגוף ידוע הוא אלא כל מוכן וכבר פירשו ז"ל בכל מקום שאלמר ריח ניחח לוי' שאלמר ונעשה רצונו . וכן וירח ה' את ריח הניחח כדרך הזה זהו שגראה לנו כענין סודר הלחם בבית הש"י . והרמז ז"ל כתב ויהלשנו . אבל השולחן והיות הלחם עליו תמיד לא אדע לו סבה ואולי יודע לחיזה דבר היחס אותו עד היום : מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שכל אחת מן המערכות היו מתקנין בו כלי שיש בו קומץ לטובה שאלמר נהגת על המערכת כלומר על כל אחת מהן לבונה וכה וכלי זה נקרא בן . ואמרו ז"ל ששני הסדרים נעבדין זה את זה ושי הכויכין נעבדין זה את זה ומיום שבת ליום שבת מוציאין את הלחם ומסדרין לחם אחר מיד זה שמוציאין הוא שמולקין שתי המעשרות הנכנסות והיוצאת עם כהן גדול ואוכלין אותו וכיצד מסדרין אותו שחרכנה כנכסין כלחם וכבויכין מקדימין לפנייה לטוב הלחם מעל השולחן ואמרו ז"ל שהיו מכונין בהנחתו להיות טעמו של זה כדדטעמו של זה לקיים מה שכתוב לפני תמיד ונורת הלחם וענין הנחתו כיצד היה כדי שיהיה החומר מולט בו יותר פרטיה מבוארם בפ' י"א מונחות (פ"ה מה' תמידין) ונהגת כוון הבית כוכרים הכהנים כי להם העבודה ולא לנשים :

פרשת ואתה תצוה

ד' מצות עשה . וג' מצות לא תעשה :

צו להטיב כרות תמיד לפני הש"י ע"פ יצחק אהרן וכניו כלומר יצחק הנר לפני הש"י והו מצות הטבת כרות הנזכרת במזרח . משרשי המצוה שצונו הש"י להיות נר דלוק בבית המקדש לצדגלת הבית לכבוד ולתפארת בעיני הרואים כי כן דרך כלל ח"ש

איש להטכוד בבתיאם בנרות דולקים וכל עניין ההגדלה בו כדי שיכניס האדם בלבו כשיראהו מורא וענוה . וכבר אמרנו כי במעשה הטוב הכשר הנפש וכל זה טובב על הליך הבטולנו כי הכל נגזר מנד המוקבלים עם היותו מאמין באמת כי יש לנו קבלים בעניינים אלה חכמות נכבדות וסודות נפלאים ואולם גם אהבת נכסות הכרה בפשוטן של דברים והכל לשם שמים . דיני הנוהה כגון מה שאמר הדלקת הנר חובה בקרבנות שקבוע להם זמן שאמר בו תמיד . ונשיתן לכל מר חצי לוג שון שאמר מערב עד בקר ושיערו חכמים שזה השיעור יספיק כלילי טבת וכן נותנין בכל הלילות ואם יותר אין בכך כלום . ומעניין מנות ההטכה הוא הדין ודין האמורה והטבת מנות עשה בבקר ובין הערבים והדין הוא שכל נר שכהה וסמך הפתילה וכל שאון שכהה מקמחו ומותן בו פתילה אחרת ושון אחר כנר שלא ככה מתקנו ור אמעני אש ככה מדליקו מואש שעל מוכח החיון והאחרים מדליקין זה מזה שמושך את הפתילה ומטה אותה עד שהאור נתפשת בה לפי שאין כבוד המנוה להדליקו מנר אחר . ויתר פרטיה עבוארים בפרק ח' ומנחות וזקוקות בתמיד . והודעת הרמ"ב ז"ל במוזה זו שהטבת הנרות היא הדלקתן כמו שפירשנו אבל דעת מפרשים רבים היא שהטבה היא הדין והקטיו ותיקון הפתילות וזו היא מנוה בפני עצמה כן כראה בפרק התכלת במסכת מנחות (פ"ג מהל' תמידין ומוספין) . ונוהגת בזמן הבית כהנשים וכהן העובר עליה ולא ערך הנרות כוונתו בטל עשה :

צט שנטווו הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים לגדולה וכבוד ואז יעבדו במקדש שאמר ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו . משרשי המנוה היסוד הקבוע לנו כי האדם נפעל לפי פעולותיו ואחרים מחשבותיו וכוונותיו והשליח המכפר נרדף להתפסם כל מחשבותיו וכוונותיו העבודה על כן ראוי להתלבש בגדים מיוחדים אליה כפיסת כל בכל מקום שגופו מיד יהיה כוכר ומתעורר בלבו לפני מי עובד והקבוע תפלין שנטווו הכל להניח בקצת הגוף שיהיה לזכרון עמדת הכשר . ואף על פי שגם הכהן היה מניח תפלין לגדול עניינו היה נרדף גם זה . וזון הטעם הזה לאמר שנתחייבו להיות אורך הכתנת על כל גופו עד למעלה מן העקב יעשו ואורך כית יד שלה עד פם ידיו והמנעט ארכה שש עשרה אמה ומקופה בראשו כדי שיראה אותה בכל עת שיא עניו והאכנס שחוגר במתניו ארכו שמים ושליה אמה ומקופה ומחורו על גופו כך על כך ונמלא שמרגיש בו בכל עת כדורעותיו שמתוך גבהו ברוב ההקפים הורעות כונעות בע"כ"פ . וכל זה ראה למה שאמרתי למוזה על האמת מלבד שיש בענין כבוד לבית ולעבודה הבית העובד מלכש כלבו מיוחד לעבודה וכבר כתבנו כי בהגדלת הבית ובמוראו יתרכבו עם לבות החוטאים וישוכו אליו . דיני המנוה כגון ביאור הטלבושים שהם שלשת מינים . בגדי כהן הדין מין אחד . ובגדי כהן גדול שני מינים . בגדי זהב ובגדי לבן . ושל כהן הדין הם ארבעה כלים . ושמן כן . כתנת . ומכנסים . ומגבעות . ואכנט . הכתנת הוא כעין חלוק רחב של ישמעאלים . והמכנסים זורתין ידוע בכל מקום והיו שלהם גדולים עמתיים עד ירכס כלומר עד הירכס שהוא הנקרא גמיו המגבעות הוא כלי שנותנין על הראש עשוי ככובע . האכנט הוא כמין אזור שחוגרין בו אלא שהם היו נוקיפין בו הרבה הקפין מזה שאין אנו עושין כן באזור . וארבעת כלים אלה של פשתן היו לבנים וחוטן ככול ששה והאכנט לכדו רקום כמור ובאלו היה עובד לעולם כהן הדין . ומותר ללוכסן ביום כן בשעת עבודה און שלא בשעת דמות ליהנות בהן

ק שלא נסור החשן מעל האפוד . וענין חשן ואפוד כבר אמרנו למעלה שהם שנים משמנה בגדי כהן גדול והחשן היה כתון כנגד לבו של כהן לפניו . והאפוד מאחריו ומזון כנגד החשן שלפניו והיה באפוד מנועה האפוד בעצמו כמין שתי ידות יואחות ממונו שחוגר עצמו בהן כהן והוא קרא חשב האפוד אחר שחגר עצמו בו וכהן קבועים האפוד כפתיל תכלת כדי שיהא כתון החשן על האפוד דרך קביעות והדד שאם לא יקשור אותם באותן טבעות יהיה החשן נד וכדל . מחשב האפוד ונוקש על לוח לבו של כהן ועל זה לאמר ולא יזח החשן מעל האפוד כלומר מעל חשב האפוד ותרנס לא יתפרק . והמפרק חיבורו בשעת עבודה לוקח מלאוה . משרשי המנוה שרצה הש"ס לטובתינו לזכותינו בהגדלת אותה הבית הקדוש ולהיות כל אשר בו מזון וקבוע על זכוכו כן עניין כליו שהיו בתכלית השלימות וכין ענין כלי המשרתים כגון מלבושים אלו שהם מלבושים בהם כשעת העבודה שהכל יהיה כזון ושלא בתכלית השלימות לא יחפר שום כיו בכל הדברים ובאמת כי מנוי הענין היא שלא יהיה החשן נעונד על לוח לבו אלא יעמוד שם קבוע כמין חומר ועד שמענו וסדר לבישתן ויתר פרטיה עבוארים במדות . ונוהגת והאפוד וסדר לבישתן ויתר פרטיה עבוארים במדות . ונוהגת ענוה זו שלא נסור החשן מעל האפוד בזמן הבית בזכרים ובנקבות כלומר שאף איש או אשה שפרק חיבורם לוקח :

קא שלא להכרית פי המזיג של כהן גדול שאמר לא יקרע : משרשי המנוה לפי שהקריעה דבר של גנאי אצלנו וענין השחתה ואף כי כפי הכגד נתרקקו מן הדבר והוא רצו עליו כלאו כדי שילכשוהו הלכשוו באינה זכר אלה וכנתת וכדרך כבוד שירא מלקורעו ומלהשחית בו דבר . ונוהגת בזמן הבית בזכרים ונקבות כלומר שכל מי שקרעו כין איש כין אשה או אפילו הכריתו במספרים כנוזר לוקח :

קב שנטווו הכהנים לאכול כשר קצת מן הקרבנות כגון החטאת והאשם שאמר עליהם והאכלו אותם אשר כפר בהבם ואמרן ז"ל כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים . וענין מעשה חטאת

איש להטכוד בבתיאם בנרות דולקים וכל עניין ההגדלה בו כדי שיכניס האדם בלבו כשיראהו מורא וענוה . וכבר אמרנו כי במעשה הטוב הכשר הנפש וכל זה טובב על הליך הבטולנו כי הכל נגזר מנד המוקבלים עם היותו מאמין באמת כי יש לנו קבלים בעניינים אלה חכמות נכבדות וסודות נפלאים ואולם גם אהבת נכסות הכרה בפשוטן של דברים והכל לשם שמים . דיני הנוהה כגון מה שאמר הדלקת הנר חובה בקרבנות שקבוע להם זמן שאמר בו תמיד . ונשיתן לכל מר חצי לוג שון שאמר מערב עד בקר ושיערו חכמים שזה השיעור יספיק כלילי טבת וכן נותנין בכל הלילות ואם יותר אין בכך כלום . ומעניין מנות ההטכה הוא הדין ודין האמורה והטבת מנות עשה בבקר ובין הערבים והדין הוא שכל נר שכהה וסמך הפתילה וכל שאון שכהה מקמחו ומותן בו פתילה אחרת ושון אחר כנר שלא ככה מתקנו ור אמעני אש ככה מדליקו מואש שעל מוכח החיון והאחרים מדליקין זה מזה שמושך את הפתילה ומטה אותה עד שהאור נתפשת בה לפי שאין כבוד המנוה להדליקו מנר אחר . ויתר פרטיה עבוארים בפרק ח' ומנחות וזקוקות בתמיד . והודעת הרמ"ב ז"ל במוזה זו שהטבת הנרות היא הדלקתן כמו שפירשנו אבל דעת מפרשים רבים היא שהטבה היא הדין והקטיו ותיקון הפתילות וזו היא מנוה בפני עצמה כן כראה בפרק התכלת במסכת מנחות (פ"ג מהל' תמידין ומוספין) . ונוהגת בזמן הבית כהנשים וכהן העובר עליה ולא ערך הנרות כוונתו בטל עשה :

צט שנטווו הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים לגדולה וכבוד ואז יעבדו במקדש שאמר ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו . משרשי המנוה היסוד הקבוע לנו כי האדם נפעל לפי פעולותיו ואחרים מחשבותיו וכוונותיו והשליח המכפר נרדף להתפסם כל מחשבותיו וכוונותיו העבודה על כן ראוי להתלבש בגדים מיוחדים אליה כפיסת כל בכל מקום שגופו מיד יהיה כוכר ומתעורר בלבו לפני מי עובד והקבוע תפלין שנטווו הכל להניח בקצת הגוף שיהיה לזכרון עמדת הכשר . ואף על פי שגם הכהן היה מניח תפלין לגדול עניינו היה נרדף גם זה . וזון הטעם הזה לאמר שנתחייבו להיות אורך הכתנת על כל גופו עד למעלה מן העקב יעשו ואורך כית יד שלה עד פם ידיו והמנעט ארכה שש עשרה אמה ומקופה בראשו כדי שיראה אותה בכל עת שיא עניו והאכנס שחוגר במתניו ארכו שמים ושליה אמה ומקופה ומחורו על גופו כך על כך ונמלא שמרגיש בו בכל עת כדורעותיו שמתוך גבהו ברוב ההקפים הורעות כונעות בע"כ"פ . וכל זה ראה למה שאמרתי למוזה על האמת מלבד שיש בענין כבוד לבית ולעבודה הבית העובד מלכש כלבו מיוחד לעבודה וכבר כתבנו כי בהגדלת הבית ובמוראו יתרכבו עם לבות החוטאים וישוכו אליו . דיני המנוה כגון ביאור הטלבושים שהם שלשת מינים . בגדי כהן הדין מין אחד . ובגדי כהן גדול שני מינים . בגדי זהב ובגדי לבן . ושל כהן הדין הם ארבעה כלים . ושמן כן . כתנת . ומכנסים . ומגבעות . ואכנט . הכתנת הוא כעין חלוק רחב של ישמעאלים . והמכנסים זורתין ידוע בכל מקום והיו שלהם גדולים עמתיים עד ירכס כלומר עד הירכס שהוא הנקרא גמיו המגבעות הוא כלי שנותנין על הראש עשוי ככובע . האכנט הוא כמין אזור שחוגרין בו אלא שהם היו נוקיפין בו הרבה הקפין מזה שאין אנו עושין כן באזור . וארבעת כלים אלה של פשתן היו לבנים וחוטן ככול ששה והאכנט לכדו רקום כמור ובאלו היה עובד לעולם כהן הדין . ומותר ללוכסן ביום כן בשעת עבודה און שלא בשעת דמות ליהנות בהן

ק שלא נסור החשן מעל האפוד . וענין חשן ואפוד כבר אמרנו למעלה שהם שנים משמנה בגדי כהן גדול והחשן היה כתון כנגד לבו של כהן לפניו . והאפוד מאחריו ומזון כנגד החשן שלפניו והיה באפוד מנועה האפוד בעצמו כמין שתי ידות יואחות ממונו שחוגר עצמו בהן כהן והוא קרא חשב האפוד אחר שחגר עצמו בו וכהן קבועים האפוד כפתיל תכלת כדי שיהא כתון החשן על האפוד דרך קביעות והדד שאם לא יקשור אותם באותן טבעות יהיה החשן נד וכדל . מחשב האפוד ונוקש על לוח לבו של כהן ועל זה לאמר ולא יזח החשן מעל האפוד כלומר מעל חשב האפוד ותרנס לא יתפרק . והמפרק חיבורו בשעת עבודה לוקח מלאוה . משרשי המנוה שרצה הש"ס לטובתינו לזכותינו בהגדלת אותה הבית הקדוש ולהיות כל אשר בו מזון וקבוע על זכוכו כן עניין כליו שהיו בתכלית השלימות וכין ענין כלי המשרתים כגון מלבושים אלו שהם מלבושים בהם כשעת העבודה שהכל יהיה כזון ושלא בתכלית השלימות לא יחפר שום כיו בכל הדברים ובאמת כי מנוי הענין היא שלא יהיה החשן נעונד על לוח לבו אלא יעמוד שם קבוע כמין חומר ועד שמענו וסדר לבישתן ויתר פרטיה עבוארים במדות . ונוהגת והאפוד וסדר לבישתן ויתר פרטיה עבוארים במדות . ונוהגת ענוה זו שלא נסור החשן מעל האפוד בזמן הבית בזכרים ובנקבות כלומר שאף איש או אשה שפרק חיבורם לוקח :

קא שלא להכרית פי המזיג של כהן גדול שאמר לא יקרע : משרשי המנוה לפי שהקריעה דבר של גנאי אצלנו וענין השחתה ואף כי כפי הכגד נתרקקו מן הדבר והוא רצו עליו כלאו כדי שילכשוהו הלכשוו באינה זכר אלה וכנתת וכדרך כבוד שירא מלקורעו ומלהשחית בו דבר . ונוהגת בזמן הבית בזכרים ונקבות כלומר שכל מי שקרעו כין איש כין אשה או אפילו הכריתו במספרים כנוזר לוקח :

קב שנטווו הכהנים לאכול כשר קצת מן הקרבנות כגון החטאת והאשם שאמר עליהם והאכלו אותם אשר כפר בהבם ואמרן ז"ל כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים . וענין מעשה חטאת

הכריתו
יחזק
עשה
יעלו
המים
היפק
סדרו
הנאה
וכך
העם
החכם
אין
קיום
סדר
שמה
על כ
כי הם
שלא
גמרו
ונתין
ההיות
ל רק
א"ל
לפי
ז"ל
ורח
הלחם
היות
אחם
אחת
נאמר
וכי
הלחם
שמרות
איתו
הלחם
של זה
הפרטיה
כאן

ספר החינוך מן ספר שמות פרשת תצוה

והקטיר כדרך המפורש שם שמשלך הקטרת בנחת על הנחלים אשר
במחצית הזבובות וישלח ויתר פרטים וכי'ד היא כעשית
ומה שהיו אומרים בשמירת המזנים היטב הדק לפי שאמרנו ל' כי
הקול יפה למזנים בעוד ששוחקין אותן הכל בכריתות ובתנאי
(פ"ג מהל' תמידין ומוספין) ונהגת כוונן הבית בזכרי כהונה
והמקטיר כדינו קיים עשה זה :

קד שלא להקריב בזמנא הזבובות כהנה כי אם קטרת שכל יום
וזלתי הולת הדמים מיום הכפורים ליום הכפורים שנאמר
לא תעבדו קטרת זרה ועולה ומנחה ונשך ליה תסבו עליו -
כבר כתבנו למעלה תשובה לשאל על ג' הפס' על ענין מנחת בניין
בית הקדוש לוי ב"ה - וענין היות שם כלים יקרים לעבודה ושולחן
ומזבח ואחריות אין לייגע מחשבתנו בזה שאינו לרין ולחפש
טעם למה יזוה האל לכל נקטיר בזמנא הזבוב כי אם קטרת שאם כן
יתחייבו לחפש למה לזוה אותנו להיות נרות המזבח שבעה ולא
שונה ולא הפרטים אין חקר לנו ולא תשיג בהן מחשבה לעולם -
ואם תלחצני להשיב בפרטים עכ"פ אומר על ג' הפס' אם לא
שהקבלה תכרוח לפי דברי ר"ל המוקבלים הקדושים שלא יהיה
בפרטים טעם אחר אלא נאמר שאחר שנתחייבו לבנות בית ולעשות
כלים נטויים בהם על ג' אחד מן הגדלן וכל אחד מן השבועות
שלי אפסר לעשה בלתי אחד מהם - ואולם אחר שננטונו בהן
בזה הזוהא עליון לעשותם המנזות דרך קבע לעולם ולא נוסף ולא
נגרע כי התוספת והגרוע במכוון בשלימות הקלוק וכל מנזתיו ב"ה
שלימות ותמימות ואולם שמעתי כיים למוקבלים בכל אחד מן
הפרטים טעמים נפלאים וסודות עמוקים - ונהגת מנזוה זו
שלא להקריב בזמנא הזבוב כי אם קטרת כוונן הבית בכהנים והעובר
על זה והקריב או זרקו כי אם דבר הראוי להקריבו כוונן שאמרנו
חייב מלקות :

פרשת כי תשא

ד' מצות עשה - וה' מצות לא תעשה

קה שיתן כל אחד מישראל מחצית השקל וכן עשרים שנה ומעלה
בין עשיר בין עני שהוא משקל עשרה גרה כסף בכל שנה ליד
הכהנים שנאמר זה ירנו כל העובר על הפקודים והיו מניחין
הכל בלשכה אחת שבמקדש ומשם היו מוליחין לקנות תמידין ומוספין
וכל קרבן הקרב על הציבור ומביאים והולחט שמוחין בו את
הקרבנות ועני המערכה ולחם הפנים - ושבר העושה לחם הפנים -
והעומר - ושתי הלחם - ופרה אדומה - ושעיר העושה לחם -
ולשון של זאורות - בשרשי המנזוה שרצה הש"ל לטובת כל ישראל
ולזכותם שיהיה יד כולם שזה בדבר הקרבנות הקרבים לפניו כל השנה
בהתמדה ובענינים אלו הנכבדים ושיהיו הכל אחד עני ואחד עשיר
שוים במנזוה אחת לפניו להעלות וזכרון כולם על ידי המנזוה שהם
כוללים בה יחד לטובה לפניו ועליית הזכרון הכל נאמר מנז' המקבל
על הדרך שכתבנו למעלה - בודני המנזוה מה שאמרנו ז"ל שכל אחד
באחד משמיעין על השקלים ושאיילו דל שבדלים חייב בו - ואם אין
לו שאל מחמרים או זוכר כמותו שעליו וזכותו שנאמר והדל לא
ימעיט - ואינו נותן בפעמים הרבה אלא הכל כפעם אחת והוא
משקל' גרעני שעורה שהשקל
השלים היה כמי שלמה משקל תיחא כי לפי דברי רמ"ם ז"ל
נח"ה הש"ס שעורה - והכל המנזוה היא משקל' י"ו עורות
חייבים

החטאת והאשם אידיו עושים אותם ומקוסומון אכילתם כסדר שלהם
נכתבו בע"ה וכלל הדבר כל כשר קרבן החטאת והאשם היה נאכל
לזכרי כהונה בעזרה - חוץ מן האיוורין שבהן ואין להעלים בהם
בלום ואם יתפרש גם כן מה הן האיוורין - ובכלל מנזות עשה זה
גם כן שיאכלו חלקם המנזוה להט מכל הקרבנות הנקראים קדשים
קלים - וכן אכילת התרומה בכלל המנזוה - ואולם אין אכילת
קדשים קלים ותרומה כמו אכילת בשר חטאת ואשם שבאכילת חטאת
ואשם תשלם כפרת המתכפר כמו שאמרנו ז"ל כהנים אוכלים ובעלים
מתכפרים ואכילת קדשים קלים ותרומה לא יוסף ולא יגרע במנזות
המקריב והנותן - בשרשי המנזוה היסוד הקבוע אלנו כי כל
פעולות הקרבנות להכשיר מחשבתנו וכוננותנו לטוב ולהשפיל הכפס
המנזוה אשר בנו ולהגדיל ולחזק כפס השכל אל המנזוה ועל כן נצטוו
להתנבב בכל עניני הבית והקרבנות דרך מעלה וגדולה ובכוד למען
תנזח כלל כוננו יראה וענוה ושפלות הרוח בהיותנו שם גם בזכרנו אותו
ומתקיימו - והאמת כי מן הכהנת הכבוד אל הקרבן שהכפרה תלויה
בו להיותו נאכל המנזוה כענין ולא שיתגבהו לעבדיהם ולכלב או
ימכרוהו לכל קונה - וכן מן הכבוד הוא שיאכל במקום קדוש - וכן
שלא ישהו אכילתו הרבה כדי שלא יסריח ויהיה הכפס קלה בו - הלא
גם זה מנז'ה בענין גדולה וחשיבות - דיני המנזוה במקומו נאריך
בהם קצת כמנזוהינו - ונהגת מנזוה זו כוונן הבית בזכרי כהונה
ועובר עליה ולא אכל חלקו המנזוה מהם כוונן המנזוה בלול בטל עשה
ונענש עוד מנז' כפרת הכעלים שתייה בו כוונן שאמרנו - והרמ"ב
ז"ל לא ימנה מנזות כי זו חומר טוה חלק ונחלקי מנזות הקרבנות היא
שזה הש"ס בהם מי יאכלם ולמו יהיו והאמת שהכפרה תלויה בהם :

קג שנצטוו הכהנים להקטיר קטרת שמים פעמים בכל יום על
המזבח שנאמר והקטיר עליו אהרן קטרת סמים
בבקר בבקר בהטיבו וכו' - ובכל שנה ושנה מנזוה עליהם לעשות מנזוה
כדי להקטיר בה כוונן שאמרנו ועשייתה והמנזוה שנעשית בה בכל יום
נחשב למנזוה אחת לפי שמוך מנזות עשייתה אינה אלא להקטיר בה -
ואע"פ שזני כתובין של מנזוה מנז'ה בין העשייה וההקטרה שנאמר
בסדר כי תשא קח לך סמים ונמנר על עשייתה וכן כתוב והקטיר
עליו אהרן וגו' - אע"פ ראייתו למחשבי המנזוה שחושבין הכל
מנזוה אחת אין בזה נחלוקת ביניהם כלל אכל יחלקו בענין אחר כי
הרמ"ם ז"ל ימנה קטרת של שחרית ושל ערבית מנזוה אחת והרמ"ב
ז"ל כתב שהן מנזות שתיים וראיותיו בספרו - בשרשי מנזוה זו
גם כן להגדיל עבוד הבית ולהיות מועלתו ומוראו על פני כל אדם ואי
אפשר להגדיל דבר כלל אדם ומחשבתו דק בדברים שהוא חושב
אותם לגדולה ומנז'ה בהם תענוג ומחמה וידוע כי ענין הריח הטוב
הוא דבר שנפח אדם נכניית בו ומנז'ה אלו ומנז'ה הלכ הרבה -
ודיא הקטרת היה הטוב שאפשר ליעשות על ידי אדם עד שאמרנו ז"ל
בפרק חנוך להם המנזוה כי מריחיו היו מריחין בו כשעית הקטרת
מריחיו עד ירושלים - בודני המנזוה מה שאמרנו שפיטום הקטרת
היה חמש עשרה סמנין ארבעה ונהן מפורשין בתורה ואחת עשרה
קבלה - ומה שאמרנו שהקטרת כעשית בין על ידי כהן גדול או
על ידי אחר ואמרנו שאם לא הקטיר בבקר מקטיר בין הערבים כל העשיר
של יום אחד שהוא משקל מנז'ה דוגרין ומשקל הדוכר ידוע ובכל יום
היה מקטיר חמיים בבקר וחמיים בערב אחר תמיד של בין הערבים
קודם הטבת הנרות כולן אחר הטבת חמשת פתילות והם כי לא
היה מנז'ה רמ"בין וכך היו עושיין ענין זה כהן מנז'ה להקטיר קטרת
נעטל כלי ואל הקטרת גרוש וטני שמו וכורשין כל העם מן היוכל ומנז'ה
האולס ולמנז'ה שנאמר וכל אדם לא יהיה באהרן בועד וכו' -

והוא אהרן ובניו ויהיו אלעזר ואיתמר ופנחס עמיהם - וכל מיס
כשרים לקידוש בין מי ועין או יגוקו ונפסלין בלינה וכידן מצות קידוש
מניח ידו הימנית על רגלו הימנית וידו שמאלית על רגלו שמאלית
ורוחק עמוד ולא יושב לפי שמוכלל העבודה הוא קדוש ידים ורגלים וכל
עבודות המקדש ועמוד הן שגומר לעמוד לשרת וכל זה לזוועלת
הבית - ויתר פרטים מובארים בפרק ב' מובארים - ונהגות
בזמן הבית בזכרי הכונה בכלד ועומב עליה ולא קדש ידיו ורגליו
שקרית או שיפא יון המקדש והסית דעתו וחזר ועבד כלא קידוש חייב
מיתה כדו שנים ועבודתו פסולה בין כהן גדול או הדיוט :

ק לעשות שני המסחה על הענין פלותה התורה לעשותו שגומר
ועשית אותו שכן מושחת קדשו וגו' שהיה מוכן לזוועלת
בו כל כהן גדול שיתמנה כמו שכתוב והכהן הגדול וגו' אשר יוצק
על ראשו וגו' - וכן מושחתו בו את המלכים וכן גם כן נשחטו בו
הכלים של בית המקדש ולא יטרפו לזוועלת לעתיד אלא בעבודה
יתקדשו והוה שכתוב יהיה זה לי לדרתנים כן אמרו ז"ל בספרי -
קשרשי המנוח שרצה האל ב"ה שבעשה פעולה כפשוטו כיום
שעלה להתחנך בכבוד עבודתו הקדושה תורה בנו גדולה ושכח
וזה נשיחת השמן לפי שענין המסחה השמן הטוב לא יעשה רק המלכים
והשרים הגדולים וגם מיוסוד המצוה להיות מוכן בבית לעת הצורך
לזוועלת המקום כי ידוע על דרך משל כי המועלת בעל הבית הנכבד
להיות מוכן בבית כל הצורך לה ולא תתעבב עם מלאכה עד הכן הצריך
אליה - דני המצוה כגון מניעת השמן כי ידע מניעה יושר קנין
קדש תמס מחלות שקל מכל אחד אלא שהקנין נשקל בין שני פעמים
לחברות בו שתי הכרעות - וקנה מושם תמיש ונחיתים שקל וכולם
מנוצלים באי הודו - ושמן ית שגור הין שהוא שנים ישר לוג -
ואחר זה שיתבשל הכל כדי ירכו חזר הכל לזוועלת השמן שהוא ב"ה לוג
וסיון יהיה זה בגוונתריא ב"ה - ויתר פרטים מובארים בפרק
רמון מקרייתו - ונהגות בזמן הבית והיא נזמנות המועלת
על הצורך כמו כנין הבית וכליה :

קח שלא למסות בשמן המשחה שיעשה משה אלא להגים כלכד
שגומר על בשר אדם לא ייסך וכתבאר ככתוב שמי שישח
בו כחודי חיי כרת שגומר ואשר יתן ממנו על זר ונכרת - ואם
נמסח בו בגונג חייב חטאת קבועה - כלומר שאין תלוק בו כן הדל
והעשיר אבל דבר קבוע הוא לכל ; משרשי המצוה וגם כן להגדלת
הבית וכל אשר בו ולכן אין ראוי להדיוקות להמתמש באותו השמן
הנכבד שבבית רק הנכבדים שיש לכד שהם כהנים ומלכים ובכך
כהמנע השמן ממונו יקרי בעיניהם עד מאד ויתאוו אליו כי גדול ערך
הדברים בלב רוב בני אדם לפי מיעוט המצחם אללם ; מדויגי המצוה
מה שגמרו ז"ל שחייב כרת והקרבן אינו עד שישקן ממנו שיעור כות -
ושלא חייבנו הכתוב אלא על אותו שעשה משה ולא על אחר שיעשה שום
אדם וקבלה בידינו שגם בעשה בו שיספיק לעולם ומה שגמרו ז"ל שאין
מושחתו בלדורות כל הכהנים המתקנים לעבודה אלא כהן גדול
ונשוח מלחמה ומלכי בית דוד וכל שאר מלכים אינם נמסחים בזה
השמן אלא בשמן הפרסיון והתלוק שיש במעשה משיחת השלך למעשה
משיחת הכהן ומה שגמרו שאין מושחתו תלך כן מלך אלא אם כן יש
עליו מחלוקת ועל כן נמסח שלמה ויתר פרטים מובארים בפרק ג'
מקרייתו (פ"א ופ"ב ופ"ג כלי המקדש) ונהגות מצוה זו של איסור
משיחת השמן בכל מקום שימצא ובכל זמן בזכרים ועובר עליה נסך
מונו כות במוד חייב כרת בגונג חייב חטאת קבועה -

קט שלא לעשות שני המסחה שגומר ובמחובתו לא תעשו -
בשרשי המצוה מה שכתבנו באיסור נשיאתו ענין המצוה
שגמרו

חייבים ליתנם כהנים ליום
וישראלים גרים ועבדים
משוארמים לכל לא נשים
ועבדים וקטנים ואם נתמו
מוקבלין מהן אבל לא מן העל"ם
ופור חמורו ז"ל שכל מי שאינו כותן מני שקל ממה שהיה מעבד בחותו
והן ונותן בעבודו כסף במשקלו או פרוטות שמוסיף על משקלו שקלו
זה מעט ואותו המעט נקרא קילבון ואותו המעט הוא שבר השולחני
שמשתכר מהו מחליף מני שקל שהיה קבוע בשביל פרוטות ולפיכך
המים שהיהו שקל שלם בין שניהם חייבים בקולבון שחגרו להחליטו
צרכים היו לתת הקולבון לשולחני וכמו כן יתנה לגיזר לפי שכחני
שקל חייבים הכתוב ולכן חייבים בנאו בערכו בכיוון - וכן מה שאמרו
במי שאבד שקלו בדרך מה דינו - ויתר פרטים מובארים במסכתא
המנויה על זה והיא תוס' שקלים (פ"א ופ"ב שקלים) ונהגות בזמן
הבית - שחייבים לתת אותם פלי ישראל בין העומדים בדרך או מזה לה -
ושלא בזמן הבית אין חייב בה אדם ואפילו העומדים בדרך - ועובר
עליה ולא נתנו בטל עשה ועושה גדול שפרש ענינו וכן הליכור ואינו
בכלל בפרתן - ועכשו כעוונותיו שאין לנו מקדש ולא שקלים נהגו כל
ישראל לזכור הדבר לקרות בבית הנכנסת בכל ענה ושנה פרשה זו של
כותשא עד ולקחת את כסף הכפורים בשבת שהוא לפני ראש חודש
חדר לעולם :

קו לרחוק ידיו והרגלים כל עת הנכנס להיכל והבא לעבוד עבודה
וואת היא קידוש ידים ורגלים שנת' ורחצו אהרן ובניו מבגדי
את ידיהם ואת רגליהם בבואם אל אהל כוועד וגו' או בגשהם
אל המזבח - משרשי המצוה היסוד הקבוע שגמרו להגדיל
כבוד הבית וכל המלאכות הנעשות שם על כן ראוי לנקות הידים שהם
הנשואות במלאכה בכל עת יגעו הכהנים בענייני הבית - ומה שהרש
אמרו ז"ל שאין הכהן נרדף לקדש ידיו בין עבודה לעבודה אלא פעם
אחת בבקר ועובד כל היום וכל הליכה וקוא שלא יישן וכל יטל מים ולא
ישקט בעתו כרצה חל זה שאין המצוה כרתית ונתחילה חל להגדיל
כבוד הבית שאפילו היה טהור ומקי בתחלת כולו עם נרדף לרחוק
ונשחח חיל בעבודה אין צריך עוד לרחינה בין עבודה לעבודה וולתי
כיום הכיפורים לרוב תומו של יום לפי שכל עסק עבודת הבית חנו
מחויקין וראין כלכט טהור ומקי וקדוש - מרעי המלכה מה
שגמרו ז"ל שהיוא חזן לחומת העורה ענין קידוש ידים - ואם קדש
ידיו היום צריך לחזור ולקדש למחר חף על פי שלא יטן כל הליכה
שהידים נפסלות בלינה ושמונה לכתחלה לרחוק כשדרית קניו ידיו
ורגליו ושמונה לקדש כניו הכיור - ואם קדש מחדד וכני שרת
כשר דיעבד אבל לא מכלי חוב אפילו דיעבד ושאין מוכניסין
ידיון לתוכו אלא שומכין מומנו על ידיהם וגם זה דרך כבוד
ואין חנו מוצריקין כן בענין נטילת ידים בחולין ליעול מן
הכלי ולא בתוכו ואע"פ שאנו מוצריקין כלי לנטילת חולין ויסוד הדבר
הוא מפני שגומאנו כלי לנטילה בקדש מכל חוקם הקדושה הוא דמייעט
רמזא ומנו ולא כתוב - אבל בחולין אין לנו מיעוט ואע"פ שנטילת
בחולין מוס סרך הקדשים הוא וכמו שגמרו ז"ל מושם סרך תרומה
מכל מקום אין לנו להשוותם לגמרי בכל דיניהם - ודי לנו לחייב
בנטילה ובכלי בחולין מושם סרך ולהניח מיעוט דמונו שגמרו בו
במקומות ואפילו בתרומה יעמיה נטילת ידים כה מדרבנן הוא כי יון
התורה לא נזמאל טהרה רק בכל הגוף כבת אחת - ומה שגמרו ז"ל
שנטילה מדרבנים וידיו לא שפ"גו' אסכתא בעלמא הוא כן כתוב
בספר היונות של הרמ"ב ז"ל וכן מה שגמרו ז"ל כמה מים צריך להיות
בכור אין פסות מוכשיעור מים הראוייה לנטילת ארבעה אנשים שא'

ליום אשר
אם כעשית
רוז"ל כי
וכתמיד
רבי הכונה
בכלל יום
שגמרו
ועליו -
נותן כנין
הוא שולחן
יון ולחמש
ת שאם כן
בעה ולא
ולס -
ש אם לא
שלא יהיה
תלושעות
החשובות
זונו כהן
קוסוף ולא
זונו ב"ה
אחד מן
מצוה זו
והעובר
זו שגמרו

שאלוהו"ל כי מעולם לא נעשה עוננו אלא אותו שיעשה עמו כמדבר
 וחמור שום נעשה בו שכולו קיים לעתיד לבוא וזה שבוניחו עוננו
 לזמנית הושיע וכלי הברכה השלימים ואין חיוב על עשייתו אלא
 כעשהו כעבודו סומנו ויתר פרטיה וכו' אר"י בפרק ח' מבריות
 (ס) ונוהגת מזהו של איסור עשיית השמן בכל מקום ובכל זמן
 בזכרים ומקבות ועובר עליה נעשה חמור נוקט וחייב כרת .
 כסוג חיוב חטאת קבועה :

קי שלא לעשות קטרת כדמות קטרת כלומר שתהיה הרכבתו על
 ענין אותם המשקלים ויתבין להקטיר עליו גם שחמד
 במהבונה לא העשו להם ונחמד עליה א שאשר יעשה כמות
 להריח בה כלומר שיתבין בעשייתה להקטיר עליו : משרשי
 המזבח מה שכתוב כל סור חזית השמן : בדיני המזבח מה שפירו
 ז"ל שהעשה אותה להחליף חו למסרה ללבוז פטור והעשה חפילו
 קלת נחמו כל זמן שיעשה אותו קלת לפי משקולת הקטרת שהיב וזה
 שחמור הקטרת היתה כעשיית כזמן הבית בכל מה ושנה וחס חסר
 העשה אותה אחת וסמניה חיוב מיתה . ויתר פרטיה וכו' אר"י
 בפרק ח' מבריות (ה' כלי הוקדש' וכו') ונוהגת מזהו של
 עשייתה בכל זמן ובכל זמן בזכרים ומקבות ועובר עליה נעשה חמור לפי
 משקלה להריח בה כדמות חיוב כרת . כסוג חיוב חטאת קבועה .
 אכל המריח בה לכד ולא עשה אינו חייב כרת אלא דינו כדון כל
 הכנה מן הקדש :

קיא שלא לאכול ולשתות תקרובת ע"א שאלוהו פן חבתה ברית
 ליושב הארץ וגו' וקרא לך ואכלת מזבחו : משרשי
 המזבח להרחיק ולמנוח כל ענין ע"א וכל דבר המיוחס אליה ענין
 עינו וזוה"כ . וביסוד ריחוק ע"א כתבנו למעלה מה שדענו
 בו . בדיני המזבח מה שחמור ז"ל שכל דבר שיש בו עוננו תקרובת
 לע"א חסור ואפילו יום ונולח . כלומר חמור ע"א שיש בו נולח הם
 דברים קלים וחמור לזכרם אפי"ן לתקרובת ולא הניחום לפני
 ה' אלא לזכרם כבוד כלל העם כסבור . וכן חמור ז"ל לרוב ריחוקו
 כל זמן של עב"ס שח"פ שלא ידענו בו שנסכחו לע"א והוא נקרא להם
 סתם יום . אלא שחמור ז"ל בין הנקט כדענו לכתוב יום שהיו
 איסורו בשם מן התורה ולוקח עליו מדבנים ולא ירבו ביד
 באומרו מן החרם וכסמנין שאין איסורו אלא מדברים אין
 חמור עליהם אלא חמור מרדות וכמותה עוננו רביעית . אכל
 כסחות מרביעית אין לו חמור מרדות וכל מקום חמור הוא מדברים
 אפילו בשם המזבח וזכרם דברים שבעולם מן ענין לא החמירו ז"ל
 לחמור כל המזבח כידם כסמנין חמור תקרובת ע"א חמור ע"א
 ענינה וזלתי בדברים שהם כיכר שהם עשאו לכן כגון מה שחמור
 ז"ל בענין הללעים שסתם הללעים לע"א ישעו ולפיכך חמור אותם .
 ואפילו המזבח אותם וזללים אינו רשאי לשלם כי אם בתכנים
 ידועים כמו שפירטו הס"ל וכן נראה בודאי בכל דבר שהיה חמור
 שיעשה בו תקרובת שחמור לו לזקתו מוס . ועוד עשו הרחקות דבות
 בענין הין לפי שהיה עיקר שמחת הובת להם . ועוד שהתורה
 הוכרה איסורו כפירוש כוונתו שבתוכו בפרשת האזינו ישתיין נסיכס ועל
 כן החמירו ז"ל בו ואמרו להרחקת הענין שאפילו אין של ישראל חיד
 שיעשו עב"ס והוא חמור אפילו בהנהגה . וחלוקה עלך חיד וכל
 העב"ס לחמור יין של ישראל והוא קיימא לן אין חמור דבר שאינו
 שלו שלא באמת זה אלא ענין שמתחיל לכהנות חמורו שלא נעשה נעשה
 כגון הדבר אכל כל זמן שיעשה נעשה כגון הדבר ואפילו נעשה חמור
 כי היתה נעשה יש לו כח לחמור דבר שאינו שלו מדרכן שהחמירו
 בדבר אכל לא ידאורייתא עד שיעשה נעשה גדול כמו שפירש

בהמה שהיא נעשה גדול וכן אם נקח היין למנוח ע"א חמור גם זה הוא
 נעשה גדול אכל כנעניה כיון שלא כפי ע"א נעשה חמור כו' .
 ומכיון שהיא נעשה וכן האיסור לא נדרשן התירו"ל לישול שלום
 מה שאמר חיד החמור . וזע"פ שגוף הדבר החמורו לחסור בהנהגה
 בתשלומין לא החמירו לפי שאין התשלומין אלא כעין תשלומין מק
 ואינו נכנס מדבר האיסור אלא שלוקח תשלומין נוקו חיד החמור . וכן
 החמירו"ל שרבה כדמיון שנתבאר חמור ע"א חל לכל דבר שהוא
 לע"א ויתר וכל האיסורין שבתורה שאין לך דבר שאמור בהנהגה בכל
 התורה שנתערב בהיתר ואינו ניכר שלא יראה לו תקנה להחמירו אפי'
 לח כלל עם מה שאמר רשב"ג בנפלא שימור כולו לעב"ס מן חמור
 האיסור שבו והוא שיהא וין הדברים שאינן נקחים מן העב"ס כדי
 שלא יכשל בהם שום חמור מירשאל שיקחו מן העב"ס . אכל כיון נקח
 גמור ובכל דבר ע"א אין להם תקנה כיומור כולו לעב"ס . וכ"ש
 שאין להם תקנה כיומור הנחה לים המלח . וזוה"כ דוקא שנתערבו
 עונש ואפילו טיפה עוננו בקנקן מחויב כמה שאין הוא דין זה שאין
 תקנה להנחתו לעולם . אכל עם נתערב עוננו חמור אחת בחמיות
 חמור של יין כשר כיון שלא נתערב גוף החמור עונש אלא כל אחד
 כפי ענינו הוא עוננו יש לו תקנה כתקנת רשב"ג שימור כולו
 לעב"ס וכו' . וכן כסמנין יין יש לו תקנה כתקנת רשב"ג אפילו
 נתערב עונש כדון שאר איסורין כיון שאינו נקח גמור ועוד יש
 לך לדעת שכל איסורין שבתורה שאוסרין תערוכתו בהנהגה אין
 אוסרין אותו אלא אם כן יש מן האיסור שנתערב בהיתר כדבר נבנית
 טעם בהיתר וזלתי חמור חמור חמור חמור דבר עוננו חמור כי כל דבר
 חמור כגון חמור הרחיק להתבאר וכו' וזה חמורין בכל שכן .
 אכל כל שחמור דבר חמור אינו חמור תערוכתו בהנהגה אלא אם כן
 יהיה בו כדור נבנית טעם כמו שחמור חמור נקח וכל עניני ע"א
 שאוסרין בשם בהנהגה כל שנתערב ענינה וכן שום דבר אחר בעולם
 ולא מכלל זה מן וכלליו הכרס וחמור כסמנין ליעת קלת מפרשים שם
 אוסרין בהנהגה תערוכתו שחמור וחמורין כן במיין בין שלא חמור
 וערלה במה וחד . וענין התקנה שיש להם כבר שחמור לכל
 האיסורין יש תקנה כתקנת רשב"ג חמור וכלל איסורי ע"א שנתערב גוף
 האיסור עונש שאין לו שום תקנה לעולם וזהו מחמור ע"א . והסך
 בנפלא ככל זה ענינה כה מוארית הכירוים השובים ושומר
 הדברים כי בהנהגה נקומות בנפלא תנשך אליהן ועל כן הארתי
 כן שלתבונהני קונטרסין חלו . ועוד הרחיקו ז"ל לחמור יין
 נקח לומר שאפילו שר של יין נקח ששכרו חמור עוננו שהוא ראה
 בקיומו וכן עוננו כלומר שרשם שיהיה קיים היין בחמיות עב שיהיה
 הוא כדי שירוחם שכרו על הפבירה כי הס"ל רצו לנקר עונש שבתו
 שלא יהיה חמור בקיומו אפילו רגע אחד לרוב מיואסו בכל עני
 ע"א חמור פרטיה הרבים כגון מי שיעשה יין נקח לחמור חמ'
 בהנהגה ומי חמורו כסמנין דוקא וחמור נעשה יין נקח ודיני עוננו
 של עב"ס ככונה שלא ככונה וכו' וכתו כו' . וסעי' ישראל עוננו .
 ואינו שיערה תפסיק לנו בינינו בביתו של עב"ס או בביתו חס
 יש עב"ס כגון הנכנס וינח שומר היין . ודיני האיסור שיש לנו
 בכל יין . ודיני הכסף . ודוכו הפרטים שבאו לנו גם כן בכל
 בשוליסן והוא הענין הכקרא געוילי עב"ס ודיני ריחוקם שלא
 לשקן כפשוטם כן בענינים הנגדרים אחר דברים אלו המזכירות כגון
 מה שחמור ז"ל שלא לאכול ולשתות בכלים מאוסים כגון כלי השתן
 והוא האורכת דאומת לפי שיש בדבר שיקן הנפש . ויתר פרטיה
 אלו מוארית בפרקים אחרונים של ע"א וקנת מן כסמנין ונוהגת
 אוסרם וכלל מקום וכלל זמן בזכרים ומקבות . ועובר עליה וכל

כל שאף שה' אפילו טפת יין נספך נחמד לוקה . שאין דין דברים
 אלה כדון שאר חסורי מחלבות שכן כחית ודין שתייה רביעית .
 לפי שעל ע"א הדירה התורה ואמרה לא ידבק בידך מואמה מן החרם
 כלומר ואחילו כל שהיא . כחית המזיגה של יין נספך הרמ"בס ז"ל
 והרמ"בן ז"ל שיהם וידו שהוא לחו ושהוא נמנה בחסוקו הלאין .
 אמנם כחלקו בו בענין זה כי הרמ"בס ז"ל יוציא חיבורו וכן האקרא
 שכתוב בספרת האינו ישתו יין נסיכס ואוסר שאר תקרובות ע"א מלא
 ידבק בידך מואמה מן החרם ומלא תביא תועבה . והרמ"בן ז"ל
 כתב כי מוסקו זה של השמר לך כלומר חיבור כל תקרובות ע"א ויין
 נספך בכלל . ואינו כחיתו זה המוקרא כדעתו שלא במחנה בכל הספר
 כי כולם כחיתים כדעת הרמ"בס ז"ל אבל כחלקו רחיתי שהפסוק
 הזה באה מחד לדרוש ממו הענין ועוד שיש בו חזרה ולפיו אמרו
 ע"ל כל נקום שנאמר השמר מן וחלבו . וכפסוק ישנו יין נסיכס
 חן עם חזרה . גם רחיתי גדולים ממש בני המות שכתבו כן .

ק"ב

לכטל יעלודת הארץ שבה שבועית שחזור
 ובקציר תשבות ובה פירותם שעל טה השביעית נאמר
 שנגזינו שלא לעסוק בה כלל בעבודת הארץ וכפלה המזנה סוף
 באמרו במקום אחר שנת שבתו יהיה לארץ . וכן שכתב הארץ שנת
 ל"י . וכבר כתבתי כל עניניהם משלם למעלה כסדר אם כקף תלוה
 במלות והשביעית תשמענה וכשתה שבה ללוות על הפקר פירות
 שבה לכל ואי"ש שאין היה מקומו :

ק"ג

שלא לאכול בשר החלב שנתכשלו ביחד ע"א לא תבשל גדי
 בחלב ואמו וזה הכתוב בלא לאסור האטילה וההגאה בכשר
 בחלב . ואל יקשה עליך אם כן למה לא נאמר שפירות חסורו בלא
 תחלב והליתו כלשון טיטול שהתשובה בזה מפני שנתחדשה חסור
 אכילתו וחיסורו שאר אכילות חסורין ששאר חסורין חין חייבין אלא
 אם כן נהנה באכילתו וכאן חפ"י לא נהנה באכילה מוכין שכלעו ואפילו
 יבדעו חס שורף גרובו וכו"ל בזה שאין לו הכאה בו מכל מקום
 לוקה . כמו שאמרו ז"ל כדק"ש שני חסותים להבי לא כתב החמנה אכילה
 צדושה למימרו שלוקין עליו שלא כדרך הגאון וכל מקום חין לוקין
 עליו אלא דרך ביטול הלשון שהיא כחית חסורו ואי"ש שאמרו ז"ל
 שזה שנתכב בתורה חסור הטיטול ג' פגמים שהוא ללווד חסור
 באכילה ואיסור ההגאה וחיסור ביטול חין רחוי לכו למנות בחשבון
 עליו חין אלא השני לפי שאיסור אכילה וההגאה דבר אחד הוא כמו שאמרו
 ז"ל כל מקום ש"א לא תחלב לא תחלבו אלא חסור אכילה ואחד חסור
 הגאה בחמשה . כי אשורה תוציא כל ההגאות דרך כלל הלשון אכילה
 לפי שהיא הגאה תמידית לחדם ודרך חליה . ובענין שכתוב
 ויחוו את האלהים ויחלבו וישתו שיכנה ההגאה לאכילה . ואם
 תתשוב עלי אם כן למה נכתבו שלשה לחון שנים ושתיוקו לפי זה
 שאמרו . יש להשיך דודאי אם נכתב במקום אחד לא תבשל
 שילוד על איסור ביטול ובמקום אחד לא תחלב שיכול איסור אכילה
 והגאה כמו שאמרו היה כדון שלא יכתוב השלישי שאין צורך עוד בו
 שכבר היינו למדים אכילה והגאה בלא תחלב מן הכלל שבידנו דבכל
 אכילה הגאה בחמשה אבל עכשיו שלא הוצרכה בו אכילה כהם מקום
 לא היינו לאידיס ההגאה אלא עם הללו השלישי ואין לך לאחול עוד
 ולמה לא כתב רחמנא לא תחלב באחד מהם וישטיק בשנים שכבר
 הודעתך כי לענין נאשרך שלא יזכיר בו הכתוב לשון אכילה מפני
 שהמיו בואפילו שלא כדרך הגאון . אמור ועתה כי זה שאמרו ז"ל
 חד לאיסור אכילה וחד לאיסור ההגאה וחד לאיסור ביטול . ואין
 המונה כאן שיהיה כחש הכתוב השלישי ללחו אחד אלא שגשרך ללמוד

מומו האה וברוך שפח בדבריהם : משרשי המזוה כתבנו
 באיסור הכיטול בפרשת ואלה הנושפים על ג' הכשט מה שיכולנו .
 מדיני המזוה מה שאמרו ז"ל שאין חסור בשר בחלב מן התורה
 חלכ בכשר בהמה טהורה ולא כחיה אפילו טהורה ולא עוף חין טהור
 כין טעם ונסמכו בו זה וכתבו ג' פעמים בתורה גדי שהולצון
 מוצט שיהיו לו לכתוב בשר וזה חפ"י על ג' גדי ולא בהמה טהרה .
 גדי ולא חיה . גדי ולא עוף . ולפיכך אמרו ז"ל כי שלשה הלה מותר
 לפשט בחלב ומותרין בהגאה . אבל באכילה חסרו ז"ל לגדר בשר
 בהמה שאיסורו דבר תורה כדי שלא יתקף לפני חסר בשכר .
 ולפיכך מפני שהדבר קרוב שכבר כבשר מחלק החמור גם בגדר זה
 כמו שהחמורו בכשר בהמה ממש בקצת עניינים בחסור בהם
 שלא להעלותם על האולחן כלל ולפי דעת קצת המפרשים חייבו
 בהן גם כן שהיה בין אכילתם לאכילת הגבינה כמו בעיקר החסור
 ד"יטו בכר בהמה . אבל בכשר גנים וחגבים לא גדרו בהם כלל
 שאין כשרם דומה כלל לכשר בהמה ולא יבאו בני חסר לטעות בזה .
 ועוד החמורין בענין זה שאמרו ז"ל שיש איסור נחודש בה יותר משאר
 איסורי מחלבות לפי קצת מן הפירושים שבענין בשר בחלב אם נתרם
 חלב עם הכשר ואין בחתיכות בכשר שכתעיר בו גשים כנגד החלה אלו
 רוחין שיהם כחתיכות חסור ואם נפלה אותה חתיכה בקדירת בשר
 או בקדירת חלב מוערין כבולה והטעם מפני שערובתן חסרת
 ולפיכך חסר שנתערבו הרי הן כחתיכות כבולה וכשאר איסורין חינו
 כן שאיסור שנתערב בחתיכות היתר ואין בחתיכה שנים לכטל
 החיסור ואחר כך כפלה לקדירה חין משערין חלה כשיעור החיסור
 שכל בה יהיה כעצמה תסייע על לות החיסור לפי שאותה חתיכה לא
 נעשית כבולה ונחמא היתר שבה כמו שאר היתר שנקדירה וזוסייע
 להעלות החיסור ואמנם החתיכה עצמה אם היא ניכרת חסורה
 לעולם כדעת קצת המפרשים . ואמרו ז"ל שחפרו שלכשר בחלב
 חסור כחמד של איסורי הגאה שטענין קבורה . ואמרו גם כן שלא
 אשורה תורה בשר בחלב לא בחלב של בהמה חיה אבל בחלב המתה לא
 באסורו לפיכך החל מותר וכן התורה שכלכו אלא שחכמים אסרו
 לגדר עד שימחק חלקו ממומו כמו שכתבאר במקומו ומלכ הגאון
 בקצת הבהמה יש מותרין . אחד שהוא בכלל חלב של מיתה .
 דעוד שאינו אלא כפרש בעלמא שכבר נתעבל עם ולפיכך מותר
 לכתחלה ואין צריך לומר שהגאון עם קרית מותר שהוא דחוי כפרש
 חלח אפילו כול התירו הגאונים . המכסל סליח או יעור וידיים
 דעצמות דעיקר קריתם וטלפים פטור . ויתר פרטי המזוה מנזאריס
 בפרק שמיני וחולין : אנוהגה כלל ונקום וכלל זיון בזכרים ונקבות
 והעובר עליו וחלב כוית מן הכשר והחלב שנתכשלו יחד בניוד לוקה
 אבל נהנה בו כגון שנתכו או זכרו חינו לוקה . לפי שאפשר להגאה
 בלי מניעה וכל שאין בו מניעה חין לוקין עליו ואפילו כן מומו אפשר
 דלא לקי לפי שהוא שלא כדרך הגאון שאינו עשוי לסוך ויש לדון על
 גם כן שילקה :

ק"ד וק"ה

יש בה מנות לא תעשה אחת והיא שלא יעשה
 הדין דינים השבת כלומר שני שמתחייב מיתה
 בבית דין לא ימיתוהו בשבת שח"א לא אבדו אוש בכל מושבותיבא
 ביום השבת וזה הפירוש עליו כוזה שלא יסרפו בית דין בשבת לפי
 שכתביי שריפה וכו"א הדין לשאר מיתות ויש לנו לדורשינו דעה זה
 שהרי לגופיה אינו צריך שהרי כבר כתוב במקום אחר לא תעשה כן
 מלאכה . והבירה לצורך גלגלה היא אלא ללמוד ענין שפני ע"א ו
 ככתבופיר"כו שכל ללמד את זה שאמרו זה לשון החתומילתא לא כערו

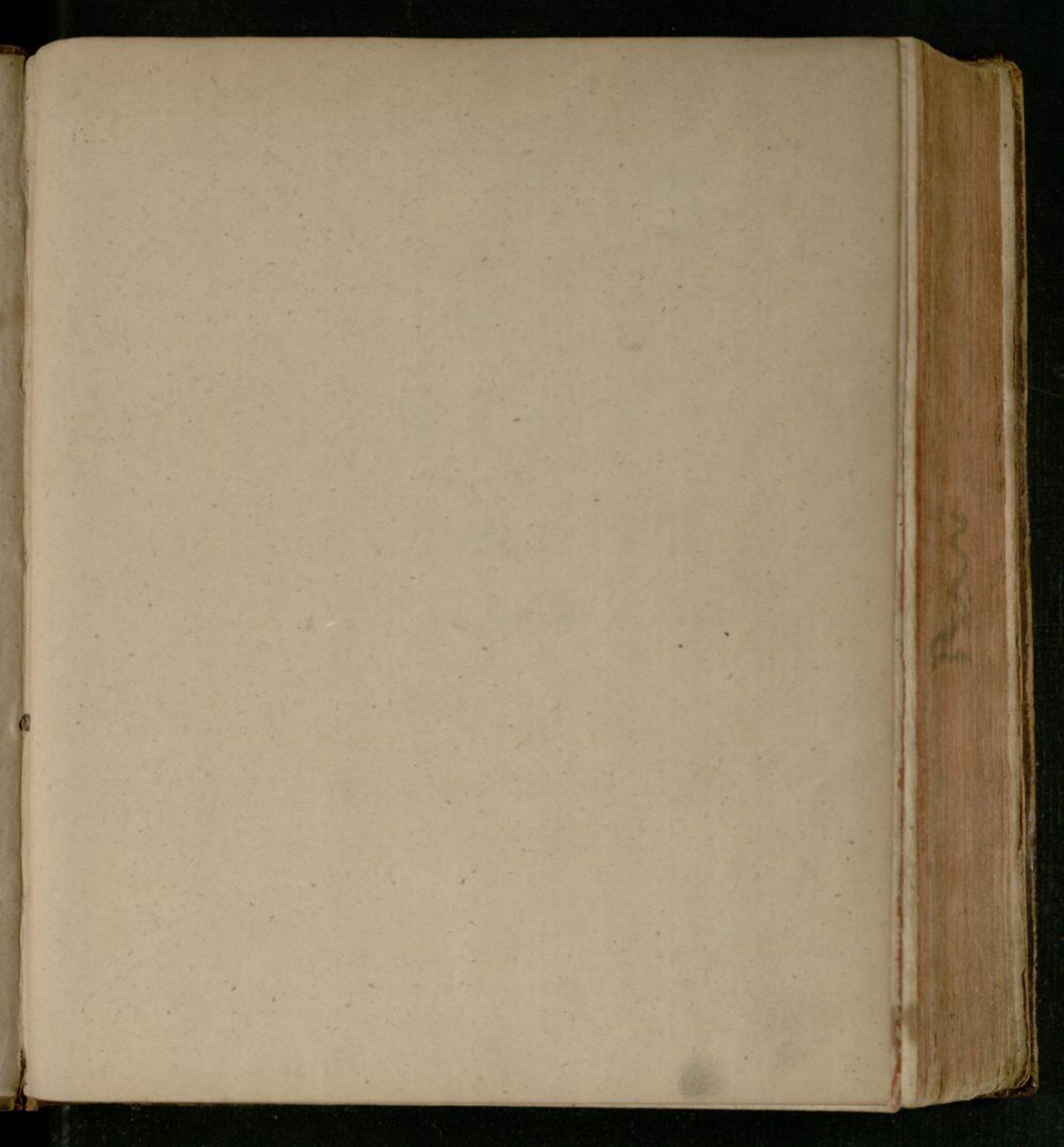
ספר החינוך מן ספר שמות פרשת ויקהל

לא תכערו אש - שריפה בכלל היתה ויצאת ללמד מה שריפה מיוחדת
 שהיא אחת מן המיתות ב"ד ואינו דוחה את השבת אף כל שאר מיתות ב"ד
 לא ידחו את השבת ועם כל זה שלמדנו בפרק זה יש לדרוש בו מה שדרשו
 בו עוד גם כן הכערה לחלק יצאת כלומר שהעושה בשבת הרבה חבות
 ומלאכות ככת אחת הוהעלם אחד שיהיה חייב חטאת על כל מלאכה
 ומלאכה בפני עצמה - ובמראה דבני מערבא אמרו ככל מושבותיכם -
 רבי אילא כסס רבי ינאי מכאן לבתי דינין שלא יהו דנין בשבת :
 משרשי המנהג שרצה הש"ס לכבד היום הזה שימלאו בו מנוחה הכל
 גם החוטאים והחייבים משל למלך גדול שקרא בני המדינה
 יוסף אחד לסעודה שאינו מוכנע הפחת לכל אדם ואחר יוס
 הסעודה יעשה משפט כן הדבר הזה שהש"ס זוכו לקדש ולכבד יוס
 השבת לטובתינו ולזכותנו כמו שכתבתי למעלה וזה גם כן מן הכבוד
 של יוס הוא : ונהגת מלכות זו בזמן הבית בזכרים שהם כעלי
 הקספס וחייבין להזהר לכל יעשו דין בשבת - ולא עברו וזו לשרוף
 בריה בשבת עברו על לאו זה ואין לזקין אם לא שעשו בו מעשה כגון
 שדופקו כס כדריהם אם יש עדים והתראה נפקלים בשוגג מביאין
 טענת קצעה :

פרשת פקודי, אין בה מצוה

ד יום
בד יום
זכרון
בעלי
לשרוף
כנון
זכרון

153

